

KOLENAR

DRUŽBE SV.
MOHORJA

ZALETO
1954

VSEBINA

Koledar

Mrki sonca in lune	2
Vidljivost svetlejših planetov	2
Herschlov vremenski ključ	3
Abecedni imenik svetnikov in godov	28

Kronika

Predsednik Tito v slovo Borisu Kidriču	35
Cajnkari St.: Ob grobu Borisa Kidriča	37
Dular Jože: Spomini na pesnika Ivana Campo	40
F. S. F.: Janko Mlakar	45
K. F.: Jaka Reichmann	48
L. F. K.: Dr. Fr. Kruljc	49
Moder Janko: Dr. Joža Lovrenčič	42
Smolej Viktor: Mara Husova	38
Iz kronike Mohorjeve družbe	50
Moder Janko: Dr. Alojziju Gradniku	66
Modrinjak: Dr. Matku Potočniku	61
-om-: Mihaelu Zorku ob biserni maši	60
Smolej Viktor: Pisatelju Ivanu Preglju	62
U. M.: Dr. Malki Šimec	68
Zoržut Ludvik: Ivanu Trinku	58

Leposlovje

Bračič Julija: Moj fant	91
Jalen Janez: Težko seno	69
Jontes Gelč: Stari Galilej	84
Koširjeva Marija: Pasijonke	76
Kroflič Jože: Pogorišče	89
Terčak Stane: Miro	97

Za mladino

Finžgar F. S.: Oj, mladost	104
Hafner Gema: Moričev Mitko	106
Jontes Gelč: Kostanj	123
Kmet Janez: Očetove oči	121
Roš Fran: Brez dela se ne da živeti	112
Sever Sonja: Moje prvo potovanje	113

Pesmi

Ajdič Igor: V jeseni. 39. — Zvečer. 39. — V mesečini. 47. — Mladosti časi. 65. — Zimska pesem. 65. — Slovo. 83. — Meglica. 129.	
Golar Cvetko: Trbovlje. 39.	
Gril Neža: Prerana smrt. 196.	
Grmek Franc: Pozdrav domovini. 209. — Tožba za tovarišem. 209.	
Hušč Ignac: Utrinek. 211.	
K. Marija Zavrhar: Dekletcu. 65.	
L. J. Jelič: Pesem o sreči. 65. — Ob morju. 65. — Očku. 111.	
Lovrenčič Joža: Spominček. 111.	
Roš Fran: Frankolovo. 103.	

Salmič Ančka: Vetru. 65. — Kopači. 88. — Bratu čez morje. 105. — Ranjena jelka. 111. — Mlatiči. 129. — Ne hodi, smrt. 190.	
--	--

Stanež Leopold: K peku. 48. — Na Otožju. 49. — Basni. 49. — Kresna balada. 90. — Obmurski zemlji. 105. — Novi grobek. 126. — Obsavski pastel. 143. — Cvetlični trg. 143. — Na bolniški postelji. 143. — Na trgu. 177. — Prošnja pesem. 177. — Bolnik. 190.	
--	--

Steiner Štefan: Topoli. 155.	
Sertel Anton: Večerna žalost. 65.	
Vinšek Stana: Mamici v spomin. 96.	
Vodnik A.: Rut. 90. — Zadnji veter. 90.	

Narodopis in kraje pis

Borko F.: Ženitovanjski običaji v Obrežu	130
Dolinec Palko: Žetev in mlačev v Slovenski krajini	127
Fakin Anton: Kraška vas Skrbina	148
Grafenauer Franc: Nekaj spominov na Francoze	175
Grafenauer Franc: Slepi Toma	176
Lipičnik France: Zidarji	144
Selovin Pavel: Sežana z okolico	156
Zoržut Ludvik: Pri koroških Slovencih v Kanalski dolini	163

Za vsakega malo

Fakin Anton: O umetni svili, najlonu in polivinilu	195
Fakin Anton: Rastline dolgega in kratkega dne	197
Nežma Albin: Nafta — tekoče zlato	191
-om-: Bukovnik prevaja Prešerna	181
Pokorn Jože: Naša nova ustavna ureditev	186
Vinšek Stana: Slepe učim	178
Koledar brejosti	198
Živinski in kramarski sejmi v Sloveniji	199

Se malo za šalo

Kjuder Albin: Nekaj veselih iz sončne Tomajščine	208
Mejač Anton: Prva vožnja	204
Zemljič J.: Tavčarjeva Urša in Renečki Križ	206

Glasnik Družbe

Cajnkari Stanko: Pismo poverjenikom	210
Glasnik Družbe sv. Mohorja	212
Poverjeništa Družbe sv. Mohorja	214
Cenik knjig Družbe sv. Mohorja	223

NAZNANILO

Družbeniki dobijo letos za redno udnino štiri knjige, in sicer:

1. Alojzij Remec: Veliki punt (Slovenske večernice 104).
2. Ela Presinger: Gospodinjski nasveti
3. Janko Moder: Iz zdravih korenin močno drevo (drugi del).
4. Koledar Družbe sv. Mohorja za leto 1954.

Stroške za odpremo knjig povrnite poverjenikom, pri katerih lahko naročite tudi dve doplačilni knjigi, in sicer:

1. Sonja Sever: Kamenček sreče (Mohorjeva knjižnica 130).
2. Charles Dickens: Cvrček na ognjišču (Mohorjeva knjižnica 131).

Ude prosimo, naj se takoj naročijo tudi na knjige za prihodnje leto.

KOLEDAR
DRUŽBE SV. MOHORJA
ZA NAVADNO LETO

1954

CELJE 1953

1825/94

NAVADNO LETO 1954

ima 365 dni ter se začne s petkom in konča s petkom

PREMAKLJIVI PRAZNIKI

Sedemdesetnica 14. II. Srce Jezusovo 25. VI.
 Pepelnica 3. III. Angelska nedelja 5. IX.
 Velika noč 18. IV. Rožnovenska ned. 3. X.
 Križev teden 24., 25., Zegnanjska nedelja
 26. V. 10. X., 24. X., 31. X.
 Vnebohod 27. V. Misijonska ned. 24. X.
 Binkošti 6. VI. Kristus Kralj 31. X.
 Sv. Trojica 13. VI. Zahvalna nedelja 7. XI.
 Sv. Rešnje Telo 17. VI. Prva adventna nedelja
 28. XI.

Nedelj v predpostu je 8, pobinkoštnih 24.

Z zvezdico (*) zaznamovani prazniki (svečnica, oznanjenje, velikonočni ponedeljek, binkoštni ponedeljek, rojstvo Device Marije in sv. Stefan) niso več cerkveno zapovedani prazniki.

POSTI IN ZDRŽKI

Postno postavo imamo v ljubljanski in lavantinski škofiji olajšano tako, da je strogi post (zdržek mesnih jedi in mesne juhe ter pritriganje v jedi, znamenje ††) samo na pepelnico, na veliki petek, na dan pred Marijinim vnebovzetjem in na dan pred božičem do večerje. Vse druge postne dni je dovoljeno večkrat na dan jesti in uživati mesne jedi. (Morebitne spremembe postne zapovedi bodo oznanjene v cerkvah, v postni postavi za leto 1954.)

GODOVINSKO ŠTEVILO

Zlato število ... 17 Nedeljska črka ... C
 Sončni krog ... 3 Epakta ... 26
 Rimsko število ... 7

ZNAKI ZA LUNINE SPREMEMBE

Mlaj ... ☉ Ščip ali polna luna ☽
 Prvi krajec ... ☾ Zadnji krajec ... ☾

ZAČETEK LETNIH ČASOV

Začetek pomladi dne 21. III. ob 5; sonce stopi v znamenje ovna (pomladansko enakonočje).

Začetek poletja dne 22. VI. ob 0; sonce na povratniku raka.

Začetek jeseni dne 23. IX. ob 15; sonce stopi v znamenje tehtnice (jesensko enakonočje).

Začetek zime dne 22. XII. ob 10; sonce na kozorogovem povratniku.

MRKI SONCA IN LUNE

V letu 1954 bodo trije sončni mrki.

1. Dne 5. januarja bo obročasti sončni mrk, ki bo viden v krajih okrog južnega tečaja. Pri nas ne bo viden.

2. Dne 30. junija bo popolni sončni mrk. Popolni mrk bo viden le iz krajev, ležečih v ozkem pasu na Zemlji, ki gre od Kanade preko južnega rta Groenlandije in Skandinavije ter dalje preko Kijeva in Kaspijskega morja vse do Pakistana. Pri nas bo viden kot delni mrk. Začetek mrka približno ob 12.45, konec mrka ob 15.07 srednjeevropskega časa.

3. Dne 25. decembra bo obročasti sončni mrk, ki bo viden v južni Afriki in na Indijskem oceanu. Pri nas ne bo viden.

V letu 1954 bosta dva lunina mrka.

1. V noči med 18. in 19. januarjem bo popolni lunin mrk. Posamezne faze mrka se takole vrstijo:

Luna stopi v senco 19. januarja ob 1,50	
Začetek popolnega mrka	ob 3,17
Sredina mrka	ob 3,32
Konec popolnega mrka	ob 3,47
Luna stopi iz sence	ob 5,14

Luna vzide v Ljubljani dne 18. januarja ob 16,11 in zaide dne 19. januarja ob 7,46. Pri nas bodo torej vidne vse stopnje mrka.

2. V noči med 15. in 16. julijem bo delni lunin mrk.

Luna stopi v senco 16. julija	ob 0,09
Sredina delnega mrka	ob 1,20
Luna stopi iz sence	ob 2,31

Ob največji stopnji mrka bo senca Zemlje zakrila le štiri desetine navideznega premera lune ploskve.

Luna vzide v Ljubljani dne 15. julija ob 19,33 in zaide dne 16. julija ob 4,42. Pri nas bodo torej vidne vse stopnje mrka.

VIDLJIVOST SVETLEJSIH PLANETOV

Venera je v začetku leta nevidna, ker se koplje v sončnih žarkih. Ob koncu februarja jo že vidimo na večernem nebu. Venera bo Večernica do konca oktobra. Dne 6. septembra pride v največjo navidezno razdaljo zahodno od Sonca. Meseca novembra bo v zdolnji konjunkciji s Soncem in bo zato nevidna. Decembra se začenja kazati na vzhodnem nebu pred sončnim vzhodom: je torej Danica.

Dne 23. maja sreča Venera planet Jupiter, 12. junija gre mimo Poluksa in 12. julija mimo Regulusa ali Kraljeviča, najsvetlejša zvezde v Levu.

Mars. V začetku leta vzhaja zgodaj zjutraj, ob koncu marca pa že okrog polnoči. Dne 24. junija pride v opozicijo s Soncem in je tedaj viden vso noč. Posebno ugodna za opazovanje Marsa bosta naslednja dva meseca. V drugi polovici septembra zahaja Mars že pred polnočjo. V splošnem je to leto zelo ugodno za opazovanje Marsa, zato ker je Mars na tistem loku svojega tira, ki je najbližje tiru Zemlje. Iz naših krajev ga bomo pa ves čas videli le nizko nad južnim horizontom.

Srečanja Marsa z Luno bomo lahko opazovali 17. junija, 14. julija, 10. avgusta, 7. septembra in 5. oktobra.

Jupiter je viden januarja vso noč, toda zahaja vedno bolj zgodaj. Do srede maja ga že lepo vidimo zvečer na zahodnem nebu. Dne 30. junija bo v konjunkciji s Soncem in zato neviden. Proti koncu avgusta se začenja spet kazati na jutranjem nebu pred sončnim vzhodom. Oktobra vzhaja okrog polnoči, novembra in decembra ga vidimo kasno zvečer. Jupiter sreča Luno 19. oktobra, 15. novembra in 12. decembra.

Saturn vzhaja v začetku leta zgodaj zjutraj in se zato težko opazuje. Toda že februarja vzhaja opolnoči.

Dne 26. aprila pride v opozicijo s Soncem in ga ne moremo opazovati vso noč. V naslednjih mesecih je visoko nad obzorjem že v zgodnjih večernih urah. Septembra zahaja že ob osmih zvečer. Dne 5. novembra pride v konjunkcijo s Soncem in je zato ob tem datumu neviden.

Srečanja z Luno: dne 23. marca, 19. aprila, 16. maja, 12. junija, 9. julija, 6. avgusta in 30. septembra.

HERSCHLOV KLJUČ

Učenjaki sicer ne morejo dokazati, da luna vpliva na vreme — podobno, kakor vpliva na morsko dno — vendar opazovanja dokazujejo, da je Herschlov vremenski ključ, ki napoveduje vreme iz luninih sprememb, precēj zanesljiv vremenski prerok, posebno še, če ga uporabljamo v zvezi z drugimi vremeni.

Herschlov ključ pravi, če se luna spremeni:

ob uri	bo poleti (15. 4. — 15. 10.)	bo pozimi (16. 10. — 14. 4.)
od 24. do 2	lepo	mrzlo, če ni jugozahodnik
od 2. do 4.	mrzlo in dež	sneg in vihar
od 4. do 6.	dež	sneg in vihar
od 6. do 10.	spremenljivo	dež ob severozahodniku, sneg ob vzhodniku
od 10. do 12	veliko dežja	mrzlo in mrzel veter
od 12. do 14.	veliko dežja	sneg in dež
od 14. do 16.	spremenljivo	lepo in prijetno
od 16. do 18.	lepo	lepo
od 18. do 22.	lepo ob severu ali zahodniku, dež ob jugu ali jugozahodniku	dež in sneg ob jugu ali zahodniku
od 22. do 24.	lepo	lepo

Kratko si ta ključ lahko takole zapomnimo:

1. Vreme bo tem zanesljiveje lepo, čim bliže polnoči se luna spremeni.

2. Vreme bo tem bolj za trdno grdo, čim bliže poldneva se luna spremeni.

Ako Herschlov ključ napoveduje lepo vreme za določen dan, moramo razumeti tako, da bo približno v tistih dneh lepo.

Naši dedje so zelo verjeli stoti uri po mlaju. Kakor se je vreme tedaj zastavilo, tako je redno do ščipa (polne lune) tudi trajalo. Rimljani so v svojem pregovoru to označevali kar s petim dnevom: Kakršno je po mlaju vreme peti dan, tako do ščipa bo sleherni dan.

Ker je v naših krajih zlasti pri kmečkih ljudeh zelo v navadi, da se pri ugibanju, kakšno bo vreme v prihodnjih dneh, zelo zanašajo na lunine spremembe in na tako imenovani Herschlov ključ, segajo nekateri predeleč in želijo, naj jim v koledarju za vsak dan za celo leto naprej napovemo vreme, kakor da je bilo svoj čas napovedovano v praksi in v stoletnem koledarju. Vsem tem in takim sporočamo, da je za tako prazno ugibanje škoda papirja. Rajši naj si vsakdo od teh sam za svoj kraj iz opazovanja vetrov, oblakov in temperature ustvari približna pravila, ki naj jih potem vsak dan sproti kontrolira in dopolnjuje za svoj kraj po vremenski napovedi, ki jo za dan naprej lahko dobi v dnevnih listih. Ta namreč tudi ne more celoti držati za vse slovensko ozemlje, temveč le za določen okoliš. S skrbnim, dolgotrajnim in bistrim opazovanjem narave in sprememb v nji se tako lahko vsakdo sam usposobi za napoved vremena, kar je zlasti dragoceno za kmečko delo. Pri tem naj si skrbno zapisuje skušnje, ki jih ima s Herschlovim ključem, da bodo tako vremenslovci znanstveniki dobili potrebno gradivo za dokončno znanstveno raziskavo tega vprašanja.

NEBESNA ZNAMENJA

Sonce stopi 20. januarja v znamenje vodnarja, 20. februarja v znamenje rib, 20. marca v znamenje ovna, 20. aprila v znamenje bika, 20. maja v znamenje dvojčkov, 20. junija v znamenje raka, 20. julija v znamenje leva, 20. avgusta v znamenje device, 20. septembra v znamenje tehtnice, 20. oktobra v znamenje škorpiona, 20. novembra v znamenje strelca in 20. decembra v znamenje kozla.

V NAŠEM KOLEDARJU

se oziramo na svetnike vseh slovenskih škofij. Vsak dan smo navedli najprej tiste svetnike, ki jih ta dan časti Cerkev. Upoštevali smo tudi svetnike, ki jih časti ljudstvo in se jim priporoča. Novorojencem dajemo najrajši imena svetnikov, ki so blizu dneva rojstva. Kadar ne najdemo primerne imena, pojdimo k dušnemu pastirju. Ta nam bo povedal, kako bi se glasilo ime svetnika po slovensko. Nekaj takih imen navajamo tudi v našem koledarju.

JANUAR

1 NOVO LETO; OBREZOVANJE GOSPODOVO; Fulgencij, škof

2 Makarij (Blaženko), o.; Štefanija, devica; Izidor, škof

NEDELJA JEZUS. IMENA

3 Genovefa, dev.; Anter, papež, m.; Peter, m.

Detetu dajo ime Jezus
(Lk 2, 21)

4 Angela Folinjska, žena; Gregorij, škof; Hermes, mučenec

5 Vigilija razglašanja; Telesfor, papež, mučenec; Simeon, spozn.

6 RAZGLAŠENJE GOSPODOVO; SV. TRIJE KRALJI; Melanij, škof

7 Lucijan, mučenec; Julija, mučenka; Kanut, mučenec

8 Severin, opat; Teofil (Bogoljub), mučenec; Maksim, škof

9 Julijan in Bazilisa, mučenca; Peter, škof; Vital, mučenec

1. PO R.; SVETA DRUŽINA

10 Viljem, škof, Agaton (Dobroslov), papež

Dvanajstletni Jezus v templju
(Lk 2, 42—52)

11 Higin, papež; Pavlin Oglejski, škof; Teodozij, opat

12 Alfred, opat; Tatjana (Tanja), mučenka; Ernest, škof

13 Veronika Milan., devica; Jutta, žena; Leoncij, škof

14 Hilarij (Radovan), cer. učitelj; Feliks (Srečko) Nolanski, sp.

15 Pavel, puščavnik; Maver, opat; Habakuk, prerok

16 Marcel, papež, mučenec; Oton, mučenec; Berard in tov., muč.

2. PO RAZGLAŠENJU

17 Anton (Zvonko), pušč.; Marijan, m.; Sulpicij, š.

Prvi čudež v Kani Galilejski
(Jan 2, 1—11)

ZAPISKI

1 Petek	
2 Sobota	
3 Nedelja	
4 Ponedeljek	
5 Torek	
6 Sreda	
7 Četrtek	
8 Petek	
9 Sobota	
10 Nedelja	
11 Ponedeljek	
12 Torek	
13 Sreda	
14 Četrtek	
15 Petek	

Dan	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.
Sonce	vzide 7.44	7.45	7.45	7.45	7.44	7.44	7.44	7.44	7.44	7.44	7.43	7.43	7.42	7.42	7.42	7.41
Sonce	zaide 16.27	16.28	16.29	16.30	16.30	16.31	16.32	16.34	16.35	16.36	16.37	16.38	16.39	16.40	16.42	16.43
Dolžina dneva	8.43	8.43	8.44	8.45	8.46	8.47	8.48	8.50	8.51	8.52	8.54	8.55	8.57	8.58	9.00	9.02
Luna	vzide 4.25	5.30	6.29	7.21	8.04	8.39	9.07	9.32	9.55	10.16	10.38	11.03	11.34	12.11	12.58	13.54
Luna	zaide 13.06	13.49	14.42	15.46	16.59	18.15	19.33	20.50	22.07	23.24		0.42	2.01	3.18	4.31	5.36
Mena					3.21							1.22				

Srce modrega išče pouka, usta neopamtnih se pasejo z nevednostjo (Preg 15, 14). — Z lačnim jej svoj kruh (Tob 4, 17).

Začnimo z Bogom vsako delo, da bo dober tek imelo. — Bedak zna več vprašati kakor deset modrijanov odgovoriti.

Ce v prosincu ni snega, ga mali traven dá. — Prosinec mrzel, da poka, sadje v jeseni in moka.

18 Stol sv. Petra v Rimu; Priska, dev., mučenka; Marjeta, devica

19 Marij in tovariši, mučenci; Knut, spozn.; Pija, mučenka

20 Fabijan in Sebastijan (Boštjan), muč.; Neofit, muč.; Germana, muč.

21 Neža (Agnes, Janja), dev., mučenka; Epifanij, šk.; Fruktuoz, šk.

22 Vincencij in Anastazij, mučenca; Viktor (Zmagoslav), mučenec

23 Rajmund (Rajko) Penjafortski, spozn.; Zaročka Dev. Marije

3. PO RAZGLAŠENJU

24 Timotej, šk.; Felicijan, šk., muč.; Evgenij, m.

Jezus ozdravi stotnikovega služabnika (Mt 8, 1—13)

25 Spreobrnjenje sv. Pavla; Ananija, m.; Donat in tov., mučenci

26 Polikarp, škof, mučenec; Pavla, žena; Alberik, opat

27 Janez Krizostom (Zlatousti), cerkv. učitelj; Julijan, škof

28 Peter Nolasko, spoznavalec; Roger, Egidij in Odorik, spozn.

29 Frančišek (Branko) Saleški, cerkveni učitelj; Valerij, škof

30 Martina, devica, mučenka; Feliks IV., papež; Hijacinta, devica

4. PO RAZGLAŠENJU

31 Janez Bosko, sp.; Marceta, ž.; Ludovika, ž.

Jezus pomiri vihar na morju (Mt 8, 23—27)

16 Sobota	
17 Nedelja	
18 Ponedeljek	
19 Torek	
20 Sreda	
21 Četrtek	
22 Petek	
23 Sobota	
24 Nedelja	
25 Ponedeljek	
26 Torek	
27 Sreda	
28 Četrtek	
29 Petek	
30 Sobota	
31 Nedelja	

Dan	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.
Sonce vziđe	7.40	7.40	7.39	7.38	7.37	7.36	7.35	7.34	7.33	7.32	7.31	7.30	7.29	7.28	7.27
Sonce zaide	16.44	16.46	16.47	16.48	16.50	16.51	16.53	16.55	16.56	16.57	16.59	17.00	17.02	17.03	17.04
Dolžina dneva	9.04	9.06	9.08	9.10	9.13	9.15	9.18	9.21	9.23	9.25	9.28	9.30	9.33	9.35	9.37
Luna vziđe	15.01	16.11	17.23	18.33	19.41	20.46	21.50	22.54	23.58		1.03	2.08	3.12	4.14	5.09
Luna zaide	6.30	7.13	7.46	8.13	8.35	8.54	9.11	9.29	9.47	10.08	10.32	11.02	11.40	12.28	13.26
Mena			⊕ 3,37								€ 4,28				

Naročimo semena in gnojila za spomladansko setev. Popravljamo kmetijske stroje in orodje. Krpamo vreče. Beremo strokovne knjige in napravimo načrt za spomladanska dela.

Cistimo sadno drevje. Režemo cepiče. Odbiramo nagnito sadje. Pregledamo vzimljeno zelenjavo in zračimo kleti. Pretakamo vina. Rigolamo vinograde in pripravljamo kolje.

- 1 Ignacij (Ognjeslav) Antiohijski, škof, muč.; Brigita, devica
- 2 Svečnica, dar. Gospodovo*; Kornelij, škof; Lavrencij, škof
- 3 Blaž (Vlaho), škof, m.; Oskar (Ansgar), škof; Gašper, spozn.
- 4 Andrej Korsini, šk.; Janez de Britto, m.; Jožef iz Leonise, spozn.
- 5 Agata (Doroslava), devica, m.; Albuin (Albin), šk.; Izidor, muč.
- 6 Tit, šk.; Doroteja (Rotija, Dora), devica, mučenka; Amand, spozn.
- 7 Janez iz Mate, spoznavalec; Juvencij, šk.; Štefan, opat
- 8 Ciril Aleksandrijski, šk., cerkv. uč.; Apolonijs, d., m.; Aleksander
- 9 Sholastika, devica; Sotera, devica, mučenka; Viljem, spoznavalec
- 10 Lurška Mati božja; Adolf, šk.; Saturnin, muč.; Gregorij II., p.
- 11 Sedem svetih ustanoviteljev; Damijan, m.; Evlalija, devica, muč.
- 12 Albuin (Albin), škof; Katarina de Ricci, devica; Julijan, mučenec
- 13

5. PO RAZGLAŠENJU

- 7 Romuald, opat; Rihard, spozn.; Julijana, žena

O dobrem semenu in o ljuljki
(Mt 13, 24—30)

1. PREDPOSTNA

- 14 Valentin (Zdravko), mučenec; Vital, muč.

O delavcih v vinogradu
(Mt 20, 1—16)

ZAPISKI

1 Ponedeljek	
2 Torek	
3 Sreda	
4 Četrtek	
5 Petek	
6 Sobota	
7 Nedelja	
8 Ponedeljek Prešernov dan	
9 Torek	
10 Sreda	
11 Četrtek	
12 Petek	
13 Sobota	
14 Nedelja	

Dan		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.
Sonce	vziđe	7.26	7.25	7.24	7.22	7.21	7.20	7.19	7.17	7.15	7.14	7.13	7.12	7.10	7.08
	zaiđe	17.06	17.07	17.09	17.10	17.12	17.13	17.15	17.16	17.18	17.19	17.21	17.23	17.24	17.25
Dolžina	dneva	9.40	9.42	9.45	9.48	9.51	9.53	9.56	9.59	10.03	10.05	10.08	10.11	10.14	10.17
	vziđe	5.56	6.35	7.07	7.34	7.58	8.21	8.44	9.08	9.37	10.12	10.55	11.48	12.50	13.58
Luna	zaiđe	14.35	15.51	17.10	18.29	19.49	21.09	22.29	23.49		1.08	2.22	3.30	4.26	5.11
Mena				16.55							9.29				

Potrpežljiv mož je boljši kot močan in kdor sam sebe brzda, je boljši, kot kdor premaga mesta (Preg 15, 22).

Ni bolj praznega človeka mimo tistega, ki je sam sebe poln. — Nevoščljivce bi rad blagor drugemu z očmi uničil.

Svečnica zelena, velika noč snežena. — Bolje je volka v hlevu imeti, kakor se na soncu o svečnici greti.

- 15** Favstin in Jovita, mučenca; Jordan, spoznavalec; Georgija, dev.
- 16** Onezim, škof, mučenec; Julijana, d., mučenka; Porfirij, muč.
- 17** Frančišek Clet, mučenec; Silvin, škof; Ilildegarda, žena
- 18** Simeon, škof, mučenec; Flavijan, škof; Lucij, mučenec
- 19** Julijan, mučenec; Konrad, spoznavalec; Marcel, mučenec
- 20** Sadot in tov., mučenci; Elefterij, škof, mučenec; Leon, škof

2. PREDPOSTNA

- 21** Feliks (Srečko), škof; Irena (Miroslava), dev.

Prilika o sejalcu in semenu (Lk 8, 4—15)

- 22** Petrov stol v Antiohiji; Marjeta (Biserka) Kortonska, žena

- 23** Peter Damiani, cerkv. učitelj; Marta, devica, muč.; Romana, devica

- 24** Matija (Bogdan), apostol; Sergij, mučenec; Modest, spoznavalec

- 25** Valburga, devica; Viktorin in tov., mučenci; Donat, mučenec

- 26** Matilda, devica; Andrej, škof; Aleksander (Saša), škof

- 27** Gabrijel Žal. Matere božje, sp.; Baldomir, sp.; Izabela, devica

3. PREDPOSTNA

- 28** Makarij, m.; Roman, o.; Antonija Florent., d.

Jezus ozdravi slepca (Lk 18, 31—43)

15	Ponedeljek	
16	Torek	
17	Sreda	
18	Četrtek	
19	Petek	
20	Sobota	
21	Nedelja	
22	Ponedeljek	
23	Torek	
24	Sreda	
25	Četrtek	
26	Petek	
27	Sobota	
28	Nedelja	

Dan	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.
Sonce	vzide 7,06	7,05	7,03	7,02	7,00	6,59	6,57	6,55	6,54	6,52	6,50	6,48	6,46	6,44
zaiđe	17,27	17,28	17,30	17,31	17,32	17,34	17,36	17,37	17,39	17,40	17,41	17,43	17,45	17,46
Dolžina dneva	10,19	10,23	10,27	10,29	10,32	10,35	10,39	10,42	10,45	10,48	10,51	10,55	10,59	11,02
Luna	vzide 15,09	16,19	17,27	18,33	19,37	20,41	21,45	22,49	23,53		0,57	2,00	2,56	3,46
zaiđe	5,47	6,15	6,38	6,58	7,17	7,35	7,53	8,13	8,36	9,03	9,37	10,19	11,10	12,13
Mena			☉ 20,17									☾ 0,29		

Napravimo načrt za delo na posevkih. Nakupimo vrtna semena. Čistimo in razkužujemo seme za spomladansko setev. Branamo travnike. Čistimo jarke in popravljamo drenaže.

Konec meseca sejemo jara žita, korenje in črno deteljo, v vrtu pa berivko, petersilj, korenček, špinačo in grah. Čistimo in škropimo sadno drevje. Začnemo s trsno rezjo.

- 1 Albin, škof; Antonina, mučenka; Feliks III., papež; Leon, mučenec
- 2 Pust; Pavel, mučenec; Neža Praška, devica; Milena, žena
- 3 †† Pepelnica; Kunigunda, žena; Marin, muč.; Feliks in tov., muč.
- 4 Kazimir, spoznavalec; Lucij, papež, mučenec; Hadrijan, mučenec
- 5 Janez Jožef od Križa, sp.; Teofil (Bogoljub), škof; Evzebij, muč.
- 6 Perpetua in Felicita, mučenki; Koleta, devica; Fridolin, opat
- 8 Janez od Boga, spozn.; Beata (Blažena), mučenka; Julijan, škof
- 9 Frančiška Rimska, žena; Gregor Niški, spoznavalec; Kandid, muč.
- 10 Kvatre; Štirideset m.; Makarij, spoznavalec; Viktor (Zmago), m.
- 11 Sofronij, škof; Krištof Milanski, spoznavalec; Heraklij, mučenec
- 12 Kvatre; Gregorij Vel., papež, cerkv. uč.; Peter, muč.; Bernard, škof
- 13 Kvatre; Kristina, devica, mučenka; Teodora (Božidara), mučenka

1. POSTNA

- 7 Tomaž Akvinski, c. uč.; Gaudios (Veselko), šk.

Hudič trikrat skuša Jezusa (Mt 4, 1—11)

2. POSTNA, KVATRNA

- 14 Matilda, ž.; Karel (Dragotin), sp.; Leon, š., m.

Jezus se na gori spremeni (Mt 17, 1—9)

ZAPISKI

1 Ponedeljek	
2 Torek	
3 Sreda	
4 Četrtek	
5 Petek	
6 Sobota	
7 Nedelja	
8 Ponedeljek	
9 Torek	
10 Sreda	
11 Četrtek	
12 Petek	
13 Sobota	
14 Nedelja	
15 Ponedeljek	

Dan		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.
Sonce	vzide	6,42	6,41	6,39	6,37	6,36	6,34	6,32	6,30	6,28	6,26	6,24	6,22	6,20	6,18	6,16	6,14
	zaide	17,47	17,49	17,50	17,51	17,53	17,54	17,55	17,57	17,58	18,00	18,01	18,03	18,04	18,06	18,07	18,08
Dolžina	dneva	11,05	11,08	11,11	11,14	11,17	11,20	11,23	11,27	11,30	11,34	11,37	11,41	11,44	11,48	11,51	11,54
Luna	vzide	4,28	5,03	5,32	5,58	6,22	6,45	7,10	7,38	8,12	8,53	9,44	10,44	11,51	13,00	14,09	15,16
	zaide	13,24	14,41	16,01	17,21	18,43	20,05	21,28	22,51	0,09	1,21	2,22	3,10	3,48	4,19	4,43	
Mena						● 4,11						● 18,51					

Kjer se veliko dela, tam je obilnost, kjer je pa preobilno besedi, tam je pogosto revščina (Preg 12, 23).

Drevo se na drevo naslanja, a človek na človeka. — Kruhova pijanost je najhujša. — Tiha voda jezove dere.

Igrajo v sušcu se mušice, v aprilu vzemi rokavice. — Če brezen z rilcem ne rije, pa z repom vije.

15 Klemen Marija Dvo-
řak, sp.; Ludovika Ma-
rillac, d.; Longin, m.

16 Hilarij in Tacijan, mu-
čenca; Herbert, škof;
Julijan, mučenec

17 Patricij (Patrik), škof;
Jedrt, devica; Jožef iz
Arimateje, spoznavalec

18 Ciril Jeruzalemski, šk.;
Salvator, spoznavalec;
Edvard, mučenec

19 JOŽEF, ŽENIN DE-
VICE MARIJE; Aman-
cij, diakon; Leoncij, šk.

20 Feliks, Larg, Dionizij,
mučenci; Klavdija in
tov. muč.; Kutbert, šk.

3. POSTNA

21 Benedikt, o.; Serapion,
šk.; Nikolaj Flüe, sp.

Jezus izžene hudiča
(Lk 11, 14—28)

22 Lea, žena; Katarina
Švedska, žena; Kata-
rina Genovska, žena

23 Viktorijan, mučenec;
Jožef Oriol, spoznava-
lec; Oton, škof

24 Gabrijel, nadangel; Si-
mon, otrok, mučenec;
Marko, mučenec

25 Oznanjenje Device Ma-
rije*; Dizma, desni raz-
bojnik; Dula, muč.

26 Maksima, muč.; Ema-
nuel, muč.; Tekla,
muč.; Teodor, škof

27 Janez Damaščan, cer-
kveni učitelj; Rupert,
škof; Lidija, mučenka

4. POSTNA

28 Janez Kapistran, sp.;
Sikst III, p.; Spes, o.

Jezus nasiti pet tisoč mož
(Jan 6, 1—15)

29 Ciril, mučenec; Ber-
told, spozn.; Pastor,
muč.; Evstahij, opat

30 Janez Klimak, spozn.;
Kvirin, mučenec; Vik-
tor (Zmago), mučenec

31 Modest Krški, škof;
Benjamin, muč.; Bal-
bina, dev.; Amos, pr.

16 Torek

17 Sreda

18 Četrtek

19 Petek

20 Sobota

21 Nedelja

22 Ponedeljek

23 Torek

24 Sreda

25 Četrtek

26 Petek

27 Sobota

28 Nedelja

29 Ponedeljek

30 Torek

31 Sreda

Dan		17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.
Sonce	vzide	6,13	6,11	6,09	6,07	6,06	6,03	6,01	5,59	5,57	5,55	5,53	5,51	5,49	5,47	5,45
	zaide	18,10	18,11	18,12	18,13	18,15	18,16	18,17	18,18	18,20	18,21	18,23	18,24	18,26	18,27	18,28
Dolžina	dneva	11,57	12,00	12,03	12,06	12,10	12,13	12,16	12,19	12,23	12,26	12,30	12,33	12,37	12,40	12,43
Luna	vzide	16,22	17,26	18,30	19,34	20,38	21,42	22,46	22,48		0,46	1,38	2,22	2,59	3,30	3,56
	zaide	5,05	5,23	5,41	5,59	6,19	6,40	7,06	7,37	8,15	9,03	10,00	11,06	12,17	13,33	14,51
Mena				⊕ 13,42								€ 17,14				

Silimo rani krompir in krompir, namenjen za pridelovanje semen. Branamo in po potrebi valjamo ozimna žita. Nadaljujemo s setvijo jarih žit in začnemo s setvijo krmnih mešaníc.

Urejamo vrt. Sejemo zgodnjo zelenjavo in pre-sajamo solatne sadike. Nadaljujemo s čiščenjem in škropljenjem sadnega drevja. Dokončujemo trsno rez. Prvič okopljemo vinograd.

- 1** Hugon, škof; Venancij, mučenec; Teodora (Božidara), mučenka
- 2** Francišek (Branko) Pavelski, sp.; Teodozija, m.; Marija Egiptska
- 3** Rihard, škof; Sikst I., papež; Agapa, mučenka; Irena,* devica

5. POSTNA, TIHA

- 4** Izidor Sev., c. uč.; Benedikt, sp.; Platon, sp.

Judje hočejo Jezusa kamnati
(Jan 8, 46—59)

- 5** Vincencij Ferreri, spoznavalec; Irena, dev., muč.; Julijana, dev.

- 6** Timotej in Diogen, muč.; Marcelin, muč.; Viljem, opat

- 7** Herman Jožef, spoznavalec; Donat, mučenec; Saturnin, škof

- 8** Albert, škof, mučenec; Dionizij, škof; Makarija (Blažena), muč.

- 9** Mar. sedem žal.; Mar. Kleofova, ž.; Tomaž Tolentinski in tov., m.

- 10** Ezekijel, prerok; Apolonij in tov., mučenci; Mehtilda, devica

6. POSTNA, CVETNA

- 11** Leon Vel., p., c. uč.; Domnij (Dujam), š., m.

Jezusov slovesni vohod v Jeruzalem (Mt 21, 1—9)

- 12** Lazar, muč.; Julij I., papež; Zenon, škof; Viktor (Zmago), muč.

- 13** Hermenegild, m.; Ida, devica; Maksim, m.; Maksim in tov., muč.

- 14** Justin, muč.; Valerijan, muč.; Lambert, škof; Lidvina, devica

- 15** Veliki četrtek; Peter Gonzales, spoznavalec; Anastazija, mučenka

- 16** †† Veliki petek; Bernarda Lurška, dev.; Benedikt Jožef Labre, s.

- 17** Velika sobota; Anicet, papež, muč.; Rudolf, muč.; Robert, opat

VELIKA NOČ, VSTAJENJE

- 18** Antija, muč.; Apolonij, muč.; Konrad, spozn.

Jezus vstane od mrtvih
(Mr 16, 1—7)

ZAPISKI

1 Četrtek	
2 Petek	
3 Sobota	
4 Nedelja	
5 Ponedeljek	
6 Torek	
7 Sreda	
8 Četrtek	
9 Petek	
10 Sobota	
11 Nedelja	
12 Ponedeljek	
13 Torek	
14 Sreda	
15 Četrtek	

Dan	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.
Sonce	vzide	5.44	5.42	5.40	5.38	5.36	5.34	5.32	5.30	5.29	5.27	5.25	5.23	5.21	5.19
zaide	18.29	18.31	18.32	18.33	18.35	18.36	18.37	18.38	18.40	18.42	18.43	18.44	18.45	18.47	18.48
Dolžina dneva	12.45	12.49	12.52	12.55	12.59	13.02	13.05	13.08	13.11	13.15	13.18	13.21	13.24	13.28	13.31
Luna	vzide	4.21	4.44	5.09	5.36	6.08	6.48	7.37	8.35	9.41	10.51	12.01	13.09	14.15	15.19
zaide	16.11	17.33	18.57	20.21	21.45	23.03		0.11	1.05	1.48	2.21	2.48	3.10	3.29	3.47
Mena			13.25							6.05					

Poslušaj, moj sin, nauke svojega očeta in nikar ne puščaj vnemar postav svoje matere (Preg 1, 8).

Bog ima tako dolgo šibo, da z njo vsakogar doseže. — Kdor nima v glavi, naj ne tišči na visoko.

Ce malega travna grmi, se slane več bati ni. — Ce sušca sneg kazni, malega travna sneg gnoji.

19 Velikonočni ponedeljek*; Leon IX., papež; Ema, žena; Jurij, škof

20 Sulpicij, muč.; Neža Montepulčanska, dev.; Teodor (Božidar), s.

21 Anzelm, cerkv. učitelj; Simeon, škof; Konrad Parzham, spoznavalec

22 Soter in Gaj, papeža, mučen.; Leonida, mučenec; Tarbula, muč.

23 Vojteh (Adalbert), šk., mučenec; Gerard, škof; Egidij Asiški, s.

24 Jurij (Georgij, Zora), m.; Fidelis Sigmarinški, m.; Saba (Savo), m.

1. POVELIK., BELA

25 Marko, ev.; Štefan, š., m.; Ermin, šk.; Evodij

Jezus se prikaže apostolom (Jan 20, 19–31)

26 Mati dobrega sveta; Klet in Marcellin, p., mučenca; Rihard, sp.

27 Hozana Koterska, devica; Peter Kanizij, c. uč.; Cita, d.; Jaroslav

28 Pavel od Križn, spozn.; Vital, mučenec; Ludovik Marija Grignon, s.

29 Peter, mučenec; Robert, opat; Hugon, opat; Pavlin, škof

30 Katarina Sienska, dev.; Jožef Kotolengo, sp.; Zofija (Sonja), dev., m.

16	Petek	
17	Sobota	
18	Nedelja	
19	Ponedeljek	
20	Torek	
21	Sreda	
22	Četrtek	
23	Petek	
24	Sobota	
25	Nedelja	
26	Ponedeljek	
27	Torek	
28	Sreda	
29	Četrtek	
30	Petek	

Dan		16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.
Sonce	vzide	5,15	5,13	5,12	5,11	5,08	5,07	5,05	5,03	5,02	5,00	4,58	4,56	4,55	4,53	4,52
	zaide	18,50	18,51	18,52	18,53	18,54	18,56	18,57	18,58	19,00	19,01	19,03	19,04	19,05	19,07	19,08
Dolžina	dneva	13,35	13,38	13,40	13,42	13,46	13,49	13,52	13,55	13,58	14,01	14,05	14,08	14,10	14,14	14,16
Luna	vzide	17,26	18,29	19,34	20,38	21,40	22,40	23,33	0,18	0,57	1,29	1,56	2,20	2,44	3,07	
	zaide	4,06	4,25	4,46	5,10	5,40	6,17	7,01	7,54	8,56	10,03	11,15	12,30	13,46	15,04	16,24
Mena				☉ 6,48								☾ 5,57				

Nadaljujemo s setvijo jarin. Sadimo krompir in sejemo peso. Pripravimo seme za setev koruze. Čistimo semensko ajdo. Živino spuščamo na sraz in pazimo na prehod na zeleno krmo.

V zaprtih gredah presajamo paradižnike in papriko. Na odprte grede sejemo peso, špinačo, grah, redkvico in zelje. Skropimo sadno drevje, ga sadimo. Dokončamo količenje in prvo kop.

PRAZNIK DELA

1 Filip (Zdenko) in Jakob (Radoslav) ml., apostola; Jeremija, pr.

2. POVELIKONOČNA

2 Atanazij, c. uč.; Evge-
nij, šk., m.; Boris, sp.

Jezus dobri pastir
(Jan 10, 11—16)

3 Najdenje sv. križa;
Aleksander (Saša), pa-
pež, m.; Emilija, dev.

4 Monika, žena; Florijan
(Cvetko), muč.; Got-
hard, šk.; Pavlin, muč.

5 Varstvo sv. Jožefa;
Pij V., papež; Maksim,
škof; Angel, muč.

6 Janez Evang. pred La-
tinskimi vrati; Bene-
dikta, dev.; Lucij, škof

7 Stanislav, škof, muče-
nec; Benedikt II., pa-
pež; Gizela, opatinja

8 Prikazanje nadangela
Mihaela; Peter, škof;
Viktor (Zmago), muč.

3. POVELIKONOČNA

9 Gregorij Nacianški, š.,
c. uč.; Herma, sp.

Jezus napove svoj odhod
(Jan 16, 16—22)

10 Antonin, š.; Izidor, k.;
Blanda, ž.; Job, očak;
Janez Avilski, spozn.

11 Mamert, š.; Sigismund
(Ziga), muč.; Franči-
šek Hieronimo, spozn.

12 Pankracij, muč.; Nerej
in Ahilej, muč.; Filip
(Zdenko), spoznavalec

13 Servacij, škof; Robert
Belarmin, škof, c. uč.;
Janez Molčavec, škof

14 Bonifacij, mučenec;
Justa in Justina, mu-
čenki; Pashal, papež

15 Zofija (Sonja), mučen-
ka; Janez Baptist de
La Salle, spoznavalec

4. POVELIKONOČNA

16 Janez Nepomuk, muč.;
Ubal, škof; Marija

Jezus obljubi Sv. Duha
(Jan 16, 5—14)

ZAPISKI

1 Sobota Praznik dela	
2 Nedelja	
3 Ponedeljek	
4 Torek	
5 Sreda	
6 Četrtek	
7 Petek	
8 Sobota	
9 Nedelja	
10 Ponedeljek	
11 Torek	
12 Sreda	
13 Četrtek	
14 Petek	
15 Sobota Praznik zmage	

Dan		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.
Sonce	vzide	4.50	4.48	4.47	4.45	4.44	4.42	4.41	4.40	4.38	4.37	4.36	4.35	4.33	4.32	4.30	4.29
	zaide	19.09	19.11	19.12	19.13	19.14	19.15	19.17	19.18	19.19	19.20	19.21	19.23	19.24	19.26	19.27	19.28
Dolžina	dneva	14.19	14.23	14.25	14.28	14.30	14.33	14.36	14.38	14.41	14.43	14.45	14.48	14.51	14.54	14.57	14.59
Luna	vzide	3.32	4.02	4.38	5.23	6.19	7.25	8.36	9.48	10.59	12.06	13.11	14.15	15.18	16.21	17.24	18.28
	zaide	17.47	19.12	20.35	21.50	22.53	23.42		0.19	0.49	1.13	1.34	1.53	2.11	2.30	2.51	3.14
Mena			● 21.22							● 19.17							

Kjer vidiš, da je mnogo rok,
zaklepaj. Vse, kar izdaš, pre-
stej in pretehtaj, prejeme in
izdatke vse zapiši (Sir 42, 7).

Kdor hoče, da ga drugi spo-
štujejo, naj sam sebe spoštuje.
— Mirna vest je najboljša
vzglavje.

Če sta brez dežja Pankrac in
Urban, dobre trgatve up je
dan. — Slana v začetku maja
zoritvi sadja nagaža.

17 Pashal Bajlonski, sp.; Brunon, šk.; Jošt, o.; Pavel in tov., muč.

18 Venancij, muč.; Erik, mučenec; Aleksandra, Klavdija, Julita, muč.

19 Peter Celestin, papež; Ivo, spoznavalec; Pudencijana, devica

20 Bernardin Sienski, sp.; Plavtila, žena; Akvila, mučenec

21 Andrej Bobola, muč.; Valens, škof; Feliks (Srečko) Kantalski, s.

22 Emil (Milan), muč.; Renata, ž.; Julija, dev., muč.; Helena, dev.

5. POVELIKONOČNA

23 Janez de Rossi, sp.; Deziderij (Željko), šk.

Jezus uči o moči molitve
(Jan 16, 23—30)

24 Križev teden; Marija, Pom. krist.; Ivana, ž.; Suzana in tov., muč.

25 Križev teden; Gregorij VII., p.; Urban I., p., muč.; Leon, spozn.

26 Križev teden; Filip (Zdenko) Neri, spozn.; Elevterij, papež, muč.

27 VNEBOHOD GOSPODOV; Beda Častit., c. uč.; Janez I., p., muč.

28 Bernard Mentonski, sp.; Avguštin, šk.; Viljem, o.; Emilij in tov.

29 Maksim, škof, mučenec; Marija Magdalena (Majda) Paciška, dev.

6. POVELIKONOČNA

30 Ivana Orleanska, dev.; Feliks (Srečko) I., p.

O pričevanju Svetega Duha
(Jan 15, 26—16, 4)

31 Marija Srednica; Angela Merici, devica; Kancij in tov., muč.

16 Nedelja	
17 Ponedeljek	
18 Torek	
19 Sreda	
20 Četrtek	
21 Petek	
22 Sobota	
23 Nedelja	
24 Ponedeljek	
25 Torek Rojstni dan preds. Tita	
26 Sreda	
27 Četrtek	
28 Petek	
29 Sobota	
30 Nedelja	
31 Ponedeljek	

Dan		17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.
Sonce	vzide	4,28	4,27	4,26	4,25	4,24	4,23	4,22	4,21	4,20	4,19	4,18	4,18	4,17	4,16	4,15
	zaide	19,30	19,31	19,32	19,33	19,34	19,35	19,36	19,37	19,38	19,39	19,40	19,41	19,42	19,43	19,44
Dolžina	dneva	15,02	15,04	15,06	15,08	15,10	15,12	15,14	15,16	15,18	15,20	15,22	15,23	15,25	15,27	15,29
Luna	vzide	19,32	20,33	21,29	22,17	22,57	23,30	23,59		0,24	0,46	1,09	1,32	1,59	2,31	3,11
	zaide	8,42	4,17	4,59	5,50	6,50	8,55	9,06	10,18	11,31	12,46	14,02	15,21	16,43	18,06	19,24
Mena		⊕ 22,47								⊕ 14,49						

Sejemo proso, lucerno in travne mešanice. Pripravimo načrt za strniščno setev in setev krmnih rastlin za kisanje. Izdelamo načrt za košnjo, žetev in mlačev. Zatiramo koloradskega hrošča.

Sadimo fižol, buče in kumare. Presajamo paradiznike, papriko, zelje itd. Drugič škropimo v sadovnjaku in prvič v vinogradu. Mandlamo in vežemo vinsko trto. Nadziramo vrenje v kleti.

- 1 Juvencij, muč.; Pamfilij in tov., mučenci; Fortunat, spoznavalec
- 2 Marcelin, Peter in tov., mučenci; Erazem, škof, muč.; Evgenij I., papež
- 3 Klotilda, žena; Pavla, dev., muč.; Oliva, devica; Cecilij, spozn.
- 4 Kvirin, škof, mučenec; Frančišek (Branko) Carracciolo, spozn.
- 5 Bonifacij, muč.; Valerija, muč.; Ferdinand, spoznavalec

**BINKOŠTI, PRIHOD SVE-
6 TEGA DUHA;** Norbert, škof; Betrand, škof

O Svetem Duhu in o ljubezni
(Jan 14, 23—31)

- 7 Binkoštni ponedeljek*; Robert, op.; Ana Garzia, dev.; Peter in tov.
- 8 Medard, škof; Viljem, škof; Viktorin, spozn.; Heraklij, škof
- 9 Kvatre; Mati milosti božje; Primož in Felicijan, mučenca
- 10 Marjeta (Biserka), žena; Bogomil, škof; Timotej, škof
- 11 Kvatre; Barnaba, apostol; Feliks (Srečko), muč.; Rembert, škof
- 12 Kvatre; Janez Fakundski, spozn.; Leon III., papež; Antonina, muč.

**1. POBINK., SV. TROJICA
13 Anton (Zvonko) Padovanski, cerkv. učit.**

Jezus razpošlje apostole
(Mt 28, 18—20)

ZAPISKI

1 Torek	
2 Sreda	
3 Četrtek	
4 Petek	
5 Sobota	
6 Nedelja	
7 Ponedeljek	
8 Torek	
9 Sreda	
10 Četrtek	
11 Petek	
12 Sobota	
13 Nedelja	
14 Ponedeljek	
15 Torek	

Dan	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.
Sonce	vziđe	4.15	4.14	4.14	4.13	4.12	4.11	4.11	4.11	4.10	4.10	4.10	4.10	4.10	4.10
zaiđe	19.45	19.45	19.46	19.47	19.48	19.49	19.50	19.51	19.51	19.52	19.53	19.53	19.54	19.54	19.55
Dolžina dneva	15.30	15.31	15.32	15.34	15.35	15.37	15.39	15.40	15.40	15.42	15.43	15.43	15.44	15.44	15.45
Luna	vziđe	4.01	5.03	6.13	7.27	8.41	9.51	10.59	12.04	13.07	14.11	15.14	16.19	17.23	18.25
zaiđe	20.33	21.30	22.14	22.48	23.15	23.37	23.58		0.16	0.35	0.55	1.17	1.43	2.16	2.56
Mena	5.03							10.13							

Kdor samo na veter gleda, nikdar ne seje, in kdor le na oblake pazi, nikoli ne žanje (Prid 11, 11).

Pametni se pri ognju ogreje, nespametni opeče. — Kogar hoče sreča končati, ga prej razvadi kakor neumna mati.

Kakor vreme na Medarda kane, tako ves mesec rado ostane. — Svetega Vida meglica pride po vince in pšenico.

14 Bazilij (Vasilij) Veliki, cerkv. uč.; Elizej, prerok; Marcijan, škof

15 Vid, Modest in Krescencija, muč.; Germana, devica

16 Frančišek (Branko) Regis, spozn.; Gvido Kortonski, sp.; Benon, šk.

17 PRESV. REŠ. TELO; Adolf, škof; Rajnerij, spoznavalec

18 Efremski, cerkveni učitelj; Marko, mučenec; Marina, devica

19 Julijana Falconieri, d.; Gervazij in Protazij, mučenca

2. POBINKOŠTNA

20 Silverij I., papež, muč.; Prakseda, d.; Pavel, m.

Prilika o veliki večerji (Lk 14, 16—24)

21 Alojzij (Slavko, Vekoslav), spozn.; Evzebij, šk., m.; Demetrija, d.

22 Ahacij, muč.; Pavlin Nolanski, škof; Inocenc V., papež

23 Agripina, d., m.; Janez, muč.; Feliks (Srečko), mučenec

24 Rojstvo Janeza Krstnika; Neronovi muč.; Sedem bratov muč.

25 Presv. Srce Jezusovo; Viljem, opat; Henrik, škof; Lucija, dev., m.

26 Janez in Pavel, muč.; Vigilijski, škof, mučenec; Pelagij, mučenec

3. POBINKOŠTNA

27 Hema (Ema) Krška, žena; Ladislav, spozn.

Prilika o izgubljeni ovci in denarju (Lk 15, 1—10)

28 Irenej, škof, mučenec; Pavel I., papež; Potamiena, dev., muč.

29 PETER IN PAVEL, apostola; Marcel, muč.; Marija, žena

30 Spomin apostola Pavla; Lucina, žena; Emilijana, mučenka

16 Sreda	
17 Četrtek	
18 Petek	
19 Sobota	
20 Nedelja	
21 Ponedeljek	
22 Torek	
23 Sreda	
24 Četrtek	
25 Petek	
26 Sobota	
27 Nedelja	
28 Ponedeljek	
29 Torek	
30 Sreda	

Dan		16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.
Sonce	vzide	4.09	4.09	4.09	4.10	4.10	4.10	4.10	4.11	4.11	4.11	4.11	4.12	4.12	4.12	4.13
	zaide	19.55	19.56	19.56	19.57	19.57	19.57	19.57	19.57	19.57	19.58	19.58	19.58	19.58	19.58	19.57
Dolžina dneva		15.46	15.47	15.47	15.47	15.47	15.47	15.47	15.47	15.46	15.47	15.47	15.46	15.46	15.46	15.44
Luna	vzide	20.14	20.57	21.33	22.03	22.28	22.51	23.13	23.36		0.00	0.28	1.04	1.48	2.44	3.50
	zaide	3.44	4.42	5.47	6.57	8.09	9.22	10.35	11.50	13.06	14.25	15.44	17.02	18.14	19.17	20.06
Mena		13.06							20.46							13.26

Kosimo seno, žanjemo oljno repico in ozimni ječmen. Poskrbimo za seme ajde in repe za strniščno setev. Krompir škropimo zoper plesen in koleradskega brošča.

Okopavamo, plevemo in zalivamo v vrtu. Spet škropimo zoper listne uši, jabolčnega zavijača in zoper škrlup. V vinogradu končamo cepljenje na zeleno, drugič škropimo in prvič žveplamo.

- 1** Presv. Reš. Kri; Teobald (Bogoslav), sp.; Aron, spozn.
- 2** Obiskovanje bl. Device Marije; Oton, šk.; Simforoza in tov., muč.
- 3** Leon II., papež; Heliodor, šk.; Trifun in tov., mučenci

4. POBINKOŠTNA

- 4** Urh (Ulrik), škof; Bertha, žena; Prokop, opat

Cudežni ribji lov
(Lk 5, 1—11)

- 5** Ciril in Metod, slovanska apostola; Anton Zaccaria, spozn.

- 6** Tomaž Moore, muč.; Izaija, pr.; Bogomila, žena; Dominika, muč.

- 7** Vilibald, škof; Benedikt XI., papež; Klavdij, mučenec

- 8** Elizabeta (Jela, Špela), žena; Hadrijan III., papež; Evgen III., papež

- 9** Gorkumski muč.; Kraljica miru; Brikej, šk.; Ciril, škof, muč.

- 10** Sedem bratov mučencev; Amalija (Ljubica), dev.; Rufina, dev., m.

5. POBINKOŠTNA

- 11** Pij I., p., m.; Olga, ž.; Janez, m.; Marcijan, m.

Jezus obsoja farizeje
(Mt 5, 20—24)

- 12** Mohor in Fortunat, m.; Nabor in Feliks, mučenca

- 13** Anaklet, papež, muč.; Joel in Ezdra, preroka; Evgen, mučenec

- 14** Bonaventura, cerkveni uč.; Frančišek (Branko) Solan, spozn.

- 15** Vladimir, spoznavalec; Henrik, spozn.; Justa, mučenka

- 16** Karmelska Mati božja; Evstahij, spoznavalec; Favst, mučenec

- 17** Aleš (Aleksij), spozn.; Marcelina, devica; Donata in tov., muč.

6. POBINKOŠTNA

- 18** Kamil Lelijski, spozn.; Simforoza, žena

Jezus nasiti štiri tisoč mož
(Mr 8, 1—9)

ZAPISKI

1 Četrtek	
2 Petek	
3 Sobota	
4 Nedelja	
5 Ponedeljek	
6 Torek	
7 Sreda	
8 Četrtek	
9 Petek	
10 Sobota	
11 Nedelja	
12 Ponedeljek	
13 Torek	
14 Sreda	
15 Četrtek	

Dan		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.
Sonce	vzide	4.13	4.14	4.15	4.15	4.16	4.17	4.17	4.18	4.19	4.20	4.21	4.22	4.23	4.24	4.24	4.25
	zaide	19.57	19.57	19.57	19.57	19.56	19.56	19.55	19.55	19.54	19.53	19.53	19.52	19.52	19.51	19.50	19.50
Dolžina	dneva	15.44	15.43	15.42	15.42	15.40	15.39	15.38	15.37	15.35	15.33	15.32	15.30	15.29	15.27	15.26	15.25
Luna	vzide	5.03	6.18	7.32	8.42	9.49	10.54	11.58	13.02	14.06	15.10	16.13	17.13	18.07	18.54	19.33	20.05
	zaide	20.44	21.15	21.40	22.01	22.20	22.39	22.59	23.20	23.45		0.15	0.51	1.36	2.31	3.34	4.43
Mena									2,33								1,29

Ne hvali moža zaradi njegove lepote in ne zaničuj človeka zaradi njegovega obraza (Sir 10, 31).

Človek se mora po ljudeh rav-
nati, ne ljudje po človeku. —
Dober glas gre v deveto vas,
slab pa v deveto deželo.

Jakobova ajda in Ožbaltova
repa je malokdaj lepa. — Če
na dan svete Marjete deži,
orehov pričakovati ni.

19 Vincencij Pavelski, sp.;
Avrea (Zlata), devica;
Justa in Rufina, d., m.

20 Hieronim Emiliani, sp.;
Marjeta (Biserka), d.,
muč.; Elija, prerok

21 Prakseda, dev.; Danijel
(Danilo, Dana), prerok;
Julija, dev., muč.

22 Lavrencij, spozn.; Ma-
rija Magdalena (Maj-
da), spokornica

23 Apolinarij, škof, muč.;
Liborij, škof; Romula,
devica

24 Kristina, devica, muč.;
Vincencij, muč.; Viktor
(Zmago), mučenec

7. POBINKOŠTNA

25 Jakob (Rado) st., ap.;
Krištof, m.; Pavel, m.

O lažnivih prerokih
(Mt 7, 15—21)

26 Ana, mati Dev. Marije;
Valens, škof; Hiacint,
mučenec

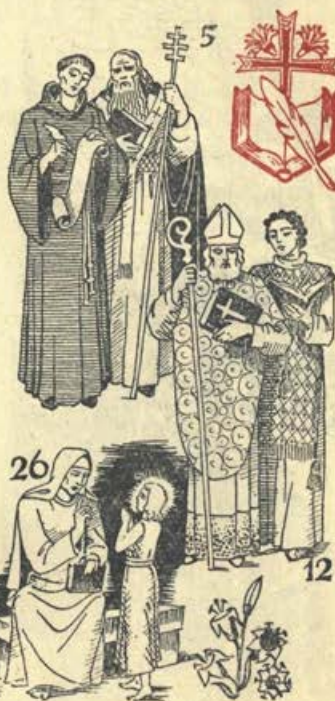
27 Pantaleon, muč.; Ser-
gij, mučenec; Natalija
(Božena), muč.

28 Viktor (Zmagoslav) I.,
papež, muč.; Nazarij in
tov., mučenci

29 Marta, dev.; Urban II.,
papež; Olaf, mučenec;
Serafina

30 Abdon in Senen, muč.;
Julita, mučenka; Ma-
ksima, mučenka

31 Ignacij (Ognjeslav) Lo-
jolski, spozn.; Fabij,
muč.; Helena, muč.

16 Petek	
17 Sobota	
18 Nedelja	
19 Ponedeljek	
20 Torek	
21 Sreda	
22 Četrtek	Obletnica vstaje
23 Petek	
24 Sobota	
25 Nedelja	
26 Ponedeljek	
27 Torek	
28 Sreda	
29 Četrtek	
30 Petek	
31 Sobota	

Dan		17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.
Sonce	vzide	4,26	4,27	4,28	4,29	4,30	4,31	4,32	4,33	4,34	4,35	4,36	4,38	4,39	4,40	4,41
	zaide	19,49	19,48	19,47	19,46	19,46	19,45	19,44	19,43	19,42	19,41	19,40	19,38	19,37	19,36	19,34
Dolžina	dneva	15,23	15,21	15,19	15,17	15,16	15,14	15,12	15,10	15,08	15,06	15,04	15,00	14,58	14,56	14,53
Luna	vzide	20,32	20,56	21,19	21,42	22,05	22,32	23,04	23,44		0,34	1,34	2,44	3,57	5,11	6,22
	zaide	5,56	7,10	8,25	9,40	10,56	12,12	13,31	14,48	16,01	17,06	17,59	18,41	19,14	19,41	20,03
Mena								€ 1,14						● 23,20		

Zanjemo žita. Takoj po žetvi orjemo in sejemo ajdo, repo in koruso za kisanje. Očistimo in razkužimo žitne shrambe. Spet škropimo zoper krompirjevo plesen in koloradskega brošča.

V vrtu okopavamo in zalivamo. Sadimo zimsko endivijo, rdeče zelje, pozno cvetačo in sejemo motovilec. Kopljemo rani krompir. V vinogradu škropimo, vezemo in tretjič okopavamo.

AVGUST

8. POBINKOŠTNA

1 Vezi sv. Petra; Makabejski bratje; Fides, m.

* O krivičnem oskrbniku (Lk 16, 1—9)

2 Porcijunkula; Alfonz Ligvorij, cerkv. učit.; Štefan I., papež, muč.

3 Najdenje sv. Štefana; Lidija, žena; Julijan Peter Eymard, spozn.

4 Perpetua, žena; Dominik (Vladimil, Dinko), cerkv. učitelj

5 Marija Snežna; Ožbalt (Osvald), spozn.; Kasijan, škof

6 Spremenjenje Gospodovo; Sikst II., p. m.; Agapit (Ljubo), muč.

7 Kajetan, spoznavalec; Albert, spozn.; Peter in Julijan, muč.

9 Janez Vianney, spozn.; Roman, muč.; Peter Faber, spozn.

10 Lavrencij (Lovro), mučenec; Pavla, devica, muč.; Deusdedit, sp.

11 Tiburcij in Suzana, m.; Aleksander (Saša), šk.; Filomena, dev. muč.

12 Klara (Jasna), devica; Hilarija, žena; Herkulan, škof

13 Janez Berhmans, sp.; Hipolit in tov., muč.; Helena, muč.

14 ††Evzebij, spoznavalec; Kalist, škof, muč.; Demetriji (Mitja), muč.

9. POBINKOŠTNA

8 Ciriak, Larg, Smaragd, muč.; Marin, muč.

Jezus jôka nad Jeruzalemom (Lk 19, 41—47)

10. POBINKOŠTNA

15 VNEBOVZETJE DEV. MARIJE; Tazicij, m.

Prilika o farizeju in cestničarju (Lk 18, 9—14)

ZAPISKI

1 Nedelja	
2 Ponedeljek	
3 Torek	
4 Sreda	
5 Četrtek	
6 Petek	
7 Sobota	
8 Nedelja	
9 Ponedeljek	
10 Torek	
11 Sreda	
12 Četrtek	
13 Petek	
14 Sobota	
15 Nedelja	

Dan		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.
Sonce	vziđe	4,43	4,44	4,45	4,46	4,48	4,49	4,50	4,51	4,52	4,53	4,55	4,56	4,57	4,58	4,59	5,01
	zaide	19,33	19,31	19,30	19,29	19,27	19,26	19,25	19,23	19,22	19,20	19,19	19,17	19,16	19,14	19,13	19,11
Dolžina	dneva	14,50	14,47	14,45	14,43	14,39	14,37	14,35	14,32	14,30	14,27	14,24	14,21	14,19	14,16	14,14	14,10
Luna	vziđe	7,31	8,38	9,44	10,48	11,52	12,56	13,59	15,00	15,56	16,46	17,29	18,04	18,34	19,00	19,24	19,47
	zaide	20,24	20,44	21,03	21,24	21,47	22,14	22,47	23,28		0,18	1,17	2,24	3,36	4,52	6,08	7,24
Mena							19,50								12,03		

Bolje je srečati medvedko, ki so ji bili mladiči vzeti, kakor bedaka, ki se na svojo neumnost zanaša (Preg 17, 12).

Kdor s tujim denarjem hišo zida, kamenje na svoj grob nosi. — Za siromakom vsak pes laja. — Kri ni voda.

Po vremenu svetega Jerneja se rada vsa jesen nareja. — Če vreme srpana zvedri, vreme še dolgo trpi.

- 16** Joahim, oče Dev. Marije; Rok, spozn.; Serena (Jasna), žena
- 17** Hiacint, spozn.; Pavel in Julijana, muč.; Miron, mučenec
- 18** Helena (Jelena, Jelka), žena; Agapit (Ljubo), muč.; Flor, muč.
- 19** Janez Eudes, sp.; Andrej, muč.; Marijan, spoznavalec
- 20** Bernard, cerkv. učit.; Samuel, prerok; Lucij, mučenec
- 21** Ivana Frančiška Šantalska, žena; Fidelis, muč.; Anastazij, muč.

- 23** Filip Benicij, spoznavalec; Valerijan, muč.; Viktor (Zmagot), škof
- 24** Jernej, apostol; Avrea (Zlata), mučenka; Roman, škof
- 25** Ludovik IX., spoznavalec; Lucila, devica; Patricija, devica
- 26** Cefirin, papež, mučenec; Rufin, škof; Ivana Bichier, devica
- 27** Jožef Kalasancij, sp.; Ruf, škof, muč.; Marjeta, žena
- 28** Avguštin, škof, cerkv. učitelj; Pelagij, muč.; Aleksander, škof

- 30** Roza Limanska, dev.; Feliks (Srečko), muč.; Gavdencija, dev., muč.
- 31** Rajmund (Rajko) Nona, spozn.; Pavlin, šk.; Aristid, spozn.

11. POBINKOŠTNA

- 22** Brezmadežno Srce Marijino; Timotej, muč.

Jezus ozdravi gluhonemega (Mr 7, 31—37)

12. POBINKOŠTNA

- 29** Obgl. Janeza Krstnika; Sabina, mučenka

Prilika o usmiljenem Samarijanu (Lk 10, 23—37)

16	Ponedeljek	
17	Torek	
18	Sreda	
19	Četrtek	
20	Petek	
21	Sobota	
22	Nedelja	
23	Ponedeljek	
24	Torek	
25	Sreda	
26	Četrtek	
27	Petek	
28	Sobota	
29	Nedelja	
30	Ponedeljek	
31	Torek	

Dan		17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.
Sonce	vziđe	5.03	5.04	5.06	5.06	5.08	5.09	5.10	5.11	5.12	5.14	5.15	5.16	5.17	5.18	5.20
	zaide	19.09	19.07	19.05	19.04	19.02	19.00	18.59	18.57	18.55	18.54	18.52	18.50	18.48	18.46	18.45
Dolžina	dneva	14.06	14.03	14.00	13.58	13.54	13.51	13.49	13.46	13.43	13.40	13.37	13.34	13.31	13.28	13.25
Luna	vziđe	20.10	20.36	21.07	21.44	22.31	23.27		0.33	1.43	2.55	4.07	5.16	6.23	7.29	8.34
	zaide	8.42	10.00	11.19	12.37	13.52	14.59	15.55	16.39	17.15	17.44	18.08	18.29	18.48	19.08	19.28
Mena						€ 5,51							● 11,21			

Orjemo strnišča in dokončujemo setev strniščnih posevkov. Sejemo ozimno oljno repico in inkarnatko. Kopljemo krompir. Kosimo semenjsko deteljo in otavo. Obiramo hmelj.

Sejemo zimsko solato, špinačo, radič in motovilec. Pospravimo čebulo in česen. Obiramo zgodnje sadje. Škropimo in žveplamo vinsko trto, vršičkamo in prikrajšujemo zalistnike.

1 Egidij (Tilen), opat;
Ana, prerokinja; Ve-
rena, devica

2 Štefan, spozn.; Maksi-
ma, mučenka; Antonin,
mučenec

3 Simeon, sp.; Evfemija,
Doroteja, Tekla, Eraz-
ma, mučenke

4 Mojzes, prerok; Roza-
lija, devica; Kandida,
mučenka

13. POBINK., ANGELSKA

5 Lavrencij Justiniani, s.;
Viktorin, škof, muč.

Jezus ozdravi deset gobavih
(Lk 17, 11—19)

6 Zaharija, prerok; One-
zifor, mučenec; Petro-
nij, škof

7 Marko Križevčan, Šte-
fan Pongrac, Melhior
Grodetski, mučenci

8 Rojstvo device Marije;
Hadrijan, muč.; Peter
Klaver, spozn.

9 Aleksander in Tiburcij,
muč.; Dorotej in Gor-
gonij, mučenca

10 Pulherija, dev.; Viktor,
muč.; Nikolaj Tolen-
tinski, spozn.

11 Prot in Hiacint, muč.;
Vincencij, muč.; Ern-
truda (Erna), devica

14. POBINKOŠTNA

12 Ime Marijino; Gvido,
spozn.; Silvin, škof

Jezus uči o božji previdnosti!
(Mr 6, 24—33)

ZAPISKI

1 Sreda	
2 Četrtek	
3 Petek	
4 Sobota	
5 Nedelja	
6 Ponedeljek	
7 Torek	
8 Sreda	
9 Četrtek	
10 Petek	
11 Sobota	
12 Nedelja	
13 Ponedeljek	
14 Torek	
15 Sreda	

Dan		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.
Sonce	vzide	5,21	5,23	5,24	5,25	5,26	5,28	5,29	5,30	5,31	5,32	5,34	5,35	5,36	5,37	5,38
	zaide	18,43	18,41	18,39	18,37	18,35	18,33	18,31	18,28	18,27	18,25	18,23	18,21	18,19	18,18	18,16
Dolžina	dneva	13,22	13,18	13,15	13,12	13,09	13,06	13,02	12,58	12,56	12,53	12,49	12,46	12,43	12,41	12,38
		9,38	10,43	11,46	12,47	13,45	14,36	15,21	15,59	16,31	16,59	17,24	17,48	18,12	18,38	19,09
Luna	zaide	19,50	20,16	20,47	21,24	22,09	23,03		0,05	1,14	2,27	3,43	5,00	6,19	7,39	9,01
Mena						13,28							21,19			

Kdor dá revežu, ne bo v po-
trebi, kdor pa zaničuje prosilca,
bo trpel pomanjkanje (Preg
29, 5).

Kdor devet rokodelstev ob-
enem opravi, ne zna nobe-
nega. — Noben dan ni tako
dolga, da bi ne bilo večera.

Če se zgodaj selijo ptiči, bo
huda zima o božiči. — Kdor po
mali maši kosi, za pečjo suši.
— Til meglen, grda jesen.

13 Notburga, devica; Filip (Zdenko), muč.; Mavrilij, škof

14 Povišanje svetega križa; Krescencij, muč.; Rozula, mučenka

15 Kvatre; Marija sedem žalosti; Nikomed, m.; Albin, škof

16 Ljudmila, ž.; Kornelij, papež, mučenec; Edita, devica

17 Kvatre; Rane sv. Frančiška; Lambert, škof, muč.; Hildegarda, dev.

18 Kvatre; Jožef Kupertinski, spozn.; Irena in Zofija, mučenki

15. POBINK., KVATRNA

19 Januarij in tov., muč.; Suzana, devica, muč.

Jezus obudi mladeniča iz Naima (Lk 7, 11–16)

20 Evstahij in tov., muč.; Dionizij, muč.; Kandi-da, devica, muč.

21 Matej, apostol in evangelist; Jona, prerok; Ifigenija, devica

22 Tomaž Vilanovski, šk.; Mavricij, muč.; Feliks (Srečko) IV., papež

23 Lin, papež, mučenec; Tekla, devica, muč.; Andrej in tov., muč.

24 Marija Devica, Rešiteljica jetnikov; Rupert, škof; Nada

25 Pacifik, spozn.; Kleofa, mučenec; Avrelija, devica

16. POBINKOŠTNA

26 Ciprijan, muč.; Justina, d., m.; Kanadski muč.

Jezus ozdravi vodeničnega, uči o ponižnosti (Lk 14, 1–11)

27 Kozma in Damijan, m.; Hiltruda, dev.; Fiden-cij, mučenec

28 Venčeslav, muč.; Lioba (Ljuba), devica; Silvin, škof

29 Mihael, nadangel; Ev-tihij, Plavt in Hera-kleja, mučenci

30 Hieronim, cerkv. učit.; Zofija, žena; Gregorij, škof

16 Četrtek	
17 Petek	
18 Sobota	
19 Nedelja	
20 Ponedeljek	
21 Torek	
22 Sreda	
23 Četrtek	
24 Petek	
25 Sobota	
26 Nedelja	
27 Ponedeljek	
28 Torek	
29 Sreda	
30 Četrtek	

Dan		16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.
Sonce	vzide	5,40	5,41	5,43	5,44	5,45	5,47	5,48	5,49	5,50	5,51	5,53	5,54	5,55	5,56	5,58
	zaide	18,14	18,12	18,10	18,08	18,05	18,03	18,01	17,59	17,58	17,56	17,54	17,52	17,50	17,48	17,46
Dolžina	dneva	12,34	12,31	12,27	12,24	12,20	12,16	12,13	12,10	12,08	12,05	12,01	11,58	11,55	11,52	11,48
Luna	vzide	19,45	20,29	21,23	22,26	23,35		0,46	1,57	3,06	4,13	5,18	6,23	7,26	8,30	9,34
	zaide	10,22	11,40	12,50	13,51	14,39	15,16	14,46	16,12	16,34	16,53	17,13	17,33	17,55	18,20	18,48
Mena					€ 12,11							● 1,50				

Izkopavamo krompir, pospravljamo fižol, proso, koruzo in ajdo. Čistimo in razkužujemo semena. Sejemo ozimni ječmen, nato rž in pšenico. Pred vskladiščenjem pridelkov očistimo shrambe.

Obiramo in sušimo sadje. Stiskamo sadjevec in kuhamo žganje. Pripravimo se za trgateg. Se-stavimo načrt za krmljenje živine. V kisalnice spravljamo pitnik in druge krmne rastline.

- 1** Remigij, šk.; Maksima in Julija, muč.; Dominin, mučenec
- 2** Angeli varuhi; Teofil (Bogoljub), spoznavalec; Elevterij, mučenec

17. POBINK., ROŽNOV.

- 3** Terezija Deteta Jezusa, devica; Kandid, muč.

O največji zapovedi
(Mt 22, 35—46)

- 4** Frančišek (Branko) Asiški, spoznavalec; Avrea (Zlata), dev.
- 5** Placid in tov., muč.; Marcelin, škof; Flavijana, devica
- 6** Bruno, spozn.; Fides (Vera), dev., muč.; Marija Frančiška, devica
- 7** Rožnoven. Mati božja; Marko, papež; Sergij, mučenec
- 8** Simeon, starček; Brigita, žena; Demetri (Mitja), mučenec
- 9** Posvečenje cerkva (v ljublj. škofiji); Janez Leonard, spozn.

18. POBINK., ŽEGN. (v lj. šk.)

- 10** Frančišek Borgia, sp.; Hugolin, m.; Pavlin, š.

Jezus ozdravi mrtvoudnega
(Mt 9, 1—8)

- 11** Materinstvo Dev. Marije; Emilijan (Milan), spoznavalec
- 12** Maksimilijan Celjski, škof, m.; Serafin, sp.; Salvin, škof
- 13** Edvard, spozn.; Koloman, mučenec; Venancij, opat
- 14** Kalist I., papež, muč.; Just, škof; Gavdencij, škof, mučenec
- 15** Terezija Avilska, dev.; Avrelija, dev.; Tekla, devica
- 16** Hedviga (Jadviga, Vika), žena; Gal, opat; Gerard Majella, spozn.

19. POBINKOŠTNA

- 17** Marjeta Marija Alakok, dev.; Viktor in tov., m.

Prilika o kraljevi svatbi
(Mt 22, 1—14)

ZAPISKI

1	Petek	
2	Sobota	
3	Nedelja	
4	Ponedeljek	
5	Torek	
6	Sreda	
7	Četrtek	
8	Petek	
9	Sobota	
10	Nedelja	
11	Ponedeljek	
12	Torek	
13	Sreda	
14	Četrtek	
15	Petek	

Dan	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.
Sonce	vziđe	5,59	6,00	6,02	6,03	6,05	6,06	6,07	6,09	6,10	6,11	6,12	6,14	6,15	6,16	6,19
	zaide	17,44	17,42	17,40	17,38	17,36	17,34	17,32	17,30	17,29	17,27	17,25	17,23	17,21	17,19	17,18
Dolžina dneva		11,45	11,42	11,38	11,35	11,31	11,29	11,25	11,21	11,19	11,16	11,13	11,09	11,06	11,03	10,57
Luna	vziđe	10,36	11,35	12,28	13,14	13,54	14,28	14,57	15,23	15,47	16,12	16,37	17,05	17,40	18,23	19,15
	zaide	19,23	20,05	20,55	21,52	22,57		0,06	1,18	2,33	3,50	5,09	6,31	7,55	9,17	10,34
Mena						3	6,31					5	6,10			

Nikar ne zaničuj pravičnega človeka, ako je ubog, in ne povišuj pregrešnega bogatina (Sir 10, 25).

Pomisl, preden kaj rečeš: tudi beseda človeka ubije. — V premislekih bodi podoben polju, v dejanjih ptici.

Sveti Gal deževen ali suh je prihodnjega poletja ogleduh. — Če se nerado listje obleti, vsak naj zime se boji.

18 Luka, evangelist; Julijan, spoznavalec; Janez, mučenec

19 Peter Alkantarski, sp.; Ethbin, opat; Lucij, mučenec

20 Janez Kentski, spozn.; Felicijan, muč.; Irena, devica, muč.

21 Uršula in tov., dev., muč.; Hilarion, opat; Viator, spozn.

22 Vendelin, opat; Marija Salome, žena; Kordula, dev., muč.

23 Posvečenje cerkva (v gor. šk.); Ignacij, škof; Teodor (Božidar), m.

20. POBINK., MISIJONSKA

24 Rafael, nadangel; Kristina, dev.; Feliks, m.

Jezus ozdravi sina kraljevega uradnika (Jan 4, 46—53)

25 Krizant in Darija, mučenca; Krispin, muč.; Gaudencij, škof

26 Evarist, papež, muč.; Lucijan, muč.; Gaudioz, škof

27 Frumencij, škof; Vincencij in Sabina, mučenca

28 Simon in Juda, apostola; Cirila, devica; Fidelis, mučenec

29 Posvečenje cerkva (v lavant. šk.); Narcis, šk.; Ida, devica

30 Marcel in Kasijan, m.; Klavdij in tov., muč.; German, škof

21. POBINK., ŽEGN.

31 KRISTUS KRALJ; Alfonsoz Rodriguez, spozn.

O božjem kraljestvu (Jan 18, 33—37)

16 Sobota	
17 Nedelja	
18 Ponedeljek	
19 Torek	
20 Sreda	
21 Četrtek	
22 Petek	
23 Sobota	
24 Nedelja	
25 Ponedeljek	
26 Torek	
27 Sreda	
28 Četrtek	
29 Petek	
30 Sobota	
31 Nedelja	

Dan		17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.
Sonce	vzide	6,21	6,22	6,23	6,25	6,26	6,28	6,29	6,30	6,32	6,33	6,34	6,36	6,37	6,39	6,40
	zaide	17,14	17,13	17,11	17,09	17,07	17,05	17,03	17,02	17,01	16,58	16,57	16,55	16,54	16,52	16,51
Dolžina	dneva	10,53	10,51	10,48	10,44	10,41	10,37	10,34	10,32	10,29	10,25	10,23	10,19	10,17	10,13	10,11
Luna	vzide	21,26	22,37	23,48		0,58	2,05	3,10	4,14	5,17	6,21	7,25	8,28	9,28	10,22	11,10
	zaide	12,34	13,16	13,49	14,16	14,39	15,00	15,19	15,39	16,00	16,24	16,51	17,24	18,04	18,51	19,45
Mena		€ 21,30									● 18,47					

Nadaljujemo s setvijo ozimnih žit. Spravljamo peso, korenje, repo in pozno zelje. Izbiramo semenice pese, korenja in repe. Gnojimo njive s hlevskim gnojem. Pripravljamo kompost.

Obiramo zimsko sadje in trgamo grozdje. Stiskamo in sušimo sadje. Sadimo sadno drevje. Pripravimo zasipnice za vzimljenje repe, pese in endivije. Sadimo zimski česen. Kisamo krmo.

1 VSI SVETI; Severin, spoznavalec; Marija, devica, mučenka

2 Spomin vernih duš; Viktorin, škof, mučenec; Just, mučenec

3 Valentin (Zdravko) in tov., muč.; Hubert, škof; Silviya, žena

4 Karel (Dragotin) Boromejski, šk.; Otokar, sp.; Vital in tov., muč.

5 Zaharija in Elizabeta; Svete moči (relikvije); Emerik, spoznavalec

6 Leonard (Lenart), opat; Feliks, muč.; Sever, škof, muč.

22. POBINK., ZAHVALNA

7 Engelbert, š.; Vilibrord, š.; Herkulan, mučenec

O davčnem denarju (Mt 22, 15—21)

8 Bogomir (Bogo, Božo), škof; Štirje kronani mučenci; Maver, škof

9 Posveč. bazilike presv. Odrešenika; Teodor (Božidar), mučenec

10 Andrej Avelinski, sp.; Demetrij (Mitja), škof, mučenec

11 Martin (Davorin), šk.; Menas, mučenec; Teodor Studit, spoznavalec

12 Martin (Davorin), papež, mučenec; Kuno, škof; Avrelij, muč.

13 Stanislav Kostka, sp.; Didak, sp.; Nikolaj I, papež

23. POBINKOŠTNA

14 Nikolaj Tavelić, muč.; Jozafat Kuncević, škof

Jezus obudi Jairovo hčer (Mt 9, 18—26)

ZAPISKI

1 Ponedeljek	
2 Torek	
3 Sreda	
4 Četrtek	
5 Petek	
6 Sobota	
7 Nedelja	
8 Ponedeljek	
9 Torek	
10 Sreda	
11 Četrtek	
12 Pete	
13 Sobota	
14 Nedelja	
15 Ponedeljek	

Dan	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.
Sonce	vziđe	6.41	6.43	6.45	6.46	6.47	6.49	6.50	6.52	6.53	6.55	6.56	6.57	6.59	7.00
	zaide	16.50	16.48	16.47	16.45	16.44	16.42	16.40	16.39	16.38	16.37	16.35	16.34	16.33	16.31
Dolžina	dneva	10.09	10.05	10.02	9.99	9.97	9.93	9.90	9.47	9.45	9.42	9.39	9.37	9.34	9.32
Luna	vziđe	11.52	12.27	12.57	13.23	13.46	14.10	14.34	15.01	15.32	16.10	16.59	17.59	19.08	20.22
	zaide	20.46	21.52	23.01		0.12	1.25	2.41	3.59	5.21	6.44	8.06	9.20	10.22	11.10
Mena				21.55							15.29				

Kdor tare revnega, da bi pomnožil svoje premoženje, ga bo sam dal bogatejšemu in stradal (Preg 22, 16).

Hišni prag je najvišja planina. — Med pravico in krivico ni srede. — Sestra dan volk še komarje požira.

Sveti Martin naj bo suh, da pozimi zraste kruh. — Sneg na svetega Andreja polju ni kaj prida odeja.

15 Albert Veliki, cerkv. uč.; Leopold, spozn.; Feliks, mučenec

16 Jedrt, devica; Otmar, opat; Edmund, škof; Marko, mučenec

17 Gregor Čudodelnik, spozn.; Hugon, škof; Viktorija, mučenka

18 Posv. bazilik sv. Petra in Pavla; Roman, muč.; Odon, opat

19 Elizabeta (Špela, Jela), žena; Mehtilda, dev.; Abdiha, prerok

20 Feliks Valois, spoznavalec; Edmund, mučenec; Simplicij, škof

24. POBINKOŠTNA

21 Dar. Dev. Marije; Kolumban, o.; Gelazij I.

O razdejanju Jeruzalema
(Mt 24, 15—35)

22 Cecilija, d., mučenka; Filemon, mučenec; Maver, mučenec

23 Klemen I., pap. muč.; Felicita, muč.; Lukrecija, dev., muč.

24 Janez od Križa, cerkv. uč.; Krizogon, muč.; Flora, dev., muč.

25 Katarina, devica, mučenka; Erazem, mučenec; Jukunda, devica

26 Silvester, opat; Konrad, škof; Leonard Portomavriški, spozn.

27 Virgilij, ap. Koroške; Valerijan, ogl. škof; Čudodelna svetinja

1. ADVENTNA

28 Gregorij III., p.; Rufin tov., m.; Jakob, sp.

O poslednji sodbi
(Lk 21, 25—33)

29 Saturnin, muč.; Gelazij, papež; Iluminata, devica

30 Andrej (Hrabroslov), apostol; Justina, dev., muč.; Konstancij, sp.

16 Torek	
17 Sreda	
18 Četrtek	
19 Petek	
20 Sobota	
21 Nedelja	
22 Ponedeljek	
23 Torek	
24 Sreda	
25 Četrtek	
26 Petek	
27 Sobota	
28 Nedelja	
29 Ponedeljek	Obletnica AVNOJ
30 Torek	

Dan		16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
Sonce	vzide	7.03	7.04	7.06	7.07	7.09	7.10	7.11	7.13	7.14	7.16	7.17	7.18	7.20	7.21	7.22
	zaide	16.30	16.29	16.28	16.27	16.26	16.25	16.24	16.23	16.22	16.22	16.21	16.20	16.20	16.19	16.19
Dolžina	dneva	9.27	9.25	9.22	9.20	9.17	9.15	9.13	9.10	9.08	9.06	9.04	9.02	9.00	8.58	8.57
Luna	vzide	22.48	23.56		1.02	2.07	3.10	4.14	5.17	6.20	7.20	8.16	9.07	9.51	10.28	10.59
	zaide	12.18	12.43	13.05	13.24	13.44	14.05	14.27	14.54	15.26	16.03	16.47	17.40	18.40	19.44	20.51
Mena		€ 10,32														
		● 13,30														

Preoravamo in gnojimo zemljišča. Spravljamo pozne vrtnine in jih vzimujemo v kletih ali zašipnicah. Pospravimo in uničimo ostanke vrtnin, da ne raznašamo bolezni in zajedavcev.

V zabožke presadimo peteršilj in zeleno za zimsko uporabo. Dokončamo trgatve, opravimo zimsko kop in rigolamo. Nakupimo trse za obnovo matičnjakov in vinogradov.

1 Marijan in tov., mučenci; Natalija (Božena), žena; Nahum, pr.

2 Bibijana, dev., muč.; Pavlina, muč.; Blanka, žena

3 Frančišek (Branko) Ksaverij, spoznavalec; Sofonija, prerok

4 Peter Krizolog, cerkv. uč.; Barbara, dev., muč.; Bernard, škof

2. ADVENTNA

5 Saba (Savo), opat; Dalmacij, škof, mučenec

Janez Krstnik pošlje svoja učenca k Jezusu (Mt 11, 2—10)

6 Nikolaj (Miklavž), šk.; Apolinarij, mučenec; Leontija, muč.

7 Ambrozij, škof, cerkv. učitelj; Agaton, muč.; Martin, opat

8 BREZMADEŽNO SPOČETJE DEVICE MARIJE; Sofronij, škof

9 Peter Fourier, spozn.; Valerija, mučenka; Ciprijan, opat

10 Melkiad, papež, muč.; Loretska Mati božja; Evlalija, dev., muč.

11 Damaz, papež; Evtihij, mučenec; Sabin, škof; Danijel, spoznavalec

3. ADVENTNA

12 Aleksander (Saša), m.; Maksencij in tov., m.

Janez Krstnik pričuje o Kristusu (Jan 1, 19—28)

ZAPISKI

1 Sreda	
2 Četrtek	
3 Petek	
4 Sobota	
5 Nedelja	
6 Ponedeljek	
7 Torek	
8 Sreda	
9 Četrtek	
10 Petek	
11 Sobota	
12 Nedelja	
13 Ponedeljek	
14 Torek	
15 Sreda	

Dan		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.
Sonce	vzide	7.23	7.24	7.25	7.26	7.28	7.29	7.30	7.31	7.32	7.33	7.34	7.34	7.35	7.36	7.37	7.38
	zaide	16.18	16.18	16.18	16.17	16.17	17.17	17.17	17.16	16.16	16.16	16.16	16.16	16.16	16.17	16.17	16.17
Dotžina	dneva	8.55	8.54	8.53	8.51	8.49	8.48	8.47	8.45	8.44	8.43	8.42	8.42	8.41	8.41	8.40	8.39
Luna	vzide	11.25	11.49	12.12	12.35	12.59	13.27	14.00	14.43	15.37	16.42	17.56	19.12	20.28	21.41	22.50	23.56
	zaide	21.59	23.10		0.21	1.35	2.53	4.13	5.34	6.53	8.01	8.57	9.42	10.16	10.44	11.07	11.29
Mena				10.56							1.56						

Sladek je počitek delavcu, naj je malo ali veliko, ako je pa bogatin sit, ne more spati (Prid 5, 13).

Boljša je domača gruda ko na tujem zlata ruda. — Na sedem let vse prav pride. — Vesele srce kodeljše prede.

Dež in veter pred božičem koplje jamo rad mrličem. — Božični dež vzame rž. — Zelen božič — bela velika noč.

13 Lucija, devica, mučenka; Otilija, devica; Orest, mučenec

14 Spiridion (Dušan), šk.; Just, mučenec; Nikazij, mučenec

15 Kvatre; Anton in tov., mučenci; Kristina, devica

16 Evzebij, škof, muč.; Albina, devica; Adon, škof; Valentin, muč.

17 Kvatre; Lazar, škof; Vivina, devica; Olimpija, žena

18 Kvatre; Gracijan, škof; Teotim in Bazilijan, mučenca

4. ADVENTNA, KVATRINA

19 Urban V., p.; Tea, m.; Favsta, ž.; Darij, m.

Janez Krstnik pripravlja Jezusu pot (Lk 3, 1—6)

20 Evgenij in Makarij, muč.; Julij, muč.; Amon in tov., muč.

21 Tomaž (Tomislav), ap.; Severin, škof; Glicerij, mučenec

22 Demetrij (Mitja) in tov., muč.; Frančiška Cabrini, devica

23 Viktorija (Zmagoslav), devica, mučenka; Servul, spoznavalec

24 † Sveti večer; Adam in Eva; Hermina, devica; Tarzila, devica

25 BOŽIČ, ROJSTVO GOSPODOVO; Anastazija, m.; Evgenija, d., m.

NED. V BOŽIČNI OSMINI

26 Štefan, prvi m.*; Marcin, m.; Arhelaj, škof

Simon in Ana oznanjata Gospoda (Lk 2, 33—40)

27 Janez Evangelist, apostol; Fabiola, žena; Maksim, škof

28 Nedolžni otroci; Kاستor in tov., mučenci; Cezarij, mučenec

29 Tomaž Becket, škof, muč.; David, kralj; Marcel, opat

30 Evgenij, škof; Liberij, škof; Rajnerij, škof; Anizija, muč.; Nicefor

31 Silvester, papež; Melanija, žena; Katarina Labouré, devica

16 Četrtek	
17 Petek	
18 Sobota	
19 Nedelja	
20 Ponedeljek	
21 Torek	
22 Sreda Dan JLA	
23 Četrtek	
24 Petek	
25 Sobota	
26 Nedelja	
27 Ponedeljek	
28 Torek	
29 Sreda	
30 Četrtek	
31 Petek	

Dan	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.
Sonce	vziđe 7,38	7,39	7,40	7,40	7,41	7,41	7,42	7,42	7,43	7,43	7,44	7,44	7,44	7,44	7,44
Sonce	zaide 16,17	16,18	16,18	16,18	16,19	16,19	16,20	16,20	16,21	16,22	16,22	16,23	16,24	16,25	16,25
Dolžina dneva	8,39	8,39	8,38	8,38	8,38	8,38	8,38	8,38	8,38	8,39	8,38	8,39	8,40	8,41	8,41
Luna	vziđe 1,01	2,06	3,08	4,11	5,12	6,11	7,04	7,50	8,29	9,02	9,30	9,55	10,17	10,39	10,39
Luna	zaide 11,49	12,10	12,32	12,57	13,26	14,01	14,43	15,34	16,32	17,36	18,43	19,51	21,01	22,11	23,23
Mena	€ 3,21														

Pregledamo zaloge hrane, krme in semen. Krompir in druge okopavine zavarujemo pred zimo. Travnike in pašnike gnojimo s kompostom in gnojili. Popravljamo kmetijske stroje in orodje.

Cistimo sadno drevje in odstranjujemo suhe veje. Ob suhem in toplim vremenu škropimo sadno drevje s karbolinejskimi pripravki. Rigolamo za nove nasade in apnimo zemljišča.

Tu so našteti tisti godovi in tista imena svetnikov, ki so pri nas najbolj v navadi. Vseh ni, zlasti ni marsikaterega imena, ki ga ljudje po svoje krajšajo in oblikujejo. Če kak član naše Družbe želi pojasniti, naj se oglasi; radi mu bomo ustregli.

Večkrat pa želijo dati starši otroku ime, ki ga med svetniki ne najdemo. Ali imajo pravico? Opozarjamo najprej: skozi desetletja v Slovenih udo-

mačena imena so za nas najlepša in obenem značilna. Do tega spoznanja so prišli zlasti slovenski izobraženci. Če bi pa kdo le želel dati posebno ime, velja za katoličane: »želja svete Cerkve je, ne stroga zapoved, da starši dajejo otrokom imena svetnikov. Če pa starši izrecno žele dati drugo ime, naj se doda krščencu še ime kakega svetnika in se obe imeni zapišeta v krstno knjigo.«

Abdon (in Senen), muč., 30. jul.
 Abraham, očak, 9. oktobra
 Adalbert (Vojteh), škof, 23. apr.
 Adam (in Eva), 24. decembra
 Adelhajda (Ada), vd., 16. dec.
 Adolf, škof, 11. februarja
 Adolf, spoznavalec, 12. junija
 Adolf, škof, 17. junija
 Adon, škof, 16. decembra
 Adrijan, muč., 8. septembra
 Agapa, devica, muč., 5. marca
 Agapa, dev., muč., 3. aprila
 Agapit (Ljubo), muč., 18. avg.
 Agapit, papež, 20. septembra
 Agata (Doroslava), dev., 5. febr.
 Agaton, papež, 10. januarja
 Agaton, papež, 16. februarja
 Agaton, mučenec, 7. decembra
 Agej (in Ozej), prerok, 4. julija
 Agripina, dev., muč., 23. jan.
 Ahacij (in tov.), muč., 22. jun.
 Ahilej (in Neri), muč., 12. maja
 Akvila, mučenka, 20. maja
 Alban (Belo), muč., 21. junija
 Alberik, opat, 26. januarja
 Albert, škof, muč., 8. aprila
 Albert, spoznavalec, 7. avgusta
 Albert Vel., spozn., 15. nov.
 Albin (Belko), škof, 1. marca
 Albina, dev., muč., 16. dec.
 Albuin, škof, 5. februarja
 Albuin, škof, 13. februarja
 Aleksander (Saša), šk., 23. apr.
 Aleksander, papež, m., 3. maja
 Aleksander, škof, 11. avgusta
 Aleksander, muč., 26. avgusta
 Aleksander, muč., 9. septembra
 Aleksander Savli, 11. oktobra
 Aleksander, muč., 17. oktobra
 Aleksander, muč., 12. decembra
 Aleksandra, muč., 20. marca
 Aleksandra, d., muč., 18. maja
 Aleš, spoznavalec, 17. julija
 Alferij, opat, 12. aprila
 Alfonz, škof, 23. januarja
 Alfonz Ligv., škof, 2. avgusta
 Alfonz Rodr., spozn., 31. okt.
 Alfred, opat, 12. januarja
 Alojzij Gonzaga, sp., 21. junija
 Amadej, spozn., 30. marca
 Amalija (Ljubica), 10. julija
 Amand, škof, 6. februarja
 Ambrozij, škof, c. u.č., 7. dec.
 Ambrozij Sien., bl., 20. marca
 Ana Garzia, devica, 7. junija
 Ana, mati Marije Dev., 26. jul.
 Ana, prerokinja, 1. septembra
 Anaklet, papež, 13. julija

Ananija, muč., 25. januarja
 Ananija, muč., 1. decembra
 Anastazij, mučenec, 22. jan.
 Anastazij, papež, 27. aprila
 Anastazij, mučenec, 21. avg.
 Anastazij, mučenec, 7. sept.
 Anastazija, mučenka, 15. aprila
 Anastazija, devica, 14. avgusta
 Anastazija, mučenka, 25. dec.
 Andrej (Hrabroslov), 4. febr.
 Andrej Bobola, muč., 21. maja
 Andrej Avelin., spozn., 10. nov.
 Andrej, apostol, 30. novembra
 Angela Folinjska, vd., 4. jan.
 Angela, devica, 10. maja
 Angela Merici, dev., 31. maja
 Angeli varuhi, 2. oktobra
 Angelina, 21. julija
 Angelus, spoznavalec, 12. apr.
 Angelus, 30. oktobra
 Anicet, papež, 17. aprila
 Anter, papež, 3. januarja
 Antija, muč., 18. aprila
 Anton Puščavnik, 17. januarja
 Anton Padovanski, 13. junija
 Anton M. Zaharija, sp., 5. jul.
 Anton in tov., muč., 15. dec.
 Antonija Flor., vdova, 28. febr.
 Antonija, mučenka, 1. marca
 Antonija, dev., muč., 29. aprila
 Antonija, devica, 27. oktobra
 Antonin, opat, 14. februarja
 Antonin, škof, 10. maja
 Antonin, muč., 22. avgusta
 Antonin, muč., 2. septembra
 Antonin, škof, 31. oktobra
 Anzelm, škof, c. u.č., 21. aprila
 Apolinarij, škof, 23. julija
 Apolinarij, muč., 6. decembra
 Apolonij, mučenec, 10. aprila
 Apolonij, mučenec, 18. aprila
 Apolonija, dev., muč., 9. febr.
 Aristid, spozn., 31. avgusta
 Arkadij, mučenec, 12. januarja
 Atanazij, škof, c. u.č., 2. maja
 Atanazija, vdova, 14. avgusta
 Avguštin, škof, 28. maja
 Avguštin, škof, c. u.č., 28. avg.
 Avrea (Zlata), d., m., 19. julija
 Avrea, mučenka, 24. avgusta
 Avrea, devica, 4. oktobra
 Avrelij, škof, 12. novembra
 Avrelija, dev., 25. septembra
 Avrelija, d., muč., 15. oktobra
 Baldomir, spozn., 27. februarja
 Baltazar (Boltežar), k., 6. jan.
 Barbara, d., muč., 4. decembra

Barnaba, apostol, 11. junija
 Bazilij, mučenec, 22. marca
 Bazilij, škof, c. u.č., 14. junija
 Bazilij, muč., 28. novembra
 Bazilisa (in Julijan), m., 9. jan.
 Beata (Blažena), m., 8. marca
 Beatrika, mučenka, 29. julija
 Beda Čast., c. u.č., 27. maja
 Benedikt, opat, 21. marca
 Benedikt Niger, sp., 4. aprila
 Benedikt Jožef, sp., 16. aprila
 Benedikt XI., papež, 7. julija
 Benedikta, muč., 4. januarja
 Benedikta, devica, 6. maja
 Benedikta, d., muč., 8. oktobra
 Benigen, muč., 13. februarja
 Benigen, muč., 1. novembra
 Benjamin, mučenec, 31. marca
 Benon, škof, 16. junija
 Benvenut, škof, 22. marca
 Bernard, škof, 12. marca
 Bernard, spozn., 28. maja
 Bernard, opat, 20. avgusta
 Bernard Ofiški, sp., 26. avg.
 Bernarda Lurška, d., 16. aprila
 Bernardin Foški, 27. novembra
 Bernardin Sienski, sp., 20. maja
 Berta, vdova, 4. julija
 Bertold, spozn., 29. marca
 Bertram, škof, 3. julija
 Bertrand, oglejski p., 6. junija
 Bibijana, devica, muč., 2. dec.
 Blanka, kraljica, 2. decembra
 Blaž, škof, muč., 3. februarja
 Blaženko (glej Makarij)
 Bogdan (gl. Deodat in Matija)
 Bogomil, škof, 10. junija
 Bogomila, 6. julija
 Bogomir (Bogo, Božo), š., 8. nov.
 Bonaventura, šk., c. u.č., 14. jul.
 Bonifacij, mučenec, 14. maja
 Bonifacij, papež, 25. maja
 Bonifacij, škof, muč., 5. junija
 Bonifacij, papež, 25. oktobra
 Boris, kralj, 2. maja
 Božena (glej Natalija)
 Božidar (glej Teodor)
 Branimir, Branko (Francišek)
 Breda (glej Friderika)
 Brezm. spočetje M. D., 8. dec.
 Brigita, devica, 1. februarja
 Brigita, vdova, 8. oktobra
 Bronislava, 7. septembra
 Brunon, škof, 17. maja
 Brunon, spoznav., 6. oktobra

Cecilija, devica, muč., 22. nov.
 Cefirin, papež, 26. avgusta

Celerin, muč., 3. februarja
 Celestin, papež, 6. marca
 Celestin, papež, 19. maja
 Cezarij, mučenec, 1. novembra
 Ciprijan, šk., m., 14. septembra
 Ciprijan (in Justina), 26. sept.
 Ciriak (Larg, Smaragd), 8. avg.
 Ciril Aleksand., škof, 9. febr.
 Ciril Jer., šk., c. uč., 18. marca
 Ciril, diakon, 29. marca
 Ciril (in Metod), s. ap., 5. jul.
 Cirila, muč., 5. julija
 Cirila, devica, muč., 28. okt.
 Cita, devica, 27. aprila
 Cvetka (glej Terezija D. J.)
 Cvetko (glej Terezija, Florijan)

Damaz, papež, 11. decembra
 Damijan, muč., 12. februarja
 Danijel (Dana, Danilo), 21. jul.
 Danijel (in tov.), muč., 10. okt.
 Danijel, spozn., 11. decembra
 Darij, mučenec, 19. decembra
 Darinka (gl. Darij ali Martina)
 David, kralj, 29. decembra
 Davorin (glej Martin)
 Demetrij, mučenec, 9. aprila
 Demetrij, mučenec, 14. avgusta
 Demetrij, škof, muč., 10. nov.
 Demetrij (in tov.), m., 22. dec.
 Demetrija, devica, 21. junija
 Deodat (Bogdan), m., 8. nov.
 Deziderij (Zeljko), šk., 23. maja
 Didak, spozn., 13. novembra
 Dinko (glej Dominik)
 Diogen, mučenec, 6. aprila
 Dionizij, mučenec, 8. februarja
 Dionizij, muč., 20. septembra
 Dionizij, škof, muč., 9. oktobra
 Dionizija, mučenka, 12. dec.
 Dizma, desni razb., 25. marca
 Dominik (Vladimil), sp., 4. avg.
 Dominika, muč., 6. julija
 Domnij, mučenec, 11. aprila
 Domnin, mučenec, 1. oktobra
 Donat, mučenec, 7. aprila
 Donat, škof, muč., 7. avgusta
 Donat, spozn., 29. oktobra
 Donata, mučenka, 17. julija
 Doroslava (glej Agata)
 Doroteja (Dora), d., m., 6. febr.
 Doroteja (in tov.), d., m., 3. sept.
 Dragotin, Drago, Draga (Karel)
 Dula, mučenka, 25. marca
 Dušan (glej Spiridion)

Eberhard, škof, 23. junija
 Eberhard, škof, 28. novembra
 Edita, devica, 16. septembra
 Edmund, škof, 16. novembra
 Edmund, kr., m., 20. novembra
 Edmund (in tov.), m., 1. dec.
 Edvard, kralj, m., 18. marca
 Edvard, kralj, 13. oktobra
 Edvin, kralj, 4. oktobra
 Efrem, cerkv., uč., 18. junija
 Egidij (Roger, Odorik), 28. jan.

Egidij od sv. Jožefa, 7. febr.
 Egidij (Ilij, Tilen), opat, 1. sept.
 Eleonora, devica, 21. februarja
 Elevterij, šk., m., 20. februarja
 Elevterij, mučenec, 18. aprila
 Elevterij, papež, m., 26. maja
 Elija, prerok, 20. julija
 Elizabeta (Spela), kralj., 8. jul.
 Elizabeta, kralj., 19. novembra
 Elizej, prerok, 14. junija
 Ema, vdova, 19. aprila
 Emanuel, muč., 26. marca
 Emerencijana, d., m., 23. jan.
 Emerik, sp., 5. novembra
 Emigdig, šk., m., 9. avgusta
 Emil (Milan), m., 22. maja
 Emilij, mučenec, 28. maja
 Emilija (Milica), d., 17. avgusta
 Emilijan (Milan), šk., 11. sept.
 Emilijan, spozn., 11. oktobra
 Emilijana (Milena), d., 5. jan.
 Emilijana, muč., 30. junija
 Engelbert, škof, 7. novembra
 Erazem, škof, muč., 2. junija
 Erazem, muč., 25. novembra
 Erazma (s tov.), muč., 3. sept.
 Erik, kralj, 18. maja
 Ermin, mučenec, 27. aprila
 Ernest, škof, 12. januarja
 Erntruda (Erna), dev., 11. sept.
 Etbin, opat, 19. oktobra
 Eva (in Adam), p. st., 24. dec.
 Evald, mučenec, 3. oktobra
 Evarest I., papež, muč., 26. okt.
 Evfemija (in t.), d., m., 3. sept.
 Evgenij, mučenec, 24. januarja
 Evgenij, mučenec, 20. marca
 Evgenij, škof, 2. maja
 Evgenij I., papež, 2. junija
 Evgenij, papež, 8. julija
 Evgenij, škof, 13. julija
 Evgenij (in Makarij), 20. dec.
 Evgenij, škof, 30. decembra
 Evgenija, devica, 25. decembra
 Evalija, d., m., 12. februarja
 Evstahij (in tov.), m., 20. sept.
 Evstohija, dev., 13. februarja
 Evthij, mučenec, 14. marca
 Evthij, muč., 29. septembra
 Evthij, muč., 11. decembra
 Evthijan, papež, muč., 8. dec.
 Evzebij, mučenec, 6. marca
 Evzebij, spozn., 14. avgusta
 Evzebij, škof, muč., 16. dec.
 Ezekijel, prerok, 10. aprila

Fabij, mučenec, 31. julija
 Fabijan (in Seb.), muč., 20. jan.
 Fabiola, vdova, 27. decembra
 Favst, mučenec, 16. julija
 Favsta, vdova, 19. decembra
 Favstin (in Jovita), m., 15. febr.
 Felician, škof, muč., 24. jan.
 Felician (in Prim.), m., 9. jun.
 Felician, škof, muč., 20. okt.
 Felicita, muč., 7. marca
 Felicita s 7 sin., muč., 10. julija

Felicita, muč., 23. novembra
 Feliks Nol. (Srečko), s., 14. jan.
 Feliks IV., papež, 30. januarja
 Feliks, škof, 21. februarja
 Feliks, mučenec, 23. aprila
 Feliks, spoznavalec, 21. maja
 Feliks I., papež, muč., 30. maja
 Feliks (in Fortunat), 11. junija
 Feliks (in Nabor), muč., 12. jul.
 Feliks II., papež, muč., 29. jul.
 Feliks in Adavkt, m., 30. avg.
 Feliks, mučenec, 24. oktobra
 Feliks, mučenec, 6. novembra
 Feliks Val., sp., 20. novembra
 Ferdinand, kralj, 30. maja
 Ferdinand, spozn., 5. junija
 Fidelis Sigm., muč., 24. aprila
 Fides (Vera), dev., m., 1. avg.
 Fides, devica, muč., 6. oktobra
 Fidencij, muč., 27. septembra
 Filemon (in Apol.), 8. marca
 Filemon, mučenec, 21. marca
 Filemon (in tov.), muč., 22. nov.
 Filip (in Jakob), ap., 1. maja
 Filip (Zdenko) Neri, 26. maja
 Filip Benicij, sp., 23. avgusta
 Filip, mučenec, 13. septembra
 Filip, škof, 22. oktobra
 Filomena, devica, 11. avgusta
 Firmin, škof, m., 25. septembra
 Firmin, škof, 11. oktobra
 Flavij, mučenec, 7. maja
 Flavijan, mučenec, 18. januarja
 Flavijan, škof, 23. avgusta
 Flavijana, devica, 5. oktobra
 Flor, mučenec, 18. avgusta
 Flor, mučenec, 22. decembra
 Flora (Cvetka), dev., 12. jun.
 Flora, dev., m., 24. novembra
 Florentin, škof, 16. oktobra
 Florentina, devica, 20. junija
 Florijan (Cvetko), m., 4. maja
 Fortunat, spozn., 1. junija
 Frančišek (Branimir, Branko)
 Saleski, škof, c. uč., 29. jan.
 Frančišek Kle, muč., 17. febr.
 Frančišek Pavl., sp., 2. aprila
 Frančišek Hier., sp., 17. maja
 Frančišek Kar., sp., 4. junija
 Frančišek Regis, sp., 16. junija
 Frančišek Solan, sp., 14. julija
 Frančišek Kald., sp., 13. sept.
 Frančišek Asiški, sp., 4. okt.
 Frančišek Borgia, sp., 10. okt.
 Frančišek Ksaverij, sp., 3. dec.
 Frančiška Rim., vd., 9. marca
 Frančiška Šant., vd., 21. avg.
 Friderik (Mirko), s., m., 18. jul.
 Fridolin, opat, 6. marca
 Fruktuoz, škof, muč., 21. jan.
 Frumencij, škof, 27. oktobra

Gabrijel Ž. M. b., sp., 27. febr.
 Gabrijel, nadangel, 24. marca
 Gal, opat, 16. oktobra
 Gaspar (Gašper), kralj, 6. jan.
 Gavdencij (Veselko), 14. okt.

Gavdencij, škof, 25. oktobra
 Gaudioz, spozn., 7. marca
 Gaudioz, škof, 26. oktobra
 Gelazij, papež, 29. novembra
 Genovefa, devica, 3. januarja
 Gentilij, mučenec, 5. septembra
 Georgija, devica, 15. februarja
 Gerard, mučenec, 8. marca
 Gerard, škof, 26. aprila
 Gerard, škof, muč., 24. sept.
 Gerard Majella, 16. oktobra
 German, škof, 12. maja
 Germana, devica, 15. junija
 Gervazij (in Protazij), 19. jun.
 Gizela, kraljica, op., 7. maja
 Glicerij, muč., 21. decembra
 Gotfrid (Bogomir), šk., 8. nov.
 Gothard, škof, 4. maja
 Gorgonij, muč., 9. septembra
 Gorgonija, 9. decembra
 Gracijan, škof, 18. decembra
 Gregor X., papež, 10. januarja
 Gregorij, papež, 13. februarja
 Gregorij, papež, 17. februarja
 Gregorij N. (Budislav), 9. marca
 Gregorij Vel., papež, 12. marca
 Gregorij Nacian., škof, 9. maja
 Gregorij, papež, 25. maja
 Gregorij, škof, 25. avgusta
 Gregorij Čud., škof, 17. nov.
 Gregorij, papež, 28. novembra
 Gvidon, opat, 31. marca
 Gvidon, spozn., 12. septembra

Habakuk, prerok, 15. junija
 Hadrijan III., papež, 8. julija
 Hadrijan, muč., 8. septembra
 Hedviga (Vika), 16. oktobra
 Helena (Jelka), dev., 22. maja
 Helena Švedska, m., 31. julija
 Helena, m. Konst. Vel., 18. avg.
 Helena, devica, 6. novembra
 Heliodor, škof, 3. julija
 Hema (Ema), vd., 27. junija
 Henrik Suzo, spozn., 2. marca
 Henrik, škof, 23. junija
 Henrik, cesar, spozn., 15. julija
 Herbert, škof, 16. marca
 Herkulan, škof, 12. avgusta
 Herkulan, škof, muč., 7. nov.
 Herman Jožef, spozn., 7. aprila
 Hermenegild, muč., 13. aprila
 Hermes, muč., 4. januarja
 Hermes, muč., 28. avgusta
 Hermina, devica, 24. decembra
 Hieronim Emil., sp., 20. julija
 Hieronim, c. uč., 30. septembra
 Higin, papež, m., 11. januarja
 Hijacint, spozn., 17. avgusta
 Hijacint (in Prot), m., 11. sept.
 Hijacinta, devica, 30. januarja
 Hijacinta, devica, 6. februarja
 Hilarij (Radovan), c. uč., 14. jan.
 Hilarij (in Tac.), m., 16. marca
 Hilarij, škof, 25. oktobra
 Hilarija, muč., 12. avgusta
 Hilarion, opat, 21. oktobra

Hilda, 18. novembra
 Hildegarda, opatinja, 17. sept.
 Hipolit (in Kas.), muč., 13. avg.
 Hipolit, škof, muč., 22. avgusta
 Honorij, škof, 30. septembra
 Hrabroslav (glej Andrej)
 Hozana, bl., 27. aprila
 Hubert, škof, 3. novembra
 Hugolin (in tov.), muč., 13. okt.
 Hugon, škof, 1. aprila
 Hugon, opat, 29. aprila
 Hugon, škof, 10. avgusta
 Hugon, škof, 17. novembra

Ida, devica, 13. aprila
 Ida, grofica, 4. septembra
 Ida, devica, 29. oktobra
 Ignacij (Ognjeslav), m., 1. febr.
 Ignacij Lojola, spozn., 31. julija
 Ignacij, škof, 23. oktobra
 Iluminata, dev., 29. novembra
 Inocencij, papež, 22. junija
 Inocencij, papež, 28. julija
 Irena (Miroslava), d., 21. febr.
 Irena, dev., muč., 5. aprila
 Irena (s tov.), muč., 18. sept.
 Irena, dev., muč., 20. oktobra
 Irenej, škof, 5. maja
 Irenej, spozn., 28. junija
 Irenej, škof, muč., 4. julija
 Irenej, škof, m., 15. decembra
 Ivana (Jana) Val., vd., 4. febr.
 Ivana, žena, 24. maja
 Ivana (Orleanska), d., 30. maja
 Ivana Franč. Šan., 21. avgusta
 Ivo, spozn., 19. maja
 Izabela, kraljica, 4. januarja
 Izabela, devica, 31. avgusta
 Izaija, prerok, 6. julija
 Izidor, škof, muč., 2. januarja
 Izidor, muč., 5. februarja
 Izidor, škof, c. uč., 4. aprila
 Izidor, kmet, spozn., 10. maja

Jakob (Radoslav) ml., 1. maja
 Jakob st., apostol, 25. julija
 Jakob, puščavnik, 6. avgusta
 Jakob, škof, 21. oktobra
 Jakob iz Marke, spozn., 28. nov.
 Janez Zlatousti, škof, 27. jan.
 Janez Miloščinar, škof, 30. jan.
 Janez Bosko, sp., 31. januarja
 Janez de Brito, spozn., 4. febr.
 Janez Matski, sp., 8. februarja
 Janez Jožef od Kr., 5. marca
 Janez od Boga, sp., 8. marca
 Janez Sarkander, bl., 17. marca
 Janez Dam., c. uč., 27. marca
 Janez Kapistran, sp., 28. marca
 Janez Klimak, opat, 30. marca
 Janez Ev. p. Lat. vr., 6. maja
 Janez Avilski, spozn., 10. maja
 Janez Krst. d. la Salle, 15. maja
 Janez Nepomuk, sp., 16. maja
 Janez de Rossi, spozn., 23. maja
 Janez, papež, muč., 27. maja
 Janez Fakund, sp., 12. junija

Janez, muč., 23. junija
 Janez Krstnik, roj., 24. junija
 obglavljenje, 29. avgusta
 Janez (in Pavel), m., 26. junija
 Janez Gvalbert, opat, 12. julija
 Janez Kolumbin, bl., 31. julija
 Janez Vianney, sp., 9. avgusta
 Janez Berhmans, sp., 13. avg.
 Janez Eudes, spozn., 19. avg.
 Janez, škof, 27. avgusta
 Janez Leonard, sp., 9. oktobra
 Janez Kentski, spozn., 20. okt.
 Janez Gab. Perb., muč., 7. nov.
 Janez od Križa, spozn., 24. nov.
 Janez Evangelist, 27. decembra
 Januarij, škof, muč., 19. sept.
 Jaroslav, 27. aprila
 Jasna (glej Klara, Serena)
 Jedrt Brab., muč., 17. marca
 Jedrt, dev., 16. novembra
 Jelisava (glej Elizabeta)
 Jelka (glej Helena)
 Jeremija, prerok, 1. maja
 Jernej, škof, bl., 19. oktobra
 Jernej, apostol, 24. avgusta
 Joahim, oče Marije, 16. avgusta
 Joel, prerok, 13. julija
 Jolanda, bl., 16. junija
 Jona, prerok, 21. septembra
 Jordan, spozn., 15. februarja
 Jošt, opat, 16. junija
 Jožafat Kuncevič, m., 14. nov.
 Jožef iz Arimateje, 17. marca
 Jožef, ženin M. D., 19. marca
 Jožef Oriol, 23. marca
 Jožef Kal., spozn., 27. avgusta
 Jožef Kupertin, sp., 18. sept.
 Judita, muč., 6. maja
 Jukund, škof, 14. novembra
 Jukunda, devica, 25. novembra
 Julij, spozn., 31. januarja
 Julij, papež, 12. aprila
 Julij, mučenec, 1. julija
 Julij, mučenec, 19. avgusta
 Julij, mučenec, 20. decembra
 Julija, mučenka, 7. januarja
 Julija, devica, 8. aprila
 Julija, devica, 22. maja
 Julija, mučenka, 22. julija
 Julija, dev., muč., 10. decembra
 Julijan (in Bazilisa), m., 9. jan.
 Julijan, škof, 27. januarja
 Julijan, škof, 28. januarja
 Julijan, mučenec, 13. februarja
 Julijan, mučenec, 19. februarja
 Julijan, škof, 8. marca
 Julijan, puščavnik, 18. oktobra
 Julijan, mučenec, 5. decembra
 Julijana, vdova, 7. februarja
 Julijana, dev., muč., 16. febr.
 Julijana Falk., dev., 19. junija
 Julijana, dev., muč., 17. avg.
 Julita, mučenka, 30. julija
 Jurij, mučenec, 24. aprila
 Just, škof, 28. maja
 Just, mučenec, 14. julija
 Just, škof, 14. oktobra

Just, mučenec, 18. oktobra
 Just, mučenec, 2. novembra
 Just, mučenec, 14. decembra
 Justa, mučenka, 14. maja
 Justa, mučenka, 15. julija
 Justin, mučenec, 14. aprila
 Justina, dev., muč., 26. sept.
 Justina, dev., muč., 30. nov.
 Juta, vdova, 13. januarja
 Juvencij, mučenec, 8. februarja
 Juvencij, mučenec, 1. junija

Kajetan, spoznavalec, 7. avg.
 Kalist, mučenec, 16. aprila
 Kalist, škof, 17. avgusta
 Kalist, papež, muč., 14. oktobra
 Kamil Lelijski, spozn., 18. jul.
 Kamil (in tov.), muč., 25. sept.
 Kancij (in tov.), muč., 31. maja
 Kandid, mučenec, 11. marca
 Kandid, mučenec, 3. oktobra
 Karel (Drag.) Bor., šk., 4. nov.
 Kastor, muč., 28. decembra
 Katarina Ricci, dev., 13. febr.
 Katarina Gen., 22. marca
 Katarina Švedska, 22. marca
 Katarina Sienska, dev., 30. apr.
 Katarina, dev., muč., 25. nov.
 Katarina Labouré, 31. dec.
 Kazimir, spoznavalec, 4. marca
 Klara (Jasna), dev., 12. avgusta
 Klavdij, škof, 6. junija
 Klavdij, mučenec, 7. julija
 Klavdij, mučenec, 30. oktobra
 Klavdij (in Simforijan), 8. nov.
 Klemen M. Dvořák, 15. marca
 Klemen, papež, muč., 25. nov.
 Kleofa, muč., 25. septembra
 Klet (in Marcelin), šk., 26. apr.
 Klotilda, kraljica, 3. junija
 Klotilda, dev., muč., 23. okt.
 Knut, kralj, 19. januarja
 Koloman, mučenec, 13. oktobra
 Kolumban, opat, 21. novembra
 Konrad Plac., pušč., 19. febr.
 Konrad, spozn., 21. aprila
 Konrad, škof, 26. novembra
 Konrad, spoznav., 15. decembra
 Konstancija, dev., m., 19. sept.
 Konstantin, muč., 29. januarja
 Kordula, dev., muč., 22. okt.
 Kornelij, škof, 2. januarja
 Kornelij, muč., 14. septembra
 Korona, mučenka, 14. maja
 Kozma (in Dam.), m., 27. sept.
 Krispin, muč., 25. oktobra
 Krispin, škof, 19. novembra
 Krispin, muč., 5. decembra
 Kristijan, muč., 17. februarja
 Kristina, dev., muč., 13. marca
 Kristina, dev., muč., 24. julija
 Kristina, devica, 24. oktobra
 Kristina, dekla, 15. decembra
 Krištof Milanski, 11. marca
 Krištof, mučenec, 25. julija
 Krištof, mučenec, 31. oktobra
 Krizancijan (in tov.), 17. febr.

Krizant (in Darij), m., 25. okt.
 Krizogon, mučenec, 24. nov.
 Kunigunda, cesarica, 3. marca
 Kuno, spoznavalec, 1. junija
 Kutberg, škof, 20. marca
 Kvirin, mučenec, 30. marca
 Kvirin, škof, muč., 4. junija

Ladislav, kralj, 27. junija
 Lambert, škof, 14. aprila
 Lambert, škof, muč., 17. sept.
 Larg (Ciriak in Sm.), 8. avg.
 Lavra, 17. junija
 Lavrencij, spozn., 22. julija
 Lavrencij, mučenec, 10. avg.
 Lavrencij Just., škof, 5. sept.
 Lazar, trž. muč., 13. aprila
 Lazar, škof, 17. decembra
 Lea, vdova, 22. marca
 Leander, škof, 27. februarja
 Leon, škof, 20. februarja
 Leon, mučenec, 14. marca
 Leon I., papež, c. uč., 11. aprila
 Leon IX., papež, 19. aprila
 Leon, škof, 22. aprila
 Leon III., papež, 12. junija
 Leon II., papež, 18. junija
 Leon, papež, 3. julija
 Leonard (Lenart), opat, 6. nov.
 Leonard Portom., sp., 26. nov.
 Leonida, mučenec, 22. aprila
 Leopold, vojvoda, sp., 15. nov.
 Liberij, škof, 30. decembra
 Liborij, škof, 23. julija
 Lidija, mučenka, 27. marca
 Lidija, vdova, 3. avgusta
 Lin, papež, muč., 23. avgusta
 Lioba (Ljuba), dev., 28. sept.
 Ljubo (glej Agapit, Amalija)
 Ljudmila, vdova, 16. septembra
 Longin, 2. maja
 Lucij, mučenec, 18. februarja
 Lucij, papež, muč., 4. marca
 Lucij, mučenec, 20. avgusta
 Lucij, mučenec, 19. oktobra
 Lucija, dev., muč., 25. junija
 Lucija, mučenka, 6. julija
 Lucija, mučenka, 16. septembra
 Lucija, dev., muč., 13. dec.
 Lucijan, mučenec, 7. januarja
 Lucijan, mučenec, 8. januarja
 Lucijan (in tov.), 26. oktobra
 Ludovik Tol., škof, 19. avgusta
 Ludovik, kralj, 25. avgusta
 Ludovik Bert., spozn., 10. okt.
 Ludovika Maril., dev., 15. marca
 Luka, evangelist, 18. oktobra
 Lukrecija, dev., muč., 23. nov.

Macedonij, škof, 12. septembra
 Magdalena (Majda) P., 29. maja
 Magdalena, spokornica, 22. jul.
 Makabejski bratje, 1. avgusta
 Makarij (Blaženko), 2. januarja
 Makarij, mučenec, 28. febr.
 Makarij, škof, 10. marca
 Makarij, škof, 20. junija

Makarij (in Evgen.), m., 20. dec.
 Maksencij, muč., 12. decembra
 Maksim, mučenec, 13. aprila
 Maksim, škof, 5. maja
 Maksim, škof, muč., 29. maja
 Maksima, mučenka, 26. marca
 Maksima, muč., 2. septembra
 Maksimijan, šk., muč., 3. okt.
 Maksimilijan, škof, 21. febr.
 Maksimilijan, šk., muč., 12. okt.
 Maksimin, škof, 15. decembra
 Mamert, škof, 11. maja
 Marcel, papež, muč., 16. jan.
 Marcel, mučenec, 19. februarja
 Marcel, mučenec, 29. junija
 Marcel, opat, 29. decembra
 Marcela, vdova, 31. januarja
 Marcelijan, mučenec, 18. junija
 Marcelin, mučenec, 2. junija
 Marcelin, škof, 5. oktobra
 Marcelina, devica, 17. julija
 Marij (in tov.), muč., 19. jan.
 Marije, blažene Device, godovi:
 Zaroča z Jožefom, 23. jan.
 Očiščevanje (svečn.), 2. febr.
 Lurška M. b., 11. februarja
 Oznanjenje M. D., 25. marca
 M. b. dobrega sveta, 26. apr.
 Kraljica apostolov, 16. maja
 Pomoč kristjanov, 24. maja
 Sredn. vseh milosti, 31. maja
 Marija, Mati m. b., 9. junija
 Obiskanje Marijino, 2. julija
 Marija, kraljica miru, 9. jul.
 Karmelska M. b., 16. julija
 Marija Snežna, 5. avgusta
 Vnebovzetje M. D., 15. avg.
 Srce Marijino, 22. avgusta
 Rojstvo Marije Dev., 8. sept.
 Ime Marijino, 12. sept.
 Zalostna Mati božja, petek
 po tihi nedelji in 15. sept.
 Rešiteljica jetnikov, 24. sept.
 Rožnovenska Kraljica, prvo
 nedeljo v oktobru in 7. nov.
 Materinstvo Marijino, 11. okt.
 Darovanje Marijino, 21. nov.
 Marija, čud. svetinja, 27. nov.
 Brezmadežno spočetje, 8. dec.
 Lavretianska M. b., 10. dec.
 Marija Egiptska, 2. aprila
 Marija Kleofova, 9. aprila
 Marija Frančiška, dev., 6. okt.
 Marijan, mučenec, 17. januarja
 Marijan, spozn., 19. avgusta
 Marijan (in tov.), muč., 1. dec.
 Marin (in tov.), muč., 3. marca
 Marin, mučenec, 26. decembra
 Marjeta (Margareta), 28. jan.
 Marjeta Kort., spok., 22. febr.
 Marjeta, kraljica, 10. junija
 Marjeta, dev., muč., 20. julija
 Marjeta Alakok, dev., 17. okt.
 Marko, evangelist, 25. aprila
 Marko (in Marcelijan), 18. jun.
 Marko (in tov.), muč., 7. sept.
 Marta (in tov.), muč., 19. jan.

Marta, devica, 29. julija
 Martin (Davorin), škof, 11. nov.
 Martin, papež, muč., 12. nov.
 Martina, devica, muč., 30. jan.
 Matej, apostol, 21. septembra
 Matija (Bogdan), ap., 24. febr.
 Matilda, devica, 26. februarja
 Matilda, kraljica, 14. marca
 Maver, opat, 15. januarja
 Mavricij (in tov.), m., 22. sept.
 Mavrilij, škof, 13. septembra
 Medard, škof, 8. junija
 Mehtilda, devica, 10. aprila
 Melanij, škof, 6. januarja
 Melanija, žena, 31. decembra
 Melecij, škof, 12. februarja
 Melhior, kralj, 6. januarja
 Melkiad, papež, muč., 10. dec.
 Menas, mučenec, 11. novembra
 Metod, škof, 14. junija
 Mihael, nadangel, 29. sept.
 njegovo prikazanje, 8. maja
 Mila(n), Milena glej Emil(ija)
 Mirko (glej Friderik, Irena)
 Miron, škof, 8. avgusta
 Miron, mučenec, 17. avgusta
 Miroslav (glej Friderik)
 Modest, škof, 24. februarja
 Modest, škof krški, 31. marca
 Mohor (in Fort.), muč., 12. jul.
 Mojzes, prerok, 4. septembra
 Monika, vdova, 4. maja

Nada, 24. septembra
 Nahum, prerok, 1. decembra
 Najd. Štefana, prv. m., 3. avg.
 Narcis, škof, 29. oktobra
 Natalija (Božena), m., 27. julija
 Natalija, spozn., 1. decembra
 Nazarij, muč., 12. junija
 Nazarij (in tov.), muč., 28. jul.
 Neofit, mučenec, 20. januarja
 Neronovi mučenci, 24. junija
 Neron, mučenec, 26. februarja
 Neža (Janja), dev., m., 21. jan.
 Neža Praška, 2. marca
 Nicefor, patriarh, 13. marca
 Nikander, muč., 17. junija
 Nikarij, mučenec, 14. decembra
 Neža (Montep.), dev., 20. aprila
 Nikolaj (in tov.), muč., 9. jul.
 Nikolaj Tol., spozn., 10. sept.
 Nikolaj I., papež, 13. novembra
 Nikolaj Tavelič, muč., 14. nov.
 Nikolaj (Miklavž), škof, 6. dec.
 Nikomed, muč., 15. septembra
 Norbert, škof, 6. junija
 Notburga, dev., 13. septembra

Obglavljenje J. Krst., 29. avg.
 Odilo, opat, 1. januarja
 Odon, opat, 18. novembra
 Odorik (Rog. in Egid.), 28. jan.
 Ognjeslav (glej Ignacij)
 Olaf, kralj, 29. julija
 Olga, kneginja, 11. julija
 Oliva, devica, 3. junija

Onezifor, muč., 6. septembra
 Onezim, mučenec, 16. februarja
 Orest, mučenec, 13. decembra
 Oskar, škof, 3. februarja
 Otilija, devica, 13. decembra
 Otmar, opat, 16. novembra
 Oton, mučenec, 16. januarja
 Oton, škof, 23. marca
 Oton, škof, 2. julija
 Ozej (in Agej), pr., 4. julija
 Ožbalt, kralj, muč., 5. avgusta

Pacifik, spozn., 25. septembra
 Pahomij, opat, 9. maja
 Pamfilij, mučenec, 1. junija
 Pankracij, mučenec, 12. maja
 Pantaleon, mučenec, 27. julija
 Pashal, spoznavalec, 17. maja
 Pastor, mučenec, 29. marca
 Pastor, spoznavalec, 26. julija
 Patricij (Patrik), šk., 17. marca
 Patricija, devica, 25. avgusta
 Pavel, prvi pušč., 15. januarja
 Pavlovo spreobrnjenje, 25. jan.
 Pavel, mučenec, 2. marca
 Pavel od Križa, spozn., 28. apr.
 Pavel, škof, 7. junija
 Pavel I., papež, 28. junija
 Pavla spomin, 30. junija
 Pavla, vdova, 26. januarja
 Pavla, dev., muč., 3. junija
 Pavla, dev., muč., 10. avgusta
 Pavlin, oglejski škof, 11. jan.
 Pavlin Nol., škof, 22. junija
 Pavlin, škof, 31. avgusta
 Pavlin, škof, 11. oktobra
 Pavlina, 14. marca
 Pavlina, mučenka, 6. junija
 Pavlina, devica, 2. decembra
 Pavlina, muč., 31. decembra
 Pelagija, muč., 23. marca
 Pelagija, mučenka, 11. julija
 Pelagija, spok., 8. oktobra
 Peregrin, spozn., 27. aprila
 Peregrin, mučenec, 13. junija
 Peregrin, spozn., 28. julija
 Perpetua (in Felicita), 6. marca
 Perpetua, žena, 4. avgusta
 Peter, škof, 9. januarja
 Peter Nol., spozn., 28. januarja
 Peter Dam., šk., c. uč., 23. febr.
 Peter Kanizij, c. uč., 27. aprila
 Peter, mučenec, 6. aprila
 Peter, mučenec, 29. aprila
 Peter Regalat, spozn., 13. maja
 Peter Celestin, papež, 19. maja
 Peter (in tov.), muč., 2. junija
 Peter Faber, spozn., 9. avgusta
 Peter (in Pavel), ap., 29. junija
 Peter Eymard, spozn., 3. avg.
 Peter Klaver, spozn., 9. sept.
 Peter Alkant., spozn., 19. okt.
 Peter Aleks., mučenec, 26. nov.
 Peter Krizolog, c. uč., 4. dec.
 Peter Fourier, škof, 9. dec.
 Petra vezi, 1. avgusta
 Petronij, škof, 6. septembra

Petronila, devica, 31. maja
 Petrov stol (v Rimu), 18. jan.
 v Antiohiji, 22. februarja
 Pij V., papež, 5. maja
 Pij I., papež, 11. julija
 Placid (in tov.), muč., 5. okt.
 Platon, menih, 4. aprila
 Plavt, mučenec, 29. septembra
 Polikarp, škof, muč., 26. jan.
 Poncijan, papež, muč., 19. nov.
 Potamijena, muč., 28. junija
 Prakseda, devica, 20. junija
 Prakseda, devica, 21. julija
 Primož (in Fel.), muč., 9. junija
 Priscila, žena, 16. januarja
 Priska, dev., muč., 18. januarja
 Prokonij, spozn., 27. februarja
 Prot (in Hijacint), m., 11. sept.
 Protazij (in Gervazij), 19. jun.
 Ptolomej, škof, muč., 24. avg.
 Pudencijana, devica, 19. maja
 Pulherija, kraljica, 7. julija
 Pulherija, devica, 10. sept.

Radegunda, kraljica, 13. avg.
 Rado (glej Jakob, Hilarij)
 Rafael, nadangel, 24. oktobra
 Rajmund Penjafortski, 23. jan.
 Rajmund, spozn., 31. avgusta
 Rajner, spozn., 17. junija
 Rajner, škof, 30. decembra
 Rane sv. Franciška, 17. sept.
 Regina, dev., muč., 7. sept.
 Remigij, škof, 1. oktobra
 Renata, vdova, 22. maja
 Rihard, kralj, 7. februarja
 Rihard, škof, 3. aprila
 Robert, spozn., 17. aprila
 Robert, opat, 29. aprila
 Robert Bel., c. uč., 13. maja
 Robert, opat, 7. junija
 Roderik, mučenec, 13. marca
 Rok, spoznavalec, 16. avgusta
 Roman, opat, 28. februarja
 Roman, opat, 22. maja
 Roman, mučenec, 9. avgusta
 Roman, škof, 23. oktobra
 Romana, devica, 3. februarja
 Romuald, opat, 7. februarja
 Roza Limanska, dev., 30. avg.
 Rozalija, devica, 4. septembra
 Rozina, vdova, 13. marca
 Rudolf, škof, 26. januarja
 Rudolf, mučenec, 17. aprila
 Rudolf (in tov.), muč., 27. julija
 Ruf, mučenec, škof, 27. avgusta
 Ruf (in tov.), muč., 28. nov.
 Rufin, škof, 26. avgusta
 Rupert, škof, 27. marca

Saba (Sava), muč., 12. aprila
 Saba, opat, 5. decembra
 Sabina, mučenka, 29. avgusta
 Sabina, mučenka, 27. oktobra
 Sadot, šk., (in tov.), m., 20. febr.
 Saloma Mar., 22. oktobra
 Salomon, škof, 28. septembra

Salvator, spozn., 18. marca
 Salvin, škof, 12. oktobra
 Samuel, prerok, 20. avgusta
 Saturnin, muč., 21. februarja
 Saturnin, muč., 29. novembra
 Savin, mučenec, 11. julija
 Sebastijan (Boštjan), 20. jan.
 Sedem bratov muč., 10. julija
 Sedem ustanovit., 12. februarja
 Sekunda, dev., muč., 10. julija
 Senen (in Abdon), m., 30. julija
 Serafin, spozn., 12. oktobra
 Serapion, škof, 21. marca
 Serena (Jasna), žena, 16. avg.
 Sergij, mučenec, 24. februarja
 Sergij, mučenec, 27. julija
 Sergij I., papež, 8. septembra
 Sergij, mučenec, 7. oktobra
 Servacij, škof, 13. maja
 Servul, spozn., 23. decembra
 Severin, opat, 8. januarja
 Severin, škof, 23. oktobra
 Severin, spozn., 1. novembra
 Severin, škof, 21. decembra
 Sholastika, dev., 10. februarja
 Sibila, devica, 17. avgusta
 Sidonij (Zdenko), škof, 23. avg.
 Sigismund (Ziga), m., 11. maja
 Sikst III., papež, 28. marca
 Sikst I., papež, 3. aprila
 Sikst II., papež, 6. avgusta
 Silverij, papež, 20. junija
 Silvester, opat, 26. novembra
 Silvester, papež, 31. decembra
 Simeon, škof, muč., 18. febr.
 Simeon, škof, 21. aprila
 Simeon, starček, 8. oktobra
 Simforijan (in Klavdij), 8. nov.
 Simforoza, muč., 18. julija
 Simon (in Juda), ap., 28. okt.
 Simon, deček, muč., 24. marca
 Simplicij, muč., 18. decembra
 Slavka (Slavko) glej Alojzij
 Smaragd (Ciriak in Larg),
 muč., 8. avgusta
 Sofonija, prerok, 3. decembra
 Sofronij, škof, 11. marca
 Sokrat, mučenec, 19. aprila

Sonja (glej Zofija)
 Soter (in Gaj), p., m., 22. apr.
 Sotéra, dev., muč., 10. febr.
 Spiridion (Dušan), op., 14. dec.
 Stanislav (Stanko), šk., 7. maja
 Stanislav Kostka, sp., 13. nov.
 Sulpicij, škof, 17. januarja
 Sulpicij, mučenec, 20. aprila
 Suzana (in Tibur.), m., 11. avg.
 Špela (glej Elizabeta)
 Štefan, opat, 17. aprila
 Štefan, mučenec, 25. aprila
 Štefan, papež, muč., 2. avgusta
 Štefan, ogrski kralj, 2. sept.
 Štefan Pongrac, muč., 7. sept.
 Štefan, prvi mučenec, 26. dec.
 najdenje njegovo, 3. avgusta
 Štirje kronani muč., 8. nov.

Tarzicij, mučenec, 15. avgusta
 Tatjana (Tanja), muč., 12. jan.
 Tea, mučenka, 19. decembra
 Tekla, mučenka, 26. marca
 Tekla, dev., muč., 23. sept.
 Telesfor, papež, muč., 5. jan.
 Teobald, puščavnik, 1. julija
 Teodor (Božidar, Fedor), 7. jan.
 Teodor, mučenec, 15. aprila
 Teodor, mučenec, 9. novembra
 Teodora, mučenka, 13. marca
 Teodora, mučenka, 1. aprila
 Teodozija, devica, 2. aprila
 Teofil (Bogoljub), muč., 8. jan.
 Teofil, škof, 5. marca
 Teofil, spoznavalec, 2. oktobra
 Teofil, mučenec, 3. novembra
 Teotim (in tov.), muč., 18. dec.
 Terezija Deteta Jez., 3. oktobra
 Terezija, devica, 15. oktobra
 Tertulin, mučenec, 4. avgusta
 Tiburcij (in tov.), muč., 14. apr.
 Tiburcij (in Suz.), m., 11. avg.
 Ticijan, škof, 3. marca
 Tilen (glej Egidij)
 Timotej, škof, 24. januarja
 Timotej, mučenec, 6. aprila
 Timotej, mučenec, 10. junija
 Timotej, mučenec, 22. avgusta
 Tit, škof, 6. februarja
 Tomaž Akv., c. uč., 7. marca
 Tomaž Tol., mučenec, 9. aprila
 Tomaž Moore, muč., 6. julija
 Tomaž Vilan., škof, 22. sept.
 Tomaž, škof, 3. oktobra
 Tomaž (Tomislav), ap., 21. dec.
 Tomaž, škof, mučenec, 29. dec.
 Trifon, mučenec, 10. novembra
 Trifun (in tov.), muč., 3. julija

Ubaldo, škof, 16. maja
 Udalrik (glej Urh)
 Urban I., papež, 25. maja
 Urban, škof, 7. decembra
 Urban, papež, 19. decembra
 Urh, škof, 4. julija
 Uršula (in tov.), d., m., 21. okt.

Valburga, dev., 25. februarja
 Valens, mučenec, 21. maja
 Valent, škof, 26. julija
 Valentin (Zdravko), šk., 7. jan.
 Valentin, muč., 14. februarja
 Valentin (in tov.), muč., 3. nov.
 Valentin, muč., 11. novembra
 Valentina, devica, 25. julija
 Valerij, škof, 29. januarja
 Valerija, mučenka, 28. aprila
 Valerija, mučenka, 5. junija
 Valerija, muč., 9. decembra
 Valerijan (in tov.), m., 14. apr.
 Valerijan, muč., 23. avgusta
 Valerijan, spozn., 12. sept.
 Valerijan, škof ogl., 17. nov.
 Vanja (glej Janez)
 Vekoslav (glej Alojzij)
 Venancij, škof, muč., 1. aprila

Venancij, muč., 18. maja
 Venčeslav, knez, 28. septembra
 Vendelin, spozn., 20. oktobra
 Venefrida, dev., muč., 3. nov.
 Vera (glej Fides)
 Verena, devica, 1. septembra
 Veronika (Vera), dev., 13. jan.
 Veronika Jul., dev., 9. julija
 Veselko (glej Gavdencij)
 Vid (in tov.), muč., 15. junija
 Viglij, škof, muč., 26. junija
 Viglij, škof, 26. septembra
 Vika (glej Hedviga)
 Viktor (Zmagoslav), m., 22. jan.
 Viktor, spozn., 26. februarja
 Viktor, mučenec, 10. marca
 Viktor, mučenec, 8. maja
 Viktor, mučenec, 24. julija
 Viktor, papež, muč., 28. julija
 Viktor, škof, 23. avgusta
 Viktor, mučenec, 26. avgusta
 Viktor, papež, 16. oktobra
 Viktorija, dev., muč., 11. febr.
 Viktorija, muč., 17. novembra
 Viktorija, devica, 23. decembra
 Viktorin, muč., 25. februarja
 Viktorin, škof, 8. junija
 Viktorin, škof, muč., 2. nov.
 Vilibald, škof, 7. julija
 Vilibrord, škof, 7. novembra
 Viljem, škof, 10. januarja
 Viljem, pušč., 10. februarja
 Viljem, opat, 6. aprila
 Viljem, opat, 28. maja
 Viljem, škof, 8. junija
 Viljem, opat, 25. junija
 Vincencij (Vinko), m., 22. jan.
 Vincencij Fer., spozn., 5. aprila
 Vincencij, mučenec, 19. aprila
 Vincencij Pavl., spozn., 19. jul.
 Vincencij, mučenec, 24. julija
 Vincencij, muč., 27. oktobra
 Virgilij, muč., 13. septembra
 Virgilij, škof, 27. novembra
 Vital, mučenec, 14. februarja
 Vital, mučenec, 28. aprila
 Vital, mučenec, 4. novembra
 Vivina, devica, 17. decembra
 Vladimir, knez, 15. julija
 Vojslava, devica, 27. maja
 Vojteh (Adalbert), šk., 23. apr.
 Volbenk (Volfgang), šk., 31. okt.

Zaharija, papež, 15. marca
 Zaharija, prerok, 6. septembra
 Zaharija (in Elizabeta), 5. nov.
 Zdenko (glej Filip in Sidonij)
 Zdravko (glej Valentin)
 Zenon, mučenec, 5. aprila
 Zlata (glej Avrea)
 Zmagoslav (glej Viktor)
 Zofija (Sonja), muč., 15. maja
 Zofija (in tov.), muč., 18. sept.
 Zofija, vdova, 30. septembra

Željko (glej Deziderij)
 Ziga (glej Sigismund)

PREDSEDNIK REPUBLIKE
MARŠAL JOSIP BROZ TITO

Predsednik Tito v slovo Borisu Kidriču

Težko je govoriti, ko se srce krči in usta drhte ob misli, da mi, tvoji stari dolgoletni tovariši, ne bomo nikdar več mogli slišati tvojega glasu in deliti s teboj veselja nad vse večjim zmagoslavjem veličastnega dela za socializem, ki si mu ti med prvimi posvetil vse svoje telesne in umske sposobnosti, v katerega temelje si ti vzdal vso svojo mladost in končno svoje življenje. Tvoja življenjska pot je bila trnova pot revolucionarja. Pristopil si k revolucionarnemu gibanju brezpravnega, izkoriščenega razreda že kot nepolnoleten deček. Prišel si iz vrst razreda, ki ti je osebno mogel zagotoviti udobno življenje. Nisi pristopil k delavskemu gibanju iz sentimentalnosti, ne iz avanturizma, ne iz konjunkturizma, ker si stopil v Komunistično partijo v času najhujših preganjanj, v času, ko je vojaška diktatura Aleksandra in generala Živkovića iztrebljala njene člane. Pristopil si k delavskemu razredu zato, ker ti plemeniti duh in srce nista mogla prenašati in mirno gledati neenakega boja med izkoriščanimi in izkoriščevalci. Pristopil si zato, ker ti je že po naravi revolucionarni in iščočji duh v najzgodnejši mladosti prodrl v zakone družbenega razvoja, v znanost Marxa, Engelsa in Lenina. Pristopil si k delavski Partiji zato, ker si hotel biti kot soudeleženec in aktivni borec z vsem srcem in vsem svojim bistvom pri rojstvu nove družbe, ne pa pri umiranju stare.

Dragi Boris! Tvoji stari tovariši smo spremljali tedaj tvoj boj s tistimi, ki so te hoteli odvrniti od poti, ki si si jo izbral. Bil si neomajen. Nisi se dal prestrašiti niti s temnico niti z drugačnim zastraševanjem. Šel

si skozi iste celice ječ kot mi, in sicer že tedaj, ko si šele stopil v življenje. Vedel si se, kot se mora vesti pravi revolucionar. Temnice so bile zate šola za obogatitev z znanostjo marksizma. Niso te potrle, kot so sovražniki pričakovali, nasprotno, navdale so te še z večjo odločnostjo pri nadaljevanju revolucionarnega dela.

Boris dragi! V tem mestu, kjer bo odslej počivalo tvoje truplo, sem te pred devetnajstimi leti kot komunist ilegalec srečal kot komunista pod policijskim nadzorstvom. Tedaj si bil, Boris, poln žara in nepremagljive energije, zato sem te tudi jaz, kot mnogi drugi tovariši, vzljubil. Od tedaj do danes sva devetnajst let delala skupaj, ne glede na to, kje je bil kdo. Devetnajst let sem lahko spremljal oblikovanje tvoje herojske revolucionarne osebnosti. V devetnajstih letih nisi ne mene ne drugih tovarišev nikdar razočaral. Videl sem te v Pragi leta 1937, ko si potrpežljivo prenašal težko in naporno emigrantsko življenje. Po nalogu Partije si pustil študije in delal, kolikor si mogel, za našo Partijo in za našo domovino. Videl sem te v Parizu leta 1937, 1938 in 1939, to je v najhujših časih za našo Partijo, ko je njen organizem razjedala frakcionaška borba v vrhovih in ko ji je pretila nevarnost, da jo uničijo tisti, ki so bili v kominterni glavni krivci za frakcionaško borbo v naši Partiji.

Boris, neprecenljive vrednosti je tvoja neomajna podpora, ki si jo tedaj nudil, da bi ohranil enotnost in monolitnost Partije in jo usposobil za hude čase, ki so se bližali in grozili z uničenjem naših narodov. V dneh,

polnih negotovosti in groženj za našo domovino in naše narode, si se vrnil iz emigracije, da bi delil usodo skupaj s svojimi tovariši in svojim ljudstvom. Vedel si, da je tvoje mesto med njimi. Delal si neutrudno skupaj z nami, skupaj z nami si doživljal veselje, ko se je ustvarjala enotnost in monolitnost naše Partije, ki ji je pripadla zgodovinska naloga, da je organizirala in vodila ljudsko vstajo zoper okupatorja in izdajalce naše domovine. Kot eden prvih voditeljev vstaje v Sloveniji si pri tem velikem ljudsko-revolucionarnem delu pokazal izredno velike umske in organizatorske sposobnosti in neomajnost. Postal si eden najpomembnejših voditeljev ljudske vstaje in revolucionarne borbe za ustvaritev nove Jugoslavije. V tem velikem delu se je tvoje ime vtisnilo v srca milijonom naših delovnih ljudi. O tem priča neizmerna bolečina, ki je zajela milijone državljanov nove socialistične Jugoslavije zaradi tvoje tragične in pre-rane smrti. Ali je eno samo srce poštenega državljana naše države, ki ljubi našo veliko, s stoletno borbo izmučeno domovino, da bi ga ne prevzela žalost in bridkost, ko je prenehalo biti tvoje čudovito srce, ki je neizmerno ljubilo svoje ljudstvo in svojo domovino? Odšel si od nas, toda tvoj čudoviti lik borca in komunista bo ostal vsajen globoko v srcih naših ljudi.

Dragi Boris! Leta 1948 je zagrozila naši domovini nova nevarnost in ti si bil v teh hudih dneh za našo Partijo in za naše narode med prvimi in prvi spoznal vse bistvo napada na nas in tragičnost položaja, v katerem je bila tedaj naša domovina. Toda tudi tu se je pokazal tvoj jekleni lik revolucionarja komunista. Ostal si neomajen skupaj z nami v boju in zopet neenakem boju za resnico, neodvisnost,

svobodo in srečo naših narodov. Dragi Boris, tvoj neugasljivi plamen revolucionarja in rodoljuba, ki si ga znal z vso silo vsajati v srca in misli svojih mlajših tovarišev in borcev med osvobodilno vojno in v času edinstvenega dela na najobčutljivejšem področju v dobi graditve socializma, bo z vso močjo plamenel tudi po tvoji prezgodnji tragični smrti v srcih sedanjih in prihodnjih rodov. Milijoni naših delovnih ljudi so vedeli za tvoje požrtvovalno delo.

Boris! Mi, tvoji tovariši, smo te videli pri tem delu vsak dan. Videli smo, da izgorevaš v delu noč in dan, da delaš do nezavesti. Bali smo se, da te bo pre-rano strlo. Toda nismo vedeli, kakor tudi ti sam ne, da ti močno telo izpodkopava strašna zahrbtna bolezen, ki te je tako hitro iztrgala iz naših vrst.

Tovariš Boris! Tvoja izguba je nenadomestljiva. Ti si nosil ogromno bremen na svojih ramenih. Mi, ki ostanemo, se ti bomo najbolje oddolžili s tem, da bomo bremena, ki si jih nosil ti, razdelili med

seboj in zastavili vse svoje moči, da bo čimprej uresničeno tisto, za kar si se boril in za kar si dal svoje življenje.

Tovariš Boris! S teboj so naši narodi izgubili velikega sina. Naši narodi ti mnogo dolgujejo, toda v znamenje priznanja so vsadili v svoja srca spomin na tvojo junaško osebnost, spomin, ki bo trajno ostal.

Dragi naš tovariš in nepozabni Boris! Težkega srca se poslavljam od tebe v imenu tvojih tovarišev in v imenu naših narodov. Nosili bomo v svojih mislih in srcih tvoj veliki, veseli, živahni in zdravega optimizma polni lik. Počivaj mirno, Boris, tu med mrtvimi heroji, ki tudi po smrti živijo v srcih naših narodov kot vzor, kot pravi pesnik:

Grbovi niso rakve, temveč studenci novih moči!

Ob grobu Borisa Kidriča

Stanko Cajncar

Boris Kidrič je bil rojen 10. aprila 1912 na Dunaju slovenskemu literarnemu zgodovinarju dr. Francu Kidriču. Po končani realni gimnaziji v Ljubljani leta 1931 je obiskoval oddelek za kemijo na tehniški fakulteti univerze v Ljubljani in svoje študije nadaljeval še v Parizu in nato spet v Ljubljani. Ob začetku druge svetovne vojne je prevzel važne naloge in opravljal pomembne funkcije v narodno-osvobodilnem gibanju. Bil je tudi glavni sekretar Izvršnega odbora Osvobodilne fronte slovenskega naroda. Po vojni je bil od 5. maja 1945 do 14. junija 1946 prvi predsednik Narodne vlade Slovenije, nato minister za industrijo pri Zvezni vladi Federativne ljudske republike Jugoslavije, potem pa je prevzel predsedstvo Zvezne planske komisije in Gospodarskega sveta Federativne ljudske republike Jugoslavije. Dne 6. decembra 1949 je bil izvoljen za rednega člana Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani v razredu za zgodovinske in družbene vede. Dne 11. aprila 1953 ga je komaj štiridesetletnega zahrbtna bolezen podrla sredi najlepše moške dobe. Boris Kidrič je bil izvrsten govornik in publicist. V svojih književnih delih je obravnaval vprašanja, ki mu jih je sproti narekoval čas. V zadnjem času je študiral zlasti organizacijo socialističnega gospodarstva. Pred vojno pa se je uveljavil zlasti kot kritik gospodarskih književnih del, in sicer je največ sodeloval pri takratni Sodobnosti.

O Borisu Kidriču, enem najodličnejših voditeljev osvobodilne borbe slovenskega naroda, bodo pisale številne naše knjige še dolga leta. Tudi o njegovi izredni pridnosti in vztrajnosti se bo še mnogo govorilo. Zato nam ni treba razlagati vsega, kar je že znano ali pa bo v prihodnjih mesecih izčrpno in v podrobnostih objavljeno. Pač pa je naša dolžnost, da povemo, kako je prvi predsednik slovenske vlade po osvoboditvi gledal na Mohorjevo družbo in na njene naloge v novem času, ker tega drugi morda ne vedo ali pa vsaj ne nameravajo o tem govoriti.

Ni čudno, če so Hitlerjevi Nemci s tako vandalsko krutostjo uničili dvanaest vagonov knjig Mohorjeve družbe, ki so jih našli v celjskih skladiščih. Ljudje, ki so jim ta zločin nasvetovali, so dobro vedeli, da gre prvenstvena zasluga za prebujenje slovenske na-

rodne zavesti in slovenskega kulturnega pónosa prav Mohorjevi družbi in milijonóm knjig, ki jih je v skoraj sto letih svojega obstoja izdala in razdelila med ljudi. Ti prebujeni, samozavestni in odločni Slovenci so prekrizali nemške načrte o mostu do Jadranskega morja, osmešili so bajko o nemški Spodnji Štajerski in slavospev Mariboru, Celju in Ptuj, ki naj bi iz veka v vek ostali nemška mesta na zemlji premaganih slovenskih rodov. Ob roparskem vpadu Hitlerjevih tolp v našo domovino se je nemškim ljudem, ki na te stare, blazne sanje avstrijskega nemštva niso pozabili, hotelo dozdevati, da se bodo nekdanji načrti kljub živi zavesti naših ljudi vsaj z brezobzirnim nasiljem mogli uresničiti. Zato je morala biti uničena sleherna slovenska knjiga, Mohorjeva seveda pred vsemi drugimi. Knjige so res uničili, zavesti naših ljudi pa niso mogli spremeniti. Tudi Mohorjeve družbe niso uničili. Ko so se po končani vojni in dobljeni zmagi meje slovenskega ozemlja razširile preko mejnikov stare Jugoslavije, je Mohorjeva zopet oživela. In moramo priznati, da je mogla začeti z delom prav zaradi uvidevnosti in naklonjenosti predsednika prve narodne vlade Slovenije. Čeprav nam ni v podrobnostih govoril o nagibih, ki so ga pri tem vodili, smo vendarle lahko upravičeno domnevali, da je bila med njimi na prvem mestu hvaležnost slovenskega kulturnega delavca, ki se je dobro zavedal pomembnosti Mohorjeve družbe za razcvet narodne zavesti in za kulturni dvig mnogih slovenskih generacij. Knjižna založba, ki je storila slovenskim ljudem toliko dobrega, si je s svojim stoletnim delom priborila stalno domovinsko pravico v naši kulturi in prosveti. Zato je morala začeti s svojim delom, kakor hitro so bili krvniki slovenskega naroda pregnani z naših tal. Vsi mohorjani so Borisu Kidriču, za to uvidevnost hvaležni in ko s to svojo izpovedjo k mnogim vncem, ki so bili dejani na njegov grob, polagamo še ta svoj hvaležni spomin, želimo, da bi Mohorjeva družba vsaj v naslednjih letih postala resnično središče vsega versko kulturnega prizadevanja vernih Slovencev, ki ljubijo svojo svobodno domovino in hočejo delati za njeno lepšo prihodnost. Tako se bodo mohorjani najlepše oddolžili Borisu Kidriču in njegovim sodelavcem.

Ob novem letu 1954 se je dopolnilo deset let, kar je bila v Banjaluki v Bosni ubita slovenska pisateljica Mara Husova. Partizani so tiste dni napadli Banjaluko in boji so divjali že v mestu samem. Ko so se spričo nemško-ustaške premoči in tankov morali umakniti, so Nemci v hiši, kjer so si partizani ustvarili začasno oporišče, postrelili vse prebivalce; pridrli so v sobo in jih v petih minutah postrelili sedemnajst, med njimi precej Slovencev, ki so jih hitlerjanci leta 1941 pregnali s Štajerskega.

Mara Husova je bila po poklicu zaščitna sestra in je kot državna uslužbenka delala v Banjaluki že nekaj let. Prej je službovala v Makedoniji, in sicer kratek čas v Strugi, a potem v Bitolju. Zaposlena je bila v higienskih zavodih, v protimalaričnih postajah ter na otroških poliklinikah, vodila pa je tudi poletne otroške kolonije na gori Peristeru nad Bitoljem in Prespanskim jezerom. Toda ko je začela službovati v Makedoniji, je imela

za seboj že leta svojih drugih služb, ker je bila najprej dekla in hišna pomočnica v Ljubljani in na Gorenjskem.

Toda začeti je treba pravzaprav od kraja!

Od Sežane do Trsta je slabi dve uri hoda. Tržaški Kras je kamen, brinje, goličava in prepadni udori — pa tudi južno sadje, mleko, vino in zelenjava. To potrebuje Trst in od izkupička Kraševci kupujejo kruh. Mara je bila najstarejša v sežanski družini, ki je težko živela od pičlega polja. Potem je prišla še vojna, ko so ženske ostale same doma. Ko sta se oče in brat vrnila iz svetovnega klanja, je namesto starega gospodarja prišel tujec — Primorsko so zasedli Italijani. Maro je gnalo v svet, hotela je do višje izobrazbe, do svojega kruha. Brez potnega lista je pobegnila iz Sežane preko nekdanje italijansko-jugoslovanske meje in brez sredstev prišla v Ljubljano. Imela je osemnajst let in je stala praznih rok na mestnih ulicah. Toda bila je Kraševka: imela je neugnano voljo in vztrajnost ter neusahljivo vedrost. Tako si je s pogumom in prešerno jasnostjo pomagala tudi zdaj, čeprav se ji ni posrečilo, da bi bila dobila kako službo z duševnim delom in se ji niso odprle šole.

O tem je pozneje napisala celo knjigo, povest Njene službe. Tu pripoveduje s kruto resnicoljubnostjo o svojih služkinjskih letih: služila je po meščanskih družinah, po restavracijah, po trgovskih hišah, pa bila spet brez dela in morala prodajati svoje roke. Toda njena vztrajnost, njeno stanovitno hrepenenje po izobrazbi, njeno neugonljivo teženje iz hlapčevanja so končno le rodili uspeh: posrečilo se ji je priti v Beograd in tu je dokončala šolo za zaščitne sestre. Tako je prišla v bolj urejene razmere, njene dolžnosti so zdaj bolj ustrezale njenim duševnim sposobnostim in suženjskega izkoriščanja v prejšnji obliki vendarle ni bilo več. Tako je kraško dekle s svojim pogumom zmagalo.

Ko se je izkopala iz telo in duha ubijajočega položaja deklet, je dala duška tudi svoji pisateljski nadarjenosti. Kar je videla, kar je doživljala, je hotela pokazati tudi drugim. Tako so v letih, ko se je ustalila v državni službi, nastale njene prve črtice in nato je pisateljskemu peresu ostala zvesta do aprila 1941, ko se je začela vojna. Črtice in povesti

je priobčevala v nekdanjem mesečniku Mladiki ter v Mohorjevi knjižnici, nekaj tudi v Zenskem svetu, malenkost v Našem rodu in v Vrtnu. Opisovala in pripovedovala pa je vedno to, kar je sama videla in sama doživljala. Tako je v povesti Njene službe bridko in otipljivo resnično opisala svoja dekelska leta. Njena druga povest, Živa plamenica, pa obsega čas, ki ga je preživela na jugoslovanskem jugu, kjer je spoznala zadušeno, prazno življenje slovenskih uradnikov med drugorodnim elementom, v drugem kulturnem in duhovnem ozračju. To okolje, ki se utaplja v dolgočasju, popivanju, plehkem ljubimkanju in zakonskih neurejenostih, je opisala prav iz svoje srčne krvi, ker je tudi sama v nesrečnem zakonu doživljala žaloigro slovenske žene uslužbenke v tujem svetu. Razumljivo je, da je skoraj vedno popisovala ljudi in dogodke iz makedonskega, srbskega in hrvatskega pokrajinskega območja, vendar pa so ljudje večidel Slovenci. Njene črtice in slike se gibljejo v treh krogih. Prvi krog nosi njeno osebno noto: pisateljica pripoveduje o sebi, o svojem hrepenenju po domovini, o drobnih spoznanjih doma in v novih krajih in ob novih ljudeh. Ker je sama zrasla iz malega sveta revežev in trpinov, ki poznajo majhne

želje in drobno trpljenje, je ta mali svet drobnega trpljenja prikazovala tudi v črticah — to je drugi krog njene proze. Tu spoznamo izgubljena dekleta, umirajočega jetičnika, bedno mater, mlade žandarje s srcem za pravico in podobno. Najmočnejši pa je poleg povesti Njene službe tretji krog njene proze: to so satire na zlagano človekoljubje, na birokracijo in na jaro gospodo. Marsikatera črtica udari po njenih neposrednih delodajalcih, po zdravnikih in zdravnicah, prav tako ostro pa tudi po predstavnikih mestnih in ministrskih oblasti; najvedreje se smejemo z njo vojaškemu birokratizmu, o katerem nam Husova pove nekaj bridkih šal. Vse njeno pripovedovanje je preprosto, beseda ni iskana, vse prizadevanje velja temu, da bi s samo resnico pomagala odkriti in utemeljiti boljši svet, kakor ga je videla in doživljala sama.

Njeno ime ni veliko v slovenski knjigi, je pa častno zapisano med slovenskimi kulturnimi ustvarjalci. Dekle s tržaškega Krasa se je sama prebila do izobrazbe, jedla je grenki kruh mestne dekle, postala slovenska pisateljica in padla kot žrtev nacistične pobesnelosti. Kot Kraševki, kot deklji, kot pisateljici in kot vojni žrtvi smo ji dolžni topel spomin.

Cvetko Golar

Trbovlje

Iz grenke usode, iz mraka trpljenja
rudarji hitimo k svetlobi življenja,
naprej in navzgor iz noči in temin,
kjer dih nam zastaja pod skladi globin.

»Trbovlje, Trbovlje!« nam v srcu odmeva,
mrtvaška nas lučka pri delu obseva;
grmi dinamit, da se premog drobi,
in ruši se kamen in stena ječi.

Obliva pri delu nas znoj plameneče
in črni se demant iskri nam bleščeče,
ko kopljemo težko vse dni in noči,
da pokajo sklepi, telo nam drhti.

Pregnali so rdeči požari temine
in zemljo obsevajo čiste jasnine:
na sever in jug in na vzhod in zapad
v objem gre prisrčen k tovarišu brat.

Že zmaga se dela po svetu razlega,
kot sila vihar na do néba že sega,
saj delo zlató je in delo je čast
in zemlja vsa lepa njegova je last.

Igor Ajdič

V jeseni

V jeseni pozni — tihe njive.
V močvirju — gluhi odmevi gosi.
V dolinah pustih — megle sive.
V grmovju — zadnji list drhti.

V večerih mojih — žgoči vzdih.
V očeh — prelitih solz odsev.
V vrsticah mojih — upi tihi.
V besedah tvojih — gluhi odmevi.

Igor Ajdič

Zvečer

Zvečer, ko zvezde se prižgo
in tiho daljno je nebo,
pritiplje v mojo sobo mrak...

Takrat se mi srce zajoče
in k tebi, k sreči daljni hoče,
a plah, preplah mi je korak...
Kako je slaj solzá grenak!

Pa je že bilo tako, da ga je imel rad, kdor ga je poznal. Srednje velik fant, s sanjavimi očmi za temno obrobljenimi naočniki, z valovitimi pšeničnimi lasmi, nasmejan v veselju in trpki zadregi, včasih malce boječ, pa spet drzen v zagonu svojih načrtov in mladih sil.

V Nemški vasi na Blokah mu je 15. novembra 1914 stekla zibel in pojoča govorica rodne vasi ga je spremljala vse življenje. Že od tretje gimnazije naprej je okušal tuji kruh, se preživiljal kot inštruktor, kot prefekt v vzgojnem zavodu, kot reporter in akviziter, pisal je pesmi in prozo ter po malem prevajal, sodeloval po raznem dnevnem in revialnem časopisju, opravil višjo gimnazijo kot privatist in tik pred maturo izdal drobno zbirko pesmi *Iz belih noči*. Nič manj niso bila razgibana njegova zadnja leta pred smrtjo: vpisal se je na univerzo, pa ni študiral, temveč se je zaradi kruha za borih tisoč dinarjev na mesec vdninil kot knjigotrški pomočnik, že čez leto dni za prav tako plačo sprejel službo dnevnikaarja na Glavni carinarnici v Ljubljani, pa pustil tudi to nepoetično delo in se pod Italijani umaknil iz mesta v rodni kraj, kjer so ga 27. julija 1942 kot talca prerešemale laške krogle.

Toda kaj vse je bilo med temi skupimi podatki! Koliko volje do dela, koliko zagona in načrtov! Toliko jih je bilo, da so prehiteli drug drugega. Čampa je bil začetnik Literarnega kluba, ustanovil je dve založbi, nastopal je na literarnih večerih, hodil na klubske sestanke, imel pri založbah opraviti z dolžniki in upniki, se poročil in dočakal rojstvo hčerke in sina. Vmes pa je pesnil, pisal in prevajal. Dan za dnem, teden za tednom. Za prvo knjigo pesmi je izšla idilična povest »Mlin v grapi« in, ko se je preselil na deželo, je pred zimo 1941 dozorel pesniški slavospev *Ljubezni in materinstvu*, zbirka »Šotor v zatišju«.

Ko je mrzlega decembrskega popoldneva sedel Čampa s prijatelji literati in likovnimi umetniki pri Sedmici v Mostah, kjer smo skupaj zalivali izid njegove tretje knjige, je iz žepa potegnil droben listek, na katerem je imel svoj literarni delovni načrt. Do 15. novembra 1944, do takrat, ko bo izpolnil trideset let, naj bi izdal še sedem knjig, tako da bi ob vstopu v zrelo moško dobo imel za sabo že deset svojih del. In videli smo naslove: *Koliba onkraj Blošce*, *Dehteče ograde*, *Mešetarji*, *Bršljan zori za zimo*, *Spočij se od sebe*, *Veliki roman*, *Ivje se iskri*. Vedeli smo: morda ne bo vse dobro, kar bo Vane — tako smo ga klicali skoraj vsi — napisal v pičlih treh letih, toda jasno nam je bilo, da bo pri svoji veliki volji in spretnosti ta literarni načrt tudi uresničil. Pa ga ni. Odnese ga je s seboj v mladi grob.

Srečala sva se v Marijanišču, kjer je bil tisto leto, ko se je vpisal na univerzo, dijaški prefekt.

»Vidiš,« je rekel, »česar sem tu najbolj vesel, je to, da se skoraj vsak dan vidim z mohorskim urednikom. Ne veš, koliko mi koristijo pogovori z njim! Dostikrat po dvakrat, trikrat prepisem pesem, preden mu je všeč in mi jo objavi v 'Mladiki'. Zato pa mi tudi dá pošten honorar! Ne meri mož po vrsticah; po srcu in potrebi plačuje!«

Potem je odprl »Mladiko«, pokazal pesem in začel brati s pojočim notranjskim naglasom.

»Pa še nekaj,« je rekel in se nenadno ustavil sredi pesmi. »Za povest v Večernicah imam napeljšano. Z Blok ali pa iz življenja

Kočevarjev bo. Eno kot drugo imam že zasnovano v glavi. Mislim, da bo kar zanimivo branje, če se mi bo vse posrečilo.*

Ne vem, ali je kdaj pričel pisati to večerniško povest. Mogoče je takrat mislil na »Hišo v Šahnu«, ki se je v odlomku ohranila v njegovi zapuščini.*

Toda nekaj je gotovo. Ob mohorski »Mladiki« se je Čampa vzgajal, ob »Mladiki« je rasel. Do zadnjega ji je ostal zvest.

Slabo so odmerjale predvojne založbe začetnikom honorar. Zato je Čampa izdal svojo prvo pesniško zbirko v samozaložbi. Sam je razpečaval knjige, sam hodil do prijateljev in znancev, sam pritiskal na kljuke neznanih ljudi. Pri svoji podjetnosti je imel za tiste čase kar lep denarni uspeh. Toda oznaka »samozaložba« v knjigi ni bila preveč vabljiva za kupca, saj so ljudje v njej videli domnevno ali tudi resnično manjvredno delo, ki ga po njihovi sodbi niso hotele sprejeti stare založbe. Toda Čampa se je hitro znašel.

Bil je vroč julijski dan leta 1939. Sedeli smo v Zvezdi na klopih pod kostanj. Čampa, Šali in jaz. In tedaj je rekel Vane kar na lepem: »Ali sta za to, da ustanovimo lastni klub in založbo? Z Novšakom sem že govoril. Za zdaj bomo štirje, potem pa lahko pritegnemo še druge.«

Lastni klub in lastna založba! To je ime-nitno! Kdo bi preveč razmišljal? Seveda sva sprejela. Da ni bilo denarja, da nismo imeli nikakih društvenih pravil, kaj mlademu človeku vse to! Čez nekaj dni smo že v kavarni Emona vsi štirje določili načrt za izdajo knjižnega prospekta in skušali najti primerne naslove svojim knjigam. In našli smo jih: »Boginja Živa«, »Utrip zemlje«, »Nemir srca« in »Drevo v samotni«. Tri zbirke pesmi in knjiga ljubezenskih zgodb. Čez dva dni so že naznanjali po knjigarnah tiskani in s slikami opremljeni prospekti, da bodo v prihodnjih mesecih v založbi Literarnega kluba izšle napovedane knjige. Izšle pa niso nikoli, vsaj pod temi naslovi ne. Toda Literarni klub je živel in je v prihodnjih mesecih zajel

vrsto drugih mladih literatov. Med njimi je bil eden, ki je bil sicer malo starejši, a po srcu in duhu mlad, bil je Vanetov najboljši prijatelj — Bogomir Magajna.

Da bi govoril o literarnih sestankih, ki so bili vsako sredo v Čampovem stanovanju v Rdeči hiši na Poljanskem nasipu in so se skoraj redno končevali v kavarnah in vinskih kletih? Ali o denarnih težavah mlade založbe, ki je začela s Kastelčevimi »Prvimi podobami«? Ali o upnikih, ki se jih je Čampa s težavo otepal, ko je ustanovil še drugo založbo »Pastir«, ki je začela z izdajanjem Meškovih zbranih spisov? Ali... Preveč bi bilo vsega in niti veselo ni bilo vse.

Ko so prišli Italijani, se je Čampa še isto poletje preselil na deželo. Hotel se je umakniti pred okupatorji, pa jim je v domačem kraju padel v roke. Njegov stric ga je povezal z Osvobodilno fronto in postal je aktivist. Vane pa je hotel biti še kmet kot njegov oče, ki ga je zgubil že v tretjem letu svoje mladosti. Delal je na njivi, nabiral je gobe, kupil si je pet panjev čebel in si postavil čebelnjak. Zgodaj je vstajal in ko sta prišla v Nemško vas Magajna in slikar Riko Debenjak, so se pričeli za Vaneta plodoviti dnevi. V prijateljskih pogovorih in debatah je nenehno snoval, pesnil, pisal in prevažal. Njegov literarni načrt je pričel postajati resnica.

Ko je Magajna odšel, sta sama z Debenjakom hodila po obširnih senožetih in gozdovih nad vasjo, si ogledovala »srčno skalo«, o kateri je Čampa že pričel pisati povest. Na travnikih sta naletela na visoke nasipe in velike preperele hrastove hlode, ki so nekoč zapirali pot vodi. Ribnik na Bloški planoti! Človeška domišljija je tu razpredla pravljico o skrivnostno utopljeni grajski hčeri, ki so jo, ko je otekla voda, našli na dnu in je imela motiko zasajeno v glavi. Čampa je v mislih že ustvarjal libreto za opero, medtem pa je nastajala povest v verzih »Ivje se iskri«. Povest zimske poezije Blok in njenega smučarstva! Prav tedaj je v nadaljevanjih pisal za Našo moč svoje »Mešetarje« (tu je moral včasih v Novi vasi nanj čakati avtobus, da je v sosednji gostilni napisal še zadnje vrstice nadaljevanja in ga pravi čas odposlal v Ljubljano), vmes pa je iskal novega izraza v svojih preprostih pesmih o Rožah in osatu. Delo, nenehno delo!

* Iz pogovorov z rajnim Čampom vem, da je na večerniško povest resno mislil. Kazal mi je osnutke in vsebine in ena, izmed njih je objavljena v Koledarju za leto 1940 (str. 34), kjer je obetal napisati pod naslovom Borba za zemljo povest iz kočevskega zamotanega narodnostnega in socialnega območja. — Janko Moder.

»Pogosto sva delala skupaj,« mi je nekoč pisal Debenjak. »Bila sva pri cerkvi v Novi vasi. Jaz sem se ubadal s svojo ujedenko 'Ob pokopališkem zidu', Vane pa je sedel poleg mene v travi, naslonjen na cerkveni zid, in prevajal. Mislim, da Heysejevo novelo Andrea Delfin. — Danes pa Vanetove prekopane kosti leže prav za tem zidom...«

Kako je bilo z njegovo smrtjo? Saj ne vedo natanko. V Ljubljano so prihajale o nji nasprotujoče si govorice. Celo Vanetova žena osem dni ni vedela zanjo.

Potem je le zvedela. Laški vojak ji je povedal, po njegovem opisu je spoznala, da je bil tudi njen Vane med talci. Seveda. Un biondo coi capelli ricci, cogli occhi celesti, grandi, comme un bambino... Kodrasti blondinec z velikimi, svetlimi očmi, kot otrok...

Bil je mlad, Vane, premlad za tako smrt. Toda kako je že rekel okupatorjem pred smrtjo Ivan Rob, njegov pobratim v pesmi in smrti? — »Kdor umre za domovino, je živel dovolj!«

Dovolj si živel, Vane, in pošteno je, da ti ohranimo spomenik v knjigi in v srcih.

Dr. Joža Lovrenčič

Janko Moder

Sredi dela in načrtov je 11. decembra 1952 omahnil pesnik in pripovednik dr. Joža Lovrenčič. Še pičel mesec pred tem, ko je umrl njegov dobri prijatelj dr. Alojzij Remec, me je prišel vpraševati, ali pojdem v Ptuj za pogrebom, in po tistem je še dvakrat prišel k meni, prvič vzradoščen praviti, da je dobil mohorjeveke, drugič pa še bolj razigran nannanjat, da je srečno končal prevod Ovidovih Metamorfoz. Tretji večer po tem obisku je radio sporočil, da je slovenski književnik dr. Joža Lovrenčič mrtev. Zadel ga je kap. V slovenski književnosti je zazevala rana...

Rajni Joža, sodobnik pisateljev Franceta Bevka, Alojzija Remca in Janeza Jalna, je bil rojen 2. marca 1890 v KREDU pri Kobaridu, kjer je obiskoval ljudsko šolo. Gimnazijo je naredil v Gorici in odšel na visoke šole v Gradec, kjer je končal študij slavistike in latinščine, napravil doktorat s spisom o slovenskem pesniku, prevajalcu, duhovniku in turistu Valentinu Staniču in služboval kot profesor najprej v Gorici, potem v Trstu in Ljubljani.

Bil je iz kmečke družine ob Nadiži. »Pri nas je bila revščina,« je zapisal sam. »Leto za letom je odhajal oče v svet, mama pa se je doma gnala in gnala z delom, da ni bilo treba najemati drugih in jim plačevati, ko včasih še za sol ni bilo. Jaz sem bil najstarejši in nešteto krat mi je potožila, kako ji je težko. Smilila se mi je in pomagal sem ji, kolikor sem mogel. Vsako popoldne sem hodil po hosto in nosil težka bremena domov, da bi nam ne zmanjkalo na zimo drv. Skladovnica pred hišo je rasla in rasla in vesel sem bil

in ponosen, ko so me hvalili, da sem priden. Pa bi bil rad mami še kako drugače pomagal. Skrbi bi ji bil rad pregnal in revščino. Kako? Ugibal sem in ugibal in sem jo uganil. Tam iznad Dirc se je belila podružnica svetega Jelarja, ki so ga pred zdavnim časom pogani mučili in vrgli v Nadižo. Stara mati je vedela, da je iz tistih časov v cerkvi pod oltarjem velik zaklad, ki ga varuje črn kozel... Na ta zaklad sem mislil.« In je šel mladi Joža in si urezal tri enoletne leskovke, da bi črnemu kozlu izmaknil zaklad. Vrnil se je seveda praznih rok in stara pravljica mu je kanila prvo kapljo razočaranja v mlado dušo.

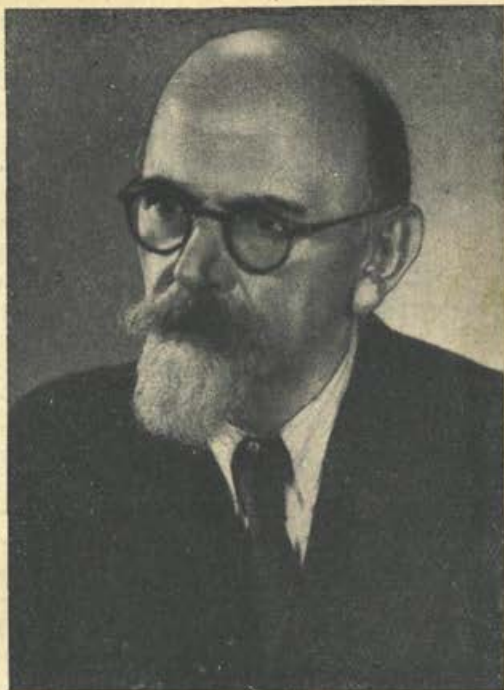
Pa vendar je ostal zvest staremu zakladu, saj ga je vse življenje hodil odkrivati v pravljичni svet ob Nadiži in se je še ob svoji šestdesetletnici v mislih napotil v reber za domačo hišo, kjer ga je škrt zavabil v votlino, v kateri je imel skrit zaklad. Ni se ga dotaknil, zato mu je star srenjski pastir pre-rokoval, da bo »srečen vse dni«. In pesnik je z zadoščenjem zapisal:

Šestdeset let — brez zlatá in bogastva prešla so, a srečna, da sem jih kajkrat vesel v pesmi veličal in pel in se še zdaj kot za rešto nebeških kolačev presladkih ti zahvaljujem, o Bog, v srcu in duši otrok!

»V srcu in duši otrok«, živeč v pravljичnem svetu »bajk in pripovedk«, sam zaklet v »junaka, ki mu ni namenjena sreča«, da bi do kraja dvignil stari zaklad in izčrpal vir poezije, se je zatapljal že od detinskih let vanj

in omamljen pil in pil in dajal piti tudi drugim. Ze kot drugošolec je začel objavljati pesmi in kot mlad profesor je izdal leta 1915 prvo pesniško zbirko, »Oče naš«, ki ga je »molil v svojem in imenu sorojakov«, ki jih je prav tedaj krivična meja odrezala od domovine. Mogoče je ravno v objektivni narodni bolečini in v Lovrenčičevi osebni zasanjanosti v domači kraj in ljudi ključ do njegove poezije, ki se je pognala v najvišji vrh v letih prve svetovne vojne, da je bila njegova druga pesniška zbirka, »Deveta dežela« (1917), tedanjim mladim literatom pravo razodetje. Z njo je dobil pesniški izraz vse drugačno pomembnost in nalogo, kakor ju je imel dotlej, saj je Lovrenčič uveljavil pri nas v liriki tako imenovani ekspresionizem in potegnil za seboj številne posnemovalce in učence.

Kot pesnik je do zadnjega ostal zvest čisti liriki, vendar je po »Deveti deželi« prevladovala pri njem epika, ki je zanjo zajemal snovi zlasti iz neizčrpne zakladnice zgodovine, folklore in hagiografije. Tako je že leta 1921 izdal »Gorske pravljice«, zbirko legend, bajk, pripovedk, balad in romanc, ki so se mu porodile iz spominov na dom, o katerem je mogel samo še sanjati in po njem hrepeneti ali pa kvečjemu od daleč gledati vanj »kakor Mojzes v obljubljeni deželi«. Začutil je, da je njegova moč v zgodovinskem in narodnem blagu, preoblikovanem v epsko pesem, zato je leto za letom pridno priobčeval take pesmi po slovenskih listih in jih leta 1947 v rokopisu pripravil za novo zbirko, ki naj bi imela naslov »Stare skrivnosti«. Izmed daljših samostojnih epskih pesmi naj omenim njegovo kraško zgodbo v verzih z naslovom »Duhovin« (1951) in v listih ter še posebej v knjižnih izdajah izdane legende o »treh božjih poteh«, ki jih je ilustriral Saša Šantel, iz njegove literarne zapuščine pa leta 1948 napisano »Romanco o Ravbarjih« in leta 1950 napisano kroniko o »Bratu Honoratu«. Zbirko podobnih legend je izdal tudi pod naslovom »Tiho življenje« (1931). Zlasti pa se je skušal oddolžiti ljudskim motivom z obširnimi epom iz koba-riškega kota, iz sveta »bajk, pripovedk in vraž«. Naslovil ga je »Sholar iz Trente«. Zorel mu je trideset let od prvega zametka v letu 1908 preko odlomkov, priobčenih v Domu in svetu leta 1915 in v Mentorju 1916, in prve celotne objave v Domu in svetu v letih 1921 do 1922 pa do »v novo življenje« obujene izdaje v knjigi v letu 1939. Tej domači fau-

stovski zgodbi o študentu, ki se je zapisal hudiču, a ga je odrešila mati s svojo smrtjo. Je zapisal za uvod tudi tele značilne besede:

Zamislil sem se v tajne naših gor,
ki pravljčnega jim življenja zor
je v vekih preminulih bajno svetil
in v srcih želje čudežne je netil,
in videl sem: vse gine in vse mine —
v poletu čas odnaša še spomine...

Iz mojih misli čara davnega ne more
iztrgati nihče, s sanjavo mi ga rôko
mladost v srce je vtisnila globoko
in dala svetel mi spomin na góre.

Vam, naše gore, vzdihlji zemlje do neba,
vam pesem, ki preteklost vašo vanjo
sem vžil ljubeče kakor lepo sanjo,
vzcvetelo v tajnah hrepenečega srca!

Iz podobnih osnov je Lovrenčiču nastalo tudi lepo število del v prozi: »Karnska krajčica« (Anali izumrlega naroda) iz življenja starih Ilirov na sedaj naših tleh, »Publius in Hispala« iz življenja nekdanjih Rimljanov, »Cesta in njen voz« iz srednjega veka, »Božja sodba« iz življenja kroparskih žebjarjev, »Pereči ogenj« izpod Jamnika itd. Tudi v

vseh teh je Lovrenčič romantično navdahnjen inteligent, ki rad prisluhne domačemu folklornemu bogastvu ali razgibanj zgodovinski prigodi in ju skuša posredovati poslušalcem kot stari ljudski pevci in pripovedovalci. Mogoče je — zlasti za epske pesmi — škoda, da je Lovrenčičev izraz preveč zamotan, učen in profesorsko razgledan po antiki in srednjem veku, premalo pa gregorčičevsko preprosto in peven ali pa aškerčevsko jedrnat, da bi mu ljudstvo prisluhnilo in zapelo za njim, kakor je zapelo za njim po Prelovčevem napevu lepo lirsko pesem »Jaz bi rad rdečih rož«.

Obsežen oddelek Lovrenčičevega ustvarjanja je bil namenjen še izrazitejšemu obnavljanju zgodovine, za katero je bil kot profesor slovenščine in latinščine kakor nalašč poklican. Iz tega nāgiba so nastale njegove življenjepisne povesti: »Apostol iz Gorice« o slovenskem misijonarju Janezu Mesarju, »Cervovškov gospod« o pesniku in turistu Valentinu Staniču itd. Še korak dalje v zgolj poljudnoznanstveni smeri so Lovrenčičevi življenjepisi in prispevki k življenjepisom (Valentin Stanič, Josip Abram, Ivan Trinko, Karel Lavrič itd.). Pri tem ne smemo prezreti številnih krajših člankov o raznih goriških rojakih, posebej pa ne daljšega spisa o »Zgodovini slovenske besede v Posočju«, ki je strokovno dokaj izčrpen pregled naše kulturne dejavnosti na zahodnem robu slovenskega ozemlja.

Tudi za mladino je Lovrenčič marsikaj napisal; najprej več slik in sličic, pa tudi obširneje zastavljenih spominov iz lastne mladosti (Prvi koraki, Med Scillo in Karibdo itd.), dalje mladinske povesti, vzete iz narodnega blaga (Pastir z belo ptico, Ivon Pogumnik, Tonca iz lonca itd.), nazadnje še hudomušno pesem o sraki Piki, zapeto že vnuku Andreju. Pri tem ne smemo prezreti njegovega profesorskega dela na raznih učnih zavodih, kjer je budil ljubezen do slovenščine in vzgajal mlade literate. Še posebno pa se je kot svetovalec uveljavljal ob urejanju dijaškega lista Mentorja, kjer je toliko slovenskih književnikov preizkušalo prve korake ob dobrodušni in dobrohotni opori rajnega Joža Lovrenčiča.

Če bi hoteli izčrpati še njegovo prevajalsko delo; bi morali našteti vsaj štirinajst obsežnejših knjig iz italijanščine in nemščine (zlasti za mladino), in če bi hoteli posebej poudariti njegovo sodelovanje pri Mohorjevi

družbi, bi segel seznam za štirideset let nazaj in bi obsegal najrazličnejša področja. Ne moremo pa molče mimo njegovega tesnega sodelovanja pri uredništvu Mladike, ki je zlasti vidno po številnih člankih in ocenah novih knjig, in ne moremo mimo njegovega prevoda Ovidovih Metamorfoz (Spreminjav), obširnega pesniškega dela, ki obsega nad 14 tisoč verzov heksametrov. Dolga leta je ure in ure presedel pri prevajanju, se veliko trudil, se posvetoval, premišljeval in iskal. Bilo je, kakor da mu prav delo ob Ovidu ne dá miru. Šibko zdravje, ki je že pred nekaj leti grozilo s katastrofo, se mu je za hip izboljšalo, da je srečen dočakal trenutek, ko je prelił zadnji verz dolge pesnitve v slovenščino, takoj potem pa mu je smrt, kot da je že predolgo odlašala in mu prizanašala, neusmiljeno iztrgala pero iz rok, še preden je utegnil svoj prevod pregledati in ga dokončno pripraviti za tisk. (Lepo bi bilo, ko bi katera od slovenskih založb oskrbela primerno redigirano izdajo njegovega prevoda Ovidovih Metamorfoz, saj je to delo nujen člen v slovenski prevodni književnosti.)

Kako je rajni Joža slutil, da kljub navideznemu zdravju hitro zori za zadnjo metamorfozo, nam priča pesem, ki jo je napisal tik pred smrtjo:

MEDITACIJA

Tih se tehtam, obupavam.
Pred očmi se mi zmegli
in že sred vesoljstva plavam
v metežu poslednjih dni.

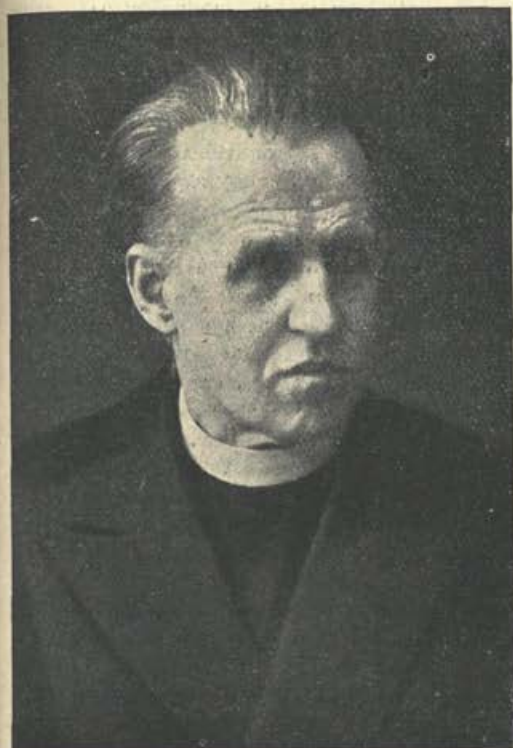
Vse, kar me je kdaj težilo,
mi vznemirjalo srce,
vse se v nič je izgubilo
kakor sanje, ki splahnē.

O, kako, kako sladko je
v grozi, ko pojema čas:
daljnotuje mi tako je,
le še misel je moj jaz.

Misel na dobroto večno,
ki zdaj, zdaj jo doumem,
ko prebijem se ves blažen
v vse odpuščajoč objem...

Ko sem nekaj dni po Joževi smrti prebral to pesem, me je pretreslo do dna...

† 11. 8. 1953

»Umri, da se pokaže, kaj in kdo si bil.«

Tega kmečkega pregovora sem se spomnil, ko sem bil 13. avgusta 1953 na pogrebu Janka Mlakarja. Množica pogrebcev je dokazala, da je bil pokojni profesor Janko Mlakar vsej Ljubljani ljuba in znana osebnost. Dolga dolga vrsta gospa in gospodičen, ki jim je bil od leta 1900 do upokojitve veroučitelj kot katehet in kasneje profesor na mestnem dekliškem liceju, je dokazala, da jim je bil Janko blag in ljub učitelj ali pa zvest tovariš. Za njimi se je uvrstil prav tako velik sprevod osivelih tovarišev profesorjev in med njimi znani in sloviti posebni prijatelji planinci, ki so tudi od drugod prihiteli, da se poslove od Janka, v začetku tega stoletja gotovo najboljšega in najbolj razgledanega turista. Saj se ni vzpel večkrat le na vse najvišje slovenske gorske vrhove, tudi švicarski, tirolski in salzburski velikani se mu niso uprli. Če si srečal tega na videz nekam šibkega Janka, si težko verjel, da je v njem toliko žilavost, ki je premagala najtežje

vzpone. Njegov prijatelj, ki se mu je pridružil ob vzponu na Montblanc, mi je rekel: »Oj, Janko! To ti je hodec, da sem kajkrat težko hropel za njim. Mislim, da ima prav gamsove noge.«

Janko Mlakar je bil rojen 25. junija 1874 v Železnikih kot sin krojaškega mojstra. Kasneje se je družina preselila v Ljubljano, kjer je Janko dovršil ljudsko šolo, gimnazijo in bogoslovje. Tri leta je bil kaplan v Postojni, 1900 pa je bil nameščen kot katehet v Ljubljani. Tu je napravil izpit za poučevanje verouka na srednjih šolah in kot tak učil do upokojitve leta 1926.

Težko si je misliti, kakó da se je Janko, rojen v Železnikih, stisnjenih v sotesko, in kasneje pravi ljubljanski otrok, razvil v resničnega veleturista.

Dober prijatelj njegovega očeta, tudi Železnikar, je bil župnik Tomaž Potočnik. Ta izvrstni duhovnik je posebno ljubil in podpiral dijake. In tako je prišel Janko kot dijak na počitnice na Breznico k Potočniku. Pogled izpred župnišča na Triglav in vse sosedo je sprelep. Za hrbtom fare se dvigajo Stol in sosednje gore. Janko je že kot dijak rad hodil v Zavrh in od tam na planine pod Stolom. Prevečkrat v meglo zavita Ljubljana ni bila Breznica, ki je malega študenta vsega prevzela in navdušila za jasne gore.

Ko smo se trije dijaki ravnali na Triglav, je Janko zvedel in moledoval župnika Potočnika, naj mu dovoli, da gre z nami. Pridružil se je. Šibek fantič je res dobro hodil in nikoli ni zaostajal. Pot na Mali in Veliki Triglav je bila takrat (1889) sicer že za silo nadelana, a stopi v skale so bili zelo visoki. Janko jih je večkrat preplezal po vseh štirih. Ko smo se vračali, je od samega veselja hotel biti prvi. Hodil je nerodno sključen, da je moj sošolec šaljivo pokazal nanj: »Ali ga vidiš nerodneža? Tako upognjen divja, da z nosom trka na Mali Triglav, zadnjo plat pa moli proti vrhu Velikega.«

Nič se mu ni zgodilo. Kjer je prej visoke stope preplezal po štirih, se je nazaj popeljal po »treh črkah«.

Župnik Tomaž Potočnik mi je rekel: »No, sedaj si ga za vselej pohujšal. Vedno sedi pred župniščem in mežiklja v Triglav.« No-

beden, ne Tomaž ne jaz, ni slutil, da se bo iz tega nedolžnega pohujšanja razvil tako odličen turist, ki je za svojo dobo vse druge gornike na daleč prekosil.

Naj tu, recimo iz stanovskega ponosa, pritaknem zgodovinske resnice, ki se tičejo planinstva. Splošno je bil za moje mladosti udomačen rek pri kmečkih ljudeh: »Gora ni nora, nor, kdor gre gor.« Zelo razumljivo za trudne in od dela izgarane ljudi. Zato tudi razumljivo, da so bili prvi, ki so tvegali nevarne vzpone na visoke gore, duševni delavci. Zato je bil prvi, ki je kot slovenski izobraženec dosegel vrh Triglava, duhovnik, srenjski kaplan (iz Srednje vasi v Bohinju) Jakob Dežman dne 2. septembra 1808. Ta je bil učenec Valentina Vodnika, ki je poskušal že leta 1795 v avgustu in še drugič v septembru doseči vrh Velikega Triglava. A preko Malega ni prišel. Temu, svojemu učitelju, ki ga je gotovo navdušil za lepoto gora, je svoj vzpon opisal Jakob Dežman: »Od Malega Triglava se plazimo navzgor po najvišjem, konjskemu hrbtu podobnem robu, kakor bi plezali po suhem drevesu; venomer imamo pred očmi na obeh straneh zevajoče prepade, preteče s pogubo ob najmanjšem napačnem koraku...«

Taka pleža na Triglav brez stopov, brez vrvi in klinov ni bila igrača.

Za Jakobom Dežmanom je bil na Triglavu v septembru (20) istega leta resni veleturist Valentin Stanič, vikar iz fare Banjšice. Prišel je iz Goriškega čez Bačo v Bohinj, se potoma udaril na kolensko skledico in zato kruljav naredil sprehod iz Bohinja čez Ljubelj v Celovec in čez Zelenico nazaj v 48 urah, da si je pozdravil udarjeno koleno, potem pa splezal na vrh Velikega Triglava. Kdor je bil na vrhu Triglava, ume, kaj se pravi plezati nanj po golih skalah, brez nadelanih stopnic in brez sodobnih plezalnih pripomočkov. — Stanič se je utrdil že v salzburskih gorah, ko je tam študiral bogoslovje. — Nepopisno pogumen je bil France Setničar, škofijski kancelar v Gorici. Ta je bil v letih 1910 in 1911 prav vsak mesec na Triglavu. Od 18. oktobra 1910 pa do 6. junija 1911. Ti veleturisti duhovniki z drugimi manj slavnimi tovariši so bili predhodniki triglavskega župnika Aljaža in odličnega, največjega slovenskega gornika Janka Mlakarja.

Mlakar je preplezal in obiskal najprej vse domače gore. Toda s tem ni bil zadovoljen. Utrdil si je noge, a srce ga je vabilo še do

gorskih velikanov izven domovine: v Švico, na Tirolsko, v Solnograško in Francosko. Če mu je slabo vreme kje velelo »nazaj«, se je vdal, a če ne isto, je pa drugo leto zopet poskusil izpodleteli vzpon ponoviti. Ob teh vzponih ni bil zadovoljen, kakor je večina nedeljskih izletnikov, če o svojih junaštvi po ledenikih in skalah napiše prijateljem razglednico. Ne. Nabralo se je vse polno turističnih spisov, ki so koristni kot vodniki vsakemu, ki skuša priti na gore. V spisih ni dolgočasja, zgolj suhih opisov. Vse prevečata Mlakarjeva šala in prijeten dovtip. Razen teh pa je v spisih mnogo opozoril, tudi resnih svaril za predrzne mlade ljudi, ki večkrat nesmiselno tvegajo življenje in ga tudi prevečkrat zapravijo na žalost svojem.

O takih gornikih je župnik Aljaž po pogrebu ponesrečenega mladega, neizkušenega planinca rekel nekomu, ki je predlagal, naj bi pri vstopu v Severno triglavsko steno pritrdili viden napis: »Zelo nevarno!« Aljaž se je smejal in povedal svojo: »To bi bilo za take norčke brez koristi. Mi se trudimo, narejamo pota in vse živo markiramo. Taki tiči na ta pota nočejo. Zato bi bilo najbolje, da vstop v Steno na gostó rdeče pobarvamo. Kar bežali bodo od Stene!«

Mlakar je začel zgodaj pisati, zlasti v Planinski vestnik (ki je začel izhajati 1895). Do leta 1899 je priobčeval črtice s potovanja »hudomušnega Janka«. (Hudomušen je bil, ko mi je ob svoji sedemdesetletnici skušal naprtiti fantazijsko neresnico o opisu strašne nevihte, ki smo jo prebili pod milim nebom ob Dežmanovi zaklenjeni koči na Triglavu 13. avgusta 1891. Saj Janko tedaj ni bil z menoj!) Njegovi kasnejši spisi o vzponih na gorske velikane izven Slovenije — »Po visokih Alpah in nizki Lombardiji«, »Iz kraljestva Velikega Venedigerja«, »Okrog Montblanca«, »V visokih Turah« itd., so resnična doživetja in njegovo najboljšje potopisno delo.

Razen teh najvažnejših spisov je razveseljeval bralce s šaljivimi dogodivščinami. Pri Mohorjevi se je oglašil s Trebušnikom, ki ga je opisal, kako je lezel na Triglav. Ko je spoznal, kako so ljudje radi brali to hudomušno zgodbo, je dodal še dve o Trebušniku. Teh in takih veselo šaljivih zgodb je mnogo. V sivi starosti je opisal zgodovino Slovenskega planinskega društva (60 let slovenskega planinstva), za kar je bilo treba dokaj truda. Ko sem ga tri tedne pred njegovo smrtjo

obiskal, je imel v rokah korekturo — za svoje zadnje delo: Življenjepis župnika Jakoba Aljaža. Tako vedrega obraza se je pogovarjal z menoj, da nisem mogel verjeti zdravnikom, ki so napovedovali skorajšnjo njegovo smrt.

Razen spisov o vzponih na gore, ki so bile njegova vroča ljubezen, je tudi kot profesor — že v pokoju — izdal leta 1931 knjigo Katoliški verouk za srednje šole. Za žensko mladino, ki jo je toliko let učil, je napisal nekaj lepih zgodbic, tudi iger, vse z vzgojnim jedrom in vse v veliko veselje učenk. Prav sedaj še izhaja daljša taka njegova povest Herta v katoliškem listu Družina.

Zelo zaželen je bil Mlakar kot predavatelj. Nad 200 predavanj je imel po raznih planinskih in izobraževalnih društvih. Vse ga je želelo še in še. Njegova predavanja so ob stvarni vsebini kar pršela od dovtipov, šaljivih vrinkov in zgodb. Kljub toliki zaposlenosti je deloval mnogo let v odboru Slovenskega planinskega društva, kjer je ostal do 1933. — Mnogo je delal pri Prosvetni zvezi, pri Vzajemni zavarovalnici in še drugod.

Profesor Janko je živel silno skromno, varčno, a ni bil nikoli skop za podpore potrebne. Za večerjo je imel desetletja samo belo kavo z domačim kruhom in jabolkom. Nikoli ga nisi naletel v krčmi, da bi tako v pozno noč ubijal čas. Njegova zabava in sreča je bila lesena kočja, ki si jo je postavil ob Bohinjskem jezeru. Tam je prebil vsa poletja, tam pisal in od tam zahajal na naše gore, od tam potoval v tuje kraje in na tuje snežnike.

Po tem kratkem pogledu v življenjsko delo in delovanje profesorja Janka Mlakarja razumemo hvalečnost silne množice pogrebcev.

V žalni veži na Žalah se je najprej poslovil od planinca Janka predsednik Planinske zveze Fedor Košir. S toplimi besedami je poudaril njegovo delo v poklicu, a posebno v planinskih spisih. »Pazljivi bralec njegovih potopisov je hitro spoznal, da se za hudomušnimi besedami skriva krepka resnica, vzgojni migljaj, a tudi neusmiljena kritika... Planinska zveza Slovenije se je letos ob svojem šestdesetletnem jubileju spomnila vseh zaslug, ki jih ima za slovensko planinstvo pokojni profesor Mlakar in mu v priznanje in zahvalo podelila zlati častni znak. Tega mu žal ni mogla slovesno izročiti, ker je Zvezo prehitela njegova smrt.« Za tem govornikom se je od rajnega poslovil predsednik ljubljanskega planinskega društva Stajdohar Tone.

Pred pokopališko cerkvijo je sprejela krsto s pokojnim Jankom številna duhovščina s svojim prevzvišenim škofom Antonom na čelu. Po opravljenih obrednih molitvah je ob grobu prvi spregovoril škof Anton in se z globokimi verskimi in narodnimi čustvi poslovil od prijatelja Janka. »Ta zemlja ni bila zanj samo 'dežela smehljaja', tudi bridke strani so se mu odpirale v knjigi življenja, a vedno tako, da ga je Bog razveseljeval, zato je z Bogom v srcu umel z nastopom in pisano besedo razveseliti vsakega, ki ga je srečal... Zato je ostal med mladino, ki jo je poučeval, vedno mlad in je znal vzgajati za Boga in narod... Gorniku Janku je bila gora božjih zapovedi prvo — posebej zapoved ljubezni do Boga in bližnjega. Zato je v luči ljubezni tako ljubil svoj narod, zato je bil vesel v družbi, šaljiv v predavanjih in spisih zgolj iz ljubezni do bližnjega. Bil je duhovnik brez graje... Tik pred smrtjo je šepetaje ponavljal: Introibo — stopil bom k božjemu oltarju — in zadnji zdihljaj je bil: Naj počivajo v miru.« —

Po škofovem slovesu je spregovoril profesor gornik Wester, Jankov prijatelj in sošolec. Za njim se je poslovil tudi profesor dr. Mole od Mlakarja — tovariša profesorja na ženski licejski gimnaziji.

Mnogi izmed pogrebcev so stopili k odprtemu grobu in vrgli na krsto peščico blagoslovljene zemlje, vse množice pa so se zamisljene razšle v srcih z mislijo na delavnega, blagega profesorja in potopisca gornika Janka Mlakarja.

Igor Ajdič

V mesečini

*V mesečini se leskečejo livade,
mehke trave polne so kresnic.
V jezeru z zvezdami vrbe mlade
se igrajo radostnih, prešernih lic.*

*Nem sem k tihi šel gladini.
Da objet bi v temni plašč noči
pokoju našel svoji bolečini,
sem zatisnil utrujene oči.*

*V snu prišla si bleda k meni,
lahno, kakor topel veter iz daljav,
se sklonila nadme in z objemi
nežnimi pokrila mi obraz sanjav,*

*ki bledel je v svetli mesečini.
Brž odprl sem oči... A bil sem sam.
Vse bili so nate le spomini,
ki jih v srcu nosim dan na dan.*

Ko je Prežihov Voranc obiskal na pokopališču v Lipi grob svojega prijatelja iz mladih let, Franceta Reichmanna, po domače Jesenika, je nato zapisal: »Ko si izdihnil, se je podrla gora, cela Lipa se je zmajala in potopljeni zvon je zapel, da se

je za zaslišalo po vsej deželi Drabosnjakovi. Tako si bil velik, da se še danes čuti praznosta po tebi.« Te besede veljajo prav tako tudi za Francetovega brata Jaka, ki so ga pokopali na svečnico 1953.

Rodil se je 18. marca 1897 v Lipi pri Vrbi ob Vrbskem jezeru. Ko mu je bilo 15 let, je odšel v mornarsko šolo v Šibenik, ki je pa ni mogel končati, ker je izbruhnila prva svetovna vojna. Dopršil je le navigatorično šolo in bil v prvi svetovni vojni radijski telegrafist pri mornarici. Ko se je razsula avstrijska mornarija, je služboval v jugoslovanski vojni mornarici. Dodeljen je bil jugoslovanski misiji za premirje z Italijo. Ko je Italija zasedla Reko, se je vrnil na Koroško, kjer je organiziral Narodno stražo. Prevzel je predsedstvo Narodnega sveta za občine Lipo, Vernberg, Dholico, Kostanje in Vrbo. Maja 1919 je bil aretiran in z drugimi Slovenci interniran v Litzelhofu na Zgornjem Koroškem. Ko mu je umrl oče Jesenik, je prevzel domačijo in v teku let zmehaniziral kmetijo in tako ustvaril najnaprednejše gospodarstvo v vsej okolici.

Nekaj časa je bil občinski odbornik v Lipi in načelnik šolskega sveta, pa tudi v prosvetnih društvih je delal, saj je še pred nekaj leti režiral Drabosnjakovo Božično igro, ki so jo uprizorili domači igralci v šoli.

Dne 14. aprila 1942 so ga nemški fašisti z družino vred aretirali in izselili v taborišče Hesselberg v Nemčiji, posestvo pa zaplenili. V taborišču so izgnanca prisilno mobilizirali in ga vtaknili v nemško vojno mornarico. V Palmanovi je kot mornar podpiral italijanske partizane. Po zlomu fašizma je prišel v britansko ujetništvo in se septembra 1945 vrnil na svoj dom, ki so ga medtem Nemci izropali.

Kmalu je bil zopet v sprednjih vrstah borcev za pravice slovenskega ljudstva na Koroškem. Bil je podpredsednik zveze bivših izseljencev in član komisije za popravilo škode prisilno izseljenih Slovencev pri deželni vladi v Celovcu, odbornik pokrajinskega odbora Osvobodilne fronte in Demokratične fronte delovnega ljudstva.

Zelo si je rajni Jaka Reichmann prizadeval, da bi šli koroški Slovenci enotni in združeni na zadnje volitve. Ker ni imel uspehov, je bil bridko razočaran. »Ko bi bili pri nas edini (Demokratična fronta delovnega ljudstva in Narodni svet), bi Slovenci dosegli en mandat v deželnem zboru,« je pisal 6. I. 1953 svojemu bratu v Celje in: »Ni mi žal, da sem povzel to posredovalno akcijo, ni mi žal za trud in čas in nevšečnosti, ker se bom pred zgodovino s somišljeniki vred s čisto vestjo zagovarjal.«

Težko, težko pogrešajo Jaka domačini, še teže pa vsi koroški Slovenci.

Viri: Dr. F.: Smrt zaslužnega koroškega Slovence (Slovenski Poročevalec z dne 3. febr. 1953); Slovenski vestnik, Celovec, 6. februarja 1953.

Leopold Stanek

K peku

Mimo mene
nosijo žene
v zibkah pletenih testo,
s hojo slovesno gredo.

Otrok v igri obstrmi;
ko da prvič mater gleda,
zamre mu beseda,
gleda njen čudni sij.

Zene noseče
testo neso,
vodi jo za roko
otroke v žaru sreče.

Zilaste noge
in gole lehti,
toda oči
v obstru žare.

Kar je v prsti klilo,
v žrmljah se drobilo,
pojde zgneteno
v peč ognjeno —
trden lik dobi:
kar je stvari,
noben ni prizaneseno.

Dne 6. marca 1953 je po dolgi bolezn, dobro dva meseca pred dopolnjenim 80. letom svojega zemeljskega popotovanja, umrl v Laškem nadžupnik in dekan monsignor dr. Franc Kruljc. Z njim je legel v grob častiljiv, zelo izobražen, izredno vnet in dela-

ven duhovnik. Rodil se je 11. maja 1873 v župniji Brežice ob Savi kmečkim staršem. Gimnazijo je z odličnim uspehom dovršil leta 1893 v Mariboru kot gojenec ondotnega deškega semenišča, stopil nato v mariborsko duhovsko semenišče, bil 25. julija 1896 posvečen za mašnika in šel poleti 1897 v dušno pastirstvo. Po kratkem službovanju v Šmartnem pri Šaleku je bil štiri leta kaplan v Št. Ilju v Slovenskih goricah pri župniku Kelemini, stebru te, germanizatoričnemu navalu izpostavljene postojanke na severni meji. Po dveh letih službovanju v Žalcu je bil nameščen za kaplana pri Sv. Magdalen v Mariboru, kjer se je, dasi

obložen z dušnopastirskim delom v veliki predmestni župniji, pripravil za stroge izpite; opravil jih je na bogoslovni fakulteti vseučilišča v Gradcu in bil ondi 8. maja 1906 promoviran za doktorja bogoslovja. V letih 1907—1909 je bil kaplan mestne in stolne župnije v Mariboru. Od 1. marca 1909 do svoje smrti je bil nadžupnik in dekan v Laškem, svojim župljanom skrben dušni pastir, duhovnikom svoje velike dekanije ljubezniv predstojnik in svetovalec. V letih 1901—1909 je prispeval za četrletnik Voditelj v bogoslovnih vedah vrsto krajših spisov cerkvenopravne in dušnopastirske vsebine, leta 1927 pa v Mariboru izdal šmarnice Marija, vzor krščanskega življenja. Nesebični, skromni, sam do sebe strogi, a do svojih bližnjih ljubeznivi mož je bil leta 1925 na predlog škofa dr. Andreja Karlina odlikovan z naslovom papeževega tajnega komornika. Leta 1946 je obhajal zlato mašo. Hudim boleznim, ki so ga zadnja leta obiskovale, je njegova sicer rahla konstitucija dolgo kljubovala. Trpljenje je prenašal z zgledno potrpežljivostjo, dokler ni, vdan v božjo voljo, šel k svojemu Stvarniku in Gospodu. Naj v miru počiva!

Leopold Stanek

Na Otožju

To so tiste tihe ure,
ko še ptice onemijo
na žalujskah in ciprese
vonji v zraku obvisijo.

To so tiste tihe ure,
ko cvetovi oveneli
sklonijo se na gredice
in zaprejo se čebeli.

To so tiste tihe ure —
samcat blodim med grobovi,
kakor da še meni v srcu
usahnili so tokovi.

To so tiste tihe ure —
v gluho zgublja se stopinja,
misel, komaj porojena,
brez odseva se utrinja.

To so tiste tihe ure —
vrelec, ki presahne, vase
se pogrezne in v globini
zbira se, da spet razda se.

To so tiste tihe ure —
vse stvari se upokojijo,
le srce ubira strune
v tiho, tiho melodijo.

Leopold Stanek

Basni

1 Na gredi sem piriko
izpulil in za kazen
plevel nakazen
obrnili s koreniko
v nebo.

2 V živi meji gre prepir:
»Tu smo gnezдили že lani...!«
»V redu, kdo vam letos brani?«
»Stran, vsiljivci, pa bo mir!«

»Bedak,« plevel mi pravi.
»V nebo korenje gnati?!«
Kot tebi stati
bi na prevzetni glavi
biló!«

Vname se krvavi boj.
Pevec selca obdelava,
polna perja je goščava.
Jastreb jih pomiri koj!

Zato iz lastne sile,
ko dober teden mine,
so korenine
nazaj se obrnile
v zemljó.

Ko posekajo mejó,
je za vse dovolj prostora —
vsak si nov grm najti mora,
da postelje si mehkó.

Iz kronike Mohorjeve družbe

Dne 11. novembra 1952 smo praznovali stoletnico Družbe, in sicer na njenem sedežu v Celju. Ob desetih dopoldne je bila v Marijini cerkvi sveta maša, ki jo je daroval predsednik Družbe, prelat dr. Fr. Cukala. Pri maši je bilo več celjskih mohorjanov in na koru so prav lepo peli.

Ob enajstih je bila slovesna seja v hotelu Evropa, pri kateri so bili navzoči izmed odbornikov: predsednik dr. Fr. Cukala, podpredsednik dr. Fr. Stelè, tajnik dr. Stanko Cajnkar, blagajnik dr. Fr. Kotnik in odborniki: minister Tone Fajfar, prošt Matija Munda, ljudski poslanec Beno Kotnik, akademik F. S. Finžgar, vseučiliški profesor dr. Anton Trstenjak, dalje uslužbenci Mohorjeve družbe: profesor Janko Moder, upravnik Mirko Mikeln, knjigovodkinja Anica Mikeln, pomočniki A. Orel, S. Vrtačnikova in Štefan Buč; dalje gostje: profesor Aškerc kot zastopnik mesta Celja in prosvetne uprave, ravnatelj Celjske tiskarne Riko Presinger in gospa dr. Kotnikova.

Predsednik dr. Cukala je ob enajstih začel slovesno sejo s kratkim nagovorom, v katerem je med drugim dejal: »Zavedam se izredne pomembnosti, ki jo ima današnja naša seja. V veliko zadoščenje mi je, da morem ob tej priložnosti pozdraviti v naši sredi zastopnika mestne občine celjske Antona Aškerca, predsednika sveta za kulturo in prosveto. Dolžni smo na glas povedati svojo hvaležnost celjskemu mestu za njegovo gostoljubnost, ki nam jo že dolga leta nudi. Tudi po vojni že precč let. Prosim zastopnika mesta, naj to sporoči tovarišu predsedniku mesta Celja. Dalje pozdravljam vse stare in nove odbornike, zlasti še najstarejša odbornika, pisatelja F. S. Finžgarja in ravnatelja dr. Fr. Kotnika. V veliko zadoščenje mi je, da se te seje udeležuje tudi minister Tone Fajfar, ki dobro pozna naše delo po drugi svetovni vojni. Letošnji naš Koledar lepo uvaja v stoletni jubilej Družbe, ko pravi: 'Brez samohvale in pretiranega ponosa ugotavljamo, da imamo Slovenci v Družbi sv. Mohorja najstarejšo knjižno založbo, ki že celo stoletje z milijoni knjig vztrajno dviga izobrazbo našega naroda.' To je lepa ugotovitev. Dvigati izobrazbo! To je duh Antona Martina Slomška: 'Sveta vera bodi vam luč, materin jezik bodi vam ključ do zveličanske narodne omike.' To sta dva stebra, na katera

se je naslanjal sam pri svojem delu in pri svojih načrtih za ustanovitev Družbe. Ali so tedaj v Ljubljani slutili, kaj še bo iz Slomškove ustanove, ki so jo odklonili? Ta drobna lučka, ki je svetila Slomšku in njegovim, se je mogočno razplamenela in budila slovensko zavest, pa čeprav so bili Slovenci tedaj tako geometrično skrbno razdeljeni med avstrijske vojvodine. Družba je bila svetilnik ob mejah, še bolj pa opora izseljencem v Nemčiji in drugod, da niso potonili v tujskem morju. Družba je Slovence učila brati in ljubiti knjigo. Toda to bo povedal slavnostni govornik. Ugotovim naj le, da so Slovenci ravno po knjigi naše Družbe hitreje našli svoj prostor med kulturnimi narodi. Vsak slovenski kmet se je lahko štel med omikane ljudi. Česa vsega jih je Mohorjeva učila! Ne le branja, ne le vere in petja, tudi gospodarstva, zemljepisa, kemije, fizike in tako dalje. Vsega jih je učila Mohorjeva. Danes sem se pri sveti maši zahvalil Bogu, da je blagohotno spremljal napore odbora, sodelavcev, pisateljev, poverjenikov, grafičnih delavcev in knjigovezov, vseh, ki so našo knjigo širili. Vse te je doslej spremljal božji blagoslov. Naj jih še naprej, vse, ki bi delali za uresničitev obeh namenov Mohorjeve. Slava umrlim sodelavcem in podpornikom, živim pa naj Bog dá svoj blagoslov. S tem končujem svoj pozdrav in dajem besedo slavnostnemu govorniku, gospodu podpredsedniku dr. Steletu.»

Govor dr. Franceta Steleta

Stoletnica Mohorjeve družbe je velik god ne samo za mohorjane, temveč tudi za ves naš narod. B. Zihel je to izrazil v Stotem koledarju takole: »Nastanek Mohorjeve družbe je neločljivo zvezan z dobo slovenskega narodnega prebujenja, njeno delo in razvoj pa nedvomno sodita med važne činitelje dejanskega prebujenja slovenske kulturne strnitve, dokončnega izoblikovanja Slovencev iz ljudstva v narod.«

Stoti god Mohorjeve družbe torej ni samo praznik slovenske knjige, temveč tudi praznik našega narodnega prebujenja. Vloga, ki jo je naša Družba v življenju Slovencev odigrala, je po zgodovinskih dejstvih mnogo pomembnejša kakor okvir, ki ji ga je bil določil čas

ob nastanku in ljudje, ki so jo ustanovili. Samo pod tem vidikom moremo pravično presoditi njeno zgodovino in njen kulturni pomen. Čeprav je bila po svoji osnovi verska bratovščina in po svojem načelu nepolitična, ji je vendar uspelo, da je postala važna oblikovalka kulturnega lika slovenskega ljudstva v njegovih najbolj kritičnih dobah; zato se je tudi brez pomislekov lahko takoj uvrstila med dejavne činitelje slovenskega kulturnega življenja po osvoboditvi izpod okupatorskega jarma.

Njen nastanek, razvoj in uspeh moremo pravilno razumeti samo v luči zgodovinskih dejstev, ki so zavirala in pospeševala njeno zamisel in narekovala način njenega dela.

Rodila se je po »pomladi avstrijskih narodov«, kakor so krstili zgodovinarji revolucionarno oseminštirideseto leto 19. stoletja. Takrat so se avstrijskim Slovanom odprle neštete možnosti, ki so o njih sanjali sicer že od francoske revolucije konec 18. stoletja dalje, a so bile ovire prevelike, da bi jih bili mogli uresničiti. Prav posebej velja to za Slovence, ki se nam je že skoraj popolnoma zabrisal spomin na državno samostojnost, ki smo bili narod brez plemstva, to se pravi brez tiste družbene plasti, ki je skozi tisoč let naše zgodovine pred svetom edina veljala, pa celo brez narodno zavednega meščanstva, ki je po veliki revoluciji drugod začelo zavzemati položaje plemstva. Zvest svojemu jeziku in izročilu je ostal med nami samo kmetški stan, ki je bil najštevilnejši, bil pa je gospodarsko in upravno podložen gospodi. Pogoji za nastanek delavskega stanu, ki se je v zahodnih deželah že močno uveljavljal, so bili pri nas še neugodni. Edini stan, ki je tesneje živel s kmetom, je bila takrat duhovščina, ki je imela privilegirani položaj glede narodne vzgoje in šolstva in je kazala tudi trdno voljo, da se svojemu ljudstvu za to vlogo primerno oddolži. Že leta 1818 je poznejši škof M. Ravnikar zagovarjal učenje slovenskega jezika, ker se kultura vsakega naroda prične in napreduje s kulturo njegovega jezika. To miselnost je zastopal tudi ustanovitelj Mohorjeve družbe A. M. Slomšek. Drugi inteligenčni stan, ki je bil ljudstvu najbližji, učiteljsvo, pa je živel v takih razmerah, da se razen posameznikov na višjih položajih kulturno sploh ni mogel uveljaviti.

Večinski del slovenskega naroda, kmetški stan, je doživljal takrat enega najpomembnej-

ših dogodkov svoje zgodovine; s kmetško odvezo so padle zadnje sponke, ki so ga vezale na fevdalni red, in se je odprla pot svobodnemu kmetškemu gospodarstvu. Novi položaj je postavil skupnosti tudi nove naloge, ki so se nanašale tako na potrebo po večji izobrazbi, saj je bila večina ljudstva še nepismena, kakor na potrebo po gospodarskem pouku sedaj samostojnih gospodarjev. Šole, ki so bile takrat še maloštevilne, so bile od jožefinizma dalje nenaklonjene domačemu jeziku in nesposobne, da izvrše svojo ljudsko izobraževalno nalogo. Narodna misel med Slovenci pa kljub zmagoslavni nemško usmerjeni absolutni vladavini po dobi Ilirskih provinc ni več zamrla in se je ves čas bil trdovraten boj za pravice slovenskega jezika v šoli in v življenju ter za njegovo izpopolnitev.

V prvih vrstah v tem boju je stala narodno zavedna duhovščina. Razumljivo je, da je namen kulturnega dviga ljudstva najožje povezovala s koristmi verskomoralne vzgoje in vse prosvetno delo presojala s tega vidika. Tako je bil njen cilj dvojen: 1. ljudstvo, to se pravi kmeta, s širjenjem knjižne izobrazbe kulturno dvigniti in narodno utrditi; 2. opravljati to nalogo tako, da bi ga zavarovali pred sumljivimi vplivi profane kulture in ga verskomoralno vzgajali.

To se je po francoski revoluciji in svobodnemiselnem razsvetljenstvu 18. stoletja oglašalo v katoliških deželah Srednje Evrope vsepovsod in ni morda naša posebnost. Podobno izročilo sega nazaj prav do težnje katoliške obnove v dobi baroka, le da se je poudarek na narodni izobrazbi stopnjeval od francoske revolucije dalje. Pri nas je ta težnja dobila največjo oporo v delu A. M. Slomška. Slomšek je poznal podobne težnje pri drugih narodih. Pri Nemcih, na Dunaju, so mehtaristi ustanovili društvo za razširjanje dobrih cenjenih katoliških knjig. Med Slovani so se te misli posebno oprijeli Čehi, kjer so že v 17. stoletju jezuiti ustanovili Svetovaelavsko družbo za izdajanje verskih knjig in je to izročilo povzela leta 1829 ustanovljena Družba sv. Janeza Nepomuškega, leta 1850 pa posebej za Moravsko Družba sv. Cirila in Metoda.

Poznavajoč te ustanove, si je Slomšek že zgodaj zamislil nekaj podobnega tudi za Slovence in je leta 1835, ko je obiskal Oglej kot v srednjem veku najpomembnejše misijonsko središče za Slovence južno od Drave, sklenil, da naj bo patron take ustanove sv. Mohor.

Prvi poskus ustanovitve leta 1845 mu je preprečila vlada, ki ni potrdila pravil. Sklenil je, da ne bo odnehal, in si je razočaran postavil za vodilo: »Malo govoriti, veliko delati, vse trpeti.« Ko so minila nemirna leta okrog 1848, se je takoj vrnil k staremu načrtu in zanj pridobil dva moža, ki sta ga tudi uresničila, Andreja Einspielerja in Antona Janežiča v Celovcu. Dne 27. julija 1851 je izšel oglas na Slovence, da pristopijo k Društvu sv. Mohorja, ki bo »pomagalo, da mi svojo književnost in jezik svoj olepšamo in obogatimo in tako tudi slovenski narod na višjo stopnjo krščanske omike in prave sreče in časti povzdignemo«.

Naslednje leto se je Društvo tudi res ustanovilo in izdalo prvi knjižni dar. Dne 28. avgusta 1853 je pravila potrdila koroška deželna vlada in je Društvo dobilo s tem javnopravno podlago.

Namen mu je bil, da se »dajejo na svetlo in razširjajo dobre knjige, ki naj razsvetljujejo um, srce in voljo ljudi, ki se morejo tudi dober kup razprodajati«. Ker pa je bila udnina 3 goldinarjev za ljudstvo previsoka, je število udov, ki je leta 1854 od začetnih 783 naraslo na 978, začelo nevarno padati, dokler ni število leta 1859 šamo še 263 udov.

Vzrok ni bila samo višina udnine, temveč posebno tudi nezadostna organizacija nabiranja udov. Zato sta predsednik A. Einspieler in tajnik A. Janežič sklenila Društvo po češkem in nemškem zgledu spremeniti v cerkveno bratovščino, nabiranje organizirati po župnijah, udnino pa znižati. Zamisel se je resnično obnesla. Društvo se je spremenilo v Družbo sv. Mohorja in že leta 1860 je število udov poskočilo na 1116 in se v naslednjih letih naglo dvigalo. Leta 1868 jih je bilo že čez 10.000, pet let kasneje že 20.000. Avstrijski finančni polom v letih 1876-83 je zopet povzročil padec, vendar si je Družba naglo opomogla in leta 1886 dosegla že čez 30.000 udov, leta 1888 pa 40.000, dokler ni leta 1904 število podvojila in odslej do prve svetovne vojne nihala med 75.000 in 84.000. Višek je dosegla konec prve svetovne vojne z 90.512 udi.

Z naraščanjem števila udov se je pokazala tudi potreba po bolj samostojnem delovanju. Najprej so ustanovili lastno tiskarno leta 1871, nato dobili tudi lastno poslovno hišo v Celovcu, kamor se je Družba preselila leta 1878. Sledil je leta 1894 dograjeni reprezentativni Mohorjev dom, ki je postal najvaž-

nejše oporišče slovenstva na Koroškem do konca prve svetovne vojne.

Po vojni pa so nastale hude težave, ko je Koroška v letih 1918-19 postala ozemlje narodnostnih bojov in plebiscita, tako da Družba niti dotiskanih knjig za leto 1919 ni mogla razposlati. Dobra se zdi danes iz zgodovinske perspektive misel, da je Družba izkoristila zasedbo Celovca po Maistrovih četah in se umaknila s spornega ozemlja v Prevalje, kjer si je začasno uredila tiskarno in poslovni dom in tam ostala do leta 1927. Število udov je leta 1919 padlo na 69.677, leta 1921 pa celo na 42.567, ker so nam plebiscit in mirovne pogodbe odtrgali Primorsko in Koroško. Začela so se leta zunanje, pa tudi notranje krize in leta 1925 je Družba štela samo še nekaj nad 38.000 udov.

Vodstvo je spoznalo, da skrajno na robu ležeče Prevalje niso ustrezen sedež Družbe, ki bi se morala razvijati v najtesnejši zvezi z narodnim življenjem, katerega središče je bila Ljubljana. Po krajšem kolebanju so se končno odločili za osrednje ležeče, kulturno in gospodarsko napredujoče Celje, ki je bilo v Avstriji, pa tudi po vojni ena tistih točk na slovenskem narodnem ozemlju, na katero se je prav posebno zgrinjala pažnja napadalnega, na jugovzhod usmerjenega nemštva. Tu je Družba kupila hišo in tam uredila tiskarno in sedež svoje uprave in se leta 1927 tja preselila. Reforme v upravi in programu, ki so se začele odločno izvajati po letu 1922, ko je postal urednik publikacij F. S. Finžgar, pa so že leta 1926 povzročile dvig števila udov, ki je leta 1931 doseglo zopet že blizu 62.000. Gospodarska kriza v Jugoslaviji leta 1932 se je zopet izrazila v padcu števila, ki je znašalo leta 1935 le nekaj nad 44.000. Nato je Mohorjeva, kljub temu da sta se ustrezno uveljavljajoči se družbeni in politični diferenciaciji po prvi vojni ustanovili še dve družbi s podobnim programom, Vodnikova družba za liberalno meščanstvo in Cankarjeva družba za socialistično delavstvo, do druge vojne zopet stalno naraščala po številu, ki je nihalo okrog 75.000, in obdržala položaj glavnega založnika slovenske knjige za ljudstvo.

Medtem je doživela v organizacijskem sestavu nekaj sprememb, ki pa niso bistveno vplivale na njen položaj in jih je deloma celo izkoristila zase. Tako je leta 1927 ustregla predpisom jugoslovanskega zakona o združenju in podjetje reorganizirala v tiskovno za-

drugo Mohorjeva tiskarna v Celju, kjer je bila Družba najmočnejši deležnik. Leta 1937 pa jo je morala kot nepravdo zadrugo spremeniti v družbo z omejeno zavezo, potrjeno leta 1940.

Izbruh druge svetovne vojne spomladi leta 1941 in zasedba Celja po Nemcih je napravila vtis, da je zadan Družbi smrtni udarec. Njeno premoženje v Celju je ostalo na milost in nemilost izročeno okupatorju. Družba je preživljala bridke čase, ko so njene bogate knjižne zaloge neusmiljeno romale v papirne stope, domovina pa je bila razkosana in mučena po okupatorjih in njihovih domačih zavznikih kakor še nikdar poprej, toda tudi ideali, za katere se je Družba 90 let borila, so bili teptani dan na dan kakor le redko v zgodovini človeštva.

Doživela pa je še drugo razočaranje, ko se je v zadnjem desetletju pred drugo vojno, posebno pa za časa osvobodilnega boja dvignila proti njej reakcija tudi iz vrst, od koder jo je mogla najmanj pričakovati, iz politično vodilnih katoliških vrst, in jo skušala izpodrinuti s politično pobarvano novo ljudsko družbo. Mohorjeva je bila kljub načelni konservativnosti na lepem prenapredna za reakcionarno smer politike JRZ. Družba pa je bila že tako zasidrana v narodu ne glede na politične razlike, da je tudi ta najnevarnejši napad prenesla in preživetarila okupacijo kot prava pepelica.

Ko je spomladi leta 1945 osvoboditev dala našemu življenju novo smer, je bila naša Družba med prvimi, ki so se izjavili za vključitev v novi red. Ta volja vodstva je zmaga kljub vsem mogočim, spočetka nerazumljivim načelnim pomislekom, kasneje pa celo izraziti sabotaži tistih vrst, ki so bile devetdeset let najzvestejša opora njenega dela. To se je izrazilo posebno takrat, ko je prva ljudska oblast zavzela po prizadevanju mož, kakor je bil Prežihov Voranc, ugodno stališče do naše Družbe in je dne 13. decembra 1945 takratni predsednik vlade LRS B. Kidrič sprejel njene predstavnike in izjavil: »Vesel sem in ponosen, da Mohorjeva družba obstoji in da bo delovala.« Ta izjava vodilnega predstavnika LRS in rezultat dogovorov, ki so ji sledili, je postala »magna carta« Mohorjeve družbe v osvobojeni domovini.

Tako je mogla Družba, ki je zopet prevzela svoje premoženje v Celju, že za naslednje leto

izdati svoj knjižni dar Slovincem in dosegla je nepričakovano število 70.000 udov. Da v prvem porevolucionarnem času ni šlo vse gladko, je razumljivo. Priznati pa moramo, da je bilo največ težav tam, kjer bi jih bili najmanj pričakovali. Nekaj let je minilo, preden se je uneslo nasprotovanje krogov, ki bi bili prvi poklicani, da podpro Družbino smer in omogočijo čimprej pomirjenje duhov v razbičani Sloveniji.

Tudi pod tem pritiskom je Družba vztrajala, omejena na področje FLRJ, vzdržala je svoj položaj in kljub težavam naše publicistike obdržala še vedno častno število naklade 40.000. Ko se je v jubilejnem letu končno sprostila možnost svobodnega gospodarjenja, se zopet bližamo številu prvega poveljnega leta, kar nas navdaja z najlepšimi upi za prihodnost.

Nove razmere, družbena in gospodarska preureditev nove Jugoslavije, pa so vplivale tudi na razvoj Družbe, ki je družbo z omejeno zavezo Mohorjeve tiskarne preuredila v produktivno zadrugo in s pogodbo uredila svoje sožitje z njo. Podružabljenje tiskarstva je končno osamosvojilo Mohorjevo tiskarno, ki je prevzela od Družbe ves inventar, obvezala pa se je, da bo v smislu sklenjenega dogovora tiskala tudi naprej Družbine knjige. Delovno področje se je sedaj smiselno zožilo na izdajanje rednega knjižnega daru, dodatnih knjig za ude in na izdajanje verske literature.

Ko smo tako na kratko orisali zunanjo zgodovino Družbe, naj sedaj na kratko označimo njeno glavno prizadevanje, njeno knjižno žetev. Sprva se je njeno delo omejevalo na izdajanje rednega knjižnega daru, ki je ostal vselej njena prva in glavna skrb. Ta dar je znašal prvih 18 let 3—5 knjig, od 1870—1914 po 6 knjig, med prvo vojno in po njej je število kolebalo, zadnja leta pa so izhajale po 4 knjige; rednemu daru je Družba zadnjih 25 let dodajala tako imenovane doplačilne knjige. Redni knjižni dar je imel precej ustaljen sestav, katerega hrbtnica sta bila Koledar in Slovenske večernice. Stalna skrb je bila, da se izdasta po ena gospodarska in poučna knjiga ter molitvenik ali kaka druga verska knjiga. V poučni vrsti so izhajala tudi dela, ki so bila po snopičih razdeljena pogosto na dolgo število let, kakor Življenje svetnikov, Zgodbe sv. pisma, Občna zgodovina, Zgodovina slovenskega naroda in še druga taka dela.

Izven letnega knjižnega daru je Družba prevzela že zgodaj skrb za slovensko slovnico, ki je bila do najnovejšega časa tako rekoč njen monopol. Imena njenih sotrudnikov, A. Janežič, J. Sket in A. Breznik, so neločljivo zvezana z zgodovino tega podjetja.

Od leta 1922, ko je uredništvo knjig prevzel F. S. Finžgar, pa je Družba bistveno razširila svojo založniško delavnost. V zavesti, da s samim letnim knjižnim darom ne more zadovoljivo izobraževati slovenskega ljudstva, je začela izdajati družinski list Mladiko. Ustanovitev slovenske univerze in razvoj slovenske znanosti in šolstva, ki nista imela zadostnih možnosti, da bi izdajala trgovsko nerenabilne knjige, je pobudilo Družbo, da se je tudi ona oddolžila potrebam slovenske višje kulture. Od tod ustanovitev serij, kakor so bile Slovstvena knjižnica, Znanstvena knjižnica, Cvetje z domačih in tujih logov, Cerkvenih očetov zbrana dela in Mohorjeva občna zgodovina. Povečana potreba po leposlovnem in poučnem čitivu je narekovala ustanovitev Mohorjeve knjižnice.

V rokopisu odboru predložena Bibliografija Družbinega stoletnega knjižnega dela kaže zelo zanimivo sliko tako po številu kakor po vsebini izdanih knjig. Iz nje izvemo, da je v sto letih Družba izdala 724 del, med njimi tudi mnoga dela s številnimi zvezki; koledarjev je izšlo 92 in dve koledji, Večernic 120, Mohorjeve knjižnice 134, Cvetja 21, knjižne revije Kres 6, Mladike 18 letnikov. Celotna naklada je znašala preko 20 milijonov knjig.

Po svojem značaju je večina teh knjig poljudnih, znanstvene so se jim pridružile šele med obema vojnama. Po vsebini se najmanjši del nanaša na filozofijo, umetnost in politiko, razmeroma velik delež ima zaradi versko bratovščinske oblike Družbe teologija, obilno so zastopane folklor, zgodovina in zemljepisje, knjige uporabne, posebno kmetijske vsebine, zdravstvo in veterina ter davkarstvo in izseljenstvo. V celoti ustrezajo knjige po vsebini in značaju pretežni družbeni strukturi članov, ki so bili predvsem kmetje in malomeščanska inteligenca.

Opisani zunanji razvoj Družbe in splošno statistični pregled njenega knjižnega uspeha je treba dopolniti vsaj na kratko z njenim notranjim razvojem. Po njem šele namreč moremo prikazati njeno pravo podobo in oceniti njen pomen v razvoju slovenskega naroda. Predvsem je treba ugotoviti, da sto-

letna zgodovina Družbe po svoje zvesto kaže našo rast iz naroda brez zgodovine in plemstva, naroda brez globlje zavesti svoje skupnosti, naroda nepismenih, graščakom podložnih kmetov in malomeščanskih obrtnikov v narod s kultiviranim jezikom, razvitim kulturnim življenjem in polno narodno samozavestjo. Mohorjeva družba se je v najožjem stiku s tem razvojem tudi sama razvijala, širila lastno prvotno ozko obzorje do širokih obzorij višje narodne kulture, lahko bi skoraj rekli, da je značilna za naš kulturni razvoj v drugi polovici 19. in v začetku 20. stoletja. Iz bratovščine z versko in moralno pobudnimi nameni se je po prvi svetovni vojni naglo razvila v ustanovo, ki je po svojem delu in hotenju daleč prešla skromni okvir najosnovnejše ljudske prosvete. Danes lahko ugotovimo, da je dosledno rastla v tisto svojo podobo, ki jo je od nje, ako je hotela obdržati svojo življenjsko vlogo v razvoju naroda, zahtevala nova, dotlej nam nedostopna vloga kulture v narodnem življenju, ki se je uveljavljala po prvi veliki vojni. Ostala pa je zvesta svoji preteklosti kot verska družba in pri tem uspešno premoščala prepad med dvema osnovnima zamislekoma o vlogi slovenske knjižne družbe, katerih eno je zastopal njen ustanovitelj A. M. Slomšek; njemu je bila prosveta orodje ohranjanja konservativnega duha v slovenskem narodu, zato je poudarjal verskovzgojni moment v Družbinem osnovnem delu; drugo pa je zastopal Prešernov krog, ki je po Ziherlu sodil, naj knjiga služi dvigu slovenskega ljudstva v narod in naj postane orožje v boju za kulturni, politični in gospodarski dvig osnovnih ljudskih množic. Tudi napredno usmerjeni ljubljanski krogi so si že leta 1848 zamislili ustanovitev Slovenskega društva, ki naj bi izdajalo poljudne in poučne knjige za ljudstvo, in Slovenske matice za izobražence, a niso uspeli. Družba svetega Mohorja, ki je uspela, je ostala zvesta svojemu prvemu namenu, a ni zamužala priljubljenosti, da se kot vsenarodna ustanova oddolži tudi drugim potrebam slovenske kulture. Kako se je v tem pogledu kljub versko nazorni vezanosti razvila, dokazuje osnovna razlika med konceptom Staretove Občne zgodovine in na pragu druge vojne zasnovano novo Mohorjevo občno zgodovino, o katere izrecno znanstvenih osnovah nam priča Sovretova Zgodovina starih Grkov. Še značilneje pa se zrcali ta razvoj v Slovenskih ve-

černicah, s katerimi v zvezi je v zadnjih desetletjih mnogokrat načeto vprašanje ljudske, večerniške ali mohorske povesti. Pod Finžgarjevim vodstvom je Družba sama načrtno premaknila poudarek od samo versko moralnovzgojne oblike na umetniško in jezikovno dognano literaturo brez vsiljivega moraliziranja. Pravično je ta razvoj označil v Stotem koledarju France Koblar in izredno mikavno je danes vzporejati Ciglerjevo Kortonico, Andrejčkovega Jožeta Žalost in veselje ali Sketovo Miklovo Zalo s Finžgarjevimi Strici in podobnim. Kmečkega realizma, ki ga je mohorska povest razvijala od Jurčiča in Erjavca do Finžgarja, se ji ni treba prav nič sramovati.

Vsenarodni pomen Družbe pa s tem še daleč ni izžrpan in se opira na mnoge druge, celo prav neknjižne zadeve.

Skoraj v pregovor je že prešlo, odkar se je Družbi takoj po osvoboditvi približal Prežihov Voranc, da nas je Družba učila brati, da je ena njenih največjih zaslug, da se je naše ljudstvo v polstoletju razvilo iz nepismene množice v narod, ki je bil po malenkostnem številu nepismenih med najomikanejšimi narodi na svetu. Iz rojstne hiše, kjer je okrog 1900 še živel nepismeni moj stari oče, vem, da so se oče in strici ob Mohorjevih knjigah učili slovenskega branja, ker so jim v šoli vsiljevali samo nemščino. In še zadnji čas je odgovoril ameriški Slovenec, starejši bančni uslužbenec, v pismu na vprašanje, kako da tako dobro obvlada slovenščino, da so bile Mohorjeve knjige v njihovi hiši šola, ki jim je posredovala to znanje.

Kljub močnim poskusom v zadnjem desetletju pred drugo vojno, da se omaže ta njen položaj, je Mohorjeva družba do leta 1941 obdržala značaj vsenarodne ustanove, ki je predstavljala v polpreteklosti do prve vojne najučinkovitejšo realno vez med Slovenci v avstrijskih kronovinah, pa tudi med temi in Slovenci za avstrijskimi mejami na Ogrskem in v Slovenski Benečiji ter med domovino in izseljenci v Ameriki in v Afriki. Imenik članov, ki ga je Koledar do prve svetovne vojne priobčeval v celem obsegu, je bil za nas najvažnejši adresar, kjer smo se orientirali o naslovih ljudi, za katere smo se zanimali. Ta imenik je predstavljal stalno vez med Slovenci vseh dežel in vseh stanov in vzbujal v njih zavest rodovne skupnosti. Drugo pomembno vez je predstavljal v Koledarju se-

znam vseh semnjev v Sloveniji, razširjen od 1885 na Beneško Sloveńijo, od 1896 dalje na Prekmurje in Medjimurje. In še ena lastnost je Mohorjevo družbo usposabljala, da je obdržala svoj vsenarodni značaj, njena nepolitičnost. Čeprav je bila načelno verska in je v tej smeri videla eno izmed osnov svojega poslanstva v slovenskem narodu, se je znala izogniti vabam in celo pritiskom, da bi jo zapletli v vsakdanje politične boje struj, ki so si prisvajale monopolne, če ne celo diktatorske položaje v našem narodnem življenju. Ta njen nepolitični, čeprav svetovnonazorno opredeljeni položaj je omogočil tudi, da so med njenimi sodelavci najuglednejši ljudje naše književnosti, znanosti in javnega delovanja ne glede na svetovnonazorno in politično različnost svojih stališč. Naj navedem samo nekaj najbolj vidnih imen: J. Jurčič, Jos. Vošnjak, Fr. Erjavce, Ivan Tavčar, Jos. Stritar, A. Bezenšek, I. Vrhovec, Ksaver Meško, Engelbert Gangl, Josip Stare, Fran Lampe, J. E. Krek, J. Gruden, J. Mal, A. Pirjevec, L. Pitamic, Fr. Bevk, Fr. Koblar, A. Sovre, J. Glonar, I. Pregelj, Fr. Finžgar, St. Cajnkar, Fr. Detela, Ivan Cankar, A. Breclj, J. Šolar, A. Slodnjak, K. Ozvald, B. Magajna, I. Grafenauer, A. Žigon, J. Kelemina, A. Ušeničnik, A. Gosar, Viktor in Jos. Korošec, Gr. Krek, V. Mencinger, Fr. Levec, A. Medved, I. Šorli, Alojzij Remec, Janez Jalen, Fran Milčinski in nešteto drugih.

Ko smo tako ugotovili uspehe in zasluge naše Družbe, pa ob njenem velikem godu ne smemo zamolčati imen tistih njenih ustanoviteljev in funkcionarjev, ki so izoblikovali njen zgodovinski lik. To so predvsem A. M. Slomšek, Andrej in Lambert Einspieler, Val. Müller, Anton in Simon Janežič, J. Sket, J. Apih, V. Podgorc in J. Cajhen. Ti so jo kot predsedniki, tajniki in gospodarji vodili in razvijali do prve svetovne vojne. Velepomembni razvoj po vojni do danes pa je zasluga predvsem mož, ki jih danes ne moremo zamolčati kljub modremu načelu, naj se imena živih ne spominjajo. To so predsednik prelat dr. Cukala, urednik publikacij F. S. Finžgar in ravnatelj in blagajnik dr. Fr. Kotnik. Ker so s svojo pobudo tvegali tudi morebitni neuspeh, naj se danes ne branijo našega priznanja za uspeh, ki smo ga soglasno ugotovili, in naj sprejmejo zato naše čestitke.

B. Zihlerl je v Stotem koledarju o pomenu Družbe ugotovil tudi, da je Mohorjeva družba

važna postavka pri zasnutkih o prihodnosti slovenske knjige v tem, ko se usmerja k ljudstvu in k njegovi socialistični prihodnosti.

Končujoč svoj govor, želim Družbi, da ji tudi v prihodnje uspe, da bo pogojem časa ustrezno služila prosveti in kulturnemu napredku slovenskega ljudstva, kakor je to uresničila v času državne nesamostojnosti v Avstriji in v času nejasnosti glede osnovnih pravic slovenskega jezika in kulture v državi SHS. Želim ji, da bi prav tako uspešno služila svojemu ljudstvu in narodu v socialističnem oblikovanju domovine.

Brzjojavki

Po govoru dr. Steleta se je dr. Cukala zahvalil govorniku: »Pritrjevanje poslušalcev mi priča, da je govornik ubral prave strune, pa tudi, da je Mohorjeva na pravi poti, ko živi z ljudstvom in za ljudstvo. V imenu vseh odbornikov govorniku prisrčna zahvala in vse priznanje.«

Tajnik dr. Cajnkar je potem predlagal, naj bi s seje poslali pozdravni brzjojavki maršalu Titu in predsedniku Marinku. Brzjojavka maršalu Titu se glasi: »Odborniki Mohorjeve družbe, najstarejše in najbolj razširjene knjižne založbe v LRS, zbrani na slovesni seji ob njeni stoletnici, Vas vdano pozdravljajo in obljublajo, da bodo z delom za ljudsko prosveto med slovenskim prebivalstvom zvesto pomagali pri trudu za lepšo prihodnost jugoslovanske osvobodene domovine.« Brzjojavka predsedniku Marinku pa: »Ko na slovesni seji Mohorjeve družbe pregledujemo delo, ki je bilo opravljeno v sto letih, Vas pozdravljamo in Vam zagotavljamo, da bomo tudi v prihodnje zvesto sodelovali pri dviganju kulture našega naroda.« Oba pozdrava sta bila sprejeta z aplavzom.

Jubilej ravnatelja dr. Kotnika

Potem je spregovoril predsednik dr. Cukala: »Na vrsti je še ena točka današnjega sporeda: jubilej ravnatelja dr. Franceta Kotnika. Dr. Kotnik je vzljubil Mohorjevo že, ko se je začel šolati, potem pa jo je skozi spremljal kot njen sodelavec, odbornik, ravnatelj in blagajnik. Odbor se pridružuje drugim čestitkam s skupno čestitko, ki naj jo tajnik prebere.« Tajnik dr. Stanko Cajnkar je prebral »Poslanico doktorju Francetu Kotniku«:

»Dragi prijatelj in sodelavec, nepregledna je vrsta mohorskih sej, a že dolgo ni med njimi nobene, ki bi ne imela na dnevnem redu Tvojega poročila o Družbi, danes — ob Tvojem sedemdesetem življenjskem prazniku — pa naj namesto Tebe spregovorimo mi, in sicer o Tebi in o Tvojem dvajsetletnem blagajniškem in štiridesetletnem odborniškem delu, spregovorimo o kamenčku iz mozaika slovenske občestvenosti, ki se mu pravi Župančev Franc iz Dobrij.

Že ime sicer pove, da v Dobrih ni nič slabega, toda kotni, vogelni kamen in župan je bil Dobračanov Tvoj oče Dominik, ki se je zvest svojemu imenu kot gospodar naslonil na izročilo dedov o materinskem jeziku in pribojeval vaščanom slovenski pouk, svojim sinovom pa s požrtvovalno pomočjo plemenite Tvoje matere Helene omogočil šolanje, da bi bili kdaj sol naroda.

In kakor na Tvojih bratih tudi na Tebi starši niso zidali na pesek. Tuje okolje Te ni zbegalo kakor izgubljenega sinu, temveč Te je še bolj priklenilo na ožji dobrijski in širši slovenski dom.

Že v nižji gimnaziji si zapisoval narodno blago in tej ljubezni si ostal zvest, le da si jo širil in poglobljal, pri čemer so Ti bili zgled in pobuda koroški rojaki od Jarnika, Janežiča in Einspielerja pa do Šajnika in Sketa, ker — če le česa — tega se živo zavedaš, da si Korošec, in si to res z dušo in telesom kot simbol neomajne zvestobe naših severnih bratov.

Ali je zato kaj čudnega, če si mladost razdajal kot profesor slavist v Celovcu in Veličkovcu, ali je zato kaj čudnega, če si znanje in prosti čas porabljal za afirmacijo slovenske samobitnosti na Koroškem, ali je — končno — zato kaj čudnega, če si bil zaradi svojih lastnosti in odlik še prav posebej poklican za odbornika v tedaj še celovski Mohorjevi, kjer si bil razgledan pomočnik pri sestavljanju knjižnega programa in pridobivanju literarnih sodelavcev?

Ko je po prvi svetovni vojni krivična meja razkosala slovensko zemljo, si nam zlasti Ti — kar je mogoče Tvoja največja zasluga iz tistih bridkih dni — rešil Mohorjevo, ki Ti je bila kot žarišče slovenske ljudske omike posebno pri srcu. Ob selitvi Družbe v Prevalje si se iz Celovca preselil tudi sam in si v starodavnem Ptuj našel dvojno ljubezen in svoj drugi dom.

Toda ne Tvojih ne Mohorjeve selitev še ni bilo konec. Ti si iz Ptujja odšel v Maribor in pozneje v Ljubljano, Mohorjeva pa v Celje, kamor si kmalu prišel za njo tudi Ti, a ne več samo kot njen odbornik, temveč kot njen ravnatelj in upravnik.

Če si se dotlej oklepal Mohorjeve zlasti s srcem koroškega rodoljuba, jo spoštoval zaradi njenega dela za narod in 'slovenji' jezik in bil desna roka tajniku, si postal zdaj njen stvarni steber in stožer, ko si s tankim čutom prisluskoval utripom in željam med poverjeniki in udi in vse to s sposobnostjo vestnega gospodarja spraviljal v sklad s stvarnimi možnostmi. Koliko je bilo za to treba podrobnega dela, razuma in srca, veš najbolje Ti sam, in če bi Ti skušali o tem naštevati kaj več, bi se nam moral le dobrotno nasmejniti.

Izbruhnila je druga svetovna vojna, hujša od prve. Mohorjeva je bila ob vse in Ti sam si se komaj rešil v Ljubljano, kjer si v živ narodnostni memento izdal Slovenske starosvetnosti, ki so ob Tvojih Storijah izvrstna ljudska čitanka in še danes edini tovrstni strokovni cvetnik.

Po drugi svetovni vojni si se vrnil v Celje, na svoj tretji dom, a si prišel na pogo-rišče slovenske omike. Vandalški okupator je bil uničil mohorsko knjigo, zato je bilo treba začeti znova. In začel si in nadaljuješ in uspehi so vidni.

Prav to pa je ena izmed Tvojih značilnih koroških lastnosti: ne govoriš veliko — za človeka, ki Te ne pozna, mogoče celo premalo — toda si kakor dober stroj, ki teče tiho in neopazno, a dela brez zastoja, solidno in varno. Si za Murkom in Štrekljem najvidnejši slovenski narodopisec, marljiv zbiratelj in dober poznavalec naše snovne in občestvene kulture, kjer si zlasti odkril koroškega kmečkega Linhartja in postavil na realna tla dotlej preveč romantično pojmovane običaje, a pri tem nisi suh znanstvenik, temveč kakor dobra knjiga poljuden, domač in z vso ljubeznijo vdan vsaki najmanjši drobtinici iz življenja naroda, saj si ravno Ti v naši kulturni zgodovini močno uveljavil celotno panogo ljudske ustvarjalnosti.

Odveč bi bilo poudarjati vse Tvoje številne zasluge, ki jih imaš kot šolnik, ko si vzgajil toliko in toliko mladine in ji vcepil ljubezni do znanja, do naroda in do človeka, odveč poudarjati Tvoj znanstveni in strokovni pomen na področju slovenskega narodopisja, ko

kot skopuh v sveti strasti zbiraš 'blago' in pokladaš kamen na kamen, toda ne v svoje bogastvo in ne za svojo hišo, temveč za veličastno stavbo in čim popolnejšo podobo slovenske etnične samoraslosti, ne moremo pa — kot odborniki Mohorjeve — mimo Tvojega štiridesetletnega dela pri Družbi, ki si ji bil hrbtnica in opora, socialno čuteč ravnatelj, vesten blagajnik in skrben lektor rokopisov, zmerom ves s srcem pri še tako preprostem sotrudniku, pri tem pa iznajdljiv in upoštevan svetovalec, saj je nekatera knjiga ne le prišla v mohorski program, temveč tudi nastala prav po Tvoji zamisli in pobudi.

Ko končujemo to pismo, tudi ne smemo mimo Tebe kot človeka, ki se dobro počutiš ob prijatelju in si sam zaželen prijatelj in tovariš, ne smemo mimo tega, kar si doslej pri svojih — sicer vestnih — poročilih o Družbi prezrl, in je zato naša dolžnost, da opozorimo nate kot na naš vogelni kamen in močno postavko naše bilance, ki že leta in leta prispeva k pozitivnemu saldu celotnega mohorskega delovanja. To ni obračun, je marveč stvaren proračunski pregled notranjih zalog in zdravih življenjskih moči, ki jih trošiš za Družbo, ko zanje ves živiš.

Srečevali se bomo še in še, pri sejah in izven njih, vselej pa v plemeniti skrbi za ljudstvo, zato Ti v svojem in vseh mohorjanov imenu iz srca želimo, da bi krepko zdravje še naprej ostalo zvesto Tebi, Ti pa naši Mohorjevi in po nji in ob nji v ponos vsemu slovenstvu.

V Celju, dne 20. novembra 1952.«

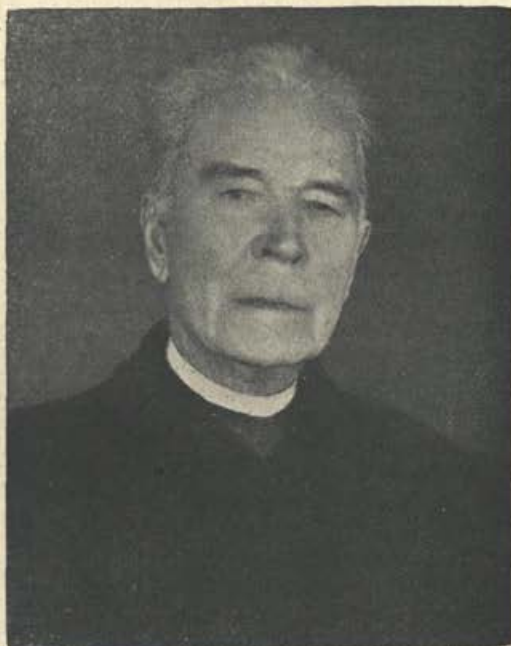
Blagajnik dr. Kotnik se je za pažnjo vidno ginjen zahvalil:

»To odborovo pismo me je res presenetilo. Je lepa doba štiridesetih let... Avtorju poslanice, tovarišu Presingerju in vsem grafičarjem se še enkrat posebej prisrčno zahvaljujem za vse... Storil sem samo svojo dolžnost. Če si od naroda kaj dobil, mu skušaj vračati! Samo to sem storil...«

Naj povemo še to, da je to »Poslanico« Celjska tiskarna okusno natisnila v dveh barvah, knjigoveznica pa jo vezala v elegantno usnje in da so se vanjo podpisali vsi odborniki, sodelavci v podjetju Mohorjeve družbe in tudi predstavniki Celjske tiskarne.

Ob eni je potem predsednik sklenil sejo, pri skupnem kosilu pa so se še vrstile napitnice in zdravice.

Ob devetdesetletnici

Pri Pirnovih v Trčmunu zgoda vstane gospuod profešor in se kot zelen bor zravna pred hišo. Zre na svojo bridko domačijo, na beneškoslovensko sirotico, ki si umiva lepe plave oči v modri Nadiži in ji mačeha češe svetle lase z ostrim glavnikom. Uboga ti naša pastorka! Gospuod profešor te vsak dan po- boža po licu.

Ivan Trinko Zamejski! Zagledal je luč slovenskega sveta v Trčmunu pred devetdesetimi leti (25. januarja 1863). Bister dečko slovenskih staršev je šel v šolo v Čedač, v Vi- dem, končal licej (1882), postal gospuod nu- nac (1886), profesor, monsignor, na interni se- meniški gimnaziji — liceju — učil matema- tiko, italijanščino, filozofijo in na »slovenski stolici« še slovenščino.

Dozorel mladenič je stal na razpotju dveh narodov, na žarišču dveh elementov; dva živa ognja sta plamenela v duši mladega beneškega Slovence, dve kulturi sta si ga lastili in ga hoteli imeti za svojega. Ivan Trinko se je ozrl na ljudstvo pod Matajurjem, prislunil domači pesmi Nadiže in v tem hipu je zma- gal ljudski genij.

Ivan Trinko profesor je vzgojil slovenske mlajše rodove, zbral vrsto sloven-

skih dijakov, posojal knjige, posojal svoj um, vodil jih v slovensko kulturo, odprl jim okno v slovanski svet in jim pokazal proti vzhodu:

»Oj tam na lepem vzhodu,
kjer mesec vstaja mi svetel,
oj tam so bratje mi po rodu,
za koje kri bi gorko dal.«

Ivan Trinko pesnik, pisatelj, filozof je izluščil bisere domače grude, nam orisal lik svojega ljudstva, razgrnil vso bridko podobo ob Nadiži, Teru in pod Ka- ninom. Ves učen svet je seznanil s svojo pravično deželico.

V slovenskem slovstvu so že davno sijale »danice«, »iskrice«, »novice« in brenčale »čbe- lice«, ko se je v Beneški Sloveniji šele delal zor. Zamejski ga je prižgal. Oglašal se je v tedanjih vodilnih revijah, v »Ljubljanskem Zvonu«, v »Domu in svetu«. Opisoval je svoje rojake, svojo deželo, običaje, zgodovino, na- rodopisno bogastvo, lepote domovine in tudi pesmice so mu vzdrtile po domačih logeh. Sprejemal je domače in tuje zgodovinarje, filologe, znanstvenike, ruske, češke, nemške. Nobena slovenska deželica ni toliko opisana kot Trinkova.

Mladino je uvažal v filozofske nauke, na- pisal je poglavje o moderni italijanski filo- zofiji in o filozofiji pri Slovencih, odličen po- znavalec slovanskih jezikov je Italijane sezna- njal s slovansko literaturo. Italijanom je se- stavil posebno slovensko slovnico, v vseh po- gledih je orisal predvojno Jugoslavijo, bil je dopisnik raznih akademij. Kdo našteje vse njegove spise, razprave, polemike v obeh je- zikih? V starejših letih se mu je spomin po- vrnil na domače trate in je malčkom podaril knjigo »Naši paglavci«.

Peter Podreka, ljudski duhovnik in pe- snik, je Ivana Trinka iztrgal iz tujega ob- jema, da je stopil samorasel na rodno ravno pot. Do česar se Peter Podreka ni mogel dvig- niti, je Ivan Trinko, oprt na naravno rodno etičnost, na čisto kri, na lastni zagon in ta- lent, zrasel v zeleni bor na Matajurju, v močni hrast na Ivancu, v pevca Nadiškega in Ter- skega na Stari gori. Razbil je okovje latin- stva in pregraje italijanstva ter se razgledal

preko zamejstva. Iz slovenskega in latinskega sveta si je razmaknil obzorja in si zgradil podlago samobitnega občestva, beneškoslovensko katedro, s katere uči kot glasnik, branilec, zagovornik, posrednik, sodnik slovenske besede, a še več, poje kot njen poet v svojih »Poezijah« (1897).

Ivan Trinko glasbenik se je vživel v čedadske in druge mojstre, največ prisluškoval ljudski pesmi, pisal glasbene razprave o antičnih in liturgičnih napevih, slovenskih in furlanskih, o njihovi karakteristiki, o ruski in jugoslovanski narodni pesmi. Njegove neštete kompozicije, skoraj vse nabožne, so raztresene vsepovsod.

Ivan Trinko umetnik slikar je prodril še v upodabljajočo umetnost, s peresom zarisal domačo pokrajino, kostanjev gaj, potočke z mostiči, stare ulice. Perorisbe in akvarele so mu nagradili. Posegel je tudi v arhitektoniko, povsod je vidna njegova spretna roka, njegov umetniški kritični čut.

Ivan Trinko poslanec v pokrajinskem svetu furlanske dežele v Vidmu je stopil v razburkano politično areno ne kot nosilec svetovnega nazora, ne kot pristaš stranke, marveč kot zagovornik, posrednik, pravnik, zakoniti naslednik — veliki župan Mjerske in Landarske banke, da je odkril arhive, zgodovinske dokumente Sklavenije, da je odprl vrata v urade, da je udaril ob mizo za pravdo ljudstva pod Matajurjem in Kaninom.

Pot Ivana Trinka je srebrna, zlata, biserna, železna, legendarna. Mojrsko si je utrl pot med latinstvom in slovanstvom, med cerkvijo in ljudstvom, med poklicem in poslanstvom, med profesorjem in umetnikom. Je najvernejši pričevalec o značaju svoje zemlje, o vekovitosti beneškega slovenstva. Njegova beseda je zgodovinska listina o stari pravdi beneških Slovencev.

Tam za tremi gorami živi častitljiv, znamenit mož. Njegova pot je ravna iz Trčmunu v Videm, iz Vidma v Trčmun.

Mi gremo v Trčmun
profesóra iskat,
mu vse pesmi pobrat
z železnih še strun.

Stoji pred nami — skromen v svoji veličini. Na zahodu žari tramontana. V roncih, lesah, strmicah, platiščih, zavrhih, v kolovra-

tih, hojah, knicah izzveneva akord slovenske melodije, elementarni spev narave, spočet v bistrini Nadiže, Miline, Krnahte, Tera. Sklavenijo je oblila rdeča zarja.

»Gospuod profesoř, liepa je vaša domovina, toda geografska usoda! Svet se je nagnil proti Furlaniji, vse njene reke tečejo v furlansko ravan, Sunek Slovencev proti zahodu gre do Karnije in preko Režije do Bele, ustvarja skoraj nevzdržljiv položaj na izpostavljenem življenjskem prostoru.«

»Stari pojmi. Tu je življenjska sila odporne, žilavega rodu, so sokovi zdrave krvi in so studenci živega jezika, ki to geografsko usodo prenesejo. Slovenci so ohranili področje, ki so ga naselili pred tisoč štiri sto leti. Bila je tu Akvileja, oglejski patriarhat, bili so nemški fevdalci, beneška republika, Napoleonova vojska, absolutistična Avstrija, fašistična Italija in ta je še. Matajur se ne gane, Kanin se ne premakne. Beneškoslovenska mati še poje in bo pela vekomaj:

Jest bom šivala, štihala, štihala,
kuk' je štihala mamka muojà.

Le spavaj, spavaj, sinček muoj,
kuk' je spaval oča tuoj.

Te bom zibala, pingala, pingala,
kuk' je zibala mamka muojà.

Beneška Slovenija ga bo zibala od rodu do rodu, od sinov do hčera, od nimer do danàs. Preliepa bridka moja Sklavenija!»

»V vretju evropskih mladih narodov je prebujenje trkalo tudi na vrata vaše Slavije in je prešlo v zavest slovenskega rodu.«

»Zbudili so se Peter in Karlo Podreka, Franc Musoni, Brunc Gujon, Gomiščak, Kafol, Kramar, Kruder, Zdravlič, Birtič, Kjačič, kaplani Čedermaci — vsi moji učenci. An z nami je Buoh an kral Matjaž!»

»Monsignor, vi ste bili vsej domovini vodnik, učitelj, mentor in pevec. In ji boste, dokler bo živel Trinkov rod!»

Po hribu je cela procesija ljudi.
»Dobru sreču, profesoř!»

Pristopijo puobje, čeče, očovi, žene, tiho pobožno, vsi v žametastih copatah, ožarjenih lic. Vsi Trinkovi so okrog ognjišča, neče, nečaki, na sredi med njimi stric profesoř, patriarh velike družine.

»Kakuo je ki?»

»No, no — lepuo, lepuo, da ste paršli,«
je jau profesor an je parnesu butilke bene-
čanske čarnine.

An so paršli še Goričani, Tržačani, puhna
hiša jih je. An so paršli naši ljudski pesniki,
pravljčarji, pripovedovalci, vsi domačini:
Marija Špekonia s Podvršiča, Količesa s Pod-
brda, Redžina Kulinka s Tera, Tunin, Costa-
peraria z Barnasa, Ivan Lovo z Zavrha, Pe-
ter Negro z Njivic, stari Žvandro s Krnahte
an paršu je tud Peter Matajurac an tadà so
zapieli:

Kuražni bodimo	Na starem ognjišči
an vesel'ga sarcà,	liep oginj gori,
smo z luštnega kraja,	ta stara jubezen
s Tarčmuna doma.	se spet ponovi.

Na liepa, ardejča
mi ukazala je prit,
bo vince točila,
dajala mi pit.

Danes so beneški Slovenci pustili koše
doma, rože nosijo v rokah; stopijo okrog pro-
fesorja in mu voščijo. Četca zažvrgoli po
benečansko:

Paršli smo, paršli smo kuražni te gor,
da vas šalutamo, gospuod profesor.
V Slovenjščini praznik danàs je častit,
se muoramo z vami vsi veselit!

Na ramno ste ložli že križev devet,
častitljivih 'mate devetdeset ljet!
Spisál ste nam pjesmi an bukev trkáj,
sadà pa hod'jo usi v ljepi naš kraj.

Zahval'mo an pros'mo to sveto nebuo,
boste vi učakal' še cjelih ljet stuo.

O, slavni Trčmun,
sadà se zakun':
Da mi z Matajurja te dou u Čedad
za nimer, za nimer Slovenj' č'mo ostat!

Mihaelu Zorku

— o m —

Ob biserni maši

Mohorjeva družba
veliko dolguje svojim
poverjenikom in požrt-
vovalnim podpornikom,
zato se spodobi, da se
Koledar vsako leto med
jubilanti spomni vsaj
enega iz njihovih vrst.
Letos se ozirom na
Zdole pri Brežicah, kjer
živi upokojeni župnik
Mihael Zorko, dolgo-

letni navdušen propagator mohorskih knjig.
Rojen je bil 16. decembra 1870 na Zdolah
in kot kaplan služboval najprej v Solčavi,
kjer je bil hkrati tudi učitelj, ker tedaj še
ni bilo tamkaj šole. Na Rečici je ustanovil
posojilnico in kmetijsko zadrugo, s čimer je
storil marsikaj dobrega tamkajšnjim spla-
varjem in kmetom. Nekaj časa je kaplanoval
pri Sv. Miklavžu nad Laškim, eno leto na
Prihovi, dalj časa pri Sv. Marjeti pri Mo-
škanjcih, kratek čas v Leskovcu, potem pa
celo desetletje v Cirkovcah, kjer je ustanovil
posojilnico in postavil novo železniško po-
stajo. Na Hajdini pri Ptujju je leto dni vodil

posojilnico in tudi izposloval novo postaja-
lišče. Potem je 26 let župnikoval na Spodnji
Polskavi pri Pragerskem.

Kako radi so imeli ljudje svojega duhov-
nega pastirja, nam je najlepši dokaz to, da
so mu tri občine podelile častno občanstvo,
in sicer Rečica, Kokarje in Hajdina. Kjer
koli je namreč služboval, povsod je poleg
svojih duhovskih dolžnosti imel zvesto pred
oči tudi svetno blaginjo svojih župljanov.
O tem nam priča več posojilnic, ki jih je
ustanovil in dve sam vodil kot načelnik, o
tem nam priča kmetijske zadruge, ki so na-
stale prav po njegovi zaslugi, o tem nam
končno priča tudi tri železniške postaje
(Cirkovce, Hajdina in Osluševec), ki so sad
njegovega dela v prid ljudstva.

Med zadnjo vojno je bil Mihael Zorko štiri
leta interniran, a niti ta čas ni pozabil na
svoje bližnje. Ker jim drugače ni mogel po-
magati, jim je pismeno vlival tolažbe.

Na večer življenja, ki mu ga je Gospod
ozaril z redkim jubilejem, se mohorjani pri-
družujemo številnim njegovim znancem in
prijateljem, želeč mu še naprej trdnega
zdravja in krepkih moči.

Dosmrtni ud Mohorjeve družbe, ravnatelj dr. Matko Potočnik, se je rodil 9. septembra 1872 na Koroški Beli. Šolal se je na gimnaziji v Kranju, v Ljubljani in od petega razreda dalje v Beljaku, kjer je 4. julija 1895 maturiral. Tako se je že

zgodaj povezal s koroškimi Slovenci, ki so z Mohorjevo družbo širili slovensko besedo in kulturo do zadnjega slovenskega hlapca Jerneja v prekomorskih deželah. Ko je dokončal filozofijo na Dunaju, je služboval 1899 in 1900 v Novem mestu, leta 1902 v Ljubljani, od 1902 do 1912 v Mariboru, od 1912 do 1915 v Idriji, od 1915 do 1919 v Kranju, od 1919 do 1926 na klasični gimnaziji v Ljubljani, od 1926 do 1932 v Mariboru, leta 1933 pa v Gospiću. Napisal je peti in šesti zvezek Zgodovinske učne snovi za ljudske šole (1906), življenjepis profesorja Josipa Apiha, kot zgodovinar in geograf pa se je usmeril pretežno na slovensko Koroško. Njegov prvi spis pod imenom Belan je bil »Nova železnica na Slovenskem, Celovec—Podrožica in Beljak—Podrožica«, ki je izšel v Mohorjevem koledarju za leto 1907; priredil je tudi narodnostni zemljevid Koroške, pripravil za tisk »Zemljevid slovenskega ozemlja« in napisal v dveh delih »Vojvodino Koroško« (1909).

Za nešteto slovenskih koroških dijakov je oskrbel štipendije, podpore, stanovanja, hrano, skratka vse, poleg tega pa še skrbel za njihov šolski napredek in duševni razvoj. Kako se je ves razdaljal slovenskim dijakom na učiteljski, naj ponazori odstavek iz »Sodobne šole« iz leta 1938: »Dijaki iz slovenske Koroške smo bili jezikovno zelo slabo podkovani. Zaradi pogrešnega osnovnošolskega pouka večina ni obvladala niti najpreprostejše slovnične materinščine. Druge je motila nemščina, večina pa ni znala dovolj ne prve ne druge. Tu nam je pomagal dr. Potočnik. Zbiral nas je vsako nedeljo po šolski maši v razredu k pouku slovenščine... V tem učitelju smo imeli pomočnika, prijatelja, zaščitnika in vodnika,

predvsem pa krepak značaj. Poučeval in vabil je hkrati, oboje preprosto, miselno, vidno, slušno in gibalno. Tega še danes po petindvajsetih letih, kljub kopi pedagoških in didaktičnih obzornikov, marsikdo ne zna.«

Dr. Potočnik je izkoristil organizacijski statut bivše Avstrije, da sme biti profesor učiteljskega pri pouku na ljudskih šolah. Obo-rožen s tem odlokom je leta 1908 obiskal ljudske šole na Brnci, Maloščah, Ločah in v St. Jakobu na Koroškem. Pripravljal je memorandum, po katerem naj bi svet spoznal nevzdržne šolske razmere na slovenskem Koroškem. Zato je koroška deželna vlada izdala odlok, naj učitelji ne dovolijo dr. Potočniku dostopa v ljudske šole...

Vsa leta, posebno pa še, ko je poučeval na učiteljski v Mariboru, je bil dr. Potočnik strokovno, pedagoško in narodnostno zelo delaven. V tem času napete germanizacije je bil on sicer redek, zato pa svetel borec za slovenstvo. Če je nemški profesor gnjavil slovenskega dijaka po krivici, je postavil dr. Potočnik ultimatum: Vi Slovenca, jaz pa prav toliko Nemcev. Ta krilatice je bila v Mariboru splošno znana. Zato je bil dr. Matko Potočnik premeščen na realno v Idrijo. Nič bolje pa se mu ni godilo v bivši Jugoslaviji. Za časa diktature je moral iz Maribora v oddaljeni Gospić, kjer je bil tudi upokojen. To je bilo plačilo kulturnemu delavcu, ki ni trpel za sužnjevanja in je delal za svobodo misli.

Dr. Matko Potočnik je tudi izven šole skrbel za svoje rojake. Tako je dosegel, da se je Koroška Bela, ki so jo požgali Italijani leta 1917, zopet pozidala. Po nesrečnem koroškem plebiscitu je oskrboval koroškim beguncem službe, podpore in jih imel po več deset in na hrani in stanovanju. Ko so bili že postavljeni mejniki med avstrijsko Koroško in Jugoslavijo, je kot izvedenec razmejitvene komisije še rešil lepo in gospodarsko važno planino Svečico (Korenčico). Zlasti pa moramo poudariti njegov socialni čut. Kdo se je prej menil, ali ima socialno šibki slovenski dijak zajtrk, kosilo in večerjo? Dr. Matko Potočnik je skrbel tudi za take stvari, zato naj mu bo v imenu nekdanjih dijakov in vseh Slovencev izrečena zahvala z željo, da bi čil in zdrav doživel še prihodnjo desetletnico.

Oktobra 1953 je praznoval sedemdesetletnico rojstva pisatelj Ivan Pregelj, ki ga tudi Mohorjeva družba šteje med svoje najvidnejše sodelavce. Njegove pesmi, črtice in povesti v mohorskih Koledarjih, Večernicah in v Mladiki v desetletju pred prvo svetovno vojno in v desetletju po nji so tako obilen in tako samosvoj prispevek, da moremo in moramo Preglja pridružiti najuglednejšim mohorskim pisateljem. Se pomembnejši pa je po svojih prispevkih v predvojnem katoliškem slovstvenem glasilu Domu in svetu, kjer je priobčeval romane, novele, eseje, kritike, drame in igre. Razen več samostojnih knjig je nekaj svojega leposlovnega dela izdal v desetih zvezkih Izbranih spisov, premnogo pa je še ostalo porazgubljenega in marsikaj po krivici pozabljenega po mesečnikih in časnikih, ki so izhajali v Gorici, Kranju in Ljubljani. Po mnogovrstnosti, plodnosti, zlasti pa po miselni tehtnosti in oblikovni dognanosti smemo imeti Preglja za vodilnega slovenskega ustvarjalca v desetletju po prvi vojni.

Pregljevo leposlovno delo je raslo iz dvojnega hotenja in dvojnega namena: del nje-

gove proze hoče biti izrazita ljudska povest v duhu mohorjanskih Večernic, del pa kaže izrazito umetniško in idejno teženje. Ljudske povesti je Pregelj objavljaj pri Mohorjevi družbi in podobnih družbah in društvih v Ljubljani in v Gorici, idejno tehtno in umetniško dognano prozo pa predvsem v Domu in svetu.

Mohorsko ljudsko povest so ustvarili mladostlovenski pisatelji (na primer Josip Jurčič, Fran Erjavec itd.) v prvih letih Mohorjeve družbe. Vsi nadaljnji pisatelji so stopali po njihovih sledih. Toda ta povest, ki je bila spočetka živa in sočna, je pri slabše obdarjenih in bolj prizadevnih kot darovitih pisateljih prehajala v vse preveč preprosto in vse preveč samo vzgojno povest. Namesto da bi vplivala s svojo podobo življenja, je vse pogostejše hotela vplivati s pridigo in poukom. V to je udaril Franc S. Finžgar, ki je, obogaten z novimi spoznanji moderne psihološke proze, precej pregnal golo poučnost in namereno vzgojnost ljudske mohorske povesti. Toda novi časi so zahtevali, da se tudi v ljudski povesti uveljavijo novi načini, novi prijemi, saj vendar pisatelj leta 1920 ni mogel pisati tako, kakor je pisal Jurčič okrog leta 1870. In Pregelj je bil človek, ki je bil toliko slovstveno razgledan in je na Slovenskem toliko resno jemal vprašanje ljudske knjige, da je ljudski povesti poleg domače vsebine hotel dati tudi višjo, popolnejšo obliko. Življenje ni ravnilo in ljudje niso samo posebej ljube dobre ali slabe lastnosti. Pregelj je skušal ustvariti ljudsko povest, ki bi globlje odkrivala življenjske vzmeti in vsakdanjost opisovala z izbranejšo besedo in podobo.

Pregljevo ljudsko povest po prvih krajših sestavkih je začela večerniška Mlada Breda. Naslonil jo je na slovensko ljudsko pesem, v duhu tedanjega časa in duhovnega gledanja pa je težišče postavil v misel, kaj je smisel človeške bolečine, osebne odpovedi in kazni. Mlado Bredo je uokviril v ročno tolminsko pokrajino. Tudi naslednjo povest, Peter Pavel Glavar, je izdala Mohorjeva družba. Ta povest o otroku neznane matere in neznanega očeta je življenjska zgodba sirote, ki skozi vse težave zraste in se preko vseh ovir prebije do svojega življenjskega ideala, do duhov-

skega poklica. Ob Glavarju, zgodovinski osebnosti našega osemnajstega stoletja, zaživi gorénjska pokrajina, Ljubljana in Hrvatsko Primorje, spremljamo pa tega popotnika iz Komende po slovenski in hrvatski zemlji ter preko morja v Italijo dol do Sicilije in Neaplja. S Petrom Pavlom Glavarjem je Pregelj ustvaril eno svojih najznačilnejših povesti: podal je kulturnozgodovinsko podobo dobe, v katero je vtikal življenjsko zgodbo slovenskega duhovnika. Prav tako je v zgodovini našel zdravnika Tolminca, katerega življenje je opisal v povesti Zgodbe zdravnika Muznika. Tu je zopet oživil svojo rodno Tolminsko, ki je pač ena njegovih najbolj priljubljenih pokrajin. Muznika sicer vodi iz domače Tolminske daleč okoli po svetu, toda prelepi in pretopli spomini na dom spremljajo preprostega, a vztrajnega Tolminca skozi vsa leta njegovega viharnega vojaškega in zdravniškega življenja. Medtem ko je Muznik posveten človek, je Pregelj vnovič postavil duhovnika za glavno osebo v povesti Magister Anton. Pokrajina je tu goriški Kras, čas pa doba protestantizma. Ob svetopisemski podobi o Kristusu dobrem pastirju pisatelj prikazuje boj magistra (učitelja) Antona, da bi rešil mladega gojenca, ki je zapadel krivoverstvu, in da bi rešil sebe, da bi ostal v smislu božjega Pastirja duhovnik, dobri pastir svojih katoliških ovčic. Tudi tu je v širokem prostoru od Krasa do Rima v nenavadnih zgodbah upodobljen pisateljev nemir, iskanje notranje ubranosti življenja in nauka. Iz časa protestantizma in renesanse, ki je Preglju tako ljub zaradi njegove prelomnosti, zaradi trpeče razklanosti duha in črke, duše in telesa, nas povest Božji mejniki prestavi v slovensko Istro sredi preteklega stoletja. Tudi tu je nosilec dejanja v glavnem duhovnik. Povest, ki je nastala v dobi, ko je Istra trpela pod italijansko vladno po prvi vojni, odpira vprašanje narodnega izdajstva in zločinstva nad človekom. Po potrebi, za desetletnico koroškega plebiscita, je nastala povest Umreti nočejo. Med najboljše ljudske povesti pa sodi povest o ljubljanskih študentih in meščanih v dobi jezuitskih šol v sedemnajstem stoletju, Peter Markovič, strah ljubljanskih šolarjev. Primorsko kulturnozgodovinsko osebnost je orisal Pregelj tudi v povesti Božje poti; v njej nastopa Valentin Stanič, duhovnik, pesnik, narodni vzgojitelj, gospodarski učitelj in planinec, mlajši sodobnik Valentina Vodnika.

Razen povesti, ki smo jih omenili, je Pregelj napisal še celo vrsto črtic in zgodb, namenjenih za ljudsko branje, v vseh pa je, zdaj bolj, zdaj manj uspelo, skušal tudi najbolj vsakdanjemu dogodku, tudi najpreprostejši osebi dati izbrano obliko in podobo. Povsod je vidna skrb za umetniško oblikovanje. Pregelj se ne zadovolji s preprostim, vsakdanjim pripovedovanjem. Pred bralca postavlja iztrgane podobe dogodkov in ljudi, nameče skopo odmerjene opise in preHITEVAJOČE se preobrate. Njegova beseda ni le vsakdanja govorica ceste in vasi, temveč tudi odmrta knjižna in narečna in v tujih kulturah in literaturah izposojena beseda in reklo. Pregelj ni lahek pisatelj. Od bralca zahteva izobrazbe in miselne globine.

Še bolj samosvoji od ljudskih povesti pa so romani in povesti, ki jih je oblikoval Pregelj za Dom in svet. Na začetku stoje Tolminci, prva Pregljeva tolminska povest. Izšla je v času prve svetovne vojne, ko je vojna vihra zadivjala nad Tolminsko in jo zagrnila v bolečino begunstva, vojnih podrtin in smrti. Iz vrste sličic, posameznih prigod in pisanih usod nam je pisatelj ustvaril široko podobo tolminskega kmečkega upora, ki se je leta 1714 nesrečno končal z nasilno smrtno kmečkih voditeljev v Gorici.*

V roman o Tolmincih je položil Pregelj svoje občutje vojne, domotožje, obsodbo nasilja, vero v Boga in človečansko misel. Danes bi postavili težišče takim romanom drugam, rod, ki je doživel prvo svetovno vojno in leta po nji, pa je imel do dogodkov okoli sebe drugačno razmerje. Medtem ko smo v drugi vojni imeli ostro ločene prijatelje in sovražnike, ko so si na frontah v resnici stali nasproti sovražniki, je rod, ki je preživel prvo svetovno vojno, sukal orožje največ za tuje koristi in na drugi strani frontne črte videl človeka in ne sovražnika. Vojna je tedaj pravzaprav tolkla enako domačega in tujega človeka, »našega« vojaka in sovražnika — tepla je človeka, vojna je bila zločin zoper človečanstvo, zločin zoper človeka. Zato je tudi tedanji rod skušal reševati vprašanja človeka sploh in človeka ni gledal v njegovem okolju, iz njegove sredine. Tudi Pregljevi Tolminci, čeprav je to roman o kmečkem

* Isto zgodovinsko snov je že pred Pregljem obdelal tudi pisatelj Alojzij Remec v povesti Veliki punt, ki je je zdaj vnovič izdala Mohorjeva družba. Op. ur.

uporu, ne prikazujejo ljudi v njihovem družbenem boju. Bolj kot uporniki zoper družbene krivice so Pregljevi rojaki ljudje, ki trpe krivice sploh, ki trpe zaradi življenja, ki trpe zaradi slabih ljudi. Pred nas je postavljena krivica kot taka, kot zločin zoper človeka. Pregljev udarec ni namenjen na nosilca fevdalnega reda, temveč na tedanji srednji razred, na valpte, davčne najemnike, graščinske uradnike. Tolminci se upro nasilju in krivicam, ki jih uganjajo nad njimi ti srednji ljudje, in ne temeljnemu vzroku svojega trpljenja, krivičnemu družbenemu redu. Pregelj je bil pisatelj svojega časa in je iskal problematike v drugo smer, kakor jo iščemo in občutimo danes.

Katera vprašanja so ga bolela, je vedno jasneje kazal v romanih, ki so sledili za Tolminci. V tolminski pokrajini je še ostal z romanom Štefan Golja in njegovi, kjer je nadaljeval zgodbe Tolmincev, saj je duhovnik Golja zadnji upornik. Po mozaični sliki Tolminske je tu upodobil prvič duhovnika kot glavno osebo, kar mu je bilo pozneje skoraj kar pravilo. Medtem ko so Tolminci slika človeškega trpljenja, človekove groze nad grehom, smrtjo in nasiljem, vidimo v Štefanu Golji razen duhovnikovega boja zoper zunanje nasilje (boj Cerkve zoper posvetno gosposko) tudi boj zoper zlo greha v sebi, v sočloveku, v okolici. Ta duhovni svet in ta duhovna vprašanja so Preglja poslej popolnoma osvojila. Pisatelj je bil ves zasidran v katoličanstvu, zato je bil ta svetovni in življenjski nazor tudi edino izhodišče njegovemu slovstvenemu delu. Iz stiske časa, kot sta jo prinesla prva svetovna vojna in čas po nji, ter iz idejnih temeljev, kot jih je nudilo pisatelju katolištvo, so kot enota zrasli njegovi glavni romani. V romanu Plebanus Joannes je duhovnik renesančne dobe na Tolminskem nosilec temnega boja med dušo in telesom, med ljubeznijo in spolnostjo, med duhovnostjo in krvjo. V delu se kakor v človeku stikata preprostost in zamotanost, ljudska vernost in mozgajoča misel. To je Pregljevo najgloblje in najuspelejšo delo. Kakor je tu prikazal vse objemajočo katoliško ljubezen, je v naslednjem romanu, Bogovec Jernej, prikazal protestantizem šestnajstega stoletja, kako pri nas ni mogel najti duhovnih tal in kako je sam iz sebe v sovraštvu usahnil. V tem časovnem in duhovnem ozračju so izvirali iz mesa in izmučenega duha hudi boji glavnih oseb, še

hujši od duševnih bojev o telesni in duhovni ljubezni v Plebanusu Joannesu.

S tem je omenjen samo del leposlovja, kar ga je Pregelj objavil v Domu in svetu. Medtem ko je v ljudski povesti, če smo jo že tako imenovali, skušal biti dostopen povprečnemu bralcu, kar je kljub svojemu slogu in pripovednemu načinu bil, pa v teh romanih, novelah, črticah in odlomkih poleg izredne miselne teže kaže tudi izredno razgledanost, dobro poznanje svetovnih slovstev ter pri nas doslej še nedoseženo sposobnost posnemanja slovstvenih oblik, pripovednih načinov in slogov. Da bi namreč pred bralca čimbolj živo postavil kako določeno zgodovinsko dobo, je uporabil v svojem delu na primer tak način pripovedovanja, kot je bil najznačilnejši za tedanje dobo, ali vzel tako slovstveno obliko, ki je bila v določenem času najbolj priljubljena. Z navajanjem zgodovinskih izrekov ali stavkov iz tistodobnih knjig v nekdanji slovenščini, latinščini, nemščini in italijanščini ter z oživiljanjem posameznih besed iz slovenskih knjig tiste dobe in narečnih oblik je znal dati barvo svojemu jeziku in svojemu pripovedovanju. Pregelj je naš slovstveno najbolj izobraženi pisatelj. S svojo skrbjo za obliko, tudi v ljudski povesti, pa je opozoril pisatelje, da leposlovje ni samo misel, ni samo vsebina, temveč tudi oblika.

O pisanju, pisateljih in slovstvu je Pregelj mnogo razmišljal, pa seveda tudi mnogo pisal. Iz njegove delavnice imamo množico člankov, ocen in poročil o vsebinskih in miselnih pojavih v leposlovnem svetu in o potih naše besede. Veliko takih vprašanj je izoblikoval tudi v leposlovnih oblikih. Na vakance je preprosta, prav šolska zgodba iz življenja Matija Valjavca, pesnika izpod Storžiča. V slovenski legendi veliki slovenski rajni gledajo konec svojega naroda, vera vanj pa jim spet zraste, ko zaslišijo enega samega pastirca piskati slovensko ljudsko popevčico. V romanu Šmonca je Pregelj podal šest prereзов skozi življenje pesnika Simona Jenka, razglabljaajoč ob njem vprašanja o slovenski duši v našem leposlovnem ustvarjanju. Umetniško vest si je izprašal v romanu Usahli vrelci.

In tako bi mogli govoriti še o najlepši slovenski idili, ki jo je Pregelj napisal po prvi vojni, o Otrocih Šmonca, dalje o odlomkih, ki vrtajo v vprašanja o vzhodu in zahodu v času sv. Cirila in Metoda, o tolminskih novelah, o svetopisemski drami o Jezusu, Magda-

leni in Iškarijotu itd. Potem bi mogli govoriti o tem, kako čisto drugače zažive pred nami na primer Pregljevi berači pod romarskimi Brezjami in drugače lanšperški grad s Petrom Pavlom Glavarjem — prvo v sodobnosti, drugo v dobi baroka — kako drugačen je tok pripovedovanja v črtici Nikodem iz svetega pisma in v opernem besedilu Tajda, kako različno, samošvoje diha pri Preglju kraška, tolminska in gorenjska pokrajina itd.

Pregljevo pisanje je vzbujalo svoj čas ostre ugovore in navdušeno hvalo, to oboje pa je znamenje, kako je živ, kako je samosvoj in kako resen v mišljenju in delu. Žal so Pregljeva dela danes že težko dostopna, v Izbranih 'spisih pa je le del vsega, kar je ustvaril. Vzemimo jih še enkrat v roke in videli bomo, da je v Pregljevem delu mnogo moči in zdravja, kar priča, da je zrastle iz duha in srca velikega pisatelja.

J. L. Jelič

Pesem o sreči

Pest prsti na sivi skali
v sončnem dnevu rdi,
v ta vrtiček vsako jutro
droben ptiček prileti.

Veter puhne, morje zgane,
val za valom se podi,
vsak pa se ob sivi skali
v bele pene razkropi...

Ptiček, val in sončna leha,
vse spominja me na te
in na lepe mlade sanje,
ki se dan na dan drobé.

Anton Šertel

Večerna žalost

Čez vrhe večernih gor
se peljejo trudne megle,
zastrejo pogledu dolino,
a meni srce.

Ce sonca nocoj ne bo več
in mesec ne sme skoz megle,
dolina bo temna in tiha
kot moje srce.

A jutri spet sinil bo dan,
pregnalo bo sonce megle;
takrat se nasmeje dolina
in moje srce.

Marija K. Zavrhar

Dekletcu

Ko gladim tvoje zlate kodre,
dekletce dvakrat dvoje let,
ko zrem v oči ti jasnomodre,
se utaplja duh v nekdanji svet.

Saj tudi jaz še na obrazu
ne nosim gub, ne sivih las,
a sreče v mojem ni izrazu,
ki ti jo, angel, še imaš.

Ne, nočem sreče ti skaliti,
le pojdi z njo v pomladni svet.
Glej, tamle je metuljček, hiti!
Pod njim se ziblje pisan cvet.

J. L. Jelič

Ob morju

Ziži ži, žiži ži —
od bora do bora
brez odmora
škržat škržatu govori...

In morje dehti
in ptiček žgoli
in sonce pripeka,
a oljka je streha
in senca za dvoje ljudi...

Ziži ži, žiži ži —
vse živi v veselju in sreči
poletnih dni...

Igor Ajdič

Mladosti časi

Mladosti lepi časi,
čez noč ste preminili.
Ko v polju zreli klasi
ste se v zaton nagnili.

Mladosti lepi časi,
čez noč ste onemeli.
Kot fantje, ki na vasi
na večer so odpeli.

Mladosti lepi časi,
odpluli ste kot vali.
Zdaj v vodi sivi lasi,
obraz se vel zrcali.

Igor Ajdič

Zimska pesem

Vso noč, ves dan
se sneg usiplje.
Vsa bela je ravan.
Mraz v okna tiplje.

Zasute so goré.
Prek zmazle reke
oblaki se pode.
Zaprl dan je veke.

Vso noč, ves dan
se sneg usiplje.
Vsa bela je ravan.
Mraz v srca tiplje.

Ančka Salmič

Vetru

Ne vej tako lahko, oj veter iz dalj,
zabrij, zadivaj mi čez mračne gozdove,
saj prost in svoboden si kralj,
nihče te ne ujame v okove!
A jaz sem ko vrasla v zemljo,
zaman, vse zaman pod nebo hrepenim.

Zaman, vse zaman iz temine želim...
Vsaj srčne mi želje ponesi s seboj,
oj veter, ko v dalje se proste obrneš,
in če mi neizpolnjene vrneš,
kar daj,
saj to so storili že vsi do sedaj!

Ob sedemdesetletnici

Rodovina pesnika in prevajalca Alojzija Gradnika, ki je doma iz Medane v goriških Brdih, je po očetu tolminskega izvora. Ludvik Zorzut je takole zapisal o Gradnikovem očetu Pepu: »Okrog leta 1867 jo s Kanalskega čez Vrhovlje primaha v Brda bister pob Pepi, se ozre naokrog, pa se ustavi v Medani pri nekem Kraševcu čevljarju, ki ga sprejme za vajenca. Leta stekó. Kraševce umre, Pepi pa kot naslednik in dedič nadaljuje njegovo delo, tolče, razbija po koptih, da odmeva vsa vas. Kmalu doli pod Medano na Čemajni, že na krminski strani, v prvi furlanski družini se zagleda v lepo 'Ločico' (Lucijico Godeás) in jo pripelje v slovensko vas. Nastanita se v hiši, kjer je bila pozneje slovenska pisarna in kjer je bila v isti hiši tudi ljudska šola in se je reklo pri Prfesarjevih, kakor je to ime še danes ostalo. Pri Šoštarijevih, kakor se je pozneje tudi reklo pri hiši, so zibali in zazibali de-

set otrok, osem jih je še živih. 'Ločica' je postala nuna Lucija, Pepi pa nunc Pepč, ki se je kot mojster življenja znal skozi pomanjkanje in bedo preriti do samostojnega medanskega občana. V izrednem možu je tekla tolminska kri, bil je nekaj več kakor sosedje, zgovorno je znal pripovedovati, pri njem se je zbirala vaška srenja. Pesnik Alojz je bil drugorojenec, rojen 3. avgusta 1882, rastele je ob strogem očetu in mehki materi Ločici, ki je bila sama dobrotarica in miloba... Prvi učitelj mu je bil natančni Anton Zorzut. Domači vikar France Smrekar je pregovoril nuncu Pepčo, da je poleg prvega sina Rajka dal še Lojzeta v goriške šole, pri čemer je tudi sam pomagal z denarjem. V tistem času je Medana slovela po svojih veselih študentih Šfiligojih, Sirkih, Gradnikih, Zorzutih; o počitnicah so imeli kvartet na lok, prirejali so veselice in uganjali briške burke. Tihi Lojze se je držal bolj nazaj... Študent je moral večkrat posojati svoje možgane grofovskim sinovom. Kot skoraj vsi goriški študentje je tudi Lojze šel skozi malo semenišče, izdelal prav dobro nemško gimnazijo v Gorici (1893—1901), končal pravne študije in rigorozne na Dunaju (1901—1905) in bil po raznih sodniških službah v Gorici, v Pulju, Cerknem, Zagrebu, Beogradu in Ljubljani, kjer živi zdaj kot upokojenec.»

Gradnikovo pesniško delo sega daleč nazaj v njegova študentska leta, vendar se je v javnosti oglašil sorazmeroma dokaj pozno in je prvo pesniško zbirko, »Padajoče zvezde«, izdal šele štiriinidesetleten (1916). V nji se je predstavil kot močna pesniška osebnost, dasi še mogoče pod preveč vidnim vplivom »moderne«, zlasti Josipa Murina. Gradnikova prva pesniška zbirka je v letu 1923 doživela ponatis, kar je v Sloveniji dano le malokateri knjigi pesmi. Za ugodni stik z občinstvom je Gradnik poskrbel deloma že z izborom snovi, ki sta mu jih narekovala domača pokrajina s skrivnostno žehtečo naravo, v vročem primorskem soncu ujeto v nekam eksoično doživljanje ljubezni in smrti, slasti in trpljenja, deloma pa tudi narodnostna tematika, ki je bila med prvo sve-

točno vojno in po njej zaradi krivične narodne meje v Slovencih žgoče priljubljena.

O domovina! Glej, iz zemlje tvoje
vsasal vse soke tvoje sem davnine.
Moč tvoja moja je in bolečine
so tvoje zdaj vse bolečine moje.

Z življenjskim zorenjem je Gradnik tudi pesniško zorel od zbirke do zbirke, ki mu pomenijo značilne mejnike v notranjem razvoju. V drugi zbirki, ki jo je naslovil »Pot bolesti« (1922), je nadaljeval z motiviko domoljubne poezije, ki mu je v letih 1909—1911 rodila edinstvene »Motive iz Brd« in čudovite »Motive iz Istre«, vendar je to pot posegel s ciklom »Tolminski punt« v zgodovino svojega rodu, pri osebni liriki pa še prav tako ostal skrivnostno zaprt, zadržan, trpek in moški, kar je bilo značilno in tako mamljivo za njegove prejšnje pesmi.

Kjer ovne roža, seme pada.
Padajte, semena, v globočine!
Samo smrt in samo bolečine
so vstajenja in življenja nada.

Leta 1926 je izdal že tretjo zbirko pesmi, »De profundis« (Iz globočine). Tudi v nji je ostal zvest sam sebi in svojim motivom: mogoče je v nji le še bolj vidna Gradnikova nekoliko romantična in zanosna tematika, vendar značilno ujeta v njegovo osebno doživljanje in zapeta skozi registre njegovih osebnih čustev. V letu 1932 — ob pesnikovi petdesetletnici — je Josip Vidmar izbral njegove najboljše in najznačilnejše pesmi v zbirko »Svetle samote«, ki se je zaradi skrbnega izbora in Gradnikove notranje moči uveljavila kot ena najlepših slovenskih pesniških zbirk.

V času, ko na splošno velja o liriki, da utihnejo, je Gradnik kot zrel mož pri šestinpetdesetih letih izdal eno izmed svojih najlepših pesniških zbirk, »Večni studenci« (1938), v opremi Božidarja Jakca. V nji so bili romantika in simbolika, hkrati pa realizem in skorajda naturalizem novega časa strnjeni v tako harmonično enoto, da je bralca preseščala in pritegnila sleherna pesem, zapeta s čudno rustikalno preprostostjo in okornostjo, pa hkrati skoraj z metafizično presvetljenostjo, tako značilno za slovensko psiho. Sredi teh večnih studentev lepote je

nemara najenotnejši in še najlepši cikel z naslovom »Kmet govori«. Za zgled Gradnikove pesmi, položene na jezik kmetu, preberimo pesem »Kmet govori Bogu«:

Moj srp je rezal tvoje bilke,
moj znoj je močil tvoje trte,
večer je, vžgi zvezdá svetilke.

Moj molk častil je grozd in travo,
srp, koso, sode, klet in kravo,
zdaj k tebi so oči uprte.

Moj plug oral je tvoja polja,
tvoj prst oral je moja lica,
še zate je na mizi žlica,

prisedi, z mano povečerjaj,
potem pa ves svoj dolg izterjaj.
In naj zgodi se tvoja volja.

Komaj dve leti za »Večnimi studenci« nas je Gradnik vnovič presenetil: izdal je šesto pesniško zbirko, »Zlate lestve« (1940), še bolj značilno za njegovo podajanje sveta skozi prizmo osebnih doživljanj. V Evropi je tedaj že divjala druga svetovna vojna, od tod značilni Gradnikov ciklus »Nova Golgota«, nadaljevanje »Večnih studentev« pa so preproste pesmi, vzete iz večne zakladnice človeške modrosti:

Sam si ko brez skrinje ključ.
Sam ko glas si brez odmeva.
Trpi. Le kar izgoreva,
drugemu je v temi luč.

Tudi pozneje Gradniku pesniška žila ni usahnila; v kratkem presledku je izdal še tri zbirke, »Bog in umetnik« (1943), »Pojoča kri« (1944) in »Pesmi o Maji« (1944), in s tem še potrdil glas o sebi, da je eden izmed najplodovitejših naših lirikov. K temu moramo dodati še številne pesniške in prozne prevode (Kitajska lirika, Italijanska lirika, Španska lirika, Gorski venec itd.). Če omenimo še to, da je ustvaril s svojim delom tako rekoč celo literarno šolo in smer, po kateri je potem stopalo in še stopa dokaj mladih pesnikov, in da je njegova pesem, pa čeprav ravno nasprotno od pesnikove domačije — sončnih Brd — nekam mračna, vase zaprta in težka, našla številne občudovalce in bralce, potem pesniku lahko čestitamo: v slovenski književnosti je zaoral globoko brazdo, ki bo ostala. Ob njegovi sedemdesetletnici pa mu želimo, da bi nam še dolgo pel!

Ob šestdesetletnici

Sportna postava, hiter, odločen, a elastičen korak, pametne, vsevedne oči, ob katerih imaš kljub naočnikom občutek, da ti prodirajo prav v globino duše: to je dr. Malka Šimec. Hiti, hiti. Čakajo jo v daljnem slovenskem naselju zdravstvenega pouka željni vaščani,

čaka jo delo v mestu, kliče jo radio, sprašuje po nji sto in sto pomoči potrebnih. Take se je spominjajo prav posebno mohorjani, kadar ne vedo, kako bi bolniku pregnali vročino, in sežejo na polico po Zdravstvenih nasvetih za družino, ki jih je spisala dobra doktorica. Res jo v zadnjih letih pogrešajo, ne vedo, da jo je požrtvovalno delo za bližnjega zrušilo, zavrlo njen hiteči korak, priklenilo na bolniško posteljo njeno neutrudljivo delavnost: tu in tako obhaja svojo šestdesetletnico.

Dr. Malka Šimec, pionir med slovenskimi zdravnicami, je pionir tudi v svoji stroki. Rodila se je 30. oktobra 1893 v Tržiču lastniku furnirskih žag. Oče Alojzij se je pozneje preselil v Ljubljano. Tu je jublantka opravila gimnazijsko maturo 1914 in se po nji odločila za zdravniški poklic. Študirala je na Dunaju, kjer je že med študijem delala kot pomožni zdravnik. Po vojni je morala nadaljevati študije v Pragi, kjer jih je v najkrajšem času z odliko končala in promovirala 1920. Nekaj časa je bila sekundarij v ljubljanski bolnišnici, potem se je pa kot prvi zdravnik specializirala iz bakterio-epidemiologije na Dunaju in postala v Ljubljani predstojnik prve bakterio-epidemiološke ustanove za Slovenijo. Leta 1925 ji je Rockefellerjeva štipendija omogočila nadaljnji študij socialne medicine v Združenih državah in Kanadi. Tu je v enem letu znanstveno in organizatorno tako krepko zastavila, da ji je slavní rojak Pupin ponujal vso pomoč, če bi le hotela ostati v Ameriki. Vabili so jo zastopniki tujih držav, vabili že urejeni laboratoriji, vso pomoč nudeče ustanove... Dr. Malka Šimec pa je ostala zvesta svoji zemlji. Odklonila je vsa vabila in se vrnila v domovino, čeprav se je le prejasno zavedala,

da jo čaka tam trdo, pionirsko delo, ki ji bo kot ženi zdravnici dvakrat otežkočeno.

Ledino je začela orati v Zagrebu v Šoli za zaščitne sestre. Do skrajnosti zanemarjen zavod, finančno pred polomom. Ko pa je po petih letih dala Zagrebu slovo, je tam zapustila Šolo za zaščitne sestre kot cvetočo ustanovo, na zavidljivi mednarodni višini, da je privabljala še tuje strokovnjake. Sledila je Ljubljana. Tu je bila najprej šolska zdravnica, od 1935 na čelu socialnomedicinskega oddelka pri Higienem zavodu, od 1945 načelnica oddelka za vrhovno sanitarno inšpekcijo pri Ministrstvu za zdravstvo. Ponudili so ji stolico za higieno in socialno medicino na Medicinski visoki šoli v Ljubljani, vabila jo je Tehnična visoka šola za predavateljico socialne medicine. Toda — prvič v življenju — je morala jublantka odreči, ker ni več zmogla novih dolžnosti: bolezen (srce) je bila hujša in hujša. Se ji je kljubovala z nenavadno trdno voljo in ljubeznijo do dela. Leto dni je še z bolniške postelje vodila svoj oddetek, svetovala, odločala. Leta 1947 niti tega ni mogla več; zaprosila je za upokožitev.

Mimo tega moramo poudariti še, da je jublantka ob času plebiscita (1920) organizirala na Koroškem zasilno bolnišnico, v Ljubljani osnovala in vodila prvo bakterio-epidemiološko ustanovo ter uredila drugo v Celju. Izdelala je načrt za moderen desinfekcijsko-desinfekcijski zavod za ljubljansko bolnišnico. Raziskovala je zdravstvene razmere v industrijskih krajih Slovenije, dosegla pri rudniškem vodstvu v Trbovljah, da je v razmeroma kratkem času zgradilo 120 novih delavskih stanovanj. Sestavila je osnutek zakona o šolah za srednji medicinski kader, nov učni načrt za higieno v srednjih šolah, nadzirala je vzgojne ustanove in dosegla, da so bili vključeni vajenci v zdravstveno zaščito. V preostalem času je predavala, prirejala tečaje v mestu in na podeželju, govorila v radiu, pisala strokovne članke. Vse njeno življenje je izgorevalo v službi bližnjemu. Njeno srčno dobroto je zaslutila preprosta kmečka ženica, ki je kljub starosti prišla tri ure daleč na njeno predavanje in potem tiho povedala: »Tako nam ni še nihče govoril... Ah, da bi nam še in še!«

Prisojne strmine Srednjega vrha je razgrela dopoldansko sonce. Zlatorumeni mak, vijoličasto nadahnjene astre, bele kresnice in modre zvončnice so na široko odprle svoje cvete, kakor bi se hotele pred mračno jesenjo in mrtvo zimo dosita napiti pozno-poletne svetlobe. V skritih osonjih zatišjih je tu pa tam zažarel grmiček zakasnelega sleča. Med travo in drobnim cvetjem v plazovih so se iskrile murke. Raz skal so v rahlem vetru pomežikovale zapoznele očnice.

Po strmem plazu navzgor, tik nad ruševjem, se je počasi, ped za pedjo, prestopal Matija, cerkovnik svetega Klemenca. Da ni zdrknil na spolzki travi ostrici, si je bil na noge navezal dereze. Previdno in na kratko je zamahoval s koso in skrbno pazil na kamenje, pa je kljub temu moral venomer brusiti. Nazadnje tudi osla ni mogla več pomagati. Kosa ni hotela kar nič več odrezati. Trava je bila že presuha. Matija je pogledal na nebo in po soncu razsodil, da je ura nekako deset. Prek Stola je počasi plaval s koroške na kranjsko stran svetel oblak in obetal še za naprej lepo vreme.

Počasi in previdno se je Matija ritenski pomikal navzdol po strmem plazu. Grede je kar s koso razgrel po nakoso travo, da bi se hitreje sušila. Tik za ruševjem, kjer je bil odložil suknjič, je obstal in sedel. Bil je žejen. Segel je po putršek, ki ga je bil zjutraj postavil v senco, pa mu ga je med delom obisijalo sonce. Dvignil je ročni sodček do ust, nagnil glavo vznak in pil. Ni se odžejal do konca. Zadnji požirek je celo izpljunil. Voda je bila sparjena. Namenil se je, da stopi, ko se malo odpočije, po drugo in se ob izviru Završnice napije mrzle studenčnice. Usta si je pa le odmočil, da bo mogel jesti suh in trd črn kruh. Klobaso, majhno, da bi jo lahko s špilo vred stisnil v pest, si bo prihranil za opoldne.

S tolmincem, z nožem, ki za koga drugega še počenega groša ni bil več vreden, on sam bi ga pa še za zlato nerad položil na tehtnico, je odrezoval skoraj ovsenjaku podobni kruh in zalogaj za zalogajem nosil v usta.

Matijev nož! Še kot skrivač ga je bil kupil, prav za izkupiček srnjaka, ki ga je bil tisto jutro ustrelil, ko je prvič videl Marijano, svojo sedanjo ženo. Šele devet let je

bila stara. Na vrhu Pekla je bilo. Menda je pomenilo, da se bo kakor skozi pekel prerival skozi življenje.

Skrivač! Z rožicami mu ni postlano, je pa sam svoj. Nazadnje, ko so biriči že obupali, da mu pridejo do živega, sta pa čas in pritisk na dom, na rodno domačijo, pregovorila Matijevo pamet, da se je sam zglašil gosposki. Niso mu vzeli tolminca. Biriči bi ga bili kar gotovo. Varno je varno. Saj navsezadnje utegne biti navaden nož, čeprav v žepu zvezanega, pa pogumnega in preudarnega moža, celo nabitim puškam nevaren.

Potem sta Matija in njegov tolminec dobrih šest let in pol nosila suknjo belo, sabljico pripasano in puškico nabasano, vmes se kar dvakrat, devetinpetdesetega in šestinšestdesetega leta, lasala s plementezarji. Medtem se je brat vgnezdil na domačijo, za katero, kakor so rekli, se je on boril. Brat mu sedaj še tistih borih goldinarjev dote noče izplačati. Pa tako krvavo bi potreboval denar. Tele, če bo junička, bi rad privezal, da si odredi drugo kravo, ker Cika je že stara in ima vsako leto manj mleka, otrok je pa že pol tucata in jih utegne biti še pol. Molitve in gnoja pa piskrov in otrok ni nikoli preveč pri hiši.

Matija se je sam svoji norčavi modrosti nasmehnil in, kakor bi mu nekaj reklo, pogledal prek stisnjene doline v zadnjo stran Begunjščice. Obstrmel je in prenehal žvečiti trdo skorjo. Ne, ni se spregledal. V plazu za Bukovo pečjo se je pasel velik gams. Pravkar se je premaknil. Oh, kako bi prišel prav. Pa kaj, ko nima puške s sabo. In pa še Marijana —

Pred dvema letoma je bilo, takrat, ko sta z Lovrencem čez rušljive previse na koroški strani Vrtače pod varstvom skalnega plezalčka, ptička Matere božje s Svetih Višarj, ušla Bornovim lovcem. Janeza so pa ujeli in z njim vred njegovo puško. Pa mu je Janez kaj kmalu priskrbel drugo, boljšo; koj, ko je odsedel tistih šest tednov, ki so mu jih bili prisodili. Res da je Matija v takratnem strahu na velikega šmarna zvečer ženi Marijani obljubil, da ne pojde nikoli več na gamse. Pa — Morebiti jo pa le pregovori.

Kozel se je potegnil z goličave v ruševje in legel. Matija se je že kar videl, kako bi ga

zalezal. Prav posebno smolo bi moral imeti, da bi ga ne podrli. Skoraj privezanega ima.

Kakor bi se hotel otresti skušnjave, je obrnil pogled od Begunjščice in se ozrl navzdol po Završnici, proti Jezercem. Na stezi za vodo je zagledal moškega. Znova si je zaslonil oči in prepoznal Janeza. Glavo bi stavil, da gre spet stikovat za gamsi. Ga mora opomniti, da je Lovrenc, zapriseženi čuvaj, v Zelenici, je brž našel izgovor, vzel putršek in se spustil po drči navzdol proti Kopišču. Ob izviru Završnice se je prikril za grm, legel v travo in čakal. Komaj se je dobro umiril, so prileteli trije grivarji pit vodo. »Dobro sem skrit,« si je mislil Matija.

Golobi so stegnili vratove in odfrfotali. Za vodo navzgor je prišel Janez, na videz malomarno, kakor bi se za ves svet nič ne menil, v resnici je pa prebadal z očmi vsak grm in menda videl vse od vrha neba pa še za ped v tla. Še preden ga je Matija utegnil presenetiti, kakor je nameraval, ga je ogovoril Janez:

»Kaj se hladiš? Tudi jaz si malo oddahnem.« Privzdignil je klobuk in si z roko otrl znoj s čela.

»Kaj pa kolovratiš v tej vročini naokrog?«

»Jernejec mi je naročil, naj mu do nedejše priskrbim gamsa.«

»Jernejec?« se je začudil Matija. »Saj ima vendar svoj lov in svojega lovca.«

»V njegovem gamsov v tem letnem času skoraj ni. Pridejo šele na zimo. Sedaj so vsi na senčni strani. Prav na Koroško bom menda moral stopiti.«

»Ne vem, če se ti izplača. Saj —« Matija je že hotel povedati, da ve dokaj bliže, skoraj pred nosom, za kapitalnega gamsa, pa mu je Janez segel v besedo. »Dobro se mi bo izplačalo. Nič manj ne bom zaslužil, kakor če bi prodal tele izpod krave.«

»Tele izpod krave —« je zategnil Matija. »Oh, kako bi se meni prileglo toliko denarja.«

»Poskusi!«

»Morebiti —« Matiju še zdaleč ni več hodilo na misel, da bi izdal ugledanega gamsa; prej bi ga utajil. Kar nekako zamislil se je. Janez ga je pa spodbujal: »Daj, daj! Če jaz ne uspem — Saj veš. Lov je lov. Pa četudi padeta dva, bo Jernejec oba rad prevzel.«

»Kam bo kar z dvema hkrati, sedaj poleti?« je potipal Matija.

»Ne skrbi! Cel trop Tržačanov se je prišlo čez poletje k njemu hladiti in past in pit in

denar zapravljal. Pravi, da bi najraje jedli samo divjačino, vsega presiti, kakor so. Sicer ima pa tudi ledenico.«

Da pojde na gamsa, o tem Matija že ni več dvomil. Razmišljal je samo še, kako to izpelje.

Janez je vstal: »Jutri zvečer, ko se dodobra stemni, se oglasim pri tebi. Glej, da bo kaj.« Pomenljivo je dvignil obrvi.

»Pa pridi. Kaj že odhajaš?«

»Se moram kar podvzitati.«

»Kje imaš pa puško?«

»Za Šijo jo spravljam.«

»Dober pogled!«

»Prav tako tebi.«

Janez je bil že za streljaj daleč, ko mu je Matija zaklical, naj počaka. Pohitel je za njim in mu skoraj na uho povedal, čeprav ju nihče ni mogel slišati, da je v Zelenici Lovrenc, zapriseženi župnikov lovec.

»Prava reč,« se je zasmejal Janez. »Saj oba paziva, da se ne srečava ob nepravem času; to se reče, kadar jaz nesem puško ali pa gamsa na rami ali pa oboje hkrati. Nerodno bi bilo za oba, če bi za tako najino srečanje zvedeli orožniki.«

»Kaj pa gospod župnik, ki imajo lov v zakupu?«

»Ne bilo bi hudega,« je malomarno zamahnil Janez z roko. »Gospod so prej hoteli imeti mene za čuvaja kakor pa Lovrenca, a me gosposka ni hotela potrditi. Zavoljo tistih tednov zapora, ki sem jih staknil predlanskim v Šentaneškem melu.«

Janez je brezskrbno odšel v razdrapani svet za Stolum, Matija se je pa zamišljen vrnil k izviru Završnice. Po glavi sta se mu podila gams in junička, ki jo povrže Cika. Za rožni venec dolgo ali pa še dlje je posedel pri studencu, preden je dokončno zmagal gams. Kakor ob mizo je udaril s pestjo ob koleno in pribil: »Tako bo in nič drugače biti ne more, če nočem, da ne bodo otroci stradali. Še tako so dostikrat brez kruha.«

Naglo, kakor bi ga s šilom zbodel, je vstal, natočil poln putršek vode in se v opoldanski vročini pognal v strmino Srednjega vrha. In je hitel obračati in zgrabljovati. Vmes je pa venomer pogledoval za Bukovo peč, kakor bi se bal, da se gams ne premakne više gor v Bornovo zakupno lovišče. Ne, ne! Tja gor bi si pa ne upal tvegati.

Sonce se je nagnilo in senca je pregrnila dolino Završnice. Prav takrat je vstal tudi

kozel, se pretegnil in se pričel pasti po plazu navzdol. Matiju je kar odleglo: »Če Bog da, ne dosežeš jutri več svojega sedanjega ležišča; prej ležeš za vedno.«

Sonce je zgubilo moč in seno se ni več sušilo. Matija je napravil dve veliki kopici in čeprav ni bilo seno še povsem suho, si ga je le navezal polno nosilno rjuho, kar ga je oseči mogla. Težko si je sam zadel tovor na hrbet in koj čutil, da nese precej funtov čez cent. Nič ne de. Na Jezercih, pri mostu in pri križu na vrhu pota malo počije, pa bo seno doma. Jutri ga otroci na vrtu razsteljejo in do konca posuše. Kaj bi hodil prazen, ko mora po puško.

Čeprav je bil Matija ravno na sredi petega križa, ga je težka rjuha zdelovala. Do Jezerc je še nekako šlo. Pri Krniškem mostu se mu pa kar vstati ni več ljubilo. Niti opazil ni, kdaj je ves Zavrh s Stolom vred pokrila senca. Prav malo se mu je zadržalo. Predramili so ga koraki. Isti hip je poleg sebe ugledal čuvaja Lovrenca s puško na rami. Zdrznil se je, kakor bi že hodil po nedovoljenih lovskih potih: »Lej ga, Lovrenca!«

»Si upehan,« je prijazno prisedel Lovrenc.

»Prav precej,« je priznal Matija.

»Se ti ne čudim. Šest otrok, zaslužek slab, garaj pa noč in dan — Le kako se pririvaš?«

»Marsičemu se je treba odreči.«

»Ne, ni mi žal, da sem ostal samski.«

»Meni pa ne, da sem se oženil,« se je nasmehnil Matija.

»Vsak po svoje ve. Največ nas je takih, ki res prosimo samo za vsakdanji kruh, pa še vselej uslišani nismo. Nekateri pa že Boga preklinjajo, če ne morejo izjedi delati iz mesa.« Lovrenc je ponudil mehur: »Na, natlači si ga.« Natlačila sta čedri, prižgala in kadila.

»Kje si hodil?« je iz vljudnosti vprašal Matija.

»Za divjadjo sem stikoval. Gospod župnik hočejo imeti do srede prihodnjega tedna, do svetega Avgušтина, ko vsako leto povabijo sosednje gospode, gamsa. Zavoljo juhe, pravijo. Pa gamsa zdaj ni. Se bodo že morali kar s srnjakom zadovoljiti.«

Matija je izpihnul dim in pljunil. Zbodla ga je misel, kaj bo, če gospod zvedo, da je on ustrelil gamsa in prodal, sami ga pa niso dobili. To bosta zaropotala. Še iz mežnarije ga lahko spode. Ali naj pove Lovrencu ali ne?

Naka! Kar bo, pa bo. Naznanili ga gospod ne bodo, drugo pa že kako prenese. Mora priti do teličke. In — namesto da bi Lovrencu povedal za kozla, se je ognil odgovoru. »Gamsa kar nič nikar ne išči. Srnjaka ti pa jaz potisnem pod strel, če ne bo drugače.«

»Saj res. Jaz ti pa sedaj ponesem rjuho na vrh poti.«

»Eee, zato ravno ni treba. Če pa že hočeš, mi ustrežeš. Je težka. Seno še ni suho.«

»Če si jo zmogel ti dosedanjo daljo, jo bom menda tudi jaz ta kratki konec poti; pa čeprav je v breg. Samo zadeti mi jo pomagaj.«

Lovrencu je težko breme k rebri navzgor preznajilo vso srajco, Matija se je pa s puško na rami odpočil. Pri križu sta se spet oddahnila. Nato se je Lovrenc spustil po Velikem melu proti Breznici pravit gospodu Janezu Kramarju, da gamsa ni, srnjak pa kar gotovo bo.

»Le glej, da me ne spraviš v zadrego. Bi se me gospodje preveč privoščili, kakšen lovec da sem.«

»Za prrr-mejver!« Lovrenc se je še pravi čas spomnil, da govori z gospodom župnikom, in se ni pridušil.

Matija je počasi stopal po vozni poti navzdol. Saj hitro mogel ni. V Blejskem jezeru se je kopala večerna zarja. Vasi in polja je zagrinjal mrak. Večerni zvonovi so se oglašali. Rodinski je zapel med zadnjimi. Marijana pač prej utegnila ni. Sedaj zvoní s srednjim. Za vrv malega sta pa potegnili Micka in Marijanca, najstarejša otroka. Sklonjen pod težkim bremenom je tiho in sam zase zmolil angelovo češčenje in pristavil še očenaš, da bi jutri srečno prinesel gamsa domov.

Doma so se usuli otroci okrog ata. Matija jim je s preizkušenim tolmincem po grizljaju rezal trdi kruh, ki ga je bil sebi pritrgal od ust, samo da je mogel, malim v veselje, prinesiti iz Zavrha medvedov kruh. Oh, kako je bil dober. Za gosposkega razvajenca najbolj draga torta ne more biti boljša.

Zvečer, ko so otroci že pospali, je šele omenil Matija ženi gamsa za Bukovo pečjo. Spočetka kar nič ni marala slišati. Se je preveč bala za moža. Pa ji je dopovedal, da otroci utegnejo ostati brez mleka, če —

»Pa pojdi, če ni drugače,« se je vdala Marijana. »Samo v Bornovo mi ne zaidi. Tam še življenja nisi varen. Baroni so baroni in tisti nemški lovci kakor stekli psi.«

»Saj ti pravim, da se drži v našem, v župnikovem.«

Marijana je odšla v kuhinjo, da zagrebe pod pepel žerjavico v peči. Kaj bi trošila zjutraj vžigalice, če treba ni. Grede je mrmrala: »Ko bi le lovske sle ne imel v sebi. Menda mu je prilojena.«

Preden se je Marijana vrnila v hišo, je mož že trdo spal.

Kar pomladila se je noga Matiju. Zjutraj je odzvonil dan, se najedel žgančev in mleka, zamotal puško in borno brašno v nosilno rjuho, se pokropil in pokrižal in odhitel, kakor bi bežal pred biriči. Na vrhu krniške poti se je izročil bogcu v varstvo in ga prosil za dober uspeh. Skliceval se je na otroke, ki ne morejo dorasti brez mleka.

Prav med Matijevo molitvijo je sonce obisjalo vrh Triglava.

V Srednjem vrhu je Matija najprej sklepal koso. Spet si je navezal dereze in se z dokaj večjo vnemo kakor prejšnji dan pričel spenjati za borno, pa sočno travo. Ne sme primanjkovati pozimi kravi in junički mrve. Da se mu posreči odrediti mlado molznico, v to se je že povsem vživel. In je hitel in se gnal kakor že davno ne, vmes pa venomer pogledoval za Bukovo peč.

»Lej ga!« Matiju so se zaiskrile oči in kosa je kar sama od sebe zastala: »Visoko si legel snoči, moje oko te pa spodaj išče. Daleč bo do tebe in pohiteti moram, da se mi na Bornovo ne umakneš. Kar nič se ne smem obotavljati.«

Matija se je urno spustil navzdol proti Kopišču. Za vodo je previdno izvlekel iz košatega grma skrito puško, si jo vrgel prek rame in se pognal tostran Bukove peči v Begunjščico. Hitel je, kar mu je sapa dala. Še senco, ki se je speljala prek njega, je komaj opazil. Ozrl se je proti soncu in videl orla, ki je mogočno jadral v dolino Zelenice. »Kako jagnje utegne odnesti,« je sodil Matija in sedel, da si oddahne. »Sicer pa — se mi zdi, da bom že kar dovolj visoko.«

Matija je počakal, da sta se mu sapa in srce umirila. Spet se je lahko zanesel na roko in oko, če bi morebiti dobil koj gamsa na strel. Splazil se je na greben in previdno pogledal izza rušavega grma v plaz na oni strani peči. Nič, vse prazno in tiho. Porinil se je za ped naprej in začel oprezati navzdol. O gamsu ne duha ne sluha. Umaknil se je nazaj, da se

povzpne na skalo, ki mu je zakrivala pogled navzgor. Ni še povsem dosegel vrha, že se je naglo prihulil in se tesno stisnil v ozek žleb. Za kaka dva streljaja nad njim, tik ob Bornovi meji, je sredi mela nepremično, kakor ulit, stal kozel in gledal prav proti njemu. »Kaj me je že dobil v nos? Skoraj ni mogoče. Veter vendar vleče navzdol.«

Počakati mora, da si vsega ne skazi. Komaj si je še upal dihati in se ni ganil, čeprav ga je v desna rebra tiščal oster kamen.

In je čakal, da je bil ves trd, in pričakal. Med njim in gamsom je pristopicala na plaz srna z dvema mladičema. »Aaa, ta te je motila,« se je oddahnil Matija. »No, če me ti trije ne čutijo, ki so pol bliže meni, me kozel tudi ne.«

Srna je odvedla mladička proti Macesnovcu, gams pa je sklonil lepo orogljeno glavo in se pričel spet pasti. Prav zadnji čas je bilo. Veter, ki je doslej vlekel navzdol, se je sprevrgel kakor vsako dopoldne in potegnil iz doline navzgor v pobočja. Matija se je ritenski spustil raz greben, se umaknil globoko v goščavo, da bi v širokem loku obšel kozla in ga zalezal od zgoraj.

»Na Bornovo bom moral in še precej visoko,« ga je spomnila vest na obljubo ženi Marijani. Pa se je brž opravičil sam sebi: »Prava reč. Zgoraj sedaj tako nikogar ni. Bi ga bil gams že davno izdal, ko je vse doslej veter vlekel navzdol.«

Odslej se Matija ni več menil, po čigavem lovišču hodi. Vse misli so se mu zgostile okrog kozla. Še na juničko in mlado kravo, ki si jo vzredi, je povsem pozabil. Zavedal se je le, da v veter pod gamsa ne sme priti, če si noče vsega skaziti. Rinil je više in više, dokler se niso odprla pred njim neporaščena, z rožami bogata pobočja strme Begunjščice. Previdno se je razgledal naokrog. Nikoder nikjer žive duše. Kaj bi gazil po zaraščenem svetu, po zapletenem ruševju in gostem zaspanku. S puško na rami, kakor bi nosil v žepu vse potrjene cesarske pravice zapriseženega lovca, je pohitel po odprtem svetu nad plaz, v katerem se je spodaj pasel gams.

Spustil se je navzdol, utonil v goščavi in se za hip ustavil. Ne, prav nič se ne sme obotavljati. Kozel utegne leči, sit kakor je, potem bi pa samo še slepa kura zrno iskala. Spet se je prestopil. Lisica, ki zalezuje zajca na paši, ne more biti bolj previdna. Puško je nosil kar v rokah.

Tedaj — pa dokaj više, kakor se je bil nadejal — mu je planilo srce v grlo. Zagledal je gamsa, skoraj tik pred sabo, komaj za lučaj kamna daleč. Takega doslej še ni videl, ne po teži, ne po rogu. Kozel se je pravkar pripravljaj, da leže za senčno skalo. Neslišno, kakor duh, je Matija zdrknil na koleno, oslonil puško ob macesen pred sabo, potegnil polna pljuča sape vase in —

Visoko v melu onstran Bukove peči je zagrmel strel. Postavni samotar se je vzel na zadnje noge, omahnil vznok, telebnil na tla, se prevrgel, obležal in se za vedno umiril za skalo, za katero se je bil nameril samo predremati opoldansko vročino.

Matija je koj sprevidel, da mu drugič ne bo treba streljati, pa je le počakal, dokler gams ni več ganil. Potem šele je stopil do plena in se kapitalnemu kozlu kar načuditi ni mogel. Posebno rogljem. To bi Bornovi kleli, če bi vedeli.

»Saj res, baronovi. Na strel utegne kdo priteči.«

Matija je prijel gamsa za zadnje noge, da ga kar po dlaki potegne navzdol v skoraj povsem varno lovišče brezniškega župnika Janeza Kramarja, pa ga je obšla hudomušna privošljivost. Urno je preparam kozla, ga iztrebil, vrgel vamp za skalo in se posmuknil z gamsom vred naravnost do Završnice, skril puško in plen, se umil do zadnje kapljice krvi in zložno odšel nazaj v Srednji vrh. Prav ko je došel do svojega sena, je zvonček pri Jamah v Begunjščici zazvonil poldan. Matija je odmolil, nekaj malega zaužil, legel in zaspal. V sanjah so ga preganjali Bornovi lovci. Prav zadnji hip, preden so ga prijeli, se je zbudil. Kako mu je odleglo.

Matija je pogledal na nebo. Nad Triglavom so se kopičili oblaki. Huda ura se obeta. Pohiteti mora. Zgrabil in zložil je seno v kopice. Včeraj posečeno je bilo suho, da se je drobilo. Tega je navezal polno rjuho in ga odnesel navzdol na Kapišče in še naprej za Završnico. Tam je rjuho spet razvezal in stlačil v sredo sena puško in plen. Rjuha je bila trdo napeta kakor poln meh moke.

Hudourni oblaki so se premaknili čez Triglav nad Trento. Po nepotrebnem je hitel. Nič ne de. Bo pa prej doma, saj je sobota in delopust.

Komaj komaj si je Matija zadel rjuho na hrbet in ko je vstal in se zravnal, so se mu skoraj kolena zašibila. Ne, tolikšne teže še ni

nosil. Pa ni drugače. Kar zdržati mora. Dobro, da ga vsaj nevihta ne podi.

Na Jezercih je tovor odložil na mizo pred kočjo in ga še kar nekako lahko spet zadel, ko si je odpočil. Pri mostu si pa s kupom hlobov, ki so tam zloženi, pomore, je računal Matija. Pa je drugače naneslo.

Na hlohkih pri Krniškem mostu je sedel Lovrenc. Vsakogar drugega bi se bil Matija razveselil, Lovrenca se je pa prej ustrašil kakor ne. Kaj, če zavoha gamsa v senu. Lovrenc je pomagal postaviti rjuho na hlobo, sedel poleg nje in se nanjo naslonil kakor na mehko blazino, z roko je pa posegel v seno: »Kaj si danes spet na pol travo naložil, ko je rjuha tako peklensko težka?«

»Seno je suho, samo trdo sem ga stlačil,« je na vitez malomarno odgovoril Matija, po tistem se pa jezil: »Ne bo prej nehal, dokler ne stakne mojega plena. Saj naznanil me ne bo, samo ob gamsa bom, ko ga hočejo gospod prav za ta teden imeti. Pa sitnosti bom imel namesto teličke in krave.«

In sta počivala, se pogovarjala in menila in tobak kadila, nazadnje se pa domenila, da pomore Matija Lovrencu v ponedeljek upleniti srnjaka, zato pa Matija Lovrencu ni mogel ubraniti, da bi mu spet ne ponesel rjuhe na vrh poti.

Preklicano je vilo Lovrenca težko breme, pa ga je bilo sram odnehati. Venomer si je rjuho popravljal in Matija se je ves čas bal, kdaj otiplje gamsa v senu. Ali pa, če se rjuha razveže in telebi kozel na tla. Vogli niso nič kaj trdni.

Na vrhu sta breme kar predejala z enim ramen na druge. Matiju da se mudi, Lovrenc pa da še malo za divjadjo pogleda, sta se izgovorila drug pred drugim. Za slovo je lovec nekako oponesel cerkovniku: »Veš kaj, če bi rjuhe skoraj vso pot ti sam ne nosil, bi rekel, da si nalašč komu kamenja navezal. Vražje težko je to seno.«

»Misliš,« je pomežiknil Matija in odšel navzdol.

Sonce še ni zašlo, ko je Matija, ves prepoten, doma na skednju vrgel z ramen gamsa in seno na tla. Kar zabobnelo je. Med vrati skednja se je pa oglasila Marijana, ki je z njive opazovala moža, kako ga zmaguje težki tovor po poti navzdol. Že davno je bila uganila, da mož ne nosi samo sena. Zdela se ji je prav in narobe. Poočitela je: »Le končaj se!« Pa je koj pristavila: »Na mizo sem ti

postavila požirek žganja, pri peči pa visi srajca. Spij in preobleci se, da se ne prehladiš.«

»Bom,« je vsakdanje odgovoril Matija. V resnici pa ni vedel, ali naj bo bolj vesel uplenjenega gamsa, ki mu pomore iz denarne zadrege, ali pa pozorne skrbnosti svoje žene.

Rjuho je Matija razvezal šele zvečer. Janez, ki se je bil prazen vrnil izza Stola, mu je pa svetil. Kozla je bil Matiju kar malo nevoščljiv. Ko si ga je natovoril, da ga ponese po Rebri, kjer je bilo varneje kakor po poti, naprej do Jernejca, je z glavo zmajal: »Le kako si zmoget tako težo s senom vred prinesiti izpod Srednjega vrha do doma?«

»Saj sem ti povedal, da mi je Lovrenc pomagal,« se je pošalil Matija.

»To bi se gospod župnik smejali, če bi le zvedeli.«

»Bog ne zadeni!«

Upihnila sta luč in Janez je odšel v temo. Vrnil se je pred polnočjo in malo dobre volje je bil. Matiju je prinesel denarja, kakor mu ga doslej mesar še za nobeno tele ni naštel. Več kakor meso so vrgli rogliji. Premožen Tržičan jih je po vsej sili hotel imeti, Janez ga je pa znal oskubsti. Kaj bi se poceni postavljaj ob morju z lepoto gora!

Drugi dan, v nedeljo dopoldne, sta baronov višji lovec in visok gost iz ministrstva na Dunaju čakala nad Bukovo pečjo, kdaj se pripase kapitalni kozel iz spodnjega župnikovega lovišča v zgornje Bornovo. Pa je zakrkal krokar nad njima, se spustil na tla in sedel na skalo. Lovec je dvignil daljnogled k očem in ugledal gamsov vamp. Od jeze je zardel kakor nadražen puran in trdo zarobantil: »Fikslaudondonnerwetter!«

V ponedeljek sta Lovrenc in Matija, kakor sta se bila dogovorila, šla na srnjaka. Zjutraj se jima je izmuznil, pod noč je pa padel. Tokrat je Matija Lovrencu vrnil in nesel srnjaka od Krniškega mosta na vrh poti.

Za mali šmaren je Cika storila teličko kakor nalašč za pleme. Matija je je bil vesel, nič manj kakor tistikrat gamsa za Bukovo pečjo.

Drevje je rožnato barvalo listje, v gorah je pritisnil mraz, trava kar nič več ni hotela rasti in živina je odhajala s planin. Dveletna Matijeva junica, tista, ki jo je bil kot teličko rešil pred mesarjem za Bukovo pečjo padli gams, je prinesla venec domov. Bila je najlepša v tropu. Krave so odšle na Reber, jarci

na Jezerca, v Zelenico so se pa spet, kakor vsako leto na jesen, začeli doseljevati gamsi, ki so poletje preživeli v strmih osojah na koroski strani.

Pri osamelih kočah na zapuščeni Zelenici se je tisti torek po svetem Matevžu pasel samcat osel. Župnik Janez Kramar je namreč poleg druge živine redil tudi osla. Vozil je na majhnem vozu iz oddaljenega polja v Vrbi krmo za prašiče in pa šolarje je metal na tla, če ga je kdo poskušal zajezdariti. Ta dan je prinesel na Zelenico brašno za lovce in gonjače — tudi putrh vina je bil zraven — in je sedaj čakal, da mu nazaj grede natovorijo gamsa ali celo dva ali pa nobenega, kakršen bo že lov.

Pok!

V Begunjščici, tostran Velikega mela, se je razlegel strel. Sivec je dvignil glavo in se nehal pasti. Koj nato je legel, da si še malo počije, najedel se je že, in se za nadaljnje strele niti zmenil ni več. Vstal je šele, ko so se glasno nasmejani vrnili lovci, štirje po številu — vsak je uplenil svojega kozla — in trije gonjači, Lovrenc, Matija in Janez. Osel je vstal, možaki pa so poplegli na sočno travo pred kočjo in pridno zalagali in zamakali nad vse pričakovanje uspeli lov. Pa koliko je vsak vedel povedati. Komaj so se zvrstili.

»Gremo, da bomo zložno še za dne doma!« Gospodar lova, župnik Janez Kramar, se je dvignil in za njim vsi drugi.

Janez, ki se ga je vino, podkrepjeno z nekaj požirki žganja, že malo prišlo, je hudomušno pripomnil:

»Oh, gospod fajmošter! Kako bi sedaj prav prišlo, če bi tle štirje kozli oživeli in lepo sami šli z nami. Doma bi vsakemu dal polno pest soli. Le zakaj ste jih postrelili! Ali ni sitno?«

»Lažja dva natovorite oslu, težja dva pa — si ju boste že kako razdelili,« je odločil župnik Kramar.

»Manjša dva prevzameva midva z oslom, večja dva pa poneseta Lovrenc in Matija. Navajena sta prenašati težke rjuhe sena.«

»Lej ga,« je strmo pogledal cerkovnik svetega Klemena Janeza in si zraven mislil: »Prav toliko se ga je nabral, da bo še kaj očenaš.«

Janez mu je pogled vrnil in pristavil: »Če bosta pešala, pa v breg Črvivce še jaz malo poprimem.«

Matija je svojega nekdanjega vojnega tovariša na skrivaj dregnil s komolcem: »Tiho bodi!«

»Saj nisem nič rekel,« je glasno odgovoril Janez.

Po muhavem vedenju je župnik Kramar sodil, da Janeza spet žgečka navihanost, ki mu jo bo še nocoj izvabil, pa čeprav postavi gonjačem na mizo bokal vina več kakor ravno za potrebo.

V Črvivce si je Janez res oprtal gamsa, ki ga je do takrat nosil Matija. Na vrhu poti pod križem je pa glasno pripomnil, da bi kozla ne bil zmoget, ko bi bil zavezan v cent težko rjuho sena, ker pač ni tak tič, kakor sta Matija in Lovrenc. Župniku Kramarju se je malo posvetilo.

»Do konca pa poizvem zvečer, pri pijači,« si je mislil.

Izpod križa na vrhu poti se je Janez s kozlom na hrbtu spustil v strmi mel Brunk in odbrzel navzdol kakor gams. Marsikdo bi si še prazen ne upal tvegati te bližnjice. Janez pa skozi poglobljeno, očem zakrito drčo ni nesel prvega gamsa. Drugi so šli naokrog po poti. Matija je vodil osliča.

Uspešen lov, dobra večerja, gamsova jetra z vsem, kar zraven spada, in vina po volji so zadnji pogon dvignili do hrupnega smeha. Židane volje so bili gospodje v hištrni, še boljše pa gonjači in hlapec in dekla s kuharico vred v kuhinji. Janez jih je kresal kakor redkokdaj. Seveda ni mogel zamolčati, kako je zapriseženi lovec Lovrenc nosil Matiju v rjuhi zavezanega, protipostavno uplenjenega gamsa. Župnikov oče, ki je prav tiste dni prišel s Čemšenika obiskat svojega sina, se je od smeha ob kolena tolkel:

»Tak takele kozle pase pod Stolom naš gospod.«

Odprla so se vrata in v kuhinjo je stopil župnik Kramar.

»Vse sem dobro slišal,« je gospod skušal biti hud, pa ni mogel skriti zadovoljnosti: »Jaz naj lov plačujem, drugi boste pa streljali najbolj kapitalne gamse. Vse, kar je prav, Matija.«

»Gospod župnik,« se je opogumil cerkovnik, »gamsa nisem ustrelil v vašem. Borno-vim lovecem sem ga, bi rekel, izpred nosa snel.«

»Vsaj roglje mi prinesi pokazat, če mi jih že nočeš dati.«

»Iz srca rad, gospod župnik, samo nimam jih več.«

»Si jih vrgel v ogenj, da bi izbrisal vsako sled. Kajne?«

»Veste kaj, tako grdega greha me pa nikar ne dolžite,« je bil Matija kar nejevoljen. Na pomoč mu je prišel z besedo Janez: »Gospod fajmošter, naj ne zamerijo. Roglji nekje v Trstu vise. Vrgli so pa več kakor meso s kožo vred. Sem ga znal pritisniti, bogatinec. Matija ima pa za tiste denarje najlepšo junico v tropu.«

»Takooo —« je zategnil župnik Kramar. »Potem je kar prav,« je še pristavil. Videti je pa bilo, da mu ni povsem prav. Matiju resda ni zameril, Janezu bi pa ob priliki rad vrnil današnje nagajanje.

Trda noč je že bila, ko so se razšli lovci. Janezu je bilo pa še prezgodaj iti spat. Zavil je še v Žabreznico v krčmo k Vrbanovcu. Okrog polnoči je mimo župnišča pripel, da je bil v vojski pri Kustoci. Župnik Kramar se je za hip zbudil, prisluhnil in se nasmehnil: »Aha! Že vem, kako ga izplačam.«

Prihodnjo nedeljo je župnik Janez Kramar po predpisanih molitvah za konec pridige znova povzel besedo:

»Še fantom, posebno starejšim, ki so Kustoco zavzemali, bi rad nekaj povedal.«

Dokaj oči je pogledalo Janeza. Izmed »kustocarjev« je bil samo on še samski. Lovrenc se je bil minuli predpust oženil.

»Fantje!« je nadaljeval župnik. »Če stopite ob nedeljah na kozarec vina, kdo bi vam to zameril. Saj ves teden delate in trpite. Na delavnik bi bilo kaj takega seveda napak. In če se malo zagovorite in posedite, tudi nič ni hudega. Ko se potem ponoči vračate od Vrbanovca domov, radi malo zapojete. Saj vas je kar lepo slišati. Samooo — Kadar greste mimo pokopališča, bodite tihi. Mrtvi imajo radi mir. Za pokopališčem pride cerkev. Tam je pa Bog. Odkrijte se in molče pozdravite. Za cerkvijo greste mimo župnišča. Tamkaj mimo pa — kar grlo dá. Grše se ne bo nobeden zadržal kakor moj osel. Pa še enkrat amen.«

Vsa cerkev se je zasmejala, župnik je pa dal blagoslov.

Od te pridige naprej za časa župnika Kramarja na Breznici fantje mimo pokopališča, mimo cerkve in župnišča niso nikoli več peli, najmanj pa skrivni lovec Janez.

Visoko nad Vojami je v Jelovčanovem gozdu pela sekira. Večerilo se je že, ko je domači sin Štefan pripeljal delavcem živil: moke, mesa, krompirja in fižola. Fantom je dal še tobaka, med dekleta pa razdelil štrukljev in brž obrnil konja in odropotal z vozom navzdol, da bi bil še pred temo iz največje strmine. Precèj niže, ko je že zavil med bukve okoli hriba, je zaslišal klice na pomoč.

»Kdo si, božji, in kje? Kaj se je zgodilo?« Je iskal za glasom po strmini. »Ej, deklíč,« se je začudil, ko je zagledal na nji dekle, ki se je krčevito oprijemala grmovja. »Pa ne, da si Balantova Rotijica? I, seveda si, sedaj sem te spoznal. Le trdno se drži!«

Skočil je z voza in odhitel na pomoč.

»Le kako si zašla v tako strmino? No, vidiš, roke ti nastavim, takole, sedaj se pa kar spusti in nič se ne boj, trdno stojim! No, le skoči, le! Kaj misliš trombe sodnega dne pričakati v bregu?« je priganjal.

Nazadnje se je dekle le opogumilo in se spustilo. Zdrsnilo je nizdol in fant jo je ročno prestregel. Vsa je trepetala.

»Vidiš, sedaj si moja,« se je pošalil in vroči obraz se mu je dotikal njenih las.

»Nisem, nisem,« se mu je uprla.

»Moja si in lahko naredim, kar hočem,« ji je še nagajal in jo gledal.

»Pusti me!« se mu je Rotija skušala izviti iz trdega objema in solze so ji silile v oči.

Počasi je Štefan razklenil roke. »Nič se ne boj, deklica; ničesar ti ne storim in tudi žaliti te nisem hotel,« jo je pogovarjal in ji z raskavo dlanjo obrisal solze. »In vsa si v trnju,« ji je še hitel pobirati bodice iz obleke. »Kako si vendar zašla tja gor?«

Rotija je povedala, da je grabila obsekano smrečje, a ji je zdrsnilo na iglastih tleh in jo vrglo na rob stene. Lovila da se je za ruševje in skale, a ji je vse ostajalo v rokah in padla bi bila na cesto, da je ni zadržalo tisto bodičevje sredi stene. »Hvala Bogu, da si prišel, Štefan. Čisto pri koncu sem že bila z močmi,« se je obrnila k njemu. »Le kaj bi bilo sicer z menoj?« Hitro se je nočilo, a skozi mrak je posvetil še zadnji žarek rdeče zarje in se ujel dekletu v vlažne oči, da se je fant ves zagledal vanjo. »Kaj si bo mislil Gregor, ko me bo zastonj iskal na poseki?« se je spomnila Rotija, ko sta bila že precèj niže.

»Gregor?« je prešinilo Štefana. »Naj misli, kar hoče! Poglej, prav do doma te bom peljal.«

»Ali res?« se je razveselila Rotija. »Saj sem res še tako slaba v kolenih, da bi sama nikamor ne mogla.« Oprijela se je njegove roke, ko se je voz na razriti cesti nevarno zazibal.

Kmalu sta prišla na ravno in že ju je objela mesečina.

»Kako je zala,« je premišljeval fant in gledal njene rumene lase, ki so se ji svetili v luninem svitu.

»Veš, kaj, Rotija,« se je potem živo domislil. »Ali boš prišla k nam pomagat, ko bomo želi?«

»Ne vem, toliko imam šivanja,« se je v zadregi branila, nazadnje pa le obljubila.

Nato sta molčala in se vozila v tihem polnem večeru. Obema se je zdelo, da je vožnja neskončno lepa in da je živeti tako lepo. Ob jezeru je skozi drevje zabrela lučca. Tu je pri teti Katri živela Balantova Rotija.

»Zdaj sem doma. Ustavi, Štefan,« je rekla Rotija in urno skočila z voza.

Pa jo je fant pridržal za roko in se nagnil k nji: »No, Rotijica, kako mi boš rekla, ko sem te rešil in te pripeljal domov?«

Modre oči so se zazrle vanj: »Da si fant od fare,« je smehljaje se odvrnila, mu odtegnila roke in zbežala v hišo.

Rotija je bila sirota; že zgodaj so ji umrli starši in še majhno jo je vzela k sebi materina sestra Katra, ki je imela malo zemlje ob jezeru. Ker od pridelkov nista mogli živeti, se je Rotija izučila šivanja. Bila je pridna in spretna in je kmalu imela polne roke dela. Tudi ta večer jo je teta pozdravila s sporočilom: »Španovi so pripeljali polno skrinjo platna in čipk za nevestino balo. Taka bogatija! Samo poglej!« je hitela Katra, a Rotija se ni dosti menila zanj. Komaj da ji je odgovarjala. Umaknila se je brž v svojo izbičo in se naslonila na okno. Rože v vrtičku so dehtele in iz grmičja so sijali beli cvetovi kresnic in jasmína. Zagledala se je v večerno nebo. »Da ste ga videle, zvezdice, fanta, kako je zal, da ste slišale njegov smeh, ko mi je gledal v oči in so me tesno prijele njegove roke!«

Vročica ji je pognala kri v obraz, da si ga je pokrila z rokami, v sreču ji je zazvenelo, kot še nikoli tako toplo in sladko. Pri Svetem Pavlu je udarjala ura za uro, Rotija je pa ni slišala. Vsa je bila zaverovana v misli, ki so iskale samo Štefana in se mudile le pri njem. Šele pozno ji je spanec zatisnil oči.

Na pobočju Pršivca sredi pašnikov in gozdov je stal Jelovčanov dom in v jezeru so se ogledovali njegovi beli zidovi. Mogočna hiša je bila obrnjena proti jugovzhodu, da so se že v ranih jutrih zablješčala v zelen kamen vzdana okna. Kamnit je bil tudi oboj hišnih vrat. Od treh strani je obdajal gorenjo hišo lesen rezljan hodnik, na policah in v linah pa so cvetele med roženkravtom in nageljni pisane begonije in rože pasijonke, posebne ljubljenske Jelovčanove matere. Za gospodarskimi poslopji so se širila polja in travniki, vse pa je objemal in napajal šumen gorski potok, ki se je potem po strmini podil v jezerski objem. Blizu tam je ob mladi Savi šumela žaga, ki je bila tudi Jelovčanova last. Ponosna in bogata je bila ta domačija, toda gospodar, stari Jelovčan, se je zapletel v slabe lesne kupčije in izgubil veliko premoženja. Zato je tako težko poslušal sekiro v svojem gozdu. Vendar se je tolažil, da se bo v kratkem primožila k njim Spanova Franica, hči bogatega gruntarja. Zadovoljno je gledal na Španovino, ki se je širila spodaj na ravnini, kjer je gospodaril njegov starejši sin Tine.

Kakor zlato bandero je plulo poletno sonce po neskončni nebesni modrini. V dalji so se zbirale svetle kope oblakov in se naslanjale na gorska slemena. V opoldanski vročini je utihnilo gruljenje divjih golobov, ki so gnezdili v skalnih vrhovih nad Jelovino. Zdaj pa zdaj je lahno zavelo od gorá, da so zavalovala žitna polja in se je težko klasje sklonilo k tlom.

Že tretji dan so želi na Jelovini. Hoj, to je sonce žgalo zarjavele obraze in roke mladim žančicam. Rotijica je zbirala klasje in ga vezala v snope. Z glave si je potegnila robec in si obrisala potne kapljice z obraza.

»Čaj, te jaz obrišem,« se ji je ponudil stari hlapec, potegnil iz žepa velik moder robec, si segel z njim po zaprašenem vratu in ga nato pomolil Rotiji.

Dekleta so prasnili v smeh in začela dražiti šestdesetletnega fanta in se mu nagačivo

ponujati, da jim je nazadnje ušel, češ saj tako ni nobena dovolj brhka zanj.

Jelovčanova mati, ki je pospravljala južno, si je zasenčila oči in pogledala za Rotijo. »Kako pripravno in pridno dekle; prav tako bi si želela, da bi gospodinjala za menojo. Toda denar, tako krvavo nam je zdaj potreben, tega nam prinese Franica.«

»Hej, Rotija, snope mi pridi podajati,« je zaklical Štefan stojé na praznem vozu.

Prijazno ji je pokimala mati, ko jo je Rotija vprašujoč pogledala. Štefan se je ozrl krog sebe in skrivaj vzel šopek izpod klobuka. »Tole je zate, Rotijica,« ji ga je stisnil v roko, ko mu je podala snopje. »Na Vernarju sem bil v nedeljo in nate sem mislil in zate nabral planike. Pa tele rože poznaš? Veš, materi sem jih ukradel.«

Dekle se je presenečeno ozrlo. »To so rože pasijonke. Ta venec vijoličastih resic je Kristusova krona in trije žebli, beli lističi so pa Veronikin prt.«

»Naša mati jih imajo v linah že vsa leta, kar so pri hiši.«

Dekle je varno spravilo šopek v cekar.

»Sedaj pa pohitiva, Rotijica,« je dejal Štefan. »Kako si pridna in urna, le zakaj nisi naša,« ji je čez čas zaklical z voza. »Veš, kar pri nas bi morala ostati.«

»Dosti je na vozu, da bo konj zmogel,« se je oglasil stari Jelovčan, ki je ujel njun pogovor. »In Franica je naročila, da pridi še nocoj k njim, da se zgovorite zastran oprave, ker so najeli mizarja, slišiš, fant.«

Štefan je togotno vrgel žrd na voz, da je konj prestrašeno odskočil. Z Rotijinih lic je izginila kri, da jo je po vsem telesu ledeno spreletelo. V strahu je vprašujoče iskala fantovih oči, a ta je z bičem udaril po konju in pognal, ne da bi se ozrl vanjo.

Dekle je začutilo, ko da sta se vse njeno veselje in vsa mladost pogreznili v brezdanjost. Vrnila se je na požeto njivo, molče vezala snope za žančicami in se komaj zavedala svojega dela. Ko je zašlo sonce, je tiho sedela pri velikih mizi v veži, kjer so večerjali. V smehu in šalah je mineval večer, saj je gospodinja dobro postregla in za slovo so prinesli še tepkovca iz kleti. Rotija se je prva poslovila, češ da jo boli glava in da ima daleč domov.

»Te bom jaz pospremil,« ji je na splošno veselje obljubil stari hlapec, »samo do polnoči še ostani, Rotija.«

Rotija je odkimala in odtavala v dolino.

»Za Kriščevo voljo, kakšna pa si? Ali si bolna?« se je prestrašila Katra, ko je vsa blede stopila v hišo.

»Nič se ne bojte, teta; samo majčkeno me glava boli,« se je po sili nasmehnili deklet.

»Uh, saj sem vedela, da sonce ni zate,« je tarnala starka in hitela pripravljati tavžent-rože, da ji skuha čaj.

»Kar legla bom, saj je že pozno; nič ne skrbite, tetka,« ji je odgovorila Rotija in ji pobožala izdelane roke.

V svoji izbici pa se je sesedla na posteljo. »Pa zakaj me tako boli, da prenašati ne morem? Saj mi ni še nič dejal, ničesar obljubil, tudi ne povedal, da me ima rad, pa vendar mi je tako hudo,« se ji je križalo v mislih.

Zunaj je bila tiha poletna noč, narava je počivala, le ob jezeru je trsje skrivnostno šumelo. Dasi vsa utrujena, se je hipoma zavedela: »Zato so Španovi poslali toliko platna!« Moj Bog, s kakšnim veseljem je prišla delo v roke in vezla in šivala za Franco in ni vedela, da dela za Štefanovo nevesto. Domislila se je šopka, ki ji ga je bil dal popoldne, segla v cekar ponj in se zagledala vanj. Medlo so se belili cvetovi v svetlobi zvezd in prednjo je stopila spet kakor že tolikokrat fantova podoba.

»Pasijonke, rože trpljenja... In vendar, na Vernarju je mislil name, ko je iskal platinke, a morda le za trenutek, saj je ženin Španove...«

Tedaj se je nekaj zganilo pod oknom in tihoma potrkalo. »Rotijica, oglasi se!... Prosim te!... Vse ti moram povedati, vse razkriti,« je slišala Štefanov glas. »Ali spiš?« Ostala je tiha in pridrževala sapo. »Vse ti moram povedati, vse o nesreči naše hiše in da sem bil res že pripravljen ubogati očeta in vzeti Franco, da z njenim denarjem rešim domačijo. Toda sedaj, slišiš, Rotija, sedaj nočem ničesar več vedeti o tej kupčiji. Kar sem oni večer objel tebe in te držal v rokah, mislim samo nate,« se je trgalo iz Štefana v gluho noč. »Ne zameri mi, Rotija, oglasi se no!... Saj ti še nikoli nisem mogel povedati, kako je pri nas!« Zopet je potrkal, a Rotija se ni zganila. »Kaj hodi sedaj ponoči?« je trpela. »Ali se me revne podnevi sramuje?« Seveda, samo norčeval se je iz mene,« ji je razbijalo v duši. »Zdaj je vsega konec, vse je minilo.« Zakrila se je z odejo, da bi ne slišala Štefanovega glasu.

»Zakaj se ne oglasiš, Rotija?« je skoraj glasno vprašal Štefan in dvom mu je prevzel srce. »Ali sta mogoče z Gregorjem zmenjena?« Iz žalosti se mu je dvignil fantovski ponos. »Ne bom silil vmes, če je tako,« je še udaril po šipi, da je deklet zapeklo v dno srca, in izpod okna je izginila senca v noč.

»Lepo, lepo,« je hvalila Rotijo in važno, z večšim očesom pregledovala perilo prihodnja Jelovčanova gospodinja, ko se je pripeljala s hlapcem po skrinjo k Balantovi Rotiji. Ob peči sta vasovala sosed Gregor in Mlinarjev Janez izpod mosta. Posmihala sta se na tihem domišljavi nevesti. »Da, tako svatujemo gruntarji: premoženje na premoženje, zemlja k zemlji,« se je košatila Franica.

Mlinarjevega je pogrelo. »Jaz bom pa take vzela,« je pokazal skozi okno, »kakor je tistale roža na vrtu. Zala mora biti, pa čeprav ji sam kupim poročno obleko, samo da se bova rada imela.«

Franco je kar vrglo s stola. Naščeperila se je kakor pav: »Pravijo, da je nekdo žensko lepoto kuhal, pa je neki strašno smrdelo okoli hiše.« Zviška je položila na mizo šop bankovcev. »Tako, Rotija, to je tvoje za šivanje. Če pa ni dovolj, kar oglasi se pri nas; mi dobro plačamo,« je rekla, pomignila hlapcu, da je naložil skrinjo, in odšumela.

Kmalu nato sta odšla tudi vasovalca, Rotija pa je bruhnila v krčevit jok in v solzah utapljala svoje gorje.

O mraku se je Gregor vrnil in dobil Rotijo samo ob ognjišču. »Rotija,« je stopil tesno k njej, »dolgo se že poznavam in prijatelja sva si bila vedno, ali ni taka?«

Začudeno ga je pogledala. »Seveda, Gregor, sosed si in velikokrat nam pomagaš pri delu. Hudo bi bilo, ko bi ne imeli tvoje pomoči.«

»Še nekaj bom vprašal, Rotija. Tako si žalostna in zamišljena; ali res ne moreš pozabiti onega z Jelovine?«

»Katerega?« se je zdrznila Rotija. »Nikdar in nikoli ni bila izgovorjena besedica ljubezni med nama,« je zastokala.

»Umiri se, Rotija,« jo je Gregor prijel za roko. »Ali nič ne veš, nič ne čutiš, kako rad te imam; za ženo te vzamem, Rotija, povej, ali me hočeš?«

Dekletu so se zašibile noge, da se je prišla za ognjišče in besede ni mogla spraviti iz ust. Gregorjevo vprašanje pa je ujela teta

Katra. »Oh, saj se mi je kar zdelo in prav je tako, Gregor,« se je oglasila in bila videti kar zadovoljna.

»No, kako, Rotija?« se je snubec ozrl po molčecem dekletu.

»Oh, ne vem, nič ne vem; počakaj še,« se je branila in povešala oči.

»No, le počakajmo,« je posredovala teta; »čez kak teden se spet kaj oglasi, Gregor. Naj Rotija premisli.«

»Prav; lahko noč, Rotija.«

Gregorjevo posestvo ni bilo veliko, vendar pa zaokroženo in čedno urejeno. Redil je dve kravi in še vola, s katerim je vozil hlode iz gorskih gozdov na žago in precčej zaslužil. Bil je velik, suh, drobnega obraza in majhnih sivih oči. Globoke zareze med obrvmi in tanke stisnjene ustnice so izdajale človeka nagle jeze in nezaupnosti. Zato je Katra skrivaj stopila za njim, ko je odhajal. »Veš, Gregor,« je dejala, »res si priden in pošten. Toda če pride Rotija v tvoj dom, jeze se boš moral odvaditi in lepo ravnati z njo; dekle je tega vredno. Rotija je moje vse, obljubi mi, Gregor,« je zaihtela stara žena.

Gregorju je kri šinila v glavo. »Boste videli, kakšen bom, ko bo Rotija moja,« je obljubil in hudo mu je bilo, ko se je zavedel svoje slabosti.

Vroče poletje se je umikalo jeseni. Po njivah so kopali krompir in pospravljali koruzo. Gozdovi so rdeli in se zlatili v soncu, više gori je že šumel mrzli veter po temnozelenem smrečju.

Tudi pastirji so prignali ovce in živino z Velega polja v dolino. Lepa županova Liska z velikim zvoncec okoli vratu in z molznim stolčkom na hrbtu je vodila z zadnjimi zvončnicami opleteni, cingljajoči trop s planine. Sredi vasi se je živina razšla in vsaka žival je poznala pot v domači hlev.

Tudi k Balantovim je priskakljalo dvoje jagnjet in se s staro zaletelo v Rotijo, ki je zamišljeno stala na koncu vrta. Za njimi se je dostojanstveno prigugala rdečkasta krava. »Jagoda, si prišla?« jo je poklicala Rotija. »Kako si čedna! Dobro ti je bilo na gorski paši. Oh, takrat, ko smo te poslali v planino, kako je bilo še lepo, sedaj pa je vse drugače,« se je grenko zamislila Rotija.

Kmalu po vseh svetih je začel naletavati sneg. Tedaj se je ženil Jelovčanov Štefan. Tisti dan, ko so vozili balo, Rotije ni strpelo

doma. Vzela je sani in se odpravila v rovte po steljo, tako se je izgovorila teti Katri.

»Le čemu se ženeš samotež; saj pojde Gregor z volom ponjo,« je starka vpila še za njo, a Rotija je že ni več slišala. Zvonjenje pri fari in vriskanje jo je spremljalo, ko je lezla v zasneženi breg. Strma je bila pot in Rotija je dolgo hodila.

Nazadnje se je utrujena skoraj zgrudila ob seniku na prag. Zazdela se ji je, da je sama na vsem svetu in čisto zapuščena v svoji bolečini. »Mama, zakaj me niste vzeli s seboj, zakaj ste me tako samo pustili,« je zaihtela.

Dolgo je slonela ob leseni steni in šele veter, ki je začel ostreje pihati in ji zanašati snežinke v obraz, jo je vzdramil. Dan se je že nagibal in mrak se je plazil iz temnih globeli. Nabrala je borovja, ga privezala na sani in odrinila proti domu. Na višavi nad jezerom se je zasvetilo. Vsa v lučih se je bleščala Jelovčanova domačija.

Bila je že trda noč, ko se je Rotija bližala domači koči. Na ovinku se je nekaj posvetilo in zaslišala je kruguljčke. Komaj da se je umaknila kraj pota, pa so že zdirljale sani mimo nje. Štefanovi prijatelji so peljali Franičino balo. »Presneto dekle, toliko da je nismo povozili,« je zavpil voznik in glasni svatje so že izginili v noč.

Franica je že ves teden urejala svoj novi dom. Pravkar je v gorenji izbi spravljala perilo in ga devala v omare. Še po zadnji prt se je sklonila v skrinjo, tedaj pa ji je zašumelo v rokah suho cvetje.

»Kaj je to?« se je začudila in se ozrla po možu. Štefan je šele čez čas spregovoril: »Planike, planike so, daj jih meni.«

Bil je z zelenim trakom povezani šopek, ki ga je bil ob žetvi podaril radostno se smejoči Rotiji. Žena mu ga je brez besed prepuстила in se spet lotila dela, Štefan pa je težkih korakov zapustil zgornjico in se v spodnji hiši naslonil na okno, od koder se je videlo na pot ob jezeru.

»Rotijica, vrnila si mi cvetje, ki je bilo samo zate nabrano. Nisi mi pozabila, ne mi odpustila,« je šepetal. In stopila mu je v spomin vsa rahla in tiha in ga gledala z modrimi, vlažnimi očmi. »Nikdar ne bom pozabil tvojega žalostnega obličja, ko je oče izrekel tiste besede, da sem pobegnil pred teboj.«

Dolgo je gledal uvele cvetove, nato pa šopek spravil v bogkov kot nad mizo.

Po tistem je bil Štefan tih in samosvoji. Žena ga je s skrbjo opazovala. »Le kaj mu je, kaj mu greni življenje?«

Pluk, pluk! je zapel gozdni lepoteč divji petelin in se gugal v borovju visoko na Bogatinu. Rržšš! se je zadržal še više v vrhah zali ruševci po ledenih melinah. Rdeče je vzvelo vresje na prisojeh in kot svetlozelena tančica se je zibalo mlado bukovo listje v pomladnem vetru.

Takrat je od Sv. Janeza sem prikuhal svatbeni drug Mlinarjev Janez in se je zvonko prismejala mlada družica sosedova Anka, ko je Gregor pripeljal Rotijo kot svojo ženo izpred oltarja. Vsa solzna jih je pogostila stara Katra in klicala vse božje blagoslove nad mladi par.

Življenje ju je takoj obdalo z delom in skrbjo. Že drugi dan je Rotijin stroj spet zabrnul in po klanu je ječala zavora, ko je Gregor vozil deske na postajo. Pridnih rok je bilo treba, če sta hotela poplačati dolg, ki ga je naredil Gregor, ko je pred poroko dokupil nekaj sveta in si popravil hišo. In še preden so izlekli izpod strehe staro zibel, da je Rotija položila vanjo hčerko Marjetico, je bilo že kar precèj dolga poravnaneža.

Toda prišla je nesreča. Ko je Gregor sekal drva, mu je sekira zdrsnila in ga udarila po kolenu. Zdravnik mu je komaj ustavil kri in ga takoj poslal v bolnišnico. Toda rana se je zastrupila, da so mu komaj rešili nogo. Gregor je bil obsojen na šantanje okrog hiše in priklenjen na dom.

V Vojah so imeli Jelovčanovi rovt, veliko senožit sredi gozda, više v strmini pa je bilo nekaj gozda in manjša košenica s senikom, last Balantove Katre. Ravno so oboji kosili: na Jelovčanovem cel trop koscev in grabljev, na Balantovem rovtu pa samo Mlinarjev Janez, ki je pomagal Rotiji, ker je bil Gregor še zmeraj zanič.

Ko so Jelovčanovi po večerji še malo počivali pred senikom, se je z zgornjega rovtja zaslišala Janezova pesem:

»Imel sem dekle,	»Ni te na vrtu več,
kot nagelj sladkó,	ne med gredicami,
je šlo čez poljë	ni te na polju več,
in šlo čez goró.«	ne med meglicami,«

Je tiše odpevala Rotija. Hrepeneče je lila pesem v tiho noč. Jelovčanovi so prisluhnili,

Štefanu pa je zatrepetalo v duši: »Res, ni te, nikjer te ni več in vendar si povsod.«

Ob robu gozda je stal in gledal v studenec, ki je šumljal mimo. »Gor moram, prav k izviru v Balantov gozd. Na večer pride Rotija po vodo, mora priti,« je tiho govoril in se že vzpenjal v breg.

Upehan se je naslonil ob viru na star macesen in prisluškoval v temo. Ni dolgo čakal, ko je Rotija res prišla. »Vendar si prišla,« je skoraj zaklical, da je vsa vztrepetala.

»Štefan, ti? Kaj hočeš? Pojdi vendar,« je jecljala.

»Rotija, dolgo te že iščem, da bi ti vse povedal in da izveš, da te ne morem pozabiti,« je hlastno govoril in jo prijel za roko.

Iztrgala se mu je in zaprosila: »Ne govori tega, Štefan; greh je. Saj ti je dobro; imaš pridno ženo in zalega fantiča. Štefan, prosim te, pusti mi mir, ki je bil tako težko priborjen. Ne išči me, ne hodi mimo nas, da ne bo nesreče. Gregor je tako strašen v jezi in togoti, zato pozabi, kot sem morala pozabiti jaz.«

Štefan je bil kot prikovan, ko je zbežala v noč. Rahel vetrič je zamajal vejevje in v vrhu macesna je v spanju zacvrkotal ptiček.

Še vso jesen Gregor ni mogel kaj prida prijeti za delo. Nejevoljen in siten je posedal po hiši in bil z vsakim dnem bolj čudaški in zamerljiv. Vse mu je bilo napoti. Še Rotijina mladost in dobra volja. Brez potrebe jo je sumničil in trpinčil s tem sebe in njo. Hotel jo je imeti zmeraj ob sebi. Povsod je hotel iti z njo ali pa tudi nje ni pustil nikamor.

Že v zgodnji jeseni sta se bila nekoč odpravila od doma. Goste megle so vstajale iz jezera, se dvigale nad gozd in se trgale ob gorskih vrhovih. Rotija je hitela oblačiti Gregorju suknjo in mu pomagala po bregu navzdol do ceste. Tam sta le malo počakala in že je pripeljal mimo Jugovčev Jernač in ju vzel na voz.

»Ali si dovolj oblečen, Gregor, da te ne zebe?« je skrbelo Rotijo in zavijala je moža v koc. Preko polj je mrzlo pihalo in iz meglja je začelo rahlo pršiti.

Ko so prišli v Bistrice, so se ustavili pred Franconovo gostilno. Zajtrkovali so in se pogreli ob peči. Z voznikom so se dogovorili, da se pod večer skupaj odpeljejo domov. Gregor in Rotija sta odšla vsak po svojih opravkih.

»Tu zunaj me počakaj, od zdravnika stopim le še k bratu,« je naročil Gregor ženi.

Tudi Rotija je odšla po opravkih in se zamudila še pri znanki, da je šele o mraku prišla do Francona. Gregorja še ni bilo videti. Sedla je na klop pred hišo in se stisnila pod streho, ker je pričelo močno deževati. Tedaj je sinila luč in na prag je stopila Franconova mama.

»Lej jo no, pa kar na dežju? Tak stopi no v hišo,« jo je povabila.

»Gregorja čakam, ves bo moker,« je skrbelo Rotijo.

»Nič ne maraj, saj ni iz lecta,« ji je prigovarjala Franconka.

»Oj, deklíč, sedaj pa kar z menoj,« je pozdravil Jernač in potegnil Rotijo v izbo. »Rajši bova tule čakala Gregorja,« ji je primaknil stol. »Vidiš, koliko nas je, eden bolj zal kot drug, boš lahko izbirala,« ji je še ponagajal.

Gost tobačni dim se je vlačil po izbi, da Rotija prvi hip ničesar ni razločila.

»Boš pila, Rotijica?« je spregovoril znan glas in nekdo je že postavil poln kozarec prednjo.

Mraz in vročina sta jo spreletela. Pred njo je stal Jelovčanov Štefan.

»Ne, ne bom.« Odrinila je kozarec, da se je vino polilo po mizi. Ozrla se je proti vratom. Na pragu je ob bergli stal Gregor in jezno bliskal po izbi.

»Zakaj me pa nisi zunaj počakala?«

Pa ga je naglo potegnil Jernač: »Ne sitnari, Gregor! Na, pij,« mu je primaknil kozarec. »Potem pojdemo, je že napreženo.«

Gregor se je brez besede zasukal in Rotija je kot ovčka pohlevno stekla k njemu. Zunaj sta ga z Jernačem spravila na voz in molče so vozili skozi veter in dež.

Pri Franconu so se spogledali, ko so se zaprla vrata za Gregorjem. »Škoda take ženske,« je pripomnil gozdar. Fantje pa so si pomežiknili in Kopačev iz Bitnja je dejal: »Primojtrikrat, da mu bom še ponagajal in mu vrgel peska v okno, da bo vedel pasti ljubosumnost.«

»Ne, ne,« ga je miril krčmar. »Gregor bo zdíval nad ženo, da bo groza.«

Fantje pa se niso dali kar tako ugnati, le Štefan je sklonil glavo in se zamislil.

Sneg je naletaval in približal se je božič. Rotija je počedila po hiši, pomila mize in

klopi in napekla potíc. Proti večeru je nabrala smrekovih vejic in v kotu nad mizo med zeleni mah postavila sveto družino, razvrstila pastirce in ovčke. Nad jaslice je pripela srebrno zvezdo in glorio. Iz zibelke se ji je smežčalo dete in krillilo z ročicami; ob njem je Rotija pozabila na svoje težave in skrbi.

Stemnilo se je in pri Sv. Janezu in Svetem Pavlu je zazvonilo sveto noč. V hiši je zadišalo po kadilu in zelenju. Pri jaslicah je brlela dušica v olju in se utrinjala v gloriofi nad hlevcem. Ravno so povečerjali, ko je prišla sosedova Anka. Že ves advent je nagovarjala Rotijo, naj vsaj na sveti večer pri polnočnici zopet zapoje solo kot prejšnja leta. Odkar nje ni na koru, da sploh ni več pravega petja.

»Rotija, glej, da se napraviš! Prišla bom pote,« je rekla Anka.

Rotiji so se zasvetile oči in boječ se je ozrla v Gregorja, ki se je jezno namrdnil. Tedaj pa se je naščeperila Anka. »Lej ga, še prositi bi ga bilo treba, ko že tako vsi vedo, kako trd si z Rotijo in da je prav nikamor ne pustiš, ko jo vsi tako pogrešamo. Ti puščoba ti! Kar šla bo, da veš!«

Gregor se je moral rad ali nerad vdati, da bo varoval dom in otroka. Ko je prvič vabilo, sta se odpravili na pot.

»Anka, glej, da boš pazila nanjo,« je še zaklical Gregor za njima.

»Eh, sitnež,« se je jezila sosedka. »Veš, najrajši bi te kar za tri dni spravila od doma. Čakaj, na Štefanovo pojdeš plesat, Rotija. O, jaz bi ga že izučila!«

»Saj ne misli tako hudo, saj veš, bolan je,« je Rotija zagovarjala moža in hitela za Anko.

Od vsepovsod, tudi s hribov so se vile svetle procesije s plamenicami proti cerkvi. V razsvetljenem božjem hramu je bilo slovesno pobožno.

»Nocoj molijo vsi zlati svetniki in pojejo vsi angelci na oltarjih,« se je zdelo srečni Rotiji. In tam ob strani je bil postavljen Betlehem na zelenem griču, v duplini pa je ležal Jezušček.

Pričela se je polnočnica in orgle so slovesno zabučale.

»Nocoj je nebo razsvetljeno, iz src nam molitev kipi, ker Detece nam je rojeno, ki v jasliah na slami leži.«

Ljudem je zastajal dih. Tako ni Rotija še nikoli pela. Kakor da rasi samo srebro, se jim je zdelo.

Ko sta Rotija in Anka po maši prišli iz cerkve, so ju obstopili veseli znanci in jima voščili praznike in jima segali v roke. Toda urno sta se poslovili in odhiteli proti domu. Došlo ju je dvoje iskrih konj. Na saneh je Anka med drugimi zagledala Mlinarjevega fanta.

»Janez, Janez,« je zaklicala, »še naju vzemite s seboj; tako dolgo pot imava še.«

Sani pa so se že ustavile. »Le gor, dekleti,« je vabil Mlinarjev. »Kar spredaj med možake se stisnita, zadaj je nabito, da ne spraviš zrna vmes.«

In prišlo ju je po dvoje rok in ju spravilo na sani. Urno sta potegnili konja, da so kar zdrčali po ledeni cesti.

Ko se je Rotija razgledala, jo je streslo. Sani so bile Španove in mladi gospodar Tine je vozil. Med moškimi pa je sedel Štefan. »Spustite me dol,« je zaprosila in hotela skočiti z drvečih sank.

Pa jo je zgrabil Španovec. »Ali si nora? Da se ubiješ? Nikamor! Saj boš kmalu doma. Umiri se, Rotija,« je dodal tiše, ko je videl njen strah.

»Rotijica, Rotijica, ali si res ti?« je zaslisljala Štefana. Ni mu odgovorila, le tesneje se je zavila v ogrinjačo.

Večkrat so se sanke za hip ustavile in vselej jih je po nekaj poskakalo z njih. Tudi Anka jo je po bližnji ubrala domov. »Jutri pridem zopet pote, Rotija,« ji je še zaklicala.

Rotija je bila poleg Tineta in Štefana sama z Mlinarjevim še na saneh.

Pozni mesec je pogledal skozi megle, ko je zategnil Španovec vajeti in se nasmejaj. »No, vidiš, Rotija, sedaj si le doma, ko nikakor nisi mogla dočakati.«

Gregor je odprl vrata in stopil na prag. »Ženko smo ti pripeljali, Gregor, in kar zadovoljen bodi, je vse prav,« mu je zaklical Mlinarjev, ko je videl njegov od togote zapripl obraz, in že so izginile sani za ovinkom.

»Saj nisem vedela,« je še spravila Rotija iz sebe vrh stopnic pred hišo, nato je začutila sunek in težak udarec, da se ji je stemnilo pred očmi in je izgubila zavest. Gregor jo je z divjo jezo sunil po stopnicah in vrgel težko poleno za njo. »Na, ničvrednica, da se boš vedela potepati z moškimi,« je zavpil in zaloputnil vrata.

Začelo je mestiti in vedno gosteje so padale snežinke na tiho dolino. V medli mesečini se je svetlikalo in šelestelo po vejah. Rotijo so zdramile bolečine. Počasi se je zavedela, kaj se je bilo zgodilo z njo. Iz čela ji je tekla kri. Vzela je robec iz cekarja in se obrisala.

»Nič, prav nič nisem zakrivila; nedolžna sem, pa takole ravna z menoj mož, ki mu strežem in delam zanj, kar le morem,« jo je zasklelo v srcu.

Počasi se je vrnila po stopnicah do vrat in pritisnila na kljuko. Toda duri so bile zaklenjene. Odrinila je priprto okence v zidu in segla po ključ na notranjo polico, a ključa ni bilo. Potresla je vrata in potrkala.

»Odprj, Gregor, odprj vendar! Ali naj zmrznem? Saj veš, da krivično ravnaš z menoj! Gregor!«

Še in še je trkala, a vse zaman, le udarci so odmevali v nočno tišino.

Vsa premražena se je naslonila na zid in obšlo jo je kot nekdanj v gozdu bridko občutje grenke samote. »Zakaj moram tako sama, tako samotna skozi življenje? Kar naj bo Gregor robat, a da bi vsaj enkrat segel po mojih rokah in jih stisnil med svoje! Prijazno in zaupno da bi me pogledal in dejal: 'Ej, Rotija, skupaj hodiva, z ramo ob rami, s srcem ob srcu.' Toda ne, Gregor ima svoj prav in gre svojo pot, jaz pa sem ostala sama kot drevo na poseki, ki se bori in kljubuje, dokler ga vihar ne polomi... Da, Marjetica, ko ti odrasteš, takrat bo spet lepo. Sestra, prijateljica ti bom. Skupaj se bova smejala, v bridkih urah pa skupaj trpeli...«

Mrzel sunek vetra ji je pognal snega v obraz in jo zbudil iz sanjarjenja, da je vztrepetala in se tesneje zavila v ogrinjačo. Tedaj je začutila ob sebi gorko sapo in dvoje svetlih oči je bilo uprtih vanjo.

»O, Lisko, ti zvesti,« je pogledala dobri-kajočega se psa. »Kako si me našel sredi noči? Ali tudi tebe zebe? Čakaš, pojdi z menoj, greva k teti. Kako naj sveto noč ostaneva na cesti v tem mrazu!«

Še se je ozirala po oknih in prisluškovala, ali se ne glasi Gregorjeva stopinja po veži, a vse je bilo temno in tiho.

»Gregor, Gregor, kaj si mi storil?« je jokala in tresoč se od mraza gazila novi sneg. Že je zašel mesec in stemnilo se je, da ni videja več za korak pred seboj. Prešla je cesto in si utirala pot proti Katrini koči. Zvesto je lezel za njo Lisko.

»A kaj poreče teta, ustraši se me,« jo je zaskrbelo. »Kar na zadnja vrata ob jezeru poskusim, da me ne bo slišala. Prav tiho vstopim in si v veži zakurim na ognjišču, da se malo pogrejem,« je premišljevala in se v temi oprijemala vrtnega plotu in dreves. »Pa saj moram biti že za hišo,« je iskala krog sebe v temi.

Res se je pred njo dvigalo nekaj kakor temna lesena stena. »Le še pet korakov in na varnem bom,« si je vsa otrpla prigovarjala in spustila vejo. Ta jo je udarila po obrazu, da se ji je nagonsko umaknila in zdrsnila po strmem bregu proti jezeru. Z zadnjimi močmi so ji grabile roke po čemer koli, da bi se oprijela. A ničesar ni bilo, kar bi ji bilo priskočilo na pomoč.

»Kakor tistikrat v Jelovčanovem rovtu,« je pomislila in bilo ji je toplo pri duši. Poklicala je na pomoč, a to pot se ji nihče ni oglasil, le Lisko je plašno cvillil in jokal nekje na bregu. Za hip ji je bilo še neznansko dobro in sladko ob misli na Jelovčanovega, potem pa se je zgrozila in kriknila:

»Na pomoč! Marjetka!«

Tanek led se je lomil in udiral pod njo. V smrtnem strahu je hotela še enkrat zavpiti na pomoč, a voda ji je že zalila obraz, se strnila nad njo in jo pokopala v globini. Nekje daleč je zazvonilo sveto jutro. Visoko v gorah je vršal vihar, Rotija pa je bila sama, čisto sama v topli tihoti jezera.

Iz vode so se dvigale meglice, v znamenju nad jezerom je brlela lučca in Lisko je čedalje glasneje in bolj in bolj žalostno lajal in zavijal, obupan tekal po bregu in s šapami gebel po snegu.

»Gregor, kje imaš Rotijo?« je v sivem jutru pobunkala sosedova Anka pri Gregorjevih.

Nihče se ji ni oglasil, le v izbi je tiho ihtel otrok, ki je po dolgem joku že izgubil glasek in izmučen podremaval.

»Kje je Rotija, slišiš, Gregor? Kje je tvoja žena?«

»Pusti me in pojd!« je zahropel Gregor in skril glavo pod odejo.

Ker ni maral odpreti, so sosedje s silo vdrli k njemu, a Rotije res niso našli doma. Slutnja se jim je zazdela resnica... Našli so jo šele tretji dan.

»Ti revica uboga,« je ves v solzah šepetal Mlinarjev Janez, ko jo je dvigal iz vode.

Položili so jo na oder v mrtvašnico na pokopališču in še pozno v noč so jo hodili kropit od blizu in daleč in prinašali so ji zelenja in svečic.

Zgodaj v jutro pred pogrebom pa so se še v temi tiho odprla vrata mrtvašnice. Prišel je tudi Štefan po zadnje slovo od Rotije. Mračno je bilo v nizkem prostoru, le zakažena luč je brlela in obsevala blede obraz.

»Sedaj me ne boš spodila, Rotijica,« je zašepetal in se ji zagledal v mrtvo obličje. »Prav taka si kot na sveti večer, ko si vsa srečna stopila iz cerkve. Kako lepa si še v smrti, ubožica.«

Negibno je ležala Rotija in v na pol odprtih očeh se ji je svetlikal plamen brlivke. Razpleteni lasje so se ji vili preko ramen in zmrzle kaplje so visele na njih. Na čelo so ji položili prve cvetove teloha, da so ji zakrili rano.

Štefan se je zgrudil na kolena: »Kriv sem, Rotija, tako strašno kriv pred teboj.« Solze so mu zalile oči in v neskončni žalosti je naslonil obraz na njeno rakev in jo gledal. In na lepem se mu je zazdelo, da jo gleda kot tistikrat, ko jo je rešil iz stene. Kot tistikrat v tišem poletnem večeru pod pečevjem se je tudi zdaj nekaj posvetilo v Rotijinih očeh in ji obililo blede obraz. Štefan je vstal, se sklonil nad njo in ji položil suhi šopek planik in pasijonk v sklenjene roke. »Tudi šopka mi ne boš vračala, Rotija. Vzemj ga s seboj; samo tebi sem ga bil natrgal, samo nate sem mislil in sanjal o najini sreči gori na Vernarju.«

Stopil je na prag in zadnjič so se mu srečale oči z mrtvo Rotijo. Vrata je pustil na široko odprta, da jo je obililo vzhajajoče sonce.

Igor Ajdič

Slovo

*Pomlad je v tiho noč jokala
in solzno lune je bilo oko.
Kresnica v travi je zaspala,
pripluli so oblaki čez nebo.*

*Molče sva skupaj spela v breg.
Prišla si me za rokó.
Vrnila sva se: v gori sneg
zapa! je v najino slovo.*

*Pomlad je v tiho noč jokala
in solzno lune je bilo oko.
Ljubezen v srcu je zaspala,
pripluli so oblaki čez nebo.*

Galilejevo so rekli lepemu posestvu na dnu doline med cvetočimi griči pri Šentjanžu. Od ene strani ga je zaslanjal dolg smrekov gozd, ki se je vlekel ob cesti na Krmelj, kjer je bil rudnik. Sto do sto petdeset let je teklo od prvega gospodarja, ki je bil kajžar. Tisti, ki so prišli za njim, so počasi, s pridno roko večali posestvo. Tako se je Galilejevo skozi rodove razraslo v obsežen dom in nazadnje v dom pomeščanjenih gospodov Galilejev. In kar so nekoč s težavo navlekli na kup očaki, je zdaj jemalo konec. Galilejevo so delili v kose in koščke.

Baškov mlin je bil že nad petdeset let v tujih rokah. Tudi Brezovo ni bilo več na Galilejevem. Samo dolina je bila še njihova last. A še zmeraj je to posestvo obsegalo več zemlje kot druge kmetije v vasi. Njegov gospodar je bil zdaj dvanaajsti Galilej, nekdanji sodnik Jakob Galilej.

Ko se je šolal v mestu, je nanagloma pobralo brata in očeta, tako da je ostala na posestvu samo mati vdova. Toda mesto ga kljub temu ni hotelo izpustiti. Z materinim dovoljenjem je kot mlad pripravnik prodal nekaj živine, dve tretjini zemlje pa oddal v najem, da bi sam lahko nadaljeval šolanje in da bi mati lažje zmagovala delo na posestvu.

Ko je mati pri osemdesetih letih legla zaradi starostne oslabelosti, se je ovdoveli sin Jakob Galilej vrnil iz mesta. Toda edini njegov sin Gregor ni maral z njim in ni razumel očetove navezanosti na dom in na Galilejevo. Jakob Galilej pa je zadnja leta trpel za čudnim domotožjem, ki se ga je lotevalo kot huda bolezen. Strastno je hrepenel po Galilejevem in se sredi dela zamaknil in prisluškoval spominom, tistemu večnemu šumenju, ki je od roba gozda prihajalo v dolino.

Na vas se je vrnil iz hrepenenja po tišini, tisti večni, čudno lepi tišini, ko vanjo na večer sega le samotni glas stop in mlina in petje pastirjev, ki v poletnem somraku ženejo domov, iz daljave pa je slišati zvon večerne avemarije. In spet je vse tiho; vas se potopi v nočno spanje. Le v bližnjem mlinu neutrudljivo enakomerno pojejo stope. Nekje daleč zalaja pes in spet vse potihne. Stari Galilej se ozre po visoki Rimski cesti in pozabi, da je človek.

Drugič spet se mu stoji po sončnih senožetih in pošumevanju potoka. V duhu ga živo vidi, kako skrivnostno šumlja med travniki in se vije mlinu v naročje. Tam se razpeni v togoten hudournik, ki v slapu pada čez mlinsko kolo in hiti dalje, vedno bolj umirjeno. Kakor da je Galilejevo dolina iz pravljic, se je je spominjal. V gnezdu na rebri čepi domača hiša kot bel golobček, s kuhinjsko stranjo naslonjena na grapast hrib, porasel s koprivami, po katerem huškajo slepci, belouške in martinčki.

Nikjer na svetu ni bilo zanj toliko lepote kot v koticah okoli hiše, med skladovnico drv, okoli grčavega tnala, kjer je sesekal že toliko dišečega bukovja in leskovja za drva. Koliko blaženih ur je že doživel v kolarnici za hlevom, natlačeni z opojno dišečim jelševjem, ali na podu kraj hleva ob dnevih, ko so mlatili. Če bi kdaj obubožal, bi šel v hlev med krave, tako prijetno, toplo in domače se mu je zdelo tam.

Če je stopil v staro hišo, stoječo v senci stopetdesetletne lipe, ki se je košatila pred njo, ga je objel topel, prijeten kmečki duh po kuhanem lapuhu, pesi in repi, ki se je v gosti sopari valil iz črnih, sajastih loncev, v katerih so kuhali za prašiče. Nikoli ni bilo pusto v hiši, potopljeni v mrak, ker so okna zastirale fuksije in pelargonije. In kakor ogenj iz velike, zakajene kuhinjske peči je ožarjal Galilejevo večno blagi smehlaj veselih rjavih oči Jakobove matere. Nobena gospodinja še ni znala speči tako dobrega pšeničnega kruha in skuhati tako dišeče kave in zabeliti krompirja s tako hrustajočimi, kot ščurki velikimi ocvirki. Če bi živel še tisoč let v tujini, bi še čutil vonj te hiše, bi ne pozabil, kako se je smehljala mati, ko je zalivala svoje ljube fuksije, katerih cveti so kot rdeči zvončki bingljali z vejic. In rože so imele rade materino blago, zalivajočo jih roko in so lepo uspevale. Njen smehlaj jih je blagoslavljal.

Uboga mati! Od tistega časa, ko je prebolela pljučnico, se ni več tako srečno smehljala. Toda celo v tistih hudih dneh ji je kot sončni žarek kdaj priplaval na molčeča usta lep, rahel smehlaj, kakor bi hotela z njim tolažiti sina in tiste, ki so jo imeli radi. Tisto uro pa, ko so ji stisnili v roke na svečnico

blagoslovljeno, pol stoletja staro, v obliki koška zvito rumeno svečo in jo prižgali, so se ji oči zresnile v molitvi za srečno zadnjo uro. In smehljale so se ji vnovič tako srečno, kot so se ji vse življenje, ko je v veliki hiši ležala na visokem mrtvaškem odru. Krog nje so bile dišeče rože, sveče in sosedje. Fantje in dekleta so se na noč zbrali v veliki hiši, da bi pri mrliču prebedeli del noči. Pili so domačo slivovko in krohotaje se tolkli rihtarja.

Z žalostjo se je Jakob spominjal materinega pogreba. Snežilo je in nizko sklonjeni so se moške le počasi pomikali pod črnim bremenom, ko so nesli njegovo mater na vaško pokopališče. Otožno so se po belih planjavah spreletavale jate vran in krakale nad vrsto črnih pogrebcev, ki so sklonjenih glav, z zateglimi, pojočimi glasovi molili rožni venec. Nikoli več mu ni šlo iz ušes, kako čudno, votlo je bobnelo, ko so na rakev padale grude prsti. Tiste ure po pogrebu, ko je bil v domači hiši, ki je še tako zelo dišala po svečah in po mrliču, se mu je zdelo, da nekdo skrit joče nekje v hiši.

Po pogrebu so posedli okrog dolge mize v veliki izbi, kjer je še dišalo po svečah, in jedli in pili, kar so pridelale njene roke in kar so ji sami kot dninarji pomagali spraviti pod streho. Če ni hotel biti grd človek, jim je moral privoščiti, da so v njegovi bridki uri pozabili na žalost in se veselili kruha iz njene peči in vina iz njene kleti.

In kjer je nehala stara Galilejka, naj bi njen sin, dvanajsti Galilej, nadaljeval. In res je bil tu, tu na Galilejevem. V čumnati nad hlevom, ki je tako dišala po kamriku in po miših, je hranil obleke, ki jih je nosil v mestu. V skrinji in na steni so počivala oblačila, ki so ga delala tako gosposkega. Oblekel si je delovne, cenene hlače, na kolenih klobučevinate, in hodno srajco rajnega Galileja. Ohranil pa je svoj ponos, ki se je razodeval v držli lepe, plemenite glave in v izrazu strogih, bliskajočih se črnih oči, v krepkem orlovskem nosu in že močno sivi bradi. Te prirojene častitljivosti ni mogel odložiti.

In dalje so šle misli staremu Galileju: koliko je trpel, ko ni mogel svojega sina Gregorja spraviti iz mesta, in kako mu je odleglo, ko je nagovoril njegovo mlado ženo Magdaleno, da je nekoč odšla iz mesta z njim na vas. Bilo je na večer. Sonce je zahajalo in krave so se site vračale s pašnikov. Magdalena je obstala pred pragom in z velikimi, skoraj

preplašenimi očmi strmela v božji mir stvarstva, ki se je pripravljalo za noč. In sklenila je roke kakor v večerno molitev, kajti od fare, kakor z drugega sveta, se je glasilo božajoče zvonjenje.

Staremu Galileju se je posrečilo, da jo je za nekaj dni pridržal na vasi. Kar ni se je mogel nagledati. V Abrahamovo brado so se mu stekale solze sreče, ko je videl, da je Galilejevemu dano tako čisto in razumno bitje. Bil je prepričan, da se je rodila samo za Galilejevo ta žena, tako zlita z vso božjo naravo. Bilo mu je, kot da vsa hiša diši po tavžentrožah, kar je že nekaj ur hodila po nji Magdalena. Na oknih so spet zacvetele fuksije in pelargonije, ker so jih zalivale njene dobrotnne roke. Odprla je okna, da so v hišo zavele vroče poletne sape. V zelene naoknice in v vrata je zataknila mlečnobelo praproto. Stari Galilej si je skrivaj odnesel šentjanžvevo rožo v ličkanje, da bi se mu v kresni noči nasmehnile lepe sanje. Zdaj, ko se bo Galilejevemu rodilo novo življenje, je upal, da se mu v noči sojenic povsem zjasni duša.

In kakor je želel, se je zgodilo. Smehljaje se je zaspal. Šentjanžveve rože mu niso pokazale smrti. Pred njim je klečala in prosila blagoslova za Galilejevo mlada žena, ki je v naročju držala dete, ob nogah pa se ji je prekopicavalo vse polno angelčkov: sami mladi, krepki Galileji.

»Otroci — te sanje ne pomenijo nič dobrega,« se je zjutraj, ko se je zbudil, razžalostil stari Galilej.

Potem pa se je zgodilo tisto: Magdalena je povila hčerko in Jakob je zaman prosil sina Gregorja, naj pride na Galilejevo. Gregor se mu je v mestu izgubil in začel pozabljati še na Magdaleno. Neka vsiljiva natakaričica je bila čedalje nesramnejša. Magdalena je rodila še dvojčki Ano in Marijo, potem pa je prišel konec. Gregor se je preselil od nje k natakariči Marti, Magdalena pa je v srčni stiski prisluhnila vabljenju tasta Jakoba.

In duh starega Galileja se je preselil v Magdaleno, da se je na vsem lepem zavedela svoje dolžnosti: gospodinja je Galilejevega! Tako mogočno se ji je prebudila ta zavest, da jo je vroče in ledeno spreletelo. Galilejevo je tudi njeno in ona je v resnici njegova gospodarica. Res je, odpovedati se je morala možu Gregorju, a zdaj bo varovala zanj in za svoje otroke, za njegov rod prastaro Galilejevo, kakor je želel in zahteval stari Galilej.

Kakor galebi so se mladi Galileji selili iz Ljubljane na deželo. Gospa Magdalena se je oblekla vsa v črno. Bila je mrliško bleda in krog ust en se ji je zarezal bridek nasmeh, ko je kot begunka z otroki ob sebi odhajala po dolgi Zaloški cesti. Ločitev od moža jo je do vrha napolnila z bridkostjo. Spoznala je, da pomeni za Gregorja ta rešitev samo srečno naključje. Možu pomeni Galilejevo zgolj premoženje, ki ga ne mara spustiti iz rok, ker se nadeja dobička od njega, ona pa mu je zgolj nevšečnost v življenju, a naj zdaj zanj upravlja premoženje, da bo sam lahko bolj nemoteno živel ob Marti.

Mlečne megle so ležale nad mestom, nekje je zateglo tulilo, kot bi zavijal pes. V koštanjih za bolnišnico je žvižgal kos.

»Zakaj pa jokaš, mama?« je preplašeno vprašala najstarejša hči, petletna Metoda.

Magdalena ni odgovorila, le na hitro si je z lahtjo potegnila čez oči, potem pa s komolcem objela črno, lepo glavico in jo pritisnila k sebi. Nato je še bolj zahtela ob misli, da je sama zapisana Galilejevemu, njen mož pa zapisan — mestu. V mestu bo živel pri drugi. Kilometri in kilometri bodo med njima, mogoče se še na zadnjo uro ne bodo videli. Mogoče bo pri mlačvi, kopala bo morda krompir, ko pride občinski sluga s pismom, da je njen mož Gregor... Magdalena se je stresnila. Stisnila je k sebi najmlajšo in se ubito zagledala v sivo jutro.

In sprejelo jih je Galilejevo.

»Oče, jaz ne pojdem nikoli več z Galilejevega,« je nekoč rekla Metoda staremu očetu. Ta se ji je v zahvalo blaženo nasmehnil in se zastrmel vanjo.

Potem so se leta vrstila. Bilo je nekaj suhih in nekaj rodovitnih. Deseto leto, odkar so mladi Galileji živeli na Galilejevem, pa je bilo na vso moč rodovito. Rodile so njive, trta in sadno drevje, prireja je bila v hlevu in svinjaku. Tisto leto je Metoda dopolnila petnajsto leto. In še nekaj se je zgodilo: Gregor je pripeljal s seboj iz mesta gospodično Marto.

Galilejevo je molčalo in strmelo, kot so strmeli vsi, ki so stali okrog Marte — razen starega Galileja, ki se je s puško na rami umaknil v hosto. In v tej lepoti božjega miru, ki so vanj posegali z melanholičnim goslanjem črički v vinogradu in kobilice v travi, se je v natakariji Marti porodila želja: Galilejevo mora biti moje! Kakor bi jo pičila muha, se

je mahoma stresla, tako jo je na vsem lepem zadel pogled Metodinih velikih, resnih, vprašujočih oči, ko so se srečale z njenimi. Kaj je otrok uganil moje misli, se je v zadregi vprašala. Ta ni kakor mati. Oči starega Galileja ima. Tudi očetova ni. Ko bo Magdalena zvedela, da ni več gospodinja na Galilejevem, bo hodila z objokanimi očmi okoli hiše in s svetniško vdano trpkostjo na obrazu, ta pa bo imela oči kot ris in bo to trdnjavo, preden jo bo zapustila, zažgala!

Marta se je obrnila stran, Metoda pa je še kar naprej kot uročena strmela vanjo z velikimi, osuplimi očmi. Tako žareče svile še svoj živi dan ni videla, niti pri vaški gospodi ob nedeljah ne, ko je hodila k fari. Rože na Martinem klobuku so bile večje in lepše od njenih na vrtu. Rožasta ovratna ruta je bila kakor cvetoča jablana pred hlevom.

Metoda se je razžalostila. Prvič se ji je zgodilo, da se je v njej zbudila čudna misel. Tudi ona bi lahko nosila lepe obleke. Hodila bi lahko v gimnazijo, kjer bi se naučila še česa drugega kot kositi deteljo, žeti pšenico, molsti krave, voziti gnoj na njive, kuhati, predstavljati desetlitrške sajaste črne lonce z okornimi burklami v peči, nastavljaljati kokošim in puram nož na grlo. Doslej ni govorila o drugem kot o delu, o žetvi in mlačvi. Očeta skoraj ni poznala in se ga je nekako bala. Ko jo je povprašal o setvi in košnji in o tem, ali bo letina dobra, mu je s povešenimi očmi odgovarjala. Kakor pred učiteljem in župnikom se je pred njim počutila majhno, neobgledeno. Zdelo se ji je, da to ni človek, ki bi mu lahko rekla oče. Njen oče bi moral biti tak, kot so drugi kmetje v vasi, ali pa preprost kot stari oče. Nerodno je sedela pri obedu, ko je obedoval z njimi tudi oče. Sramovala se je svojih zdelanih rok; skrivala jih je pod mizo, da bi ne videl, kako so hrapave in rjave. Čeprav si jih je na potoku zdrgnila z milom, jo je morila skrb, da si ta gospod z belim obrazom, z zlato iglo na sijoči ovratnici najbrž tišči nosnice, ker ga moti duh po hlevu, ki prihaja od nje, ker je bila pravkar pri živini.

In kakor ona sama, taka se ji je dozdevala tudi njena mati. Čeprav si je oblekla praznjo obleko, ki je še dišala po novem kamriku, je bila ob očetu vendarle kot kmetica. Tudi govoril je oče drugače, odsekano, z ukazujočim glasom, mati in ona pa sta peli in zategovali. Šele zdaj, ko je oče pripeljal s seboj to svetlo,

vroč, glasno se smejočo žensko, oblečeno v šumečo svilo, dišečo slaje od rožmarina, bolj žarečih barv od njenih pelargonij in nageljnove na oknih, se je zavedela, kaj je tisto, kar je čutila kot bojazen pred očetom. Doumela je, da sta z materjo kmetici, njen oče pa gospod in ta teta, ki že deset let, odkar so se preselili na Galilejevo, živi pri očetu in mu gospodinji, gospa. Njej kupuje vse te lepe, drage stvari. Boleče jo je zarezalo v srce, ko se je spomnila, kako ona in mati ne poznata nič takšnega, temveč le delo in spet delo. Tiščala je grlo, da bi ne zatulila. Prav do tega trenutka je bila prepričana, da je za človeka važno zgolj delo, zdaj pa je zaslutila, da so še druge reči na svetu, ki jih niti ne pozna.

Zdaj je mahoma sprevidela, da med očetom in materjo in to kričeče oblečeno žensko ni vse tako, kakor bi moralo biti. Ob tem spoznanju so se ji oči še bolj na široko odprle in z obrazom, spačnim od zadrževanega joka, je stekla za hišo, sedla na drva in skrila obraz v dlani. Zdrznila se je, ko sta ji krog nog zatacali krotki putki in se radovedno obračali k nji. Slepo ju je gledala in videla: mati že ni imela nove obleke, odkar je prišla iz mesta na Galilejevo, in tega je bilo že deset let. Kupila si je kvečjemu kako bluzo ali ruto, a še to iz kamrika. Samo za njeno birmo si je kupila volneno črno obleko. »Do smrti mi bo trpela in pokopali me boste v nji,« je rekla, ko si jo je prvič oblekla. Roka ji je posegla v žep in otipala je piškote, ki sta jih prinesla iz mesta njen oče in tista njegova teta. Brez misli jih je začela drobiti in krmiti z njimi kokoši.

Potem pa: Kakor da so vaščani, ki so že dolgo o nečem skrivnostno šepetali, privlekli nesrečo na Galilejevo. Prikrakale so jo vrane, ki so se podile po njivah, priskovikal jo je čuk, ki je že nekaj časa noč za nočjo tičal na starem orehu za hišo. Beračica, dolga mutasta Meta, jo je z bisago prenašala od hiše do hiše. Čeprav je nerazumljivo momljala, so ljudje koj vedeli, ko jim je pravila, da Galilejevo ne bo več dolgo Magdalenino. Dobivala je za novico velike kose kruha ali celo štruklje, če so v hiši ravno imeli peko.

Nazadnje pa je ta novica prišla tudi na Galilejevo. Na soboto pred Martinovo nedeljo, ko je Magdalena na zelniku pobirala še zadnje ostanke pridelkov, se je od Kuharja sem utrgal možki. Bil je občinski sluga. Ko ga je Magdalena zagledala, ji je začelo razbijati

srce. Spomnila se je, kako je nekoč že čisto razložno videla to uro: na njivi bo, ko ji bo občinski sluga prinesel pismo...

Popustila je vse skupaj na njivi in ihteč vso pot tekla domov. V izbi, kjer je stala postelja starega Galileja, je prebrala pismo. V njem je Gregor sporočal, da Galilejevo ni več njihovo, temveč last gospodične Marte, ker ji je toliko in toliko dolžan. Da jih nova gospodarica ne podi iz hiše, ker je dobrega srca in jih ne bo preganjala. Za plačilo se bodo že domenili, ko prideta na Martinovo nedeljo na Galilejevo.

Stari Galilej je sklonil glavo. Dolgo je tako stal, kot da je stojé umrl. Tudi Magdalena je molčala. Ko je prišla Metoda z mlajšima dvema, so ju dobili še zmeraj v istem negibnem položaju.

»Kaj je, mama? Kaj se je zgodilo?« je vprašala Metoda.

»Pripravite se, otroci; jutri bo nedelja. Navsezgodaj odidem za zmeraj z Galilejevega. V Ljubljano pojdemo. Služit pojdem, bomo že kako živele. Galilejevo ni več naše,« je rekla z mrtvaško mirnim glasom.

»Povej, mama,« je rekla Metoda in stopila tesno k materi: »Njeno je, kajne? Galilejevo je dobila tista — —«

Mati je pogledala Metodo s širokimi, prestrašenimi očmi.

»Ne joči, mama, bomo že živeli kako tudi tam. Jaz sem že velika in pojdem v službo; vse bom dala tebi, ves zaslužek!« je tolažila mater in jo božala. Nena doma pa je zaškrtnila z zobmi in siknila: »Ubila jo bom, to — teto, naj se le prikaže!«

»Metoda! Prosim te, še ti mi delaj skrb!« je zaprosila prestrašena Galilejka. Obrisala si je obraz in ponovila: »Otroci, ubogajte me, prosim!«

Vse tiste ure potem je ostal stari Galilej čisto nem. Hodil je po hiši in okoli nje in nikjer ni imel obstanka. Vsak trenutek se je ustavil in premišljeval, prisluškoval nečemu in se zastrmeval. Zagledal se je v njive in v hosto. Rad bi bil umrl in vzel Galilejevo s seboj. Zdaj, to uro, mu je bilo žal, da ga je bil že pred smrtjo dal iz rok. Slutnja, ki ga je venomer morila, da se bo z Galilejevim zgodilo nekaj strahotnega, se mu je izpolnila. Uničil ga bo njegov sin, nemarno, hladnokrvno.

Umrl bi. Tudi Magdalene ni več imel rad, zlasti to uro ne. Bolj strastna bi morala biti,

bolj zavzeta za Galilejevo in za svoje in svojih otrok pravice. To ji je zameril. Bila je koj voljna oditi. Njega pa je Galilejevo priklepalo nase. Poslavljal se je od slehernega kotička. Božal je brano v kolarnici, krave v hlevu, kose pod kozolcem. S prsti se je dotikal predmetov in potem poljubljaj s prstov njihov dotik, da je čutil Galilejevo z vsem svojim bistvom.

Ko je sonce tonilo za Galilejevim in zahajalo za šentrupeškimi hribom, je stari Galilej stal sredi gole njive, kjer je bila to leto žetev najobilnejša. S sklenjenimi rokami, v beli hodni srajci, belobrad kot Mojzes je s strogimi očmi strmel v nebo. Kot da vidi v žareči lavi večerne zarje kdo ve kakšno grozo. Padel je na kolena, si pokril obraz in grenko zaihtel. Vsa nemoč zemeljskega bitja je bila v tem starčevskem glasu. Nazadnje je vstal, si otepel kolena in odšel proti hiši. Zlezel je na zapeček in dolgo strmel v stoletno stensko uro. Priluškoval je daljnim spominom, kako ga je kot dete v dolgem krilu mati držala v naročju. Stala sta pred uro. Mahal je z ročicami in lovil uro. Ta je mahoma podrknila in začela glasno črdrati ure, kakor da se na nekoga togoti. Prečudno drag mu je bil vedno ta spomin. Zdaj je tisto dete že star očak z dolgo belo brado in usoda ga podi iz prečudežnega, njemu tako dragega doma, z Galilejevega. Z roko si je obrisal zasoljene oči.

Po večerji, ki je bila blagoslovljena s svetim molkom, ko da so pri zadnji večerji in jim je usojeno, da drugi dan pomro, je stari Galilej spet zlezel na zapeček in naslonjen s komolci na peč začel glasno moliti rožni

venec z družino. Na debelem lesenem molku, ki je bil star prav toliko kot mogočna lipa in domača hiša, kot ta hripava stenska ura, je prebiral jagodo za jagodo s sveto pobožnostjo. Sleherni jagodo je poljubil. Goreče je doživljal, kar je molil, in pri tem mislil, da je vsaka od jagod simbol enega izmed rajnih Galilejev. V tej uri je določno čutil, da bo kmalu tudi on sam ena izmed zadnjih jagod.

Ves večer je bil nemiren, kot da pričakuje nečesa strašnega, kar se bo nemara zgodilo še to noč od sobote na nedeljo. Še dolgo v noč, ko je že sedel v postelji, je stiskal med koščenimi prsti počrneli rožni venec, ki ga je bil nemara izrezljal eden izmed prvih Galilejev na večer svojega življenja. Slaboten devetdesetletnik je mogoče nadasiljivo kašljajoč vsak večer s pipcem izrezljal po eno jagodo in jo nanizal na svilen bel trak, ki ga je hranil morda še od prvega obhajila. Na zadnjo uro so ga še blagoslovili njegovi mrtvaški prsti. Potem so ga blagoslavljal mrtve, sklenjene roke vseh dvanašterih Galilejev in njihovih žena.

Ko je v hiši potihnilo, je stari Galilej tiho vstal, vzel iz kota puško, zvil odejo in odšel. Ponoči pa je še dolgo ležala na Galilejevem črna senca, ki je dotlejš še ni bilo: stari Galilej je stal pred hišo in luna je sijala nanj. In tisto noč je stari Galilej izginil z Galilejevega.

Vaščani so potem vedeli povedati, da na robu gozda nad Galilejevim stoji v nočeh nekaj pošastnega, podobno pritlikavemu drevesu, pa spet čudno podobno človeku. Stoji da nepremično in izgine kot duh z onega sveta.

Ančka Salmič

Kopači

Hej, urno, kopači, motike raz rame!
Vsa rožnata zarja že gore zlati,
pokukal je sonček, pozlatil je hrame,
gorica se vinska kot zlata blešči.

Zdaj urno po vrstah se vsi razdelimo,
motika zapoje naj pesem krepko.
Zavriskajte, fantje, da se razvedrimo!
Se trti v veselju solzi se oko.

Najboljšega danes natočite, oče,
da ude razgiblje in dá nam moči!
Kop trda bo, trda, presneto bo vroče,
zakresati dosti je bo do noči.

Valijo se grude in kremen iskri se,
pot lije raz čela, napaja zemljó.
Kopačem nam lica razgreta žare se
ko krepko se dajemo s trdo kopjó.

Ko pridemo k hramu, pa sodček starine
od žeje že suha nam grla shladi.
Kaj mar nam kop trda in silna vročina,
dokler nam še trta kaj vina rodi!

Opoldne nas čakata gnjat in potica,
pa mastni, da se kar po bradi cedi.
Na večer kot nova je vinska gorica
in pesem kopačev se v mrak oglasi.

Blaž Hrast, visok, plečat, močan, miren, je služil cesarske konjenike daleč v tujini. Tri leta... Ko so bili na manevrih, je stal na straži in zaspal. »Sovražniki« so ga ujeli, mu vzeli puško in ga odpeljali v »ujetništvo«. Drugo jutro so konjeniki napajali konje. Blažev je ušel, ker ni imel gospodarja, in tudi tega je ujel »sovražnik«. Po manevrih so se prijatelji poslavljali od Blaža. Veseli so odhajali domov. Blaž je ostal. Za »ujeto« puško so mu podaljšali vojaščino za tri mesece, za kratek spanec na straži tri mesece, za izgubljenega konja šest mesecev. Ko je vse to pošteno in z namečkom odslužil, se je vračal domov.

»Štiri leta sem služil vraga!« je godel sam s seboj, ko se je ustavil na domačem griču. Na tla je postavil vojaški kovček, svobodno zadihal, si odpel ovratnik in klobuk potisnil daleč nazaj. Najrajši bi bil zavriskal... Izza domačih hribov je vstajala zarja. Megla se je potegnila v vodovje Topličice, v Globjek, da je zakrila njegovo kolibo. Sonce jo je razpršilo... Konjiška gora je počivala. Sonce jo je prijetno ogrevalo... Polenila se je in po nočnem spanju v zarji spet zadremala. Zmaj je sanjal globoko v njej.

Dren je rumenel. Zvončke je nalahno pozibavala jutranja sapica. Teloh se je šopiril ob robu ozelenega gozdiča. Razkošno je gostil pridne čebelice. Debeloglavi kos je nabiral bilke in si zidal z nevesto dom. Na starem drevesu je potrkavala žolna. Domačije so počivale... Iz vasi pa je nekdo prihajal.

»Počakam ga,« je sklenil Blaž. »Stari Zelenšek je,« ga je spoznal.

Za Zelenškom je prišlo še več vaščanov. Med njimi tudi Pogačnikova Polonica in Salatjekov Valentin. Polonica z rožami. Obležena kot nevesta. Blaž se je zamislil. Že pred leti je Valentin hodil za njo, a napoti mu je bil Blaž.

Blaž je pogledal v Globjek, k svoji bajti, osamljeni in zapuščeni, ob Topličici prislonjeni na strmo obrežje. Pred leti so se ob kolibi vrtela mlinska kolesa. Ko je Blaž služil pri konjenikih, nihče ni prebival v nji.

Prebledel je, pograbil kovček in se obrnil proti Globjeku. A stezico je prerاسlo grmovje. Dolga leta nihče ni hodil v Globjek. Starejšim je bila pot prestrma, otroci so se v Globjeku

balj strahov, saj je Topličica ob koči zamolklo bučala. Pravili so, da je zmaj pri mlinu ugrabil lepo deklico... Nikjer je niso našli.

Ko Blaža ni bilo doma, je Polonica ugrabil Valentin...

Svatje so lezli v hrib proti razpotju, v svet — Blaž Hrast pa po strmi poti v svoj Globjek. Kakor da gre v pekel, se mu je zdelo, kakor da se mu trnje opleta tudi okrog srca.

»Štiri leta sem služil — vraga!« je zagodel.

Svatje so obstali na križišču. Onemeli so. Valentin je že krenil dalje, Polonica je pa še kar stala, premišljevala in si ni upala... Gledala je za Blažem, ki si je utiral trnovo pot. Ko ga je zakrila strmina, je tudi Polonica počasi odšla v novo življenje... za svati...

Blaž Hrast se leta ni pokazal Malodolcem. V Globjeku — v peklu — je trpel... Redko je tja posijalo sonce. Takole opoldne, ko so žarki navpično padali, so se ga usmilili...

Popravljal si je kočo in oklestil trnje okrog nje. Trnja okrog srca pa ni mogel iztrebiti... Delal je okrog koče. Nekaj pedi zemlje je viselo na strmih pobočju — zanj dovolj. Pri vodi je stala stara tepka in nekaj jablan je rodilo rdeče murčke. Samotaril je... Le enkrat na teden je odhajal v mesto. Po skritih stezicah. Nihče ni vedel, po kaj.

Ko so neko popoldne malodolski otroci zažgali Salatjekovo domačijo, je Blaž priskočil na pomoč. Takrat so ga Malodolci prvič dobili v svojo sredo. Reševal je. V hišo je skočil še po Poloničnega Tinčka, a tramovje se je prezgodaj sesulo, opeklo otroka po telesu, da je umrl, Blaža pa udarilo po glavi, da je dolgo bolehal. Malodolci niso pozabili nanj. Prinašali so mu jedi in mu stregli. Sam se ni mogel več preživljati. Zdaj so se tudi otroci navadili nanj in radi zahajali k njemu. Obirali so tepke in rdeče murčke. Niso se balj več ne Blaža ne zmaja.

Obiskal ga je tudi stari Zelenšek. Prinesel mu je starine in mu za priboljšek dal še nekaj kron. Blaž se je razveselil. Kakor otrok se je smejal in vtaknil krone pod blazino, napolnjeno z ovsenimi plevami. Zelenšku se je to čudno zdelo. Za nekaj kron — pa tako veselje? Da se mu ni zmešalo?

Blaž pa je tisto noč veliko trpel v sanjah. Iz gore je prilomastil zmaj s sto glavami.

Blaž se ga je ustrašil, a na pomoč mu je pridrvel bel konj, Biser, njegov prijatelj, zaradi katerega je moral služiti cesarja še pol leta... Biser zarezgeta... Blaž skoči nanj. S konjeniškim mečem odseka zmaju glavo. Zmaj zbeži v svoje skrivališče... Iz konjiškega žrela bruhne temna kri, ki se vali proti Blaževi bajti. S seboj nese pošastno glavo in krvavi valovi jo premetavajo z brega na breg. Biser spet zarezgeta in izgine. V Blaževo bajto pa butajo srebrni valovi Topličice — kakor vsak dan.

Kakor hitro se je Blaž toliko pozdravil, da je spet lahko odšel v mesto, je takoj šel staviti v loterijo na Zelenškove krone, ker mu tiste sanje niso dale miru. In to pot je prvič v

življenju res zadel. S polnim mošnjičkom se je potem čez mesec dni spet vračal v Male dole. Na križišču je obstal kakor tistikrat, ko se je po štirih letih vračal iz tujine.

Utrujen je bil od dolge poti. Vasica je mirno počivala, le pri Salatjekovih je črno tramovje zevalo v svet. Stisnilo ga je pri srcu in zavil je proti pogorišču. Polonica in Valentin sta stopila predenj, začudena, da ju je obiskal. Blaž pa sam ni vedel, kdaj mu je roka posegla po mošnjičku.

»Nata!« je rekel kratko. »Saj sta uboga. Otroka imata, jaz sem pa sam.«

In je odšel.

Valentin je zaklical za njim, Blaž se pa ni več ozrl na pogorišče Salatjekove domačije, ni pogledal Polonice — pogorišča svojega srca...

Anton Vodnik

Rut

Prihitite, sanje,
ogrnjene
v prosojno sinje,
snežne tunike! —

Ko so trobentice, perunike
večerni vhod zlatile —
ob studencu
zmedel me je kukavice glas.
O tvoje ustnice premile!

Srcé, že davno zoglenelo,
mi spet kot inje je žarelo —
v kristalnih ti prsih, o Rut,
ne bo nikoli potemnelo
mojih mavric, ros blestenje?

O vedno globlje tlenje
cvetlic ob vseh potokih!

Zajet v srebrno mrežo
v drhtečih sem dlaneh
začutil lahko težo,
zaslutil sladko sem oblino
sočnega nevidnega sadu
in stapljal se z modrino
valov, vetrov na dnu.

Za gričem, višnjevo meglico,
nekdo vse tiše pel je — —
Tedaž so prve zvezde
mehkeje od snežink
spustile se na veje,
da v njih, o Rut,
svetlo bi gnezdile...

Čez tihotne jase,
kjer biserna se senca
ali davna srna pase,
morda veter bo zavel
in zadnjo ti tančico
z žalostnega lica snel.

Leopold Stanek

Kresna balada

Ze davno sonce je zašlo v zaton,
samo na vrhu še blešči Rombon.

Zakrile sence so samotni Log,
zveni tišina groze krog in krog.

Polnočni mir preseka ptičji krik,
pod goro prebudi se spomenik.

Izpod zelenih ruš se zbira trop,
kot na povelje se odpira grob.

»Za venec slave šel sem v smrtni boj!«
Odmev: »Pozabljen hram je delež tvoj!«

»Za tuji dom, cesarja sem umrl!«
»Kje dom, kje cesar tvoj? Ko ti je črv!«

»Doma zapustil sem dekle in pal!«
»Za rožna lica mi je najmanj žal.

Nevesta večna pijem mlado kri —
dokler je te, za konec strah me ni...«

»Prekleta noč in smrt, povej, doklej?!«
»O tem povej ti, žitja čarodej!«

Privid je ugasil svit. Ze vrh goré
se ziblje cvet in ptice se bude.

V praznino grebe — vase po pomoč
samótnik, ki je sanjal v kresno noč.

Anton Vodnik

Zadnji veter

Zadnji veter pred menoj hiti,
razgrinja mrak na vse strani.

Nenadoma povesi krila —
kakor vrba veje nad vodó,
ki bo dalje v noč svetila.

Naša sva se v sivožolti hiši sredi divjega kostanjeva na očesnem oddelku mestne klinike. Zunaj je bila pisana jesen, veter je trgal z drevja zrelo listje in ga nastiljal vse križem po travi med nasadi, po razhojenih cestah in poteh. Sem pa tja ga je igrivo zanesel celo na klopco pod košatim kostanjem, kjer je v sončnem popoldnevu sedelo nekaj deklet cvetočih obrazov in bolnih oči. Na dvorišču pred njimi so brcali žogo bolniki z istega oddelka, fantje z vnetimi, ugašajočimi, nekateri med njimi že skoraj s povsem mrtvimi pogledi. Njihovo igro sta spremljala smeh in vrišč, ki sta se hotela v razposajenosti kosati s smehom njihovih zdravih tovarišev tam onkraj kliničnega obzidja, a se je v odmev mladih glasov kradlo nekaj kakor splašeno prhutanje višavskega ptiča, ki mu je strelica zlomila peruti.

Izidor je bil najglasnejši, najživahnejši med vsemi fanti. Ugaslo levo oko se mu je brez odbleška oziralo v sonce, desno pa je bilo po ves dan kakor s svetlo krvjo oblito, da je bilo groza pogledati vanj.

Fantje so od vseh strani zakričali proti Izidorju, ko se mu je žoga zakotalila pod noge. Toda Izidor se je zasmejal s prebelimi zobmi in s privajenim gibom sunil žogo, da se je v lepem loku zanesla nad mladim drevesom ter se nato onstran dvorišča na trati odbila od tal.

Takrat sem sedela na klopi pod obletavo-jočim se kostanjem in z zadnjim naporom bolnih oči spremljala sleherni Izidorjev korak, vsak njegov najmanjši gib. In bila sem skoraj nevoščljiva drobni žogi, ki jo je premetavala njegova volja.

Po večerji se je nekaj bolnikov spravilo k šahu ali pa h kartam, tisti pa, ki niso več videli, so občemeli molče poleg njih. Tako je bilo v velikem dnevnem prostoru mirno, pa vendar razgibano življenje, ki ga je upihnil šele rezki zvonec, glasnik nočnega počitka.

»Strela, takega pa še ne! Da bi takle mlečnobradec s četrtinko enega samega očesa premagal mene, starega šahista, ki ti vidim z okna deset minut daleč na stolpno uro!« je rentalil dobrovoljni Strešnik, upokojeni učitelj, z zlatim podočnikom in orlovskim nosom. V bolnišnici je bil zavoljo zastrupljenja zunanjih očesnih vek.

Izidor se je na vsa usta krohotal. Njegov smeh je bil topel in nalezljiv.

Pri sosednji mizi sta se skavsala dva razgreta kvartača.

»Goljuf, s teboj ne igram več!« je kričal trgovski pomočnik z gizdaviimi črnimi brčicami v mladega, rdečeličnega fanta z močno vnetim levim očesom, iz katerega so se mu zdaj pa zdaj ulivale žgoče solze. Nekam boječe nerodno se je izgovarjal.

»Ni res, nisem goljufal! Kaj morem za to, če te karte nocoj nočejo ubogati! Srčnega kralja si prekmalu oddal, to je.«

Toda oni je bil nepomirljiv: »Ne boš me več, ne! Sem ti že rekel in ti zdaj še enkrat povem, da ne igram več s takim hribovskim hlapcem!«

Ozmerjani se je stulil kot pod udarcem. Izprožil je stisnjeno žuljavo pest, da bi z njo branil svojo čast, a v tistem trenutku mu je iz bolnega očesa pritekla pekoča tekočina, da mu je glava v bolečini omahnila med roke na mizo.

Tedaj so krepke Izidorjeve roke zgrabile pomočnika od zadaj ter ga v hipu ukleščile, da ni mogel niti piskniti.

»Tu ne boš nikogar zmerjal s hlapcem, če nočeš nesti črepinj svoje buče v klobuku iz bolnišnice! — Fantje, v jasli z njim!«

Kot bi trenil, je nekdo na široko odprl vrata v spalnico in preden se je trgovski pomočnik zavedel, ga je nekaj močnih rok zavalilo ko bukovo klado na njegovo posteljo. Potlej so od zunaj obrnili ključ v vratih.

Kakor da se nič ni zgodilo, je nekaj minut zatem Izidor znova mirno sedel na klop ob temno zavešenem oknu in jel pripovedovati storiše in dogodivščine, zabeljene z izbranimi, zdravimi dovtipi. Nekaj parov bolnih oči je v občudovanju viselo na njegovih ustnicah in v srca se jim je selil sproščujoč smeh, ki je brisal žalost iz njih. Ta smeh je spremljal bolnike potlej, ko je že zdavnaj odbrnel zvonec, še na njihova ležišča, živel je z njimi še dolgo v pritaženem sobnem hihitanju ter se nato zjutraj z njimi vred dvignil v nov težak dan, da ga olepša s svojo odrešilno močjo.

»Kako neki je prišel ta Izidor ob oko?« so poizvedovale nekatere v ženski sobi.

»Sosea iz njegovega kraja je pripovedovala, da ga je po nesreči obstrelil njegov

mlažji brat, toda on sam ne črhne besedice o tem. Levo oko mu je baje takrat pri priči izteklo, drugo pa ni bilo ranjeno, a so predolgo odlašali z bolnišnico in se mu je medtem še to pokvarilo. Saj veste, vojska je, in iz njegovih hribov je zdaj težavno priti v mesto. No, zdaj ga zdravijo in je verjetno, da bo na tega le še videl,« je vedela o njem neka vdova z Dolenskega.

»Ubogi fant, kako ga je škoda!« so ga resnično pomilovale bolnice.

»Kdo ve, ali že ima dekle?« so ugibale nekatere.

Nobena ni vedela pravega.

»Rekla bi, da ni brez nje.«

»Kje neki, tak fant! Zdaj je revež bolan, a ko se bo pozdravil, bi se ga jaz sama ne branila k hiši za zeta,« se je znova navduševala zanj priletna vdova. »Z našo Kristino bi bila kaj pripraven par.«

»Ne vem, če bo kaj, mati,« je v žuborečem smehu otrsela bledolična Francka svoje goste kodre. »Prejle ga je lovila tista črna Pavla iz vogalne sobe, saj jo poznate. Kakor mačka se mu je lizala. Ne rečem dvakrat —«

»Eno oko mi že ne služi več in še drugo zelo slabo, zatorej je pa le še, da vidim, kako tudi ti na vso moč škiliš k Izidorju,« je Dolenjka zavrnila jezično dekle, ki se je pri priči nehala smejati.

Druge bolnice so se privoščljivo zasmiale, da so zaškipale posteljne vzmeti.

»Narobe vidite, mati! Prav maram za tega bahača! Hodi po kliniki ko petelin po gnoju in ko da je on edini, ki ga je vredno pogledati,« se je užaljeno mrdala Francka, ki jo je vdovina sodba zadela v živo. V resnici se je rada smukala okrog Izidorja, ki je za njim norelo staro in mlado na oddelku. A morala je odjenjati, ker fant ni pokazal nikakega zanimanja zanj. Njen zastojniški trud jo je grizel in ježno je pristavila:

»Rada bi vedela, kaj le najdete posebnega na tem Izidorju! Za dobro besedo ti prisoli zbadljivko, da te kar privzdigne. No, lepa hvala za takega fanta!«

Jaz pa sem vtem negibno ležala v svojem kotu in srce mi je vriskalo veselo hvalnico. V njem je bila sladka skrivnost.

Naslednje jutro sem ga videla, ko je prihajal od pregleda. Komaj slišno je pridrsal po hodniku v bolniških copatah z oprezujoče ti-pajočim korakom popolnega slepca, kar je

v tem trenutku tudi bil. Na še malce živo desno oko si je z roko pritiskal blazinico. Razumela sem: dobil je injekcijo v oko, ta dan bo moral zopet ležati.

Nekoliko boječe sem se mu približala.

»Boli?«

Trpeče skrivljene ustnice je spreletel taneč smehljaj.

»Boli.«

Tedaj je za vrati zavekal otrok, droben petleten fantiček.

Izidor se je dotipal do njega. »Zakaj jokaš, Janezek? Ali se ti je konjiček polomil?«

Nov, presunljiv otroški jok. »Izgubil sem se in ne morem najti naše sobe.«

»Seve, kako jo boš našel, revček, ko si zdaj še bolan! — Lej, kar koj jo bova poiskala!« Izidor je dvignil jokajočega dečka, ki si je z rokavom sivočrtaste bolniške haljice brisal gnojne očke in rdeče zaripli obrazek. Varno in ljubeče kot mati ga je fant štoporamo odnesel v dečjo sobo.

Popoldne drugega dne sva stala na hodniku ob zelenkasto motnem oknu. Oba hkrati sva s prsti nezavedno tipala bodeče, trde liste kakteje in asparagusove vejice.

»To je dobro,« je nazadnje spregovoril on nekoliko zastrto, »da niso postavili tu sem na polico še kakšnega drugega cvetja. Kaj bi slepi z njim, so bržkone mislili, še pomečkali bi ga. Imajo prav, za nas so res čisto dobre tele bodečine.«

Sklonila sem glavo v tesnobnem molku. Izidor pa je nadaljeval z istim trpkim prizvokom v glasu. »No, to ima tudi svojo dobro plat, kajti tule ob tem oknu bi se drugače do obupa pogosto ponavljali prizori, kakršnega sem videl nekoč na neki dobrodelni prireditvi:

Slepa deklica cvetočih let je trgala na gredi rože. Pomisli, resnično je trgala žive rože in bila je popolnoma slepa! Slika, ki ti je parala srce, ko si jo gledal. Lica ko breskov cvet, oči brez izraza uprte v temo, gibčne mlade roke, podobne lilijinim stebelom, so oklepale cvetje, potlej pa tisti zavlečeni, tipajoči korak starke. Še strašnejše pa so bile besede, ki so jih položili tej razcvetajoči se mladosti v rožnata usta:

Človek, ki mimo greš, poglej in povej, ali je bolečina nad bolečino mrtvih oči!

Solzni gledalci so navdušeno ploskali, jaz pa sem pobegnil iz dvorane pred koncem.«

»Danes najbrž zelo slabo vidiš, Izidor,« sem rekla po dolgem boleznem molku.

»Imaš prav, zares zelo slabo vidim. — Toda to je zaradi te preklete megle. Ko bi hotelo posijati sonce, potem bi se mi pred očesom vsaj nekoliko ujasnilo.« — Nato pa je hlastnil kar brez zveze: »Pojutrišnjem pojdem domov.«

Nepričakovani nameri sem se začudila in skušala sem mu ugovarjati.

»Moram!« je odločno pribil. »Moji vrstniki tam v naših hribih se bore, tolčejo sovražnika, zmagujejo in padajo, jaz pa tičim v teh vražjih luknjah ko trot. Ne vzdržim več, moram med fante!«

»Nazaj v borbo?!« Iz mojega vprašanja je moralo zveneti toliko malodušnega nezaupanja, da ga je zbolelo. Začutila sem to po tem, kako je sunkoma okrenil glavo in obrnil vame svoj pretresljivo prazni pogled. Zazdela se mi je tudi, da so se mu krvave žilice v desnem očesu še bolj napele in se mu v upadla blede lica zarisale lahne rdečkaste lise.

»Da hočem v borbo tak, kakršen sem, si mislila reči, kajne? — Nič se ne boj, me bodo že za kaj porabili. Če ne bom mogel biti za stražo, bom morda dober vsaj za tarčo. Ako prestrežem udarec, namenjen zdravemu tovarišu, ohranim njegovo življenje in izpolnim svojo dolžnost.«

»In zdravniki? Kaj poreko o tvojem očesu, če prežgodaj zapustiš bolnišnico?«

»Hm, zdravniki ne vedo zmeraj vsega. Bo ali ne bo, pravijo. Varovati se moraš vsakega večjega telesnega in duševnega napora, večjih pretresov glave, prehlada in podobnega. Pojdi no, 'o je za pocukrane slabiče, ki se radi pestujejo, ne pa zame, ki sem mlad in močan, da ti naš hrib prestavim, če je treba. Tukaj pa sem, glej, kakor tale muha, ki brenči med oknicami, jo čuješ? Povsem brez koristi se zaletava v steklo, dokler ne bo nazadnje omagana povesila kril. Zato moram oditi, da se tudi meni ne zgodi kaj takega.«

Tedaj sem v nenadni bolečini iztisnila iz prestrašenega grla strahopeten pomislek.

»In če padeš, Izidor?«

Dan je bil meglen in pust in moje oči bolne, da niso mogle natanko razločiti okolice. Kljub temu sem bolj čutila kakor videla, kako se je fant ob meni možgato izprsil in pobobnal nekaj kratov s prsti po okenski polici; visoko belo čelo mu je zasijalo in na ustnicah mu

je zacvel tako lep smehlaj, da se mi je ob njem na mah razžarela vsa duša. Z ugašajočimi očmi se je zastrmel skozi okno, ko da vidi tam onkraj te toge, dušče megle samo svetlo luč. In v naslednjem trenutku mi je v odgovor zapel z mehkim, toplim glasom:

»Jaz sem otrok Marijin, se smrti ne bojim...«

Čez dva dni sva jemala slovo.

Spremljala sem ga po mestu do njegovih sorodnikov. Nisva bila več daleč stran, ko so nenadno zatulile sirene: »V zaklonišča!« — Ceste so oživele, ko da je kdo s palico dregnil v mravljišče, véliko in malo, gosposko in be-raško, vse je bežalo, hitelo, tekalo vse križem, vse je iskalo pribežališča, kakor splašene ptice pred hudo uro.

Izidor ni niti za spoznanje pospešil korakov. Čez čas se je na vsem lepem celo široko zasmel. Pogledala sem ga. Resnično, smejal se je.

»Ali uganeš, zakaj se zdaj smejem?«

»Ker se ljudje v strahu zase ne utegnejo ozirati v naju ter naju glasno pomilovati kakor druge krat. Smrtna nevarnost najbolj izenači ljudi, tedaj ni med njimi nobenih razločkov. Komaj pa bodo prilezli iz zakloniških lukenj, bodo znova zlezli na svoj breg.«

Fantu se je obraz prečudno razsvetlil. Vi-harno mi je stisnil desnico.

»Vse življenje sem hrepenel po človeku, ki bi me takole povsem razumel. Ne moreš si misliti, kako sem srečen! Hvala ti!«

Stala sva že v veži hiše, kamor je bil namenjen.

»Navada je, da si dobri prijatelji ob slovesu podarijo slike za spomin. Tudi jaz bi te prosil zanj, a kaj bi z njo zdaj, ko bi je tako ne mogel videti. Le žalosten bi bil, kadar koli bi jo obtipal pri sebi. Zdaj vidim še toliko, da lahko hodim sam po cestah, a brati in pisati ne morem več.«

»Pozdraviš se in boš zopet videl!« sem vzkliknila, skoraj bolj v upanje sebi kot njemu.

»Da, ali pa tudi ne,« je odgovoril z bledim nasmehom. »Je že res, da nas upanje vleče navzgor kot škripec vodo iz vodnjaka, a včasih vse skup nič ne pomaga. Morda bi bilo pametneje želeči, da mi ostane vsaj toliko, kar imam danes. — Kaj sem že hotel reči? Da, dal ti bom sliko za spomin, četudi ni na njej mojega iznakaženega obraza. Kupil sem

jo bil na neki razstavi takrat, ko sem še videl. Čudna sila me je vlekla k njej. Povedali so mi, da je človek, ki jo je narisal, še tisto leto oslepel. Nerazložljivo je to, glej, če pomislim, da takrat niti v sanjah nisem slutil, kaj se bo pozneje zgodilo z menoj.»

Iz posebnega predalčka v listnici je potegnil sliko v velikosti razglednice.

»Ná jo, ti si že tako napol v našem svetu, tebi ne bo škodovala! Nekaj mi pravi, da boš celo ozdravela, in tedaj jo boš lahko gledala. Jaz pa sem toliko samoljuben, da želim, naj bi ti sleherni pogled na to sliko govoril o meni.«

Moji drhteči prsti so segli po daru. — Na sliki je bil krepak mladec. Spod škornjev so mu otožno kukale pomendrane cvetne glavice belih marjetk, ugasle fantove oči pa so brezupno iskale v prazno. Edino, kar je bilo na njem presenetljivo živo, so bile njegove krčevito grabeče roke v praznino teme, vsakteri od deseterih prstov na njih je bil postoterjen krik hrepenenja. — In s svojimi do blaznosti pekočimi očmi sem kakor skozi gostečo se meglo z največjo bolečino izslovkovala besede, stoječe pod sličico:

»Da bi videl zemljo, travo, rože, le eno zvezdo, en obraz!«

Tisti majski dnevi so bili kakor stkani iz zlata. Sonce je sijalo, kot bi se hotelo pognati z modro nasmejanega neba, zemlja je cvetela, kukavice klicale in človek je iskal poti do človeka.

Konec morije. Maj in mir.

Z roko v roki sva stopala z Izidorjem po njegovih domačih planjavah. Bilo nama je, ko da sva prebredla dolgo večnost, odkar se nisva videla. V naju je bilo toliko neizgovorjenega, česar nisva mogla pretočiti v besede; spričo preveč doživljanega in preživetega sva oba molčala. Kakor brez pravih misli sem se izgubljeno zagledala v obtolčene konice njegovih čevljev. Obdrgnjene rjave kapice njegovega obuvala so nemo kričale vame strahotno resnico:

»Tvoj fant nič več ne vidi.«

Nečloveški naporí zadnjega leta so Izidorju naglo dokončali slepoto.

»Ti si zdaj moje oko in moja palica, vodi me, ljuba!« se je brez moči prepustil mojim rokam.

»Ne tako, dragi! Voditi moraš ti mene, jaz bom le gledala za oba.«

Samo topel, razumevajoč stisk roke in znova sva brez besed stopala navštric. V najine korake je tiho pripevala ubranost duš. Med nama ni bilo sladkih besed ljubezni, ne slovesnih obetov večne zvestobe, nič pomenkov o soncu in rožah, o cvetočem drevju krog naju in o belih oblakih tam zgoraj, o bleščečih hribih in temnem lesovju. Sama zase sem občudovala njegov praviljično lepi domači svet, ker si nisem upala s takšnimi vprašanji drezati v njegove še povsem razbolele rane. Bila sva zopet skupaj in to mi je bilo v tistih trenutkih vse. Moja roka je počivala v njegovih varnih dlaneh, smela sem prisluškovati glasnemu bitju tega zlatega srca, bila sva sama s seboj v molku čudovito zgovorne mlade ljubezni. V najini ljubezni ni bilo prividov sončne prihodnosti srečnega skupnega življenja, iz nje se niso svetlikali utrinki poročnega dne, slavnostne obleke, novega pohištva in bale. V najine ljubezenske sanje so se ovijale krvave rože, prepletene s trnovimi poganki. In vendar sva se srečna smehljala v najinem maju, kakor se smeje berač, ki mu je iz dobrotnikovega žepa kanil namesto pričakovanega dinarja cel stotak.

»Ali bi hotela z menoj na naše pokopališče?« je vprašal nenadno Izidor kakor v zadregi, da me prosi za tako žalosten sprehod sredi lepega dne. »Rad bi obiskal svojega brata Veneta, ki je padel lansko jesen.«

»Brat Vene? Ali ni bil ta — ?«

Stisnil je ustnice. »Ta. Ubogi fant! Tako močno si je gnal k srcu mojo nesrečo, ki si jo je očitil kot svojo krivdo. Jaz ga ne krivim. Premlad je še bil takrat in nerazsoden, po vsej sili je hotel z nami v boj, nabil si je puško, preden smo ga utegnili o tem poučiti. To je bilo pri vsem še dobro, da se je sprožila vame in ne v koga drugega. — Pustimo to! Vene je bil krasen dečko in imel sem ga najrajši od vseh. Zmeraj je obetal, da si bova kdaj skupaj pozidala hišo, no, zdaj je mrtev.«

Zarjavela pokopališčna vrata so ječe zavilila, ko sva vstopila. »Tam ob križu, leva vrsta, zadnji grob. Našla boš po napisu na spomeniku. Pravzaprav lahko tukaj hodim sam. Vajen sem skoraj kakor domačega praga.«

»Podobno je, da zahajaš pogosto semkaj?«

»Pogosto. Z mrtvimi tovariši se rad pogovarjam, tako dobro se razumemo, bolje kakor z živimi. — Mnogo jih počiva na tej žegnani njivi, tu, glej, levi sosed, tam doli ob zidu

trije, pet jih je tamle zgoraj v prvi vrsti. Sami moji prijatelji, fantje kakor pušeljci, resnični tovariši v lepih in temnih dneh. In koliko jih šele trohni tam zunaj, kdo ve kod! — Veš, večkrat se mi dozdeva, da me padli obtožujejo in mi očitajo, da sem ostal pri življenju jaz, ki sem imel najmanj pravice do njega. Ti ne veš, kako rad bi bil dal svoje življenje, ko bi bil mogel s tem obvarovati vsaj enega teh dragocenih ljudi! Ne enkrat, stotisočkrat bi hotel umreti namesto njih, ki bi bili lahko kdaj zdravi graditelji naše nove prihodnosti!»

»In ti bi bil šel v smrt tudi preko mene, ne da bi bil pomislil, kako mi bo sami na svetu,« sem rahlo poočitala, ker mi je ob njegovih besedah pričelo iz grla rasti nekaj dušljivo žgočega, česar nisem mogla potlačiti.

»Da,« je rekel z grenko, a mirno trdnostjo, »tudi preko tebe bi bil šel, če bi mogel s tem komu zares koristiti. Preko tebe da, a ne brez misli nate. Ob spominu na najino lepo ljubezen bi se srečno nasmehnil in pogumno umrl. — Da, tu je njegov grob. Majniške nageljne sem mu nasadil in podobno je, da so se že razceveli, ko tako močno diši.«

»Ves grob je en sam šopek,« sem pritrdila. Razkošen nageljnov vonj mi je polnil nosnice, segaje mi v dušo s trpkim občutkom minljive cvetne lepote. Vendar ni s tega zgodnjega groba zaudarjalo po trohnobi in smrti, z njega je vela omamna polnost življenja.

»To je, viš, Venetov dom,« je rekel grenko Izidor, stoječ ko vkopan ob grobu. »Čvrsto drevo je moralo pasti, trhel štor je ostal. Kdo naj razume vse to?«

Žgoče dušljivo v meni je naraščalo, dokler ni prekipelo.

»Ne, Izidor, ne misliš prav! Tvoj brat je dal narodu življenje, ti si mu dal oči. Življenje ti more vzeti sovražnik samo enkrat, slepe oči pa te ubijajo po stokrat in tisočkrat vsak dan znova. Kaj je potem po tvoje večje junastvo, umreti, četudi v še tako velikih mukah, ali živeti strašno življenje slepeca? — Bodi pravičen sam sebi in povej: Če bi ti bila dana izbira med tem dvojim, za kaj bi se odločil?«

»Izbral bi prvo,« je odvrnil Izidor.

»Zdaj vidiš, da ti mrtvi tovariši res nimajo kaj zavidati in ti očitati.«

V krčevitem stisku roke sem čutila skrbno prikrivani trepet njegove boleče razgibane notranjosti. Čez čas je uprl vame svoj mrtvi pogled in zaprosil:

»Ali imaš s seboj tisto pesem o talcih, ki si mi pripovedovala o nji in obljubila, da mi jo prebereš?«

»Imam.«

»Bodi tako dobra in mi jo preberi tukajle!«

Začudila sem se njegovi želji, a brez ugovarjanja izvlekla iz torbice že večkrat preganjeni in že nekoliko pomečkani list. In bilo mi je, ko da cvetje na Venetovem grobu drhti z mojim glasom.

»Mi smo krvava žrtev za grehe rodov,
oropani mladosti —
oropani družin —
oropani življenja.

Mi smo krvavi dokaz tvojega greha.
Ti vidiš nekaj,
mi smo dojeli vse.
Ubijati more vsakdo,
obujati mrtve le Bog.

Mi smo novega rodu krvavo spoznanje.
Bodi človek,
bodi pravičen,
bodi resničen
in ne barantaj!

Mi smo novega časa krvavi ukaz:
mož bodi temelj rodovom,
žena domu in rodu žarišče,
otrokom dajte kruha in pesmi,
človeku svobodo osebne odgovornosti!

Mi smo krvavi davek človeških zablod.
Kdor pri snovanju ni poslanstva izdal,
kdor pri ustvarjanju ni za čas barantal,
kdor je postavil življenja
in dolžnost človeka izpolnjeval,
kdor v bedi človeštva ni sam sebe iskal,
kdor je zapoved zavedne žrtve izvrševal,
kdor je matere spoštoval,
bo obstal. —

Mi smo nove prihodnosti krvavi fanal!«

Pogledala sem Izidorja. Njegov obraz je bil ko kamen. Glavo je imel nekoliko sklonjeno, goste temne vešice nad očmi so bile rahlo priprte, kakor bi štel nihajoče cvetke pred seboj na grobu.

»Kje si dobila to pesem? je vprašal čez dolgo časa s spremenjenim glasom.

»Nekdo jo je prinesel z Gorenjskega. Baje se je pokazala neko jutro nad grobom talcev v Dragi pri Begunjah, kjer so Nemci postrelili okrog štiri sto naših ljudi. Nihče ni vedel, kdo je postavil tja ta napis, ki so ga rablji po nekaj dneh uničili.«

»In pesnik?«

»Tudi ta je doslej neznan. Morda je bil med ustrljenimi in je pesnitev pred smrtjo komu izročil.«

»Ti vidiš nekaj, mi smo dojeli vse — — je komaj vidno pregibal Izidor brezkrvne ustnice. »Vene, ali si res že dojel vse?«

Sonce je vse rdečkasto tonilo za gore. Kravava zarja je obrizgnila nebo, prelivaje se v oblakih modrovijoličasto. Majski nageljni na mladem grobu so rožnato žareli in njihov opojni vonj se je mešal z glasovi angelovega češčenja iz bližnjega cerkvenega stolpa. Bo-

rovi in smrekovi gozdovi naokrog so polagoma temneli v večerni mir, šumeč uspavanko vsem živim in mrtvim krog sebe in v sebi.

»Kdor je postavlo življenja in dolžnost človeka izpolnjeval, kdor v bedi človeštva ni sam sebe iskal...«

Ti, ali ni tako zapisano? — Daj, prosim te, preberi mi še enkrat, da bom znal iz glave!

Tak je moj fant.

Drugačen od vseh.

Imam ga rada.

Stana Vinšek

Moji dragi mamici v spomin

L e d e n e r o ž e

Bilo je letos sredi januarja,
ko mama se od nas je poslovila.
Na vrtu — sredi snežnega viharja —
nobena ni cvetica zanjo vzkliła.

Ko zadnja zableščala ji je zarja,
vrh naše Gore je megla pokrila,
ki se je gosta dvignila iz barja,
da njena soba se je zatemnila.

S tančico sem prekrila laske bele
in, ko ob njej so sveče zagorele,
zelenje poškropila sem s solzami.

A — ko spet sonce vzšlo je za gorami,
ledene rože v oknih so blestele —
v slovo poslednje naši dragi mami.

B o ž i č n a k a k t e j a

Od nas odšla si, ko na vseh gredicah
vse cvetje spalo spanje je globoko
pod snegom. Negovano s tvojo roko
je vse uspevalo nekoč — in v teh cveticah,

ko spet v pomladnem soncu se zbudišo,
drhtel tvoj dih bo čez domačo loko,
kot v petju ptic, ki žvrgoleč visoko
v sinjini sončni čez naš vrt letijo.

Ob tebi zacvetela le kakteja
je zadnji božič tvoj. Ko si zaspala,
rdeče cvetje je v zelenje skrila.

A rada dovolila mi je veja,
da zadnja cveta, ki sta še ostala,
sem rahlo v tvoje roke položila.

S t a r a u r a

Na mamini komodi ura stala
je od takrat, ko — pravkar poročena —
prišla v to hišo je kot mlada žena —
in pol stoletja ji je drugovala.

Zvesto, natanko ji je čas kazala
v vseh srečnih dneh, ko deca nebogljen
se ji smehljala je — ko zaskrbljena
v nočeh brez spanja nas je negovala.

Sedaj, ko stara ura ji odbila
poslednjo uro je, sem jo prišla —
kot naš je običaj: da onemela
bi z njo, ki se od nas je poslovila.

A ura se ustaviti ni dala!
Življenja polna mi je kljubovala
in neutrudno bila, bila, bila...

V naročju z uro, ki se je uprla,
vsa zbegana sem v mamo se ozrla,
ki spala je med cvetjem. In tedaj —
ji lice je spreletel tih smehljaj...

P o s l e d n j a p o t

Zdaj zadnja želja se ti je spolnila:
odšla si, da si slednjič boš spočila.
Neutrudne roke mirne so in vele.
Ljubeče ustne so ti onemele.

Od tebe zasajena roža že prepleta
poslednji domek zate in očeta
in se nad staro grobnico razširja
in nad imenom brata Vladimíra.

Ljubeče roke za ledenim bregom
nabrale zate teloh so pod snegom.
Odšla si v zimi, vendar ti gomila
bila je v cvetju, ki si ga ljubila.

Vsa srenja te je spremila na zadnji poti
Naj naša žalost ti miru ne moti.
Ob odru smo prižigali ti sveče,
spremle so te bakle plameneče!

Najlepšo baklo dneva luč je vžgala,
ko kraj domači ti je obsijala:
žarela v rožnem svitu do obzorja
je snežna gmota našega Pohórja

in pozlatila vse z večerno zoro,
ko smo te spremili pod našo Goro.
Tam sladko spiš. Nihče te več ne vzdrami.
Spočij si, mamica, pri Sv. Ani.

Težki oblaki se valijo preko Črnega vrha in nad Kurjo vasjo. Divji zimski metež jih odnaša mimo Bajgota preko Tabel proti Arhu in Bolfenku. Med soteskami in globačami plovejo debele megle proti Dravski dolini in jo zavijajo v prezgoden mrak. Sneg se usiplje v debelih kosmih že vso noč in ves dan. Padlo ga je že nad pol metra. Na posekah, ki so odprte proti severu, se kopičijo visoki zameti. Odkar domujejo partizani na Pohorju, se pričinja že četrta zima.

Vse pogorje je kakor izumrlo. Tesni bunkerji v globačah so videti pod snegom kakor oglarske kope. Skriti so med Bolfenkom in Arhom, visoko v Lobniškem grabnu, na Hudem vrhu pa v Kotu, na Črnem vrhu in kdo ve kje še.

Vse Pohorje je prepleteno s skrivnimi stezami, ki jih ne odkrije nevarjeno oko. Na javkah se srečujejo kurirji, mnogi se še niso videli nikoli, spoznavajo se po skrivnih znakih in prostoru, kjer se prestrežejo. Vsi resni in redkobesedni. Odvezujejo nahrbtnike, prekladajo literaturo in velike zavoje pisemske pošte. Sibijo se pod papirnatimi tovari. Noč in gozdovi jih vzamejo. Javke samevajo po dan, dva in potem spet ožive.

Po samotnih poteh, ki drže preko Pohorja, za partizanske kurirje ni ovir. Ne sneg ne dež ne zasede, nič jih ne more ustaviti. Kurirje lahko zaustavi samo smrt. Včasih je na Pohorju smrt za vsakim kolovozom, za vsako smreko.

Mlada življenja krvavijo in padajo. Na njihovo mesto stopajo novi borci.

Dolini najbližji bunker leži v bolfenških globačah. Majhen je, zbit iz desak, ki jih je rezal celojarmenik v Bistriški grapi.

Partizanski bunker čepi na pol v zemlji, pol med smrekovjem in tovari snega. V njem se stiskajo okoli majhne pečice partizani. Jaka, ki je gospodinja in kuharica obenem, se vrti okoli velikega pločevinastega lonca in meša močnik.

V zimskih dneh je bil močnik na Pohorju partizanska paša. Ni bil kdovekak dobra jed. Včasih preredit, včasih pregost, toda močnik je bil na Štajerskem še vedno soljen.

Pogovor med kurirji se ni razživel. Stiskali so se okoli pečice, v kateri je prasketal droben plamenček in ogreval le najbližje.

Z nočjo sta se vrnila Zvone in Andrej. Bila sta bela kakor snežena moža.

»Fantje, sedaj pa gre zares! Sneg bo zasul hudournik in nam zaprl zveze z dolino.« Vsi smo resnobno pogledali in se zamislili.

Miro, pomočnik komandanta, je moral že drugo jutro na pot, da izvrši težko nalogo. Prekoračiti bo moral navsezgodaj Pohorje in se prebiti preko Drave na kozjaško stran, zato je bil zamišljen.

Ko so fantje pojedli, so se spravili počivat. Po podu, po pogradih, ob peči, povsod so plegli oblečeni in se zavili v odeje. Le kurir Zvone se je spravil k opravi, ki ga je skoraj vsak prosti večer pričel, a ga nikdar ni dokončal. Usedel se je za mizo, odvil nalivno pero ter začel praskati z njim po pisemskem papirju. Z levico si je podprl trudno glavo in premišljeval. Karbidovka je motno brlela.

»Dragi domači! Čez gozdove in doline vas v začetku mojega slabega pisanja lepo pozdravljam...«

Tukaj se mu je vedno začelo zatikati. Naprej kar ni hotelo iti. Zvone je strmel v papir in črke, dokler ni karbidovka ugasnila. Zvonetovo pisanje domov se je vedno tako končalo. Domov ni poslal nobenega pisma, dokler je bil partizan. Ob osvoboditvi jih je princel neučakanim in skrbečim domačim kar sam. Doma je bil s hribov, zato je bil vaje pluga in motike, pa tudi puške, toda plesa ne.

V zgodnjih jutranjih urah je spremljal Zvone tovariša Mira in Tonača na javko.

»Fantje, držite se dobro! Kdo ve, kdaj se zopet vidimo,« je dejal Miro in krepko stisnil roke, ko se je poslavljaval od tovarišev.

»Miro, kmalu se vrni!« so mu klicali kurirji v slovo.

Miro je odšel v negotovost.

Zgodnje decembrsko jutro jih je vzelo. Pod Arhom, kjer so prežali Nemci, je šla njihova pot preko frat in globač proti Bajgotu. V majhni kotlini je bila javka. Tukaj so se sešli pohorski kurirji z vseh koncev. Od tod so šle poti in z njimi novice na vse strani, zamenjavala se je pošta za Koroško, Dolenjsko in Štajersko.

Nihče ne more izmeriti kilometrov, ki so jih prehodili ti dobri, koražni fantje v soncu,

dežju, snegu in nevihtah, nihče prešteti pisem, ki so romala iz enega nahrbtnika v drugega. Ni mogoče prešteti tovarišev partizanov, ki so jih varno prepeljali preko vseh švabskih zased na Pohorju. Na teh javkah so se tovariši videli vsak drugi dan, včasih samo enkrat v življenju.

Tod mimo je šel tudi tovariš Miro.

Od štirih zjutraj do devetih zvečer so gazili sneg in še ni bilo konca poti. Prekoračili so vrh in se spustili v strmino med Lovrencem in Falo. V dolini je bil na več krajih prehod preko Drave, za katerega so vedeli le najzanesljivejši. V rebrih nad Dravo je bil skrit majhen čoln. Dvakrat na teden je butnil ob kozjaške bregove, predal pošto in tovariše, ki jih je dolžnost vodila na ono stran. Večkrat so Švabi imeli tod okoli zasede. Takrat je tekla kri in borci so se borili z valovi. Javke so se menjavale, pot čez Dravo je bila smrtno nevarna...

Na dnu doline se prelivajo med skalovjem močni tokovi spenjene deroče reke. Hlad veje iz ozke doline, strmine so toplejše. Pod Ožbaltom se Drava poleni. Jez na Fali jo zaustavi. Nad njim se nabirajo velike množine voda, ki silijo v bregove na obeh straneh, odnašajo živo zemljo in grizejo skale. Povsod tukaj so prehodi. Mnogokrat se bore drzni brodniki s tokovi. Spenjena hrumeča reka jih zanaša. Mišičaste roke partizanov krote divje valove.

Gorje brodnikom, kadar bregovi ožive in presvetijo rakete gladino spenjenih voda. Takrat udarjajo svinčenke s svojo žvižgajočo pesmijo po soteski. Iz valov vstajajo ozki, tanki curki vode, ki škrope na vse strani. Partizani brodniki leže v čolničku, mišice so napete kot strune, žile na rokah, vratu in čelu nabrekle, vse vozlaste. Pot jim lije curkoma po telesu. Iz čolnička je slišati težko, počasno, zateglo dihanje. Predajajo se toku, ki jih odnaša z vso hitrostjo po soteski v noč. Glasu ni slišati, le poki votlo done ob bregovih in napolnjujejo dolino. V takih nočeh se bije na Dravi velika igra za velika življenja...

»P-s-s-s-t, ti-ši-na!« opomni kurir na čelu kolone partizane, ki stopajo drsajoč za njim. Bližajo se bajti. Prav nalahko šeleste drsajoči koraki po gorici. Komaj vidne prikazni se kradejo v senci hleva proti zadnji strani hiše. Na majhnem, nizkem oknu se začujejo lahni udarci. Steklo zazvenkeče: Cin, cin... cin,

cin, cin... cin, cin! To je dogovorjeno znamenje. Zvenk utone v noč.

Bajta spi!

Po kratkem premoru se udarci na oknu ponove in počasi zamrejo. Za oknom se nekaj zgane in utrne v notranjost izbe. Okno zopet oživi, kliče... Kuhinjska vrata na zadnji strani hiše prav nalahko zaškripljejo, zapah komaj slišno zdrkne, kljuka se narahlo dvigne. Mrzel zrak se zapodi pri ozki podolgovati reži vrat v kuhinjo. Za njim se zapode zapozneli kurirji.

Na ognjišču pod pepelom umira žerjavica. Prepričani jo je vzdramil. Suhe, zdelane roke pohorske mamice jo s trskami ožive. Droban, ližoč plamenček začne objemati iveri. Toplota se razleze po sajasti kuhinji.

To noč ni bilo kurirske zveze s kozjaško stranjo. Noči v dolini so oživele. Na prehodih se je režala smrt...

Dani se! Po Dravski dolini se vlačijo megle in silijo v rebrovje. Ogrnjeni v plašč megle se vzpenjajo k saminam Švabi. Že dolgo se pode po teh pobočjih brez uspeha. Danes poskušajo znova svojo srečo.

Po kolovozih, po ozkih skalnatih poteh, po grapah in globačah se vijejo sive kače »gebirgsjegrov«. Med njimi so pomešani gestapovci, policaji in vermani. Širok pas objemajo. Od Ribnice na Pohorju pa po dolini Drave do Ruš pa preko Ribniške koče do Bajgota, Tabel in Arha.

Sv. Lovrenc na Pohorju, partizanska postojanka, jih stalno vznemirja. Gozdove, soteske, frate in globače okoli Sv. Lovrenca in na Pohorju morajo ukrotiti... Pred meseci so se pred nosom nemškega Maribora vgnezdili partizani. Lovrenc, ena najmočnejših kulturbundovskih postojank v Dravski dolini, je sedaj partizansko osvobojeno ozemlje z ljudsko oblastjo in partizansko šolo. Banditski učitelji uče pohorsko deco slovenščini. Iz daljnih samin pošiljajo pohorski drvarji in kmetje svojo mladež v partizansko šolo. Uče se o Titu, ki je poveljnik banditov, namesto da bi poveljevali firerja Adolfa Hitlerja. Njegove slike trgajo iz okvirov in jih mečkajo ter mečejo na ogenj. Nihče tam gori ne izpolnjuje odredb Franza Steindla, vodje hajmatbunda na Spodnjem Štajerskem. Na debelo se režijo in rogaajo odredbam tretjega rajha ti pohorski capini. Lurker, vodja gestapa v Mariboru, se peni v svoji pisarni v frančiškanskem samostanu.

»Konec, končati je treba, pa če zgine v strminah vsa mariborska vojaška posadka,« izjavlja s škripajočimi zobmi.

Že od jeseni se pode frici okoli Lovrenca. Nekajkrat so odrinili z zateklimi buticami nazaj proti Mariboru. Toda Franz Steindel je vztrajen. Vnovič poskuša, vsakokrat z večjo močjo. Partizani se umaknejo, toda miru ni. Treba je napasti tudi zaledje in poloviti to golazen, ki moti veličino nemške okupatorske oblasti. Partizanske edinice se jim izvijajo iz obroča, Švabi grabijo v praznino.

»Vsako bajto je treba podrobno preiskati, sumljive pa zažgati; ljudi poloviti, prepeljati jih v Maribor ali pa postreliti,« je bila komanda.

Na jasi okoli hiše, kjer je partizanska javka, leži gosta megla. Iz megle prše zmurnjene snežinke... Siv, dolg in moreč dan se obeta...

Ob plotu, ki brani vhod v gorico, stoji na straži kurir Tonač. Napeto opazuje jaso. Tesno mu je pri srcu. Megli ne zaupa. Gozdovi, gozdovi, le v njih je varno zavetje! Kaj se kuha v dolini? Kurirjev noče in noče bití od nikoder. Z Mirom se menjata na straži. Hiši na jasi ne zaupata.

Na vežnih vratih se prikaže Miro. Vojaška, visoka postava, podolgovat, od sonca ožgan obraz s svetlorjavimi, resnimi očmi. Počasi, z dolgimi, mogočnimi koraki premeri gorico in se ustavi pri Tonaču, ki straži na oglu.

»Kako je, Tonač?«

»Ni najbolje. Zdi se mi, kakor da gleda na naju iz te megle na stotine oči.«

»Treba se bo pomakniti na rob gozda in tam počakati na zvezo. Tonač, stopi na jaso in preglej okolico, da se premakneva v pravi smeri, ako bo potrebno!« zapove Miro in odide nazaj proti hiši. Tonač stopi s počasnimi, težkimi koraki za stajami, puško ima pripravljeno za strel. Ni še deset korakov od staje, že se prihulijo sive, dolge kače »gebirgsjegov« k pohorski domačiji.

Tonač zasliši hrstanje stopinj, korak mu zastane, oči se mu izbulijo. Komaj zaznavne postave se mu bližajo v širokem loku.

»S-t-o-j, kdo je?« zakliče Tonač v meglo. Postave v megli se razlezejo na vse strani.

»S-t-o-j!« zakriči Tonač na vse grlo in useka z mavzerko proti meglenim postavam. Od vseh strani mu odgovorijo strelji. Z desne zahlipa mitraljez v počasnih, redkih rafalih. Tonač skoči nazaj proti hlevom. Pred hišo že

divje strelja Miro z brzostrelko. Rafal za rafalom škropi navzgor proti gozdu, po jasi in proti hlevom. Švabski šarci sipljejo svinčenke. Razbita stekla bolno žvenketajo, vmes pa se sliši ostro pokanje brzostrelke.

Miro gleda besno okoli sebe. Strahu ni v njegovih očeh, le Tonač ga skrbi. V dvoje bi bilo lažje. Umik, če je sploh mogoč, bi prejel uspel, ko bi bila dva. Toda Tonača ni od nikoder. Edini izhod je še za hlevom.

Nizko sklonjen se zakadi Miro navzgor. Izza plota na zgornji strani gorice se že usiplje proti njemu in hiši. Prestregli so ga. Pot ni več prosta. Vrže se v mehki sneg. Še tli v njem upanje, da se reši. Počasi, po vseh štirih se plazi nazaj. Hitro je treba poiskati drugo šibko točko. Za trenutek obleži popolnoma miren. Misli se mu z veliko hitrostjo pode po možganih. Mraz je, toda Miro oblivajo potne srage. Oči so mu srepo uprte v meglo, iz katere se usipljejo svinčenke. Hrstanje škornjev je že razločno slišati z vseh strani. Miro ve, da živ ne sme priti Švabom v roke. Rešiti se ali pasti.

Zakadi se med stajami in hišo po jasi. Titovka mu zleti z glave. Za oglom hiše se utrga velika siva senca. Miro je ne vidi. Vidi samo zamegleno jaso in temne obrise bukovih in smrekovih gozdov, v katerih je rešitev in svoboda.

Gozdovi! Gozdovi šumečega Pohorja! Vidi jih vse zeleneče in ožarjene od vigrednega sonca. V njihovih nedrjih je skrit bunker, obrasel z bršljanom. Na desno od bunkerja klokota voda v hudourniku in poje... poje... Miro ne vidi ničesar več, le hudournikovo pesem sliši čimdalje glasneje. Ta pesem mu pomeni življenje.

Velika siva senca ga objame. Njene dolge roke se mu ovijejo okoli vratu. Miro tolče po debeli butici, grize in brca. Poskuša zavpiti, toda velike roke stiskajo vrat. Le hropeči glasovi se mu izvijajo iz grla. Z veliko temnosivo senco se valjata po snegu, da se praši. Čedalje več sivih postav se steguje in grabi za živim klobčičem po steptanem snegu. Pruski škornji brcajo v gmoto na tleh. Miro ne čuti udarcev. V smrtnem boju poje v njem pesem hudournika, ki se pretaka po ozki, skalnati strugi pri bunkerju...

Sv. Lovrenc na Pohorju! Zopet se šopirijo v njem Švabi. Na vseh prehodih stoje v naglici zbiti bunkerji. Iz vseh odprtih molecevi mitraljezov. Vsepovsod so postavljene močne

švabske straže. Sv. Lovrenc je videti kakor veliko taborišče. V njem se Švabi ne počutijo dobro. Okoli in okoli jih obdajajo mogočni gozdovi... Gozdovi imajo velike oči in tanek sluh. Gozdovi vidijo vse. Vsak najmanjši šum ujamejo. Izza bunkerjev ni varno hoditi. Iz gozdov se reži smrt, redki streli padajo, toda so dobro merjeni. Švabske hajke grabijo v prazno.

Toda mimo Senjorjevega doma, Ribniškega jezera in proti pogorišču Doma na Pesku se nenehno sprehajajo partizanske enote. Kurirji so stalno na poti. Partizanski obveščevalci se vrte okoli Lovrenca. Vse kmetije so jih polne, toda zajeti jih ni mogoče. Izginejo, kakor bi se vdrli v zemljo.

Vsak dan hodijo iz Lovrenca močne patrulje na lov na vse strani. Vračajo se poparjene, z mrtvimi in ranjenimi v svoji sredi. Boj je neenak in nemogoč. Vsak grm, vsaka smreka je lahko sovražnik. Ko se najmanj nadejajo, zarjove mitraljez izza bukovega štorā ali mladovnega koša. Ko se frici razvijejo v strelce, gozd umolkne. Vse je tiho in mirno. Po ves dan se pode Švabi preko globač in sotesk, brez uspeha. Ko se vračajo izmučeni proti postojanki, se zakade partizani nekaj sto metrov pred bunkerji proti njim. Vse noči grmi okoli Lovrenca. Frici so neprenehoma v strogi pripravljenosti. Vsak dan pričakujejo partizanskega napada.

Bataljon, ki je hajkal med Ožbaltom in Lovrencem, se vrača v postojanko. Med Švabi se vleče kot senca vklenjen visok, širokopleč partizan. Gologlav je, z razmršenimi kostanjevimi lasmi se poigrava veter. Raztrgana obleka, zatekla spodnja ustnica in krvave podplutbe po obrazu pričajo o borbi.

»Komandant, partizanski komandant!« zavriši med vermani, ki stražijo v bunkerju in zvedavo ogledujejo ujetega partizana. Zdi se jim kakor prikazen z drugega sveta.

Da, z drugega, svobodnega sveta!

Miro se zave. Ne skelijo ga več ustnice, ne bole ga bunke in brce. Zravna se, glava, ki se mu je dotlej povešala na prsi, se vzdigne. Oči kovinsko zažare, besno in pomilovalno gledajo rjave vermane.

Skozi Lovrenc ženo vklenjenega, toda svobodnega človeka. Vse oči so obrnjene v partizana Mira.

Kakor osje gnezdo čepi Lovrenc med gozdovi. Zvečer ga zakrije mrak, luči so motno zastrte, trg je kakor izumrl. Le močne švab-

ske patrulje se premikajo vso noč po cestah od bunkerja do bunkerja. Njihovi pruski škornji mendrajo slovensko pohorsko zemljo. V noč odmevajo njihovi rezki vzkliki: »Halt! Parole!«

Marburg — slovenski Maribor! Ljudje hodijo po ulicah tiho in nemo. Slovenske besede ne slišiš. Le švabsko žlobudranje odmeva po zapuščenih ulicah. V frančiškanskem samostanu ima svoj sedež gestapo. Kogar odpeljejo v to rdečerjavo hišo, je izgubljen. Že pri vratih se ti reži smrt v obraz. Po vseh sobah in kletih je navzoča. Ne vidiš je, samo čutiš jo. Partizan Miro jo tudi vidi...

»Marche vorwärts!« ga sune stražar pod rebra in ga potisne v sobo.

Za pisalno mizo sedi možak srednjih let, tanke brčice mu štrle pod nosom. Lasje so namaziljeni z brilantino. Vonj parfuma in dišavega mila udari Miru v nos. Spomni se vonja mladovnih smrek, borove smole, ki se v pomladnih dneh cedi iz lubja, zadiše mu majhni rdečkasti cvetovi macesnov pod Arhom. Vsa soba je polna duha iz pohorskih gozdov...

Ves omamljen obstane Miro sredi sobe.

»Komm her,« zasliši glas iz oddaljenega kota sobe.

Drobne, sive, mrzle oči se zapičijo v postavu partizana Mira. Mesnate, manikirane roke bobnajo po mizi. »Kdo si? Kako se pišeš?«

»Partizan Miro.«

»Aha, bandit Miro,« zarezgeče sedeča postava.

Vprašanje se vrsti za vprašanjem, rezko, poveljujoče, kakor zna rezko vpraševati in poveljevati vsak švabski podoficer.

Miro ne odgovarja.

»Govori! G-o-v-o-r-i! Č-e n-e!«

Mesnata roka neha bobnati po mizi in prime tulec za pasom, v katerem tiči samokres.

Miro stoji, nemo gleda po sobi in skozi okno. Tam preko Drave na zasneženem Pohorju je svoboda, tam je življenje!

Na ušesa pa mu rezko udarja: »G-o-v-o-r-i! G-o-v-o-r-i!«

Toda Miro molči...

»Kje so partizani? Kje so njihovi bunkerji? Povej, pa boš prost. Takoj boš šel domov. G-o-v-o-r-i... G-o-v-o-r-i!«

Življenje... prostost... dom!

Za tistega, za katerim se zapro vrata gestapovskih zaporov, ni več doma, ni več prostosti, ni več življenja...

Odgovora ni...

Čujejo se votli udarci, topotanje škornjev, padec nečesa težkega, ogromnega. Sikanje in sopihanje ljudi v sobi narašča, udarec prehitve udarec.

Naposled se vrata odpro: »Za danes dovolj, jutri nadaljujemo!« se oglasi iz notranjosti sobe. Strumno udari peto ob peto, kakor v zboru zadoni: »Heil Hitler!«

»Heil Hitler!« pozdravi strumno stražar, ko neso po hodniku na pol mrtvega partizana Mira v samico v kleti...

Na vlažni, plesnivi zemlji v obokani, temni samici leži partizan Miro. Težko, globoko, počasno dihanje napolnjuje prostor. Kadar se zbito telo zgane, se zasliši ječeč vzdih. Miro je na pol nezavesten, toda misli mu delujejo ves čas. Ta... ta-ta-ta... ta... ta... ta... ta... ta... mu doni po ušesih tipka radijske postaje, ki je skrita nekje v rebreh Pohorja.

Miro vidi partizana Milana, kako tolče po tipki radijskega aparata. Titovka mu je zlezla na čelo. Ta... ta... ta... ta... ta... ta... gre skozi ozračje. Vidi partizanskega šifrerja, kako piše številke. Po pet in pet jih je v eni skupini. Vsa pola papirja jih je že polna. Vidi, kako se številke počasi spreminjajo v črke, v besede in stavke. Vidi komandanta in njegovega pomočnika, kako sedita sključena za vegasto, okorno zbito mizo, sprejemata poročila in pišeta, pišeta... Pa kurirja Zvoneta in Ivana, kako vohata po dolini. Na javkah sprejemata papirčke, ki jih prinašata komandantu. Gleda Andreja na visoki, košati smreki, kako pregleduje z daljnogledom vse pobočje in cesto, ki teče po dolini. Gleda kuharja Jako, kako se modro drži, ko meša močnik v velikem pločevinastem loncu. Gleda vse druge tovariše, kako se stiskajo okoli drobnega, majhnega ognja, ki blagodejno ogreva zasneženi bunker.

»Ta... ta... ta... ta... ta... ta...« poje Milanova tipka čedalje glasneje po temni samici, Miro razločno sliši. Vsa samica je že polna tega zvoka.

»P-a-z-i! M-i-l-a-n o-d-d-a-j-a...!«

Številke se nizajo v vrste, po pet in pet. Iz številke rastejo črke. Vsa samica jih je polna... Črke ožive... Črke kličejo: »M-I-R-O!... M-I-R-O! M-I-R-O!« Vzkliki zamrejo v temini samice.

Partizan Miro izgubi zavest...

Sonce se je že drugič skrilo za Pohorjem, odkar leži v samici pretepeno, zbito telo partizana Mira. Neenakomerno hropenje spremilja hripavi, dolgi vzdih: »A-a-a-a-h... O-o-o-o-j!« in počasi zamrejo.

Čez čas se zaslišijo nerazumljive besede, ki se čedalje gosteje ponavljajo, dokler končno ne dobe prave, razločne oblike: »V-o-d-e! V-o-o-d-d-e... V-O-D-E...« se glasi komaj slišno, boleče iz kota.

Zatekli, ožgani jezik se komaj premika po osušeni ustni duplini. Razpokane, zbite ustnice zlogujejo: »V-O-D-E!«

Miro sliši klokotanje hudournika pri bunkerju, posluša komaj slišno kapljanje studenca, ki teče v majhno korito. Gladovni studenec ima najmrzlejšo vodo na Pohorju. Le s to vodo se lahko pogasi velika žeja. Mira trese mrzlica, kuha ga vročina. Miru se blede...

...Širokopleča postava se zgane, se pretegne in vstane. Roke zakrili po zraku. Noge, obute v težke, okovane planinske škornje, zakoračijo po samici. Velikanska postava zamahne s pestmi — zidovje zopora se ruši, pada na vse strani. Mirova postava pa rase, mogočno rase pod jasno, zvezdnato nebo...

Partizanove roke sežejo preko temnosive, deroče Drave, preko vinogradov nad Pekrami v strmine pod Bolfenkom in preko frat in globač. Tam gori nekje spe njegovi fantje mirno, globoko spanje po napornih kurirskih poteh. Velikanske roke sežejo na vzhodni rob Pohorja. Tipljejo... iščejo... Mimo vasice Reke iščejo naprej ob cesti, ki drži od Arha proti Mariboru. Pritipljejo se do vasice v dolini. V hišici na koncu vasi še brli drobna luč. Okna so zastrta. V kotu sobe spi na otroški posteljici majhen deček. Nemirno se premetava pod odejo. Na stolu ob postelji sedi vsa žalostna njegova mati. Debele solze ji polze po bledem licu.

Velikanska roka potrka na zastrto okno...

Cin, cin... cin, cin, cin... cin...

Mati se ozre plašno proti oknu.

Deček se zbudi in zajoče. Mati ga poboža po razmršenih laseh: »Zaspi, Miro, zaspi!«

»Mama, mama, kje je ata?«

Trikat po trideset dni je minilo, odkar trpi partizan Miro za zamreženimi okni gestapovskih zaporov v Mariboru. Gestapovci ne vedo o njem ničesar. Pohorske skrivnosti so skrite v granitnem srcu. Iz gestapovske

samice globoko v kleti so ga premestili v veliko celico, kjer deli usodo z devetindvajsetimi tovariši talci, ki čakajo, kdaj bodo rešeni trpljenja.

Nihče se ne zmeni zanje, prepuščeni so sami sebi. O tej celici in o ljudeh v njej se ne govori. V gestapovski kartoteki, ki jo vodijo s prusko natančnostjo, je trideset imen zaznamovanih s posebnim znamenjem. To je celica smrti. Majhno, zamreženo okno gleda proti jugu, proti Pohorju. Bledi, shušani obrazi, s katerih željno žarijo globoke oči, so ves čas obrnjeni proti zamreženemu oknu. Samo košček neba z obronki zasneženega Pohorja se beli skozi železno mrežo. V zgornjem oglu okna se vidi med lesovjem v strmini na majhni jasi Bolfenk. Tja gor se ves dan upira Mirov pogled. Gori je svoboda, gori so njegovi fantje. Rad bi jim povedal: »Fantje moji, bodite mirni!«

Vigred steguje zelene, cvetoče roke po dolini. Marelice se obešajo po zidovih, njihovi snežnobeli cveti se odpirajo v soncu. Breskve so komaj pognale prvo brstje in že se napenjaajo njihovi cvetovi rdeče nadahnjeno kakor drobne kaplje strjene krvi. Trate pod Pohorjem zelene. Vinogradi v Pekrah silijo visoko v pobočje in rjavijo. Kopači preobračajo z rovnici in motikami težko laporno zemljo. Poleglo kolje postavljajo v ravne vrste. Režejo žlahtno trto, ki se solzi na rezih. V bukovju pod Bolfenkom se oglašča kukavica. Po vrtovih se objestno spreletavajo vrabci in ščinkavci. Ob živih mejah drobi kos pomladno pesem.

Zapori in vse mesto ob Dravi je mrtvo kljub pomladnemu soncu in prvemu cvetju. Ljudje se vlačijo po ulicah kot megla in beže iz mesta. Še vsemogočni gestapovci se plašno ozirajo na vse strani. Povsod vidijo same strahove. Na severovzhodu žari nebo, kakor bi daleč za Slovenskimi goricami vstajala jutranja zarja...

V temnih nočeh se vlečejo po nebu žareči bliski, spremlja jih močno oddaljeno grmenje, kakor bi se pripravljalo k nevihti. Še nekaj dni in svoboda se bo razlila kakor sonce preko opustošene dežele...

Da, še nekaj dni...!

Triindvajseti marec leta 1945! V zgodnjem jutru drvita dva tovorna avtomobila, prekrita s temnosivimi šotorskimi krili, proti zaporom. Zavijeta skozi velika vrata na dvorišče in se hrupno ustavita. Iz avtomobilov poskačejo

stražarji. Mudi se jim. Vrata zaškripljejo, zapahi popuste. Drugega za drugim kličejo fante, zaznamovane s posebnim znamenjem v kartoteki. Po dva in dva vklenijo in jih nalože na tovorna avtomobila. Tudi partizan Miro je med njimi. Avtomobila zasopeta in se zapodita preko dvorišča na mračne ulice razbitega mesta. Zavijeta preko dravskega mostu in se zadrevita po asfaltirani cesti mimo Tezna, Radvanja in Hoč.

»Kam nas peljejo?« vprašujejo motne oči v vdrtilih, bledih obrazih. Vklenjeni fantje ne smejo govoriti. V avtomobilih je mračno. Miro pozna dobro to pot in vasi ob njej.

Rače! Avtomobili drve naprej. V zraku se pojavijo mali partizanski lovci, kakor jastrebi se spreletavajo nad progo in cesto. Njihovi mitraljezi in bombe sekaajo po vlakih in avtomobilih pod seboj.

Polskava! Avtomobili se sunkoma ustavijo ob robu majhnega gozda. Stražniki poskačejo na cesto in se pretegujejo, v notranjosti šotorskih kril pa se zasliši glas: »Fantje, glave pokonci! Tako, kakor bomo mi danes umrli, umirajo križem po naši zemlji naši tovariši!« Za trenutek nastane tišina, nato pa se zasliši zamolkel udarec, prerivanje in cepetanje.

Avtomobila obkolijo stražarji z napetimi brzostrelkami. Žalosten spreved se pomika v rosnem pomladanskem jutru s ceste proti obraslemu hribčku. Le majhen pas travnika loči cesto in gozdček. Preko njega se vije kolovoz in se izgublja v jelšah na obronku. Ljudje tod okoli imenujejo gozdček Gaj.

Gaju je namenjen danes obisk na smrt obsojenih partizanov in gestapovcev.

Pred sprevedom korakajo trije stražarji z napetimi brzostrelkami. Za njimi stopajo po dva in dva vklenjeni partizani. Okoli njih se gnete obroč stražarjev. Globoko v gozdu na kolovozu se ustavijo. Dvojica za dvojico vklenjenih talcev izginja s stražarji v gošči. Koraki zamirajo. Gaj sprejema svoje prve žrtve. V kratkih presledkih odmevajo v zgodnjem jutru streli brzostrelk in samokresov. Kri teče v temnih curkih.

Tudi Miro pade s prestreljenim tilnikom. Mogočna postava se hropeče zvija. Oči so široko odprte, srepeči pogled srši v ubijalce. Desna roka mu je v lisici vsa zvita. Leva se mu dviga, kakor bi hotela požugati. Potem se telo sprosti in umiri.

Le široko odprte oči mrtvo boljše v vrhove smrek, ki jih pozibava jutranji veter.

Frankolovo

12. II. 1945

Meglé jutránje, nizke, temnosive
z zemljé so pile februarški sneg,
že kopne lise so odprle njive
in bela teža je drsela s smrek,
ko v medli dan nenadno zabobnel je
skrivnostnih kamionov hrupni bes.
Za vozom voz, zakrit in črn, drvel je,
prepoln polgole množice teles.
Kjer s cesto in potokom se soteska
med hribe širi, je sprevod obstal,
okrog ga stražila je soldateska,
postavljena vrh gozdnatih višav.

Fašisti z brzostrelkami pognali
so s kamionov se na cestna tla
in na povelja mrke te drhali
v vozech se je zganila gmota vsa.
Na hrbtih žica vézala jetnikom
roke je in po dva družila v par.
V očeh je vzplameneval mučenikom,
gorel jim z lic je blede, ostri žar.
Na cestni tlak so se na krik biričev
valili družno, padali z vozil
in motali se iz verig, klobčičev:
tu bil je cilj, usodno temni cilj.

»V imenu rajha!« sodba je velela,
ki jim prebrana je bila na glas.
Tako zdaj kazen ljudstvo bo zadela,
ki tujcu ni pokorno na ukaz.
Za enega jih mora sto umreti
na kraju, kjer je izkrvavel tiran!
Sto talcev mora mrtvih obviseti,
da en ubit fašist bo maščevan!
Za zver, ki našo ljudsko kri je pila
po naši lepi zemlji — sto življenj!
Pravico táko je skovala sila,
ki ji pregnusen ni zločin noben.

Od vsepovsod štrlijo mitraljezi
grozeče na jetnikov bednih sto,
ki ob nemočni bolečini, v jezi
v minute svoje bližnje, zadnje zro.
Zvene v bližini krampi in lopate,
jetniki drugi jih molče vihte,
tam kopljejo ob cesti sredi trate
tovarišem široki jami dve.
In veje stari jablani vzdrhtijo,
ko v njih zastane prvim štirim dih.
Tam v zankah z lici nemimi visijo.
Ptič preleti sotesko, črn in tih.

»Banditi, k jablanam naprej, hitreje!«
Iz vrste stari zre Ivan Skalé.
Zdaj sin njegov omahnil bo pod veje
in ga roké zgrabile bodo zle.
Obema se še srečata pogleda.
Usoda kruta ti je, mili sin,
oči so ti temné in lica blede!
In oče gleda naj njegov pogin,
še preden sam sledi mu. Bolečina
očetu reže kakor nož srce.
Ozre se kvišku: Tam v meglah planina
v nebo svobodno svoje pne vrhé.

Ivan Skalé se skloni pod bolestjo,
ki mu razbija um, slepi oči,
a že spet dvigne z vročo se zavestjo,
poslednje sile srd mu zjekleni.
»Morilcem smrt!« skozi zobé izdavi,
odtrga se, iz vrste plane v beg.
Korakov dvajset — pa bo tam v goščavi
ali pa mrtev naj se zruši v breg!
Ta hip se mitraljez vanj zahohoče
in vrže v prsi besen mu rafal.
Na jasi klecne in srce, še vroče,
s krvjo tali belino snežnih tal.

Na vejah jablan tiho tam visijo
nesrečni talci — eden manj ko sto
in usta tudi stotemu molčijo,
ki dotrpel je bolečino vso.
Tovariši so jami izkopali
za mrtve, ki jih snemajo z dreves,
in na povelje rabeljske drhali
jim oblačila jemljejo s teles.
In zaječe razsrjeni gozdovi,
vihar s Konjiške gore v njih šumi.
Priklanjajo se smreke nad grobovi,
junakov mučenikov sto v njih spi.

Ko spet zemljó zapadejo snegovi,
na vsakem grobu hrastov križ stoji,
objemajo trobarvni ga trakovi,
napis mu o junakih govori.
Ustavljajo se tukaj partizani,
ko gonijo sovražnika z gorá.
Mrtvi vedo, da bodo maščevani,
in jim srce potihoma igra.
Vsak dan tu zemlja topla se razcveta
v zelenju novem, v žaru prvih rož,
ki roka žuljava žené, dekleta
polaga jih na grob stotine mož.

Blešče se v soncu pohorski vrhovi,
vihar pomladni je razgnal megle.
Bude se iz dremávice gozdovi,
v drevesih rošno popje se napne.
A veje tam, ki žrtve so nosile,
odžagane leže na travnih tleh.
Nikdar ne bodo živim več rodile
sadu, ki jesti ga bilo bi greh.
Zasije maj svobode in vstajenja,
svetlobe prst dotakne se grobov,
iz njih sokovi skritega življenja
prelivajo se v cvet, mogočen, nov.

Frankolovo, kraj bridkega spomina,
ob tebi solza naj se še iskri,
naj sveta nam ostane veličina
junakov, ki za nas so v smrt odšli!
Svobodni veter čez grobove veje
in kakor tiha pesem boža jih,
pod rušo zakopana srca greje —
to domovine je ljubeči dih.
V nesmrtni slavi naši mučeniki
naprej živeli bodo večne dni.
Njim naša dela bodo spomeniki,
naj z njimi domovina jih slavi!

Rad postojim ob oknu. Gledam otročičke, ki koračajo z mamicami. Ti drobščičke vse vidijo: cvetlico v travi; seveda morajo do nje, da si jo utrgajo. Šibice si zaželejo in jim jo mamica odlomi iz grma. Sneg, če ga je kaj, zajamejo kar z rokavičko in si ga nesejo v usta. Kuža srečajo. Morajo ga pobožati. — Pa so tudi že večji, ki gredo s torbicami iz šole. Lepa povezanost se hipoma sprevrže v pretep. Namesto solzá so le rdeča lica in smeh. — Pogled nanje mi prizna: Srečni so! Kako srečni in najsrečnejši zato, ker se tega ne zavedajo! Ko bi jim kdo odgrnil zaveso njihove prihodnosti, bi od strahu strepetali. Naj le ostahe zagrnjena, dokler jih tok življenja brez usmiljenja ne pahne prednjo.

Toda brez vzgoje, to se pravi brez vsakega kažipota, ne smejo v življenje. Ta kažipot pa ne sme biti večna pesem o boljšem in lepšem življenju, ki jo danes že vrabci na strehi čivkajo. Drugačnja mora biti zanje. Kdo naj vzgoji otroka? Šola? Družina? — Obe. — Toda prečudna so pota življenja. Iz gnezda zglednih staršev izleti včasih paglavec, ki se razraste v nepridiprava, da je staršem samo v bolečino. Iz zanikrne družine pa dozori sin, hči za zgled občestvenega bitja. Zakaj tako? Ne vemo, le to je znano, da je tako. In vsesplošna skušnja uči, da je vzgojiteljem potrebna največja modrost v tistih letih, ko mladost začne zoreti. Stari vzgojitelji so trdili: Ko fant ne mara več nositi na kolenih zakrpanih hlač, ker ga je sram, ko deklica zaželi podaljšano krilo — to so znamenja zoritve. Ta dva sta takrat prepričana, da vse bolje in več vesta kot oče in mati. In v šoli izsledijo vsako dlačico nepopolnosti pri učiteljih. Ovedo se prvih poganjkov samostojnega uma, začutijo v sebi svobodo volje, zato vse vedo, zato jim je vsaka brzda odveč. Naglo se zaletijo sem, prav tako naglo se obrnejo drugam, saj so najmodrejši in svobodni. Zato ima uporni fant za očetovo svarilo vedno pripravljen odgovor in ugovor: To je po starem, sedaj je vse drugače. Doraščajoče dekle je prepričano, da mati nič ne ve in da ima sama vse prav. In kljub vsemu je posebno treba take vzgajati. To zadene samo zrela modrost in velika ljubezen.

Ali naj povem dva primera? Saj sam nisem bil ne za trohico drugačen.

Ko sem že ves osivel oddihaval od dela v svoji bajtici na planini, me je obiskovalo mnogo mladine. Študentje. Ko smo se nekoč — pet jih je bilo — že namalicali in se marsikaj pomenili, so hoteli oditi po isti poti nazaj v dolino.

»Nikar po isti poti,« sem jim svetoval. »Že znana pot je dolgočasna. Bodite vsaj nekoliko stezosledci. Take nezaznamovane poti, ki ste jo sami našli, ne boste nikoli pozabili. Vsak štor, skalo, staro bukev, vse si boste zapomnili. Seveda morate imeti oči s seboj. Tisti gorohodci, ki brez misli drve po rdeče zaznamovanih potih, ne bodo nikoli pravi planinci.«

»Nobene druge ne poznamo,« so se izgovarjali.

»Zato vas pospremim nekaj poti in vam potem pokažem le smer, stezo v dolino boste morali sami najti. Ali velja?«

»Pojdimo!« so veselo pritrčili in si optali šolske nahrbtnike.

Po lepem kolovozu smo jo mahnili proti vzhodu. Prišli smo do stare, v dve debeli rogovi razrasle bukve. V rogovilasti debli se je zagostila velika skala, ki je bila nekoč prigmela z gore. Navihana misel se mi posveti.

»Poglejte, fantje, kakšno napotje je ta skala. Zaradi nje moramo delati ovinek mi in živina. Šest nas je. Zgrabimo jo vsi hkrati in jo odvalimo!«

Vrgel sem palico proč, zgrabil skalo in jih povabil:

»Ho-ruk!«

Vseh pet je poprijelo, da je bila kar gneča rok okrog skale.

»Ho-o-ruk!«

Fantje so za mano ponovili: »Hoo-ruk!«

Tedaj sem naglo popustil in se jim začel smejati. Fantje so odstopili in me gledali. Še sem se jim smejal, celo z rokami sem zaploskal in segel po svoji palici. Tedaj so se zasmejali tudi fantje.

»Komu se smejete? Meni? Ne! Le svoji nepreudarnosti. Klasični študentje ste. In poznate rek: Quidquid agis, prudenter agas — česar se lotiš, se loti pametno! Ko bi se mi bili smejali tedaj, ko sem vas povabil, da prevalimo to silno težo, bi bili modro naredili. Saj vendar vidite, da ni tako močne člove-

kove roke, ki bi jo ganila. Edino dinamit bi ji bil kos. Vi ste se pa brez premisleka ujeli na mojo potegavščino. Pomnite! Nikoli tja-vdan!»

Sram jih je bilo. Tiho smo odšli dalje. Konec kolovoza, kjer je bila jasa in lep razgled na Julijce, smo sedli. S pogledom sem jih vodil od Jelovice čez Črno prst, Rodico in Vogel na Triglav. Prepričal sem se, da fantje razen Triglava niso poznali nobene gore. Sve-toval sem jim, naj le še pridejo, toda s seboj naj vzamejo zemljevid in z njim v roki z očmi prehodijo vse lepote Julijcev, ki je nanje prelep razgled s Stola.

Ko sem jim pokazal smer, po kateri pridejo na stezo proti dolini Završnice, si je za mojim hrbtom nekdo prižgal cigareto. Naredil sem se, ko da ga ne vidim. Rekel sem jim: »Za slovo vam povem še, kako je oče mene vzgajal.

Naša kajža je imela v strminah proti Begunjsčici ozek jezik sveta: nekaj košenine in nekoliko gozda. Bilo mi je kakih osem let, ko sva šla z očetom tja. Pomladi je bilo. Oče je napravljaval drva. Mrzlo je bilo. Na sedelce v strmi košenini sem nanosil suhljadi in očeta poprosil za žveplenko, da bi si zakuril. Dobil sem jo in podnetel kupček suhljadi. Ko je dobro zagorelo, je potegnil veter. Nad sedelčkom je bila suha, od snega povaljana dolga trava. V hipu se je seženj od mojega ognja že pokadilo v travo. Vnela se je. Veter je zanesel

vanjo iskro. Oče je bil v skoku pri meni; z bukovo vejo je teptal vneto vlasnjo. Veter je vlekel huje in huje. Komaj je oče udušil prvo vneto travo, se je že posvetilo više. Vsaka iskra, ki jo je veter dvignil iz ognja, je zažgala. Ogenj po travi je preskakoval vedno više in više. Tudi jaz sem pograbil oklešček in pomagal gasiti. Trdo delo sva imela, prè-den sva sproti vse pogasila. Oče je potem stopil k mojemu kresu, s škornji poteptal ogenj in rekel:

»Veдел sem, kaj bo s tvojim ognjem, zato sem dobro pazil. Sedaj imaš nauk: Nikoli ne kuri v gozdu, če nisi na prazni planji! Vetru nisi gospodar. Ko bi me ne bilo, bi se bil vnel ves rob in še gozd. Naš in sosedov. Kakšna škoda! Od ognja se v gozdu tudi nikoli ne poslovi, če ga dodobra prej ne ugasiš!«

Pred slovesom sem še dodal: »Veliko gozd-nih požarov je kriva tudi cigareta. Če boste kdaj kadili, poteptajte ogorek cigarete. Ne odvrzite ga v listje ali v travo!«

Odšli so.

»Srečno pot, fantje! Če pridete drugič, pri-dite z zemljevidom! In pazite, da pojdete le po stezi! Kmečki človek ljubi zemljo in ga srce boli, kakor boli tudi travico, če jo kdo surovo tepta!«

Stekli so na rovt. Šli so v gosjem redu. Nihče ni krenil na célo v lepo nepokošeno travo.

Ančka Salmič

Bratu čez morje

Brat, ali ti res ni v srcu nikdar kot ptiču, ko čuti, da rodni mu gaj je ozelenel? Ne veš, da je rožni grm pod dekletovim oknom škrlatno zardel?

Na žametnih cvetih v jutrih se rosa iskri, v sončnih se žarkih svetlika, ko sami rubini. Kaj ne povasujejo nikdar pri tebi ti mehki, domači spomini?

V večerih poletnih, v čaru opojnih noči za hišo na travniku trava za košnjo zori, pod streho nekje pa ti žalostno kosa rjavi. Prisluhneš kdaj vetru, ki mimo iz dalje vesla, kaj nisi še nikdar ga vprašal, kako je doma?

Prisluhni in slišal boš klic, ves ljubeč in skrbč, ko kliče te izmučena mati, vsa trudna v nočeh, in zemlja, da bi jo orale spet mlade moči, in deklica zvesta še nagelj in rožmarin zate goji.

Leopold Stanek

Obmurski zemlji

Zemljica moja draga domača, polna si vrelcev, kruha in vina, rádostna sprejmeš svojega sina, kadar v naročje k tebi se vrača.

Polna krepčila tvoja so nedra, ustom in srcu nudiš zdravila, vrč si pijače mi poln natočila, duša v zanosu vriska mi védra.

Ko pa odhajam daleč od doma, slatina bistra, kaplja žlahtnine vsepovsod drami nate spomine — misel mi slednja k tebi poroma.

Kakor iz tvoje tajne globine vedno mi vrejo viri napoja — ravno tako ljubezen ti moja nikdar ne sahne, nikoli ne mine!

Mitko stanuje v vegasti hišici rumenordeče poplesanih tankih sten, kot bi bile iz lepence. Obdaja jo visok, majav plot, deske so že skoraj preperle, pri tleh jih obrašča mah. V kotu tesnega dvorišča stoji velik, grčav kostanj in Mitku se dozdeva, da njihov dom straži star, prijazen človek.

V pozni jeseni in pozimi so gole veje podobne mišičastim, kvišku molečim rokam, spomladi so njegovi cvetovi kakor piramidasti lestenčki, polni belorožnatih svečk. Ko orumeni, je podoben veliki, goreči plamenici; Mitko rad šari po odpadlem listju, pod nogami mu šumi kakor v gozdu.

Pred leti so se Moričevi naselili v Tuzli; Nemci so jih pregnali iz Maribora. Nekaj tednov so bili v taborišču v Slavonski Požegi.

Ko bi širne ledine, kjer so v dolgih vzporednih vrstah stale na pol porušene lesenjače in betonske barake, ne obdajala visoka, bodeča žica z lesenimi stolpi, kjer so stražili ustaši nasajenih bajonetov, bi taborišče po videzu spominjalo na nekakšno cigansko naselje. Po dvoriščih se je sušilo pisano perilo, otroci so gnali svoj direndaj, kobacali in vekali med culami, vrečami in kovčki, po skrivnih kottičkih v senci barak so si pregnanci kuhali na zasilnih »ognjiščih«. Kurili so s papirjem, z najrazličnejšimi odpadki in z nagnito slamo, ki so jo drug drugemu izmikali izpod ležišč. Privoščili so si kak priboljšek: peščico riža, lonček testenin ali nekaj palačink. Borne zaloge, ki so jih na srečo vzeli od doma, so pohajale. Od lakote jih bo kmalu konec! Za »obed« — zajemalko enolončnice, smrdljive vodene juhe, v kateri plava nekaj zrnc ješprenja, list kolerabe, peč, šest kockic korenjčka in kos neužitnega, večkrat plesnivega kruha iz »fižolove« moke, zvečer skodelico črne, grenke, ješprenove kave, ki so ji hudomušneži rekli »zamorski znoj«.

Mitkova mama je dolga leta trpela zaradi rane na želodcu in v taborišču se ji je spet odprla. Kar je zaužila, je izbruhalo. Svojcem je to prikrižala, da bi jih preveč ne vznemirjala. Morda bo v nekaj dneh bolje! Poslabšalo se ji je zaradi razburjenja in žalosti!

Bolj in bolj je bledela in hujšala, rjavozelenkaste oči so se ji večale, modrikasti kolobarji okrog njih so temneli. Dolgo ni mogla tajiti, da z njo ni vse v redu.

Njena tašča, stara Pierina, je vztrajno zahajala v taboriščno pisarno in odločno zahtevala, da jo prepeljejo v bolnišnico. Pa so imeli gluha ušesa! Vrag vzemi njeno Lucijo. Prava reč, eden manj!

Pierine še ne poznajo! Pa naj jo zmerjajo, da je trmasta kakor star istrski osel! Je pač njegova »rojakinja«, se je šalila stara, ki je bila doma iz okolice Pulja. Še kar dobro je skrivala svoja leta, nihče bi ji ne bil prisodil »šestega križa«. Širokega, zagorelega obraza je bila, malce štrleče, oglate brade, globoko razbrzdanega, nizkega čela in svetlih oči, kakor bi ji pod sršečimi, gostimi obrvmi obviseli kaplji morske vode.

Ni se dala ugnati. Pa naj jo mečejo pri vratih, vrnila se bo skozi okno! Končno jih je le pregovorila.

Mitko je rad posedal na kupu preperelih desk pri južnem vходу in solznih oči iskal v daljavi veliko, belo, kockasto poslopje — baje je bolnišnica moderna stavba z ravno streho. Tožilo se mu je po materi.

Pred njim se je med polji vila dolga, zveržena, večkrat pretrgana vrsta belih hišic in hiš, obdana z vencem prisojnih gričev, obraslih z vinogradi. Tu in tam so se pod košatimi krošnjami orehov belili hrami ali gosposki latnikovci, z leseno verando in prostorno senčnico.

Pokrajina ga je spominjala na Slovenijo. S svojega opazovališča se je razgledoval po južnem delu taborišča, kjer so prebivali pravoslavni in Židje, strogo ločeni od Slovencev in tudi med seboj.

Prvi so bili pretežno kmečki ljudje iz okoliških vasi, moški tršati, zagoreli, brkati; nekateri še poleti v kučmi, v ozkih, suknenih, temnih hlačah, v platnenih srajcah zvončastih rokavov, obuti v opanke privihanih konic, podobnih kljunu. Ženske ostro rezanih obrazov, postavne in kljub pomanjkanju še kar krepke ali pa so se take zdele v širokih, nabranih črnih krilih in prav takih, rdeče obrobjenih brezrokavnikih.

Visoka bodeča žica jih je ločila od Židov, ki so bili prignani od vseh vetrov Hrvaške. Na sicer obnošenih meščanskih oblekah, ki so ohranile še kar spodoben videz, so se jim svetlikali štiriloglati kosi rumene tkanine, v katero je bila vtisnjena črna, šestokraka

zvezda in velika črka »Ž«. To znamenje so nosili le moški na levi strani, zadaj na lopatici, spredaj na ključnici.

Suhljate ženske drobnih obrazov in temnih žimastih las so kakor izgubljene postopale po dvoriščih, njihov korak je bil v šolnih z visokimi, a že zvrnjenimi petami na kotanjstih tleh negotov in Mitku se je zdelo, da bi jih lahko vsak piš podrl.

Dober teden potem, ko so Lucijo prepeljali v bolnišnico, so ustaši taborišče Slovencev razpustili. Pregnanci so se razkropili po vseh krajih tako imenovane »Nezavisne države Hrvatske«; Moričevi v Tuzlo, kjer je Mitkov oče, mehanik, dobil delo v pol ure oddaljenem rudniku Kreka.

V rumenordeči hišici, v tihi uličici na vznožju griča, zasajenega s slivami, so se za silo nastanili. Bodo že kako pretolkli vojna leta, samo da bi se Lucija čimprej vrnila. Od nje pa ni bilo glasu, niti na pisma jim ni odgovarjala.

Rugero se je odločil, da se popelje v Slavonsko Požego, čeprav je zelo daleč, zveze pa slabe in potovanje zaradi pogostih napadov tvegano (od marsikaterega vlaka je ostal le kup razbitin). Pa tudi na kotaru ni rad mledoval za propustnico, a brez nje ni smel narediti koraka iz mesta.

Dan pred njegovim odhodom je uprava bolnišnice sporočila, da Lucija operacije ni preživela.

Rugero je bil odslej še bolj molčeč in nono je skrbelo. Ko bi se mogel izjokati kakor ona!

Mitko spočetka od žalosti ni ne jedel ne spal, iger in tovarišev mu ni bilo več mar!

Pierina je po cestah prestrezala njegove vrstnike in jih vodila s seboj, da bi zabavali njenega vnuka. Dajala jim je sladkarij in temu ali onemu potlačila v žep pest drobiža, če se mu je posrečilo zvabiti fantiča v svojo družino.

Mitko je odsoten pohajal z njimi in, če so se igrali na griču, v bližini muslimanskega pokopališča, posejanega z vegastimi spomeniki, podobnimi mejnikom, je stekel tja, sedel na zaraslo gomilo in bridko zajokal. Prav tako zapuščen je mamičin grob! Pokriva ga svetlozelena, svilnata trava, puhasti cveti divjega regrata ji nadomeščajo svečke. Zvečer mu je oče večkrat pod košatim kostanjem pripovedoval kako povest. A Rugero je sredi stavka obmolknil, boljčal v sinčka, v njegov ljubki

ovalni obraz, v velike rjave oči, v katerih so se utrinjale zlate pege, v malce privihani nossek, v lepo rezane ustnice, v preklano bradico. Tesno ga je prižl k sebi in mu dihnil v goste, kostanjeve lase. »Kako si ji ves podoben!«

Jeseni leta tisoč devet sto trinštiridesetega je Mitkov oče izginil. Nona spočetka vse noči ni zatisnila očesa. Ob najmanjšem šumu je vstajala iz postelje. Nič. Na streho je padel kostanj, veter je nihal škripajoča vrata v plotu.

Mnogo kasneje so ji znanci povedali, da je odšel Rugero v gozd s skupino delavcev iz Kreke, ki je bila že dolgo povezana s partizani. Starki je odleglo. Da ga le niso ustaši zaprli ali pa Švabi odpeljali v Nemčijo na delo ali celo v taborišče!

Ubožica je prebila precèj strahu. Ustaši so jo vlačili iz urada v urad, pestili so jo in ji pretili, misleč, da bodo od nje izvedeli kaj o Rugeru.

A iz njenih ust so slišali le: ne vem, ne vem, ne vem! Da bi se preživljala, je čistila pisarne, sosedovim je prala in ribala, okopavala in plela vrtove. Pa tudi marsikatera družina, ki je imela svojce v partizanih, se je spomnila stare Moričke.

Po osvoboditvi je Pierina zaman čakala svojega sina. Znanci so se vračali, celo tisti, ki so bili v Nemčiji na delu ali v taboriščih. Starka jih je le redkokdaj obiskovala; ob tuji sreči se ji je zdelo njeno gorje neznosno.

Končno je zvedela, da se je Rugero pozimi leta 1945 ponesrečil pri miniranju proge v bližini Doboja.

Mitko se je pozneje nekaikrat vozil mimo tega zanemarjenega mesteca, katerega vegaste hišice s prizidki in z lesenimi mrežami na oknih se vzpenjajo po hribu, kjer na vrhu stoluje mogočna trdnjava iz turških časov. Okrog so kopasti holmi, obrasli z nizko, sivkasto zeleno travo in z redkim grmovjem. Tam nekje je očetov grob! Pastirčki sedajo nanj, ko si rezljajo piščali, po njem mulijo koze šope puste, kiselkaste trave.

Pierina je ostala v Tuzli. Kam naj gre, si rota. Kjer ima kruhek, tam tudi domek.

Od hišice ob Dravi, kjer so v Mariboru stanovali, je po bombardiranju ostalo le kup razvalin. Bila je na pol skrita med vrbami in v primeri z velikimi stavbami v soseščini majčkena kakor igračka. Nekaj lučajev od nje je bila usnjarija, na obrežju se je vedno

sušilo čreslo in Mitko je dolgo verjel, kakor so ga pobalini naplahtali, da je to cimet! Imelo ga je, da bi se zvečer splazil tja in si ga natlačil polno vrečo. Noni bi ga vse življenje ne bilo več treba kupovati.

Ob obrežju je molelo v vodo nič koliko desk; ribiči so stali na njih kakor oleseneli; njihovi trnki so se zrcalili v gladini, podobni velikim enojkam.

Pierina tudi v Istri ni imela nikogar več. Njeni sorodniki, zaslepljenci, so po osvoboditvi prodali lično hišico s pergolo, obraslo z brajdo, in z beneškim vodnjakom na dvorišču ter odšli s trebuhom za kruhom. Morda so v Avstraliji, morda v Kanadi ali celo v Argentini; dolej se še niso oglasili. Sploh pa so se njene vezi s svojci, odkar je bila leta 1923 z Rugerom odšla v Maribor, precej zrahljale.

Morička še naprej pometa in lošči pisarne in zahaja k znancem na dnino. Mitko ji po šoli pomaga in ji več ko pol opravi. Ko se zvečer vračata domov, ju ljudje, ki ob lepem vremenu posedajo na hišnih pragih, prijazno ogovarjajo. Marsikatera ženičica komaj verjame, da je Mitko tisti »mali«, ki je pred leti drobil ob Pierini. Kako se je potegnil! Vnuč vrže glavo vznak in se zvonko zasmije; nato pogleda navzdol k noni, ki se je v zadnjih letih posušila kakor krhelj na soncu; zdi se mu tako neobgljena in drobna, da bi jo moral zdaj on voditi za roko!

Nekoč je Mitko stopil v cerkev, se naslonil na izrezljano klop iz trde hrastovine in se nepremično zastrmel predse. Veliki oltar brez cvetličnih lončkov in rož v bruenih vazah je bil kakor izropan; slike in razpelo je zastirala vijoličasta tkanina, pozlačena, ugasla večna luč je komaj opazno nihala na tankih veržicah izpod stropa. S sveč na triogelniku se je še sukljala modrikasta nit dima.

Mitko je zamudil popoldanski obred velikega petka. Mladike iz okoliških vasi, ki so doslej stale v srednji ladji, razvrščene v četrteroredih kakor šolarčki, so se razhajale. Obležene so bile v široka nabrana krila iz črnega klota, v belih platnenih bluzah z zvončastimi rokavi, obrobljenimi z doma narejenimi čipkami; okrog vratu so nosile nekaj nizov cenjenih rdečih ali zelenih koral ali pa pisanih steklenih kroglic, velikih kakor jagode. Z belo triogelno ruto pa so si tako zavezovale glavo, da se je Mitko vselej ob pogledu nanje nasmehnil.

Ženičice so še nekaj časa posedale v klopih, rožljale z molki in šepetaje molile razprostrti rok, podobno kakor duhovnik pri maši. Kmalu pa so druga za drugo oddrsale iz cerkve, ki je bila že temačna. Skozi barvana stekla visokih šiljastih oken je lilo še nekaj vijoličastooranžno in resedasto zeleno se lomečih žarkov. V svetišču je bilo tiho, da je kar zvenelo v ušesih, zunaj pa so vreščali otročaji, ki so se podili po nasadih okrog »doma Armije« onstran ceste. Najbrž so zbijali žogo ali se brizgali z vodo, zajemajoč jo v prgišče iz velike kotanje, sredi katere je pršil iz cevi mavrično se bleščeč, narobe obrnjen vodni stožec.

Nekaj ljudi je že klečalo ob božjem grobu v stranski ladji. Tudi Mitko je stopil tja.

Božji grob so v polkrogu obdajale velike, okrasne steklene krogle s pisanimi vložki, ob straneh so v rdečih in modrih čašah vzdrhtevali zelenkastozlati plamenčki. Oltar je prekrival bel, poškrabljen prt z umetelno izdelanim vzorčkom iz pšeničnih klasov in grozdov. Na njem se je večal kupček denarja, nekaj zmečkanih stotakov, zviti petdesetakov, novih novcatih dvajsetakov in križem razsejani pet-, dvo- in dinarski kovanci. Mitkovi pogledi so ves čas uhajali tja. Moliti ni mogel; če bi se silil, bi molile le ustnice, ne pa srce. Trle so ga hude skrbi, v tišini in polmraku je laže nemoteno razmišljal.

Nona je že dober mesec bolna; vse dni poležava. Noge ji zatekajo, srce odpoveduje. Če za kako uro vstane, da pobrklja po hiši, je bolj utrujena kot kdaj prej, ko je od zore do mraka garala.

V hiši vsakega primanjkuje. Niti vstajati ji ne bo več treba, saj zna fantič že sam skuhati polento in fižol. Drugega tako nimata. Pa še tega je le nekaj prgišč. Drugi se bodo za praznike mastili, Moričevi pa otepali močnik. A njej je vseeno, žal ji je Mitka... Obrne se v steno, ker ji privro solze v oči.

Pičla mesečna podpora, ki jo Pierina dobiva, zadošča kvečjemu za dva tedna; na delo ne more in Mitka se znanci brž odkrižajo s kakim izgovorom, ko se jim ponuja, da bi jim nacepil drva, nanosil vodo, poribal stopnišče in namesto njih postajal v »repih« pred trgovinami. Nekaj desetakov bi si že prislužil. Ljudje pa zdaj varčujejo z vsakim dinarjem...

Pobič večkrat pohiti k popoldanskemu ali večernemu vslaku, da bi potnikom nosil prt-

Ijago. Marsikdaj mu njegovi vrstniki, ki so vsiljivejši, predrznejši in nesramnejši, izpu-
lijo kovčke iz rok.

Sosedov Suljo in Osman, nekaj let starejša, krepka fanta sta zadnjič zvabila Mitka v temno, samotno uličico in ga pošteno nabunkala: zapomnil si bo »zahajati v njihov zelnik«. Noni je moral priseči, da ne pojde nikdar več na postajo za »postreška«. Kje bi si sposodil vsaj tri stotake: za košček prekajenega mesa, kilogram bele moke, da nona speče »pincos«, in nekaj jaje! Kako bi starko rad razveselil! Morda je to že njena zadnja velika noč.

Pri sosedu Fatrini? Zaradi njenega moža mu kar tla gore pod nogami, kadar ga nona pošlje tja, da si izposodi skodelico sladkorja, kozarček olja.

Prostorna, zaradi gostih zaves polmračna soba je prekrita z rogoznicco in skoraj brez pohištva. Vzдолž treh sten stoji pogrnjena s pisanimi preprogami nizka ozka klop. Na njej, naslonjen na blazino, sedi Fatrinin mož, »muzin« Džafer, prekrižanih nog, v belih nogavicah iz domače volne. Bakreno zagoreli obraz mu je obrasel s srebrnkasto, trdo ščetino, lepo rezane ustnice so sočne in rdeče ter vedno na pol priprte; med njima se kakor skozi rezo blešče bisernobeli zobje. Njegove zlatastorjave oči so kakor vročične. Sedi nepremično kot kip, vleče iz dolgega čibuka ali strmi v odprto knjigo v naročju, a ne bere, saj ne obrača strani. Tudi doma ne odloži »fesa«, ovitega z belo, tanko tkanino. Mitko je spočetka mislil, da moža boli glava in da si je ovil — kakor nona, kadar jo boli glava — v jesih namočeno krpo.

»Hanuma« brž ugane, kaj je Mitka prineslo, skrivaj mu namigne, naj pred možem molči. Odpelje ga v kuhinjo, kjer močno zaudarja po loju, da se fantiču vzdiguje v želodcu, in mu odmeri, česar je poprosil. Marsikdaj dosti več.

Fatrina, ki ni več voščenobelega obraza (malce se je je oprijelo sonce, odkar je odlo-
žila »feredžo« in hodi razkrita), je mandelj-
nastih, smehljajočih se oči in ribjih ust, oblečena v modro progasti »zar« jeklenosive barve, prijazna, še precej mlada ženica. Kadar komu kaj daje ali posojuje, stori to skrivaj, sicer bi njen mož, čudak in skopuh, godrnjal.

A treh stotakov bi konec meseca gotovo ne mogla pogrešati, saj mora Džaferu za vsak dinar polagati račune!

Naj Mitko zaprosi »babo« Jelo, zavaljeno, jezično sosedo? Do večera bi o tem vedela vsa ulica, prav kakor o Jurjevem, ko je za svojo »krstno slavo« prinesla Moričevim v medu kuhane pšenice, potresene z zmletimi orehovimi jedrci, krožnik »sarme« in »lep kos gnjati«.

Mitko je zelo sramežljiv in občutljiv. Naj jim raje ne nosi dobrot, če se potem po vsem mestu hvali.

Naj stopi h gospe Biljani, suhljati ženici, ki ima moža pijanca in kup drug drugemu do ušes segajočih otrok?! Sicer njen Mate dobro zasluži, a vsaj pol plače požene... Večkrat Biljana konec meseca nima s čim nasiti otrok. Joče in moli, opravlja devetdnev-
nice, škropi možovo srajco z blagoslovljeno vodo, mu polaga svetinje pod blazino — zaman. Mate je žejen kot goba. Marsikdaj pricapljaajo njeni otroci k Moričevim ravno opoldne in kar z očmi požirajo nono, če je pri kosilu. Raje je sama lačna, kot da bi črvičkom ne dala tisto malo mineštre. Krož-
nike pa tako polijejo, da jih sploh ni treba pomivati.

Ali naj gre k tovarišici Zori, postarni možači, oglatega obraza, kratko pristriženih glad-
kih las? Pod ravnim nosom ji poganja gost črn puh in pobalini jo med seboj imenujejo le »brkata«. Malokdaj je doma, povsod je zra-
ven: pri AFŽ, PAZ, pri »Rdečem križu«. In koder je, skoraj z njo ni moči govoriti na sa-
mem. Vedno je kdo pri njej zaradi »infor-
macij«, nasvetov. Zora ljudem rada soli pamet.

Mitko si k njej ne upa! Pred kratkim se ji je grdo zameril. Prišla je k Moričevim po-
vedat, da bo imela predavanje. Pierina leži, naj jo pride pa vsaj Mitko poslušat. Sveto ji je obljubil, kakor tudi noni, ki ga je skle-
njenih rok prosila. Sicer bo tovarišica uža-
ljena! Moričevim je storila marsikaj dobrega.

A Mitka so fantini speljali na potep.

Že naslednji dan ga je Zora prestregla na ulici. Spraševala ga je, kaj si je zapomnil; saj je bil pri predavanju! Seveda! Fantè je zardeval, gledal v tla in si nekaj časa še do-
kaj spretno izmišljal. Končno pa ga je le ujela na laži.

Mitko je izgubil občutek za čas. Kar na-
prej je bolščal v denar na oltarju.

Hipoma ga je obšla nenavadna misel, da se je kar zgrozil. Bolj jo je odganjal, bolj se mu je vsiljevala. Izposodil bi si s kupa — tri stotake. Izposodil! Po malem bi vra-

čal: vsako nedeljo bi stlačil v cerkveno pušlico dva, tri desetake.

Ozrl se je po svetišču, bil je sam. Stopil je že na drugo stopnico in iztegnil roko. A kakor bi bila svinčena, mu je omahnila k telesu. Pri priči mora iz cerkve, da ga ne prevzame ta nora misel. Noni bi ne mogel več pogledati v oči! Nikoli bi mu tega ne odpustila. Kaj naj poreče, od kod ima denar!?

A komaj se je oddaljil za nekaj korakov, je spet omahoval. Ustavil se je pri križevem potu, romal od postaje do postaje... Še enkrat bo natanko premislil... Ko je vse obšel, je spet obstal pred božjim grobom. Saj to bi vendar ne bil nikak prestop, Pošteno bo vračal. Res, da bo zato morda gorela za praznike kaka sveč manj, a nona ne bo na veliko noč stradala!

Strmel je v razpelo na tleh, a ni videl do smrti strpinčenega telesa, pred očmi mu je lebdel drugačen Kristus. V beli nagubani halji, preko ramen ima vržen škrlatni plašč, valoviti pšenični lasje mu padajo po hrbtu, opira se na dolgo zakrivljeno palico in je utrujen, kakor da se je vrnil z dolge poti. Razumevajoče ga gleda z globokimi sinjimi očmi, prijazno se mu nasmiha in odobravalno prikimuje, kakor bi mu hotel reči: Zaradi mene lahko mirne duše storiš, da ti bo le pomagano!

Mitko drugič stoji na vrhnji oltarni stopnici, v tresočih roki drži svoj zadnji desetak; vrgel ga bo na kup in hlastnil po tistih treh stotakih, na katerih so ves čas viseli njegovi pogledi. Če bi ga kdo izpod kora ali iz zakristije opazoval, bo mislil, da razmenjuje denar.

Tesnoba ga duši, srce mu sili iz prsi, v sencih mu razbija. Čelo mu je mrzlo kot marmor in rosno od potu... Iztegne roko in se prestraši. Ko bi pri priči okamenel! Nona mu je toliko pravila o čudežih!

Stisnil je pest in potlačil v globoki hlačni žep zmečkane bankovce. Hipoma je tesnoba popustila. Kakor bi imel podsekane noge, je padel na kolena, se nizko priklonil božjemu grobu, da se je s čelom dotaknil vrhnje stopnice. Razpela ni poljubil, saj je bil tega nevreden. Klečal je le zaradi videza, ni se mogel znebiti občutka, da ga nekdo opazuje.

Najraje bi bil stekel iz cerkve, a bilo bi sumljivo; zato je stopal počasi, sklenjenih rok, z malce v stran nagnjeno glavo, kakor pobožen fantiček. Kar sam sebi se je zastudil, ko se je tako pretvarjal.

Ko je stopil na plan, si je pošteno oddahnil. V ozračju je dišalo po mlademu zelenju in po mokri prsti.

Izza zvonika je prizvončkljal s ključi stari cerkovnik Stjepan.

Mitko je zledenela kri. Morda pravkar prihaja iz cerkve, pobral je denar z oltarja. Kdo ve, kolikokrat ga je že prej, bežno, le z očmi preštel. Zapomnil si je vsaj število stotakov; tri bo pogrešal! Osumil bo fantiča, ki je zadnji zapustil cerkev... Zgrabil ga bo in mu preiskal žepe. Dokazati mu pa ne more! Mitko bi ne priznal, pa če bi ga iz kože devali! Sicer bi ga ljudje v sveti jezi oklofutali, opljuvali! Brž bi se razneslo po mestu in fantič bi si niti na ulico več ne upal. Nona bi najbrž od žalosti umrla, on pa od sramote!

Stjepan, zmečkanega obraza in najčaste lobanje, prekrite z redkimi belimi lasmi, da je skoznje bleščala rdečkasta koža, ga je prijateljsko potrepal; še njegove otožne črne očke so se nasmehnile.

»Tako je prav!«

Mitko je bil menda bela vrana med svojimi vrstniki. Da le brecajo žogo! Božjega groba se niti spomnili niso!

Morič je zavil v prvo stransko ulico, potem na levo. Vsak hip se je ozrl, če kdo ne teče za njim. (Če je Stjepan ugotovil primanjkljaj!) Srce mu je razbijalo, vsaka žilica mu je vzdrljevala.

Prečkal je park, kjer v večernih urah sameva »Dečji restoran«, leseno poslopje, podobno vrtnim paviljonom. Znašel se je na »Korzu«, kjer je kar mrgolelo sprehajajočih se ljudi, pretežno mladine. Z balkona neke državne ustanove je zvočnik hreščal bučno koračnico.

Nedaleč stran je iz tesne ulice kipel proti nebu visok, vitek, na novo pobeljen in s pločevinasto streho prekrit »minaret«; okrog njega je bil speljan ozek hodnik, na njem je bil muezin Džafer, ki se je klanjal na vse strani neba, opravljajoč večerno molitev k Alahu, od daleč kot navita igračka. Vrveča ulica ga ni slišala, niti poslušala. Muezinov zategli kljč je nosil veter h kočam na podnožju griča, kjer je skrita med gostimi slivami samevala muslimanska četrt.

Mitko je hitel, da ga je oblival pot. Srajca se mu je že lepila na hrbet. Zdaj je hodil desno, zdaj levo in se zadeval ob ljudi, ker je gledal v tla. Kakor da mu je na čelu zapisano, kar je pravkar storil!

Vrstniki so ga ogovarjali, pa jih ni ne videl ne slišal. Začudenj so za njim skomizgali z rameni. Kakor da nočoj ni čisto pri pravi!

Fantini bi se posmehovali njegovi slabi vesti, ki se je bolj in bolj oglašala. Oni bi v njegovi koži denar brž pognali: za kino, cigarete; zavili bi v slaščičarno in si z dobrotami skušali celo pridobiti kako dekletce.

Mitko pa ne bo niti dinarja zase zapravil.

A nona bi se gotovo ne dotaknila jedil, ko bi izvedela, od kod ima vnuk denar. Natvezil ji bo, da ga je prislužil na postaji; prelomil je besedo, da bi si za veliko noč lahko privoščila dobro kosilo!

Fantič ni vaju lagati. Počuti se kot riba na suhem, če noni kaj prikriva ali taji! Dokler ne bo povrnil zadnjega dinarja, in to bo šele kje v avgustu, se mu ne bo odvalil kamen s srca! In cerkovnik Stjepan ga bo preganjal v sanjah!

Bolj se je bližal domu, bolj se je kesal svojega početja. Stopil bi bil do Fatrine, do Biljane, čeprav k »babi« Jeli. Pa če bi jih na kolenih prosil. Imel bi vsaj mirno vest!

Pred hišico je malce postal, imelo ga je, da bi stekel v cerkev in vrnil denar.

Ko je stopil v kamro, mu je od začudenja vzelo besedo. Na mizi skleda jaje, lep kos prekaženega svinjskega plečeta, zvrhan krožnik maslenih rogljičev, orehovih kolačkov in nekaj kot dlan velikih rezin orehove potice. Nona je sedela na postelji, kakor otrok se je veselila in ni mogla prehvaliti sosed, ki so se spomnile stare Moričke. Bog blagoslovi Jelo, Biljano, Zoro!

Tedaj jo je šele Mitko zagledal. Sprehajala se je po kamri na hrbtu prekrizanih rok, oblečena v že precej obnošen siv kostim, v belo moško srajco z razpetim ovratnikom, obuta v skrbno zloščene visoke, škripajoče rjave čevlje. Zdaj pa zdaj je dvignila roko in ustavila Pierino. Njej se pač nima za kaj zahvaljevati. Ničesar ji ni podarila in ji tudi ne bo. Mitko bo prislužil! Ne bo delila miloščine, saj s tem fanta le ponižuje. Jutri dopoldne ji bo znosil premog v drvarnico, nacepil bo drva, poribal stopnišče! Kak stotak mu bo že odrinila ali še več; saj ne gleda na vsak dinar.

Mitko je planil iz sobe; ženski sta se začudeni spogledali.

Stjepan je pravkar zaklepal vrata. Mitko je za hip kar odrevenel od zadrege, potem pa izjecljal, da je v klopi pozabil robček!

Če je cerkovnik že spravil denar! Bo pa jutri vrgel tri stotake v puščico, a previdno, sicer bo sumljivo...

Kolena so mu klecala, ko se je bližal oltarju. Ozrl se je k vratom, cerkovnika ni bilo. Najraje bi bil kriknul od veselja, ko je na prtu zagledal denar. Nihče se ga medtem ni dotaknil. Iztegnil je tresočo se roko, odprl pest, iz nje je padla kepa pomečkanih, od potu vlažnih bankovcev. Mitko se je počutil lahkega kot puhasto peresce.

Stjepan je našel fantiča na kolenih, s čelom se je dotikal oltarne stopnice, telo mu je sunkovito podrhtevalo; smejal se je in jokal hkrati.

† Joža Lovrenčič

Spominček

Ajda cvete,
pridi, dekle,
greva na naše
lepo polje!

Daj mi rokó —
vidiš, tako
moje ljubezni
upi cvetó.

Tvoje oči —
modro nebo,
tvoje srce —
čisto zlato.

Pridi, dekle,
ajda cvetě,
greva na naše
lepo polje!

Ančka Salmič

Ranjena jelka

Tam ob poti, tam ob poti
vitka jelka mi stoji,
v njeni kroni, čuj, tožeče
nekaj žalostno šumi.

Sredi debela huda rana
na široko ji zija,
kri iz rane kot kristali
ji na mehki mah kapljá.

Mlad tesar šel davi mimo
je objesten in vesel
in s sekiro je zamahnil,
lepo jelko je zadel.

Zdaj ob poti, tam ob poti
mlada jelka krvavi...
V lepi kroni veter toži,
jelka žalostno šumi.

J. L. Jelič

Očku

Teloh nabiram,
za teboj se oziram,
očka moj!

Bela poljana,
s snegom postlana,
dom je tvoj.

Tvoje srce
nič več ne trpi,
očka moj!

Tvoje srce
mirno spi,
očka moj!

Teloha cvet
tebi poet,
očka moj!

Starši so imeli sina in ta je bil tako zelo len, da so mu ljudje dali ime Lenoba. Ni se hotel učiti, ni hotel delati. Samo ležal in spal je, pa veliko jedel. Nekoč sta se oče in mati nad njim razjezila in mu rekla:

»Velik si že. Treba je, da odideš po svetu in sprevidiš, da se brez dela ne dá živeti. Morda te svet izuči. Potem pa se lahko spet vrneš. No, le urno pot pod noge!«

Lenoba se je cmerav in godrnjav odpravil z doma po beli cesti v jasno jutro. Hodil je že vso uro, pa se je utrudil in legel kraj ceste. Ni premišljeval, saj je bil tudi za to prelen. Ko pa je v želodcu začutil lakoto, je vendar začel ugibati, kaj in kako bi: »Delati in jesti? Nič delati in nič jesti? Kaj je bolje?«

Tedaj so se po cesti približali trije veliki vozovi. Na njih je sedelo več kmečkih ljudi.

»Čemu bi hodil peš, ko se pa lahko peljem!« se je Lenoba razveselil in je vstal.

Ljudje so mu pokimali, da lahko prisede. Potegnili so ga na voz in pognali. »Kam pa?« ga je vprašal fant, ki je držal vajeti.

»Malo po svetu dela iskat,« je odgovoril.

»Kar nam se pridruži! V gozdu bomo grabili listje za steljo. Tudi jesti ti bomo dali.«

»Pa poskusim,« je dejal Lenoba in bilo mu je všeč, da mu ni treba več peš hoditi. Videl je na vozu mnogo grabelj, vil in mrež, pa tudi dva jerbasa jedi in pijače. »Kakor nalašč, da se bom najedel!«

Vozovi so s ceste zavili v gozd in se pod hribom ustavili. Ljudje so si vzeli grablje, Lenoba pa se je počasi zleknil po tleh.

»Kaj pa ti, fant, nam ne boš pomagal?«

»Pri nas je taka navada, da najprej počivamo, pa potem delamo,« se je zlagal in oči so mu vse bolj lezle skupaj. Zaspal je.

Čez tri ure se je zbudil in pogledal okoli sebe. V bližini so sedeli vsi tisti, ki se je bil z njimi pripeljal v gozd, in južinali.

»Tudi jaz sem lačen,« je vzdihnil Lenoba in se približal. »Ali mi boste dali kaj jesti?«

»Če boš delal, boš tudi jedel.«

»Pri nas pa je taka navada, da najprej jemo in se okrepimo, pa potem delamo.«

»To so čudne navade. A če nam boš po južini zares pomagal, si le vzemi!«

Lenoba si je pridno nosil v usta kruha in mesa in hlastno požiral, nazadnje pa je pil še jabolčnik.

Ljudje so vstali, da bi z delom nadaljevali, Lenoba pa si je obrisal mastna usta in sedel še kar naprej.

»Kako pa ti, fant?« ga je začudeno pogledal kmet. »Ali boš še kar počival?«

»Tako sem se najedel, da se mi prav nič ne ljubi delati. Kar tu me pustite!«

»Iz katerega kraja pa si?«

»Iz Lene vasi,« se je ponorčeval Lenoba.

»Saj to se ti vidi. Pri vas gotovo še niste slišali pregovora: Kdor ne dela, naj ne je!«

»Pri nas pravimo malo drugače: Kdor ne dela, naj vsaj je!«

»Glej, glej! Hudo ste pametni pri vas. Čemu pa potem nisi raje tam ostal?«

»Hotel sem videti, kakšne navade imajo ljudje drugje po svetu.«

»Če si tako radoveden, ti lahko pokažemo, kako se živi pri nas. Vozil si se z nami, jedel in pil si z nami, delal pa ne bi z nami? Pa še norca bi se rad delal iz nas? Hej, ljudje, pretolcimo to lenobo, da bo spoznal naše navade. Da bo vedel, kako se na svetu ne dá živeti brez dela!«

Ljudje so z grabljami in vilami obstopili Lenoba in ga tolkli z njimi, kamor je priletelo. Padalo mu je po glavi, po hrbtu, povsod. Zaman se je otepal in tulil od bolečin.

Končno so ga pustili, da je zbežal, in tekel je skozi gozd, kolikor so ga nesle pretepe ne noge. Ko se je ustavil in hotel leči pod grm, so ga še bolj zbolele kosti. Lovil je sapo in stokal, nato pa sključen krenil dalje.

»Morda pa so ti ljudje vendar imeli prav,« je premišljeval. »Vozil sem se z njimi in jedel, delal pa nisem. Zares se ne bo dalo živeti brez dela!«

Že so mu pojemale sile, ko je zvečer dospel v domačo vas.

Oče ga je s praga zagledal vsega zbitega in objokanega, pa mu je zaklical:

»Ali se nisi vrnil prezgodaj? Ali te je morda že izučilo?«

»Hitro me je izučilo in tako zelo, da me od tega vse kosti bole. Poskusil bom delati.«

Tedaj je iz hiše stopila mati s škafom v roki, da prinese vode iz vodnjaka.

Lenoba jo je pozdravil, ji vzel škaf in se z njim napotil k vodnjaku.

»Morda ga je pa zares že izučilo,« je pomislil oče.

Pred menoj se odpira lepa dolina. Skoz-njo se vije kakor srebrn trak bistra rečica, na traku visi redek biser... Celje!

O, mili moj rojstni kraj, ljubeč si in majcen kakor nekdanj! Od konca do konca te je komaj pet pedit. Kapucinski most, Maksimilijanova cerkevica pa mitnica pri Škobernemu so spet tvoji mejniki... Tiho tiho, da ne preženem prelepega privida, poiščem samotno cesto ob robu mesta. Na levi se beli gosposka Tepajeva hiša s srebrnim balkonom. Tam, skoraj na koncu ceste, na desni, pa stoji prijazna hiša, vsa ovenčana s trto. Kakor zelene čipke se vije od okna do okna dehteča izabela. Mama gleda skoz okno in se smeje.

»Otroci, stara mama, stara mama gre!« nam kliče nazaj v sobo. In glej, koliko otroških glav se na mah nagnete na okna! Kdo bi jih preštel?... Šest, sedem, osem, vse glave mojih bratov in sester in tudi moja je vmes.

»Stara mama! Stara mama!« se dvigne radosten krik iz vseh grl. Saj res, tam gori pri Tepajevi hiši hiti z lahkimi koraki, vsa praznično oblečena, s svilen ruto na glavi in z velikim pletenim cekarjem v desnici naša stara mama.

»Stara mama! Stara mama!« završi v veži in iz hiše se usuje kup otrok. Radostno se zgrnemo okoli nje in jo odpeljemo v družniško sobo. Tu se brž postavimo prednjo, lepo v vrsto, kakor piščalke na orglah, in z velikimi črnimi očmi mežikamo proti cekarju. Misli se nam sučejo okrog potiček in dobrot v njem. Stara mama pa se muza in nas opazuje. Njene žive plave oči nas gledajo, kakor bi nas štele in spraševale: »No, koliko vas je?... Spet več?...« Nazadnje nagajivo spregovori: »Ali ste zaslužili, kar sem prinesla s seboj?... No, ali ste bili pridni?...«

Najmlajši so brž potrdili, da so bili, drugi smo sramežljivo povesili glave in molčali. Kaj naj bi bili tudi rekli?... To, da se oče dan na dan jezi na nas?... Da smo včeraj na podstrešju pritrčili na tram veliko gugalnico in se tako dolgo gugal, da se je streha majala kakor ob potresu in se je začela opeka prožiti z nje?... Ali to, da smo se igrali pogreb, položili najmlajšo sestrico na mrtvaški oder in se vsi hkrati začeli tako jokati

in dreti, da se je mama skoraj na smrt prestrašila?... Da skrivaj zobljemo nezrelo grozdje in nas vso noč trebuhu bole?... Da se nikakor ne maramo učiti, kakor bi želeli oče, ali da bi vsaj s kako knjigo kje mirno sedeli?... Hm, koliko je zmeraj narobe! Kakor črni ščurki so nam prilezli grehi v spomin. Po dolgem molku je namesto nas odgovorila mama: »Saj veste, stara mama, kako je z otroki. Lačni niso, skrbi tudi nimajo, pa se vsega spomnijo. Hudobni ravno niso, tudi ne lažejo ne preveč, vse drugo se pa že potrpi.«

»A tako, tako, to se pravi, ko bodo večji, bodo že pridni...« se je smejala stara mama. »Potem lahko razdelim, kar sem prinesla?«

»Mislim, da bodo pridni,« je potrdila mama.

Toda stara mama še ni razdelila svojih potiček, čeprav je že vsa soba dišala po njih. Pazljivo nas je ogledovala in vprašala: »No, ali ste se že odločili, kateri pojde namesto Gusteljna k nam v Šentjurij? Gustelj mora zdaj v višjo šolo, midva s starim očetom pa ne marava biti sama.«

Otroci smo se nemo spogledali. Šentjurij nam je bil všeč in pri starem očetu je lepo. Kolikokrat smo ga obiskali in se veselili zlate prostosti v naravi, se podili po gozdovih, iskali gobe, jagode in ježice, ob potočku delali mlinček in z bosimi nogami brodili po njem in zbirali školjke in pisane kamenčke. Toda za vedno oditi v Šentjurij, za vedno od tod?... Hm... Nastal je dolg molk.

»Kar sami odločite, stara mama; izbira menda ni premajhna,« je nazadnje predlagala mama.

Pogled stare mame je zadel drobno, blede punčko in ta punčka sem bila jaz. »Ali pojdeš ti z menoj? Ti, ki znaš tako lepo peti!« me je prošeče vprašala. »Glej, tole lepo potičko dobiš in v Šentjuriju ti spečem še lepšo in večjo. Pri nas so pravkar dozidali veliko novo šolo. Saj ti bo že skoraj šest let, kajne? Pa boš lahko kar v novo šolo hodila, čisto blizu nas je.«

Vsi so napeto gledali vame. Dasi je bila potička hudo vabljiva, se je nisem dotaknila. S tem bi bila podpisala, da pojdem za vedno od tod. V prsih me je na levi strani zapelo... »Zakaj toliko premišljaš? Ali ni

lepo pri stari mami?» me je vprašala mama. »Je,« sem plaho prikimala. Saj jo imam rada, tudi starega očeta in sploh ves Šentjurij z njegovimi temnimi gozdovi. In kako debela rdeča jabolka rastejo tam za hišo! Toda... toda... »No, kaj ne maraš s staro mamo? Mogoče ti bo pa dobro delo, ko si vedno tako blede?« je mehko vprašala mama in me pobožala po glavi. »Da ti ne bo dolgčas, ti bom kupila lepo novo punčko in pisano žogo in če obljuabiš, da boš pridna, še diablolo povrh.«

»Diablolo!« sem se veselo zdrznila. Te nove igre sem si že tako dolgo želela! Ali ni čudovito, če zavrtiš vreteno, ga nato s spretnim sunkom poženeš tako visoko v zrak, da je videti kakor ptička na sinjem nebu, in ga nato spet prestrežeš z napeto vrvco? Tedaj ti je, kakor da si se sama vrnila s sinjega poleta. »Pojdem,« sem prikimala in dala stari mami roko. Bratje in sestre so me pa čudno gledali.

Stara mama je bila silno vesela. »Ali pojdeš res za vedno z menoj?« kar ni mogla verjeti. In spet sem prikimala. »Na, tu imaš potičko, na postaji ti pa kupim še rumeno presto,« je rekla in začela deliti dobrote iz cekarja. Vsak otrok je dobil posebej zanj spečeno potičko: majhni majhno, večji večjo in največji največjo. Potem je razdelila še debela rdeča jabolka. To nam je teknilo! Take dobrote smo jedli pri nas samo za praznike. Stara mama je šla potlej z mamo v mesto nakupovat. Otroci smo se pa razgubili po vrtu.

Ta dan nam igra ni šla od rok. Bratje in sestre so me kar naprej nekam čudno gledali in čutila sem, da nisem več kakor prej njihova. Plaho sem stala ob strani in čakala. Nazadnje sta se stara mama in mama vrnili. Igračke, ki sta mi jih prinesli, so bile čudovite. Punčka je imela prave lase, žoga je sijala v mavričnih barvah. Diabolo, vreteno in paličice so bile živordeče. Glasnega občudovanja ni bilo ne konca ne kraja. Kmalu je prišel čas slovesa. Igračke so mi spravili v culico, ki sem jo skrbno držala v roki. Oblekice in perilo je mama zložila stari mami v cekar. »Tako, zdaj pa reci vsem zбоgom; mudi se na vlak!« je rekla stara mama in se poslovila od mame. Mene je spet hudo zaskalelo v prsih in v grlu me je tako stiskalo, da nisem mogla nič govoriti. Molče sem vsem segla v roko. Poljubila sem mamo in očeta in le kimala, ko sem jima morala

obljubiti, da bom poslušna. Tedaj, v zadnjem trenutku, se je moji mlajši sestrici čudno spotegnil obraz, skrila je glavo v mamin predpasnik in bridko zajokala: »Zakaj, zakaj gre od nas, jaz je ne dam!« Ta hip je šlo tudi meni na jok in tudi mami so se zasolzile oči. Toda stara mama me je ljubosumno potegnila k sebi, me obsula z obljubami in kar zbežala z menoj iz hiše. Tudi po cesti je tako hitela, da se nisem utegnila ozreti. Na postaji sem pa dobila obljubljeno presto.

Kmalu je prisopihal vlak. Vstopili smo in sedla sem k oknu. Lokomotiva je potegnila. Radovedno sem opazovala pokrajino, ki je hitela mimo. Sadovnjaki, gozdovi in polja in prijazne hišice na holmih so se kar vrstili in želela sem si tako potovati do konca sveta. Vlak se je ustavil. »Store!« je s hripavim glasom zaklical sprevodnik. »Store, Store!« sem tiho ponovila sama pri sebi in se s čudno grozo zastrmela v sajasto tovarno z razbitimi okni in visokimi dimniki. »Kaj neki počno v teh grdihi hišah in kakšni ljudje so to, ki tako umazani in izmučeni hodijo skozi črna vrata noter in ven?« sem razmišljala. Spomnila sem se zoprnih tovarn v Gabrju in strašnega Majdličevega mlina, v katerem ropoče in grmi, kakor da bo zdaj zdaj vsega konec.

»Kajne, stara mama, v peklu so same take grde hiše?« sem vprašala.

»Beži, beži!« se mi je glasno zasmejala stara mama. Sopotniki so se tudi smejali in me radovedno gledali. Meni pa ni bilo do smeha. Na srečo je vlak potegnil in odhitel iz žalostnega kraja. Spet so se vrstila polja, travniki in gozdovi in lepe podobe so mi kakor z mehko roko izbrisale iz spomina vse grenke misli. »Táktaktak, táktaktak!« so tolkla kolesa v prijetnem taktu.

»Stara mama, glejte, se že vidi šentjurijska cerkev tam na griču!« sem se razveselila. »Seveda, smo že tu, vzemi svojo culico in plašček,« je potrdila stara mama in vstala. »Bum — čin!« je ta hip zaropotalo in zašklepetalo. Vlak se je sunkoma ustavil. Stara mama je padla nazaj na klop, jaz sem pa s čelom tako butnila v okenski okvir, da se je šentjurijska cerkev v zraku zavrtela in se razdrobila v same zvezdice. Jokajoč sem stopila na šentjurijska tla. Hudo slabo znamenje... Stara mama mi je posušila solze s sladkimi bonboni, bunka na čelu se je pa lepo razvijala in je bila kmalu kakor modri-

kast rog. »Še preden se boš poročila, bo spet vse dobro,« me je tolažila stara mama. Junaško sem ji prikimala in urno drobila za njo po prašni cesti. Globoko sem vdihovala zrak, ki se mi je zdel vse drugačen kakor v Celju. Tu je dišalo po Šentjuriju. Vonj sena, gozdov in polj se je pomešal s hlevskim vonjem, tudi hiše so tu dišale po svoje, kakor da v njih rastejo gobe. »Tudi pri stari mami tako lepo diši,« sem se veselila.

Za ovinkom, na desno ob cesti, ki se je strmo vzpenjala proti cerkvi in trgu, se je prikazala prijazna hiša s tremi mladimi kostonji. Na oknih cvetlice, pod okni cvetlice in v neštetihi lončkih so žarele fuksije, pelargonije, nageljni in slak. »Stari oče! Stari oče!« sem veselo zaklicala. Stari oče je sedel na klopi v tem cvetličnem rajju. Njegov gladko obriti obraz z lepim klasičnim nosom in košatimi obrvmi je bil kakor vedno zdrav in mladosten. Črna baržunasta čepica, okrašena s srebrnimi in pisanimi nitmi in drobnim čopkom v sredi, mu je skrbno zakrivala plešo. V rjavem usnjenem predpasniku in z muhalnico v desnici, zdrav in čokat, tak me je tudi ta dan pričakal. »Stari oče, stari oče, prišla sem za vedno k vam! Glejte, koliko lepih igračk sem za to dobila!« sem stekla k njemu. Najprej sem mu spoštljivo poljubila roko, nato pa razvezala culico.

»Eh, eh, kakšne reči, čemu ti pa bo to vreteno?« se je čudil stari oče. »To je diablo; glejte, takole se to igra,« sem mu brž pokazala. »Hm, s kakšnimi stvarmi dandanašnji starši razvajajo otroke!« je kimal. »Glej, tamle čez cesto, nova šola, ta je zate!« mi je hudomušno pokazal.

Nehala sem se igrati in se zastrmela v veliko novo stavbo na zeleni trati. »Zakaj je pa tako velika?« sem plaho vprašala. »E, hm, zato, ker se boste veliko učili v nji,« se je muzal stari oče in stopil v trgovino, kjer ga je čakal kupec, in že marljivo prebiral usnje.

Jaz sem pa z diablom odhitela na trato pred šolo in se začela igrati. Ni dolgo trajalo, ko so od vseh strani prihiteli otroci vseh starosti. Malčki v srajčkah dopetačah, dečki v nerodnih hlačah, ki so jim segale skoraj do gležnjev, deklice v nabranih dolgih krilih, s trdo spletenimi lasmi in s pisanimi ruticami na glavi. Videči so bile kakor žive punčke iz cunj. Otroci so se postavili v velikem krogu okoli mene in me gledali z odprtimi usti. V kratkem krilcu do kolen in

z rdečim vretenom, ki sem ga metala visoko v zrak in ga nato spretno lovila na napeto vrvco, sem se jim zdela pravo pravcato čudo. Meni se je pa zdelo kar imenitno, da imam toliko gledalcev in občudovalcev. »Kaj nisem kakor cirkuška princesa?« sem se veselila. Čez čas sem odhitela domov in prinesla še pisano žogo in pokazala, kaj vse zmorem z njo. Gladka stena nove šole je bila kar se da pripravna za odbijanje. »Aaaa!« so se glasno čudili otroci in ustrezljivo tekali po žogo, če se je odkotalila v jarek.

Dan se je nagnil k zatonu in stara mama me je poklicala k večerji. Stari oče je že zapri trgovino in sedel gologlav v družinski sobi za mizo. Stara mama je prinesla skledo, krožnike in žlice. »Jed je še zelo vroča, lahko prej odmolimo večernico!« je rekla. »V imen-očet- sin- svet- duh-«, se je stari oče naglo prekrizal, skril obraz v roke in molil z nizkim glasom naglo in nerazumljivo. Stara mama je z visokim glasom segla zdaj pa zdaj vmes, kakor bi ga lovila. Tudi jaz sem skušala moliti, a ni šlo, nisem ju mogla dohajati in sploh nisem nič razumela, preveč sta hitela. Zato sem le še poslušala in vsa molitev mi je zvenela kakor žuborenje potočka. Nenadoma me je pa zaskrbelo, »Kako neki bodo angelčki vse to zapisali v zlato knjigo, ko tako hitita in se nič ne razume?« Spomnila sem se tudi, da zdaj najbrž po vsem Šentjuriju v vsaki hiši molijo tako jadrno večernico. Ubogi Bog! Dasi je vsemogoten, a kako neki more vse to hkrati poslušati in razumeti? Ob takih mislih se mi je začelo vrteti v glavi; še malo sem slišala žuborenje potočka, videla sem ga celo, kako hiti po travniku. Na mah pa je vse utihnilo in zasanjala sem, da sem doma v Celju.

»Hej! Glej jo, punčko, ali ne boš jedla? Spala boš ponoči!« me je vzdramila stara mama in mi postavila poln krožnik pod nos.

Po večerji sta stara mama in stari oče spet molila, tokrat krajše, hitela sta pa kot prej. »Najbrž je že taka navada v Šentjuriju in ne moreta drugače,« sem presodila.

Potem sem s staro mamo zalivala rože v vrtu, ki se je držal hiše, in vse cvetlice na oknih in pod njimi. Potlej so prišle sosede in zapeti sem morala vse pesmice, kar sem jih znala, in teh je bilo precej. Stara mama je imela najrajši šegave: »Kadar boš na rajžo šel,« »Kol'kor kapljic, tol'ko let,« »Prišla bo pomlad«. Poslušalci so bili navdušeni. Po kon-

čanem koncertu so mi sosede in stara mama dale vsaka krajcar.

»Škoda, da je pri Kartinu že zaprto, bi si kupila čokolade,« sem obžalovala. »Jutri lahko že navsezgodaj stečeš ponjo, zdaj pa spat,« mi je rekla stara mama, se namuznila in postavila visoke fuksije v vežo, da bi jih ponoči veter ne prevrnil.

Ko je bilo vse pospravljeno in pozaklenjeno, smo šli po strmih stopnicah v gornje nadstropje. Tam je bila velika veža, opremljena kakor soba, in iz nje so držala vrata v spalnico. »Glej, to je bila prej Gusteljnova postelja, zdaj boš pa ti spala v nji!« mi je stara mama pokazala v veži v kot. »Ali ti ne bo lepo pri nas? Svojo sobo imaš, samo lepo pazi na red in nikar ne razmetavaj svojih stvari.«

»Sama bom spala tu?« sem se prestrašila. »Kajpa, seveda, tudi Gustelj je sam tu spal, ko mu je bilo komaj tri leta, ti pa pojdeš že kmalu v šolo! Glej, kako mehka je postelja. Spala boš v nji kakor angelček na oblaku. Saj bodo vrata v najino sobo samo priprta.« Stara mama je odgrnila posteljo in namestila blazine. »Brž se sleci in lezi, prej pa vošči staremu očetu in meni lahko noč!« Storila sem, kakor je ukazala, po šentjurijevski šegi poljubila staremu očetu in stari mami roko in jima voščila lahko noč, nato pa brž zlezla v posteljo.

Stara mama ni lagala. Postelja je bila čudovita, taka, kakršno sem imela rada. Na drobno razcefrana koruzovina je tiho zašumela in se mehko prilegla k telesu. In kako je vsa postelja imenitno dišala! Po cvetočih travnikih, po gozdu in gobah. »V Celju ni tega. Res, kako so Celjani neumni, da spe na trdih žimnicah, ki sploh ne diše, niti ne šume!«

Spanec mi pa ni hotel na oči. Dogodki dneva so mi zrahljali že tako slabe živce. V spalnici sta se stari oče in stara mama pogovarjala o kupčiji. Jaz sem se zagledala v lesen strop. Tudi ta se mi je zdel mnogo lepši od belih, zidanih v Celju. S tramov na stropu — kako praktično! — so viseli snopi raznih zdravilnih zelišč in na polici je stalo rešeto, v katerem so se sušile gobe. Dasi je bilo že precej mračno, sem opazila, da so na omari in na skrinji naslikani nageljni in druge cvetlice. »Ko bom velika, si bom dala vse pohištvo tako lepo poslikati, čeprav mama pravi, da je to po kmečko,« sem se odločila.

Tedaj je prišla stara mama in spustila vrata in jih zapahnila. »Tako, zdaj ne more

nihče k tebi gor. Zakaj pa še ne spiš?« je še rekla, se vrnila v spalnico in zaprla vrata za seboj.

»Joj, zakaj je pa zdaj zaprla vrata?« sem se prestrašila, toda glasno se nisem upala temu upreti. Plaho sem se ozirala. Bilo je čedalje temneje, tudi iz spalnice ni bilo ničesar več slišati. »Kaj, če se mi bodo spet kakor v Celju pokazale v sanjah tiste velike oči, se mi grozeče približale in me hotele požreti? Koga bom potlej poklicala na pomoč, kdo me bo slišal?« V tleh je glasno zapokalo. Prestrašeno sem potegnila odejo čez glavo, zadržala sapo in napeto poslušnila. Zdaj je pokalo tudi v omari, nato v skrinji. »Joj, že prihaja!« sem zadrgetala. Toda spet je bilo vse tiho. »Ne, nočem se bati; očka je rekel, da mora ponoči vsak les pokati, ker se suši!« sem se mirila in s silo začenjala misliti na lepo potovanje v vlaku. In res: »Táktaktak, táktaktak!« mi je vse glasneje zvenelo v ušesih in v duhu so mi mimo oči hiteli travniki, gozdovi, in prijazne hišice na holmih. »Štore!« je hipoma zazvenel hripav glas. Lepe pokrajine so izginile in na pustem, umazanem prostoru je stala nelepa stavba z razbitimi okni in visokimi dimniki. »Rummm bummm! Rummm bummm!« je grozeče grmelo in bobnelo v njej. In — o groza! — dimniki so zdajci oživel in kakor dolge roke začeli grabiti okrog sebe. Lovili so ljudi, ki so bili na polju in travnikih, in jih tlačili skoz črna vrata v stavbo. »Rummm bummm!« je brnelo in grmelo čedalje glasneje, skozi razbita okna je pa tekla kri. »Mama! Očka! Na pomoč!« sem v grozi zakričala. Eden izmed dimnikov je pravkar pohlepno grabil za mano.

»Kaj je?« se je oglasila stara mama v spalnici.

»Dimnik me hoče zgrabiti!« sem zajokala, planila iz postelje in vsa drhteča stekla v spalnico. Ni bilo sile, ki bi me bila spravila nazaj. Spala sem pri stari mami in se je vso noč krčevito držala.

Drugi dan nisem bila več tako vesela. Stari oče in stara mama sta se smejala moji strahopetnosti in mojim neumnim sanjam. Sama sem se pa spomnila mame in očeta, ki se nista nikdar smejala, če so me ponoči popadle take grde sanje. Mama je vselej brž prihitela in me odnesla v svojo posteljo, me mirila in včasih celo s palico »odganjala grdo prikazen«. Začelo me je skrbeti, kje bom

zvečer spala. Pozabila sem na čokolado, ki bi jo bila lahko kupila, tudi lepe igračke in obžudovalci pred šolo me niso mogli razvedriti. Ko so po večerji prišle sosede in me prosile, naj jim spet kaj lepega zapojem, sem jim to naredila šele, ko mi je stara mama sveto obljubila, da bom spet lahko spala pri nji.

Druga noč je minila brez hudih sanj in zjutraj sem dobre volje odhitela k potočku. Tam sem si naredila iz belega papirja čolničkov in jih spuščala v vodo. Kako ljubko so plavali! Če se je kateri kje zataknil, sem ga brž rešila z dolgo šibo in ga spravila v tok.

Nedaleč od potočka je počivala na štoru stara kmetica in me ves čas z zanimanjem opazovala. »Od kod si pa, punčka?« me je nazadnje vprašala.

»Iz Celja,« sem kratko odvrnila.

»Iz Celja? Pri kom si pa tu?« se je zanimala naprej.

»Pri starem očetu, tamle gori na cesti, kjer je trgovina z usnjem.«

»A, glej, glej, torej si mala Kocenova; no, stopi malo bliže!« se je razveselila ženica. »Kako pa je tvoji mami ime?«

»Rozalija,« sem rekla in stopila k nji.

»Rozalija, torej Zalika je tvoja mama; torej si punčka najmlajše hčerke!« se je še bolj razveselila in me bistro gledala. »Seveda, dolgo, zelo dolgo je od takrat!« je majala z glavo. »Veš, punčka, jaz sem dobro poznala tvojo staro mamo, Kocenovko, saj si ji kár podobna. Prav tako živa in spretna je bila ko ti... Toda revica je morala zelo mlada umreti. Komaj triintrideset let ji je bilo in devet sirot je zapustila... Da, da, zelo je bila dobra in pametna...«

Vsa zmedena sem jo poslušala. Kaj se starici blede?

»Saj moja stara mama še živi!« sem se začudila.

Starica se je rahlo nasmehnila in prikimala: »Da, da, seveda, ta stara mama še živi! Toda ta ni tvoja prava stara mama. Razumeš, ta ni mama tvoje mame. Tvoja mama in njeni bratje in sestre, tvoji tukajšnji strici in tete, so se rodili še na starih Kocenovih posestvih pri Sv. Primožu in v Ponikvah, kjer je tvoj stari oče prej živel. Ker je pa tvoja prava stara mama tako zgodaj umrla, se je tvoj stari oče drugič oženil in ta je zdaj tvoja živa stara mama,« mi je počasi razlagala starka. »Ali ti ni mama še nič pravila o svoji mami?«

»Nič,« sem malodušno odkimala.

»Seveda, tvoja mama je bila takrat še hudo majhna; najbrž se je niti ne spominja. Ti pa le misli nanjo in tudi moli za svojo pravo staro mamo. Zelo je bila dobra in Bog naj te blagoslovi, ti Zalikina punčka, da boš srečnejša, kakor je bila tvoja uboga stara mama,« je še rekla starka in si brisala solze.

»Joj, moji čolnički!« sem se prestrašila. Vsi so medtem odplavali ali se potopili. Starica me je še dolgo gledala, nazadnje pa odrobila. Naredila sem si novih čolničkov in se ves dan igrala na potočku.

Toda zvečer je spet prišla huda ura. »Vedi, od danes naprej boš spala v svoji postelji!« mi je rekla po večerji stara mama. »Če je Gustelj spal, boš tudi ti in nikar naju nič več ne kliči!« — »Tako je!« je prikimal stari oče resno.

Kakor bi me sunila z nožem, me je zabolelo v prsih. Prestrašeno sem gledala zdaj staro mamo, zdaj starega očeta. »Nikar naju tako ne glej! Kakor sva rekla, tako bo!« je dejala stara mama tako čudno, da me je kar zazebló pri srcu. Molče sem povescila glavo.

Ko so prišle sosede, jim nisem pela. Kako neki, ko pa sem bila tako žalostna! Stara mama in stari oče me nimata rada! »Hočeta, naj bi nocoj od strahu umrla,« je leglo name bridko spoznanje. Ker nisem hotela peti, sem morala v posteljo.

»Joj, kako dolga in strašna bo noč!« sem se tiho jokala in legla. »Kaj neki sem takega naredila?« sem žalostno razmišljala in strmela v strop. »Ali sem jaz kriva, če me večkrat preganjajo tako strašne sanje, da od groze kar umiram? O, mama, če bi ti vedela, kako sem zdaj sama in žalostna, bi gotovo prišla pome!« Vroče solze so mi drsele po obrazu mimo ušes in tiho kapljale na blazino.

»Če bi bila živa moja prava, dobra stara mama, bi ne bila taka z menoj!« sem se spomnila. »Postavila bi mojo posteljo k svoji v spalnico, me držala za roko in mi pripovedovala kako lepo pravljico.«

»Joj, tu v Šentjuriju ne bom nikoli več slišala nobene pravljice!« sem se silno prestrašila. »Mina, starejša sestra, jih bo drugim pripovedovala vsak dan in gotovo bodo spet lepe, tako ganljive.« Spomnila sem se, da bo oče, če bo toplo, odšel z drugimi vsak dan na Savinjo, tudi mama bo šla. Ona bo spet parnik, najmlajši pa se ji bodo usedli na hrbet in mama bo plavala in pihala po reki navzdol.

V nedeljo pa pojdejo na izlet proti Teharjam in se bodo ustavili v gostilni v vrtom, kjer je toliko gugalnic. Morda pojdejo celo na Zeleni travnik? Če bo veselica, bo tam vrtiljak, tobogan in gašperček bo spet igral! V bežnih podobah so se mi zdaj pokazali tudi vsi domači prazniki, miklavž, božič, velika noč, binokli, vsi godovi, trgatev naše izabele, povrh pa še pisani pust. O, kako lepo in veselo je bilo tedaj pri nas! Vsa hiša od kleti do podstrešja je dišala po poticah in drugih dobrotah! Silno hrepenenje mi je paralo srce in blazina je bila že vsa mokra od solz.

Prišli so mi na misel tudi izleti v okolico: na Anski vrh, na Stari grad, v Hudčev graben... Pozimi pa drsanje na drsališču pod slovenskim pokopališčem in veslanje v čebrih po poplavljeni kleti, če je Savinja prestopila bregove. »Kako sem le mogla vse to zapustiti, pa očeta, mamo in sestre in brate?« sem si bridko očitala. Zgrabilo me je tako domotožje, kakršnega še nisem nikoli občutila.

»Hočem nazaj, hočem spet domov, v Celje!« sem zajokala.

»Kaj je spet?« se je oglasila stara mama. »Hočem nazaj, domov, v Celje, k mami in k očetu!« sem glasno zafulila.

»Razvajena si kakor prava celjska grofica!« je zavpila stara mama.

»Tiho, spi, drugače te jaz poiščem!« je zagrmel stari oče. Prestrašena sem si potegnila odejo čez glavo, porinila obraz v blazino in se razjokala, da bi se me kamen usmilil. V prsih me je tako bolelo in peklo, da sem bila prepričana, da ne bom čakala jutranjega sonca. Vsa v solzah sem nazadnje zaspala.

Drugi dan sem bila bolna. Oči so me pekle, jesti nisem mogla, tudi igračke me niso več veselile. Sedela sem na klopi pred hišo in opazovala oblake, ki so počasi potovali po nebesnem oboku. »Kako so srečni! Proti Celju plovejo!« sem žalostno vzdihnila.

Nenadoma je pritekla soseda. »Gospa, v nedeljo pojdem navsezgodaj z možem v Celje. Bi kaj radi?« je zaklicala v vežo.

»Jaz pojdem z vami!« sem planila kvišku.

»Kaj pa še!« me je zavrnila stara mama.

»Mama in oče sta tam in bratje in sestre, k njim pojdem!« sem odvrnila s solznimi očmi.

»Zdaj si samo naša, oni te ne marajo več; ná, vzemi denar in steci po sladkor h Kartinu!« je užaljena rekla stara mama.

Vsa potrta sem ležla po cesti proti trgu. Ko sem prišla do cerkve, sem stopila vanjo.

Čutila sem, da se moram glasno izjokati. V mračnem zadurju je stala klop. Sedla sem vanjo, naslonila glavo na polico pred seboj in bridko zaihtela. Joj, koliko srčne bolečine se mi je nabralo v teh kratkih dneh! Počasi mi je odleglo. Dvignila sem glavo in se zagledala v velikega Kristusa, naslikanega na steni nad oltarjem. Stal je v dolgi nagubani halji in vabeče širil prebodene roke in me tako milo gledal. Zdelo se mi je, kakor da mi govori: »Nikar ne bodi tako žalostna! Saj ni res, v Celju te imajo še vsi radi, kar pojdi k njim!«

»Seveda me imajo radi, ker jih imam tudi jaz! Saj bi šla k njim, ko me pa stara mama ne pusti!« sem tiho zaihtela. A mahoma me je obšlo: »Naj ubežim?... Ubežim! Ubežim!« mi je zapelo kakor rajska godba v srcu. Brž sem se pokrižala in odhitela iz cerkve.

Ko sem se vrnila s sladkorjem, me je stara mama začudeno vprašala: »Kaj si spet dobila bonbonov?«

»Ne,« sem kratko odvrnila. Sukala sem se okoli stare mame in že se mi je v glavi porajal načrt za beg. »Stara mama, ali mi boste dali veliko krajcarjev, če bom zvečer spet lepo pela?« sem jo vprašala.

»Bomo videli,« se je muzala stara mama. Po večerji sem pela tako lepo kakor še nikoli in po želji poslušalcev. In glej, nabrala sem skoraj za celo šestico. »Dovolj bo, dovolj,« sem se tiho radovala.

To noč me ni bilo strah grdih sanj. Preveč sem morala premisliti. Kovala sem načrt za beg. Še enkrat sem preštela svoje prihranke: dovolj bo za pot. V mislih sem si izbrala prostor, kamor bi čez noč lahko skrila svoje igrače. »Toda kdo me bo tako zgodaj zbudil?« me je zaškrbelo. Nazadnje sem se domislila imenitne budilke. »Joj, kako bodo gledali v Celju!« sem se veselila in v takih lepih mislih zaspala.

Drugi dan sem bila vsa živa in zdrava in stara mama me je bila kar vesela. Še k staremu očetu sem stopila v prodajalno in se ponudila, da mu bom pomagala prodajati usnje. Stari oče mi je molče stisnil v roke muhalnik. Tudi prav. In klop! sem brž udarila po grdi muhi na steni. »Joj, kako strašno sem jo ubila!« sem se zdrznila. Tiho sem položila muhalnik na polico in smuknila iz trgovine. »Zuuzuu! Zakaj si me ubila, zakaj?« mi je očitajoče brenčalo v ušesih. Stekla sem k potočku in dolgo brodila po njem. Nabirala sem darove za mlajše sestre in najmlajšega

brata. Školjke in pisane kamenčke. »To bodo veseli!« sem se glasno zasmejala, ko sem našla kak posebno lep kamenček. Nazadnje sem imela dovolj. Stekla sem domov in skrbno spravila darove v prazno škaflo za cikorijsko; položila sem jo k igračam v culico, ki je bila že pripravljena za beg.

Misel na skorajšnji beg me je čedalje bolj razburjala. »Kaj, če mi spodleti?... Če stara mama ne pojde k prvi maši?... Če se soseda premisli in ne pojde v Celje?... Če me bo sprevodnik vprašal, kje je stara mama, kaj mu bom odgovorila?...« Tako in podobno me je mučilo in preganjalo. »O, da bi bil že večer!« Toda kakor zanalasč. Kadar sem pogledala na nebo, vselej se mi je zdelo, da je sonce še vedno na istem mestu. Nazadnje se je le zmračilo in tedaj sem izvedla prvi del svojega načrta.

Smuknila sem s culico iz hiše in jo skrila pod košat grm za vrtom, natrgala nekaj trave in z njo pokrila svoj zaklad. »Ne, tu je ne bo nihče zagledal!« sem se zadovoljno oddahnila in pritiskala roke na prsi, ker mi je srce razbijalo kakor v kovačnici. »To neumno srce me bo še izdalo!« sem se bala.

»Kaj pa ti je, da si tako blede?« me je vprašala stara mama, ko sem se vrnila v kuhinjo.

»Trebuh me boli,« sem se znašla. Namesto večerje sem dobila kamilice in morala sem takoj v posteljo. »Ravno prav,« sem se veselila, »mi vsaj ne bo treba peti in poslušati neskončnega rožnega venca. Denarja pa imam tako dovolj.«

V postelji sem še enkrat natanko vse preudarila. Spet se me je polastil tisti neumni strah, da se mi bo vse skupaj podrlo, in od strahu sem se začela kar potiti. Skozi strop sem slišala dvoglasno momljanje, ki ga ni hotelo biti konec. Stari oče in stara mama sta molila rožni venec. Ker sem se bala, da bi utegnili prezgodaj zaspati, sem se začela česati. »Bo kar za jutri, sem si rekla. Enolični glasovi so nazadnje le vtihnili. Slišala sem zaklepanje duri, nato so zaškripale stopnice. Stari oče in stara mama sta prišla spat. Delala sem se, kakor da še spim, in stara mama je zadovoljno dognala: »Jutri bo že zdrava.« Spustila je duri in kmalu je tudi v spalnici vse potihnilo.

Nekaj časa sem čakala. Nato sem tiho tiho zlezla iz postelje in prav tako tiho postavila pred vrata spalnice stol. S tem je bil izveden

drugi del mojega načrta. Dolgo nisem mogla zaspati, preveč sem bila razburjena in še v sanjah sem begala po samih temnih hodnikih in iskala izhoda.

»Rum bum!« me je prebudilo glasno ropotanje. »Kaj je to? Kdo je postavil semkaj stol?« se je jezila stara mama. Prestrašeno sem se zdrznila in se delala zelo zaspano in nisem vedela nič povedati, kako je prišel stol tja. »Zdaj grem k prvi maši, stari oče še spi in ti tudi miruj!« se je pomirila stara mama, dvignila težke duri, jih pripela k steni in odšla iz hiše.

Jaz sem pa brž skočila iz postelje. S tresočimi se rokami sem se oblekla in se obula. Te presnete pentlje in čevljev so se mi kar naprej vozale. Nazadnje sem jih le ukrotila in se tiho tiho kakor miška spustila po stopnicah in smuknila pred hišo. Hladna jutranja megla mi je puhnila v obraz. Previdno sem se ozirala. Ne, nihče me ni opazil. Brž sem skočila za vrt po culico. »Za božjo voljo, kje je culica?« sem se do smrti prestrašila. Tipala in tipala sem po travi, vsa mokra sem že bila, a culice ni bilo nikjer. »Kdo mi je vzel lepe igračke? Še vlak bom zamudila!« sem se tiho razjokala. »Še en grm je tu!« sem zdajci opazila, skočila k njemu in pogledala. »Seveda, tu je culica!« sem se neizrekljivo razveselila. V megli sem zgrešila skrivališče. Presrečna sem stekla proti postaji.

»Kam pa kam, punčka?« je zaklical ženski glas za menoj. Nisem se ozrla. Prestrašena sem tekla naprej. Tedaj sem opazila sosedo, kako hiti z možem na postajo. »Gospa, gospa!« sem zaklicala za njima.

»Glej jo, našo malo pevko!« se je razveselila soseda in počakala. »Kam pa ti tako zgoda?«

»Stara mama je šla k maši, stari oče še spi, jaz bom pa vaju pospremila na postajo,« sem se odrezala.

»No, dobro, kar teci z nama. Ali te ne bo strah iti nazaj?«

Molče sem odkimala in urno drobila po prašni cesti.

Na postaji je bilo veliko potnikov. Sosed je stopil k okencu in kupil vozovnici. »Tako, punčka, zdaj se pa lepo vrni in lepa hvala, da si naju spremljala,« sta rekla soseda, mi segla v roko in odšla na peron. Jaz sem pa brž stopila pod okence, se postavila na prste, položila denar na desčico in začivkala: »Še meni eno, so mi jo oče pozabili kupiti!«

»Prav, punčka,« je rekel železničar, se dobrohotno nasmehnil in mi dal polovično vozovnico do Celja. Krčevito sem jo stisnila v peščico. »Zdaj jo imam, zdaj jo imam!« bi bila najrajši zavriskala. Previdno sem se skrila za velika kmečka pleča in čakala, dokler ni priropotal vlak na postajo. Tedaj sem se pomešala med potnike in z njimi stopila v vlak.

Pri oknu je dremal starček. Usedla sem se tesno k njemu. Ni se prebudil. »Zdaj bodo vsi mislili, da sem njegova,« sem se smehljala. Položila sem si culico na krilo in tudi sama rahlo priprla oči. »Da bi vlak že šel!« sem si vroče želela. Sprevodnik je nazadnje le zažvižgal, zaloputnil vrata in lokomotiva je glasno potegnila. »Hvala Bogu! Zdaj me ne more nihče več spoditi z vlaka!« sem se oddahnila. Počasi sem odprla oči, da bi ne zaspala in se predaleč ne odpeljala. Joj, kako dolga se mi je zdela tokrat vožnja! Zunaj zaradi same megle skoraj ni bilo ničesar videti.

»Táktaktak, táktaktak!« so tolkla kolesa v taktu. Nenadoma sem se zdrznila. Zakaj zazdelo se mi je, da mi kolesa grozijo: »Čakaj ti, čakaj ti!« »Store!« je zavpil sprevodnik in vlak se je ustavil. Plaho sem se ozirala. Spomnila sem se strašnih sanj. »Kaj, če bo zdaj kak dimnik oživel, me zgrabil in me potegnil kar skozi okno iz vlaka?« Krčevito sem se oprijela starčkove suknje. Na srečo je sprevodnik zažvižgal, zaloputnil vrata in vlak je spet peljal naprej. Globoko sem se oddahnila. Pekoča bolečina v srcu se mi je nenadoma spremenila v sladko skeleč občutek radosti. Spustila sem starčkovo suknjo in začela smehljajoč se božati svojo culico. »Zdaj zdaj pride Celje!« sem se veselila.

»Vozovnice, prosim!« je hripavi glas sprevodnika prerezal enakomerni ropot in šum v vozu. Zastala mi je sapa. »Kaj, če me zdaj vpraša, kje je stara mama?« Spet sem se oprijela starčkove suknje. Toda glej, sprevodnik sploh ni stopil k meni, tudi vprašal me ni nič. Ko je nekaterim preščipnil vozovnice, je odšel in splezal od zunaj v drug voz. »Zakaj sem si potem kupila vozovnico?...« sem jela premišljevati.

»Sedaj pa pride naše Celje,« je rekla gospodična pri drugem oknu. »Naše Celje! Naše Celje!« so pela kolesa. »Tudi vlak se veseli,« sem si rekla in bila že vsa v ognju od sreče.

»Celje!« je nazadnje zazvenel glas sprevodnika. Zdelo se mi je, da je zapel angelski

glas. Vsa zmedena sem planila kvišku in silila k vratom.

»Kam, kam siliš, punčka; nikar se ne naslajaj na vrata. Padla boš ven. Čakaj, da se vlak ustavi!« so mi klicali sopotniki. Končno se je vlak le umiril, vrata so se odprla in nekdo me je s culico vred dvignil in postavil na tla.

»Hvala,« sem zašepetala in v gneči odhitelela k izhodu.

Zdaj pa se je zgodilo, kar ni bilo premišljeno v mojem načrtu. Ko sem stala pred postajo in zagledala celjske hiše... me je tako prevzelo, da sem kar pred postajo od prevelike sreče glasno zatulila.

»Kaj se ti je pa zgodilo, punčka; kje imaš mamico?« so pritekli potniki. Le molče sem odkimala in stekla, kar so mi dale drobne noge.

O, ljubljeno Celje! Kdo te je kdaj lepše pozdravil? So te že kdaj pokropile vrednejše solze?... Jokaje sem tekla po vseh ulicah in uličicah in nazadnje tuleč zavila v našo tiho ulico. Kakor hitro sem zagledala rodni dom, se mi je glas dvignil še za dobro oktavo. Moja mama, ki je kakor vsaka dobra mama na svetu, že na kilometer daleč spoznala glas svojega otroka, je prestrašena pogledala skozi okno. Začudeno je sklenila roke nad glavo in mi stekla naproti.

»Kaj se je pa zgodilo, za božjo voljo? Kako da si že prišla?... Kje imaš staro mamo?« me je že od daleč obsipala z vprašanji.

»Mama, moja mamica!« sem zaihtela in v njenem naročju samo še jokala. Zdaj so pritekli tudi bratje in sestre in se radovedno zgrnili okrog mene. »Hočem biti spet tu, pri vas, v Celju; ušla sem, ušla!« sem nazadnje izjeklala.

»Ušla, sama je ušla?« so se čudili bratje in sestre. »Kako čudovito!« so veselo zaploskali. Zdaj so se še bolj sukali okrog mene in mi hiteli pripovedovati, kako jim je bilo silno dolgčas po meni in da so mislili že prihodnjo nedeljo oditi na izlet v Šentjurij in pogledati, kako mi je.

Mlajša sestra, ki se je tako bridko razjokala, ko sem jemala slovo, me je zdaj krčevito držala za roko in vsakega ljubosumno odrinila, kdor je preveč silil vame.

»To bo očka gledal!« so se veselili bratje. »Kaj bo neki rekel, ko jo bo spet zagledal opoldne za mizo? Nič mu ne bomo prej povedali,« so se zmenili.

Toda tega napetega trenutka zgodba ni doživela. Sestrica in bratec nista vzdržala. Kakor hitro sta zagledala očeta, sta mu razburjena stekla naproti in mu oznanila veliko novico. Tudi jaz sem mu stekla vsa solzna v objem.

»Hvala Bogu, naša cmerda je spet tu!« se je zasmejal oče in bil kar dobre volje.

»E, sem si takoj mislila, da ne bo dolgo vzdržala tam,« je rekla mama s solznimi očmi očetu. »Stara mama je pa tako silila. Na, zdaj ima. Vem, da bo že jutri pritekla.«

In tako je bilo. Že navsezgodaj je prišla s svojimi potičkami v torbi. Jaz pa sem se ji skrila na podstrešje. Zlezla sem v steber iz

lepenke, ki smo ga napravili za neko maškarako. Prestrašeno so me iskali po vsej hiši. Nazadnje me je iztaknil bratec. Opazil je, da se je steber premaknil. »Nič se ne boj, kar pojdi dol z menoj. Veš, smo se zmenili, da se bomo vsi začeli tako dreti, da bo vse Celje na kup steklo, če bi te stara mama hotela spet odpeljati, pa si ne bo upala.« — »Da, tudi jaz bom strašno tulila!« sem drgetaje pritrdila in odšla z bratom v družinsko sobo.

Tudi tega slovesnega konca zgodba ni doživela. Stara mama je najbrž sprevidela, da ne kaže celjske grofične siliti v Šentjurij. Razdelila je svoje potičke in odšla.

Jaz sem pa ostala za vselej v Celju.

Očetove oči

Janez Kmet

Take suše, kot je bila tisto leto, še stari ljudje ne pomnijo. Od Alojzijeve nedelje pa tja do male maše ni bilo dežja, da bi si dobro čevlje zmočil. Jutra so bila suha in soparna, čez dan je pa kar gorelo. Komaj je sonce pokukalo izza Lisca, že se je razprostrla vijoličasta meglica nad poljem in gozdom ter trepetala do poznega večera. Žehtelo je in pritiskalo, da skoraj ni bilo mogoče dihati in je živina stokala po hlevih. Koruza se je svedrala na pol suha, šumela in umirala. Le malokatera je pognala za palec velik storž, ki je pa koj obstal v rasti. Trava je rjavela, kot bi jo požigal. Hrib nad našo vasjo je rumenel. Bukve so bile vedno bolj rdeče. Še drevje se bo posušilo, so tožili ljudje in z zaskrbljenimi očmi zrl v gozd pod sivimi razvalinami. Včasih se je pivlek spustil z zidovja starega gradu, zaplaval visoko nad vasjo, se vozil v krogih, se spuščal in presunljivo zategoval: Piv, piv..., nato se pa pijan od žgočega sonca vrnil v svojo zidino.

Ko so osebenjaki lovili še zadnje korce vode po rjavih lužah in so gruntarji že deli sode na vozove za v Kalec, potem v Dob in nazadnje še pod Prédale v Krko, če se jih Bog prej ne usmili in dá dežja, je župnik Matevž v nedeljo oznanil procesijo za dež v Zagradec. Po župniji so romali že na vse podružnice, dajali za maše in molili, pa so bile procesije prekratke, pota prelahka in molitve premajhne. Tako je namignil gospod Matevž svojim vernikom in vsa župnija je bila pripravljena. Malokrat so hodili tako

daleč dežja prosit, toda njihova pot ni bila nikoli zaman.

Tisto nedeljo je vse žarelo v težki popoldanski vročini. Še hiše, sicer marogaste, so se v soncu svetile kot prebeljene, ko se je od cerkve utrjala procesija in se povzpela na klanec. Prevesila se je proti Ulčarju, zavila pod hribom in si kot kača trudno in počasi iskala poti.

Spredej so šli otroci. Veliko jih je bilo in vsi so bili pripravljeni poprijeti za križ, ki ga je visoko nosil Smrekarjev Stane. Za njimi so s klobuki v levi in z rožnimi venc v desni mahali možje, nato župnik, nazadnje dekleta in žene. V treh skupinah so glasno molili, da so se glasovi lovili, prepletali, mešali in izgubljali. Vedno bolj so bili podobni mrmranju kakor molitvi. Može so se ozirali, ali bo priplul kak oblak in razjasnil zaskrbljeno čelo. Težka mora jim je ležala na duši; misli so jim bile daleč od besed.

Zadnja med otroki sva šla s Podbojevim Pepetom. Brodila sva po prahu, da se je dvigal oblak in naju zavijal v sivino. Prijetno nama je bilo, smejala sva se drug drugemu, ko sva bila prašna do ušes. Končno me je vendar nekdo sunil v hrbet, da mi je zastal dih.

Polagoma sem začutil utrujenost. Sonce je pritiskalo z vso silo. Sicer ni bila taka dalja, saj smo nosili v mlin h Kenerju ali v Okljuk in lazili po Zagradcu ter Pod podom kupovali pipce, pa nisem bil nikdar tako truden. Noge sem čedalje težje vlekel za

seboj. Spotikal sem se ob korenine, ki so prepletale pota in steze, se zaletaval in omahoval. Kamenje na poti mi je bilo kar previsoko, ob kotanjah sem se pozibaval in čutil strašno žejo. Nenehno se mi je vrivala pesem, ki jo je večkrat pel Ulčar z vinske gore:

Moje ustnice so kakor skorja,
posrkal bi morje...
oh, kje čem revež vinca dobit!

Končno smo zavili po peščenih stezah in pustih poljih na cesto. Pred nami je ležala vas kakor na dlani. Hiše so se stiskale okoli cerkve. Oglasili so se zvonovi; zaslíšal se je slap Krke in duh po hladu se je mešal s cestnim prahom. Vdano sem stopil v cerkev; prevzel me je vonj po kadilu in cvetju. Kakor v omotici sem gledal sončne žarke, ki so se prelivali skozi visoka okna in obsevali sohe svetnikov.

Ob meni sta stala Podbojev in Smrekarjev in z odprtimi usti zijala okoli sebe, dokler nas ni val porinil iz cerkve.

Ljudje so se naglo razhajali, največ jih je zavilo med hišami v gostilno. Žalosten sem gledal za njimi. Le redki so ogledovali spomenike na pokopališču. Zaneslo me je ob nizki pokopališki zid. Zastrmel sem se v globel.

Krka je tekla počasi in leno. Kakor rjave lise so se med zelenimi krnicami svetile plitvine. Slap je bil skoraj suh. Otroci so se lovili po njem; komaj so se curki na dveh krajih prerivali med skalami in padali v tolmun.

Izsušil bi jo, sem živo mislil in še huje občutil žejo. Kar me zgrabi za rokav Smrekarjev Stane.

»Greš v gostilno?« Stane je bil starejši od mene, vaje Zagradca in gostilne.

»Lej, saj so vsi šli,« je prigovarjal še Pepe in cingljaj z drobižem v žepu. »Tako ne moremo domov!«

»Joj, v gostilno! Še nikoli nisem bil, doma bi bili hudi!« Ustrašil sem se. »Nak, ne grem,« sem se otresal in vendar je bila ta misel tako mikavna in zapeljiva, da so se mi oči široko razprle. »Ne smem pa ne smem,« sem si za-trjeval, kajti hudobec mi je šepetal: »Postavi se, pojdi, saj so vsi šli!«

Začel sem omahovati. Z željnimi očmi in s hrepenečim srcem sem komaj dahnil: »Ne smem, bom pa v Česnjicah dobil vode...«

»Kaj ga siliš,« se je posmehnil Pepe. »Saj še dinarja nima,« je zaničljivo zamahnil z

roko in potegnil za seboj Staneta. »Le pusti ga, naj gre domov ta postranač, da bo kravo pasel!«

»Da nimam denarja?« Zrasel sem, ponos mi je zagorel v očeh. »Več kot vidva! Lejta!« Stisnil sem denar v pest, jo potegnil iz žepa in jo Stanetu pomolil pod nos.

Kolikokrat so doma pripovedovali, da je Nogavičar napravil grunt v gostilni, da je Ostrešnik pognal v gostilni vso domačijo, otroci se pa po najemniških bajtah potikajo. Kadar nam je oče to pripovedoval, vselej je pristavil: »Ko prideš do gostilne, sveti križ stori pa pojdi nazaj!« Zdaj pa...

Že me je potegnil Stane. »Saj bomo šli precej naprej!« Kakor omamljen sem šel z njima, čeprav me je vsaka stopinja rotila: Domov, domov! A začutil sem tako žejo, da me je popolnoma minil strah. Če ta dva lahko, jaz tudi...

Prešerno smo stopili k Matjažu, saj je bilo sonce še za moža visoko.

Kakor bi se mi odprl nov svet. Z začudenjem in plah sem stal sredi prostorne gostilne. Bilo je precej ljudi. Govorjenje, hrup, vonj po vinu in tobaku, dolge mize, smeh, šale, hreščeče petje, vse to me je tako zadelo, da sem se v tistem trenutku tisočkrat pokesal, se zgrbil v dve gube in prestrašen pomislil: Kaj, če doma zvedo; moj Bog, kod hodim!

Pepe me je porinil za mizo. »Stojiš, kakor bi bil iz Lipovca doma,« me je podražil in zaklical: »Liter gor!«

Že smo točili in pili. O, neznansko mi je dobro delo in me hladilo. Spogledali smo se, obrazi so nam lezli v smeh. Točili smo drug drugemu in pili.

»Imaš denar?« Stane me je potegnil in mi pomežiknil, naj pokažem, če res kaj imam. Prinesel sem pest iz žepa in jo stiskal pod mizo.

»Imam!« sem dejal. Stane mi je odbral drobiž iz roke, ga položil na mizo in plačal.

»Še enega!« je zaklical in trčil s steklenico po mizi.

»Joj, ne!« sem ga prosil. Zbolelo me je pri srečju. Še nekaj dinarjev sem stiskal v žepu.

»Kaj ne! Danes je liter dinar...« In že je bil drugi liter na mizi. Jezik se mi je razvezal, v glavi se mi je rahlo zavrtelo. Vse je bilo na mah pozabljeno: dom, starši, sestre in bratje, vse...

Vstal sem od mize, vino mi je stopilo v glavo; obrnjen proti odprtim vratom sem se

zamajal ob mizi in znova natočil. Dvignili smo kozarce, a v tistem hipu sem obstal kakor okamenel in umolknil. Kri mi je planila v glavo. Oblil me je znoj. Na pragu je stal oče, majhen in droban. Sivi lasje so se mu usipali po čelu. Obraz mu je bil do smrti razočaran.

»Tak tako, falot!«

V tistem hipu bi se bil najrajši vdrl v zemljo. Očetove oči so očitale in bodo očitale brez konca, prodirale, spraševale, sodile.

Kaj si storil, se mi je oglasila vest. Oče se trudi; od jutra do večera mu gloda oblič. Komaj se ohladi žaga, že jo spet zgrabi. Obla in žaga, dolbe in nabija, da ti lahko študiraš, za krompir in koruzo, da preganja lakoto iz hiše, ti pa tako... Kdaj si videl mene v gostilni, so vrtale očetove oči. Zadnji panj čebel je šel iz uljnjaka — srce se mi je trgalo — da sem plačal zate.

Planil sem iz gostilne in zaznamovan s krivdo hitel, hitel...

Sonce se je nagibalo, oblaki so se razpotegnili po nebu in goreli v zahajajočem soncu. V strugo Krke so legle prve večerne sence.

V poznem mraku sem prišel v domačo vas. Kakor tat sem sključen lezel po jarku za

hlevom, se vzpel po lestvi na senik v zavesti, da se je vse podrlo, kar so kdaj lepega sanjale moje in očetove oči. Zakopal sem se v slamo, čeprav mi je pot lezel po telesu, samo da bi se skrnil pred očetovim pogledom.

Proti jutru sem se zdrznil in se prestrašen zbudil. Dvignil sem se in z velikimi očmi strmел v noč. Začel sem tipati okoli sebe. Slama. Kje sem? Nisem se mogel spomniti. Vrtelo se mi je v glavi. Kakor z onega sveta so se mi polagoma vračale misli. Joj, kaj je bilo včeraj? Izvil se mi je iz teme ves dogodek in se mi predstavil z ognjenimi črkami.

In denar? Brskal sem po žepih. Joj, niti dinarja. Vse sem zafrenkljal, sem s strahom pomislil.

Iz daljave so spet priplavale očetove oči, tako silno užaljene, pa tako dobrotne kakor kruh.

Po strehi je praskal dež; vodni curki so zveneče padali od kapa.

V bajti se je zaslislala žaga. Zapela je tožeče, drsela v višino, se ustavila in se znova pognala. Zalajal je malarin, da je zamolklo odmevalo na senik. Oče je bil že v delavnici in je delal, ko je še vsa vas počivala.

Zdrznil sem se in si zakril z rokami obraz.

»Oče, odpustite, nikoli več...«

Kostanj

Gelč Jontes

Odlo mek

Ozko dvorišče, tlakano z okroglim, spolzkim kamenjem, je vezalo delavnice pogrebneга zavoda s hišo mestne zastavljalnice. Košat kostanj in velika lipa sta metala senco na obe strani. Kostanj je stal na vrtilčku, ki je spadal k prizidku. Tu so stanovali Grahovi, tu je bil domek tihe, preproste in dobre žene, matere treh otrok. Njen strogi obraz z globokimi, temnimi očmi, s sledovi prelitih solza, je razodeval moč, da je iz ječi podobnega bivališča ustvarila lep dom. Z dežele, kjer je bila doma, je prinesla mir in skrb za družinsko življenje. Kakor kapelica je bila njena preprosta soba: z rdečimi zavesami, polna rož, ki jih je zmeraj sama zalivala. Ta soba je razodevala vso njeno bit. Krasila jo je velika preproga z rdečimi rožami, rdeča zofa, starinski kmečki stoli, prevlečeni z vzorčastim usnjem. Vse to je kupila na starini. Na njih so nekoč sedeli bogatini. Vse je bilo ceneno,

siromašno, kupljeno z malo denarja, bogato pa je bilo v tem prostoru življenje, ki sta ga plemenitili dobrota in blagost Grahove žene. Odkar je zapustila svoj kmečki dom, so se ji vse misli združile v eno samo skrb: da bi tu, v tem kotičku napravila svoji družini čim lepše življenje.

Z najstarejšim otrokom je imela le malo skrbi. Učil se je z najboljšimi uspehi, si dobil službo v trgovski pisarni in se tudi kmalu poročil. Manj sreče je imela s hčerko Pavlo. Njena strast ni bilo učenje, temveč branje, zlasti romani Karla Maya. S šolsko knjigo pod romanom je čepela v kuhinji na usnjati zofi in zvita v klobčič brala, brala, ne da bi se premaknila. Zdrznila se je le, kadar je začutila očetov pogled. Tedaj je brž zaprla knjigo in jo skrila pod zofa. Na videz je ponavljala latinske glagole, v resnici pa preudarjala to, kar je pravkar prebrala. Najrajši

je poležavala z ruto na bolečih čeljustih na tej zofi in prebiralas zašpehane, po starini dišeče bukve iz knjižnice. Ni ji bilo mar otročaje, ki so se podili zunaj, samo da je imela svoj kotiček na zofi, bukve in zobobol, ker ji takrat ni bilo treba v šolo.

Največ skrbi pa je imela Grahova s hčerko Marjeto. Sitnosti je imela z njo že v prvih razredih ljudske šole, pozneje pa sploh ni vedela ne kam ne kod z njo. Ko je bila Marjeta v drugem razredu, je nekoč pri Grahovih potrkal stražnik.

»Dober dan, pripeljal sem vam hčerkico. Saj je vaša, ne? Izgubila se je. Pri klavnicu so jo našli, ubožico, vso objokano. Namesto da bi bila iz šole grede zavila proti mestu, je odšla v nasprotno smer,« je pravil stražnik.

»Ta nesrečni otrok, zmeraj se mu kaj zgodi! Ni še dolgo, ko so nam jo prinesli vso potolčeno. Na vsem lepem je sredi ceste omedlela.«

»Le kaj ti je?« je mati potem nagovorila drobno, rdečelaso, polizano, križemgledno, blede deklico, ki si je prehlajene rdeče oči zakrivala z rokami in ihtela lezla v kot.

Kmalu po tistem se ji je pripetila nova nesreča. V sprevedu, v samostanski kapeli, je v raztresenosti nagnila gorečo svečo in svoji sošolki zažgala razpletene lase. Če so se rože na gredah gugale v vetru, si ni upala v šolo iz strahu, da je ne odnese veter.

Nihče od otrok ni bil v ničemer podoben temu nenadarnemu, bolehnemu dekletu. Vsako jutro je morala izpiti žlico ribjega olja, ker so ji od prevelike slabokrvnosti krči dostikrat tako zvili blede prste, da so bili kakor nožice mrtvih ptičev. Bila je nenavadno bleda in večkrat je imela od joka vnete oči.

Zakaj je neki jokala?

»Kar tako, ker je cmerava in togotna, pa se kisa.«

Edino mati jo je gledala z zaskrbljenimi očmi. Vedela je, da je otrok bolehen. Tak je bil že od rojstva. Marjeta pa je tudi v šoli takoj pokazala, da bo slaba učenka. Bila je trmasta in nagnjena k samevanju. Če so drugi odšli na nedeljski sprehod ali na izlet, se je gotovo skujala in ostala sama doma. Čim boljše volje so bili okrog nje, čim slovesneje so praznovali kak god, tem bolj je hlipala skriča v kakem kotu in jokala brez glasu, le sline so ji lezle iz široko odprtih ust. Nečesa ji je manjkalo. Kaj naj bi tisto bilo, tega

sama ni vedela. Le to je čutila, da je zapostavljena. Ljudje, ki so prihajali v hišo, se niso menili zanjo. Rajši so se pogovarjali s prijazno Pavlo. To je bila vsa skrivnost.

Nekoč se je zaprla v sobo, se postavila pred ogledalo in se na samem ogledovala. Sama sebi se je zazdela grda. Imela je mastne, resaste rdeče lase; sive oči so ji bile nagnjene h križemgledosti. Zavoljo rdečih las so jo fantje zmerjali s papriko.

Niti materi se nikoli ni posrečilo, da bi zvedela, zakaj Marjeta pretaka solze. Le sama je vedela, da joče nad seboj, nad svojo grdoto. Očetova beseda na veliko noč, ko so posedli okoli žegna, jo je zadela v živo. Rekel je: »Mati, naša ta rdeča se ne bo nikoli omožila; moramo gledati, da pride do dobrega kruha.« Takrat je spoznala vse. S polnimi usti rumenjaka je stekla od mize. Na hodniku je izpljunila. Ni mogla več jesti.

In kaj je bilo na Telovo, pri šolski procesiji. Vsaka si je izbrala prijateljico za par, le Marjeta v vsem razredu ni imela prijateljice in je ostala brez para. Nobena sošolka je ni marala. Šla je zadnja v vrsti, s sklonjeno glavo, rdeča od sramu, vstric z grbavo Minko. Tudi te nobena ni marala. Marjeta se je sramovala Minkine grbe, še bolj pa lastnih rdečih las. Nazadnje je zbrala v sebi vso moč in voljo in zbežala iz vrste. Stekla je v frančiškansko cerkev in se skrila v kapelo. S strastno sklenjenimi rokami, - očmi, uprtimi v tabernakelj, je prosila Boga, naj se je vendar usmili, da bo umrla.

Ko so domači popoldne odšli na sprehod, se je zaklenila in obstala sredi sobe. Razmišljala je: zvečer jo bo strah, ko bo sama. Stekla bi za njimi, še je bil čas. Toda ne. Legla je na tla, začela brcati in jokati in si gristi zapestja. Bilo ji je, kakor da ji nekdo grebe po srcu. Potem je utrujeno zaspala.

Zbudila se je. Prisluhnila. Ali se ji je samo sanjalo, da je nekdo pozvonil? Spomnila se je sanj, ki jih je pravkar imela: v sobo je stopila s črno ruto ogrnjena ženska, ki jo je večkrat videla na cesti in se je je bala, a sama ni vedela zakaj. Tiho je zaprla vrata za seboj in odšla naravnost k postelji. Legla je podnjo in samo velikanski moški čevlji so moleli izpod nje.

Zvoní, da, zvoní. Nekdo pritiska na kljuko. Boječe, hinavsko. V glavo ji je šinil spomin na skrivnostni umor, o katerem so pred kratkim pravili. Ženska s krvavordečimi ro-

kami je umorila deklico, ki je bila sama doma.

Marjeta strmi proti postelji. Ali ne molijo izpod nje moški čevlji? Da, tam so prevrnjeni čevlji, da je videti, kot da so na nogah ležečega človeka. Marjeta prebledi, čaka nečesa skrivnostnega, pošastnega. Smrt, črno ženo, ki ji bo kaj naredila. Nekdo je v sobi. Pošast. Za trenutek je zagledala črno senco, ki je hušnila mimo nje. Z na pol zasuknjeno glavo prisluškuje in se umika k vratom. Zazdi se ji, da jo bo zdaj zdaj prijel neviden človek za roko. Prav ta trenutek pa spet zazvoni in v sobi na stenski uri podrkne utež. Zvonec in ura, oba zvonita hkrati, drdrajoče. Pri postelji počasi. Marjeta krikne, steče iz sobe, zakaj zazdi se ji, da izpod postelje leze črna senca. Sunkovito odpre vrata in se v nekoga zaleti. Ostrmi.

»No, kaj pa ti, Marjeta?« se začudi očetov znanec.

Marjeta dolgo molči in se drži za glavo. Zdrzne se in ustnice ji zatrepetajo, dokler ne pride preko njih glas.

»Kdo vas je spustil noter? Kdo vam je odprl?«

»Glej jo no, ti sama vendar! Kaj pa je s teboj? Kaj se ne spominjaš?«

»Ne; ne spominjam se.«

Marjetina usta trepečejo, potem se na glas zajoka:

»Strah me je, ostanite pri meni.«

Pozneje se je spominjala, da se je tisto uro gođilo med obema nekaj čudnega. Sedela sta na zofi. Mož je imel čudno kalne oči, ko je sedel ob nji. Bala se ga je in se mu umikala. Nazadnje ni več prenesla tega in je zbežala na cesto. Ko je odšel tudi znanec, se je vrnila. A ni si več upala sama v zaprto sobo, zato je ostala na cesti pred hišo. Čepela je na stopnicah zastavljalnice in čakala, kdaj se izza vogala prikaže mati.

Nekoč je Marjeta odšla s sošolko Stano v mestno jamo k Stanini stari materi. Avgustovsko sonce je že zahajalo, ko sta prišli do tja. Barake so bile pregrnjene z večernimi sencami. V jami so kuhali večerjo. Gost dim se je valil iz na stečaj odprtih vež, ki so bile polne kokoši, mačk, ščenet in žensk. Te so sedele na pragih, trebile solato, luščile grah in stročji fižol in lupile kumare. Pripravljale so večerjo iz tega, kar so nabrale na vrtičkih, ograjenih z nizkimi plotovi. Vpile so s praga na prag, kaj bodo skuhale in kakšno vreme

bo, ali pa se drle nad otroki, ki so se potikali okoli barak, umazani in razčepani. Otroci so bili prav tako zanemarjeni kakor njihove matere, ki so jim štrene potnih las na vseh koncih uhajale izpod rdečih, rumenih, pikčastih in turško pisanih rut, na zatilniku zavitih v voz.

Prišli sta mimo neke barake in tu se je Marjeta radovedno in sramežljivo ozrla na prag. Stana, črna kot ciganka, pa se je kar ustavila in gledala. Na pragu je sedela ženska in dojila. Imela je rjave, razgaljene prsi. Okrog nje so stali smrkavi otroci in pobožno strmeli vanjo. Odšli sta dalje in se ustavili pri baraki Stanine stare matere. Klicali so jo Ježeva. Pred pragom pa je Marjeta vztrepotala in se strgala Stani iz rok.

»Tak pojdi no noter!« je zavpila Stana in jo s silo potegnila za seboj.

»Pajek,« je zastokala Marjeta in se ji spet strgala iz rok. Strmela je v pajka, ki je črn in velik počasi lezel čez prag.

»Ti si pa res prismoda, kaj pa bežiš!«

»Ne grem naprej, dokler ga ne ubiješ.«

»Zakaj pa? — No, saj ga bom, počakaj.«

Stani so se črne oči še bolj zablistale. Sklonila se je nad pajka, Marjeta pa je stekla še naprej.

»Je že po njem,« je zavpila Stana. »Glej ga, kako brca, poglej! Saj ga ni več med živimi, tak poglej ga no!«

Marjeta je zastokala in se stresla, Stana pa je nenadoma skočila kot mačka in kosmata kepica je zadela Marjeto naravnost v obraz. Zakričala je in kakor blazna začela stresati z glavo. Pajek pa se je trdno držal nad čelom na pramenu las in se ji gugal pred očmi.

Ženske in otroci so se nagnili. Iz barake je stopila Ježeva s skledo vode in ji jo pljusknila v obraz.

»To ji bo dobro delo,« so rekle ženske, Ježeva pa je pograbila Marjeto in jo odvela v barako. Otroci so se pognali za njo. V baraki jo je položila na posteljo pod poševnim stropom, spodila ven otroke in zapahnila vrata. Otroci so stekli okrog barake k oknu in se vzpenjali nanj. Ježeva pa jih je tudi od tod prepodila z loncev pomij in zaloputnila okno, da so otroci ostrmeli z odprtimi usti. Nato je odšepala k skrinji in pobrskala po nji. Med starim perilom je našla umazan prt in ga razpela čez zvito in s papirjem zalepljeno okno. Izginila je v vežo in se vrnila s svečo in z zarjavelim razpelom. Postavila ju je na

stol poleg postelje. Sklenila je dekletcu roke in ovila okoli njih debel molek. Pokrižala jo je in s sklenjenimi rokami molila nad njo, kakor da je že mrlič. Potem jo je poškopila z blagoslovljeno vodo. Marjeta je zdajci prestrašeno pogledala okrog sebe. Kaj počne ta črna ženska? Pognala se je kvišku, zdrvela k vratom, jih odpahnila in zbežala in tekla domov.

Ko je Marjeta doraščala, je rada o mraku hodila po cestah, a kaj, ko jih je v pol ure vse obredla. Mesto je bilo tako majčkeno. In ko je prišla domov, je rada poležavala v temi. Rajši je bila v sobi kakor na vrtu, ograjenem s štirimi dolgočasnimi zidovi. Od kar so posekali košati kostanj, je sovražila ta vrt, ki se ji je zdel včasih prav prijeten. Sredi vrta je bila greda s palmo in z mačehami. Dolgo solatno gredo so obdajale georgine, nageljni in kapucinčki; ti so se razprezali po laporju, ki so bile z njim obložene grede. V enem kotu je čepel kurnik, ki ga je naredil oče. Pred zeleno gorenjsko hišico z izrezljanimi balkončki, s katerih so viseli nageljni, so imele kure svoj prostor, ograjen z žico. Pri vходу na vrt je pa čepel velik, star, grčav kostanj. Ta kostanj je imela Marjeta rada še kot neznatno drobno dekletce. Zdelo se ji je, da straži njihov dom star, prijazen človek, ki vedno stoji tam v kotu in gleda, kdo prihaja v hišo. Spomladi ga je skozi zamreženo okno opazovala, kako mu brsti popje, kako zeleni in kako se je potem nenadoma odel z gostim zelenjem in z velikimi cvetovi. V poletni vročini je bilo tako prijetno sedeti v njegovi senci. Jeseni pa je bil vrt prepoln življenja kot nikoli v letu. Po odpadlem listju je šumelo kakor v gozdu. Včasih ji je padel na glavo zrel sad. Osuplo je pogledala kvišku, potem se pa veselo zasmejala in si mislila, da je mlada grofična v gradu... Rada se je sprehajala in z nogami šarila po listju, hodila ob gredah in iskala rožno semenje.

Toda nekega dne so prišli na vrt možje z žago, vrvjo in sekiro. Zaihtela je in zbežala v sobo, da bi ničesar ne videla in ne slišala. Bilo ji je, kakor da bodo s kostanjem vred spočigali tudi njihov dom. Ko so z divjimi zamahi sekali deblo, je s strahom pogledovala skozi okno kakor tedaj, kadar je zunaj divjal vihar. Ko je nazadnje zabobnelo in je drevo obležalo, da se je stresla hiša, jo je presunilo, kakor da bi ji bil kdo porinil nož v srce.

Stekla je ven in videla: veliki starec je zvrnjen ležal kakor v rakvi... Štirje visoki zidovi so ga oklepali. Niti stara vrtnica, ki je preplezala dolgi zid, niti kurnik in kapucinčki, ne mačehe ne georgine, vse to ni imelo več moči, da bi dajalo vrtu nekdanje življenje. Zdaj je bil samo že mrtev štirioglat prostor, jetniško dvorišče.

Stekla je nazaj v sobo in v srce se ji je vtisnila podoba. Rakev in v nji leži mrtev človek. V kotu ob peči je jokala za mrtvim kostanjem. Od tiste ure dalje je sovražila vrt, njegove rože in sive zidove. Zanj je ostalo samo zidovje, mrtva, nepremična stvar, ki je vzbujala samo eno: dolgčas. Ko je prišlo jesensko deževje, je zidovje še bolj posivelo in dalo vrtu še bolj mrliški izraz.

Na tem vrtu naj bi potekala njena mladost? Rajši se je zaprla v sobo in ležala na zofi, kakor da bi med visokimi zidovi vdihavala opojni duh zvezdastega tobaka, ki je na večer odprl bele cvetove in v noči izžareval vzhodnjaško opojnost. To jo je še bolj spominjalo čudovitih vrtov iz pravljice, ki so ji kakor svetili gradovi rasli v razburjeni domišljiji. Zasovražila je solatne grede, po katerih je ždela glavната solata kakor ponižne putke.

Preveč so jo spominjale njene siromašne okolice in bornega življenja in stradajoče mladosti. Od nekd so prihajali glasovi godbe. Tja je hitelo njeno hrepenenje. V sosesčini je bil restavracijski vrt z godbo, lampijoni, smehom in razigranimi lici. Od vsega tega jo je ločilo le to pusto zidovje in nekaj zoprnih bajt, pa je bila priklenjena in obsojena, da mora tičati med temi solatnimi gredami in zidovi, med vriščavimi otroki in sitnimi ženskami in niti starega prijatelja kostanja ni imela več, da bi se mu potožila in se izjokala pod njim.

Leopold Stanek

Novi grobek

*Ta jama bo globoka
za takega otroka
kot si ti! Tvoja roka
vse manjše je kopala,
v njej kamenčke skrivala
in smrti ni se bala.*

*Zdaj spiš, v sen zazrt,
ne veš — cvet neodprt —
kaj svet je, kaj je smrt.*

Žetev in mlačev, najvažnejši kmečki deli, sta nekaka kmečka praznika. Ponekod pri nas še zdaj poznajo razne delovne običaje. Nekoč je bilo vsega tega še veliko več. Večina običajev izhaja iz davnih čarodejnih obredov, ki pa so v teku stoletij svoj nekdanji verski pomen izgubili in ostali le še lep narodni običaj, bolj ali manj razkrojen spomin na davno, pogansko miselnost naših prednikov. Ljudstvo se skozi dolga stoletja ni moglo odreči miselnosti svojih dedov in tako so še danes ostale na podeželju drobne ostaline starodavnih običajev, verovanj in vraž, ki dajejo življenju slovenskega ljudstva mnogo zabave in razvedrila.

Slovenska krajina je v narodopisnem smislu ena zelo pisanih slovenskih dežel. Prekmursko ljudstvo, ki je dolga stoletja živelo popolnoma ločeno od drugih Slovencev, je ohranilo svoje posebne običaje, ki so prav posebno ob žetvi in mlačvi zanimivi in živa priča ljudskega mišljenja in preprostega verovanja.

Prekmurski kmet skozi vse leto ves čas misli na žetev. Že takrat, ko seje, misli na to, kakšna bo letina. Da bi bila pšenica rodna in bi je ne uničevali vrabci in drugi poljski škodljivci, ki se jih nikdar ne manjka v zoreči pšenici, vrže prvo prgišče zrnja prek sebe, rekoč:

»Sedaj ste izplačani. Na moji njivi nimate ničesar več iskati!«

O tem, ali bo dobra ali slaba letina, sklepa največ po vremenu. Konec oktobra si želi dežja, na dan sv. Pavla Sredozimca (25. januarja) pa pričakuje lepo, sončno vreme. Tudi spomladni veter in obilica hroščev so mu znailci dobre letine. Izredno bogata pa bo letina, če češmigovec (*Berberis vulgaris* L.) lepo cvete in če mavrica ali »boža dog«, ki se prvič prikaže nad Krajino, pije obenem vodo iz Mure in Lendave. Če ima mavrica veliko modre barve, je kmet vesel. Žetev bo obilna in kruha bo dovolj za vso družino.

Slabo letino pa naznanja januarski dež, grmenje na golo drevje in sneg, ko pada na dan sv. Neže. Zelo nevarna je tudi slana v aprilu. Pravijo, da celo bolj škoduje rži in pšenici kot toča in suša poleti. Tudi vidovska megla in petrovski dež odneseta ves pridelek.

V Slovenski krajini je splošno razširjeno mnenje, da se bo po petih tednih, ko cvete kokolj, začela žetev. Dober gospodar se mora vsaj mesec dni prej pripraviti za ta veseli dan. Sklepati mora koso, pripraviti locén in drugo orodje, ki mu bo potrebno. Pri vsem tem pa je seveda najvažnejše sonce, kajti klasje mora dozoreti pod blagodejnimi sončnimi žarki.

Končno žita vendarle dozore, veter pozibava težko klasje, prepelica pa neutrudljivo petpedika in kliče žet. Prišel je čas tako dolgo pričakovane žetve.

V Slovenski krajini ne žanjejo s srpi kot na sosednjem Štajerskem in drugod v Sloveniji. Tu je že od nekdaj v navadi košnja s koso. Ravno pri žetvi sta se nekdaj najbolj pokazala bogastvo in revščina posameznih kmetovalcev. Bogati so vedno želi na več kos, revni pa samo na eno. Pri žetvi na eno koso morajo biti štiri osebe. To so kosec, bralja, povreslar in vezač. Kosec je po navadi gospodar, bralja pa gospodinja ali najstarejša hči.

Ko pridejo žnjeci (žanjci) na njivo, se gospodar najprej odkrije, nato utrta pšenični klas in pogleda, kakšno je zrnje. Če je zrnje lepo dozorjeno, je vesel. Pravi, da se v dobro dozorjenem zrnju vidi Marijina podoba, oči in obraz. Potem še naredi križ čez polje in zারেže prvo plast.

Najbolj zanimiva žetev je bila vsekakor pri premožnih kmetih, kjer so »rezali« na pet ali še na več kos. Tu se domači niso udeleževali žetve, temveč so vse delo samo nadzorovali. Žetev so opravljali siromaki bajtarji ali, kakor so jih imenovali, »rézarji«. Delali so za »réz«, to se pravi, da je bil njihov zaslužek vsak enajsti križ, ki so ga nakosili. Ljudje so radi hodili v réz, kajti razen zaslužka so imeli vedno dovolj jesti in piti. Najvažnejše pa je šele prišlo, ko so padale zadnje plasti pšenice.

Gospodinja je prinesla na polje velik vrtanik, gospodar pa je poslal vina. Žanjci so spletili okrog vrtanika venec iz najlepšega klasja in poljskih rož in s tem žetvenim vencom ali »dožnjekom«, kakor ga imenujejo v Slovenski krajini, so potem kronali najboljšega kosca. Če je prišel v tem času gospodar na polje, so ga ujeli in zvezali v zadnji snop, kar je bilo za gospodarja največja počastitev.

Po opravljeni žetvi so rezarji med petjem in vriskanjem nesli dožnjek na dom gospodarja, ki jih je tudi pošteno pogostil. Največkrat je taka pogostitev trajala vso noč do jutra in je bila nekaka žetvena gostija. Tudi ni manjkalo godbe in plesa. Ko so se žanji odpravljali domov, jim je gospodinja razdelila vrtanik, pšenični venec pa obesila na sredo sobe. Ponekod je moral biti tak venec pri hiši do prihodnje žetve, drugod pa samo do mlačve.

V okolici Bogojine je bila navada, da je gospodar prinesel po opravljeni žetvi domov tri najlepše klase in jih vrgel na streho, da bi ne udarila v domačijo strela. Prvega zrnja so bile deležne tudi kure, da bi znesle več jajčk.

Taka je bila žetev pri bogatih kmetih. Pri revnih je bilo seve drugače. Tu ni bilo ne dožnjeka, ne vriskanja, ne petja. Žetev so opravili tiho in skromno, brez vina, ob sami vodi, ki so jo prinesli v pütri (vrč za vodo z ozkimi grlovi) na polje, da bi se prehitro ne ogrela na vročem soncu.

Preden se zvečer žanji odpravljajo s polja, zložijo snopje v križe. V Slovenski krajini poznajo troje žetvenih križev. Mali križ ima 15 snopov, srednji 17 in veliki križ 21 snopov. Najrajši zlagajo male in srednje križe, ker se tako snopje hitreje suši. Prvemu snopu v križu, ki je najmanjši, pravijo školnik, orglavec, zadnji snop pa je »pop«. Ponekod vtaknejo v zadnji snop še vejico pušpana, da bi v križ ne udarila strela, drugod pa ga zvežejo z dvema povresloma.

Ko je snopje že zloženo v križe, pograblajo strnišče z velikimi grabljami ali kvatrami. Kvatranje je delo povreslarja. Grabljevinu ali zgrebelino zložijo ob križih. To je tudi prva hrana, ki jo dobijo kure in prašiči od novega pridelka.

Po nekaterih vaseh, posebno v Porabju, nekaj strnišča sploh niso pograbljali, drugod pa so grabljevinu sežgali. To je bila nekakšna zahvala zemlji za dobro žetev in obenem prošnja, da bi bila prihodnja žetev še obilnejša.

Ko so polja pokošena in pograbljana, pridejo zaostalo klasje paberkovat otroci. Nabrane klasje pravijo kitki. Nekoč so paberkovala tudi dekleta, posebno v okolici Beltincev in v slovenskih vaseh okrog Radgone, ki zdaj pripadajo Avstriji. Katera v vasi je nabrala največ kitkov, se je izkazala, da bo

dobra gospodinja, in je že lahko prihodnjo zimo pričakovala ženina. Zrnje, dobljeno iz kitkov, so po vaseh različno uporabljali. Največkrat so ga bili deležni prašiči in perutnina, da bi ne bila toliko izpostavljena raznim boleznim.

Prav tako je bila navada, posebno v slovenskih vaseh, ki pripadajo Avstriji, da so dali to zrnje posebej mleti. Moko so hranili za velikonočni kolač ali pa za vrtanik, ki ga bo kot nevesta delila domača hči, če si je pri nabiranju zaostalega klasja zaslužila pravico dobiti moza.

Snopje je moralo ostati na njivi najmanj teden dni, da se je posušilo. Ko je bilo dovolj suho, so ga zvozili domov in se pripravili za mlačev.

V Slovenski krajini je danes mlačev s cepmi že skoraj redkost. Že pred prvo svetovno vojno in v letih po vojni so mlatilnice skoraj popolnoma izpodrinile zastareli način mlačve. Mlačev s cepmi se je do danes ohranila le še toliko, kolikor ljudje potrebujejo ritovine (to je slamo za kritje streh). Z odpravo starega načina mlačve pa so se žal izgubili tudi mnogi ljudski običaji. Do danes se jih je ohranilo le bore malo, ki kažejo le medlo sliko nekdanjega bogatega ljudskega verovanja.

Za ritovino prihrani prekmurski kmet najlepše snopje. Snopje najprej razvežejo, ga raztepejo po gumni in začnejo mlatiti. Kdor mlati prej, takoj po žetvi, mu sosedi pravijo, da mu primanjkuje žita, otroci pa zbadajo mlatiče:

Štirje so kosei,
štirje so mlatci,
pa jesti ni kaj!

Včasih, ko je bila mlačev s cepmi še splošno v veljavi, so vaški fantje kaj radi nagažali mlatičem. Ponoči so jim v snopje vtaknili metlo ali mlečni lonec. Če mlatiči tega niso opazili in so drugo jutro razbili lonec ali mlatili po metli, se jim je vsa vas smejala. To je bila tudi največja sramota za mlatiče.

Danes mlatijo že vsi, veliki in mali kmetje, z mlatilnicami. Sprva mlatijo kje na vaškem travniku ali na dvorišču lastnika mlatilnice. Tu mlatijo največkrat siromašni kmetje in tisti, ki jim zmanjkuje kruha. Bogati kmetje mlatijo doma, da se jim ne raztepe zrnje in da pokažejo, da zmorejo nekaj več.

Ko so siromaki že omlatili, tedaj gredo mlatilnice po vasi, od kmeta do kmeta. Tem pomagajo pri mlačvi sosedje in rodbina. Pri premožnejših kmetih delajo najprej »otepine«. Mlatilničar spušča pšenico skozi stroj, da slama ni preveč zlomljena in se da vezati v snope. Te slamnate snope shranijo za zimo in jih režejo skupno s koruznico za krmo govedi. Ravno pri otepinah si mladina največ nagaja med seboj. Fantje večkrat ujamejo kakšno dekle, jo zvežejo v snop in jo potem med smehom odnesejo v parmo. Dekleta pa tudi pazijo, da ujamejo fanta. Tistemu, ki ga dobijo, natlačijo v hlače plev in slame, kar pomeni, da se še dve leti ne bo mogel poročiti.

Vendar iz vse slame ne delajo otepin. Večino slame zlagajo v óslico, ki je kje v sadovnjaku, nedaleč od gospodarskega poslopja. Po tem, kako veliko ima kdo óslico, se vidi tudi bogastvo kmeta. Óslico zlagajo samo gospodarji. Trije ali pa še več zlagajo slamo, eden ali dva pa s spodaj pazita, da se óslica ne zлага poševno. Ko jo dovršijo, jo z grabljami počesejo in po njej nadevajo pazovino (veje, vezane v križ), da bi vetrovi ne raznašali slame.

Tudi pri óslici uganjajo fantje razne šale. Če se fant in dekle rada vidita, ju ujamejo in

namečejo nanju slame, češ naj se pripravita za zakonsko življenje. V okolici Lendave pa fantje radi obračunajo z dekletom, ki se je pogospodila in se šminka. Če takšno ujamejo, jo posadijo na strohnel štor in jo »brijejo«. Z metlo ji oškropijo obraz, brivec pa jo obrije z desko ali s čim podobnim. To je največja sramota, ki more takšno dekle zadeti. Taka navadno pusti vse in osramočena med smehom fantov zbeži domov.

Končno mlatilnica dolgo in zateglo zapiska. To je znamenje, da je pri tem kmetu delo končano. Nato jo selijo k sosedu. Najprej odpeljejo mlatilnico, ki jo dekleta okrasijo z rožami, nato pa še lokomobil in ročno brizgalno.

Medtem ko mlatilničarji pri sosedu spet pripravljajo mlatilnico za mlačev, gospodar pogosti svoje delavce. Hrana je povsod okusna, obilna in tudi vina nikjer ne manjka. Preden pa se delavci razidejo, odreže gospodinja še vsakemu kos vrtanika ali potice.

Taka je bila nekdanj in je deloma še danes žetev in mlačev v Slovenski krajini. Starih ljudskih običajev pa je vsak dan manj in menda ne bo dolgo, ko bodo o njih pisale samo knjige ali pa jih bo kakšna stara babica pripovedovala svojim radovednim vnukom in vnukinjam.

Ančka Salmič

Mlatiči

V jutru vriskajo mlatiči,
da budijo se deklīči.
Mrak še tiho vas odeva,
cepec krepko že prepeva:
pika poka pika pok!

Močna je mlatičev roka,
snopje pod udarci stoka,
klas za klasom se osuje,
žvižgajo cepi vse huje:
pika poka pika pok!

Milo joče hlapček Joža,
si boleče ude boža:
rad bi metlo skril mlatičem,
pa jih je dobil s cepičem:
pika poka pika pok!

Slamo gospodar zmetuje,
zadovoljen premišljuje:
Bo, za božič bo potice,
namlatili smo pšenice,
pika poka pika pok!

K svatbi hčere bo pogače,
za veliko noč kolačev,
bo za pust in furovž krofov,
pa je še v kozolcu snopov:
pika poka pika pok!

Struklje peče mati Mina,
kolje gos in petelina,
vsak čas zadnji snop izdihne
in mlatičev sprev utihne:
pika poka pika pok!

Igor Ajdič

Meglica

V polju cvet sanjavi
roso je poljubil.
Veter je v daljavi
bele breze snubil.

Listi vrb ob vodi
tiho so kramljali.
V jezeru labodi
beli so veslali.

Luna je za pala
sredi rožne grede
in meglica vstala —
bele sanje prede.

Pred drugo svetovno vojno so bili v Obrežu pri Središču na Štajerskem takile običaji:

Ko je ljubezen med dekletom in fantom že tolikanj zorela, da oče in mati sprevidita, da je najbolje — posebno še, če potrebujejo zeta ali snaho — da sina oženijo, hčer pa omožijo, potem se odpravijo v ogledi. Navadno posreduje že prej kakšna babica ali strina, ki nadela pot oglednikom.

V ogleda grede takoj po božičnih svetkih, včasih že na Štefanovo ali na novo leto. Ponekod gre oče s sinom. Če pa je pričakovati od zgovorne matere več uspeha, gre ta s sinom. Ljudje pravijo, da je to čas vogle-darjenja. Z njim je zlasti treba pohiteti v kratkem predpustu. Navadno je tem več porok in gostuvanj, čim krajši je predpust.

Ko stopi oče ali pa kak veljaven sorodnik s sinom v dom za žnitev godnega dekleta, na katero je navezano fantovo srce, pozdravita po starem običaju: »Pohvaljen bodi!« Z glav snameta klobuke in sedeta k veliki kmečki peči. Očeta potem posadijo za mizo, fant pa ostane, kjer je bil, da se lahko čimprej izmuzne iz sobe in odide v zadnjo sobo ali v kuhinjo k dekletu. Gospodinja takoj prinese na mizo povitice, gospodar pa stopi v klet po vina. Šele ob dobri kapljici se polagoma razveže pogovor. Čeprav vsi vedo, zakaj sta oče in sin potrkala na vrata njihovega hrama, gre vendar beseda vogle-dnikom težko iz ust. Pogovorijo se o vremenu, o slabi letini, o hudih časih, o živini in o zdravju, potem šele preidejo k stvari. Očetu se pesniška žilica ob vinu razgiblje, da prične kar v rimah govoriti o lepi rožici, ki da jo imajo pri hiši; fant da je že dosti hodil mimo njihovega okna in videl dišeči fajgljev cvet in bi si ga rad utrgal, če bi bila taka tudi očetova in materina volja.

Fant je ta čas že pri dekletu v zadnji izbici, kjer na skrivnem najde toliko prilike, da jo poljubi. Zaljubljenca vesta, kaj se v hiši plete. Nerodno bi jima bilo, ko bi bila navzoča. Ni kar si bodi, za kar se v hiši očetje in matere pogajajo. Gre namreč za doto in balo, ki jo bo dobila domača hči. Takile ogledi se dobro obnesejo, če ima dekle čimveč pod palcem in gospodar ne skopari z njivami, goricami, travnikom ali gozdom. Čim lepšo balo si je dekle pripravila in ni

držala križem rok pri vezenju, pletenju in šivanju, da je omara polna perila, tem prej se sporazumejo.

Ko si ob jedi in pijači končno le sežejo v roke, je to znamenje, da bodo držali besedo, ki jih bo zvezala v svaštvo, žlahto ali rod. Najbolj vesela sta pri tem seveda fant in dekle, ki se bojita, da se zaradi dote ne razdre vse skupaj, kar sta si spletla. Vesela sta, da se jima ne bo več treba shajati in skrivati za hišnim oglom ali od maše grede. Dekle je roznato in nasmejano, da se fantu dozdeva, da takšne ni v vsej fari, kakor je njegova Micika. Domača mati jo še bolj hvali, kakor je potrebno, dasi vsi vedo, da je dekle pridnih rok, sicer bi njihov Franček ne bil hodil za njo.

Dogovorijo se, kdaj bodo šli delat v mesto k notarju utrno, to je ženitovanjsko pismo ali preprodajno pogodbo, s katero se zakonito uredi nevestina dota in druge zemljiške obveznosti. Šele po narejeni utrni gre mladi par v župnišče k zapisovanju. To je navadno par sobotah ali pred praznikom in ljudje brž izvedo, katera dva sta se prišla zapisat, ker kuharica pove novico naprej in se raznese tako še prej, preden jo župnik oznanj s prižnice ali, kakor pravijo, preden ju »ozove«. Na večer pred ozavanjem je ob jedi in pijači pri nevestini hiši zaroka. Oklici so navadno tri nedelje zaporedoma, in sicer pri rani maši. Če se komu mudi, se dá oklicati tudi enkrat za trikrat.

Poroka je največkrat na svečnico ali na predpustno nedeljo. Tisti pa, ki ne morejo čakati tako dolgo, se oženijo takoj po novem letu o treh kraljih. Nekdaj so se ljudje strogo držali adventa in postnega časa. Kakor ni bilo ta čas veselje in plesov, tako tudi ne ženitovanj. Tudi poletje ni primeren čas. Za gostuvanje je največ prilike pozimi o pustu ali kurentu.

Kako zelo si želijo dekleta dočakati poročni dan, nam zgovorno pričajo tudi razne šege in vraže, ki jih ne manjka med ljudmi. Tako na primer za vuzem ob žegnanju, ko nesejo dekleta blagoslovljat jedila k domači kapelici, vaščani opazujejo, katera se bo prva vračala. Verjamejo, da se bo tista prva poročila. Tudi od polnočnice je treba pohiteti domov in pogledati po tretjem teku okoli hiše

skozi okno. Če vidiš sredi sobe krsto, bo tisto leto pri hiši smrt, če pa vidiš oltar, bo pri hiši nevesta.

Kakšen teden prej, preden odideta ženin in nevesta k zdavanju ali poroki, prideta k nevesti izbrana pozavčina. Nevesta jima naniše na klobuka in rokave svilenih ali papirnatih trakov, jima okraši zaviti palici z zvončkom in jima pripne na prsi šopek iz nageljčka in rožmarina. Nevestin pozavčin ima trakove na desnem rokavu, ženinov pa na levem, da se med seboj ločita. Tako ozaljšana vabita sorodnike, pri velikih gostijah celo do tretjega kolena, sosede in znance na gostijo. Včasih imata tudi bele predpasnike, ker pozneje na gostiji strežeta povabljenim gostom.

S pozavanjem ali vabljenjem pričneta pri ženinovem in nato pri nevestinem starejšinu. Od veselja ukata, pisani trakovi jima plahutajo v vetru in spotoma uganjata razne norčije. Ljudje ju radovedno ogledujejo, povprašujejo in razdirajo šale. Pozavčina imata s seboj tudi »snahino mleko«, ki ga nosita v steklenicah na prsih. Eden ima kis ali sirotko in v njej pomešano proso, drugi pa pravo žlahtno vinsko kapljico. Steklenici sta oviti v bel robček, da se ne vidi, kaj je v kateri. Ko prideta k hiši, ponudita snahino mleko. Kdor okusi jesih in ga izpljune, mu šele potem ponudi drug pozavčin iz svoje steklenice in mu v vinom popravi slabi okus. Često se zgodi, da dekleta pozavčinoma zaradi njune nagajivosti porežejo trakove.

Toda pojdimo lepo po vrsti!

Ko prideta pozavčina pod okno k hiši, ki jo vabita na gostijo, ustrelita najprej iz pištole, da se domači zavedo pomena. Od vseh strani privrejo sosedje, radovedni otroci celo vderejo v priklet, da vidijo skozi na stežaj odprta vrata nališpana pozavčina. Domači so na prihod pozavčinov večinoma že pripravljeni. Sobe so počejene in pometene, v kotu nikjer ni najti pajčevine, ki jo pozavčina kaj rada iščeta, da z njo pokadita dekli ali domači hčerki, ki se nemara ne meni dovolj za snago in red.

Ko stopita v hišo, se odkrijeta in pozdravita s krščanskim pozdravom. Eden odide na gornji konec sobe, drugi ostane na dolnjem in tako pričneta s pozavanjem. Hodita gor in dol po sobi in si izmenično odgovarjata. Nekaj časa beseduje eden, potem povzame besedo drug.

»Izvoljeno društvo, skupaj zbrano, kakor sem jaz k vam poslan, tako ste vi k nam na gostijo pozvani... prav kakor je rečeno po svetem evangeliju, ki pravi, da kdor išče, ta najde, kdor trka, se mu odpre, kdor prosí, pa tudi dobi. Takisto sem tudi jaz isko in sem najšo, sem trko in se mi je odprlo, bom prosjo, pa bom tudi dobjo. Če pa vi ne bi vseh mojih besed razumeli in verjeli, vam jih čem razodeti po svetem evangeli, ki ga je napisal Gospodov učenec Janez v drugem poglavji in prvem deli, da ga boste vsi po hiši dobro razumeli.« Tu začneta brati iz mašnih bukev evangelij »Jezus na svatbi v Kani Galilejski«. Pri tem sta odkrita in stojita pri miru in samo zvonček jima tu in tam zacinglja na zavitih palicah. Ko prebereta, se spet pokrijeta in govoreč hodita sem ter tja.

»To so besede evangelista, ki se berejo drugo nedeljo po treh kraljih in tudi govorijo o ženitovanji. Najprej ste k nam pozvani od naše strani, drugič od našega ženina in neveste, tretjič od očeta in matere, četrtič od žlahte in roda, petič od prijateljev in znancev, šestič od pomelajev in beračev, sedmič pa tudi od božje strani. Vsi ste k nam pozvani na veselje pregrešno, da se ne bi zdelo komu kaj smešno.

Vsak človek, ki se na ta svet rodi, trikrat potrebuje ljudi. Prvič, ko se narodi, mu je treba babice in kume, da se mu krščanska dolžnost spuni, drugič, ko je zakonski stan potrebujoči, te mu mora biti starejšina navzoči, tretjič pa, ko umerje. Tedaj se spodobi, da se mu zadnja pot posodi.

Vi ste k nam na družčino pozvani na en kos putana, ki smo ga odrezali od purana. Pozvani ste na en kos masne svinjske pečeje, ki ima vsak človek po nji dosti žeje. Pozvani ste na kupico vina, da bi bila vesela vsa vaša družina. Pozvani ste, da bi se z nami malo porazveselili in vaša pešja kolca po hiši z nami potočili.

Nadalje pa se ne smete spričevati in moogoče opravičevati — drugače bi nam znali še to gostovanje razmetati — kakor so se spričevali tisti, ki so bili pozvani na gostijo Gospodovo, ko je prvi reko, da si je kupjo vole, pa zategavoljo priti ne more, drugi je reko, da si je kupjo njivo, pa mu je tisto bilo krivo, a tretji se je izgovarjal, da si je vzejo mlado ženo, pa se zato ne bi rad zdoma genó... Neki naš pregovor pa še tole pravi: Naj se vsakdo od vas k nam iz ljubezni po-

stavi! Kajti veliko je pozvanih, a malo izbranih, nas prilika uči... vendar modrost in pamet naj vsak za sebe obdrži.»

En pozavčnin vpraša: »Morebiti pa bi oni veleli, da mi tam ne bi svinjskega mesa dosti imeli?«

Drug odgovarja: »Mi pa imamo svinjskega mesa zadosti za vse naše pozvane gosti, kajti klali smo enega prašiča kak enega vrablja. Sami nismo znali, kak bi ga zaklali. Nismo zmogli tak dolgega noža, kak je na njem bila debela slanina in koža. Te pa je naš ženin tak čeden bio, da je naši mladi snehi eno dlako zmekno, pa jo je svinji v pišek vtekno, ko pa ji je to porino, je prasec brž pogino. V koti je pa bila ena pavočina brez klina, tam gori je obvisela naša slanina. Mi smo namreč tak pridno deklo imeli, ki se je od kota do kota šetala, pavočine pa ni pometala. Če mi ne bi take pridne dekline imeli, ne bi ostala na pajčevini naša slanina. Zato vi najte svoje lene dekline proč goniti, bi se vam znal velik kvar zgoditi.« Tu gre pozavčnin po vseh kotih iskat pajčevino; če je ne najde, si jo potegne kje iz žepa, da jim jo lahko pokaže.

Prvi spet nadaljuje: »Zdaj pa mi nismo znali, kak bi ga laže pospravili, ker nesti ni bilo kaj, toda kaj pa bomo zdaj... Teda je naša nevesta brž priskočila, prašička v svoj furtov počila in mi smo se za njo štirje tresli, ko smo prazna nosila nesli. Po vseh kotih smo nametali špeha in mesa, da ni bilo mesta, kjer bi kdo plesa... Na njem pa je bila taka slanina, kak je na vaši postelji blazina, zato pač morate znati, da bodo na našem gostovanju vsi mastni po bradi. S tremi lanci smo slanino pripeli, čez tri velbe smo jo gor vlekli, te pa se nam je vože vtrgalo, da je čez tri velbe dol pala... toda tam v koti je ostala ena pavočina brez klina, na kateri je obvisela naša slanina.«

Drugi vpraša: »Vi pa bi morebiti mislili, da mi tam moke ne bi imeli?«

Prvi odgovarja: »Mi pa bomo imeli moke zadosti za vse naše pozvane gosti. K mlini smo se tak peljali, da bi se lahko vsi spopr... Dvanaest vreč pšenice smo naložili, pa bi se skoraj poleg bili. Štiri konje smo pripregli in se še sami gor ulegli. K mlini smo se peljali po groznem blati, da se ne bi mogli kmalu ven speljati. Spotoma smo srečali lisjaka z lisico, vuka z vučico. Konji so se nam strašili, da ne vem, kak smo se do mlina pripeljali. Tu pa nismo znali, kak bi laže dol

djali. Te so naši mlinarski detiči zraven priskočili in vso pšenico v mlin znosili. Začeli so pšenico pajtlati in vsak sebi pol jemati. Mlinarska roka pa zato tak globoko v vrečo seže, da jo potlej laže zaveže. To pa ubogega kmeta in siromaka najbolj rani, da on te mlinarske lumpe hrani. Zatorej boste vi lahko znali, da bomo mi na gostovanju dosti mele imeli. K nam so prišli trije peki, vsak s tremi detiči, ki so nam drva sežgali vse k hudiči.«

Drugi: »Mogoče bi oni veleli, da mi tam ne bi zadosti pernate živadi imeli?«

Prvi: »Mi imamo tam pernate živadi zadosti za vse naše pozvane gosti. Hodili so naši trije fantiči tri dni po šumi za ptiči, prvi s puškami, drugi s palicami, a tretji s pestnicami. Zagledali so enega ptiča z imenom papiga, ki z repom vedno miga. Tega so zaklali, toda niso znali, kak bi ga domu pripeljali. Pa so tam zapazili mačaka, ki na miši in podgane čaka. Njega so torej prosili, pa so ga tudi na pomoč dobili. Maček je hitro svojo taco v ptico zaseko in jo tudi k nam na dvor privleko. Tako jo zdaj skubejo že tri dni tri skubačice, tri sukačice in tri pomočnice, pa je niso poskuble niti do polovice. Totega perja je zdaj pri našem gradi, kjer bo vsakdo masten po bradi, da smo z njim tri pune parme naphali in ne vemo, kam bi ga še djali, kjer se lahko vsak božji človek, če bo pijan, kjer godi v perje uleže in si z vinom glavo obveže. Tak vi lahko veste, da bomo dosti živadi imeli.«

Drugi: »Mogoče pa bi oni veleli, da mi ne bi dosti govejega mesa imeli?«

Prvi: »Govejega mesa pa bomo mi imeli zadosti za vse naše pozvane gosti. Klali smo enega vola kakor enega mola. Imel je na sebi toliko loja, da vi nimate na dvorišču toliko gnoja. Ta loj se tak na tenko vleče, da ga ni niti za pol sveče.«

Drugi: »Če pa bi mortvi vi veleli, da mi tam ne bi dosti sira imeli?«

Prvi: »O, mi vam imamo tam siru zadosti za vse naše pozvane gosti. Pripeljali so ga trije foringaši, vsak s tremi pajdaši, ki so pune kadi naphali. In vrh tega si je naša verna kuharica neka imenitnega zmislila, pa je sosedovo kuso v kot pritislila in neka vrhnja stisnila. Zato pa vsakdo lahko zna, da naša kuharica kaj na pogače djati ima. Dve je namazala, tri v peč djala, štiri pošmrkljala, pet jih je vun vzela, šest smo jih pojedli, sedem jih je še ostalo. Zatorej vsakdo

lahko zna, kak dobro glavo naša kuharica ima, da vse to napraviti zna.«

Drugi: »Morda pa bi oni veleli, da mi tam ne bi dosti vina imeli?«

Prvi: »Mi pa vam imamo vina zadosti za vse naše pozvane gosti. Dopeljali so ga trije foringaši, tri lagve pune teme, kar se težko vun vzeme. Peljali smo ga po strmeh, ozkem klanci, kjer so nas srečali trije Kranjci. En huncvet je tak požrtlen bio, da bi nam rad vse vino spio, voz je prevrno in vino v grapo zvrno. Te smo mi brž priskočili in si naše vino ohranili... Imamo pa trojno vino. To prvo je z Vinskega vrha, ki smrdi kot mrha. Drugo je z Lamberške gore, kjer rodijo loščice najboljše, tam okoli neke mlake, kjer se de-rejo srake in si babe svoje cape perejo in si s totega trsa loščice berejo. Toto vino bomo imeli za pomelaje in tiste nepozvane gosti, ki jih je zvečer okoli voglov zadosti in si nimajo na vilice kaj nabosti, samo skozi okna gledijo, da kaj jesti dobijo. Prvi reče: Jaz sem lačen, drugi pravi: Jaz nisem sit, tretji si nese domov prazno r..., če ni nazadnje bit... Tretje vino je z Donačke gore, ki je sladko najboljše. Toto vino bomo imeli za gospode starešine in za naše pozavčine in za vse pozvane gosti, ki ne bodo na gostiji obirali kosti.«

Drugi povzame: »Mi pa bomo tudi muzikaše imeli, da bi bili vsi luštni in veseli. Če bi se radi z nami gostili in malo svoja pešja kolca po podu potočili, bo za vas najboljše, da pridete k nam dobre volje.«

Prvi: »Vi drugi ste pozvani k nam na petek, ko bo vaš svetek. Svojo dolžnost, ki vam pripada, morate vestno izvrševati, če se čete malo k nam na veselje odzvati. Ko morate živini pokladati iti, vam je treba seno z vrha potegniti in živini k repu djati; živina si bo sama lakote kriva, če si krme vase ne riva. Ko pa čete napajat iti, morate škaf z vodo narobe obrniti. Če bo živina žejna, bo morala k mlaki teči in si sama postreči.«

Drugi: »Ob koncu vas še vse na gostijo povabimo, da tudi vašega slokega psa ne pozabimo. Tam, kjer je mnogo gosti, ostane za njimi vedno mnogo kosti. Pozvani ste od ženina in neveste, od vseh domačih in vse družine, posebej pa še od njihovega pozavčina, ki mu pripada za ta važni posel vaša napitnina.«

Tu ponudita pozavčina očetu starejšini in materi starejšinki snahino mleko. Drugim do-

mačim in služinčadi dajeta enkrat eden, drugič drug iz svoje steklenice in s tem uganjata burke. Ko dobita od gospodarja ali od gospodinje napitnino, se poslovita. Zavriskata na pragu in potem gresta dalje pozavat. Obhoditi morata še dosti hiš, po ves teden hodita po bregeh in doleh. Skličeta do trideset parov za nevesto in trideset za ženina.

V nedeljo dopoldne gresta še enkrat po hišah, da bi morda kdo ne pozabil priti na gostijo. Če kaka hiša ne prinese za gostijo purana, jaje, sira, torte ali drugih pridelkov, ki jih potrebujejo kuharice za pojedino, tja več ne hodita vabit. Gostija mine tudi brez njih.

V petek si pozavčina privežeta bele predpasnike z nedrčnjaki, vzameta kuhinjske nože, si jih nabrusita in začneta klati perutnino. Kuharice s pomočnicami se že sučejo v kuhinji in skubejo živad. Strina Mica, večša kuharica, ki je kuhala že na primicijah, daje navodila. Lica ji rdijo, dela ima polne roke. Mesi se že testo, iz beljakov delajo sneg, rumenjaki se posipajo s sladkorjem, mast se cvre na razbeljenem štedilniku. Jedilna shramba je polna smetane, sira in surovega masla. Vreča najboljše moke stoji v kotu. V klet valijo sod vina. Mesar je že obesil na klin v kolarnici tele in ga deva iz kože. Prašiček v hlevu že nemiren voha njegove stopinje. Tu in tam se utegne zgoditi, da po treh dneh in treh nočeh gostovanja zmanjka jedi in pljače, potem gospodar, ki ženi svojega sina, ni v zadregi ne za eno ne za drugo. Ni mu žal ne prašiča in ne drugega soda vina. Zmeraj je pravil in se bahal, da se bo morala tresti trata pred hišo, ko bo ženil svojega sina, ki bo njegov naslednik. Pa tudi za hčer dajo starši vse na mizo, kar premore hiša, polje in gorica.

V soboto gresta po navadi ženin in nevesta zjutraj skupaj k maši in k spovedi. Doma se medtem izprazni soba, v kateri bo gostija. Treba je za kakšnih šestdeset parov narediti omizje. V polkrogu zbijejo mize in klopi. Pri peči pripravijo prostor za godce. Iz gostilne ali od sosedov znosijo posodo, žlice, vilice, nože, kupice. Vse popišejo. Stene okrasijo z domačimi družinskimi slikami. Vse je počiščeno. Iz kuhinje diši po vseh mogočih dobrotah. Kuharice imajo vso noč polne roke dela. Ni majhna reč pripraviti za toliko gostovancev tolikanj jela in pila. Mestni gostje

navadno prinesejo nevesti kakšna darila, ser-vise ali torte.

Na večer pred poroko naredijo vaški fantje in dekleta nevesti in ženinu, ki se poslavljata od samskega stanu, podoknico. Ženin in ne-vesta se ta večer poslovita in se ne vidita prej, dokler si črno oblečeni ženin drugi dan v nedeljo ne pride s svojimi svati na vozev po nevesto.

Za ta slovesni dan je vse pripravljeno. Naprošeni so vozniki, ki pridejo z okrašenimi koleslji ali sanmi, da zvozijo gostovanje k poroki. Če se ženi kak imeniten par, je skoraj vsa vas soudeležena. Ljudje se menijo samo o ženitnini. Nekateri obirajo enega ali hva-lijo drugega. Doraščajoči fantje se pomenku-jejo, kako bodo nevesti, če si jo fant odvede iz vasi, naredili zaporo ali šrec. Pa tudi sicer nevesti zagradijo v klancu pot, ko jo peljejo iz domače hiše. Drugi se zopet pomenkujejo, kako se bodo napravili v maskare, da jim bo predpustni čas krajši in zabavnejši.

Običajno je poročni dan na nedeljo. Redki se poročijo po pozni maši. Taki imajo gostijo že opoldne. Večinoma gredo k zdavanju ali poroki popoldne po večernicah. Nvesti je ši-vilja prinesla še pravi čas belo oblačilo. Začne jo česati in rujati ali kodrati. Ta čas v zadnjo sobo ne sme pogledati noben moški. Nvesta se ne prikaže prej, dokler nima venčka na glavi. Znamenje nedolžnosti.

Na dvorišče kmečkega ženina že prizvonk-ljajo s pisanimi trakovi okrašeni konji in vozovi. Gostovanjščarji se držijo slovesno. Če sta ženin in nevesta iz iste vasi, je gostija pri ženinovi hiši, pri nevestini tedaj, če se fant tja priženi. Ako pa sta ženin in nevesta iz različnih vasi, je gostija nekaj dni pri enem hramu, potlej pa pri drugem.

Godej že igrajo in ustvarjajo dobro voljo. Gostovanjci morajo v sobo za mize. Oče sta-rejšina in mati starejšinka se zavedata svoje naloge. Imeti to čast ni kar si bodi! Imeti to čast pa se pravi, da moraš seči tudi globoko v žep. Očetu starejšini se vidi v zimski suknji z žametnim ovratnikom nabita listnica.

Ko se gostje nekoliko okrepčajo, pocinglja starešina po kupici in pozove mladega ženina, da se je približala ura, ko je treba iti po izbrano nevesto. Domača mati si v tem tre-nutku briše oči, dobro vedoč, da bo z nevesto prišla k hiši nova gospodinja. Ona sama ji bo morala dati ključke iz rok. Čeprav še z očetom nista dala sinu zapisati posestva, boječ se

tistih žalostnih primerov, ko sin vrže v sta-rosti očeta čez prag, če mu prezgodaj preda grunt, vendar ni ob misli na vse to tolikanj hudo očetu kakor materi. Bog ve, kako se bosta snaha in tašča pod isto streho razu-meli... da ne bo morda tako, kakor se pravi: Danes gostovanje, a jutri že suvanje.

Medtem se tudi na dvorišču pri nevesti zberejo vozovi in gostje, povabljeni z njihove strani. Nestrpno pričakujejo, da se pripeljejo gostje z ženinom. Nvesta ga mora pogledati skozi prstan, da ne bi pozneje gledal za dru-gimi. In brž morajo pred njimi zakleniti vrata. Navadno snamejo tudi hišno številko. Pred vrati zgrinjajočih se došlih gostov ne spustijo naprej v vežo. Ti trkajo, trkajo, toda vse tiho. Nihče se dolgo ne oglasi. Pozavčnin vriska in moti tišino. Godba utihne.

Slednjič se le od znotraj oglasi oče stare-šina in vpraša: »Kdo pa ste, ki trkate, in kaj bi radi?«

Oni od zunaj odgovarjajo. Očetu starejšinu pomagajo pozavčnin in drugi zgovorni gostje, da rešujejo zastavljena vprašanja.

Oče starejšina zunaj pravi, da so čuli, da imajo pri njihovi hiši rožico, ki ji para ni, in so si prišli z mladim ženinom ponjo.

»Bržkone ste se zmotili v hišni številki! Koliko pa je?« vprašuje nevestin starejšina.

»Ali imate potni list?« vpraša spet, če so oni kljub sneti hišni številki pravilno uganili zastavico.

Navadno so gostje na taka in podobna vprašanja in uganke že pripravljene in se brž znajdejo. Tako zdaj brž pomolijo skozi odprtino kak hrastov list, ki je za kraje v dolini — kakor je tudi vas Obrež — pravilen ključ. Po goricah in vrhah morajo v tem pri-meru pokazati trsov list.

»Če bi radi prišli na naš vrt po rožico, ki vam diši, pokažite kakšno pismo!« zahteva od zunanjih nevestin starejšina.

Skozi ključavnico, če ne drugače, vtaknejo vejico rožmarina, kar je znamenje, da razu-mejo, kako je treba.

»Povejte nam še,« pravi za vrati starej-šina, »ali imate s seboj robček na pet oglov?«

»O, poglej ga, da ga imamo!« odgovarjajo oni zunaj in pokažejo roko s petimi prsti.

Navadno jih še vprašajo, ali vedo tisti evangelijski, ki se je bral v nedeljo, ko sta bila ženin in nevesta prvič oklicana.

»Čez koliko mostov ste pa morali iti, da ste prišli do nas?« se spomni pozavčnin.

»Čez šest!« rešijo uganko, ki bi naj pomenila po katekizmu šest svetih zakramentov. Sedmi je namreč sveti zakon.

Vprašanja zdaj zastavljajo drug drugemu in treba jih je pravilno rešiti, da konec koncev odprejo vrata. Po plotovih in oglih se je nabralo že vse polno ljudi, ki pasejo radovednost. Če je zunaj velik mráz, jih tudi prej spustijo noter.

Zdaj se gostje začnejo pozdravljati, segajo si v roke in čestitajo očetu in materi. Samo neveste ni videti nikjer. Pozavčina spravita goste k mizam, ki so obložene s poticami in vinskimi steklenicami. Tu se gostijo tako dolgo, dokler ni čas za zdavanje.

Ob vinu, poticah in svinini se med gosti kmalu ustvari svatovsko razpoloženje. Godba — navadno harmonika in klarinet — pomaga pri tem. Čez čas potrka ženinov starejšina ob izpraznjeno kupico in nazdravi gostom. Vsi se pa čudijo, kje neki je tista stvar, ki je njihovemu ženinu par.

Lepim besedam, ki so včasih tudi vezane, zaigrajo godci: Kol'kor kapljic, tol'ko let. Vsi si napijajo, trkajo z ženinom in nestrpnost pričakujejo nevesto.

Tedaj se pokaže med vrati stara ciganka s koritcem in detetom. Nevestin pozavčin jo privede pred ženina in ga vpraša, ali je to tista stvar, ki je njemu par.

Ženin se je brani. Toda ciganka se ne dá zlepa odgnati. Pravi ženinu, da je zdaj v siromaštvu noče priznati. Nekdaj prej pa je hodil za njo in jo spravil v nesrečo. Sad njegove ljubezni, to dete, mu je prinesla, naj si ga ima in zanj skrbi, če je noče vzeti v zakon. Vsi se smejejo. Vmes mora poseči starejšina, da nadležno babo naženejo, češ da je moral biti že kdo drug in se je ciganki menda zmešalo.

Tedaj privede pozavčin v sobo mlado belo oblečeno svatevco ali družico. Lase ima skodrane in v njih venček. Spet vpraša ženina: »Ali je mogoče to tista stvar, ki je vašemu ženinu par?« Ženin se sicer zdaj nasmeje, deklica z razpuščenimi lasmi čez rame mu ugaja, vendar njegova nevesta, ki si jo je izbral, ni. Deklico si vzame za družico.

Pozavčin spet odhaja, obljublja, da bo pogledal še na podstrešje, mogoče bo našel kaj za dimnikom. Sliši se ropotanje na podstrešju. Ljudje si natakajo vino in zraven prigrizujejo. »Nič drugega nismo našli!« pravi pozavčin in privede s seboj še eno belo oble-

čeno dekletce. Tudi s to ženin ni zadovoljen, češ da je zanj še premlada. Spet se zanj zavzame starejšina in pove, da bi njihov ženin rad imel takšno, ki zna vzeti kuhljo v roke in še marsikaj drugega. Nevestin starejšina, ki ve, da mora tudi nevesta imeti svojo svatevco, si deklico izbere za družico.

Pozavčina spet gresta iskat. Premečeta vse kote, preden po dolgem iskanju in nestrpnem pričakovanju gostov ne odpreta vrata. Vsi zastrmijo nad nevestino lepoto. Nevesta se ustavi s krožnikom v rokah in pozdravi s poklonom:

»Prinesla sem vam vesel glas, Jezus in Marija bodita pri vas!... Kaj pa ste vi meni prinesli?«

Ženin, ves osupel nad lepoto svoje neveste, se ji približa s šopkom v roki in ji odzdravi: »Vero, upanje in ljubezen!«

Belo oblečena nevesta z mirtovim venčkom na glavi in z dolgim pajčolanom se mu drhteč približa. Ženin ji dá šopek živih rož z zelenim asparagusom. Nevesta mu pripne na prsi šopek in natakne prstan, ki je na krožniku. Isto stori tudi ženin nevesti. Potem se poljubita. Prav tako pripne nevesta šopke tudi starejšinoma. V krožnik se pobira denar za šopek. Šopke, ki so ali kupljeni ali iz živih rož doma narejeni, pripenjajo sestre gostom.

V tem slovesnem trenutku je malokatero oko suho. Šele godci s svojo pesmijo posušijo solze. Ženin in nevesta sedeta na častno mesto k mizi. Ženske ogledujejo nevesto, spominjajoč se pri tem svojih let, ko so bile same neveste, dekleta pa hrepenijo v srcu po tej sreči.

Ženin in nevesta se držita ves čas resnobno, da je njuno zadržanje prišlo že v ljudski pregovor, rekoč: »Držiš se kot nevesta!« Ne upata si prav ne jesti ne piti, še sesti ne, da bi si ne pomečkala oblek. Pred njima je še največji trenutek: poroka. Ljudje imajo odprte oči za vsako njuno kretnjo in gib. Če se nevesta smeje in nima objokanih oči, pravijo, da se bo zato v zakonu tem bolj jokala. Neveste verjamejo v izročilo starih praznovernih babic.

Tedaj potrka po kozarcu nevestin starejšina. Tudi ta hoče pokazati gostom, da nima podraslega jezika. Pa tudi čas je odpraviti se v cerkev. Če starejšina vzame svojo svatovsko dolžnost in čast količkaj resno, se za svojo napitnico pripravi. Ftičarov Tona jo je navadno govoril v verzih, kot bi rožice sadil.

Njegovim zbranim besedam vsi napijejo, trkajo z ženinom in nevesto ter jima želijo sreče. Veseli družini hitro poteka čas in zdaj povzame besedo ženinov starejšina, govoreč nekako takole:

»Prišla je ura, draga ženin in nevesta, ljubi svatje, da se dvignemo od tod in odidemo v božji hram, kjer bosta ženin in nevesta stopila pred oltar. Morala bosta zapustiti svoj lepi deviški stan. Mislim, da vaju srce ni varalo, ko sta se odločila za to pot. Pot zakonskega življenja ni zmeraj z rožicami posuta kakor danes. Na razpotju stojita... Če se ozreta na svoja mlada leta, vidita, koliko srečnih in veselih uric sta preživela v krogu očeta in matere, bratov in sester pod domačo streho. Če pa se ozreta v prihodnje dni, stoji pred vama sama negotovost. Vajini sreci sta polni upov in nad, polna sta radosti in veselja, ko si podajata za vedno roke. Tako zvezana bosta laže premagala križe in težave, ki vaju čakajo. Bog vama daj srečo na tej trnovi poti življenja!«

S polnim kozarcem jima napije in vsi vprek trkajo drug z drugim.

Čez časek se dvigne tudi nevestin starejšina z nagovorom: »Rečeno je, da žena pusti očeta in mater in gre za svojim srcem. Tako si storila tudi ti, predraga mi nevesta! Čas je, da stopiš z izbranim ženinom pred oltar in prejmeš zakrament svetega zakona. Pesem pravi: Zakon, zakon, ti si svet, na tebi sloni vesoljni svet!... Preden pa se posloviš od rodnega doma in zapustiš blagega očeta in mater, svoje ljubljene sestre in dragega bratca, s katerimi si skupaj preživela mladost, jih prosí, da te tudi zanaprej ohranijo v lepem spominu, naj ti podelijo svoj hišni blagoslov in naj ti stojijo ob strani v dobrih in hudih dnevih. Toda prej, ko se dvignemo od tod, si nalijmo kupice in napijmo za srečen izid našega dobrega namena! Naj Bog živi ženina in nevesto!«

Nato se gostje dvigajo od miz in se spravljajo na vozove, da se odpeljejo v cerkev. Vsi niti ne morejo na vozove ali sani. Tisti, ki rajši sedijo ob založeni mizi, ostanejo doma.

Nevesta se medtem poslavlja od domačih. Otožna stopi k očetu in materi in ju prosi odpušcanja, če ju je kdaj kaj razžalila. Drug za drugim jo pokropita z zimzelenovo vejico, namakajoč jo v hišni kropilnik kraj vrat. Poljubijo se. V tem trenutku si vsi brišejo

solze. Prav tako se nevesta poslovi od bratov in sester in drugih domačih. Gostovanjščarji so že na kolesljih ali saneh, v katere so vpreženi hrzajoči in s trakovi opleteni konjiči. Zadnja gre preko domačega praga nevesta. Briše si oči. Grenko je slovo. Najrajši bi za zmerom ostala doma. Toda v črno oblečeni ženin jo že kliče. Več ne more odlašati.

Ženin sedi skupaj s svojim starejšinom in svatevco. Nevesta pa na drugem vozu v spremstvu svojega starejšina in svatevce. Godba zaigra z dvorišča, da zaduši solze in jok. Od vseh oglov gledajo ljudje, kako se nevesta drži, iz česar sklepajo marsikaj za njeno prihodnost. Pozavčina pa kje na repici stoječ vriskata, mahajoč s svojima opletenima klobukoma, ali celo streljata iz samokresa. Konjem ob bokih in v svetlih komatih zvončkljajo kraguljčki. Vozovi se razvrstijo po klancu in potem po cesti proti farni cerkvi. Toda pot jim ni vedno prosta. Skoraj na vsakem koraku potegnejo šolarji ali za nabor dorasli dečki od slive v ogrado do drugega drevesa verige, da zaustavijo gostovanjce. Včasih vržejo čez pot kakšno šibje, samo da bi jim starejšina vrgel kaj denarja. Pri takem šreću se starejšina ne smeta pokazati skopuha, drugače ju ljudje obirajo. Ženin meče med otroke drobiž. Če je takšnih šrecev že preveč ali če stražarji zahtevajo previsoko odkupnino, tedaj pozavčin udari s sekiró po ključavnici na verigah. In pot jim je odprta.

Pred cerkvijo gostovanjščarji poskačejo z voz. Godba igra, pozavčina juckata. Ljudje, ki še niso odšli od večernice, se zgrinajo, da vidijo nevesto. Župnik že čakajo. Navadno ozavajo ali poročajo vsak par posebej od določenih uri. Če pa je v kakšnem predpustu mnogo gostij, tudi več parov hkrati. Najprej ženinu in nevesti položijo nekaj besed na srce in nato blagoslovijo njuna prstana. Mladoporočenca si ju natakneta drug drugemu. Župnik blagoslovijo tudi prineseno vino. Najprej ga pokusijo sami, potem ga dajo piti ženinu in nevesti. Za njima pijejo tudi drugi gosti. Ko župnik zmoliijo še očenaš za srečni zakon, se ženin in nevesta dvigneta. Navadno nevesta poklekne še pri stranskem oltarju in se priporoči Materi božji z Detetom v naročju. Včasih nevesta pokloni Devici tudi svoj šopek, če nima kaj drugega.

Vtem starejšina poravnata v župnišću poroko. Često tudi župnika povabita na gostijo. In ob veselih zvokih harmonike in trombe,

ob ukanju pozavčinov se gostje zdevajo na vozove. Če je v bližini fotograf, se ženin in nevesta slikata. Drugače pa se kdaj odpeljeta v mesto, da imata s sliko spomin na trenutek, ki je samo enkrat v življenju.

Konji zdirjajo proti domu. Tudi zdaj naredijo fantje v klanecu proti nevestinemu novemu domu šrec. Kje po vrheh in goricah naredijo tako zapreko tudi iz trnja in blata. Verige in hlode zastražijo. Dva s sajami namazana stražarja se postavita za stražo. Na loparju imata zapisano ceno, ki jo morata starejšina plačati, da jim odprejo pot. Na obeh straneh klanca v sadovnjakih pa vidiš fantje in dekleta, pa tudi starejše, ki se jim še hoče predpustnega norenja in šemljenja, pri raznovrstnih poljskih in obrtniških delih. Tu mlatijo, tam žanjejo ali kosci brusijo kose. Ob jablani sedi starka in prede ob kolovratu. Otroci držijo v rokah grablje, vile in kupčajo seno. Maškare plešejo. Dva človeka sta se oblekla v kamelo. Ded nosi babo, kar je zelo smešno videti. Od voza do voza pa hodi preoblečena ciganka in ljudem iz dlani prerokuje prihodnost. Tudi ženinu in nevesti napove srečo.

Godba igra. Starejšina in pozavčina se pogajata s stražarji za ceno. Odkup za prost prehod je previsok. Konji že cepetajo. Gostje so nestrpni. Tedaj sežeta starejšina globlje v žep. Verige se odpno. Fantje tisti denar, ki ga tako zlahka dobijo, skupaj zapijejo.

Doma gostovanje že težko pričakujejo. Kuharice imajo že vse pripravljeno za obed in večerjo, ki se držita skupaj. Gosti poskačejo z voz, vozniki dobijo jesti in piti, preden odidejo z razgretimi konji domov, kajti med potjo so skušali drug drugega prehiteti v diru. Domov se ženin in nevesta vozita skupaj v istem vozu, saj sta poročena mož in žena.

Ko pridejo gostovanjci do vrat, jih zopet najdejo zaprta. Morajo odgovarjati na vprašanja, ki so jim stavljena. Vprašanja so taka, da jih more uganiti samo gost, ki je že bil na marsikakšni gostiji. Naposled se vežna vrata le odpro. Na pragu stoji ženinova mati s hlebom kruha in z blagoslovljeno vodo in škropec z rožmarinovo vejico, vpraša nevesto: »Kaj hočeš pri tej hiši, srečo ali nesrečo?« Ko si nevesta želi srečo, se poljubita.

Ponekod drži mati v rokah na krožniku tudi krap, po domače fenjek, ali kupico vina, ki ga dá piti mladoporočencema. Krap dá

ženinu, da si ga z nevesto podelita. Kateri od njiju odtrga večji del, tisti bo imel pri gospodinjstvu vplivno besedo ali bo nosil hlače. Včasih nevesta vzame vejico ter jo pomoči v pomije v kuhinji, da bi mož ne prigovarjal njeni hrani, ki mu jo bo postavljala na mizo kot gospodinja. Tu in tam je navada, da vrže na ognjišče ali kumen za kuharico kaj denarja. Tudi za dekleta kaj odpade. Pozavčini dajejo domačim, ki niso bili v cerkvi, pokušati blagoslovljeno vino, šentjanževca.

Pozoviča ali pozavčina si privežeta bela predpasnika, če jih že prej nista imela, in spraviata goste za mize: na častni prostor v sredino ženina in nevesto, ob straneh družici, potem pa starejšina s starejšinkama. Nasproti njima je pripravljen prostor za župnika, če se odzovejo. Ob nevestini strani se razvrstijo njeni sorodniki, ob ženinovi pa njegov rod.

Župnik ali starejšina zmoli molitev pred jedjo in angelsko češčenje. Godci odložijo godala. Tedaj priteče v sobo pozavčin in vrže sredi sobe na tla star lonec. S tem da znamenje, da se prične pojedina. Za njim že čaka drugi pozavčin s skledo juhe. Ko kuharske pomočnice poberejo čepinje, prične prihajati na mizo jedilo za jedilom, v kratkih presledkih vse do polnoči. Izurjena kuharica Mica ima poseben vrstni red za jedila. Za juho prinesejo govedino z vinsko omako. Sledijo sirove pogače. Nato prekajeno svinjsko meso z zeljem. Potem teletina ali pražena proletina z raznimi prikuhami, posušenimi slivami in češnjami. Po krofih, ki morajo imeti vence, je mogoče spoznati dobro kuharico. Sledi razna perutnina s solatami. Nato spet palačinke, pecivo, torte. Čaše morajo biti vedno natočene. Vsa jedila ostanejo ves večer na mizi, ki se pod njimi šibi. Krožniki so naloženi drug na drugega. Ko se vrsti kakšno novo jedilo, se oglasi šaljivec, ki draži z njim sosednje povablence. V roki drži rumen krof in sprašuje: »Ste vi pridelali tak krompir v vaši vasi?« Ko obirajo piščance, dražijo kakega gosta iz trga Središča, kjer imajo za ljudski grb »sloko pišče«, z njegovimi koščicami. Z grbi, ki jih imajo razne vasi, si povabljenec nagajajo in se dražijo, da se ljudje od smeha pokajo po kolenih.

Vas Obrež ima za svoj ljudski grb »muho na lancu«. Čeprav je zima, vendar prinese kak veseljak iz sosednje občine muho v steklenici, v katero je spuščena verižica. Na račun te

muhe na lanci pade marsikakšna šala. Vsakdo zagovarja vaški grb, pod katerega pripada. Vino vsem pomaga do zabavljanja in razgibanosti. Domislice se krešejo v razgretih glavah.

Sprva se pričnejo napitnice več ali manj resnega značaja. Govorita starejšini ženinu in nevesti v čast. Oglasi se tudi župnik, ki mu rdiijo okrogla lica. Ftičarov Tona, ki je bil že starejšina na nešteti gostijah, zna v verzih tako povedati pri svojih sedemdesetih letih, da izvablja gostom solze v oči. Čim bolj so gostje židane volje, tem bolj se napitnice in zdravice sprevačajo v burke in šale. Godeci so navadno tudi šaljivci in pomagajo za dobro voljo. Med njimi je tudi ljudski pesnik, pevec in pivec, ki je zložil pesem o vaških grbih. Dolga je, skoraj tako dolga kakor prleška himna, ki ji manjka ena kitica, da jih nima sto. Kitica o Obrežu se glasi:

Preštamani Obrežanci
imajo kakor šintar psa
svojo muho sploh na lanci,
da nas ne bi pikala.

V vsakem hramu jo cenijo,
naj bo siromak al grof,
še pri skledi je ne manjka,
naj bo kmetič ali škof.

Kaj na svetu bi začeli,
če teh stvaric ne bi blo,
vsi lahko bi zasmrdeli,
če nas želo ne bi pikalo...

Ne utegne se dodobra poleči smeh in krohot, že godba zaigra valček. Mladi pari se zavrtijo. Tudi starejši se morajo malo razgibati, da bi lahko še več jedli in pili. Miza ponuja. Medtem prinese pozavčin očetu starejšinu zapečateno pismo, ki so ga poslale kot nekakšno domovnico maskare in z njim prosijo za vstop. Priloženo je tudi nekaj penaz za muzikante. Pismo prebere starejšina gostom. Eno izmed znanih se glasi:

»Dober večer, slavni svati, pri obloženih mizah bogati! V prvi vrsti bodita pozdravljena ženin in nevesta, ki naj nikar preveč ne jesta... v drugi vrsti slavni starejšini, da nas ne bi od hiše zapodili... v tretji vrsti pozdravljeni vsi veseli svati, ki hočejo ves teden na gostiji ostati. Mi smo potujoči nekje iz Rima, ker je tam prevelika zima. Radi bi

se pri vas malo odpočili in tudi vsak en glažek vinca popili. Če pa nam ne morete tega dovoliti, smo pripravljeni tudi oditi. Slišali bi radi vaše trobentače in godce, ki imajo vedno mastne in žejne gobce. Pa bi tudi njih prosili, da bi nas malo razveselili. Za vstop prosijo: Aleš Štor, ki smrdi kot dehor, Ivan Rubin, drgolin in njegova baba z njim, Štrtinjakova hči, ki so pri njej kratke noči.«

Ko pozavčina postrežeta gostom z novo jedjo, spustijo maskare v sobo. Godeci jim zaigrajo. Za več denarja je več muzike. Med plesom skušajo gostje maskare kako prepoznati. Fantje in dekleta prevzemajo zdaj tega ali onega, otipavajo lase, dajejo jim piti ali kakšen kos potice, da bi si odgrnili pajčolan. Govoriti nočejo. Navadno maskare odidejo, ne da bi jih prepoznali. Samo ugribanje je med gosti. Tako se vrstijo maskare včasih vso noč in zabavajo goste. Njihove domovnice so včasih prav smešne. Ko jih starejšina bere, se morajo ljudje smejeti.

Kadar pa ni tujih potnikov, se znajo gostje tudi sami zabavati. Šal in burk jim ne zmanjka. Dokler ne odidejo otroci spat, si godeci in razni veseljaki privoščijo bolj nedolžne šale in norčije. Pozneje pa je na gostiji čuti in videti tudi drugačne. Toda gostje so se ob dobrem vinu že tako razvneli, da jim vse to vzbuja bolj smeh in krohot ko pa zgražanje. Kak šaljivec stopi na primer na klop pri peči in začne brati evangelij. S svojim spakovanjem vzbuja celo rešeto smeha.

»Čujte me, čujte, dragi poslušalci z ušesi kakor zajci:

V starem časi, katerega nihče ni pomnil, bilo je dvoje mest. Eno je bilo prazno, v drugem pa nikogar ni bilo... Iz mesta, kjer nikogar ni bilo, šla sta dva popotna, prvi je bil bos, drugi pa čisto gol. Ta, ki je bil brez obleke, je vzel iz žepa sira in kruha, da sta s pajdašem zvečer zajtrk imela. Potem sta dalje odšla. Prideta do velikega jezera. V njem so stale tri ladje, prva je bila brez dna, druga brez sten, tretja pa je samo dno imela. Usedeta se v tisto, ki je bila brez dna. V njej je ležal debel kamen. Ko se pripeljeta čez jezero, prideta do papirnate kapele, kjer je brezov duhovnik borovo mašo služil. In jaz sem stal za vrečo, ki je bila polna vode, in sem z ledom kuril. To so besede, ki jih je zapisal Martin, krljikov sin, ko je na mravljišču oves špičil in drveno babo žagal. Amen.« Njegov očenaš za konec se glasi:

»Oče naš, varuj se ženske, dokler se moreš in znaš... kateri si v nebesih, čuvaj se ženskega telesa... posvečeno bodi, za žensko nikdar ne hodi... tvoje ime, da tega nihče ne izve... kakor na nebu tako na zemlji, nikdar pri ženi ne dremli... daj nam vsakdanjega kruha, pazi, da te baba kdaj ne nabuha... odpuščaj nam naše dūge, mož lahko ima še žene druge... kak mi odpustimo svojim dolžnikom, žena se ne bōdi z možem, hudim kot bikom... in ne vpelji nas v skušnjava, hudobno ženo rajši zvleci v Dravo, temveč reši nas babjega krega in hudičevega zlega na vse večne čase, da bi imeli vedno polne flaše!«

Harmonika spet zahrešči, da se gostje malo zavrtijo. Ura v razigrani družbi teče in nič ne reče. Približuje se polnoč. Nevesta mora odložiti venček z glave. Starejšina spet pociinglja in nazdravlja vsem, ki so pripomogli do take gostije, pri čemer ne pozabi gostov, ki so vse to skupaj znosili, da ne bi očeta in matere, ki služita gostijo svojemu sinu, preveč obremenili. Nazdravlja pozavčnoma, ki tako brhko nosita na mizo. Ne pozabi tudi kuharic, ki gledajo pri odprtih vratih, če so obrazi gostov zadovoljni. Lahko si štejejo vsi v čast, da so tako dobro izpolnili svojo svatovsko dolžnost. In kupice zazvenijo.

Zdajci priplešeta v sobo pozavčnina z okrašenima tortama na rokah in pojeta: »Mi pa imamo ženina, luštnega, veselega, hopsasa in rajsasa, hopsasa in rajsasa! Gostuvanje se uživa.« Poklonita se pred starejšinom, rekoč: »Prinesla sva vam en lep dar, ki vam ga je sam Jezus poslal!« Starejšina si ogledujeta lepo okrašeno torto v nadstropjih, vprašujoč, kako so ta dar pripravili. »Koliko je cena?« Če je starejšina kakšen škrt in premalo obljubi, seže pozavčnin v žep in mu da še enkrat toliko. Prično se za torte pogajati. Ob tem je treba paziti, da se nobeno opravilo pri torti ne izpusti. Pozavčnin našteva dela: »Najprej smo njivo, ki je ležala v prahi, sprášili, potem gnoj navozili, gnoj raztepli, potem podorali in pšenico posejali.« Ker je nekaj izpustil, ga brž ustavi starejšina in mu seže v besedo: »Kaj pa povlačili niste?« »Seme je pognalo in zraslo, se sklasi in dozorelo. Ko je bila pšenica zrela, smo jo poželi, v snope zvezali, v razstave postavili in suho snopje domov spravili, zmlatili, zvejali zrnje, ga v vreče nasuli in v mlin odpeljali, da so ga semleli. Iz moke smo omesili testo.« In že ga

ustavi drugi starejšina in pravi: »Kvasa pa niste nič postavili?« »Tudi kvas smo postavili, zakaj pa je potlej tako visoka torta?... Potem smo jo spekli, lepo okrasili in zdaj smo ta božji dar vam prinesli. Toliko je vreden, kolikor ptičev je na njem, kolikor rogljičev in zobcev je na teh spletenih sladkornih čipkah in venčkih, nič več in nič manj ne velja, dajte toliko, če ste daru veseli od vsega srca.«

Starejšina sežeta v žep in dasta pozavčnoma napitnino.

Vtem je ura polnoči. Kuharice so že vsa jedila dale na mizo in zdaj pridejo same med goste v sobo. Ženin in nevesta se dvigneta od mize, kjer sta se malodane zasedela. Namenjena sta v zadnjo sobo, da ženin sname nevesti venček. Toda zdaj jima fantje in dekleta zapojejo ob spremljavi godbe pesem: »Deviški rožmarin«. Trenutek je zelo ganljiv, da se ne samo nevesti, temveč tudi drugim gostom orosijo oči. Tudi druge pesmi so v navadi. Ko ženin jemlje z glave venček nevesti, pojejo: »Nevesta preljubas«. Pesem je dolga. Ena kitica pravi:

Tvoj venček dol vzet
nocoj ti še bo
in djan ti na glavo
nikdar več ne bo...

Čez nekaj časa se vrne nevesta med goste objokana, brez pajčolana in venčka. Ženin stopi h godcem in si zaželi prvi ples za nevesto. Vsi ju gledajo in ob koncu zaploskajo. Opazke so za oba samo laskave. Če ni ženin skop, dá godcem napitnino. Tudi drugi gostje prosijo nevesto za ples. Vsakdo mora vreči zato godcem na pripravljeni krožnik kak novc. Starejšina najmanj stotaka. Če se ženin in nevesta naskrivaj izmuzneta godcem izza mize in jima ti ne igrajo pri snemanju venčka, se morajo za napitnino obrisati.

Gostje so dobre volje in glasni. Pomelaji, ki so okoli voglov še lačni in žejni, pošljejo med goste kakšnega v cigana preoblečenega oprezovalca. Navadno se ne vrne s prazno torbo. Pozavčnini ne skoparijo. Tisti, ki se jim ne ljubi plesati, pojo ljudske pesmi. Večkrat se čuje tale: »Prelepo polje široko, tralala, lalala...« Tu in tam kakšna napitnica izzveni v čast vinu, godcem in veselju. Godci in veseljaki si zmišljujejo razne igre za šalo in smeh. Tako godci zaigrajo neki ples, ki bi naj bil »občinski«. Vsi so radovedni, kakšen

je ta ples, posebno tisti, ki ga še niso videli. Godca se primeta za lase in se začeta lasati in kečkati, da je joj. Njuna godba vzbuja smeh. Igra s petjem, ki spominja na pesem »Sejala sem bajžolek«, je tista, ki poje, kako kmetič poseje svoj oves.

»Glejte, tak in pa takole
kmetič poseje svoj ovs...«

Ob petju te pesmi kažejo vsi z rokami, kako se seje oves. Nadalje kažejo vsa dela, kako kmetič povlači svoj oves, kako ga požanje, pomlati in kako ga zapije. Tu imajo vsi kupice v rokah in pijejo. Potem se kmetič vrača pijan domov. Vsi ga posnemajo v pijanosti.

Tudi orgle uglašujejo. Vsi sodelujoči imajo v rokah dolga stebila koruznice. Uglaševalec jih postavi v red. Eden daje visok glas, drugi nizek. Uglaševalec postavi piščalko na pravo mesto. Piščalko si naloži na ramo. Zdajci vsi drugi udarijo s koruzinjavkami po njegovem hrbtu. Igra se konča tako, da se pretepaajo s koruzinjavkami križem kražem.

Medtem ko godci spet kakšno okroglo igrarajo, da se mladi pari spotijo, se zunaj pripravljajo burkeži, ki bodo klali bika. Mešetarji priženejo ob godčevi trombi bika, ki seveda ni pravi bik, temveč pod veliko plahto pokrita dva človeka, ki se jima vidijo samo štiri noge. Starejšina se pogajata zanj. Ko ga kupita za gostijo, ga zakoljejo. Mesar drži v roki veliko sekiro. Bik se brani in otepa, ko sluti smrt. Mesar lopne bika po glavi. Grozno zaropoče kakšna stara kropnjača ali pisker, ki ga držita človeka na palici pred seboj. Sele čepinje po tleh povedo, kaj se je zgodilo, ko se bik zvrne in ga odvlečejo.

Burk in iger ne zmanjka do jutra. Vino vzbuja domišljijo, da se tudi stari spomnijo kakšne šale, ki so jih počenjali v svojem času. Smejejo se igri, ko se kdo obleče v brivca. S perutjo maže po licu svojo stranko in ga podbriva s kakšno trsko. Kolikor milnice mu postrže s lice, jo sproti polije. Gostom, ki ne vedo, da je milnica smetana, se brivčevo početje zdi odvratno. Norčije in vragolije se ponavljajo ves večer, dokler traja gostija, in jih ne zmanjka. Ljudski pevec in pivec Ftičarov Vanč na primer bere litanije in ministrant mu odgovarja. V litanijah so omenjene vse hišne številke v vasi in prebivalci označeni po kakšni pomembni značilnosti, tako da

gostje takoj spoznajo, na koga se nanaša. Litanije pojeta po cerkvenem napevu in so smešne, da le kaj.

Pet plugov hvale... Odgovor: Pri gornjem Salamunu (ker so hvalisavi).

Eno kripo svinjskega handlanja... Pri Salamunu Matjažu (je svinjski mešetar).

Čuda študiranja... Pri Markofiču.

Za ene breguše sira... Pri Koščičarju.

Častna kolajna ormoške zadruga... Pri Kosižu.

Na izbiri deklina... Pri Fištru.

Pet cekarov ribjih luskov... Pri Vraču (je bil ribič).

Za eno saro masla... Pri Hercegu.

Eksport žitnih žижkov... Pri Rošinu.

Pet tolgi šošarskih kvedrov... Pri Hržiču.

Hud ded... Pri Marčecu.

Vsega sveta konkurzi... Pri Maščečevem Toneku.

Prekasta prasica... Pri Bušu.

Babja komanda... Pri Bezjaku.

Črni gosak ali svete štenge... Pri Kuštru.

25 kil kozjakov in zajčjakov... Pri Rakovki.

Privezana mlaka... Pri Kosiču.

Huda vdovica... Pri Škrinjaru na bregu.

Naš oča... Pri Trstenjaku.

Parme, obite z mrežami... Pri Šalu.

Mnogo čikanja... Pri Cimermanu.

Baba z mustači... Pri Bratuši.

Frakelje modrosti... Pri Hrastu.

Orlovska uniforma... Pri Hriberšaku.

Tri škrinje kebrov... Pri Mundi.

Težke kile molitve... Pri Šutaku.

Fabrika za teličke... Pri Bedjaniču (imajo občinskega bika).

Soldat na strehi... Pri Vrablu.

Dober transformator... Pri Vojsku (ima podrt koruznjak).

Vrag po siromaštvu... Pri Tratnem.

Lenova glavica... Pri Črčku.

Brijačnica za norce briti... Pri Čurinu.

Večno ogledovanje... Pri Adamu.

Na vročo vodo žmriji... Pri Vrečku.

Samj sinki... Pri Rakuši.

Vsega tega nas reši Sabaot, daj nam več dobrot... Zdaj in vekomaj.

Smeh vzbuja tudi oglas, ki ga prebere občinski bobnar: »Iščejo se težaki za sušenje denarja in se naj zglasijo pri Ftičarju iz Obreža do pustne srede. Plača po dogovoru. Rešetke in talige v gramozni jami so težakom vsak na razpolago.«

Ko je teh šal dovolj, spet godci zaigrajo in pari plešejo polke, valčke, šotiše, šamarjanke in druge narodne plesse. Da ne bi gostje dremali, se primejo okoli vratu in pojejo napitnice, ki jih je med ljudstvom vse polno znanih. Na primer: »Mi se imamo radi, radi, radi, celo drago noč...«

Proti jutru se začnejo gostje odpravljati domov. Godci zaigrajo vsaki družini popotnico. Pozavčini jim dá piti šentjanževca. Kdor pa gre v kuhinjo piti črne kave, mora dati kuharici napitnino. Nekateri gostje se ne zmežijo nikamor in se veselijo do jutra. Ženin in nevesta ne gresta spat. Nevesta mora pomesti sobo. Pozavčina ji nagažata in ji smeti razmečeta. Šele ko jima vrže v smeti nekaj drobiža, gresta po samokolnico, da izvozita vse smeti in kosti na gnojlišče.

Ženin in nevesta se odpravita k rani maši. Ko se vrneta, čakajo godci na dvorišču, da jima igrajo jutrnico. Pri tem sprejemu so navzoče tudi kuharice in pomočnice, ki ju pozdravljajo s pokrovkami in drugačno ropotijo. Nevesta mora vreči godcem in kuharicam denar. Čim bolj je nevesta radodarna, tem večjo srečo ji obetajo v gospodinjstvu.

Zjutraj se začnejo gostje znova zbirati pri hiši. Za zajtrk je najboljša kisl juha. Znova začnejo jesti in piti, godci igrajo, pozavčini delajo šale. Po dvorišču plešejo metlarja. Plešalec, ki vodi ples, drži v roki brezovo metlo. Tega se drže okoli pasu drugi plesalci. Prvi plesalec se zvija sem ter tja in skuša z metlo oplaziti zadnjega na repu. Tu je vrišča in hrupa nič koliko!

Metlarja plešejo celo od hiše do hiše. Gostovanjci se preoblečejo v maskare in gredo k vsaki hiši, ki je bila vabljen na gostijo. Praviijo, da gredo po jutrnica. Tako skličejo spet ljudi skupaj. Z jutrnica se zabavajo po ves dan. Medtem lahko doma kuharice pomijejo posodo in vse pripravijo za gostijo, ki se nadaljuje proti večeru. Pri hiši je tako mir, da ženin in nevesta lahko po prečuti noči počivata in spita.

Godci pa hodijo z gosti, preoblečenimi v šeme in maskare po vasi. Če so bili prvi dan na gostiji starejši, so drugi dan večinoma mlajši člani družine, saj hočejo vsi okusiti nekaj svatovskega veselja. V katero hišo gostje prispejo, delajo norčije, plešejo in jim pošteno zamažajo pod. Toda nihče na to ne gleda. Na mizi so potice, vino, meso, vse, kar premorejo. Med neumnostmi in norčijami, ki

jih pri hiši počenjajo, navadno nas skrivaj izmaknejo kako stvar, ki pride na gostijo zvečer na licitacijo. Če jo hočejo domači dobiti nazaj, si jo morajo odkupiti.

Razni šaljevci si izmislijo pri jutrnica vse mogoče burke. Pri kakšni mlaki se spravijo loviti rib. Pri vsaki taki šali morajo dobiti nekoga, ki ga speljejo na led. Fantje in dekleta držijo mrežo. Skrivaj se zmenijo, da nekoga zapletejo v mrežo in ga potegnejo v mlako. Biti moker ko miš sredi zime ni ravno prijetno. Iz šale nastane včasih resnica in v jezi zgrabi kak vročerkvnež za kol. Toda če kdo igra, mora šalo razumeti.

Pri kakšni hiši utegnejo gostom postreči z raznovrstno pijačo, ki pa teče iz istega soda. Tistim, ki ne vedo, kako je ta reč narejena, se zdi kar čudno. Odvečen sod namreč porinejo k zidu in v njega spravijo kakšnega izkušenega fanta, ki mora storiti vse, kar mu točaj veli. V sodu ima jabolčnik, črno kavo, gnojnico in vino. »Kdo hoče medico?« sprašuje točaj goste. Fant v sodu mu iz ročke natoči gnojnice. Če je pivec dovolj previden, se ne bo dal ukaniti. Krčmar splakne natega ali šef in potegne iz soda vino ali črno kavo, kar si kdo želi. Ko je sod prazen, ga je treba umiti. V lakovnico vlije točaj škaf vode. Zdaj oni v sodu dobi svoje. Moker je ko miš. Drugi pa se mu posmehujejo.

Pri takih pustnih norčijah se često dogodi, da fantje, medtem ko so vsi pri plesu, jedi in pijači, razderejo gospodarju kola in vse dele znosijo na nizko slamnato streho in zgoraj voz spet sestavijo. Gostje se odhajajoč smejejo, gospodar pa ne ve prej zakaj, dokler ne potrebuje voza. Slednjič ga najde na slemenu. Čim več je med gostovanjem takih šaljivih burkežev, tem večje norčije si izmišljajo. Tudi župnišče obiščejo, ker vedo, da je v župnikovi kleti izvrstna kapljica in da ima kuharica v tunki toliko mesa, da ga ne morejo sami pojediti.

Zvečer so gostje spet doma. Ženin in nevesta sta se že naspala. Vsi so dobre volje. Godci igrajo, pozavčina vriskata, se šalita in zabavata goste. Eden si je namislil, da je privezal na drog debelo peso in jo moli pod nos ženinu in nevesti ter vsem tistim, ki niso več mokri za ušesi, češ: »S to iglo bom zakrpal luknjo na vreči, ki jo je preglodala miš!«

Na mizi je že vse pripravljeno. Gostje posedejo. Vrstijo se spet jedi druga za drugo. Ljudje so siti in napiti. Harmonika in klari-

net še stare kosti predramita, da poskočijo. Tu in tam se še morda oglasi z napitnico oče starejšina. In spet je burk, šal, norčij, petja in plesa na pretek, da gostom ni dolgčas.

Priljubljena igra je ženitev. Fantje, ki si izberejo razne stanove, se hodijo priklanjat dekletom. Če ne zadene kdo prave, ga mati zapodi z metlo, če pa pravo pogodi in mu je par, gresta sedet.

Ko se vsi pari spravljani skupaj, jim godci zaigrajo, da plešejo.

Znane so še igre, kako mož in žena potujeta v Gradec. Fantje in dekleta dražijo kokota. Zanimiva je turška maša. Medtem ko duhovnik moli k Alahu in ima pogled obrnjen kvišku, mu njegov strežnik vse popije in poje, kar ima pred seboj. Mejnike predstavljata dva kmeta. Vsak ima drugačen glas. Med njima nastane lasanje in pretep zaradi prestavljenega mejnika. Tu in tam je videti tudi šaljivo igro, kako zdravnik operira bolnika, ki toži o bolečinah v trebuhu. Ko mu razpara trebuh, mu privleče iz njega vilice, nože, kuhlje in druge reči. Torej ni čuda, da ga je bolel trebuh. Pri goslarju se ljudje smeji, da se pokajo po kolenih. Tudi trakuljo vlečejo. Skozi tanko zaveso se ne vidi, da mu vlečejo vrv mimo ust, zdí se, da mu trakulja uhaja res iz ust. Tudi igro, kako se roji podrezavajo, vidiš lahko. Igra s petjem o Abrahamu in njegovih sinovih je prav kratkočasna. Kar počenja prvi pevec, to morajo za njim tudi vsi drugi; pijejo in se valjajo ter slačijo.

Zdaj pride tudi do licitacije predmetov, ki so jih gostje ali pozavčina nakradli od hiše do hiše. Denar pripada pozavčini. Često se tudi lepe načičkane torte licitirajo. Tedaj mora zlasti oče starejšina seči v žep, če se hoče prikupiti kuharici, kajti denar pripada njej. Tudi ta večer gostje iz raznih vasi ne pozabijo na grbe in se dražijo med seboj. Obreška muha na lanci pika in zbada goste kar vprek.

Cela vrsta je napitnic in zdravic v čast nevesti, ženinu, starejšinoma, očetu in materi in drugim. Tu se pije do dna. Znana je napitnica, ko gostje kličejo po vrsti vsakogar po imenu, prigovarjajoč mu tako dolgo, da izprazni kupico.

»Oj primi, Franček, kupico,
povezni jo, povezni jo na mizico!
Še ni šlo, pa bo šlo za eno dobro voljo...«

Samo starejši gostje znajo plesati starinske pleske. Množičen ples je »šostarska«. Plesalci pokleknejo na eno koleno in z rokami kažejo, kako čevljar vleče dreto in kako zabija klince: »Vleci, vleci dreto, tuči, tuči klin...« Pri tem ob spremljavi godbe pojejo in udarjajo po kolenih drug drugega. Sledi polka. Pri ceprlu moraš imeti čut za ritem. Šotiš in štajerska sta lepa plesa. Včasih se pri plesu poskušajo godci in plesalci, kdo bo dlje vzdržal. Tedaj enim in drugim teče pot curkoma po licu, toda ne odnehajo. Fantje se slačijo, godci menjavajo inštrumente. Navadno se plesalka onemogla zgrudi. Nazadnje mora priti tudi »povštertanc«.

Tu čuješ starinske pesmi, ki se glasijo, dokler ne zapojejo petelini jutranjega svita. Tedaj se gostje spravljajo domov. Godci jim igrajo popotnico, da dobijo napitnino. Šentjanževci ali črna kava je za slovo.

Tretjega dne se gostija nadaljuje, in to tako dolgo, da gostje vse pojedjo in popijejo. Zgodí se, da česa zmanjka. Toda v hlevu je še telica, tudi vina je še v goricah. Ljudje so se navadili, kar naprej bi se radi veselili in gostili. Na delo so pozabili, sicer pa tega bo dovolj, ko mine zima.

Če sta ženin in nevesta vsak iz drugega kraja, potem je gostija tudi na njenem domu. Tu se ponavljajo vse iste svatovske ceremonije in ljudski ženitovanjski običaji, ki sčasoma izginevajo in se opuščajo. Časi in ljudje se spreminjajo. Napitnice se slišijo tu in tam v čast sloge med snaho in taščo, ki po navadi kljub lepim besedam in opominom nikjer dolgo ne traja. Do razprtij pride največ zato, ker imajo v drugi vasi ali pri drugi hiši drugačne šege in navade. Mlada snaha in gospodinja hoče delati tako, kakor je vajena od doma, tašča pa hoče po svoje.

Mladi zakonski par dobi pri hiši navadno zadnjo sobo zase. Brž ko gostje odidejo, si mora snaha podsukati rokave in poribati pod. Za njo pripeljejo doto, poročno posteljo, omaro, posteljnino in perilo. Če je nezakonski otrok, tudi zibelko z otrokom. Nevesta ne sme teden dni domov, pa naj bi jo domotožje še tako vleklo.

In ko po sedmih dneh končno le pride gledat očeta in mater, se že navadno potoži: »Mati so šegavi!« Šegavi pomeni, da hočejo imeti napravljeno vse po svoji volji in da njej ne dajo nič veljati. Zdaj ji mati in oče svetujeta, da je treba potrpeti.

Čez leto in dan pa pride hčerka domov že s prvim otrokom. Ob otrocih pa leta teko in minevajo, da človek šele ob njih vidi, kako se stara. Če si hoče mladi zakonski par kaj dobro postlati za stara leta in za svojo deco, ne sme držati rok križem. Kumi ali botri mora mlada mati poslati purana ob letu, da se ji nekako oddolži za botrino. Krstitki so v hiši veselje.

Po petindvajsetih letih zakonskega življenja obhajata ženin in nevesta srebrno poroko ali gostijo. Včasih so imeli navado, da so šli ob tej priliki v cerkev, kjer se zakonska zveza blagoslovi. Tedaj se lahko spozna, ali je pri hiši blagoslov ali prekletstvo. Ob petdesetletnici poroke obhajata častitljiva ženin in nevesta zlato gostijo. Ob strani jima stojijo sinovi in hčere z vnuki in vnukinjami. Ob čestitkah mladega rodu jima stopijo solze v oči. Redko katera zakonca pa sta tako srečna, da doživita biserno poroko ali sedemdeset let skupnega trpljenja.

Nevesta ima nekje na dnu omare spravljeno svojo poročno obleko. Shranila jo je, da bi ji je oblekli tedaj, ko bo prišla smrt ponjo. Tudi poročni venec ji položijo v krsto. Dekle, ki umre kot devica, nosi venček na glavi, zakonska žena pa pri srcu. Dekle, ki je svoj deviški stan zapravila, ne sme nositi belih oblačil. Nezakonske matere so morale včasih prenesti mnogo zasramovanja in gorja. Če se oče ne poroči z dekletom, ki ima z njo otroka, ji mora plačevati preužitnino, ki jo določa postava.

V novejšem času z gospodarskimi spremembami tudi ženitovanjske šege in navade, ki so bile zakoreninjene med ljudstvom, tonejo v pozabo in se spreminjajo. Civilna poroka nadomešča cerkveno. Nekateri novoporočenci še opravijo to in ono. Poroka je slovesen trenutek v življenju: Mlada mož in žena se odločita za sožitje in dolžnost, da ob delu svojih rok nadaljujeta rast svojega pokolenja in rodu.

Leopold Stanek.

Obsavski pastel

Iz savskega korita
se gozdna potka vzpenja.
Podoba kraja menja
le koča, v drevju skrita.

Miklavž, Ostrž, Prežganje
in hribi krog Litije
so polni bogatije:
gob, češenj in kostanja.

V davnini to korito,
kjer vidiš belo peno,
biló s plastjo ledeno
je čez in čez pokrito.

Je sonce tista sila,
ki s svojo je toplino
stalila ledenino,
jo v morje spremenila?

Srce z močjo gorečo
je ledenik stalilo,
zemljo izpremenilo
je v raj za ljudsko srečo!

Leopold Stanek

Cvetlični trg

Morje cvetov!
Z vseh naših strani,
iz naših domov.
Moje oči —
dve drobní rjavi čebeli
k vsem bi zleteti hoteli.

Barve in vonj —
joj, tisoč omam!
Kaj za to dam?
Bo kaj zastonj?

Med cvetjem obraz —
med cvetjem je cvet,

z rdečico odet.
Če kupec sem jaz?

Vse bom pokupil, vse!
Ne samo zase,
da se oko mi napase,
ne zgolj zato, dekle!

Morda kje prazen je dom,
zapuščen kje grob,
rudarju puščoben je strop —
cvetja nakupil si bom,
morda je kje —
samotno človeško srce.

Leopold Stanek

Na bolniški postelji

Sončna luč na steklo riše
mi podobe iz sveta:
drevje in oblake, hiše,
dim, ki se v nebo suklja.

V ogledalu vse odseva,
vse je togo in mrtvo,
mojim sanjam ne odpeva
ptičje petje na uho. —

Vetrc kmalu naj zaveje,
zemljo zmaje in nebo,
naj prinese z bližnje veje
kmalu ptičjo pesmico!

Narodopisna črtica

Še preden je bila gostija končana, sta se domenila Mirkov in Alenkin oče, da bosta postavila svojima otrokoma nov dom.

»Jaz jima bom dal svet, parcelo za hišo, njivo in travnik. Tudi kamenje bom priskrbel iz Grilovega kamnoloma,« je po treznem predarku odločil Jezernik.

»Jaz pa jima njiv in travnikov ne morem dati. Njen študij, saj veš, me je precej stal in njena dota je že vložena. Poleg tega pa še dve čakata na doto. Nanju ne smem čisto pozabiti. Ves čas sta garali za domačijo. Pač pa sem menil takole. Goščo imam prav dobro. Les za njun domek prav lahko dam. Tudi kos parcele v Rehovskih gozdovih jima lahko prepišem. Da bosta imela vsakega nekaj. Za prvo silo bo že.«

Jezernik je poklical še materi in jima povedal sklep. »Kako bo pa z zidavo,« se je spomnila še Jezernica.

»Veste kaj, stroške in oskrbo pri zidavi hiše si kar na pol razdelimo,« je malce v skrbi dodala Šmarčenca. Saj še ni pozabila Alenkinega študija, ki so ga komaj zmagovali z dohodki od mleka.

»Hrano, pijačo, to bova že midva utrpela, kajne, mama. Za delo bomo pa vsi skupaj stopili in prijeli. Sicer pa, Bog jima daj svoj blagoslov, vse drugo bo že. Mirko je naš in Alenka je sedaj naša. Dokler bomo mi imeli, bosta tudi ta dva živela.« Jezernik je stopil med Mirka in Alenko in ju prijel okoli vratu. Slovesno jima je povedal sklep staršev.

»Drugi teden začnemo zidati vajin dom, otroka moja. Za vse je že poskrbljeno.«

»Ja, kako pa to? Strica ste prezrli. Že nekdanj, ko si bila še otrok, Alenka, sem te imel tako rad. Ker si pa ostala zvesta naši grudi in se poročila s fantom, ki je tudi iz našega kraja, sem sklenil, da vama bom naredil pohištvo za vajin dom. Les imam suh, roke so pa tudi hvala Bogu še zdrave.«

Kraj vasi, kjer je Mirko uredil prvo drevesnico v dolini, je nastal pravi živžav. Od ranega jutra do poznega večera so garali. Jezernik in Šmarčen sta vozila s konji kamenje, stric pa je prišel z voli in navozil peska. Potem je prišel stari Filipič z zidarji. Premerili so ves prostor in zakoličili svet, odmerjen za dom. Izkopali so temelje, zemljo

pa je zvozil Mirko v svojo drevesnico, kjer je dvignil svet, da bi mu voda v jesenskih nallivih ne odnašala prsti iz nje. Mojster sam je izbral največje skalo, ki so jo pozneje obdelali zidarji. »Tri sto zelenih hudičev, ta bo pa dovolj močna za temelj.« Po močnih fosnih so spustili temeljni kamen v jarek in ga postavili v kot, ki je bil vhodu najbližji.

»Jezernik, zdaj pa le prinesi na dan svoje cekinčke. Da bo denar vedno pri hiši, ga vzdiam v ta temelj. Kdo ve, kako ga boš še potreboval. Veš, življenje je strašno muhasto. Tudi jaz sem bil nekdanj tako podjeten, kot si ti, Mirko, danes pa je čisto drugače.« Popravil si je dolge brke in stopil k Mirku. »Veš, žena je božja stvar, če je na mestu, če se pa izpridi svojemu namenu, je bognasvar.«

»Bajš, to je pa res, mojster. Čisto res je. Jaz bi nikoli ne hodil po gostilnah, če bi žena ne bila kriva.«

»Čudno, da so vsemu žene krive. Jaz pa vem, da je žena takšna, kakršno mož naredi,« je Mirko odločno pribil.

»Seveda, saj pravim, da si še mlad. Jaz sem ravno tako govoril, ko sem se oženil. Čez nekaj tednov je bilo vse drugače. Takrat me je zlodej babji že hotel pod copato spraviti.«

»Le zakaj bi ne smela žena opominjati svojega moža, če vidi, da ne ravna prav. To je celo njena dolžnost.«

»Ja, ja, bajš, bajš. Baba te bo komandirala. Ta je pa dobra. Kuhinje naj se drži. Že nekdanj so rekli: Kjer je baba gospodar, tam je volk mesar, tam so prazne hlače. Naš mojster, kjer sem prejšnja leta delal, nam je tudi vedno pravil: Dečki, zapomnite si, je večkrat dejal: Mož je glava, žena naj za njim tava!«

Mirko se je nasmejal in zmajal nad zidarsko modrostjo. Ko je prišla Alenka z očetom, je stopil k njej, jo objel in ji glasno rekel: »Kajne, ženka, midva se bova pa vedno rada imela.«

Oče je izročil mojstru zlatnik, ta pa je vzel zidarsko žlico in ga sam zazidal v kamen: »Naj tudi v tem domu vladata sreča in blagoslov.« Vsi so pili iz buče; mojstru pa je oče stisnil nazadnje še kupico: »No, za vas pa še malo vodke.«

»O, glej ga, glej. Bog te živi. Kako si mi ustregel.«

»Pjebi, zdaj pa na delo. Da se bo delalo. Prmej tri sto kosmatih judov, če katerega dobim, da bo kadil ali pa čakal med delom, ga takoj požnem. Ti, Cena, pa glej, da boš priganjal.«

Hiša je rasla iz dneva v dan. Vsak dan je prišel mojster, se skril za kak vogal in kukal od daleč, kako se dela. Nihče ni vedel, kdaj bo prišel. Najteže je bilo od začetka, ko še niso stale stene, kamor bi se lahko kdaj umaknili, če so hoteli med delom pokaditi ali poklepetati. Kakor hitro je kdo postal, je že Fič, kakor so Ceneta imenovali zidarji, vzel letev in ga mahnil. Dolgo pa niti Fič ni zdržal brez pipe. Fantje so se še zakrili kako s cigaretko, s pipo pa je bilo težje. Ko pa so zidovi toliko zrastle, da so jih zakrili, se je tudi Fič ugnal. Pogosto se je skril za zidove, natlačil pipo in jo mirno vlekel.

»Bajš. Ti tam na vogalu pa le glej, da boš dal znamenje, kdaj se bo stari priplazil.«

Najmlajši med zidarji je imel vedno nalogo čuvaja.

»Bajš. Vidite, ali ni dobro, da sem vas od začetka priganjal. Vsak delovodja mora skrbeti, da se čimprej pozidajo zidovi toliko, da se lahko kdaj zakriješ. Potem pa le počasi. Če mojster dobro plača, se bolj pljune v roke, če pa samo priganja, pa le počasi: danes enkrat, jutri enkrat. Bajš, kaj bi se človek tako gnal, saj ne boš večno živel.«

Delavci so se mu smejali. Prižgali so cigarete. Tudi Vanče, čuvaj, je dražil dekleta, ki so se vračala s koši iz Celja: »Ste nam kaj cukra prinesle?«

»Seveda. Si še tako mlad, da cunjo vlečeš,« so se postavljale druga za drugo.

Fič pa je še vedno brez skrbi žulil pipo in kramljal s fanti. Zanesel se je na čuvaja. Dobro je vedel, če bo z delavci sprt ali se nad njimi zadiral, kot se je od začetka, potem se ne bo smel nikoli več prikazati v gostilno ali zvečer na vasi. Če bo pa dober z njimi, mu bodo ob sobotah še za pijačo dali. Mojstru je pa tudi nujno potreben.

»Bajš, brez mene nič ne more. Ali ni tako?« Pogledal je vse po vrsti in pljunil.

»Vse mu propade, če vas izgubi,« so ga zidarji pohvalili.

»Bajš, bajš. Jaka, kje si pa včera bil? Si bil kaj pri Blažu? Še ima tistega rdečega?«

»Gromska strela, kaj pa delate?« Kakor maček se je tiho priplazil mojster po potki iz gaja in se pognal kakor jastreb naravnost

med delavce, ki so sedeli okoli Fiča na stolici. Najdlje je kričal nad delovodjo.

»Taki ste. Samo čakate in motite, da še drugi ne delajo. Najraje bi me spravili na kant. Tri sto hudičev.«

Fič se je prestrašil, da mu je padla pipa naravnost v prislec za predpasnik, še preden je stopil mojster predenj.

»Kaj ste delali? Ste že spet kadili?«

»Bajš, bajš. To pa že ne. Kajne, pjebi, da nismo kadili?«

Nihče se ni oglasil, vsi so se porazgubili po odru. Takrat pa se začne kaditi iz prisleca, kamor je bila padla Fiču pipa. Kmalu se mu vžge še predpasnik.

»Prekleti lažnivec. Taki ste. Zdaj se mi upate še lagati. Nagnal vas bom, da veste. V soboto vam bom vrgel knjižico, pa pojdite, kamor hočete. In naj se potem ne hodi vaša žena sem slimpat.«

Kri mu je pognalo v glavo, da je bil rdeč ko kuhan rak. Ves čas pa je že iskal z očmi po odru najmlajšega zidarja. Dobro je vedel, da je njegova naloga paziti, kdaj in od kod bo prišel mojster. Ko ga opazi, se požene po stopnicah k njemu.

»Kaj pa ti? Kaj čvekaš z babami med delom.«

»Prmejduh, če me je pa ena vprašala: Čigava vrešočna firma je to? Sem že lato iskal, da bi jo, babo.«

»Bi jo ja bil. Zakaj je pa nisi?«

»Če ste me pa vi zmotili. — Te preklete babe.«

»Bajš. Mojster, samo babe so vsega krive.«

Za odrom je skočil strežaj Tonek k ženi in vzel hitro iz cajne kruh, ki mu ga je bila prinesla iz Celja.

»Zdaj pa kar pojd! Stari se dere. Če te dobi, gorje ti. Pozneje še pridi, saj bo takoj šel. Pazi se, veš.«

»Kaj bo le tak siten ded.«

Mojster pa je imel dobra ušesa. Pogledal je pod oder in videl žensko s košem. Kri mu je stopila v glavo od same jeze, stresel se je po vsem životu in zletel po stopnicah. Kričal je, da se je zasilni oder majal: »Preklete babe, kaj iščete tukaj.«

»Ja, vidite, tako je ta hudič posilen,« se je slišalo od vseh strani stavbe. »Samo motijo nas pri delu, šklemfe neumne.«

Tonek se je prestrašil, tako vpitje je nastalo. Bal se je, da se bo še nad njim zavoljo jeze znesel. Odložil je vedri z malto pred

stopnicami prav v bližini jame z apnom in skočil za ženo:

»Beži, beži, za tabo teče.« Sam pa je vzel lopato in pričel zopet prav glasno mešati malto.

»Kje je...« Kar po zraku je splaval mojster po zasilnem odru na tla. Takrat pa, kakor bi z neba treščil, se spotakne ob vedri in pade na roke naravnost v apnenico. Nekaj časa je brodil in mešal apno, z nogami pa si je kmalu spet pomagal na zeleno vejo. Tonek skoči k njemu ko strela, od daleč pa še vpije: »Gospod mojster, tista stara babnica je bila spet tukaj. Rađa bi prišla k vam v službo. Malto, pravi, da bi že znala nositi.« Bal se je, da bi ga ne vprašal, kdo je nastavil vedri, da se je spotaknil. Nad zidovi so molele glave zidarjev in se posmihale. Pri vratih pa se je postavil Fič, se nasmehnil na vse strani ter si popravil klobuk močno na čelo: »Gospod mojster, samo žensk ne jemljite v službo. Komaj je prišla vprašat za delo, je že nesreča. Saj sem jo videl, kako je poskušala vedro, če ga bo zmogla. Jeli, Tonek, da je tako.« Delovodja Fič ga je tako prebodel z očmi, da mu je že kar odgovor na jezik položil.

»Ja, ona ga je sem nastavila.«

»Od kod pa je prišla, cokla hribovska?« se je za vogalom še enkrat ozrl mojster, preden je odšel.

»Samo žensk ne k zidarjem,« so se posmihali iz vseh kotov.

Ko je izginil mojster za vasjo, je delo spet počivalo.

»Nevihata je že mimo,« je Fič stopil na stavbo in slovesno naznanil delavcem. »Hudo je bilo, a prebili smo srečno.«

»Danes se je pa na starega toča usula.«

»Bajš, bajš. Dobro smo ga. Le ne vem, zakaj bi se moral vedno dreti nad nami ko nad živino. Je že dosti, da jaz kdaj zakričim. Saj vsak rad dela, kjer je red. Če ga pa ni, veselje izgubiš.« Vzel je pipo in si jo natlačil.

»Vaš predpasnik je pa šel.«

»Bajš. Žal mi je zanj. Ni stari toliko vreden ko moj predpasnik. Pa kaj sem hotel. Smolo sem imel.«

»Kdo bi si mislil, da se bo najmlajši najbolj odrezal.«

»Bajš, ti boš še zanaprej za čuvala. Si razumel?« ga je pohvalil Fič, čeprav bi se ob drugi priložnosti jezil nanj, češ zakaj jih ni opomnil, da se mojster bliža.

Po stopnicah je prisopihal z vedri še Tonek. Smejal se je, da so mu usta segala skoraj do ušes.

»Ja, kako pa je bilo pravzaprav s tisto žensko in z vedri?«

»Kako le? Moja Micka mi je grede iz Celja prinesla cigarete. Jaz sem ravno nesel malto, pa začne kričati nad njo. Jaz hitro odložim škafe in zbežim k malti.«

»Bajš. Glej ga, še mislil ni, da bo past nastavil staremu.«

»Ja, malo sem pa mislil: kaj pa, če prileti po stopnicah. Že sem hotel postaviti v stran škafe, pa si mislim: kar naj bo tukaj, tudi če se stari spotakne.«

»Dobro smo ga. Zdaj ga pa lep čas ne bo blizu, boste videli. Bajš. Narediti pa le moramo nekaj, da bomo imeli kaj pokazati. Stari lisjak si je dobro zapomnil, kako visoke smo že pozidali. Če bomo premalo naredili, nam utegne pri plači odtegniti. Bajš, bajš. Halo, delat! Bajš, malto, kamen! Le dajmo, da bo prej likof. Bajš.«

Alenka in Mirko sta spremljala zidavo doma s čudovito ljubeznijo. Ni pretekel dan, da bi večkrat ne prišla občudovat, kako rastejo stene. Alenka je že kar na glas govorila, kam bosta postavila štedilnik, kje bo shramba, kje štibelj. »Kajne, možek, da si bova lepo uredila?«

»Da, ženka, kar najlepše se bo dalo. Da nama bo zares domek vse nudil.«

»Nazadnje pa še zibelko, kaj, očka?«

»Da, tudi na to bo treba kmalu misliti.«

»Bajš. Vsak čas bo streha. Potem se bosta pa že kar lahko vselila,« je stopil k njima Fič. »Glejta, kako fletna lopa bo. Pa hišica, da ji zlepa ne bo para.« Zvabil ju je daleč v notranjost. Zidarji pa so skočili in zaprli z vrve vse izhode.

»Jo, kaj pa je zdaj?« je Alenka zvedavo pogledala okoli sebe, ko sta se znašla z Mirkom sredi samih zidarskih vrvic. »Kakor bi naju pajek zapredel.«

»Zažnorana sta,« jima je Fič smejé se pojasnil. Najstarejši med zidarji pa je stopil naprej:

»V imenu našega zidarskega zakona smo vaju zažnorali. Rešita se lahko samo s primerno odkupnino. Vsaka druga pot, skozi okno ali skop čez steno, bi bila sramotna za vaju in nevredna moža.«

Alenka je ves čas gledala Mirka, kaj bo. Ta pa je ponosno pribil:

»Prav je; čuvajte svoje zakone in navade. Zvečer vas čaka v očetovi kleti nekaj litrov.«

»Jaz bom pa za prigrizek poskrbela,« je še dostavila Alenka.

Ko so odprli pot, so se vsi spogledali in šepetali med seboj: »Mirko pa ni umazan.«

»Joj, oče gredo. Boste njih tudi? Pa moj oče so zraven.« Alenka je skočila čez prag naproti očetoma.

»Joj, ate, kako da vas včera ni bilo? Kar bala sem se že, da se vam ni kaj pripetilo.«

»Fič, ti jih zvabi. Stari tiči ne gredo tako radi v past kot mladi.«

Fič je stopil na prag in oba prijazno sprejel.

»Le bliže. Da bosta vedela in videla, kako raste dom vajinih otrok.«

»Oho, pridni ste pa res. Dva dni že nisem bil tukaj, pa je že toliko narejenega.«

»Bajš. Kaj, zunaj se še ne vidi vsega. Morata si še od znotraj pogledati, da bosta lahko pohvalila moje delavce. O, pridni so, bajš.«

Stopil je v lopo. Za njim kmalu še drugi. Alenka pa bi najraje povedala očetu, da ga bodo vsak čas ujeli. Pa se spomni Mirka, ko je dejal, naj čuvajo svoje navade. Očetu pa se je le nekaj čudno zdelo. Pogleda Fiča in vpraša: »Kje so pa zidarji?« Komaj je to izgovoril, že skočita izza vogala dva z vrvcu k vratom, drugi pa zapro še vse izhode v notranjosti.

Nihče ni bil tako vesel kot Alenka.

»Tudi midva z Mirkom sva jim padla v past.«

»S čim naj se odkupiva?«

»Midva sva se z jedjo in pijačo.«

»Dobro, midva bova pa za cigarete in za tobak vrgla, kajne, Šmarčen?«

Vsakogar, kdor je prišel tiste dni gledat, kako stavba raste, so zidarji previdno zvabili in zapredli v svoje mreže. Le za ljudi, o katerih so že vnaprej vedeli, da ne bodo nič dali, se niso zmenili.

»Bajš, mislite, da mi res vsakega zažnoram, kdor koli pride,« je razlagal Fič Alenki. »Bajš, zidar ima dober nos. Hitro spozna človeka. Na mah ve, kje se spleča trnek vreči... bajš, bajš.«

Tudi na svojega mojstra zidarji niso pozabili. Čeprav je mnogo kričal nad njimi, vendar so ga imeli radi. »Nihče ne plača toliko kot naš mojster. Samo da bi tako siten ne bil.«

»He, he, zdaj ste me pa spet. Na svoje pravice pa ne pozabite. No, kaj hočete. Pijačo, cigarete ali pa priboljšek k plači v soboto?«

»Bajš, mislim, da bi nam zadnje prišlo še najboljš prav. Vse drugo že imamo.« Fič je pogledal delavce, če so vsi zadovoljni.

Čim bolj se je zidarjem delo bližalo koncu, tem bolj prijetni so bili dnevi. Mojster se ni več zdiral nad njimi. Redkokdaj je prišel pogledat. Pa še takrat se je le bolj s Fičem pogovarjal. Največ se je mudil v Jezernikovi kleti.

Zidarji so srečno končali z zidovi. Stare navade in zavest, da bodo odslej naprej nadaljevali začeto delo tesarji, sami pa da se bodo pomikali znotraj po kotih in čistili zidove, jih je gnala, da so prinesli smrečko, jo sami ovenčali ter pritrdili na vrh. Nekajkrat so zavriskali.

Fič pa je spet povzel besedo: »Naše delo je končano, predajamo ga vam, tesarji, da ga dokončate in spravite čimprej srečno pod streho. Če se bomo razumeli, boste tudi vi kar našo smrečko uporabili za svoj likof.«

Na ledini pred hišo so postavili tesarji močne stolice in začeli z dolgimi tesaricami obdelovati plohe, potem ko so potegnili žnoro. Zvezali so šperovce in nekega dne zarana se je zaslislalo kričanje. Začeli so postavljati streho. Zidarji, tesarji in še bližnji možje so prišli na pomoč. Jezernik pa je pobil ovco in pripravil vsem skupaj »likof«.

Naslednji dan, ko je bilo še dosti kruha od likofa, so prišli še otroci podajati opeko.

Stavba je bila pod streho. Mirkov in Alenkin dom je bil zgrajen. Še nekaj tednov so se pomudili zidarji, ga še očistili in prebelili.

Pred domom je uredila Alenka gredice. V sobe pa sta postavila pohištvo, ko jima ga je pripeljal stric. Dolgo sta poskušala in merila z očmi, kako ga bosta postavila, da bodo oči zadovoljne in da bo prostor čimbolj izrabljen. Kakor krojač, ko poskuša novo obleko na človeku, sta se mudila ob vsakem kosu pohištva. Potem sta uredila najprej kuhinjo, potem še spalnico.

»Alenka, glej, tudi zibelko je že stric poslal.«

»Oh, ta striček.«

»Kako pa ve. Saj se šele malo pozna.«

»Da, pod srčkom, očka, že utriplje mlado življenje.«

»Ti moja mamica...«

Na Primorskem med Gorico in Trstom, na sivem, kršnem Krasu stoji prijazna vas Škrbina. Njeni prebivalci so izključno kmetje, njihove hiše pa posejane po pobočju hribovja Gora. Vsak kmet ima lepo hišo in prostorno gospodarsko poslopje, obzidano z dvoriščem vred z visokim kamnitim zidom. V dom prideš skozi širok, obokan vhod — kolono — pokrit s streho, da so lesena, težka vrata zavarovana pred dežjem. Kraševci imenujejo taka vrata porton. Posestnik jih zvečer zaklepa, zjutraj odklepa, da je tako varen pred tatovi in klateti. Ob obzidju rastejo trte, lepo speljane na latnik. Ta razprostira senco po dvorišču, kjer se v toplih poletnih dneh hladijo in počivajo, jeseni pa visi na njem sladko črno grozdje, iz katerega pripravljajo vino, znani kraški teran.

Kraševce je zelo prirasel na svoj dom. Ne spraviš ga zlepa v svet. In če gre, zahrepeni z vso dušo nazaj — tja, kjer mu je tekla zibelka, kjer je v mladih letih sanjaril, kjer so mu slavčki v bližnji dolinici prirejali v večernih in nočnih urah sladke koncerte, kjer mu je kos s strehe naznanjal večer, kjer mu je kraška burja žvižgala ob oknu pesem v vseh mogočih tonskih višinah, da je v gorki postelji pod plahto laže in slaje zaspal. Srce mu je polno spominov na razne doživljaje, običaje in navade, bajke in vraže, zato mu sili nazaj, nazaj v kraški raj, kakor bi lahko rekli s pesnikom.

Na paši

Kateri Škrbinec se še v starosti z veseljem ne spominja, kako je kot mlad bosonog pastirček streljal na paši s kravjakom? Nabrali smo suhih kravjakov in jih na kupčku sežgali, da smo dobili ogorke. Zmočili smo ploščat kamen in položili nanj svetlorumene ogorke kravjaka ter udarili po njem z drugim primernim kamnom. Počilo je kot z možnarjem. To smo še večkrat ponovili. Če so streljali še sosednji pastirji, je pokalo, ko da sta se spopadli dve bojni patrulji. Ali pastirji streljajo s kravjaki še danes, mi ni znano, vem pa, da zganjajo kukca v hlevček in da streljajo zajčka.

Na primernem kraju izdolbejo plitvo jamico, ki jim pomeni hlevček. Dober meter

od hlevčka izkopljejo v krogu še tri do štiri manjše jamice. Igro igra štiri do pet pastirjev. Vsak ima meter dolgo palico, eden pa še kukca, žogo, ki si jo pastirji napravijo iz goveje dlake, ko snažijo živino s česalnikom. Igralci vtaknejo palice v odkazane jamice v krogu in čakajo kukca, ki ga skuša pastir s palico spraviti v srednjo jamico. Ta pastir se imenuje priganjač. Drugi pastirji v krogu odganjajo kukca s palicami od jamice, medtem pa skuša priganjač zasedeti prazno jamico katerega teh pastirjev. Če jo zasede, zamenjata mesti z lastnikom jamice. Če spravi priganjač kukca v hlevček, morajo branitelji jamice zamenjati. Pri tem ima priganjač spet priložnost, da lahko s svojo palico zasede kako prazno jamico. Če se mu to posreči, je naprej priganjač tisti, ki ostane brez jamice. Igra je torej nekako taka, kakor mestni otroci brusijo škarjice ali pa ponekod bijejo svinjko.

Še več užitka imajo pastirji s streljanjem zajčka. V zemljo vdolbejo celo vrsto jamic, drugo za drugo, in sicer toliko, kolikor je pastirjev. Ograde jih s kamenjem na obeh straneh in na zadnjem koncu. Prednji konec ostane odprt. Robovi jamic so v višini tal, zato se žoga lahko zakotali vanje. Vsak igralec dobi svojo jamico. Lastnik prve prične kotaliti žogo po jamicah, drugi pa čakajo ob svojih in ko se žoga v eni izmed njih ustavi, se takoj vsi razkrope razen tistega, v čigar jamici se je žoga ustavila. Ta je sedaj lovec; hitro zgrabi žogo, se vzravna in obrnjen proti igralcem zaukaže: »Stoj!« Razkropljeni igralci, zajci, na ta klic obstoje, se obrnejo proti lovcu in mirno stoje, tudi če žoga leti proti njim. Kogar žoga zadene, dobi kamenček v jamico. Če pa žoga zgreši, pride kamenček v lovčevo jamico. Nato kotali žogo po jamicah lastnik druge jamice in drugi pazijo, v čigavi jamici se bo žoga ustavila. Ko se žoga ustavi, se zopet vsi razkrope razen lastnika jamice, v kateri se je žoga ustavila. Sedaj je ta lovec in strelja; če zadene, dobi kamenček zadeti, če pa zgreši, dobi kamenček lovec. Nato kotali žogo lastnik tretje, četrte, pete jamice, dokler se ne nabere v kaki jamici toliko kamenčkov, kolikor so igralci določili v začetku igre. Igro izgubi tisti, ki se mu najprej napolni jamica z določenim številom kamenčkov. Temu naložijo potem kazen, da

mora na primer prenesti igralce tja in tja, splezati na drevo ali kaj drugega. Posebno radi določajo take kazni, ki vzbujajo smeh. V tem so pastirji zelo iznajdljivi.

Često splezajo pastirji na kako visoko drevo in gugajoč se na njem pojejo razne narodne pesmi. Napravijo si lok in streljajo z njim. Na cesti ob pašniku balinajo z okroglimi, pa tudi s ploščatimi kamni, na trati zbijajo pandolo. Pandolo je na dvojni stožec prikončena kratka paličica, ki jo postavijo na ozek kamen, da molj konec paličice navzven; po tem udarijo z dolgo palico, da zleti nato vrteč se visoko v zrak in precej daleč. Ta igra je nevarna; da pandolo koga ne zadene, jo je treba igrati zelo previdno.

S takimi igrami se škrbinski pastirji zabavajo ob čredah na pašnikih, ograjenih s kamnitim zidom. Kmetje namreč rujejo kamenje iz pašnikov in jih izravnavajo z zemljo, ki jo kopljejo po dolinicah. Pri tem nastale jame zasipavajo z nabranim kamenjem in ga zagrinjajo z debelo plastjo zemlje, ki jo posejejo s travnim semenom. Če naberejo več kamenja, kot ga zasujejo, obzidajo z njim pašnik, kar pa ga pri vsem tem še ostane, ga spravijo v velike kupe, ki jih imenujejo griže. Tako so si Škrbinci izboljšali travnike in napravili senožeti. Čim bolj je bil pašnik kamnit, tem več griž je na njem.

Griže pa niso mrtve. V njih se skrivajo gadje in modrasi, kače črnice, belouške in goži, zato se pastirji ogibljejo griž, kolikor se le morejo. Vendar si v kaki primerni griži sezidajo hišico, v katero se zatekajo ob dežju in ob nevihtah. Zato je skoraj na vsakem pašniku in senožeti večja ali manjša kraška planšarska koča. V njih jeseni kurijo in pečejo krompir, repo in kostanj. V grižah se skrivajo tudi kuščarice in zelenci ter razna druga golazen. Pastirji si pripovedujejo o njih razne bajke. Zato imajo posebno mlajši, nezkušeni pastirji pred kačami in zelenci velik strah. Tako pravijo, da gorje tistemu, ki bi si upal razdražiti večjo, posebno starejšo kačo. Ta bi ji gotovo ne ubežal. Razdražena kača bi si vtaknila rep v gobec, se zvila v kolo in se zakotalila za njim ter ga tako dohitela. Če kača požre živega zelenca, ji ta pregrizne želodec in trebuh ter uide. Zelenec se zarije pastirju pod boso nogo in ga vgrizne v stopalo, če ga razdraži. Take govorice krožijo med pastirji. Strahopetci jim verjamejo, drugi pa vedo, da je vse izmišljeno.

V grižah gnezdiijo tudi ptiči, pa tudi lisice in podlasice se skrivajo v njih. Ob sončnem vremenu prilezejo lisičke iz brloga na vrh griže in se na soncu igrajo.

Na Krasu je vse polno kljunatih žuželk škrtatov, ki se poleti na jesenovih vejah sončijo in glasno prepevajo svoj džin, džin, džin, džin, džin — džin, džin, džin, džin, džin, džin! Čeprav ni dosti vode, je vendar mnogo muh in obadov, ki pikajo ljudi in živino. Komaj zasliši živina škrtatanje škrtatov, že dvigne rep in se razkropi po grmovju, kjer se smuka sem in tja, da se otrese muh in obadov ter ubrani njihovih pikov. Pastir steče za njo in jo zganja. Prepričan je, da so škrtati s škrtatanjem krivi, da mu je živina zbežljala. Zato jih po nepotrebnem sovraži.

Leta 1909 je zadela Škrbince nesreča prav posebne vrste. Bilo je toliko kobilic, da so pretile uničiti vse pašnike in senožeti ter žito in druge pridelke na njivah. Zato je tedanji goriški deželni zbor zaukazal občinam in šolam, naj jih pobijajo. Šolam je oskrbel potrebne petrolejske posode in plačeval liter nabranih kobilic po dve kroni. Škrbinska učitelja sta vsak dan ves mesec vodila šolske otroke po pašnikih, senožetih in polju ter nabirala z njimi kobilice. Zmerili so jih na litre, jih stresli na kupe in jih poparili z vrelo vodo. Nato so jih posušili, stolkli in zmleli v moko za kokošjo pičo. Pastirji so delali isto. Vsi skupaj so jih nabrali več stotov. Kobilic je

Kraška vas Škrbina. V ospredju pašnik z grižo, dalje pokošena senožet, potem njiva z ajdo, travnik in vrtovi. V ozadju pašniki in hribi, porasli s šestdeset let starimi borovci.

bilo kakih osemnajst različnih vrst, med njimi največ rumenih konjičkov in temnordečih kobilic, ki med letenjem čvrče. Deželni zbor je sestavil iz njih zbirko-kobilic in jih razposlal šolam kot učilo z navodili in nasveti.

Pastirji pasejo živino dopoldne in popoldne, zvečer pa jo odženejo domov in jo napoje na kalih. Kali so luže, ki imajo dno z ilovico na debelo zadelano in s kamenjem obloženo, da drže vodo. Takih kalov je v Škrbini več. Voda se steka vanje z bližnjih vzpetin in potov. Čeravno je prepovedano vsako kaljenje vode v kalih, se vaška mladina rada koplje v njih.

Pitno vodo zajemajo Škrbinci iz vodnjakov, ki se polnijo ob deževju s kapnico ali strešnico. Ta voda priteka v vodnjake s streh po žlebovih in ceveh. Ker na Krasu ni izvirkov in rek, ima vsak posestnik svoj vodnjak. Razen teh pa je na sredi vasi še velik skupen, občinski vodnjak. Nadzidek je iz rezanega kraškega kamna in zaprt z močno železno mrežo. Okrog vodnjaka je široka terasa z nizkim nadzidkom. Tu se v poletnih večerih zbira vaška mladina in prepeva.

Obličaji in navade

Kraševcec pravi: »Vsaka vas ima svoj glas.« Tako ima tudi Škrbina svoje posebne običaje in navade. Še pred kakimi tridesetimi leti so imeli Škrbinci navado, da so se po maši ustavili pred cerkvijo in poslušali ukrepe občinskih mož, ki jih je razglašal občinski sluga. Fantje so se postavili na vidna mesta in opazovali dekleta, ki so prihajale druga za drugo iz cerkve. Kakor fantje, tako so tudi dekleta bliskala z očmi. Pridruževali so se drug drugemu in se spremljali domov.

Po popoldanski službi božji, ki ji Škrbinci pravijo molitev, so se fantje in dekleta sprehajali po cesti, ki drži skozi vas, med spodnjim in zgornjim pilom, to je zidanim znamenjem Matere božje v obliki oltarčka. To je bila škrbinska promenada. Starejši fantje in mlajši možje so balinali v vaški gostilni, možakarji so modrovali pod orehi in latniki, mamice pa kramljale blizu njih. Taka je bila nedeljska zabava v Škrbini.

Ena nedelja v letu je bila odločena za ples. Že zgodaj spomladi so začeli ugibati, kateri fantje bodo priredili ples, v kateri gostilni, katere godce bodo najeli in katera dekleta bodo plesala prvega. Ugibali so tudi, ali je kako dekle v nevarnosti, da jo fantje za-

pijejo, to je, da si med seboj obljubijo, da z njo ne bo nihče plesal. Da je obljuba bolj držala, so spili nekaj litrov vina v gostilni na up. Kdor je obljubo prelomil, je plačal, če so jo pa vsi držali, so račun pa plesu poravnali vsi skupaj.

Ples je priredilo do osem domačih fantov, ki so se imenovali partnerji (družabniki), in sicer prvo nedeljo po velikem šmarnu v gostilni sredi vasi. Gostilničar je bil brez leve roke. Izgubil jo je bil že kot deček, ko je stikal za ptičjimi gnezdi v grizah in po zidovju, pa ga je pičil gad. Da so ga rešili, so mu v bolnišnici odrezali roko v komolcu. Takemu invalidu pravijo Škrbinci krumpec. Zato so gostilno imenovali Pri krumpčevih.

Partnerji so naročili godbo v Privlačini in si izbrali dekleta za prvega, to je za prve tri pleske, ki jih plešejo le partnerji. Na določeno nedeljo so pričakali godce na Železnih vratih, čez katera se pride iz Vipave v Škrbino, in jih pogostili s kruhom, sirom in vinom. Po pogoščenju so se dvignili in zagodli koračnico. V vasi je zašumelo: »Godba prihaja.«

Vaščani so ravno prihajali od maše, ko so godci prišli v vas. Ustavili so se pod orehom pred gostilno, se postavili v krog in zagodli. Vse je pospešilo korake, pritekli so otroci, prihiteli fantje in dekleta, približali so se možje in žene. Vsi so radi poslušali godbo in opazovali Pepeta iz Privlačine, ki je plesal v krogu z viržinko v ustih in z nageljnom v gumbnici.

Pepe je bil srednje velik, suhljatega obraza in rdečih lic, oblečen v črne, ozke hlače in v oguljen frak, pokrit s pokvečenim cilindrom, okrašenim s cveticami, ki si jih je nabral med potjo. Ko je hodil in plesal, je nagibal glavo po strani na levo in desno, brado molil naprej in nekoliko zakravljeneye oči metal po občinstvu, posmehujoč se zdaj temu, zdaj onemu dekletu. V roki je vrtil tanko paličico in mahal z njo po zraku. Svoj čas je končal osem gimnazij, a se mu je pozneje zmešalo. Zdaj je spremljal godce na plesu in skrbel za to, da je bilo plesišče vedno poškrppljeno. Zato je lahko pil in jedel z godci zastonj ter plesal, kadar in kolikor se mu je ljubilo. Plesal je izvrstno, vendar pa dekleta niso rada plesala z njim, toda odreči si mu ni upala nobena, ker bi jo bil sicer oklofotal.

Plesišče je bilo leseno, štirioglato in ograjeno. Imenovali so ga »barjar«. Ob vходу je

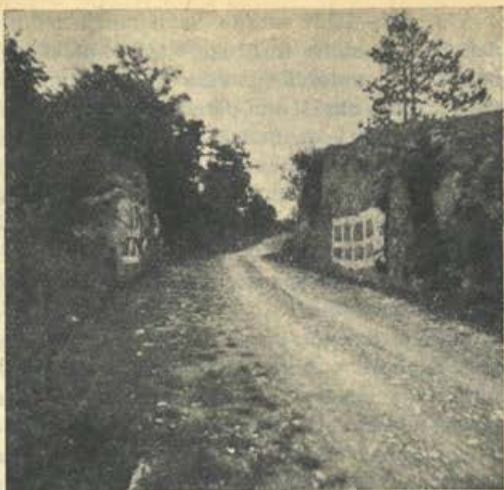
bila blagajna, kjer so se dobile vstopnice za vsak ples posebej. Godba je zasedla odkazani prostor in partnerji so stopili z dekleti na plesišče. Obhodili so ga v parih drug za drugim, godba je zaigrala in zavrteli so se po prostornem plesišču. Dekleta, ki so plesala prvega, so bila v novih oblekah in ponosna na to. Ni bilo dekleta, ki bi si ne bila želela biti na njihovem mestu. Po končanih treh plesih so jih partnerji pogostili s kozarčkom vina kar na plesišču.

Nato se je pričel ples za vse. Partnerji so po vrstnem redu stražili vhod, spuščali par za parom na plesišče in pobirali plačane vstopnice. Vstopnino je plačal fant za vsak ples sproti, plesalka pa je bila prosta vstopnine. Po končanem plesu so morali zapustiti vsi plesalci plesišče ob izhodu, pri vходу pa so že prihajali drugi plesalci. Ko se je plesišče napolnilo, je godba spet zaigrala. To se je ponavljalo tja do polnoči.

Plesišče je bilo okrašeno in razsvetljeno z raznobarnimi balončki. Nad njim je bil latnik, poln žlahtnega, a še nezrelega grozdja. Zato je bilo plesišče ponoči bajen prostor, ki ga fantje in dekleta niso tako hitro pozabili. Kako hudo je moralo biti dekletu, ki so ga fantje zapili, da ni mogla plesati. Zato se je užaljena in osramočena odstranila in odšla domov, kjer je bridko jokala. Tako so skrbinski fantje krotili ošabnice. Katero so nameravali zapiti, to so skrbno skrivali. Vaščanke so pa potem o zapitem dekletu skoraj vse leto govorile, ji nekatere privoščile, druge jo pa pomilovale. Govorjenja ni bilo ne konca ne kraja tudi o vsem drugem, kar se je in se ni zgodilo na plesu.

Na pustni torek zvečer je bil ples s harmoniko. Tudi ta ples so prirejali fantje po medsebojnem dogovoru. Ta dan so se prireditelji našemili in se vozili po vasi ob igranju na harmoniko. Dražili so otroke, šalili se in delali razne burke. Na vozu sta bili šemi ženin in nevesta. Ženin je sedel na sodčku, v katerega so nabirali vino, nevesta pa je pestovala koš, v katerega so letele klobase in jajca. Tako so si fantje priskrbeli dobro večerjo, na katero so povabili tudi svoja dekleta. Ples je trajal do polnoči.

Skrbinski fantje so bili gospodarji noči od desetih dalje. Gorje mladeniču, ki bi se bil drznil iti po tej uri ponoči po vasi, posebno še pod dekletovo okno, dokler ni plačal fantovščine, to je vina in jedi starejšim fantom.

V skalo vsekane prelaz vrh Železnih vrat, ki drži s Krasa v Vipavsko dolino.

Višina fantovščine je bila odvisna od fantovih gmotnih razmer in so jo plačevali navadno na Štefanovo. Tedaj so fantje sprejeli mladeniča medse, se z njim pobratili in mu dovolili, da se je smel z njimi družiti in biti ponoči tudi čez deseto uro zunaj na vasi. Tako je postal mladenič fant z vsemi fantovskimi pravicami v vasi.

Fantje so se čutili odgovorne za red v vasi. Često so si pa privoščili razne šale. Dekletu, ki se je preveč prevzela in ni govorila z vsakim fantom, so narisali ponoči na steno pod okno spakodranega fanta ali kako spáčeno žival ali pa ji obesili na hišna vrata ohrovt (vrzoto), ki je imel v vasi poseben, sramotilen pomen. Nad dekletom so se maščevali tudi kako drugače in v tem so bili zelo iznajdljivi.

Najlepša pa je bila navada, da so fantje peli po vasi svojim dekletom. Ko se je na vasi zaslišalo fantovsko petje, ni bilo nobeno dekle tako trudno, da bi ne skočilo iz postelje k oknu in vleklo na ušesa, ali je med pevci tudi njen fant. Največkrat so se ustavili ob občinskem vodnjaku sredi vasi in peli, dostikrat tudi do polnoči.

Fantje so skrbeli, da so prvega maja postavili sredi vasi mlaj. Dekleta so spletla velik venec, ga okrasila z rožami in pomarančami in ga nataknila na vrh dolgega droga, ki je bil olupljen in kačasto ovit z zelenjem. Fantje so ga postavili trdno pokonci in pustili, da je ves mesec pričal o mladostnem veselju vaških deklet in fantov.

Ko se je dekle možilo, so ji fantje nakladali balo, postelje in drugo opravo, obleko in perilo. Vrh naloženega voza je sedel po navadi otrok z okrašenim petelinom, pred vozom pa so šli fantje in peli. Na ženinovem domu so znosili balo v odkazano sobo. Napravili so posteljo in jo postlali. Često so jo sestavili tako, da se je že prvi večer, ko sta šla spat ženin in nevesta, pod njima podrla. Fantje so bili pri tem pogoščeni na ženinovem in nevestinem domu.

Bila je navada, da so revnejše neveste po vasi nabirale v balo. Kaka starejša žena je spremljala nevesto od hiše do hiše in nosila vrečo, nevesta pa koš. Često sta nabrali slanine, klobas, pšenice in koruze ter drugega živeža, da sta bila novoporočenca z vsem tem preskrbljena tudi leto dni.

Čeprav se je večina deklet poročala z domačimi fanti, se je vendar katera poročila tudi v tujo vas. Ko je hotel ženin odpeljati balo in nevesto, so mu domači fantje zgradili pot. Spustili so ga naprej le, ko je nevesto odkupil z vinom in denarjem. To so imenovali »šrang«.

»Sagro« imenujejo Škrbinci domač cerkveni praznik, ki je na dan sv. Antona Padovanskega. Ta dan pride na obsejni prostor pred cerkvijo mnogo branjevcev z vsem mogočim blagom kakor na kaki božji poti. Okrog njih se gnete ljudstvo kot mravlje v mravljišču. Možje in žene kupujejo blago za obleko in perilo, fantje dekletom srčke, na katerih so papirnati trakovi z različnimi zaljubljenimi napisi. Otroci kupujejo kolače in piščali, ki se začno takoj oglašati in ne utihnejo tja do poznega večera.

Na domači cerkveni praznik, o božiču in o veliki noči so imeli v cerkvi zlato monštranco in zlat kelih. Zato so Škrbinci cerkev ponoči zastražili, in sicer tako imenovana vaška straža, domačini, ki so se vrstili po dva in dva, dokler niso prišli vsi na vrsto. Znamenje straže sta bila dva srednjeveška meča, ki sta krožila od hiše do hiše. Zato so imenovali to stražo »rundo«.

Na sveti večer, ko so čakali polnočnice, so se igrali otroci tombolo za orehe in lešnike, oče in mati pa sta pekla kostanj na železni razbeljeni mreži na ognjišču. Ognjišče je za Kras zelo značilno. Pokrito je z obokom, ki ima spredaj in ob straneh napo, to je eno ali dve leseni polici. Pod ognjiščem je shramba za drva, na sredi ognjišča pa gori ogenj. Ob

železnem zglobovniku so naslonjena drva, da tako dobe dovolj potrebnega zraka. Na koncih zglobovnika je pokončen železen drog s koškom, v katerega postavljajo steklenice vina (terana). Okrog ognjišča so klopi, na katerih sedi družina in se greje ob ognju. Zadaž nad ognjiščem je širok dimnik, v katerem prečkajo in sušijo svinino — kraške pršute in klobase.

Veliki teden obmolknjejo zvonovi, iz zvonika se oglasi raglja, ki ji pravijo Škrbinci »drdra«. Ta ropoče do velike sobote. Otroci si svoje drdre sami napravijo. Z njimi drdrajo na velikih četrtek in petek po končanih molitvah pred cerkvijo. Na stotine ragelj se oglašajo v različnih tonskih višinah. Ragljanje se razlega po cestah in odmeva od hišnih sten.

Ko na veliko soboto spet zazvone zvonovi, si dekleta, ki imajo pege po obrazu, umivajo obraz z vodo, v kateri so skuhale velikonočne pirhe. Prepričane so, da jim ta voda ob tem času odpravi pege. Isti dan popoldne je blagoslov velikonočnih jedi v cerkvi. Dekleta jih nesejo v jerbasih (plenirjih) na glavi. Ko se vračajo od blagoslova, hoče vsaka biti prva iz cerkve. Zato se pri cerkvenih vratih gnetejo, da marsikateri pade jerbas z glave. V vasi je namreč vera, da se bo dekle, ki pride prva iz cerkve, še tisto leto poročila.

O veliki noči so imeli včasih otroci posebne igre. Drug drugemu so sekali pirhe in pomaranče. Pirhe so sekali tako, da je eden držal jajce v pesti s stegnjenim palcem in kazalcem, tako da je nastala ozka reža, skozi katero se je komaj videlo jajce. Sekač si je ogledal odprtino, pomeril in zalučal krajcar (dinar) skozenj v jajce. Če je ostal denar v jajcu, tudi če ga je otrok zasukal z odprtino navzdol, je bilo jajce sekačevo, če pa ne, sta bila jajce in kovanec otrokova. Mnogo novcev je priletelo v prste namesto v režo med njimi, mnogo tudi mimo roke na tla. Vsi ti so bili otrokovi, ki se za bolečine na prstih ni zmenil, le da je dobil čim več denarja. Pomaranče so sekali na tleh iz različnih razdalj.

Kraški teran je dobra pijača po veliki noči; do tedaj se mora mediti, kakor pravijo Kraševci. Zato o velikonočnih praznikih vabijo drug drugega v kleti na pokašanje terana. Čas je srečno izbran, ker se ob boljši hrani lažje pije. Vsakdo pričakuje hvale in se priporoča za dobre kupce. Zmotil bi se pa, kdor bi mislil, da se na teh pokašnjah opijejo. V Škrbini ne zaletiš na pijačo. Ljudje poznajo

učinek vina in se znajo vzdržati čezmernega pitja. Sploh je znano, da je v vinorodnih krajih manj pijancev kakor v krajih, kjer trta ne raste.

Na večer pred sv. Ivanom okrasijo okna s šopki ivanjščic, na križiščih pa zažigajo kresove, čez katere skačejo otroci.

Praznik vseh svetih imenujejo Škrbinci »vahte«. Ta dan hodijo otroci od hiše do hiše, kjer jih obdarujejo z orehi, lešniki in s kruhom, često celo z denarjem. Pravijo, da vahtajo; dar pa imenujejo vahtič.

Na večer pred Miklavžem nosi Miklavž škrbinskim otrokom orehe, lešnike, kostanj, pomaranče in fige, redko kaj drugega. Tu ni razkošnih Miklavževih darov.

Škrbinci so zelo umni kmetovalci. Na isti njivi pridelajo v enem letu dva do tri pridelke. Skrbe, da vsak košček zemlje čim bolj izkoristijo. Delo imajo za molitev, zato ga pričnejo v božjem imenu. Ko s krampom prvič zamahnejo, rečejo: Sveti križ božji! Preden poženejo vprežene voli, napravijo pred njimi z bičem na tleh križ in rečejo: Sveti križ božji! Vere na zunaj ne kažejo bogsigavdi kako očitno. Imajo jo v srcu. Zato med njimi ni tercialk.

Ko Škrbinec umre, ga ponoči varujejo. Že na večer se pri njem na domu zberejo bližnji in daljni sorodniki ter bližnji sosedje. Tu molijo in pojejo, se pogovarjajo in si pripovedujejo razne pripovedke, vraže in bajke. Sorodniki jih pogoste z vinom in kruhom ali tudi z žganjem. Tako mine noč. Zjutraj gredo spet na delo.

Ko jeseni poberejo koruzo, si drug drugemu pomagajo ličkati ali slačiti koruzo. Često se zbere okrog visokega kupa koruze tudi do trideset ljudi. Mladina poje in starina si pripoveduje vaške čenče. Ko si pripovedujejo pripovedke in legende ali pa govore o vražah in bajkah, vse mirno poslušajo, le ličkanje šumi. Celo otroci, ki so malone že pozaspali, se predramijo in skrbno vlečejo na uho vsako besedo. Tisti večer ne zaspe več, ker jim pripovedovanje spet in spet živo stopi pred oči.

Pripovedke, vraže in bajke

Za greh, ki so ga Kraševci napravili Kristusu in sv. Petru, ko sta potovala čez Kras, trpe tudi Škrbinci pomanjkanje izvirne vode. Legenda pravi, da sta vročega poletnega dne

potovala čez Kras sv. Peter in Kristus. Trudna ležeta v senco ob reki, ki teče z zgornjega Krasa na spodnji Kras mimo vasic Pliskovice in Velikega dola, Brij in Gorjanskega proti Brestovici. Ker sta trudna, trdno zaspita zraven nahrbtnikov. Mimo pride Kraševce, pobere iz oprtnikov pršut in vanju naloži kamenja, da sta bila prav tako težka kakor prej. Ko sta se popotnika zbudila, sta hotela malicati, a pršuta ni bilo. Sv. Peter se je razjezil in prosil Kristusa, naj Kraševce za to dejanje kaznuje. Kristus je po dolgem Petrovem nadlegovanju zaukazal reki, naj se z vsemi studenci pogrezne v zemljo. Od tedaj naprej nima Kras izvirkov in ne tekočih voda na površju zemlje, pač pa pod zemljo. Podzemeljska tekoča voda se dobro sliši po močnem, dolgotrajnem deževju v jamah globonicah, ki jih je na Krasu vse polno.

Namesto vode imajo Kraševci dobro vino. To pridelajo v vinogradih, ki jih imajo na Kraški planoti in v Vipavski dolini. Na Krasu pridelajo teran, v Vipavi pa belo vino.

Še danes kroži v Škrbini mnogo bajk in vraž. Vanje pa ne verjamejo več tako, kakor so verjeli pred kakimi petdesetimi leti. Tedaj si jih še niso znali razložiti, zdaj pa imamo vraže za naravne pojave; obrazložimo in pojasnimo si jih z znanjem, ki si ga pridobimo v šolah in s samoizobraževanjem.

Tako si vražo, da skovikanje sove in njeno trkanje na okno pomeni smrt, razlagamo takole: Sova je nočna ptica, ki podnevi spi v kakem skrivališču, ponoči pa odide na lov.

Planinska koča na Trstelju (643 m nad morjem) na Krasu.

Notranjost kraškega dvorišča (borjača). Pred hišo z balkonom (gankom) vodnjak in latnik (trta), na levi v ozadju odprt portal (kolona).

Zre vse od zajčkov, miši in podgan pa do ptičev in hroščev; tudi vešč ne zameta. Vrabel spe na drevju okrog hiš, zato se približa hišam. Vešče, nočni metulji in hroščki silijo k svetlobi. Okna bolnikove sobe, v kateri gori po navadi celo noč luč, se razsvetljena, zato se na njih nabirajo vešče. Te opazi sova, ki se klati okrog hiš; približa se oknu in s krivim kljunom lovi ta mrčes. Pri tem trka po oknu kakor kokoš, ko lovi na njem muhe. Nočno skovikanje si razlagamo tako, da se posebno spomladi, ko se sove pariyo, samec in samica kličeta.

Mrtvaška ali večna ura je hrošč kuček v starem lesu in v zidovju, v katerem so trske lesa. Hrošč, ki ga imenujemo tudi trdoglav, prevrtava stari les, pri tem pa z vratnim ščitkom, ki je zelo velik, trka ob les, kakor tiktaka žepna ura. To tiktakanje, podobno tiktakanju žepne ure, zasliši navadno najprej bolnik, ki ponoči bedi, ker ne more spati. Tudi živčevje ima bolj napeto kot zdrav človek, zato je dovzetnejši za vsak šum. Razen tega sta okrog bolnika mir in tišina. Zato je razumljivo, zakaj ravno bolnik zasliši mrtvaško uro prvi.

More so se branili Škrbinci tako, da so narisali na vrata spalnice morsko zvezdo z eno samo potezo. Ljudje, ki jih je mora ponoči že večkrat tlačila, pripovedujejo, da jih je začela tlačiti najprej na prsih, potem na rokah in nogah ter da jim ni dala niti dihati. Dušila jih je. Kdor ima več fantazije, celo

pravi, da so se mu na roki poznali njeni zobje. Mora tlačiti spečega človeka po navadi takrat, ko drži roke na glavi ali na prsih. V tem položaju teži kri proti srcu. Človek ima lahko tudi srčno hibo ali kako napako v žilah. Kdor je utrujen, mirno obleži in se prav kmalu zgubi v polsnu. Kri se mu umiri in za hip zastane, kar občuti kot velikansko težo, ki mu zapira sapo. Naj se še tako napenja, ne more tega premagati, zato prične stokati. Roke ima blizu ust, zato jih v sanjah lahko ugrizne. Tako se po navadi prebudi in zapazi na roki odtise zob, a ne morin, temveč svojih.

Kolcanje je v tesni zvezi s prepono, ker je to v presledkih se ponavljajoči krč prepone, ki nastane po mrzli jedi ali pijači, na mrzlem zraku, večkrat tudi po smehu in joku. Kolcanje odpravimo, ako ležemo in izpijemo malo sladke vode. Pomaga tudi, če sapo toliko časa zadržujemo, dokler moremo. S tem se prepona spet izravna. Tako vidimo, da kolcanje ni v nobeni zvezi z opravljanjem.

Če ima krava krvavkasto mleko, pravijo, da jo je sesala kača belouška. Res dobimo belouško pogosto v hlevu, a ne pride sesat krave, temveč loviti miši in podgane, s katerimi se hrani. Če ima krava rdečkasto mleko, se je kaj prehladila ali pa kako drugače obolela.

Kakor drugod, tako so tudi Škrbinci verjeli v čarovnice. Če se prašič ni redil, kakor bi se bil moral, če je otroka bolela glava, če se je mleko zjedalo in če se maslo ni hotelo hitro napraviti, vsega so bile krive čarovnice. Jezili so se nanje, ne pa na tistega, ki je bil res kriv. Da se mleko zjeda ali pa da se maslo noče napraviti, je povečini kriva gospodinja sama, ker nima čistih posod. Mleko sestoji iz vode, mlečnega sladkorja, raznih soli in tolišč, ki plavajo v mleku v obliki drobnih kapljic, zavitih v tanko mrežno iz kazeina. Kazein je beljakovina, ki rada skrkne. Ker so toliščne kroglice specifično lažje, splavajo na površje in se strnejo v smetano, če mleko miruje. Če je mleko dalj časa na zraku in celo v nečisti posodi, se mu začne sladkor spreminjati v mlečno kislino. Pri tem skrkne kazein in se s toliščo vred izloči kot skuta. V zraku in posebno v umazani posodi so očetne glivice, ki jih imenujemo glive kisovke. Te kisajo mleko. Zato moramo imeti mlečne posode zelo snažne. Mleka ne smemo hraniti na prahu, s katerim

prihajajo glive kisovke, in ne na toplem, temveč na hladnem, ker gorkota pospešuje razkrajanje. Pinjo in posode za maslo moramo skrbno čistiti in jih večkrat razkužiti, to je pomiti s sodo. Pred vsako molžo operimo kravi vime z mlačno vodo, ki jo prinesimo v hlev v posebni posodi in ne v molzni golidi, ker bi se sicer nesnaga z vimena prenesla v golido.

Mnogo je še ljudi, ki se boje lučk na pokopališču in na močvirnih krajih. Nekateri mislijo, da so te lučke rajni, drugi, da so večše coprnice, spet drugi vidijo v njih razne strahove. Toda vse to so čisto naravni pojavi. Če na kalu podrezaš s palico v blato, kjer pod vodo gnijejo razni rastlinski in živalski odpadki, uhajajo iz blata mehurčki. V njih je plin brez barve in vonja. Če ga prestrežemo in prižgemo, gori s svetlim plamenom. Pri mestu Bakuju ob Kaspijskem morju uhaja tak plin v velikih množinah iz zemlje in gori z močnim plamenom. Domačini ga imenujejo svetli ogenj. Ta plin je močvirski plin ali lahki ogljikovodik, ki mu pravijo tudi metan. V vlažnem gozdu, ob kraju kalov, na pokopališčih in v obcestnih jarkih ter drugih močvirnih krajih, kjer gnijejo deske, šibe, palice, listje in drugi rastlinski in živalski odpadki, pokriti z vlažno prstjo, nastaja močvirski plin ali metan. Sonce podnevi segreje zemljo, ki se zaradi toplote širi in suši. Zemlja poka in po luknjicah se nabira vedno več in več močvirskega plina, zato njegova napetost raste. Ponoči se zemlja ohlaja in krči ter stiska v luknjicah nabrani plin, ki dobi tako še večjo napetost. Zato išče izhoda in uhaja z veliko silo na površje. Pri tem se drgne in segreva, da se na površju zemlje lahko vžge kakor pri Bakuju. Pri tem lahko slišimo tudi poseben prasket, kajti če se močvirni plin pomeša z zrakom, poka. Zvečer prihajo lahne sapice in gibljejo te lučke v smeri vetra. Zato ni nič čudnega, če gre taka lučka za človekom, ker ko hodi, teče ali se vozi, giblje zrak in dela veter, ki piha vedno v smeri njegove poti, kar nam lepo kaže cestni prah za drvečim avtomobilom. Druge lučke so žuželke kresnice in često tudi izpodnebni utrinki. Prav mnogokrat zagledamo ponoči kraj gozda ali v gozdu cel kres, ki nas prvi hip hudo ostraši, ko se pa prikazni približamo, ne vidimo nikakega ognja več, temveč le kup gnilega, razpadajočega lesa, ki se ponoči sveti ali fosforescira. Morska mesečinka, ki jo pri-

števamo med morske živali mehovce (klobučnjake), se v temni noči na morski površini svetlika.

Za Kras prav značilno je, da se v poletnem času nenadoma privzdigne pokrov na vodnjaku. Pravijo, da se duša kakega rajnega vica in daje posebna znamenja. Kraški vodnjaki so povečini s pokrovom dobro zaprti, da vetrovi ne nanosijo vanje prahu in druge nesnage. V vodnjaku sta voda in zrak hladna, zato je zrak stisnjen in zavzema manjšo prostornino. Ko sonce segreje zunanji zrak, ki se zaradi toplote razredči in razširi, se tlak na pokrov vodnjaka zmanjša. Hkrati se pokrov segreje in od njega se segreje tudi zrak v vodnjaku, s tem pa se razredči in razširi, da dobi večjo napetost in potrebuje več prostora. Zato privzdigne pokrov, da uide nekoliko zraka na plan in se pokrov spet povezne.

V predpustu narede škrbinska dekleta tri voščene podobice: ena pomeni dečka, druga deklico, tretja pa zmoto. Denejo jih v skledo mlačne vode in zavrtje vodo z roko. Tok vode jih zajame in če plava deček za deklico, je dobro znamenje, bo poroka. Če plava deklica za dečkom, bo težko kaj. Če pa plava zmota vmes, ne bo nič. Vemo, da je sredobežna sila večja, če se telo vrti v večjem krogu ali če ima večjo gmoto (težo). Če dekleta napravi deklico iz več gmote kot dečka ali če jo dene bolj k robu skleda, se deklica vrti zaradi večje sredobežne sile naprej in za njo plavata deček in zmota. Škrbinska dekleta to vedo, zato je v Škrbini prav malo neporočenih tet.

Stefan Steiner

Topoli

Topoli!

Med vami bi hodil,
nikoli drugje,
višine bi brodil
kot vaše glave
in vrtal globine
kot vaše noge!
In vi bi šumeli
napev, ki ne mine
nikoli
iz vej vaših smelih...
Topoli...

Ob vašem petju
bi bliže bil razodetju,
skrivnost bi v višinah
bila mi jasnejša,
resnica v nižinah
bila bi svetlejša.

Današnja Sežana šteje približno 2500 prebivalcev, z okolico — Orlek, Dane, Šmarje in Lipica — pa še približno tisoč več. Po narodnosti so večinoma Slovenci, vmes so pa tudi Hrvati, Srbi, Italijani, Nemci in morda še kak Romun, Oger ali Turek. Prebivalci so zaposleni po raznih trgovskih podjetjih in pri obrtnikih, največ pa je seveda kmetovalcev. A ti bi bili radi vsi gospodje. Posebno ženske se, če se le morejo, rade odtegnejo težkemu kmečkemu delu. Najrajši bi bile vse uradnice, kar pa najbrž ne bo šlo. Mnoge take gospodične so jo še pred priključitvijo odkurile čez Farnetiče (sedanja meja Svobodnega tržaškega ozemlja) misleč, da se tam cedita med in mleko. Mnoge so se že vrnile, ker so sprevidele, da je treba povsod trdo delati, kdor hoče živeti. Nasploh se je precej tukajšnjih prebivalcev izselilo, povsem brez sile in potrebe, večina pa jih je ostala doma, zadovoljna z razmerami.

Glede naravnih lepot je Sežana podobna drugim kraškim krajem. Tu pa tam rasto borovi in jelovi gozdički, drugod pa so trde kraške skale in pusti pašniki. Prave rodovitne zemlje je le malo, še največ od Sežane proti Šmarju v tako imenovanih Krvicah in ob novi železniški progi Sežana—Dutovlje. Nekaj ograd, njiv, vinogradov in rodovitnih travnikov je sad dela tukajšnjih pridnih kmetov, ki so si z leti in z velikim trudom pripravili nekaj bornih koščkov rodovitne zemlje.

Med dolinami in tako imenovanimi naravnimi vrtinami so znamenite: Draga pri Orleku, v kateri cveto redke cvetlice, imenovane žvenkljice, ki so rumene barve in imajo zelo močan in prijeten duh; dalje Slinji dol v bližini sežanskih Dan in Leskovec nedaleč od Sežane ob bazoviški cesti.

Dokaj ima sežanska okolica lepih podzemeljskih jam, ki pa še niso povsem znane. Koliko lepih kapnikov in raznih podzemeljskih žuželk in polžev so že raziskovalci jam znosili iz njih! Jame so večinoma lahko dostopne, da moreš skoraj brez truda in posebne nevarnosti vanje. Dobro znane jame iz okolice Sežane so Koblarska jama, Krnevice, Puševica, Golobnica, Golokračna in Markove Kanjaduce, po kateri pod zemljo teče znamenita reka Timav.

Izletnik, ki nima rad visokih gora, lahko obleze nizke hribe, kakor so Tabor, Planina, Sedovnik, Sablanica in Teranovci, s katerih bo imel lep razgled na bližnjo in daljno sežansko okolico. Za tovariša bo imel lahko hitronosega zajčka; tudi z botro lisico se bo včasih srečal. Le ljubeznive srnice ne bo zlepa videl. Slišal bo lahko slavca in si za klobuk pripel šopek kraških poljskih rož.

Sežanski sejmi

Odkar drži državna cesta iz Trsta skozi Sežano v severne kraje, je Sežana velikega pomena za trgovino in sploh za tujski promet. Vrata v lepšo prihodnost so ji tako rekoč na stežaj odprta. Res, da se je včasih prej priklatil v Sežano čez hribe in doline — ker Sežanci takrat še niso imeli takih cest kakor dandanes — kak branjevec ali krošnjar ali pa prišel za nekaj dni na oddih kak zakoten pisar ali birič kot poletni letoviškar, toda to ni bilo nič v primeri s poznejšim trgovskim in tujskim prometom.

Znano je, da so Sežanci nekdanj kupovali in zamenjavali in prodajali razno blago domačega izdelka, kot platno, muslin, klobuke, sveče, sadje in drug drobiž. Zogarjev Jape je celo prodajal kolačke in srčke iz lecta, Matija Šonc pa pečen kostanj in ameriške lešnike. Ulčerja Neža se je ukvarjala s prodajo fig, pomaranč, rožičev in drugega južnega sadja, Droterjeva Urša pa s slaščicami. Vse to je bilo še v časih, ko so se v Sežanščini glasile še trlice in so ob zimskih večerih brneli kolovrati, ki so sedaj nekaterim Sežancem že kakor bele vrane in največje čudo sveta. Resnici na ljubo moramo povedati, da kaka stara mamica še zdaj hrani svoj starodavni kolovrat kot spomin na nekdanje dni.

Živahna je bila kupčija tudi s poljskimi pridelki. Zelo v časih je bila takratna sežanska leča, pa tudi znamenite orleške češplje in fige. Takrat so Orlečani prodali marsikak litrček terana, ki ga sedaj tako pogrešajo. Da bi pa Sežanci kdaj tvorili s kresilno gobo in brusi, kakor nekdanj Martin Krpan z Vrha pri Sv. Trojici, tega nam pomanjkljiva sežanska kronika ne pove. Znano je pa, da je marsikaka sežanska mamica ali tetka marsikako merico kave pretihotapila v

»nogavici« skozi takrat prepovedano tržaško carinsko zaporo za slasten priboljšek.

Kdaj so Sežanci dobili pravico kupovati in prodajati pravkar omenjeno blago, ne ve nihče povedati, nekateri pa menijo, da še pred cesarico Marijo Terezijo. Prvi sežanski semenj 3. maja na praznik najdenja sv. križa (nekdanj je bil to za Sežano popoln praznik) je bil baje leta 1816. Takrat je namreč sežanski grof Leopold Petač, zadnji svojega rodu, kupil sežanski cerkvi lep umetniški oltar sv. križa, in sicer v Milanu za 30.000 goldinarjev. Ker se je kmalu potem začelo k temu oltarju nekakšno romanje, kakor trdi ustno izročilo, so to priložnost izkoristili razni trgovci (med njimi so bili prvi menda »fovčarji«) in s tem začeli nekakšen semenj, ki so ga takratne oblasti dovolile in potrdile. Drugi sejmi so se začeli šele pozneje.

Da bi »striček spod Kostanjev« (dr. Rumer) ovekovečil svoj spomin (takrat je namreč županoval v Sežani), je leta 1922 ustanovil nov sejem, in sicer na 22. dan vsakega meseca, stare sejme 3. maja, 14. septembra, 2. novembra in 17. januarja pa je odpravil. Vsi ti sejmi so bili in so še, kakor že dovoljujejo razmere, bolj ali manj obiskani; na njih se ni manjkalo ciganov, raznih komedijantov z medvedi in vrtljaki in raznih »uzmovičev«.

Leta 1898 bi Sežanci kmalu izgubili sejme; vlada je namreč prepovedala prostor »na Lužišču« za živinski trg, ker so v bližini sezidali novo državno poslopje za razne državne urade. Sežanci, ki so si bili takrat v laseh zaradi neumnih strankarskih prepиров, se niso mogli zediniti, kje naj napravijo novo živinsko sejmišče. Razen tega so se v to vtikale še politične oblasti, najbolj pa takratni okrajni glavar dr. Peter Lahajnar, ki je baje hotel Tomajcem na ljubo sejme preložiti v Tomaj. Tako so bili Sežanci v zelo neprijetnem položaju, iz katerega se je bilo težko izvit.

Po dolgem pregovarjanju in prerekanju so se Sežanci na predlog Brstovčevega Štefana iz sežanskih Dan, ki je bil takrat tam nekakšen »rihtar« in obenem sežanski podžupan, navsezadnje sporazumeli in sklenili napraviti novo tržišče na Ulčarjevem klanecu v tako imenovanih Brajdah. Pri tem so pa ubili kar dve muhi na en mah. Dobili so imeniten prostor za trg in pa precej zemlje, ki so jo porabili za novo pokopališče. Največ pa je bilo vredno to, da so imeli sejem še naprej zagotovljen.

Ker so se valovi sovraštva med takratnimi Sežanci nekako polegli in so sežanski starešine pili bratovščino v takratni gostilni Na vagi, je bil v Sežani nekaj časa mir, seveda samo do prihodnjih občinskih volitev. Takrat pa so se spet po starem dajali s kolci, poleni, cepci in celo s fovči. Svoj žolč pa so izlili nad okrajnim glavarjem s tem, da so mu napravili mačjo godbo, za kar so dobili nekaj dni »špehkambre«. Drugih posledic ni bilo. Tomajci so pa na svojo veliko jezo spili nekaj litrov terana v krčmi Na oglu. Tako je bilo takrat vprašanje sežanskih sejmov rešeno — in mirna Bosna!

Nekdanji ženitovanjski običaji

Pred osemdesetimi leti so imeli Sežanci in sploh Kraševci razne šege in navade, ki so se dandanes večinoma polzgubile. Med temi so bili tudi ženitovanjski običaji, ki se jih še dandanes z velikim veseljem spominja marsikak dedek ali babica. Da se popolnoma ne pozabijo, naj jih popišem.

Ko je bil fant goden za ženitev, navadno s štiriindvajsetim letom, je bila prva njegova skrb dobiti si dekle po srcu. V ta namen je poslušal nasvete raznih modrih mož, ki so imeli že opraviti s tem. Premožnejši ali boječi, tako imenovane mevže, so si najeli celo posebnega posredovalca (mešetarja), da je opravljal zanje vse to pri raznih petičnih dekletih in starih tetkah. Pogumni pa niso potrebovali tega; šli so sami snubit in se niso dali takoj ugnati v kozji rog, čeprav so jih marsikje neljubezno sprejeli. Znan mi je dogodek, ko je neki sežanski fant prepotoval vso Pivko, Brkane in ves Kras, da bi si dobil dekle po srcu. Ker pa so bila vsa pota brez uspeha, je vzel nazadnje neko tetko »v zadnjem kraju«, ki se pa danes nikakor ne strinja z njegovimi nazori in ga je tako rekoč pustila na cedilu.

Sežanski fantje so si navadno dobili dekle v domači fari; izjemo so napravili včasih le Orlečani, ki so hodili snubit na Vrhé. Za iskanje nevest so bili določeni posebni dnevi: navadno ponedeljki in sobote. Po delopustu ali zvečer se je fant kolikor mogoče praznje oblekel, si pripel na klobuk ali na prsi šopek dišečih cvetlic in odšel v hišo, kjer je bivalo njemu ljubo dekle. Izgovor za prihod v hišo je bilo včasih prav težko dobiti, posebno če je imelo dekle sitne in izbirične starše. V taki

neljubi zadregi je fant šele po dolgem pregovarjanju povedal, čemu ali po kaj je prišel.

Če je bil fant dekletovim staršem pogodu, so ga pogostili, v nasprotnem primeru pa položili predenj prgišče orehov, kar je pomenilo, naj kar gre. Znana je namreč smešna dogodbica, da so sežanski Danci nekemu zaljubljenecu ocvrli celo konjsko podkev namesto klobase, jo položili predenj in ga s tem takoj spravili od hiše.

Ko si je fant, če je šlo vse po sreči, dobil dekle, sta odšla z očetom na njen dom, se pogovorila z njenimi starši glede poroke, bale in dote. Pri tem se je kajkrat primerilo, da se je vse skupaj razdrlo, če pa so se dogovori ugodno končali (navadno vpričo neveste), je bila takoj zaroka in so določili dan poroke.

Ko je bila nevesta na oklicih, je bila stara navada, da je hodila od hiše do hiše precej nališpana z ličnim koškom, proseč »za eno rožico«. To prednost pa so imele samo uboge in neomadeževane, bogate so imele že tako vsega dovolj.

Če je prišla nevesta, kar je bilo navadno, na ženinov dom, so morali njeno balo na večer pred poročnim dnem pripeljati v ženino hišo. To je moral oskrbeti ženin sam. Povabil je več sosednjih fantov, ki so pripravili kmečki voz, ga okrasili z zelenjem, cvetjem in pisanimi trakovi, vpregli vanj enega ali več parov konj in se med veselimi ukanjem in igranjem na harmoniko odpeljali na nevestin dom. Nevesta se ta večer ženinu in fantom ni pokazala, ker je ni bilo doma. Šla je s svojo družico jemati slovo od samskega stanu krog prijateljev, sosedov in znancev. Pred odhodom pa je naročila, naj fantom dobro postrežejo, da je ne bodo nosili po zobeh.

Bala ali nevestina oprema je bila različna, bolj ali manj bogata, kakor je pač premogla nevestina hiša. Bila je skoraj vsa domačega izdelka. K njej je spadalo pohištvo, perilo, kuhinjska posoda in spodnja in vrhnja nevestina obleka. Razen pisanih skrinj in postelj je morala biti zraven tudi lična zibelka za prihodnji naraščaj, kolovrat in druga ropotija, ki ji še imena ne vem. K bali so pridejali še nekaj žita, domenjeno število gnjati in klobas in kuretine, ponekod celo še psa in mačko. To pa zato, da je imela nevesta nekaj dni po poroki kaj v lonec dejati, če se je poročila na gole roke, brez imetja, kar se je pa redkokdaj zgodilo.

Pri nakladanju bale je bilo treba precej paziti, ker se v Sežanji ali v drugih vaseh ni manjkalo hudomušnežev, ki so prizadevali ženinu in nakladalcem precej neprilik, in sicer le tedaj, če je ženin odpeljal nevesto v drugo vas.

Na poročni dan je bila nevestina prva skrb, da je zgodaj vstala in se kar najlepše napravila in nališpala. V vsem življenju ni namreč nobena ženska lepše oblečena kakor na poročni dan. Pri takih priložnostih so navadno po dve ali tri žene ali dekleta pomagale nevesti pri oblačenju. Največ so imele opraviti z vrhno poročno obleko, preden so uredile vse gube in drugo okrasje. To obleko si je nevesta navadno shranila za smrt, da so jo v njej pokopali, kar je bila takrat lepa in pomenljiva navada.

Precej zgodaj istega dne je prišel nališpan in zlikan ženin s svati in godci na nevestin dom po nevesto, da jo popelje pred oltar. Tu je dobil duri zaprte. Šele po dolgem molčovanju in trkanju so mu odprli. Potem mu je prišla naproti nevesta v poročni obleki in z belim vencem na glavi, ob njej pa štiri ali več belo oblečenih deklet vpletenk. Nevesta in vpletenke so nosile nove košarice, v njih so bile žepne rutice in rdeči nageljni. Nevesta je darovala rutico in nagelj ženinu, vpletenke pa drugim svatom.

Potem so se godci, brez katerih seveda ni moglo biti, in svatje postavili v vrste; prišel je čas odhoda v cerkev k poroki. Nevesta se je jokaje poslovila od domačih, potem so pa godci, ki jih je včasih kakor še dandanes nadomestovala cvileča harmonika, vžgali bučno koračnico in svatovski sprevod se je premaknil.

Ob takih priložnostih seveda ni manjkalo radovednežev in marsikateri mamici se je ječmenček ali močnik prismodil, ker je predolgo gledala zale svate. Glavno besedo je imel pri sprevodu poleg godcev starešina, ki je nosil v rokah bučo (majolliko) domačega žvižgavca — vzetega baje iz gorenjskih tropin — ki ga je ponujal vsakemu mimo idočemu. Tako so šli do cerkve, kjer je bila navadno zbrana gruča radovednih babnic in otročajeve s tako imenovanega Žabjega trga. Ženske so posebej vzele na piko nevesto in njeno poročno obleko.

Glasno so trobentale, če so opazile na nevesti le majhen pogrešek; isto je veljalo glede ženina.

Ko so prišli do cerkve, so se godci umaknili, svatje pa so odšli v cerkev pred oltar, kjer je bila poroka. Če je imela nevesta od poroke grede solzne oči, so babnice ugibale, da bosta imela mladoporočenca nesrečen zakon, veselo nevestino lice je pa pomenilo po njihovem mnenju srečno zakonsko zvezo in obilo naraščaja.

Iz cerkve so šli svatje navadno na nevestin dom v istem redu kakor prej, in sicer le s to razliko, da sta šla prva ženin in nevesta. Na nevestinem domu je bila slovesna ženitovanjska pojedina, združena s plesom in z drugimi domačimi zabavami. Povabljeni so bili vsi svatje ter bližnji in daljni sorodniki. Tudi juglarjev in otročaje se ni manjkalo.

Po gostiji je bilo treba odriniti na ženinov dom. Če je ženin odpeljal nevesto v drugo vas, so mu domači fantje zaprli pot, da ni mogel naprej. Po dolgem besedovanju jo je moral odkupiti s tem, da je plačal fantom nekaj bokalov vina.

Ko je prišla nevesta na ženinov dom, so bili zopet drugi običaji. Tudi tu so sprejeli ženina, nevesto in svate z vso slovesnostjo. Napravili so tudi gostijo, po kateri so imeli navadno nekaj dni debele glave in mačka v žepu. Kesal se pa ni nihče, da je bil na veselju »ohceti«, pri kateri so se delile in bile na voljo vse dobrote tega sveta.

Naj pri tem popišem še nekdanjo sežansko narodno nošo. Moški so se brili in nosili kite. Na glavi so imeli velike klobuke z okroglim oglavjem in zelo širokimi kraji, tako da niso potrebovali dežnika. Povrh spodnje obleke (kratka janka, kratke hlače in nogavice, nizki čevlji) so nosili dolge, ohlapne rjave suknje iz domačega bukovega sukna (loden). Poleti so nosili bele in črne prtenice (hlače). Ledja so si prepasovali pod suknjo s širokim usnjatim ali suknenom pasom, za katerega so vtikali nože. Čeprav je bilo veliko volne, so kmetje nosili plašče iz ličja, dokler niso tega prepovedali (leta 1772), da bi s tem obvarovali gozdove.

Ženske so nosile na glavi zelo velike bele peče, ki so jih mnogokratno pregibale in tudi pretikale s sukancem, da so se jim po volji nagubale. Ubožnejše so nosile peče iz bolj domačega platna. Lase so si pretikale z medeno iglo, ki je imela na obeh koncih svetle kroglice. Tudi okoli vratu so nosile bel domač robec; okoli ledij so imele štiri prste širok višnjev pas, lepo pleten, a debel in trd. Povrh tega so nosile še železen ali medeninast pas, oklepanec imenovan, tako da je stalo krilo visoko nad trebuhom. Krilo in modre sta bila skupaj sešita, iz domačega platna in vsak

Pogled na Sežano. V ozadju Planina (1) in Sedovnik (2).

druge barve, včasih pa le iz črnega platna. Spredaj so imele široke bele predpasnike, na nogah rdeče ali bele nogavice in nizke črne čevlje. Pozimi so nosile tudi kratke kožuhe.

Iz opisane noše je razvidno, da so se nekdaj Sežanci, kakor sploh vsi Kraševci, ukvarjali največ s poljedelstvom in ovčerejo. Tobaka in drugih potreb takrat skoraj še niso poznali. Preživljali so se največ s tem, kar so pridelali doma.

Sežana pod Italijani in Nemci

Ko so po prvi svetovni vojni ob premirju 5. novembra 1918 ob treh popoldne vkorakali italijanski vojaki v Sežano, smo bili Sežanci nemalo presenečeni, ker se nismo tega nadejali. Sicer smo pa takoj sprevideli, da smo prišli z dežja pod kap. Takratno italijansko poveljništvo je sicer razglasilo, da so nam zagotovljene vse gospodarske in narodnostne pravice in da se ne sme nihče vtikati v naše takratne razmere, a smo vedeli že od prej, da so Italijani zvite kače, ki z njimi ni dobro češenj zobati, še manj se pa vtikati v njihovo zahrbtno politiko, s katero goje sovraštvo malone do vseh narodov, najbolj pa do Slovencev. Tega smo se vsi dobro zavedali.

Sicer smo bili že prej vajeni raznih spletk in pritožb bivših avstrijskih orožnikov in njihovih podreptnikov, ki so nas imeli na piki zaradi majniške deklaracije. Saj je bil takrat v nevarnosti, da ga odpeljejo v pregnanstvo, celo takratni sežanski župan Franc Štolfa, vsega spoštovanja vreden mož, češ da je bil leta 1905 na obisku pri srbskem kralju Petru in da je takrat že s tem pokazal sovraštvo do vsemogočne Avstrije. Tako se je namreč izrazil takratni narednik Hinko Wolf, zagrizen Nemec, ki bi bil rad pobil vse Slovence.

Da bi nam pa kdaj naprtili polentarje na grbo, to se nobenemu Sežancu niti sanjalo ni. In vendar je bilo tako! Precej časa je šlo vse po starem. Italijanske oblasti so bile še precej vpljudne z nami in tudi nobenega pritiska ni bilo. Uradovali so po vseh uradih v slovenščini, in sicer ves čas do fašizma. Slovenske zastave pa so bile kmalu prepovedane. Takratni sežanski župnik je tudi dobil ukaz, naj bere zahvalno mašo zaradi prihoda italijanske vojske, a mož se je odrezal, da ne bo hvalil Boga zato, da so prišli Italijani v naše kraje.

Na bivšem okrajnem glavarstvu se je prikazal civilni komisar Avian, ki so se mu

poklonili vsi bivši kraški župani, na čelu seveda sežanski, v fraku in cilindru z željo, naj bi se v vseh stvareh dobro razumeli. Za tem poklonom je seveda sledil običajni »fruštek« s paštašuto in polento. Takratni oprodil so bili Scopi, Rumer, Brelič, Pepo iz sežanskega Portarturja in še celo Godčev Janez iz Merč se je nekaj sili vmes, ker takrat ni imel v zakupu lova na medvede.

Vsa ta gospoda je začela polagoma napeljavati vodo na svoj mlin, s tem da so pričeli prirejati razne dvojezične prireditve, dajati razna darila v hrani in denarju; ustanovili so tudi otroški vrtec, v katerem pa ni bilo veliko domačih otrok. Dne 23. maja 1922 je obiskal Sežano italijanski kralj Viktor Emanuel Tretji s kraljico Jeleno in hčerjo Jolando. Takratni župan Ludovik Mahorčič ga je pozdravil v državnem in slovenskem jeziku, za kar se mu je kralj toplo zahvalil. Sežanska godba Kraška vila pa je poleg državne himne zaigrala tudi triglavsko koračnico Po jezeru. Kraljica Jelena je spregovorila v srbohrvaščini, da »će biti bolje«, kar pa ni bilo.

Dne 28. avgusta 1922 je bila v Sežani prva ustanovna skupščina novega Šolskega društva, seveda v navzočnosti italijanskega uradništva in varnostnih organov. Pri tej slovesnosti so sodelovala razna glasbena in pevska hrvatska društva, ne da bi jih kdo motil. Vesel dogodek za Sežance je bil tudi slovesni sprejem novih cerkvenih zvonov leta 1922. Da so Sežanci dobili nove zvonove, je veliko pripomogel takratni župnik Ivan Šifer, ki pa se je leta 1924 poslovil od nas, ker je sprevidel, da zaradi fašističnega nasilja zanj ni več obstanka med nami; odšel je v Jugoslavijo. Dobrega in vselega gospoda ima še sedaj vsakdo v dobrem spominu; sežanski juglarji so ga spili marsikak litrček na njegov račun.

Kako pa so se takratni kraški župani radi imeli, nam pripoveduje Pepo s Koludrovce, in sicer prav po kraško: »Taku je bila ta zadeva: Na dan svetga Blaža sm se uzdignu na vse zgudej. Matilda je skühala mrce fandača jen pole sva jo udarla na glih u Dutovlje kamr je biv samenj. Jest sm jeskau ano mlado prese, Matilda pej an fačou. Za 92 lir sm jo dobu, Matilda pej an kamrikast fačou za 6 lir jen šeft je biv fertik. Pole smo gledali štante, fulk jenu vse, kar se je vidlo.

Od starih cajtov je bila navada, da se je ta dan dajov svetga Blaža žegn, danes pa je

vse narubek; namesto Blaževga žegna je bil an auf biks ku še obejnkrať.

Že dugo cajta se štrajtajo Dutovci jen Tomajci, du bo na vrhi. Dutovci so teli jemet glavno mesto sez županstvom za po Krasu, skoraj da sojga škofa, ma pej tu za zmirom ni ratalo; za an bot pej je. Ta dan so jemeli u Dutovljah škofa, ma ne ses Trsta, mejnkar sez Gorice, ma pej samega Rajmonta sez Sežane.

Z Matildo smo stupli v anu oštarijo jen smo klicali anu župu jen pu litra. Pršli su nutr tūdi štirje gasput žepani, domači, dutovski, tomajski Grbec, sežajnski Rajmont jenu naš Nini sez Zgonika. Dutovski žepan je začnu pravť, de gaspudje u Trst neč ne delajo, de delajo za fulk samo u kaftarijah, da so Goričani vse drgačni tiči, jen da se bo treba obrnet u Goricu, če bomo teli kej nardet. Gasput Rajmont pej je jau: Kej pej, ta bi bila lepa, mi moramo bet narodni, u Trstu pej so narodni kukr mi, mokra miš. Tomajski se je šaldo zasmeljau jen je zafrknu Rajmonta: Glih ti si naroden, kadr se ratou laški kavalir, lep narodnjak si! Rajmont je ratou rus kakr kuhan rak; pljunu je u roku jenu je prsmodu tomajskemu anu taku, da ju je mirkal an dobr cejt. Tomajski pej ne bodi len je stisnu punju jen je anih trikrat pošlatou Rajmonta po ta stari, da ga je gvišno še daugu cajta bolelu. Dutovski se je držou za trebeh od smeha; zgoniški pej si je jau: Vsi hudiči, du je mislu, da sta tomajski in sežanski taku fejst škofa. Rajmont prav lahko grej za škofa u Goricu, Grbec pej u Trst. — Akralot, taku imenitne birme se nistem učakou.»

Ko so fašisti 28. oktobra 1922 zasedli Rim, je prišla fašistovska sodrga že 30. oktobra tudi v Sežano, kjer je zasedla vse urade in še tisti dan uvedla italijansko uradovanje. Kupljene barabice, med katerimi je bilo tudi nekaj domačinov, so začele takoj izvajati dvatisočletno italijansko kulturo, in sicer s tem, da so metali slovenske napise s hiš, sežigali slovenske knjige, strahovali s požigi in pretepalj nedolžne prebivalce. Isto so delali tudi po drugih kraških krajih. Župane, ki jim pri njihovem barbarskem delu niso dovolj pomagali, so kratko malo odstavili. V Sežani so postavili za župana notarja dr. Rumerja, ki ga je svoj čas Hudičev rep dobro okrtal, češ da je vzel iz rok spoštovane gospe Franje Guličeve (Koširjeve Franje) 40.000 kron, last Rdečega križa, in krone so izginile. Kam? Miši so jih pojedle.

Znameniti sežanski zvonik. Na levi bivši občinski in poštni urad, na desni cerkev. Spredaj kos starega uradnega poslopja.

Ubogi kraški begunci se ga tudi dobro spominjajo v zvezi z nesrečnimi dnevi v septembru 1916, ko so morali na ukaz gosposke iz svojih hiš, iz svojih vasi in se preseliti v nesrečne barake. Takrat je reški župan Stepančič odgovoril cesarju Karlu, ko ga je vprašal, kako je z ljudstvom: Naši starci in otroci so pomrli po barakah, mladina umira v jarkih, mi pa od lakote v porušenih domovih. Dr. Rumer je na debelo izrabljaj stisko. Njegova žena je morala peči velike peči kruha, da so ga prodajali laškim vojakom ujetnikom za oderuške cene. Dr. Rumer je potem govoril: Vidite ta oficirski kozuh; mene stane samo kos kruha in dve sto kron, a ga niti prijatelju ne dam pod 10.000 kron. Ko pa so črne srajce vkorakale v Rim, je znal dr. Rumer premamiti novo stranko, da je bil postavljen za občinskega komisarja. Potem je seveda neovirano lahko zlorabljal svojo oblast. Kdor ni bil zanj, ni bil dober državlján. Pri tem so se dogajale čudne stvari, kajti dr. Rumer je kot občinski komisar vzel nekemu obrtniku licenco, kot notar pa napisal priziv. Potem je kot komisar priziv zavrnil, kot notar pa naredil nov priziv zoper zavrnitev. V neki pravdi je kot komisar branil koristi občine, obenem pa zagovarjal

kot notar tatove, ki so občino oškodovali. Dr. Rumer kot komisar je pošiljal k dr. Rumerju kot notarju ljudi, ki so hoteli govoriti s komisarjem dr. Rumerjem itd.

Za Rumerjevega vladanja so bila razpuščena, menda na višji migljaj »od spodaj«, vsa dobrodelna in narodna društva, ki so se takrat vnovič oživljala. Italijani in njihovi pomagači so sicer začeli ustanavljati svoja, a jim pri sežanskem prebivalstvu ni uspelo. Toda eno je treba dr. Rumerju vendarle priznati: vsaj v tem je bil mož, da je govoril z domačini — in sicer tudi v uradu — po slovensko, česar pa njegov poznejši naslednik Fakučev Toni, pristen Kalabrež iz Utovelj na Krasu, ni hotel in si je dobil raznih kraških tolmačev. Za Rumerjem so prišli še razni župani, podestati in občinski komisarji, a se niso dolgo obdržali. Nazadnje je sédel na sežanski županski stolček sam Emilio Grazioli, ki je bil obenem tudi okrajni civilni komisar. Ta je strašil in paševal po svoje, natančno po stopinjah svojega voditelja. Ko je bil prestavljen za visokega komisarja v Ljubljano, je prišel na njegovo mesto že imenovani Fakučev Toni (Gerbec), ki je potem županoval v Sežani ves čas do nemškega poloma. Za časa njegovega županovanja se v Sežani fašistovsko nasilje ni nič poglelo, saj se je prav takrat zgodil v Sežani največji zločin, ko je zagrizen fašist 2. septembra 1942 ustrelil nedolžno Marico Filipčičevo na domačem dvorišču iz golega sovražstva. Takrat je bilo vse dobro in zavedno sežansko prebivalstvo obeh narodnosti zelo ogorčeno. Na dan pogreba, ki se ga je udeležila velika množica ljudstva od blizu in daleč, so bile zasedene in zastražene vse sežanske ulice, ker se je fašistovska gospoda menda bala vstaje.

Ob začetku nemške zasedbe v Sežani ni bilo posebnih dogodkov. Prebivalstvo je imelo skoraj mir. Le tu in tam so koga internirali, seveda največ po krivdi domačih, in ga odpeljali v nemška taborišča, od koder se je malokdo vrnil. Ko so se pa v okolici Sežane pokazali partizanski oddelki, je bila uvedena stroga policijska ura. Kogar so zalotili po šesti uri na cesti, je bil strogo kaznovan; nekatere so celo ustrelili. Vrstile so se tudi preiskave po hišah, vendar brez hujših posledic. Partizani so napadali in minirali ceste, prehode, železnice in sploh vse, kar je bilo v službi nemške vojske. Nad Sežano pa so brneli noč in dan ameriški bombniki, ki so

nam sicer prizadeli veliko strahu, škode pa skoraj nobene, ker so le nekajkrat brez škode obstreljevali Sežano. Leta 1944 so Nemci v sežanski Planini ustrelili pet Kraševcev, obdolženih, da so v zvezi s partizani. Zaslišali so tudi neko sežansko »mularijo«, ki je bila osumljena, da je iz osnovne šole pokradla nekakšne nemške zemljevide in vojaške načrte, a ji niso mogli ničesar dokazati.

Toda nemški polom se je hitro bližal. Nemci so bili čedalje bolj razburčljivi in nezaupni do vsakogar, kdor ni sodeloval z njimi. Vendar so se pripravljali na trdovratno obrambo svojih koristi, a je bilo tudi to zaman, ker so se že vsepovsod kazala znamenja negibnega poloma. V Sežani in okolici so si z mrzlično naglico kopali strelske järke, zidali zaklonišča in obrambne zidove, minirali ceste, javna poslopja, mostove, železnice in druge vojaške naprave. Nemški častniki so tekali sem ter tja, dajali ukaze, zažigali in uničevali živež in drugo vojaško blago, da bi ne prišlo sovražniku v roke.

Že 29. aprila 1945 je bilo konec nemškega vladanja v Sežani. Že nekaj dni prej je bilo slišati, da so posamezni partizanski oddelki v bližini, a da bo polom prišel tako hitro, se ni nadejal nihče, najmanj pa Nemci sami. Še dopoldne tistega dne je bilo slišati s Krasa močno streljanje, kmalu popoldne pa je bilo razglašeno, da bodo Nemci vrgli v zrak sežansko smodnišnico. Zbegano in prestrašeno prebivalstvo je bežalo proti Krasu in Senožečam. Nekateri so se poskrili v bližini in čakali, kaj bo. Le malokdo je ostal doma. Po ulicah in klancih so tekali nemški častniki, esesovci in vojaki, oboroženi od nog do glave. Poznalo se jim je, da jim je strah zlezal pošteno v kosti.

Okrog treh popoldne je pribrnelo od Nanosa neznano letalo, se nekajkrat zasukalo nad Sežano in odletelo proti Divači. Najbrž je bilo na poizvedovanju. Kmalu potem so zagrmeli na sežanski Planini partizanski topovi in strojne puške kot znamenje za napad. Nemci so se le malo časa branili. Ko so sprevideali, da je vsak odpor zaman, so jo urezali proti Opčinam in pustili velike zaloge vojaškega materiala, pa tudi dosti ranjencev in bolnikov. Eksplozije seveda ni bilo, ker ni bilo časa zanjo. Okrog petih popoldne je že zavihrala jugoslovanska tribarvnica na sežanskem zvoniku. Nemci pa so še nekaj dni iz Opčin pošiljali pozdrave v obliki granat.

Pri koroških Slovencih v Kanalski dolini

L. Zoržut

Na Ukvanski planini smo se zleknilli po sočni trati pred planšarsko kočo pri Prešernovih in se zazrli proti vzhodu, na veličastno kupolo Mangrta. Cvetoče domače dekle je ubiralo na citrah mehke strune in izvabljalo domače popevke s koroškim holadrijom in z didrejadidrojem. Nam je bilo toplo pri duši, da smo pri Slovencih še daleč za mejo, za hrbtom Mangrta, Kanina, Viša in Poliškega Špika (Montaža) in da smo pri pojočih ukvanskih planšarjih, fantéh in dečvah. Nad Ziljo smo in tu še žebramo in marvamo po slovenj. Koroške melodije so nas zanesle nekam v sanjavo preteklost, v tiho, otožno premišljevanje o usodi te odmaknjene dežele in njene razdvojenega ljudstva.

Na doma stkanem platnu

Zvižgajo bežeči vlaki iz Avstrije in Italije, piskajo sirene rudnikov, odmevajo žage lesne industrije, a vse to je le mimo idoč pojav, je le začasni promet. Za temi prebarvanimi pregradami, za temi kričečimi letovišči, za uradnimi poslopji, za karabinjerskimi kasarnami pa se oglašča drugačna, živa, domača pesem, pesem domorodnega ljudstva po slovenskih naseljih in planinah. Še tako mojstr-

ski italijanski čopiči ne morejo preliti tujih barv v to zemljo, ne morejo prepleskati te pokrajine, ki tako plastično odseva na domá stkanem platnu, ne morejo spremeniti sloga te slovensko-koroške podobe.

Na tem domá stkanem platnu odsevajo visoke gore: Poliški Špik, Viš, Nabojsi, Višarske glave, Poldnašnja špica v svoji pristni luči, ko so le slovenski pastirji in planšarji hodili po stezah od Zajzere skozi Špranjo na Hude police in Špik nad Policami, na drugi strani pa se iz mehkih, položnih pobočij dvignejo najzahodnejši slovenski vrhovi Ojstrnik, Kolk, Zagran, Mesesnik, Poludnik, ki strmijo v Ziljo in koder še danes naši planšarji iz Žabnic, Ukev, Malborjeta, Lipalje vesi pasejo in gospodarijo na svojih lastnih planinah. V ospredju te čudovite slike vstajajo Višarje, ki simbolično vežejo in združujejo vse to gorsko občestvo pod svoje varstvo.

Nekaj iz zgodovine

Kanalska dolina je bila od starejših časov do leta 1918 vedno v koroškem narodnostnem območju in je v deželi Koroški delila usodo z Rožem, Podjuno, z Ziljsko dolino, z Labodsko dolino, z Gospo Sveto, z najlepšimi slo-

Kanalska dolina proti Trbižu.

Ovčja ves z Višem.

venskimi pokrajinami, ki so bile zapisane neizprosni germanizaciji. Koroški Slovenci so bili v napotje nemškemu pohodu na vzhod in na jug. Ostala je še slovenska Južna Koroška, ki je kakor obrambni jez zadrževala nemško poplavo.

Hladni načrti raznarodovanja, izdelani po znanstvenem sistemu, so zadevali na

naraven odpor slovenskih kmetov, gruntarjev, ki zraščeni s svojo zemljo niso omagali ob peklenski akciji »Südmarke« za odprodajo posestev.

Tudi vsa Kanalska dolina se je zvijala pod nemškim bičem, a kmetska posest jo je obvarovala, čeprav so uradni pritiski — industrija, železnica, šole, vojaške garnizije — zabijali prve količe nemškega mosta. In še je bila Slovenska Koroška tista, ki je zibala slovensko kulturo v knjižnih in drugih ustanovah in je rodila vrsto šolnikov, pisateljev in glasnikov naše besede.

Vsa Kanalska dolina s Trbižem leži na zgodovinskih tleh, po njej so prihajala in odhajala vojna krdela raznih narodov. Zgodovinskeci navajajo, da so si Iliri in Kelti utirali pot skozi nepredirne gozdove in še divje doline. (V Mrzli vodi so našli kamnito sekiro iz zelenega porfirja.) Dalje omenjajo, da so šle mimo tudi rimske kohorte in legije in da so si pri Žabnicah utrdile taborišče, »Lariz« imenovano. Neke najdbe (rimske denar, rimski kamni) naj bi pričale o pohodu Rimljanov skozi Kanalsko dolino.

Naj bo kakor koli — pri vseh teh ugotavljanjih in ugibanjih pa le držijo, da so v 6. stoletju — kakor trdijo nemški viri sami — Slovenci zasedli vse planine in hoste in ravnine v Kanalski dolini in jo kot poljedelci, planšarji obljudili ter kultivirali. V tem zahodnem kotu koroške dežele je ostalo slovensko prebivalstvo čisto, enotno, strnjeno naseljeno, do 15. stoletja brez najmanjše primesi druge narodnosti.

Planinsko zavetišče »Corsic« pod Višem.

Svete Višarje, levo v ozadju Mangrt.

»Sclavorum regio«

Langobardi silijo v italške ravnine, za njimi prodirajo Slovenci. Leta 584 pade zadnja rimska trdnjava, vhod v dolino je odprt. Langobardi jo v letih 623 do 629 zavzamejo, kakor tudi Ziljsko dolino, a že leta 730 jih koroški Slovenci potisnejo proti jugu in se naselijo po vsem tem ozemlju. To je bilo v tistih časih, ko so imeli Slovenci svojo oblast nad vso kneževino in vojvodino Karantanijo. Langobardski zgodovinar Pavel Diakon je v knjigi »Historia Langobardorum« (IV, 38) vso to pokrajino nedvomno priznal za slovensko naselbino in jo izrecno imenoval »Sclavorum regio«.

Kanalska dolina je bila pot, po kateri so prihajali in se naseljevali Slovenci tudi po Belski dolini in v Rezijski. Langobardske utrdbe so zavrle njihovo napredovanje na prehodu iz alpskega območja v Beneško ravnino. In na tej naravni utrjeni črti se je ustavila jezikovna slovensko-furlanska meja, ki teče že trinajst stoletij po teh gorskih grebenih. Tako so se Slovenci samostojno razvijali brez tujih vplivov in tako so se porajala posebna narečja: koroško, rezijansko in slovensko-beneško.

Kanalski dolini je v 15. stoletju zapretil s prvim udarom lakomni Benečan, ki je vrgel svojo trgovsko mrežo po prehodni poti med Dunajem in Benetkami. Ko se je začela razvijati trgovina, je morala Kanalska dolina omahnuti pred gospodarsko višjo silo in stopiti v službo mednarodne trgovine. Nastala sta dva trga Trbiž in Naborjet, ki sta imela

skoraj le nemško prebivalstvo. Iz istega časa izvirajo tudi nemške kolonije, nemške agrarne naselbine okrog Trbiža: Rute (Grouth), Kokovo (Goggau), Rabelj (Raibl). Na koroško-furlanski meji so v Pontablju (Ponthebl) umetno ustvarili drugi nemški otok, ko je tedanja Avstrija za časa benečanskih vojn nameščala

Mojzesovo sedlo v zahodnih Julijskih Alpah.

nemško vojaštvo in uradništvo v to obmejno postojanko. Še leta 1611 se imenuje ta kraj »Windisch-Pontafel«.

**Patriarhi, škofje, grofje,
vojvode, cesarji**

Oglejski patriarhi, goriški in meranski grofje, koroški vojvode, nemški cesarji so že v 13. stoletju vladjali in vrgli kocko za Kanalsko dolino. Tedaj je bila cerkveno podrejena Ogleju.

Za oglejskih patriarhov je Kanalska dolina odprla trgovino med jugom in severom. Markatera trgovska karavana se je pomikala po nevarnih poteh med Oglejem in Virunumom (Gospo Sveto). Pozneje pa so jo nemški cesarji dali v najem bamberskim škofom, ki so nad njo raztegnili neizprosno oblast in jo izrabili v svoje posvetno gospostvo. Bamberski škofje so prvi začeli naseljevati Nemce z Bavarskega in izpodrivati domačine, najprej v Trbižu, potem v Pontablju in Rablju. Tako so ustvarili nemške jezikovne otoke in povzročili etnografsko zmes, ki jo moramo danes čistiti in urejati. In vendar ne patriarhovska, ne cesarska in ne bamberska škofovska oblastva niso izbrisala pravega značaja Kanalske

doline in niso izruvala slovenskih korenin. Če niso mesta, če niso trgi, so pa vasi in naselja večni narodni spomeniki naše preteklosti in sedanosti. Leta 1675 se je cesar Leopold uprl bamberski samovladi, tej državi v državi, da so se Bamberžani umaknili in potuhnili. Deželni stanovi so priznali cesarja za svojega vrhovnega poglavarja. Po letu 1759 so se razdelila bamberska posestva na Koroškem in tako tudi trbiško gospostvo.

Napoleon je vojsko zbral

Konec 18. stoletja so stalne vojne, ki jih je imela cesarica Marija Terezija (avstrijska nasledstvena vojna, šlezijška vojna, sedemletna vojna), pahnile tudi Kanalsko dolino v zaostalost in obubožanje. Promet je zastal, železne tovarne in rudniki so opešali. In tedaj je nastopil še Napoleon na avstrijskem obzorju. Vsej Evropi je zapretil in tako tudi tranzitno važni Kanalski dolini ni prizanesel. Dne 23. marca 1797 se je vnela huda bitka za Trbiž, Francozi so ga napadali pod Masseno, Avstrijci so ga branili pod nadvojvodom Karlom, a še prej ustavljali prodirajoče francoske čete na utrdbi pri Žabnicah. Avstrijci so se morali takoj umakniti, nadvojvoda Karel

Trbiž z Breznikom in pogledom na Mangrt.

je komaj ušel francoskemu ujetništvu. Leta 1809 je bil Trbiž spet vojno prizorišče hudih bitk med Francozi in Avstrijci. V bran se je postavil nadvojvoda Ivan, ki se je utaboril pri Beljaku.

Pri Žabnicah je imel takrat zadnji del avstrijske vojske nalogo, da pri Naborjetu in pri Predilu zapre oba vhoda, oboje vrat, da zadrži sovražnika in da tako krije umikajočo se avstrijsko armado. Naborjetsko »leseno« udrbo je branil stotnik Hensel, predilski prehod pa stotnik Hermann. Šele ko sta ta dva junaka po srditih bojih obležala z vsem moštvom na bojišču, so Francozi lahko zavzeli Trbiž.

Obenem pa so bili Francozi prodrli tudi čez Reklanico (Raccolana), ki jo je branil naš znani general Giulaj. Pri Trbiških Rutah je nastala vroča bitka in na krvavi poljani je obležalo do 2000 Avstrijcev. A še ni bilo konca bojem.

Nov pohod Francozov na Trbiž in na Kanalsko dolino je sledil leta 1813, to je ob zatonu Napoleonove zvezde. Na svojem umiku so se Francozi utrdili pri Trbižu, da so krili umikajoče se čete, toda Avstrijci so jih napadli in jih prepodili preko Ziljskih planin proti zahodu.

Nemški komisarji štejejo Slovence

Avstrijska ljudska štetja na Koroškem v letih 1880, 1890, 1900 in 1910 naj bi bila kazalo in ogledalo slovenskega kanalskega prebivalstva. Starejše statistike so morda bolj verodostojne kakor statistike iz poznejših let. Pri ljudskih štetjih so vodili in odločali nemški uradniki. K vsemu je hotela pomagati še nemška profesorska učenost, ki je poleg dveh deželnih jezikov (nemškega in slovenskega) iznašala še tretjega »windische Sprache« in celo še četrtega: občevalni jezik (Umgangssprache).

Slovenci so morali seči po drugi veri in po drugih sredstvih, če so hoteli dobiti pravo število domorodcev v lastni hiši in imeti verno podobo svoje dežele. In segli so po cerkvenih izkazih (šematizmih) krške (celovške) škofije in potem še sami izvedli zasebno ljudsko štetje. Tako lahko primerjamo uradne, cerkvene in zasebne statistike.

Uradna statistika prebivalstva v Kanalski dolini izkazuje za leto 1910 po občevalnem jeziku 1541 Slovencev in 5622 Nemcev. Cerkveni izkazi so le nekoliko pravičnejši in so leta 1910 našteali povprečno 2850 Slovencev.

Viševa skupina iz Trbiških Rut.

Ukvanska planina z Ojstrnikom.

Zasebno ljudsko štetje iz leta 1910 nam odkriva natančnejše število, in sicer je naštelo tega leta 3379 Slovencev in 3464 Nemcev.

Italija dobi tujo doto

Italijani so bili v Kanalski dolini do nedavna le mimogrede kot potniki, trgovci in agenti, ki se niso stalno ustavljali. Po letu 1900 se je komaj nastanilo neznatno število lesnih trgovcev po večjih krajih, toda vsi so obdržali italijansko državljanstvo. Italija je prišla v Kanalsko dolino po letu 1918, po prvi svetovni vojni. Koliko izgovorov je imela, le da se malo stisne in ogreje pri zaveznikih, ki so ji darovali londonsko pogodbo. Po tej pogodbi ni zahtevala Kanalske doline zaradi narodnostnih pravic ali iz iredentističnih razlogov. Meje so se morale popraviti iz strateških in obrambnih vidikov, nikakor pa ne iz napadalnih namenov. Potem, kaj še? Trst je v nevarnosti, treba mu je dati zaledja! Prometna zveza s Trstom naj ima prost prehod po neposredni železniški zvezi med italijanskim in avstrijskim ozemljem brez vmesne jugoslovanske postaje. Italija je pridobila v Kanalski dolini doto, ki je njeni znanstveniki niso zaznamovali v geološko-zemljepisnem sestavu italijanskega področja in je vse do leta 1918 njeni politični notarji niso niti registrirali. Italija je pridobila strateško sotesko, zaporno črto, važno v vseh vojnih operacijah, prodrla je skoraj do celovške kotline in zapretila tedanji Jugoslaviji, da jo lahko napade za hrbtom iz Koroške proti Mariboru ali ob boku proti Jesenicam. Kanalsko dolino pa je

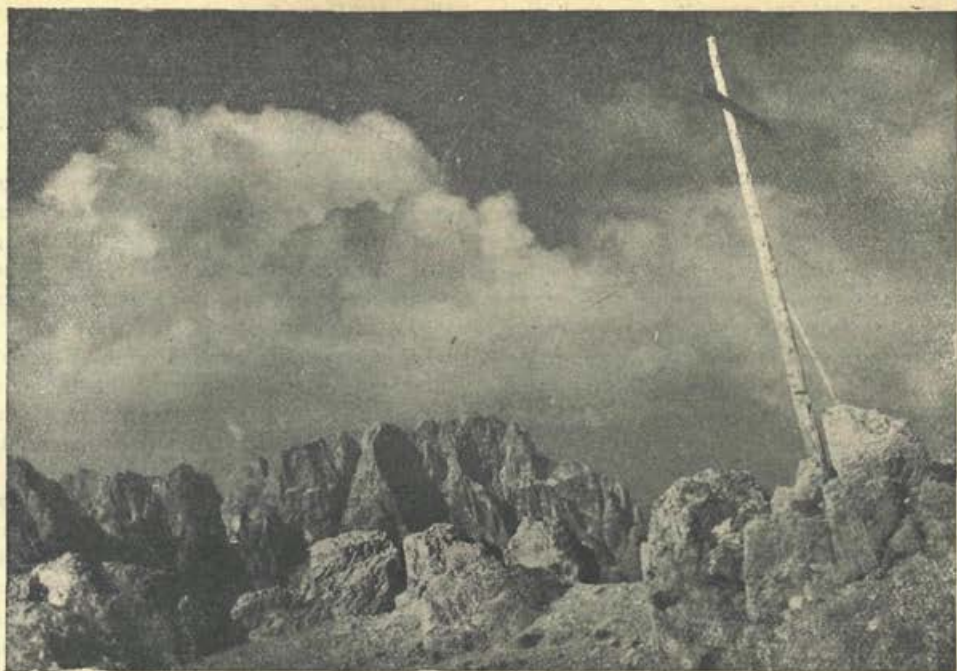
uporabila docela nasprotno, kakor je zatrjevala na mirovni konferenci. Ves promet je usmerila na Benetke, da je Trst hiral do druge svetovne vojne in si še danes zaradi italijanskih spletk ne more opomoči.

Potem ko je Italija po letu 1918 pripeljala s seboj v Kanalsko dolino čete in trume karabinjerjev, financarjev, uradnikov, vojakov, trgovcev, delavcev in cestnih pometalcev, je leta 1921 izvršila ljudsko štetje po nemškem vzorcu — po občevalnem jeziku (*lingua d'uso*) in med 8224 prebivalci našela 4188 Nemcev, 1207 Italijanov, 1106 Slovencev in 1726 tujih državljanov (259 jugoslovanskih). Še begunce, domačine, ki so se vračali po vojni domov, je dala med tuje državljane. Italija je v Kanalski dolini dobila delež, ki ga sama ni imela za svojega, prejela je tujo doto.

Vadljali so in žrebali

V juniju 1939. leta so se sporazumeli o preselitvi nemškega prebivalstva iz Južne Tirolske in iz Kanalske doline v Avstrijo ali v Nemčijo. Dva človeka sta hotela s potezo peresa spremeniti obraz, značaj, dušo deželi, ki sta jo izoblikovali narava in stoletna zgodovina. Po zgrešenih načelih sta si dva režima ali bolje dva njegova predstavnika, Hitler in Mussolini, podala roko in leta 1939 skovala samovoljen načrt. Dali so pravico opcije prebivalcem neitalijanske narodnosti, ki so bili do leta 1918 avstrijski državljani, da se prostovoljno izjavijo za Nemčijo ali za Italijo.

Zvita Italija, ki je pravzaprav ukanila nemškega zaveznika pri tem hudobnem pod-

Križ na Lovcu pri Svetih Višarjah. Zadaš špik nad Policami (Montaž).

jetju, je pravico opcije raztegnila in jo dala tudi kanalskim Slovencem, o katerih je vedela, kako jo črtijo. Ravno ta njihova mržnja ji je prišla prav, da bi se iznebila Slovencev na zakoniti, pravni podlagi.

Opcija je bila končana 31. decembra 1939. Za Nemčijo je optiralo 4576, za Italijo 337 prebivalcev, ni pa glasovalo 690 upravičencev. Kar mudilo se jim je. Tak j so napovedali izseljevanje, a medtem se je začela vojna, ki je nakano preprečila. Po nemških podatkih se je do 1. aprila 1940 izselilo do 700 prebivalcev. Ljudstvo je pravi čas spregledalo, zato se je večina umaknila izselitvi.

Kanalski Slovenci so še doma

Naše glavno vprašanje je, koliko so tudi Slovenci uporabili opsijsko pravico in kako so se ravnali pri selitvi. Z zadoščenjem ugotavljamo, da je le majhen del Slovencev uporabil ponujeno priliko. Edino hud udarec je zadel Ovčjo ves v lepi Zajzeri pod Montažem in tudi nas, ki še danes bridko občutimo izgubo skoraj vsega slovenskega prebivalstva v Ovčji vesi, kjer je takrat ostalo le deset slovenskih družin.

Slovenci so se nasilni izselitvi ustavljali iz naravnih nagibov, iz zdravih nazorov, ki

zadržijo kmete gruntarje, da ostanejo na svojih domačijah, od koder so izšli njihovi rodovi. Le šibkejši Slovenci so omahnili. Nemci so jih mojstrsko privabljali, jim slikali neznosne gospodarske razmere in brezposelnost v Italiji, po drugi strani so še Italijani silili naše ljudi k izselitvi ter podkupili italijansko javno mnenje po časopisih. Še stara avstrijska mržnja do Italije, strahovanje, take in podobne zvijače so marsikaterega dobrega Slovence prisilile, da se je izselil. Večina pa je molčala, gledala in čakala, kaj bodo drugi napravili. Sreča za nas, da so vojni dogodki ustavili to zločinsko početje in prekržili peklenske načrte nad Slovenci. Kanalski Slovenci so še doma.

Selili so jih na avstrijsko Koroško, na posestva, ki so jih Nemci razlastili, to se pravi na slovenska razlaščena posestva. Odprodaja domačij je bila prisilna. Italijanski zavod »Ente Rinascità Tre Venezie« je prevzel posestvo, izplačal kupnino komisiji, ta pa optantom, svojim novim državljanom. Ni bil torej neposredni odkup med lastnikom in zavodom. Le nekateri so mogli svoja posestva odprodati neposredno italijanskim zasebnim kupcem, ki so plačevali pol dražje kakor komisija. A za te vrste prodaje so Italijani iz-

vršili kupno-prodajno pogodbo po predpisanih določilih italijanskega zakona in izvedli vknjižbo z notarskim pismom.

V oktobru 1950 so občine ustanovile »Odbor za varstvo koristi Kanalske doline«. Odšli so namreč kmetje, ki so bili vajeni ostre alpske klime in načina obdelovanja zemlje. Na njihova mesta je »Ente« postavil tisoče najemnikov iz notranjosti Italije, iz Karnije in Režije. Ti obdelujejo zemljo samo v poletnih mesecih, pozimi pa se vračajo na svoje domove. Tako propadajo kmečke hiše in gospodarska poslopja, poljedelstvo in gozdarstvo in krči se število živine. Nastal je boj, ki so ga začele občinske uprave Kanalske doline proti samovoljnim sistemom te italijanske uprave. Vračajo se tudi nekdanji gospodarji, mali posestniki, na domačo grudo in čakajo, da jim vrnejo zemljo, njihovo rodno grudo, v last in obdelovanje.

Zakopani biserček

Med tremi slovenskimi rekami, med Ziljo, Sočo in Savo, se je globoko zarezala Kanalska dolina in se tesno spojila s slovenskim ozemljem. Italija, ki vedno išče svoje naravne meje, ni po londonski pogodbi niti zahtevala

celega trbiškega kota, marveč samo kraje ob Beli, južno od tako imenovanega žabljiškega razvodja, tako da bi Zajzera, Žabnice, Ukve in druge naselbine prišle pod njeno suverenost, Trbiž, Rabelj in Višarje pa bi ostali v Avstriji ali v Jugoslaviji.

Kanalska dolina zemljepisno in etnografsko leži na slovenskem narodnostnem ozemlju. Od treh strani jo obdajajo slovenska področja: Ziljska dolina na severu, Kranjska na vzhodu, Primorje na jugu. In sedaj se je Italija zajedla v stekališče in razpotje teh treh slovenskih ozemelj, nesramno raztrgala njihovo povezanost, jih oddaljila in tako ločila goriške, ziljske, rezijske in kranjske Slovence, jih iztisnila iz njihove ozemeljske, jezikovne in gospodarske strnjenosti.

Vedno bolj se nam približuje Kanalska dolina, znova in znova se nam razodeva kot skrit, zakopan biserček in gojimo ga v srcih kot planinsko rožo, ki je zrasla na naših tleh. Dolina slovi kot izredna alpska pokrajina z globoko zarezo med Julijskimi in Karnskimi Alpami, na razvodju slovanstva, germanstva in romanstva.

Italijanski alpinisti zabijajo kline v njene stene, planinci postavljajo zavetišča v njenih gorah. Nam se trga srce, ko je vse, tudi ita-

Kaninska gmota z italijanske strani (Nevea).

Belopeško (Klanško) jezero pod Mangrtom.

lijansko planinstvo, v službi osvajanja in potujčevanja njenih naselij, pradačno naših prvotnih prebivalcev. Kamor vsiljiv trgovec ne more, kamor tuj obrtnik ne stopi, kamor ne prodre železnica, tja se prerije alpinizem, turizem, tam se vgnezdijo alpinski klubi, smučarske ekipe, tam zapoje neusmiljene žage in sekire, tam razprostrejo tuji prišleki svoje šotore, zgradijo hotele, ustvarijo letovišča. Vse te moderne iznajdbe spreminjajo kraju lice in značaj, vsaj na videz. Kanalska dolina se že vpeljuje v ta moderni króg in že občuti težo novodošlih gostov, glasnih, kričečih meščanov, ki se kakor kobilice usipajo po njenih nedrjih, livadah, logih in njenih planinskih idilah. Takrat se domači ljudje, naši pastirji, stisnejo v svoje hišice, v svoje staje in skozi okenca, ponižni in skromni, opazujejo neznane tuje obraze, tuj, neprijazen smeh, kj prihaja kot nov gospodar v njihovo kraljestvo.

Majhna, kratka, znamenita je Zajzera, ki jo kakor velikanske kulise obkrožajo orjaški vrhovi Viš, Špik nad Policami, Poldnašnja špica in druge komaj dosežne špice, ki vhod v to bajno gorsko idilo varuje slikovita Ovčja ves, v kateri vztrajajo na rodni grudi še nekatere trdne slovenske družine in se z naravnimi silami upirajo dolinskemu navalu. Nemci

so jo osvajali že kot »Wolfsbach« in jo sedaj Italijani grabijo kot »Valbruna«, toda Ovčja ves se ne odpove svojemu krstu, svojemu imenu, svojemu rodu, slovenskemu izročilu. Domov sklicuje vse svoje vaščane, svoje rojake, da zopet oživi vsa naša, naš zakopani koroški biserček.

Med Ukvami in Trbižem

Med Ukvami in Trbižem, ob veliki cesti, ob železnici, v šumu tranzitnega prometa, v varstvu Svetih Višarij, v najmilejšem kotičku, v naročju mehkih koroških planin nas sprejemajo vsako leto prijazne Zabnice, največja slovenska vas v Kanalski dolini, 209 m visoko, slovenska fara s 1000 prebivalci, osrednja slovenska postojanka, komaj 4 km od Trbiža. (Geograf Giov. Marinelli jo imenuje »un discreto villaggio sloveno«.) Živi od živinoreje, planšarstva in lesne industrije. Poleti se začasno preselijo skoraj vsi vaščani v planine in ostanejo tam do malega šmarna. Cerkev je iz leta 1444 in sv. Egidij ali sv. Tilih ima prvega septembra svoje koroško slovensko žegnanje.

Zabnice so izhodišče romarjev in izletnikov na Višarje, shajališče hribolazcev in smučarjev, ki se sprostijo po bližnjih slemenih

ali se dvignejo na koroške planine, na Poludnik (2002 m), na Ojstrnik (2034 m), čez Zahomško, na Bistriško in Ukvansko planino. In tu se krepi slovenska deca iz Gorice — v počitniških kolonijah.

Tihe vaške idile

Slovenske prvotne naselbine so se počasi razvijale v večje vasi in kljubovale močnemu pritisku od severa in sedaj morajo še pritisku od juga. Naše vasi, Lipalja ves, Ovčja ves, Ukve, Žabnice, Luznica, Sv. Višarje, so ostale nedotaknjene, tihe vaške idile do srede 19. stoletja, sedaj so le delno okužene, a še vedno diha čist slovenski zrak. Tri nemške občine v dolini so samo trije ločeni jezikovni otoki.

Profesor K. Czörnig, ki je opisal goriško gradiščansko grofijo, nam pričuje, da so bile v letu 1846 tri občine popolnoma slovenske, le Pontabelj je bil zaradi svojega obmejnega položaja nemški. Ta zgodovinar nam tudi potrjuje, da je imela Kanalska dolina takrat res čisto slovensko prebivalstvo razen nemških otokov in da takrat ni bilo v nji še nobenega Italijana, ne priseljenega, še manj prvotnega domačina.

Prišla je v deželo industrija s tujim kapitalom in s tujimi strokovnjaki. Rudnik svinca

v Rablju, železarsko podjetje v Beli peči, rudnik mangana v Ukvah so zabili prve kolice, prve narodne rane v to lepo koroško zemljo in še pod zemljo. Velekapitalistična rudniška družba, ki zaposluje tisoč rudarjev v Rablju in kar tisoč uradnikov, obvlada vse gospodarske vire Kanalske doline. Ima velika posetva v okolici Rablja in Trbiža. Ta rudniška družba («Società anonima miniere cave di Predil») osvaja in izkorišča dragoceno premoženje in odloča o razlastitvi marsikatero domačije.

In vendar! Pri vseh očitnih, otipljivih po-tvorbah ljudskega štetja niso mogli zatajiti slovenske večine v Žabnicah, Ukvah, Ovčji vesi, Lipalji vesi; zlasti Ukve in Žabnice so popolnoma slovenski kraji («borgate slovene»), obmejni Rabelj pa ima mešano slovensko-nemško-italijansko prebivalstvo. Ukve (787 m) so slovenska duhovnija z 850 prebivalci, izhodišče za izlete na ukvansko-karnske planine. Pri Prešernovih je priljubljeno gostišče, kjer postajajo Goričani in se v domačem okolju okrepčajo planinci, izletniki, letoviščarji. Ovčja ves v Zajzeri (807 m) šteje sedaj preko 100 Slovencev in do 150 doseljenih Lahov; duhovnija je v bistvu slovenska, v cerkvi je samo slovensko bogoslužje, tako tudi sega slovenska posest tja pod stene Poliškega Špika (Montaža). Naborjet in Luznica

Ovčja ves — Zajzera — v Kanalski dolini.

Po grebenu Kaninskega pogorja teče jugoslovansko-italijanska meja; v ozadju Mangrt, Jalovec, Razor, Triglav.

(zdravilišče) sta imela nekoč nemško večino, danes po izselitvi pa italijansko in le borno slovensko manjšino. Lipalja ves (La Glesie), najmanjši slovenski kraj z italijansko manjšino, je podrejen Pontablju.

Kmalu za Pontabljem prestopimo na koroško zemljo v Kanalski dolini. Le bežen pogled in pred nami se odkrije druga podoba. Lepše hoste, gotske cerkvice, znamenja na polju, hiše s hodniki in navpičnimi strehami, ženice s klobuki, lovske nošnje, ženski modrčki, nageljni, pojoče citre pred kočami, vse, vse izdaja docela drug značaj kraja.

Zabnice, Ukve, Ovčja ves, Lipalja ves, Luznica, Sv. Višarje so še tihe idile v tem gorskem občestvu.

Svete Višarje

Ta čarna beseda, ta prečudoviti vrh nas dvigne pod višnjevo nebo, da se zazremo v zadnjo bridko martro naše zemlje in da prisluhnemo njenemu zadnjemu utripu. Višarski zvonovi v nedeljskem jutru odnašajo slovenske pozdrave in poslanice na vse štiri strani.

V svetlomodri daljavi nad sanjavo dolino Zajzero vstajajo vrhovi velikani, kipeči v omotične višine: Poldnašnja špica (Jof de Miezegnot), Višnja gora (Jof Fuart), Mali in Veliki Nabois in zadaj veličastna kraljevska postava, silni Poliški Špik ali Špik nad Po-

licami (Montaž), med Julijci najmogočnejši. Do teh pečin odjekne še piščal slovenskega pastirja. Pod nami se v soncu blešči Kanalska dolina, nad njo temnišo obzorje lepe Ziljske gore (vzhodne Karnske Alpe), lepe deviške gore, ki se raztezajo med reko Belo na italijanski strani in Ziljo na koroško-avstrijski strani; Poludnik, Kolk, Ojstrnik, Ukvanska planina, Borjanska planina, Bistriška planina in drugi njih bratje so še krepki slovenski stebri, stari veljaki, a danes obmejni stražarji, onstran so že Ziljani v Šmohorju, Blačah, Bistrici, v Podkloštru, ki jih varuje stari Dobrač. Za njim v medlem svitu se riše Beljak. Čez rame Ziljskih planin gledajo glave slovečih Tirolskih Dolomitov in Visokih tur. Izletniki, romarji ukajo v razrite stene Gamsove matere in njenega Lovca, Višarskih glav, da odmeva v zelene dole. Z Ziljskih gorá pa nam odgovarjajo Ziljanke, ki so prišle v planino, da se ozrejo k Višarjam, da nam zapojó svoje koroške in nam zamahnejo bratski koroški pozdrav. Z rokami jih vabimo, naj stopijo še one dol v Kanalsko dolino. Goré naj se odmaknejo, da morejo tudi dolinice zraven! Meje naj se odmaknejo, da pridejo zraven Goričani, Korošci, Beneški Slovenci...

Svete Višarje spričujejo in nenehno kličejo jasno, nedvomno besedo in pojo visoko himno večne slovenske posesti nad Kanalsko dolino!

Na zahodu je veliko slovensko čudo

Kanalski Slovenci marvajo v koroškem narečju, v vsej svoji zgodovini so bili s slovenskimi Korošci pod Avstrijo dolga stoletja — eno ljudstvo. Vse te koroške lastnosti so ohranili v svojem tipu ljudi, motivov, običajev. Pod koroško deželno upravo so sprva imeli le slovenske ljudske šole, pozneje že dvojezične slovensko-nemške, sedaj pa samo ita-

ko »drô drô drô — vesela ohcet bo«. Najlepši obredi so za svatbo, ko v cerkvi spijejo »štefan vina«, ko nevesta pred cerkvijo »pobira ofer«, ko pridejo na svatovsko mizo tri juhe, kisle, sladka in navadna, da pokažejo, kako se nevesta sprva »kislo« drži, potem »sladko« in potem navadno, in kadar »ugrabijo nevesto« in jo starešina hodi iskat. Veseli svatje se razgibajo, juhejajo, dromljajo, hladrijaajo, holadrijaajo, holadrija-diholajo, didreja-didrejaajo, titrola-titrolajo... Drô, drô,

Srednji Log pod Mangrtom.

lijanske osnovne. Bila je nekoč živa nepretrgana zveza med kranjskimi, kanalskimi Slovenci in tudi Rezijani, dokler jih ni razvoj velikih dogodkov in pretresljajev na stikališču treh elementov, treh tekmujočih narodov, Slovanov, Germanov in Romanov, ločil, jim pretrgal organske žile in jih oddelil na tri strani. Na zahodu pa je danes kljub vsemu ostalo veliko slovensko čudo!

Korošci tako radi hranijo šege in navade, tako zelo so navezani na svoje običaje, trdovratno se jih držijo in še danes uprizarjajo cele obrede. Poslušali smo njihove zgodbe, stare so in vedno nove. V Kanalski dolini žebrajo po slovenj, kadar za novo leto »voščila nosijo« od hiše do hiše in »dajejo srečo« in pejejo kolednico ter si nazdravljajo s prekuhanim vinom (simboličen zgled slovenske prvotne združne povezanosti). Ali kadar »šibe pejejo« na tepežni dan z iglastimi šibami: »Danes imamo vsi otroci — po eno šibo v roci.« Ali kadar na treh kraljev dan »po hribih zvonijo« — ali zlasti takrat,

drô — vesela ohcet bo. In končno še takrat, ko »mrličje kropijo« pri kruhu in vinu in ko rajniki sam zapoje iz truge: »Zahvalim vas prjatlji vi«, in še za osmino.

Korošci v svojih pesmih, običajih in obredih ne morejo umreti!

Žebrajte, márovajte

Naj žvižgajo vlaki v dolini, naj prihajajo in odhajajo, nad to železno in asfaltirano cesto zavijajo skrite stezice skozi smrekove šume v višave, kjer zveni povsod naša koroška govorica in odmeva naša pesem, da odjekne še v Zajzeri pod Poliškimi špiki. Kakor ne more italijanski mojstrski čopič vtisniti tej pokrajini svoje podobe, tako tudi najvišja tuja glasba ne more zadušiti večne pesmi kanalskih Slovencev...

Citre pri Prešernovih so odpele. Zbudili smo se in se preselili v sedanjo resničnost. Pa kaj bi te marnje premlevali! Dečve, puebi, mamike, očki — pridite, žebrajte, márovajte!

V zmagovitih vojnah so Francozi prinesli svoje ideje tudi na Koroško in jih za časa Ilirije tudi uresničili in uveljavili v Ziljski in Kanalski dolini vse do črte Kostanje—Sveti Jakob v Rožu. Prebivalstvu Ziljske doline so ostali v spominu samo vojaški dogodki, saj sta bili Kanalska in spodnja Ziljska dolina od Podkloštra naprej vrata in najvažnejša pot do Srednje Evrope. V vseh francoskih vojnah z Evropo v letih 1795—1814 so se po tej cesti valile francoske vojske preko Naborjeta, Predila, Beljaka proti Dunaju in naprej v osrčje Evrope.

Stari očanci, ki so veliko vedeli povedati o Francozih, so že zdavnaj pomrli; po prvi svetovni vojni sem naletel le še na nekaj drobcev v ziljski in šentlenarški fari pod Korenom in v brški fari pri Šmohorju. Stari Grmič pri Mariji na Zilji, priden kmet, umen in skrben čebelar, je vsakemu rad razkazoval slike na čelnicah čebeljih panjev. Nanje je bil naslikal francoske vojake grenadirje z visokimi, črnimi, trdimi čakami na glavi, okrašenimi s francosko tribarvnico, v belih hlačah s temnimi našivi ob straneh. Hlače so se končavale z visokimi golenicami. V prekrižanih rokah so na prsih držali dolge puške s še daljšimi noži. Na eni izmed čelnic so bili naslikani trije francoski kanonirji klečeč ob topu, eden od njih z lunto v rokah. Francozi so bili dobri in pošteni vojaki, tako je pripovedoval stari Grmič s sivo cesarsko brado. Seveda so bile izjeme tudi med njimi kakor povsod. Grenadirji so bili cvet francoske vojske, je pripovedoval. Za svojega cesarja so se šli bojevat noter do Moskve. Pred njo so doživeli hud, strahoten poraz. Po strašni zimi so se cele mesece v trumah in posamez vlačili tudi čez Koroško proti domu, do smrti utrjeni, lačni, razcapani. Mnogo jih je spotoma pomrlo tudi v naših krajih.

Podobno je pripovedoval tudi stari Kevč iz Kajž v Trdaničah. Bil je — mimogrede povedano — eden zadnjih krovcev, ki je še pri osemdesetih letih po vsej slovenski beljaški okolici popravljal in delal slamnate strehe. Rad je pripovedoval o francoskih vojnah po širni Evropi, opisoval francosko nesrečo pred Moskvo, posebej pa še njihov žalostni umik iz Rusije. Lakota jih je silila, da so — nekdanj pošteni in disciplinirani vojaki — posegali

tudi po tujem imetju. V Muravi ob Baškem jezeru so si lačni Francozi samovoljno prilastili čebelje panje. Lakota ne pozna meje. Tudi sestradani Francozi je niso poznali. Eden se je preveč najedel ukradenega medu, da je pri priči izdihnil. Pokopali so ga blizu gostilne na Muravi ob križišču poljskih poti. Po stari, lepi slovenski navadi so mu vaščani postavili lep hrastov križ. Zavarovali so ga s streho, ki je segala do prečke na križu. Nanj so pribili podobo fašnega patrona: Marijino vnebovzetje. Med prvo svetovno vojno se je križ zaradi starosti podrl. Nihče ga ni več postavljajl.

Tudi stari Vohbar iz Trdanič je rad pripovedoval o Francozih. Zilja in Drava, tako je pripovedoval, pri Beljaku sta bili dalj časa mejna črta med Francozi in Avstrijci. Južno od Zilje in Drave so stale pri mostovih močne vojaške straže. V njihovem varstvu so se zbiralale čete in se pripravljale za nadaljnji pohod. Na trdaniški in črnovrški rebri so bili razmeščeni topovi, namerjeni na Beljak in Jezernico, zbirališči močnih avstrijskih enot. Da bi ugotovili, kakšne namene ima sovražna vojska, so pošiljali ogleduhe čez reki. Eden izmed njih je bil tudi Vohbarjev hlapec. Po dvakrat na teden so ga poslali čez Dravo. Ko so odšli dalje proti Dunaju, so ga vzeli s seboj.

V šentlenarški farni kroniki in mrliški knjigi ni nič zapisanega iz francoskih časov. Polje med Korpičami in Breznico pa imenujejo okoličani Pri kamnatem križcu. Križec stoji na križišču poljskih poti, v senci treh lip. Pod njim so po ljudski govorici pokopani trije francoski vojaki, ki so spotoma omagali. Francozi so jim položili na grob surovo obdelano ploščo apnenca, nanjo pa postavili pčelega pol metra visok kamen v podobi kapelice z gladkimi stranicami brez podstavka. Na severno stran kamna je preprosta roka vklešala križ.

Grobova na Muravi pri Droboljah in pri kamnatem križcu blizu Breznice nam povesta dvoje: Francozi so pokopavali svoje vojake, ki so na poti umrli, na cestnih križiščih, za svoje pohode pa so uporabljali tudi stranske poti, bližnjice (kratice). O tem so mi pripovedovali tudi stari Čavljani. Francoska pehota se je, če je le bilo mogoče, dostikrat ognila velikih cest, zlasti iz varnostnih raz-

logov, če je držala velika cesta skozi soteske ali tik pod podnožjem gora. Tako so rajši uporabljali bližnjice čez Sleme med Pečami in Podlipo, da so se ognili državnim cestam pod Slemenom med Podturjo in Rikarjo vasio in dalje skozi Šentlenart mimo kamnatega križca, Sv. Joba, Smotič v Gornji Rož proti Rožku in Vrbi.

Ob veliki cesti Beljak—Trbiž kakih pet sto metrov zahodno od Rikarje vasi je stal Kristanov križ. To ime se ga je prijelo, ker je stal na Kristanovem svetu in ker je Kristan skrbel zanj. Tudi ta križ je pobrala prva svetovna vojna. Bil je hrastov in malo večji od križa na Muravi. Domačini so mu rekli tudi francoski križ, ker je pod njim ležal francoski vojak, ki je omagal na poti proti domačim krajem.

V precej industrializiranem delu med Pečami, Podkloštrom in Čajno pod Dobračem

ni nobenega sledu o Francozih in tudi ljudje si nič ne pripovedujejo o njih. Doseljenci so pač potisnili domačine v kot in vtisnili okoličnici svoj pečat. V okolici Šmohorja pa se je ohranilo spet nekaj spominov na Francoze, ker so bili tam okrog leta 1809 hudi boji. V zvezi z njimi mi je babica, ki je bila rojena v Pazrijah ob Pazriškem jezeru, pripovedovala, da si domačini več dni niso upali iz hiš, da je bila živina lačna in žejna po hlevih in da po hišah niso imeli vode, da bi kuhali kot po navadi.

Iztrelki so takrat padali na strehe in napravili veliko škodo. Ljudje so si kar odahnili, ko je bila vojna vihra mimo in se je pomaknila proti Šmohorju. Med boji je bilo seveda tudi več mrtvih, nekaj pa jih je potonilo, ker niso poznali močvirnega sveta v dolini in okrog jezera, ne njegovih dobrih in slabih strani.

Slepi Toma

Franc Grafenauer

Vsa zilijska fara ga je poznala. Bil je iz Drobolj ob Baškem jezeru, živel pa je pri svoji nekaj let starejši sestri Mojci v leseni koči blizu Serajnikovega mlina na desni od poti iz Murave proti Hraščam. Kočo je sestra podedovala po rajni materi, ki ni mogla preboleti, da je rodila sina slepca.

Dolge in mrzle zime je slepi Toma preedel na klopi za toplo lončeno pečjo, luščil koruzo, prebiral fižol, brusil nože. Že svojih petdeset let mu je bila za posteljo, mizo in stol. Hrane so mu nanosili dobri ljudje, nekaj zimnice si je pa poleti sam prihranil. Pa mu kmetje hrane niso dajali vbogajme. Pošteno si jo je zaslužil. Skoraj vse leto je hodil k vaški cerkvi zvonit. Ob nedeljah in praznikih je zvonil kar po trikrat na dan: jutranjico, poldne in avemarijo. Kapelica je stala ob cesti nad Baškim jezerom in je bila dobrih petnajst minut hoda od Tomove bajtice. A Tomo je to pot zmeraj čisto sam premeril. Tipajoč s palico je poznal vsako travico, vsak kamenček na poti. Nikoli ni zgrešil steze. Za zvonjenje so mu kmetje radi dajali zaslužen boro.

Nikoli ni spraševal, koliko je ura, in vendar nikoli ni zamudil zvonjenja. Posebno vestno, dolgo in natančno je zvonil mrliču.

Dobro je vedel, da ga čaka za vestno opravljeno delo dobro plačilo. Posebno rad je po naročilu vabil sorodnike in znance k pogrebu, še rajši pa varoval mrliča. Za varuha je moralo biti zmeraj dovolj jedi in pijače. Ob takih priložnostih si je privoščil vsega dobrega. Po molitvah za rajnega, ko ga je mošt že malo pogrel, je imel prvo besedo. Pripovedoval je na dolgo in široko o svojih življenjih. Tudi smeha ni manjkalo, da je bilo že kar nespodobno. Po navadi je odšel zadnji iz hiše. Ko jo je mahal okrepčan, oprt na svojega stalnega spremljevalca, zakrivljeno palico, proti domu, je po navadi zapel pretresljivo in vedno lepo pesem: »Le enkrat bi videl, kak sonce gor gre, bi videl, kak luna, kak zvezde blešče...« A želja se mu nikoli ni izpolnila.

Poznal je vse ljudi, otroke in odrasle, iz vasi, iz cele fare po hoji, po govorici, samo da so enkrat govorili z njim. Vso vaško živino — bolj konje kot govedo — je poznal. Le malo po hrbtu jo je potipal, konje prijel za glavo in že je povedal, čigav je konj, čigava krava. Obredel pa je tudi vso občino, odšel sam celo do pičli dve uri hoda oddaljenega Beljaka, toda le do cerkve na Peravi. Naprej si je dobil vodnika.

Poleti se je pridno vrtil med mlatiči, pozneje, ko je ročna mlatilnica izpodrinila cepce, pa je po cele dneve vrtil prve, še nerodne, zato tudi težke mlatilnice. Gospodarji so ga radi imeli, ker je bil pri delu priden, čist, vztrajen, čeprav je bil majhen in šibke postave. Zato so mu dobro stregli z moštom, kruhom in slanino, ki je bila zanj posebna slaščica. Tudi plačevali ga niso slabo. Če je bil naprošen za mlačev, je bil na gumnu prvi, pred vsemi domačimi. Ko so ti šele komaj vstajali, je bil že na skednju, čeprav je imel včasih tudi debelo uro hoda in še več do tja. Ponoči in zgodaj zjutraj je hodil najrajši, ker se mu ni bilo treba nikomur umikati.

Jesen življenja ga je privezala na bolniško posteljo, na klop ob lončeni peči za durmi zatohle izbe, ki je nikdar ni videl. Nič več ni hodil h kapelici zvonit poldne, praznik, jutranjico, avemarijo. Zato mu je bilo hudo. Ko je zapel večerni zvonček, je zavzdihnil, a molčal in najbrž veliko premišljeval. Pomiril se je z mislijo, da si je s Pesovim Hanžekom izbral dobrega naslednika. Dozdevalo se mu je, da zvonček sedaj

lepše, ubraneje poje. Kmetje pa so bili drugačnega mnenja. Le da mu niso hoteli kvariti veselja.

Ko pa so po razmočeni jesenski poti vaščani nesli rajnega Toma v črni rakvi od kočice proti kovaču na Muravi in od tod na farno pokopališče na Zilji, je zvonček res lepše pel. V prazni obleki, ki mu jo je bil nekoč podaril župan, je ležal Toma v rakvi s prekrizanimi rokami na prsih in z rožnim vencem med prsti. Obleka mu je bila prevelika in preširoka, vendar jo je rad nosil in lepo pazil nanjo. Le za veliko noč in binkošt in ko je šel k spovedi, jo je oblekel, drugače pa je ležala skrbno spravljena v Mojčini skrinji pod uro. Sedaj je šla z njim v grob.

Zvon na kapelici v Drobovljah je slovesno donel in njegovi glasovi so se pokojno razlegali po gladini Baškega jezera vse do Keppe. Slepí Toma, ki je tako junaško prenašal svoje bridko življenje, je končal svojo posejelsko pot in zaživel novo, lepše življenje pri Bogu. Zato je njegov zvonček pel tako praznje, veselo, zadovoljno, slovesno, kakor še nikoli poprej.

Leopold Stanek

Na trgu

Koliko žena
nudi v kup semena!
V misli do temena
srh me spreleti,
pljusne val srca:
tukaj na milijone
skritih spi kali,
ki bi rade spono
strle in pognale do neba.

Ce z zemljó
seme se ne sklene,
rosa nanj ne kane,
če žar vanj ne plane,
nepredirne stene
kalčke s časom zaduše,
da zamro:
misel, ki se ne utelesi,
v pozabljenje se prevesi.

Naj roko
v zrnje zasadam,
naj se združim z njim,
naj mi v dlani,

z žulji posejani
in s krvjo znojeni,
seme kot v zibki obleži:
tu vezi razkleni,
kal poženi,
korenine
v globočine
prav na dno!

Srca naskrivaj
vsa z vožmi prepleti,
naj objemi
sklenejo me z vsemi:
vem, da se odpre ti
slednje na stečaj.

Seme — koliko prsti
čaka nanj,
razoran
slednji je ogon srca.
Vzdigni se, nemir,
vetrc, sevec čarodej,
seme vsepovsod razvej —
ti si klitja vir!

Leopold Stanek

Prošnja pesem

Vetrc, v tišini
nekje se prebudi
in s pesmijo grudi
moje prešini!

Prosim napeva,
ki duše zajema
in srca razvneva —
v vseh naj odmeva!

Vriski pastirja
in tožba dekleta
so pesem zapeta,
ki me vznemirja.

Spev melodije
naj delo in srečo
in rano bolečo
v pesem prelije!

Vetrc, v tišini
nekje se utrni,
na lutnji srebrni,
pesem, premini!

Pred tremi leti je bilo, ko me je nekdanji moj učitelj violine, sedaj že rajni profesor Karel Jeraj, poklical v Zavod za slepo mladino v Ljubljani, da bi mu odvzela nekaj učencev.

Odkrito povedano, bilo mi je kar malo tesno pri srcu. Ne zaradi težav, ki jih je bilo pri takih učencih pričakovati, saj sem bila že od nekdaj navajena pomagati potrebnim, toda učila sem do tedaj le zdrave, povsem normalne otroke, za delo s slepimi pa nisem še imela potrebne posebne izobrazbe. Toda zavod je že spočetka napravil name najboljši vtis: v predmestju, kjer ni cestnega hrupa, stojita dve vili v obširnem vrtu z dvoriščem in sadovnjakom. V eni so dekleta, v drugi dečki; vsi pa se seveda shajajo pri pouku in zabavah. Ko stopiš skozi priprta vrata na dvorišče, ti prihajajo nasproti gruče fantov ali deklet, ki se držijo za roke, se sprehajajo in veselo klepetajo ali pa se smeje podijo po dvorišču. Površen opazovalec s ceste bi mislil, da ima povsem zdrave otroke pred seboj, kajti tu nimajo naočnikov, ki bi jim zakrivali ugasle ali pokvarjene oči; toda tudi če so oči bistre in na videz zdrave, moraš vendar vedno paziti, da tem vedrim gručam ne stopiš na pot: svojo okolico natančno poznajo, zate pa ne vedo in kar na lepem se ti lahko pripeti, da se otrok, ki se s tovarišem vedro podi, z vso silo zaleti vate. Ne smete pa misliti, da samo pohajajo; ravno nasprotno! Učijo se mnogo več kot »vidni«, kakor imenujejo ljudi, ki vidijo. Hodijo v šolo kot vsak otrok njihove starosti, razloček je le v tem, da se učijo mnogo pridneje kot zdravi učenci, čeprav je njihovo delo neprimerno težje.

Gotovo ste že slišali o posebni pisavi za slepe, tako imenovani Braillovi pisavi. V bistvu sestoji iz šestih pik, ki — različno razvrščene — pomenijo razne črke. Otipavajo jih s prsti, tisti pa, ki nimajo rok, berejo z ustnicami. Še mnogo težja pa je notna pisava, vendar pa obvladajo tudi to. Gojenci opravljajo razen tega tudi vsa domača dela v zavodu in vsakdo se izučil kake obrti, tako da je v dvajsetim letom polnovreden član človeške družbe, ki si sam zasluži svoj kruh — ne morem pa tega trditi o vseh, ki imajo zdrave ude in zdrave oči.

V zavodu imamo okoli osemdeset učencev in učenk od tretjega do dvaindvajsetega leta. Včasih sem mislila, da je med slepimi večina sleporojenih. Danes vem, da je teh komaj nekaj odstotkov; večina si je svoje nesreče kriva sama: igrali so se z razstrelivom ali pa so bili žrtev tuje neprevidnosti. Zato je seveda med gojenci veliko takih, ki jim manjka roka — ali pa tudi obe — da teh, ki si morajo pomagati samo z nekaj prsti, sploh ne štejem. Zato imamo v zavodu tudi mnogo več dečkov kot deklic.

Zelo me je tudi prizadelo, ko sem spoznala, da jih včasih te uboge, ugasle oči tako bolijo, da prihajajo k uram z zavezanimi očmi ali pa sploh obležijo v bolniški sobi. Zelo hudo mi je tudi bilo, ko sem spoznala na zavodu kar tri člane iste družine: dva brata in sestro, vse tri pridne in dobre, glasbeno nadpovprečno nadarjene. Eden bratov je že, izučen pletarstva, zapustil zavod. Najstarejši, posebno nadarjeni Tine, se je v Beogradu izučil za uglaševalca klavirjev in se vrnil, da poleg svojega poklica poučuje še klavir, teorijo in notno pisavo in z uspehom vodi pionirski zbor.

Nikar ne mislite, da je ta mladina družbi in državi v breme! Nasprotno: vsakdo se poleg šolske in strokovne izobrazbe izuri še v vseh mogočih ročnostih in v vseh domačih delih. Deklice pletejo jopice vseh krojev in s pisanimi norveškimi vzorci, ne da bi se kaj motile, pa tudi fantki znajo plesti nogavice in kvačkati prtičke. Kar prepričajte se v trgovini na Gospodsvetski cesti, ki prodaja samo izdelke teh, ki jih sami nikdar niso videli.

Ko sem prišla kot nova učiteljica na zavod, so se mlajši vsi zanimali za to, kakšna sem. Tako je bilo v začetku pri mojih urah kar dosti živahno: eden učencev je sedel za klavirjem ali igral na violino, dva ali trije so pa čakali, da pridejo na vrsto. Prihajali so tudi drugi, taki, ki jih nisem učila, plaho, pa vendar zaupljivo. In ko sem sedela ob klavirju, so mi tudi po cele ure tople in ne vedno povsem snažne otroške roke drsele po glavi, čez lice, čez rame, čez roke... Priznamam, to je bila težka preizkušnja, a sem jo le vzdržala, ker sem vedela, da so otroci pač radovedni in bi radi »videli«, kakšna

sem. No, sedaj vedo, kakšna sem, in se me nihče več ne dotakne; seveda me pa ničlikokrat nerodno in plaho objamejo čez pas ali se pritisnejo k meni. Poznajo me vsi že po glasu in koraku. Tudi tisti, ki jih ne poučujem.

Srca pridobiti je bilo pač mnogo težje kot najti pravo učno metodo. Nekateri so mi jih tako rekoč kar na dlani prinesli, drugi so pa postavili medse in mene leđeno steno, ki se je pa kaj kmalu stajala. Danes si zaupamo in se imamo radi.

Na splošno prevladuje povsem napačno mnenje, da so slepi glasbeno posebno nadarjeni. To ne drži. Nadarjeni so toliko kot drugi otroci: eni več, drugi manj. Pač pa imajo neskončno dosti dobre volje, potrpljenja in hvaležnosti. In to, glejte, me je tako navezalo nanje, da si ne želim več nazaj na gimnazijo.

Lažje je delo s sleporojenimi. Ti imajo spomin in sluh posebno dobro razvit in so tudi sami v sebi mnogo bolj uravnovešeni ko tisti, ki so po nesreči izgubili vid. S temi so včasih res pravi križi: pridejo dnevi, ko se zoreče življenje v njih močnejše oglašja, pri tem pa se vedno ostreje zavedajo svoje nesreče, pa ti pride takale učiteljica in zahteva, naj zaigrajo veselo pesmico! Kolikokrat mi je ob nepazljivem, nemarnem, trmastem ali zakrknjenem učencu vsa kri šinila v glavo in bi ga bila najrajši kar skozi okno vrgla — pa me je še vselej obrzđala misel: »Samo pomisli, kakšna bi bila ti, ko bi se ti primerila taka nesreča!«

Iz prvega leta se najbolje spominjam Lorike, svoje najboljšje učenke za klavir, in Gregca, svojega najtežjega učenca za violino. O Loriki so mi povedali, da sicer dobro igra, a da je zelo neuravnovešena. Lorika, ta revni, sleporojeni otrok nezakonske matere, je imela res izvrsten posluš. Bilo mi je, ko da sem dobila prelepo darilo. Tudi deklamirala je dobro in njen čisti sopran je obvladal zbor. Tako sva se takoj našli v isti ljubezni do glasbe in ure, ki sva jih preseđeli ob klavirju, so se učiteljici in učenki zdele kot minute. Danes je ne učim več. Devetnajstletno je narava še enkrat udarila; zdaj se že drugo leto zdravi ob sončnem Jadranu, v zavodu za kostno tuberkulozo. Lorika, kdaj mi boš spet zaigrala?

In Gregec! Tovarišica upravnica me je poklicala in me prosila, naj fanta glasbeno

preizkusim in tudi sicer ugotovim, ali bi ga bilo mogoče učiti violine. Ogledala sem si ga: dvanajstleten, ponesrečenec. Trmast, sam vase zaprt in zelo zagrenjen. Ne preveč muzikaličen. O kakšnem praktičnem ali teoretičnem znanju ni bilo niti govora. Na desni roki je imel samo pol palca, prstanec in mezinec. Toda ravno takim je treba dvakratno pomagati. Zato sem brez pomislekov rekla: Da. Tako je postal Gregec najtrši preizkusni kamen mojega prvega leta. Kako sva se dajala, tega vam ne bom pravila. To je pozabljeno. Vem le še, kako srečna in vesela sva bila oba, ko je Gregec na sklepnih produkciji kar koražno zaigral dve narodni pesmici. To mu je dvignilo samozavest in mu dalo novega poguma za nadaljnje delo. Več od enega samega leta v takih okoliščinah res ne smemo pričakovati.

In drugi? Dominik, ta mali cigan, ki bi bil igral na violino, harmoniko in svirel najrajši samo po posluhu in se je z vsemi štirimi otepal vsake vaje in vsake tehnike! Mnogo se niti do danes še ni spremenil, a nič ne de, kajti posluš ima izvrsten in glasba mu je v prijetno razvedrilo.

Micica, Hanzek in Franček, ki se vedno radi učijo, vedno prihajajo k uram pripravljeni in z vedrim nasmehom na licu, ki mi še nikdar niso napravili bridke ure — kako bi jih ne imela rada? Tudi mala Emica spada sem. Učim jo šele nekaj mesecev. Prstke ima drobne in tanke kot pajčevina, voljo pa odločno in prizadevnost železno — iz nje bo še kaj!

Mnogo težje je delo z Angelco, čeprav je zelo nadarjena. Toda je tudi ciganske sorte in bi najrajši vse igrala le po posluhu in, če bi se dalo, samo plese in kola. Ob vsaki važi godrnja in tehnične vaje so ji križev pot. Trmasta je tudi in muhasta na vso moč. Seveda, če človek ve za njen rod in njene mladostne vtise, se nič preveč ne čudi in potrpi s petnajstletno. Skušam pač ugoditi njenim željam, a ji obenem tudi uglati okus. Če ji skladba ugaja, se pošteno zaigrize v delo in je z mano vred vesela uspeha. Lahko pa delo z njo ni, ker je izpremenljiva kot vreme pomladi.

Kaj pa Jožica? Dekletce ni posebno nadarjeno, a je tako prizadevno in pridno, dobrovoljno in potrpežljivo, da ga vlečem iz leta v leto, čeprav ni pričakovati posebnega uspeha. Pa se je zgodilo, da me je prišel

nekdo sredi njene ure vprašat, kdaj bom končala in se utegnila pogovoriti z njim in z njegovo ženo. Nerada sem določila ta čas, ker sem vedela, da bo pogovor zelo mučen. Nato sem nadaljevala z učenjem. Pa Jožica na lepem neha igrati, me prime za roke in vzklikne: »Gospa, jaz ne morem več — vi pa tudi ne!« Drugič se mi je zgodilo, da me je obiskala znanka, ki se je zanimala za moje delo. Ker sem ji vnaprej povedala, da dela ne sme motiti, je mirno sedla v kot, Jožica pa je koj zaslutila tujega človeka. Nemirno je gibal za glavico in prstki so vedno pogosteje zgrešili pravo tipko. Zato sem jo ustavila: »Veš, Jožica, to je Justina, bolničarka, ki me je prišla obiskat — no, Justina, daj ji roko, tako — in ti, Jožica, ji sedaj prav lepo zaigraj!« Mala je koj stegnila roko in smehljaje se otipala mlado Justinino roko, potem pa pogumno igrala do konca. Pa se je zgodilo, da me je prišla obiskat sestrična. Brez besede je sedela in začudena opazovala, kako je slepa Jožica igrala. Otroke vedno spodbujam, naj igrajo tudi pred neznanimi osebami, ker se tako navadijo za nastope, ki jih je v zavodu vedno dovolj. To pot mi ni bilo treba nič prigovarjati: Jožica je pogumno zaigrala kar dovolj težak valček in potem na moje presenečenje vprašala:

»Ali naj zaigram še Planinarico?«

To je bila namreč njena najboljša skladba na lanski produkciji.

»Prosim, kar zaigraj!«

In Jožica, moj plahi zajček, je res brezhibno izpeljala do konca. Nisem si mogla kaj, da bi je pozneje, ko je sestrična odšla, ne prišla za glavico (česar sicer nikdar ne naredim, ker so otroci silno ljubosumni drug na drugega) in rekla: »Jožica, danes te pa kar ne poznam; danes nisi Jožica Zajc, danes si Jožica Lev! Tako pogumno in dobro nisi še nikdar igrala!« Mala pa mi je odvrnila vsa začudena, češ da še tako preproste reči ne razumem:

»Ko pa je bila to tako dobra gospa!«

In vendarle moje sestrične ni ne videla ne je prišla za roke, ni slišala besede iz njenih ust. Mislím pa, da moji sestrični nikdar ni in ne bo nihče izrekel lepšega poklona, kakor ji ga je tedaj ta slepa deklica.

Kako poučujem slepe učence, je vprašanje, ki mi ga ljudje vedno spet zastavljajo, ni pa nanj tako lahko odgovoriti. Učenci na

primer z desno roko berejo note za levo roko in z levo igrajo tako dolgo, da znajo prve fraze na pamet; potem sledi druga, tretja fraza in nazadnje vse zvežejo. Potlej berejo z levo roko in z desno igrajo, nato pa zaigrajo z obema rokama — na pamet seveda. Včasih so učitelji učencu pesmice samo preigrali in ta jih je potem pač posnemal, kakor je vedel in znal. Menim pa, da ima učenec trajnejše koristi in si delo tudi bolje zapomni, če ga sam predela in se mu lepote glasbene misli šele postopoma odkrijejo. Ko skladbo že muzikalično in svoji stopnji primerno tehnično obvlada, mu jo seveda tudi v celoti preigram, da jo še malo pogladimo. Po dosedanjih izkušnjah se mi zdi, da jim morem s tem načinom še največ koristiti.

Kaj igramo? Osnova je Bayerjeva šola, sicer pa igrajo učenci iz bogate zaloge domačih mladinskih skladb, najraščí Pavčičeve priredbe narodnih pesmi. Naprednejšim skušam dati čimbolj pisan program, da se seznanijo še s tujimi ritmi, napevi in skladatelji. Tako jim imena Mendelssohn, K. M. Weber, Schubert, Schumann, Beethoven, Grieg, Gade, Mac Dwell, Dvořák in Čajkovski niso le prazen zvok. Mnogo to ni, nekaj je pa le.

Velika krivica domačih je, če defektnih otrok ne izročijo pravi čas zavodom, kjer se enaki med enakimi kaj kmalu udomačijo in naučijo vsega, kar jim je potrebno za življenjski boj in za srečo, ki bi je doma nikdar ne našli. Res, zapisala sem »srečo« in vem, da so jo nekateri tudi zares našli. Ne le v poklicu, ki ga obvladajo, temveč tudi povsem osebno srečo. Ker so telesno prikrajšani, v svoji osebni samoti še bolj hrepenijo po razumevanju in ljubezni, po bitju, ki bi z njimi delilo vse težave in sladkosti življenja. In glejte: več parov, ki jim je bilo to dano, poznam in se vedno spet veselim pristrčne ljubezni in zaupanja srečnih zakonskih dvojic, ki sicer ne vidijo sončnega sijaja, pač pa ga občutijo na mladih telesih in v toplih srcih.

Vi pa, ki vidíte, ne pozabíte svojih sobratov. Vsak pozdrav, vsaka topla beseda najde odmev v dušah tistih, ki jim je svet svetlobe zastrt, pa se le pogumno potrudijo, da pošteno in zvesto izpolnjujejo svojo življenjsko nalogo in so polnovredni državljani v poklicu, v mišljenju in v dejanjih.

Kmečki, hribovski bukvar in pesmar Blaž Mavrel s Strojne (1054 m) nad Mežiško dolino, ki v strganih hlačah in okornih coklah korači okoli svoje samotne bajte sredi gozda, nam je poslal zbirko pesmi, ki jih je zložil med vsakdanjim delom »za kratek čas«. O vseh mogočih stvareh pojo te pesmi, o Mežiški dolini, o kresnem večeru, o jeseni, o mladosti, ki je prešla, vmes pa so prigodnice Mešku in Preglju in cela vrsta nabožnih in narodnih, »popravljenih«, kakor pravi Blaž Mavrel, »posnaženih«, kakor bi nemara rekel France Prešeren. In s tem sem že tam, kar sem hotel danes povedati o Blažu Mavrelu: ta kmečki pesnik se živo ukvarja s Prešernom, ga prebira, tehta in celo »popravlja« in, kar je za preprostega človeka še posebej zanimivo, tudi prevaja. Ko sem prebral njegove prevode in mu izrazil svoje priznanje z obljubo, da jih bom poskusil priobčiti v Koledarju, se je hudo uprl in se v pismu trdo postavil v bran za izvrne pesmi: »Da bi dejali prevode v Koledar namesto mojih pesmi, bi bilo povsem narobe! Kmečki ljudje bi se za prevode še malo ne zanimali. Za Prešerna do našega časa, ko ga je vlada malo razglasila, niso vedeli; da je napisal tudi nekaj nemških pesmi, še zdaj na kmetih nihče ne ve. Prevodi zanimajo le književnike in profesorje. Ugajale pa bodo moje pesmi. Da vam prav ne ugajajo, je umljivo; vi ste moderen pisatelj, navrh pa še strog urednik. Kmečki ljudje, ki malo berejo, pa hočejo kaj zastopnega, jasnega, pa naj je za špas ali za res. Modernih pesmi ne marajo, komaj se potrudijo, da jih preberejo ali pa tudi nič. Taka je velika večina mohorjanov in na to veliko večino se je treba najbolj ozirati. Zato se ne bojte, da bi bil kdo nejevoljen na moje pesmi. In cele pesmi naj bodo; drobci in kitice med življenjepisom bi bilo zanič. Ljudje bi se posmehovali: Takega siroteja opisuje, ko vemo, da nič ni z njim; če je zložil kako zakaj pesem, tisto naj bi bil dejal noter! To bi letelo na vas! Zanima nas le življenje velikih, Prešerna, Gregorčiča, Finžgarja itd., ki so veliko lepega napisali. Jaz pa komaj spravim kako pesmico v tisk.«

Nalašč sem prepisal daljši odlomek iz Mavrelovega pisma, ker je po svoje zgovoren in dobro predstavlja našega ljudskega pesni-

ka, o katerem mohorjani že to in ono vedo, deloma iz njegovih pesmi, priobčenih tu in tam v našem Koledarju, deloma pa iz Kotnikovega članka o njem v Koledarju za leto 1947. Danes dodajmo še to, da je bil rojen na svečnico (2. februarja) 1896 revnemu gorskemu kmetu in da je v svojem življenju užil veliko siromaščine in trpljenja. Ko mu je bilo devet, deset let, je dve leti hodil v šolo, »koroško ljudsko ponemčevalnico«, kakor pravi, vse drugo pa si je nabral sam iz knjig, največ iz Mohorjevih. Iz prve svetovne vojne se je vrnil s poškodovano nogo, vzel v najem bajto, v kateri še danes živi, in hribovska samota ga je nagnila, da je začel zlagati pesmi, najprej camarske (svatovske), potem pa še druge. Po drugi svetovni vojni je dobil bajto in nekaj zemlje v last, tako da lahko preredi po dve kravi in eno ovco. Poleti se mora seveda hudo ubijati z delom, pozimi pa lahko malo posedi pri bukvah in pri pisanju. Ker pa vsak, kdor kaj napiše, »rad vidi svojo reč tudi tiskano, posebno še kmeti, ki težko spravi kaj v tisk«, preberimo eno izmed njegovih pesmi, ki ima naslov »Kresni večer« in bo mohorjanom zaradi svoje hudomušnosti gotovo všeč:

KRESNI VEČER

Blaž Mavrel

Skrivnosten čas je kresna noč,
čas upanja in čarovnij.
Dekle jo čaka, upajoč,
da ji odstre prihodnje dni,
in fant premišlja, s čim lepo
to noč mu je pozdraviti,
za šalo kaj napraviti,
da bi izkazal se tako.
Načinov mnogo ta večer
je čaranja in praznih ver.

To noč pred kresom lahko zveš,
če kdo pri hiši bo umrl,
na daljno pot li kmalu greš,
če te udar nezgod bo trl,
če boš morda postal bogat
in, kar ljudi najbolj skrbi,
kdo v letu, s kom se poročl.
A tale zgodba, sestra, brat,
ti kaže, da — če ti je mar —
ni vselej prazen kresni čar.

Iz radovednosti, skrbi
nekoč je bezeg stresat šla
edina Lesnikova hči,
cvetoča, mlada Lizika,
ko svet objel je kresni mrak,
da ji drevo morda pove,
kdo bo prihodnji ženin nje,
če vseč ji bo in znan možak.
Bezeg je tresla, klicala:
»Pokaži, bazovec, moža!«

Med veje se pri tem ozre.
Nad njo se zgane, zašumi,
da strah ji šine v ude vse,
a prednjo hlapec se spusti,
domači Pavle, fantič mlad.
Zaljubljen v Liziko je bil
in ji je ta večer odkril,
da on njen ženin bil bi rad. —
Prej ženskam je prisluškoval
in Lizikin namen poznal.

Za Liziko se prav ne ve,
li rada je imela ga
in koga izbralo je srce
in videti želelo ga.
Ko Pavleta spoznala je,
jo je objel, je strah minil,
le jeze vzklik se je glasil,
z ribanom ga zmerjala je.
A Pavle, ta se je smejal,
na srečo upal, veroval.

Bila je svatba to jesen,
doma so jo obhajali;
potresal se je dom lesen,
tako so svatje rajali
in Pavle Liziko vrtel.
To je bilo zdravic in šal
bezeg je v misel se jemal,
naj bi cvetel in zelenel.
Je kresna noč in nje skrivnost
prinesla srečo in radost.

Zdaj pa brž k Mavrelovemu zanimanju za Prešerna. Prebira in študira ga, uči se iz nje-ga, premišljuje njegove pesmi, pri tem pa pri-haja tudi na zanimive sklepe: »Če pesniku manjka primernih, potrebnih besedi za izpol-nitev vrste, tedaj pač zapiše kako mašilo. Tudi Prešeren jih ima. 'Bog te obvarji' je lepo voščilo, če je v taki zvezi, da ima pomen. V Prešernovi pesmi Slovo od mladosti ga pa nima. Kako more Bog varovati mladost, ki je

minila? To je mašilo zaradi rime. Zato sem popravil:

,'Vendar, mladost, po temni zarji tvoji
srce vzdihuje mi, se ne upokoji.'

Tako je primerno vsebini pesmi, ko je tožba in žalovanje, pa tudi pesniku sploh, saj je bil ves nepokojen (Ko brez miru okrog divjam).«

Ko je Mavrel bral v Novem svetu, da je rajni Župančič mislil na »redakcijo Prešer-novega teksta«, je prišel na misel, da »se je sam prave reči lotil«, saj je v besedilu Pre-šernovih pesmi »našel in popravil že deset večjih hib«. O tem mi je pisal: »Vse sem lepo popravil, bi noben Župančič ne mogel bolje; ko bi le hoteli upoštevati pri prihodnjem na-tisu. Seveda, ko bi bil on, Župančič, to storil, bi bilo že gotovo sprejeto in potrjeno, ker je imel veljavo, od mene pa ne vem če bo.«

Pa ne le napake, tudi slogovne trdote ob-čuti Blaž Mavrel v Prešernovem besedilu. Tako mi je pisal: »Neki Prešernov sodobnik je dejal, da bi pravi pesnik lepše opisal roj-stvo tistega fantička v pesmi o šmarnogorski cerkvi. Reš ni najlepše: 'zvižè fantiček se od nje'. Jaz sem za heje poskusil, kako bi se dalo drugače zapisati, pa da bi ne trpel Pre-šernov slog in videz:

,'Devištva tat, ubij te grom!
Neporočena mati bom,
odpusti Bog ti, zvodnik mlad,
od tebe nosim greha sad.'

Besede te izgovori,
na tla omahne, omedli —
zajoče mladi sinček nje,
al ona se več ne zave.

Ob takem zanimanju za Prešerna se nam seveda že ne bo nič več čudno zdelo, če Blaž Mavrel prebere tudi vse, kar mu v hribovsko samoto seže pisanega o Prešernu. Tako mi je med drugim pisal: »Novi svet od 49. leta sem šele zdaj v roke dobil. Ko sem bral drugo številko, ki je Prešernova, sem našel prevode njegovih dveh nemških sonetov. Jaz sem ju takoj na novo prevedel, bolje in lepše, kakor je tam notri.« Za prikaz Mavrelovih prevo-dov si oglejmo pet Prešernovih pesmi. Ker utegne biti komu Prešernova nemška pesem res — kakor trdi Mavrel — neznana, naj po-dam najprej ob vsaki pesmi dobeseden pre-vod v prozi.

Prvo izmed omenjenih petih pesmi je Prešeren zapel pravzaprav svoji izvoljenki Juliji, ob nji pa hkrati zelo značilno podal narodnostno-jezikovno podobo svojega časa, ki jo še danes radi navajamo, zato ni čudno, da je bila pesem že tolikokrat prevedena. Sonet bi se v prozi glasil: »Sprašujete me, zakaj njo, ki je vredna, da bi jo slavili pevci vseh časov, začeni z Grkom Homerjem, saj se more meriti z vsemi, ki je njim na čast že uspela pesnikom kaka pesem, njo, ki mi tako do dna prešinja vse bistvo, da samo nji velja vse moje hrepenenje, opevam samo v slovenskem jeziku in ne tudi v nemškem? V naši deželi govorijo nemški po navadi gospe in gospodje, ki ukazujejo, slovenski pa tisti, ki so služnega stanu; jaz služim najtršo službo, kar jih je kdaj služil svoboden duh, ki ga je vklenila ljubezen v svoje vezi, zato se ne smem pregrešiti zoper to navado.« Blaž Mavrel je ta težki sonet takole prevedel:

ZAKAJ SLOVENSKO...

France Prešeren

Zakaj slovensko le moj jezik poje
nje hvalo, ki je vredna, da proslavi
vsak pevec jo in da se k njim postavi,
ki jih opevali so vsak po svoje,

njih prvi pevec je helenske Troje;
ki vtisnila se moji je naravi,
ki hrepenim po nji v ljubezni pravi,
a nemško ne, že vprašal marsikdo je.

V deželi naši nemške je besede,
gospoda po navadi, ki ukazuje,
služabništvo slovenski govor prede.

V najtrši službi srce mi zdihuje,
ki v njo samo ljubezni čar zavede,
ne kršim, kar tu šega narekuje.

Prevedel Blaž Mavrel

Drugo nemško pesem, ki si jo bomo ogledali v Mavrelovem prevodu, je Prešeren napisal Alojziji Crobathovi, hčerki svojega šefa, poznejši slovenski pesnici in pisateljici Luizi Pesjakovi. V dobesednem prevodu se glasi: »Če čutiš, da ti navdušenje širi prsi in te notranji bog sili peti, potem res nimaš nobene izbire več, moraš se pridružiti Sapfini tovarišiji in moraš hoditi po svetli poti slave, pa naj pri tem ostane neuslišana tvoja de-

kliška ljubezen, pa naj se pri tem raztaja tvoja življenjska sreča in tudi tebe potegne smrt v valove. Če pa ne čutiš v sebi take sile, potem sezi po srečnejši usodi, dokler ti še mladostni zor obliva lica. Vabi te pot ljubezni, postlana s cvetjem, čaka te mirtov venec, nikar ne segaj po lovorovem, ki ne pozna radosti!« Ta sonet, ki je bil tudi že večkrat preveden v slovenščino, je Blaž Mavrel takole prevedel:

MLADI PESNICI

France Prešeren

Če silni ti navdih ne dá se skriti,
potreba srca pesniti te žene,
izbire zate resda ni nobene,
se moraš družbi Sapfe pridružiti

in pevske slave svetlo pot hoditi,
četudi ti ljubezni roža zvene
in srečo zamudiš, blagosti njene,
naj kakor njej še tebi bo utoniti.

Se prosto čutiš tega pa teženja,
vse boljši sreči sledi, jo zagrabi
za časa mládostnega lice rdenja.

Ljubezni cvetna steza tebe vabi
in čaka venec mirte, slaj življenja.
A sreča pevske lovorik ne rabi.

Prevedel Blaž Mavrel

Oglejmo si še tretjo Prešernovo nemško pesem, nagrobni napis poljskemu pregnancu Emilu Korytku, ki se v dobesednem prevodu glasi: »Človek mora umreti, človeštvo ostane in v njem dalje živi to, kar je človek storil zanj.« Blaž Mavrel je to Prešernovo globoko misel lepo povedal takole:

GROBNI NAPIS EMILU KORYTKU

France Prešeren

Človeka zemlja vzame,
človeštvo pa živi
in vedno to ostane,
kar v prid mu on stori.

Prevedel Blaž Mavrel

Kot četrto preberimo Prešernovo nemško voščilo že omenjeni Crobathovi hčeri Alojziji, ki se v dobesednem prevodu glasi: »Ni ostalo več veliko dneva, pa sem šele zdaj zvedel, da je že danes vaš god; ne morem se ubraniti

očitka, da sem prepozno pogledal v koledar, kdaj obhajamo spomin svetega Alojzija; vendar pa bi smel glede na to, da vsak dan nosim v srcu najboljše želje za vas, stopiti pred vas še kar kot spodoben, čeprav pozen voščilec.« Mavrelov prevod je takle:

ČESTITKA ZA GOD ALOJZIJI HROVAT

France Prešeren

Da sije vam godovni dan,
je šele zdaj mi znano,
že kmalu tek mu bo končan.
Ta krivda je nad mano,
da koledarja ne odprem,
pogledal da prepozno sem,
kdaj je Alojzij nebeščan.
Jaz vendar, vedite, vsak dan
želim, da sreča vas neguje,
to menda me opravičuje,
ko danes vam kesno šele
čestitam, voščim dobro vse.

Prevedel Blaž Mavrel

Peta Prešernova nemška pesem, ki si jo bomo ogledali v Mavrelovem prevodu, se v dobesednem prevodu glasi: »Vi, ki izvirate iz slovenskega debla, ki niste, ker ste bili dolgo ločeni od lastne matere, pili omike na njenih prsih, ki so vas, kakor mene, izročili nemški dojlji! Ne mislite, da vas obsojam zato, ker ste v hvaležnosti naklonjeni Germanki; le to, da tej dajete prednost pred lastno materjo, je tisto, kar buči v meni plamenečo jezo. Ta je in mora biti za pravo materjo; vendar pa mislim, da se za rejenca spodobi, da rednici v hvaležnosti kaj podari. A iz plemenite rude naj bo, ne iz navadne ilovice, kar pokloni prebogati, ki zviška gleda na siromačijo.« Prevod Blaža Mavrela se glasi:

SLOVENCEM, KI NEMŠKO PESNIJO

France Prešeren

Vi tisti, ki sinovi ste slovanski,
pa ni vas rodna mati odgojila,
ker nji usoda vas je odtegnila,
kot mene dala pěstunji germanski,

ne kolnem vas, ko Nemčiji pristranski
vi zlagate zahvalna posvetila,
da tujka pa bi več kot mati bila,
to vnema jeze plamen mi pravdanski.

Ima naj prednost pred tujinko mati;
rejencu vendar menim, da pristojna
rednici tudi dar zahvale dati.

A žlahtno naj bo to, je sodba moja,
kar dá kdo bogatinki, treba znati,
prezirno da vsak revni dar presoja.

Prevedel Blaž Mavrel

Naj bo s tem dovolj. Mavrelovih prevodov nisem objavil zato, ker bi bili mogoče boljši od dosedanjih, temveč le kot zanimiv prispevek k prešernoslovju, hkrati pa v častno priznanje preprostemu ljudskemu bukovniku, ki je navzlic svoji odtrganosti od sveta vendarle vseskozi v živem stiku s kulturnim dogajanjem domovine in zvesto nadaljuje izročila nekdanjih neznanih ljudskih pevcev, ki so sami preminili, njihova dela — narodne pesmi in sploh narodno blago — pa so ostala in bogatijo njihove potomce iz roda v rod vse do današnjih dni, pa čeprav so medtem že stopili na njihovo mesto sodobni pesniki, ki so resda — tudi v tem je nekaj trpke resnice v Mavrelovi ugotovitvi — včasih le preveč odmaknjeni od ljudstva in jih zato tudi ljudstvo ne more razumeti in jih ne prebira tako rado, kakor prepeva priljubljene preproste stare pesmi.

Mohorjev koledar — in deloma Mohorjeve knjige nasploh — že dolga leta skuša premostiti ta prepad med modernim pesnikom in ljudstvom s tem, da prinaša posamezne umetnine naših velikih mojstrov z namenom, da bi jih ljudstvo spoznalo in zacenilo, obenem pa tudi daje na svojih straneh kar največ prostora takim preprostim, nešolanim, nepoklicnim sodelavcem, ki sredi drugačnega, povečini ročnega dela na polju in v tovarni, sledijo za gonom svojega srca in pišejo in pesnijo. Ne da bi skušal kakor koli biti popoln, naj samo iz poveljnih let omenim nekaj takih preprostih mohorskih sodelavcev, ki jim gre za njihovo delo po svoje še več priznanja kakor ljudem peresa. Taki pesniki so: Ančka Salmič, Marija Pačnik, Andrej Šertel, Ivan Oprešnik, Jožef Kranjc, Marija Kavčič Zavrhar, Neža Gril, gluhonemi sedemdesetletni Franc Grmek s Primorskega, Ignac Huč, Štefan Brnard, Marija Jelen itd., med pisatelji in pisci pa naštejmo le tri: Anton Kocjančič (Tilen Pavček), Marija Koširjeva in Pavel Šelovin, ker so prispevki drugih ostali še večidel v uredniški miznici, čeprav

jih je lepo število in pričajo vsi kakor Mavrelovi o izrednem slovenskem smislu za fabuliranje. Vsem tem in tistim, ki bodo še prišli za njimi, naj bo tale članek hkrati spodbuda k delu na tem področju. Nikjer ni rečeno, da bodi slehernemu takemu tihemu ljudskemu snovalcu edini smoter in namen ta, da bosta njegov spis ali njegova pesem objavljena. Dostikrat je njegovo delo veliko večjega pomena zanj in za njegovo najbližjo okolico, ko lahko pomaga pri krajevnem ljudskoprosvetnem delu in se s tem še dalje vadi in izobražuje.

Ker je ravno priložnost, naj za konec priključim še svoje prevode prej obravnavanih petih Prešernovih nemških pesmi — kot en poskus več.

France Prešeren

ZAKAJ NJI, VREDNI...

Zakaj nji, vredni, da ji je uglasena
od Grkov dalje v vseh jezikih lira,
saj nič ni slabša kakor teh katera,
ki pesem njim na čast je že zložena,

ki vanjo bit mi je tako vtopljenja,
da hrepeneč po nji mi vsa umira,
samo slovenska pesem se mi ubira,
sprasujete, po nemško pa nobena?

V teh krajih vajeni so nemškovati
gospe, gospodje, vse, kar ukazuje,
slovenščina pri poslih je, za vrati.

Jaz zadnji hlapec sem, ljubezni huje
ni dal svoboden duh se še vkovati,
zato naj stara šega se spoštuje.

Prevedel Janko Moder

France Prešeren

MLADI PESNICI

Če čutiš, da kipi ti ogenj v žilah
in peti bog ti notranji veleva,
se ti usoda jasno razodeva:
med Saffino družino boš stopila

in slave svetlo pot zvestó hodila,
pa naj srce ti kliče brez odmeva,
in ti življenja sreča vtem zgineva,
še tebe zmami v sé valovja sila.

Če pa ne čutiš v sebi tega klica,
potem po srečnejši usodi zgrabi,
dokler ti mlada kri obliva lica.

Ljubezni cvetna pot, poglej, te vabi
in mirtov venček tvoja je pravica,
a neveselih lovorik pozabi!

Prevedel Janko Moder

France Prešeren

NAPIS NA GROBU EMILA KORYTKA

Človek mora umreti,
človeštvo ne in vanj
hití se preoteli
vse, kar je storil zanj.

Prevedel Janko Moder

France Prešeren

BLAGORODNI GOSPODIČNI ALOJZIJI CROBATHOVI

Ni daleč več do konca dne,
ko šele zdaj odkrijem,
da god imate danes že;
saj vem, da se ne izvijem
očitku, da sem šel kesán
iskat po koledarju dan,
kdaj se Alojziji vezujejo;
če pa me kaj rešujejo
voščila, ki jih v srcu nosim
vsak dan, želeč vam srečo, prosim,
ne štejte v zlo mi prehudó,
čeprav vam voščim res kasnó.

Prevedel Janko Moder

France Prešeren

SLOVENCEM, KI PIŠEJO NEMŠKE PESMI

Vi, ki slovanskega ste debela veje,
a niso vas pri materi pustili,
da iz njenih prsi bi omiko pili,
in ste kot jaz prišli iz nemške reje!

Ne mislite, da v zlo srce vam šteje,
ker Nemki ste hvaležnost naklonili,
le, da ste bolj kot mater jo vzljubili,
je tisto, kar človeka res pogreje.

Saj je pred njo in mora bití mati;
a mislim, da rejencu vse dobrine
rednici gre z darilom poravnati.

Iz žlahtne rude, ne iz navadne gline
pa bodi, kar pokloni prebogati,
ki zviška meri revežev drobtine.

Prevedel Janko Moder

Po 31. januarju 1945, ko je bila sprejeta naša zvezna ustava, in po 16. januarju 1946, ko je bila sprejeta ustava LR Slovenije (in približno v istem času tudi ustave drugih republik), smo doživeli tolikšne politične in gospodarske spremembe, da je bila potrebna ustrezna sprememba družbene in državne ureditve, ki je začrtana v naših ustavah.

Ker smo še sredi sprememb in razvoj še ni končan, bi bilo za novo ustavo še pre zgodaj, po drugi strani pa nekatere že izvršene spremembe nujno terjajo pravno ureditev. Naše politično vodstvo se je zato odločilo, da se za sedaj samo posamezna poglavja ustave postopoma spreminjajo in dopolnjujejo s posameznimi ustavnimi zakoni, kot dozorevajo spremembe. Šele nazadnje naj bi nova ustava v enotnem zakoniku združila, kar je bilo že prej v posameznih ustavnih zakonih obdelano in uvedeno.

Tako smo lani 1. aprila dobili prvi tak delni ustavni zakon, splošni zakon o ljudskih odborih, s katerim so bile spremenjene ustavne določbe o organizaciji in delovanju ljudskih odborov. (O njem smo spregovorili v lanskem Koledarju v članku »Naše nove občine«. Največja ustavna sprememba določb o ljudskih odborih je bila namreč, vsaj na zunaj, ta, da smo dobili namesto prejšnjih krajevnih ljudskih odborov občine.) Letos smo dobili drugo delno spremembo ustave, in sicer najprej (13. januarja 1953) zvezni ustavni zakon o temeljnih družbene in politične ureditve Federativne ljudske republike Jugoslavije in o zveznih organih oblasti, nato pa ustrezne republiške ustavne zakone o temeljnih družbene in politične ureditve in o republiških organih oblasti (v Sloveniji dne 30. januarja 1953).

Ta dva ustavna zakona (zvezni in republiški) sta nadomestila skoraj ves drugi del naših ustav, to je tisti del, ki govori o državni ureditvi ali, kot bi lahko tudi rekli, o organizaciji državnih organov. Nedotaknjene so ostale samo določbe o sodiščih in tožilstvih. Razen določb o teh dveh državnih organih je z omenjenima ustavnima zakonom prenovljen ves drugi del ustave. Nasprotno je pa ostal ves prvi del ustave, ki postavlja temeljna načela o ljudski oblasti, o pravicah narodov in ljudskih republik v

FLRJ, o pravicah in dolžnostih državljanov in temeljna načela o družbeno-gospodarski ureditvi, z majhnimi izjemami nespremenjen. V članku naj pokažem bistvene spremembe, ki sta jih prinesla najnovejši zvezni in republiški ustavni zakon v našo državno ureditev in v organizacijo državnih organov; najprej pa še nekaj sprememb iz prejšnjega dela ustave.

V prejšnjih ustavah, tako zvezni kot republiški, je bilo rečeno, da so naše države, tako zvezna država kot posamezne republike, ljudske države; sedaj so imenovane socialistične demokratične države. Z besedama socialističen in demokratičen je bolj označeno bistvo našega sedanjega družbenega reda; hkrati se pa s to spremembo ločimo od sovjetskih satelitov, ki se imenujejo ljudske države.

V prejšnjih ustavah je bilo rečeno, da ljudstvo izvršuje oblast po predstaviških organih državne oblasti, to je po ljudskih odborih, in sicer po celi hierarhiji ljudskih odborov, od krajevnih ljudskih odborov do republiških skupščin in zvezne skupščine. Novi ustavni zakon pa pravi, da ljudstvo ne izvršuje samo oblasti, temveč vodi tudi družbene zadeve, in to ne samo po svojih predstavnikih (zastopnikih) v ljudskih odborih in ljudskih skupščinah, temveč tudi v delavskih svetih in drugih samoupravnih organih; in nadalje: ljudstvo izvršuje oblast in vodi družbene zadeve ne samo posredno po zastopnikih, temveč tudi samo neposredno z volitvami in odpoklicevanjem zastopnikov, z referendumom, na zborih volivcev, v svetih državljanov, z udeležbo državljanov v upravi in pravosodju in še v drugih neposrednih oblikah.

S to določbo so delovnemu ljudstvu ustavno zagotovljene nove možnosti izvrševanja oblasti in vodenja družbenih zadev. Nove oblike, ki jih ob sprejetju prejšnje ustave še nismo poznali, so zlasti delavski sveti, sveti državljanov, neposredna udeležba državljanov v upravi (sveti za prosveto in kulturo, zdravstvo in socialno skrbstvo). V teh oblikah demokratičnega izživeljanja se jasno pokaže sedanje naše pojmovanje demokracije: čim večja politična in gospodarska samouprava delovnega ljudstva; čim več

gospodarskih in družbenih zadev sploh, ki jih je doslej reševala državna uprava, naj pride v roke državljanov, da jih bodo sami neposredno urejali. To je tisto, kar imenujemo z drugimi besedami odmiranje države. Naloge pa, ki jih mora še opravljati država, naj se čimbolj prenesejo od zveznih in republiških organov na okrajne, mestne in občinske ljudske odbore. Na terenu samem se namreč lahko čim dosledneje izpelje načelo samouprave državljanov. Zato je v novem ustavnem zakonu postavljeno načelo, da so okrajni, mestni in občinski ljudski odbori temeljni organi oblasti delovnega ljudstva; njim gre načelno vsa oblast; višji oblastveni organi, bodisi zvezni ali republiški, imajo samo toliko oblasti, kot jim jo ustava izrecno daje. Vse pravice, ki zanje v zvezni ali v republiški ustavi ni izrecno rečeno, da pripadajo ali zvezi ali republiki, pripadajo same po sebi ljudskim odborom, predvsem okrajnim odborom (komunam). S to novo ustavno določbo je decentralizacija državne uprave postavljena kot načelo. V tem je velik razloček med sedanjo ustavno ureditvijo in bivšo ustavo, ki je slonela na tako imenovanem demokratičnem centralizmu, posnetem po sovjetskem zgledu.

Tako nam je jasna določba 4. člena novega ustavnega zakona, ki pravi, da sta temelja naše družbene in politične ureditve: 1. družbena lastnina produkcijskih pripomočkov in 2. samouprava proizvajalcev v gospodarstvu in samouprava delovnega ljudstva v občini, mestu in okraju z zagotovitvijo samouprave delovnega ljudstva na prosvetnem, kulturnem in socialnem področju. Ta določba je vsebina prej omenjene označitve naše države, da je socialistična in demokratična zvezna država. To, da so produkcijski pripomočki družbena last, je vsebina našega socializma; samouprava delovnega ljudstva v gospodarstvu in samouprava delovnega ljudstva v občinah, mestih in okrajih ter na kulturnem, prosvetnem, zdravstvenem in socialnem področju, to je vsebina naše demokracije.

To so v glavnem vse spremembe, ki jih je novi ustavni zakon prinesel za prvi del ustave, a so samo načelne ugotovitve, ki čakajo podrobnejše izdelave v kakem prihodnjem ustavnem zakonu ali pa v novi ustavi.

Drugi del ustave pa je do malega ves spremenjen. Po prejšnji ustavi sta bila tako

v zveznem merilu kot v republikah najvišja organa državne oblasti ljudska skupščina in prezidij, najvišji organ državne uprave pa vlada. Sedaj je pa prezidij odpadel in so najvišji organi državne oblasti v zvezni državi zvezna ljudska skupščina in njena izvršilna organa predsednik republike in zvezni izvršni svet. Po republikah je najvišji oblastveni organ prav tako republiška ljudska skupščina in poleg nje kot njen izvršilni organ še republiški izvršni svet. V republikah torej ni predsednik poseben oblastveni organ. S tem pa ni rečeno, da njihovi izvršni sveti nimajo predsednikov, le da so ti republiški predsedniki izvršnih svetov samo predsedujoči člani svojih izvršnih svetov in nimajo samostojnih, od izvršnega sveta ločenih ustavnih pravic in dolžnosti, kot jih ima predsednik zveznega izvršnega sveta, ki se zato imenuje hkrati tudi predsednik republike. Tega naslova predsedniki republiških izvršnih svetov nimajo.

Novo je nadalje to, da nimamo več vlad kot najvišjih enotnih upravnih organov v zvezni državi in po republikah, temveč samo za posamezne upravne panoge posamezne državne sekretariate (tajništva), samostojne uprave, upravne zavode in morebitne druge samostojne upravne organe. Državni sekretariati in drugi upravni organi se ločijo od prejšnje vlade ne samo po tem, da njihovi vodje ne sestavljajo skupnega kolektivnega telesa, ki bi bilo kot tako še poseben organ državne uprave, kot je bila prejšnja vlada, temveč tudi po tem, da njihovi vodje (razen zveznih državnih sekretarjev za zunanje zadeve in za državno obrambo) niso politični predstavniki, temveč uradniki in ne smejo biti ne člani izvršnega sveta ne poslanci.

Pravice in dolžnosti, ki jih je prej imel prezidij ljudske skupščine, so sedaj razdeljene med predsednika republike in izvršni svet. Predsednik republike predstavlja državo, razglša zakone, imenuje in odpoklicuje poslanike, podeljuje odlikovanja itd.; izvršni svet pa razglša splošno mobilizacijo in vojno stanje v primeru oboroženega napada, ratificira mednarodne pogodbe, kolikor si tega ni pridržala skupščina sama, daje pomilostitve, razpisuje volitve v ljudsko skupščino in jo razpušča, če se domova ne moreta sporazumeti, itd.

Izvršni svet pa ni prevzel samo nekaj pravic in dolžnosti bivšega prezidija, tem-

več tudi nekaj nalog, ki jih je imela bivša vlada. Takó skrbi za izvajanje zakonov, družbenega načrta in državnega proračuna; pripravlja za skupščino končni predlog družbenega načrta in državnega proračuna; določa smernice za delo upravnih organov, predpisuje njihovo organizacijo in imenuje najvišje državne upravne organe; izdaja uredbe za izvrševanje zakonov, pa tudi odloke, navodila in odločbe. Ni pa izvršni svet prevzel vseh nalog bivše vlade, del jih opravljajo posebni upravni organi, ki smo jih prej omenili, to je državni sekretariati, razne uprave in upravni zavodi. Izvršni svet je torej deloma to, kar je bil prej prezidij, a del nalog bivšega prezidija opravlja predsednik republike, deloma pa to, kar je bila včasih vlada, a del nalog bivše vlade opravljajo sedaj posamezni državni sekretariati in drugi že naštetni upravni organi.

Čisto podobna opisani razmejitvi pravic in dolžnosti med najvišjimi zveznimi državnimi organi je razmejitev med najvišjimi organi v republikah, le da predsednik republiškega izvršnega sveta ni še posebej predsednik tiste republike. Zato izvršujejo naloge, ki gredo v zveznem merilu predsedniku republike, v posameznih republikah izvršni sveti sami kot celote, kolikor ne gre za naloge, ki pridejo v poštev samo v zveznem merilu in po republikah sploh odpadejo (recimo: imenovanje poslanikov). Predsednik republike je hkrati tudi predsednik zveznega izvršnega sveta in ker so izvršni sveti prevzeli del nalog bivših vlad, je predsednik republike — kakor tudi predsedniki republiških izvršnih svetov — deloma tudi to, kar so bili prej predsedniki vlad.

Novo je nadalje to, da je predsednik republike že po svojem položaju na podlagi ustavne določbe (73. člen novega ustavnega zakona) obenem vrhovni poveljnik oboroženih sil. Prej je ustava določala, da vrhovnega poveljnika oboroženih sil imenuje Ljudska skupščina FLRJ na skupni seji obeh zbornic. Po prejšnjih zakonitih določbah (zakon o službi v jugoslovanski armadi) so bili častniki postavljeni in so napredovali po odredbi vrhovnega poveljnika, samó generali in admirali z ukazom prezidija na predlog vrhovnega poveljnika. Sedaj je pa z ustavnim zakonom določeno, da generale, admirale in druge častnike in vojaške starešine, za katere to določi zakon, imenuje, povi-

šuje in odvezuje predsednik republike (ki je hkrati vrhovni poveljnik).

Po prejšnji ustavni ureditvi je bila zvezna skupščina sestavljena iz dveh zbornic ali dveh domov. Po novem imajo po dve redni zbornici ne samo zvezna, temveč tudi republiške ljudske skupščine, samo da te zbornice niso tisto, kar sta bili prej v zvezni skupščini. V prejšnji zvezni skupščini sta bila zvezni svet in svet narodov. Zvezni svet je bil splošna zbornica vseh jugoslovanskih državljanov, svet narodov pa zbornica jugoslovanskih narodov. V zvezni svet so državljanji volili poslance na vsakih 50.000 prebivalcev enega, v svet narodov so se pa poslanci volili po republikah in drugih avtonomnih enotah, tako da je vsaka republika poslala vanj enako število poslancev, in sicer po 30, poleg tega pa še avtonomna pokrajina Vojvodina 20 in avtonomna Kosovsko-metohijska oblast 15 poslancev.

Sedanja dva domova Zvezne ljudske skupščine se imenujeta zvezni zbor in zbor proizvajalcev. Prav tako bodo sedaj imele po dva domova tudi republiške skupščine. Tam se bosta imenovala republiški zbor in zbor proizvajalcev. Zvezni zbor in republiški zbori so splošne zbornice državljanov, kot so bile prej zvezni svet in republiške ljudske skupščine. Zbori proizvajalcev, ki jih imamo ne samo v zvezni skupščini in v republiških, temveč tudi po okrajih in mestih, so čisto nova ustanova, ki je drugod nikjer nimajo. Ti zbori so zastopstva producentov, tistih, ki ustvarjajo narodno bogastvo ali družbeni pridelek, torej to, od česar živimo. Novi ustavni zakon jih deli na tri dele: na industrijsko skupino, ki obsega delavce in uradnike, ki delajo po tovarnah, v rudnikih, v gozdarstvu, v stavbeništvu, prevozništvu, trgovini, gostinstvu in pri komunalnih delih; drugič na kmetijsko skupino, ki pa ne obsega vseh kmetov, temveč samo tiste, ki so člani kmetijskih zadrug, in pa delavce in uslužbence kmetijskih posestev; in tretjič na obrtno skupino, ki obsega vse obrtnike in obrtne delavce.

Poslanec za zbor proizvajalcev volijo delavci in uslužbenci po posameznih podjetjih, člani kmetijskih zadrug po svojih zadrugah, obrtniki in obrtni delavci pa s posredovanjem obrtnih zbornic in obrtnih zadrug. V ustavnem zakonu je sicer rečeno, da se voli toliko poslancev v zvezni zbor proizvajalcev, da ustreza pravilu: en poslanec na 70.000 proiz-

vajalskega prebivalstva (to je producentov skupaj z njihovimi družinami), v naš republiški zbor proizvajalcev pa en poslanec na 16.000 proizvajalskega prebivalstva; vendar velja to pravilo samo za določitev skupnega števila poslancev v zboru proizvajalcev. Koliko pa pripade poslancev posamezni skupini (industrijski, kmetijski, obrtni), je odvisno od razmerja, v katerem posamezne skupine prispevajo s svojim delom k skupnemu družbenemu pridelku. Če na primer industrijska skupina v letu pred volitvami prispeva po vrednosti več k narodnemu bogastvu kot, recimo, kmetijska skupina, bo imela tudi več poslancev v zboru proizvajalcev, pa čeprav je v kmetijski skupini več prebivalcev. Število 70.000 (ali 16.000) je torej le povprečje, ki pove, koliko poslancev bo imel celotni zbor proizvajalcev, posamezne skupine proizvajalcev bodo pa volile zastopnike v ta zbor na večje ali manjše število svojega prebivalstva, kakršen je pač njihov prispevek k družbenemu pridelku.

Zbori proizvajalcev po svoji sestavi in po svojem namenu pravzaprav niso nič drugega kot nekakšne gospodarske zbornice v nasprotju z zveznim zborom in z republiškimi zbori, ki so politične zbornice. Namen zborov proizvajalcev je, da obravnavajo predvsem gospodarska in finančna vprašanja, družbeni načrt, davke, kredit, proračun, vprašanja razdelitve narodnega dohodka, določanja in razdelitve akumulacije itd., seveda v sporazumu s politično (splošno) zbornico. V vseh teh zadevah (ki so v ustavnem zakonu natančno našteje) je zbor proizvajalcev pri odločanju enakopraven s splošno zbornico, to je z zveznim zborom ali v republikah z republiškim zborom. Noben ukrep s tega področja ne more biti sprejet, če ga poleg zveznega ali pa republiškega zbora ne sprejme tudi zbor proizvajalcev. Pravice do sodočanja pa zbor proizvajalcev nima samo v gospodarskih in finančnih zadevah, temveč tudi v nekaterih drugih, recimo, pri sprejemanju ustave, pri odločanju o volitvi in odpoklicu poslancev, pri podaljšanju mandata skupščini itd.

V vseh teh zadevah sklepa zbora vsak zase. Če skleneta, da bosta imela skupne seje, morata kljub temu glasovati vsak posebej. Po drugi strani pa smeta samo na skupnih sejah voliti in odvezovati predsednika republike, izvršni svet, predsednika, podpredsednike in tajnika skupščine, sodnike vrhovnega sodišča,

člane skupnih odborov in komisij ter razglasiti spremembo ustave. Vse to velja tako za zvezno kot za republiško skupščino.

V zvezni skupščini je pa vendarle ostal še nekakšen zbor narodov v omejenem obsegu. Poslance v zvezni zbor volijo državljani neposredno, vendar pa sestavljajo zvezni zbor poleg tako izvoljenih poslancev še poslanci, ki jih vanj pošljejo iz svoje srede republiški zbori (vsak po deset) in zbor avtonomne pokrajine Vojvodine (šest) in avtonomne Kosovsko-metohijske oblasti (štiri). Ti poslanci, poslani od republiških zborov in avtonomne pokrajine in avtonomne oblasti, se sicer v ničemer ne ločijo od drugih poslancev zveznega zbora po svojih pravicah in dolžnostih, samo kadar gre za spremembo ustave ali za zvezni družbeni načrt ali za vprašanja, ki se tičejo z ustavo določenih razmerij med zvezo in republikami, takrat se ti poslanci izločijo iz zveznega zbora in se zberejo posebej in posebej sklepajo o teh vprašanjih kot zbor narodov. V teh primerih sklepa torej zvezna skupščina v treh zbornicah: v zboru narodov, v zveznem zboru in v zboru proizvajalcev. Spremembe ustave, družbeni načrt in ukrepi, ki se tičejo z ustavo določenih razmerij med republikami in zvezo, so torej sprejeti samo, če jih sprejmejo vsi trije domovi v soglasnem besedilu.

Vsak dom sklepa veljavno, če je navzočih več kot pol njegovih članov in če glasuje za predlog večina navzočih. Če sklepata oba doma skupno (na skupni seji), za veljavnost sklepov ni zadosti, da je navzočih več kot polovica skupnega števila članov obeh domov, temveč mora biti navzoča večina članov tako enega kot drugega doma. Sklepa se pa nato z večino glasov navzočih. Kadar gre za sklepanje o spremembi ustave, mora glasovati za spremembo tri petine vseh članov vsakega doma. Po prejšnjih določilih je za to zadoštovala navadna, nadpolovična večina vseh članov.

Novo je nadalje to, da delo skupščin ni razdeljeno na posamezna (redna in izredna) zasedanja, temveč vsaka skupščina načeloma nepretrgoma zaseda v enem samem zasedanju, so pa seveda krajši ali daljši premori med posameznimi sejami. Vsaka skupščina si izvoli predsednika, dva ali več podpredsednikov in tajnika. Ti ostanejo na svojih mestih tudi še po razpustu skupščine, dokler se ne snide nova skupščina. Predsednik skupščine

predstavlja skupščino, podpisuje poleg predsednika republike ali predsednika izvršnega sveta ukaze o razglasitvi zakonov, vodi skupne seje obeh domov in skrbi za to, da teče delo po poslovníku in da se izvajajo sklepi skupščine in njenih domov. Poleg teh skupnih skupščinskih funkcionarjev izvoli vsak dom še svojega predsednika, podpredsednika in zapisnikarje za vodstvo svojih sej.

Poslanci zveznega in republiških zborov prejema jo stalne mesečne nagrade, poslanci zbora proizvajalcev pa samo povrnjene stroške in morebitno izgubo zaslužka. Ne ta ne oni poslanec ne more biti hkrati uradnik v državni upravi ali sodnik (do zdaj te omejitve ni bilo). Postanejo pa poslanci, tako republiški kot zvezni, obenem z izvolitvijo v skupščino tudi člani tistega okrajnega ljudskega odbora, v območju katerega so bili izvoljeni, in sicer poslanci zveznega ali republiškega zbora člani okrajnega ljudskega odbora, člani zveznega ali republiškega zbora proizvajalcev pa člani ustreznega okrajnega zbora proizvajalcev.

Vsaka skupščina je izvoljena za štiri leta. Prav tako izvoli skupščina iz svoje srede izvršni svet in predsednika izvršnega sveta ali v zveznem merilu predsednika republike za štiri leta, vendar tako izvršni svet kot predsednik ostaneta na svojih mestih tudi po razpustu skupščine do izvolitve nove. Predsednik in izvršni svet odgovarjata za svoje delo skupščini in ji morata o svojem delu poro-

čati. Zvezni izvršni svet šteje 30 do 45 članov, republiški pa petnajst do trideset.

Državno upravo vodijo po novi ustavni ureditvi tako v zveznem merilu kot v posameznih republikah po navodilih izvršnega sveta državni sekretarji, ki imajo lahko v pomoč tudi podsekretarje. Državni sekretariati se lahko ustanovijo za eno ali več upravnih panog skupaj. Danes imamo tele zvezne sekretariate: za zunanje zadeve, za notranje zadeve, za narodno obrambo, za narodno gospodarstvo, za proračun in administracijo. Po republikah so pa tile državni sekretariati: za notranje zadeve, za pravosodno upravo, za gospodarstvo, za proračun in administracijo. Za svoje delo so državni sekretarji odgovorni izvršnemu svetu. Za socialno politiko in zdravstvo ter za prosveto in kulturo nimamo sekretariatov, temveč svete po republikah. Na čelu sveta je predsednik sveta, člani sveta so pa zastopniki samoupravnih zavodov, strokovnih in družbenih organizacij, pa tudi državljani, ki po svojih osebnih in strokovnih sposobnostih lahko prispevajo k nalogam sveta.

To bi bile najznačilnejše novosti nove državne ureditve ali nove organizacije najvišjih državnih organov zvezne države in republik. Določbe o ljudski skupščini se bodo izvajale šele po izvolitvi novih skupščin, določbe o predsedniku republike, izvršnih svetih in o državni upravi (državnih sekretariatih) so se pa že začele izvajati takoj po sprejetju novega ustavnega zakona.

Ančka Salmič

Ne hodi, smrt

Ne hodi, smrt, ne hodi še po mene!
Kako naj v grobu spala bi že zdaj?
Saj še skoz prst se mi srce požene,
kadar privriska čezme rožni maj.

Zdramilo me bo gozda šepetanje,
v večerih slavca hrepeneči spev,
neugnane dece vriskanje, čebljanje
mi v srcu živem prebudi odmev.

Dejanj, življenja se še hoče meni,
preveč nemirno mi je še srce,
preživ še pesmi vir se toči v meni,
preveč je nad, prevroče so želje...

Počakaj, smrt, ne hodi še po mene!
Po tebi želja sama se zbudi...
Ko mi telo utrujeno ovane,
naj zrelo travo kosa pokosi!

Leopold Stanek

Bolnik

Le bežite v dalj, oblaki
črni, čez nebo,
skozi okno zvesto spremlja
moje vas oko.

Vi bežite in hitite
z vetrom pot prostó,
a na postelj prikovano
moje je telo.

Le hitite in bežite,
barke žalostne,
da za vami pas modrine
kmalu se odpre!

Ozek pas modrine čiste
gledajo oči —
bolni duši in telesu
rastejo moči.

Nekdaj je človek hrepenel po zlatu, srebru in bakru, dandanes — v dobi letal, avtomobilov, tankov in atomske energije — pa se žene za premogom in železom, za vodnimi silami in nafto. Nafta je v gospodarstvu in industrijskem razvoju tako važna, da se gospodarsko in industrijsko najmočnejše države kar tepejo za njena ležišča.

Nafta je tekoča kamnina. Navadno je rjavkasta, črnkasta, včasih tudi rumena. Nafta je lažja od vode, zato plava na njej, pa tudi fluorescira, to je, spreminja barvo na zeleno. Nekatere vrste so prav redke in rađe hlapijo; imenujemo jih nafta, nekoliko gostejše imenujemo kameno olje, popolnoma goste vrste pa zemeljski katran.

Znanstveniki so odkrili, da je nafta nastala iz živih snovi — iz rastlin in živalic. V sladkovodnih ali slanih jezerih in v mirnih, plitvih, tihih vodnih bazenih so na vodni površini živele v velikanskih množinah razne enocelične rastline, najdrobnejše živalce, spore. Tu so se hitro razvijale, se množile in prav tako hitro odmirale. Pri tem so padale na dno jezera ali vodnega bazena. Ko so razpadale, so nastajale razne nove snovi, ki so se nabirale na dnu in sestavljale gnijočo grez — sapropel — polno mastnih in dušičnatih snovi. Iz teh snovi je pod vplivom pritiska in temperature nastala nafta.

Da se nafta razvije, mora razpadati organska snov v krajih, kjer ni kisika ali pa ga je vsaj zelo malo. Poglavitno delo opravijo pri tem anaerobne bakterije, ki jim kisik ni potreben in ki prodro globoko v notranjost zemlje. Po raznih zemeljskih prevratih so se pogreznili vodni bazeni z ostanki poginulih organizmov v globine zemlje. Še ko so bili na površju, so se na poginule organske ostanke usedali mivka, pesek in drugo hribinsko drobirje, tako da so prišli bazeni v globlje zemeljske dele že prekriti s peskom. Ležišče nafte je odvisno od lastnosti nafte, ki je tekočina, zato ni vezana na kraj nastanka, temveč se seli iz ene hribine v drugo. Tako se naberejo v raznih delih zemeljske skorje velike količine nafte. Selitev nafte pa ni odvisna samo od tekočega stanja nafte, temveč tudi od hribin. Če so te votlikave, se nafta lahko seli v večje globine, prav tako tudi skozi plasti peska, peščenca, peščenega laporja

in konglomerata. Ko pa zadene na hribine, ki niso propustne, na primer na glino, na glinasti lapor in škrljavec, je selitev končana. Na površju goste, nepropustne plasti se nabere nafta polagoma v velikih količinah, a samo tam, kjer je prvotna smer selitve končana. Na gibanje tekočin skozi zemeljske plasti vpliva seveda tudi napetost hribinske površine. Čim večja je napetost, tem večje je tudi gibanje.

Znana so najdišča, ki leže do 4000 metrov globoko pod zemljo. Vsekakor pa ima tudi globina svoje meje, zakaj proti sredi zemlje vročina narašča in nafta bi se ob določeni toploti razkrojila. Ležišče nafte je včasih vidno že na zunaj. Ponekod se cedi iz hribin čista nafta, drugod imamo vire zemeljskih plinov, ki so stalni spremljevalci nafte in so velikega gospodarskega pomena, ker jih lahko

Pogled na vrtni stolp v Prekmurju. Po drugi svetovni vojni je priteklo iz bogatih podzemeljskih ležišč mnogo dragocene tekočine — nafte.

Delavec pritrjuje vrtalno cev. V vrtalnem stolpu je v sredi vrtalna cev, ki jo skripee dviga in spuša v globino, po potrebi tudi na dva tisoč metrov globoko v zemljo. Vrtalne cevi gonijo močni motorji.

uporabljamo kot izvrstno gorivo in za razsvetlavo.

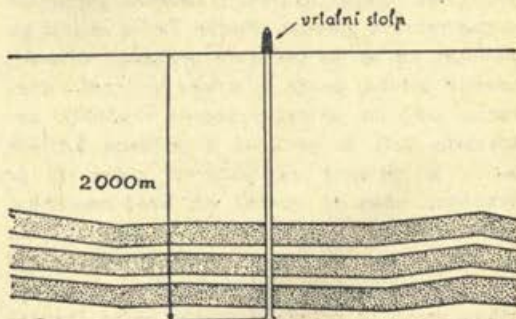
Nafta, pa naj jo črpajo iz zemlje kjer koli, pri nas, v Romuniji, na Kavkazu, v Indiji, Ameriki in drugod, je mešanica zelo zapletenih spojin. Naravna nafta je zmes plinastih, tekočih in trdnih sestavin. Kemik, ki ga zanima predvsem, iz kakšnih elementov je sestavljena posamezna spojina, bi nam povedal, da v nafti prevladujejo nasičeni ogljikovodiki, prav posebne spojine ogljika in vodika. Teh je veliko, cela družina. Prvi štirje členi — metan, etan, propan in butan — so plini, njihovi nadaljnji sorodniki do šestnajstega kolena pa so v navadnih razmerah tekočine. Toda družina s šestnajstim sorodnikom še ni končana. Slede jim trdi ogljikovodiki, ki imajo zopet druge lastnosti kakor njihovi plinasti in tekoči sorodniki. Motimo se pa, če mislimo, da že vemo, kako je nafta sestavljena. Stvar je bolj muhasto zapletena. Pentan na primer, prvi predstavnik tekočih sorodnikov, je sestavljen iz 5 ogljikovih in 12 vodikovih atomov. Ti atomi so pa lahko različno razvrščeni in prav razvrstitev atomov v molekuli odreja določene kemične lastnosti. Tako poznamo kar tri pentane, ki imajo vsi enako število ogljikovih in vodikovih atomov, pa so vendar različni. Kemiki imenujejo tak pojav »izomerija« in ga ni težko razumeti. Izomerne spojine so sestavljene iz istega števila atomov, vendar drugače razporejenih v molekuli in imajo zato različne lastnosti. V nafti ni samo pentan tak hudomušnež z izomernimi spojinami. Imajo jih tudi njegovi

nadaljnji sorodniki. Heptan nastopa že v devetih, nonan v 35 izomerijah itd. Čim večje je število atomov v molekuli nasičenih ogljikovodikov, tem večje je tudi število njihovih izomernih spojin. Molekule z 20 ali celo 40 atomi ogljika pa v nafti in njenih proizvodih niso nobena redkost. Zelo pogosto naleti nanje kemik, ki se pogloblja v njene skrivnosti in ima prav zato mnogo težavnega, zato pa zanimivega dela.

Ker je nafta sestavljena iz raznih ogljikovodikov, ki se razlikujejo med seboj po sestavi, vrelišču in specifični teži, nam bo razumljivo, da vse te razlike izvirajo iz nastanka nafte in iz njene zgodovine, kakor je bila namreč različna sestava prvotnih organskih teles, iz katerih je nafta nastala. Tako je n. pr. nafta, ki jo pridobivajo v Pensilvaniji, sestavljena skoraj izključno iz parafina in nasičenih ogljikovodikov, v kavkaških oljih pa najdemo naftene — spojine ogljika in vodika, ki imajo atome povezane med seboj v zaključeni verigi — obroču. Indijska nafta je zopet drugačna. Sestavljena je v glavnem iz aromatskih (dišečih) spojin ogljika in vodika iz družine bencolov. Nekatere druge nafte vsebujejo ogljikovodike, ki so že blizu asfaltu. Poleg teh spojin so v nafti še primesi kisikovih, žveplovih in dušikovih spojin.

Pridobivanje nafte se je pričelo najprej v Ameriki okoli leta 1860. Sprva s črno in umazano tekočino niso vedeli kaj početi. Uporabljali so jo za mazivo, pozneje kot petrolej za razsvetlavo in šele polagoma so uvideli njen pomen, ko so začeli s posebnimi postopki pridobivati iz nje pogonska sredstva, zlasti bencin za avtomobile in druga motorna vozila.

Nafta ni treba iskati vedno v velikih globinah, saj ponekod izvira kar iz površja

Prerez skozi zemeljske plasti s podzemsko zalogo plina in nafte ter z vrtalnim stolpom na zemeljski površini.

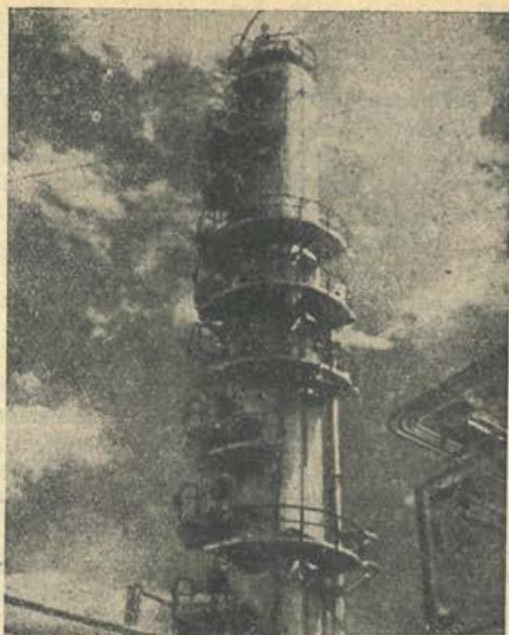
zemlje. Navadno pa morajo vrtati navpične rove globoko v zemljo in iz njih s posebnimi pripravami črpati nafto. Pri tem se večkrat dogodi, da zaradi vrtanja sproščeni plini pritiskajo na tekočino, ki sili na dan v močnih in visokih curkih. Nad vsakim izvrtanim rovom je zgrajen vrtni stolp.

Surove nafte ne moremo uporabljati, zato dobimo v rafinerijah (čistilnicah) iz nje s številnimi napravami celo vrsto koristnih proizvodov. Rafinerije pa si ne smemo misliti tako, da na eni strani priteka surova nafta, na drugi strani pa pridobivamo njene sestavine. To bi bilo napačno, ker uporabljamo proizvode nafte predvsem za goriva, ki ženejo motorje in druge strojne naprave. Zato moramo upoštevati vrelišče proizvodov bolj kot njihovo kemično sestavo. Vrelišče je namreč pri gorivih največjega pomena. Seveda so spojine, ki imajo isto vrelišče, tudi podobno sestavljene. Vemo, da je vrelišče temperatura, pri kateri začne tekočina vreti in prehajati v plinasto stanje. Z vodo se to zgodi pri 100 stopinjah Celzija. Druge tekočine imajo drugačno vrelišče in je treba segrevati ene več, druge manj.

Ker je vrelišče goriv odločilnega pomena pri pogonu motorjev in strojev, moramo nafto tako razkrojiti, da dobimo iz nje sestavine, ki se ločijo med seboj po višini vrelišča in so več ali manj hlapljive. Tako dobimo iz nafte 200 do 800 različnih tekočin in trdnih snovi.

Surova nafta vsebuje mnogo netopljivih snovi, vodo in raztopljive pline. Zato jo zbirajo že na naftnih poljih v bazene, kjer se gramoz in druge težje primesi usedajo na dno, nafta pa odteka po odtočni cevi v vagonске cisterne, s katerimi jo prepeljejo v čistilnice. Pred rafiniranjem je treba iz nje izločiti še vodo, bodisi z dodatkom sredstev, ki vodo izločajo, ali pa električno. Nato izparivajo (destilirajo) tekočino v zavitih ceveh, kjer se segreje do vrelišča in spremeni v plin. Ob prihodu iz peči se odloči nehlapljivi del, to so težka mazalna olja in parafin. Plinasti del peljejo dalje in ga v posebnih hladilnih napravah zgostijo. Tu se utekočinijo najprej najmanj hlapljive tekočine, nato pa še druge in dobimo tako v vsakem delu naprave goriva z določenim vreliščem.

Ker destilirajo posamezne sestavine pri določenih vreliščih in se tudi pri teh temperaturah postopoma utekočinjajo, imenujemo tako destilacijo frakcionirano (porazdeljeno)

Hladilni stolp sodobne rafinerije. Pri čiščenju nafte potrebujejo veliko vode, zato rafinerij ne zidajo ob najdiščih nafte, temveč ob velikih rekah ali ob morju. Za tono nafte je treba 15–18 ton vode.

destilacijo. Posamezne sestavine nimajo ostro razmejenih vrelišč, zato so zgoščene tekočine (kondenzati) še nekoliko pomešane. Frakcionirana destilacija surove nafte nam dá štiri glavne izdelke: 1. plinske izdelke, med katerimi je najvažnejši butan, ki ga prodajajo stisnjenega v jeklenkah ter se uporablja za ogrevanje in kurjavo; 2. lahka olja, ki destilirajo do 150° C; 3. srednja olja, ki destilirajo od 150° do 300° C, in 4. težko olje, ki destilira nad 300° C.

Med lahkimi olji je najvažnejši bencin. Tudi bencin ni enotna kemična spojina, zato je več bencinov, ki se ločijo po raznih vreliščih. Lahki bencin, ki destilira od 50° do 120° C, uporabljajo za avionske motorje, avtomobilski bencin destilira od 50° do 180° C (specifična teža 0,70 do 0,75), težki bencin, ki ga uporabljajo za pogon kamionov in traktorjev, pa destilira od 70° do 210° C. Izmed izdelkov, ki jih dobimo z destilacijo surove nafte, je bencin najvažnejši. Danes beremo kot pravljico, da so še pred 60 leti v Nizozemski Indiji sežigali velike količine bencina, ker ga niso mogli prodati, in so zato krmarji na ladjah na stotine milj pred Sumatro ravnali ladje po velikanskem oblaku saj, ki je

ležal nad otokom. Drugod so bencin naskrivaj spuščali kar v reke.

Pred vojno so izdelovali predvsem z vodikom bogate lahke vrste bencina s končnim vreliščem do 150°C , sedaj pa izdelujejo z vodikom revnejše vrste bencina z vreliščem do 200°C , ker so boljši za motorje z notranjim zgorevanjem.

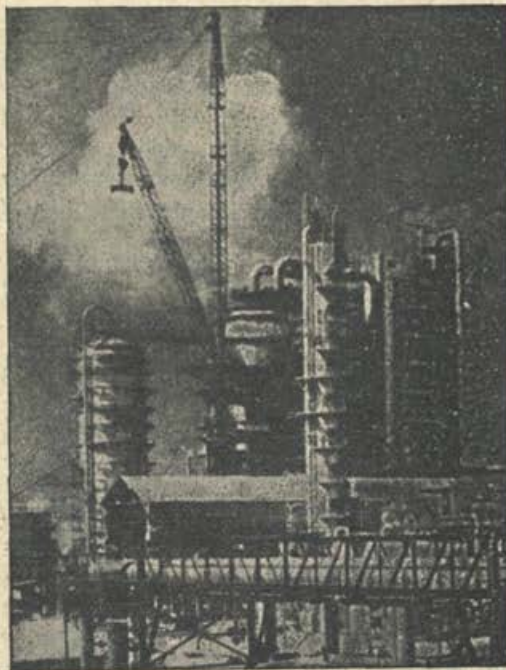
Bencin uporabljamo koristno tudi v industriji — kot topilo za masti in olja. Tudi pri proizvodnji lakov je bencin nadomestek za terpentinsko olje. Z navadno destilacijo izločimo iz nafte le 15 do 20 odstotkov bencina. Ker pa je potrošnja čedalje večja (zaradi vedno bolj se razvijajočega avtomobilizma) in tako dobljene količine niso zadoščale, so kemiki prišli do zanimivega in ne preveč zapletenega postopka, ki so ga imenovali »cracking« (krêking = razbijanje). Po tem postopku dá nafta mnogo več bencina. Vemo, da so težka olja sestavljena iz velikih in težkih molekul ogljika in vodika. Če jih razbijemo v manjše in lažje molekule, dobimo osnovne delce bencina. Razbijanje molekul je osnova tega postopka, ki nam dá veliko več

bencina kot navadna destilacija in je poleg vsega še boljši. Danes uporabljajo rafinerije več načinov razbijanja. Najstarejši način je preprost: nafto segrejejo do 350°C in izpostavijo pritisku do 50 atmosfer; pri tem se molekule same razbijejo. Za drugi način je značilno, da obdelujejo težke ogljikovodike še s posebnimi pospeševalci — katalizatorji. Danes uporabljajo predvsem spojine aluminija in silicija. Težko pa je najti take, ki ne bi razjedali in poškodovali čistilnih naprav.

Bencin je močno vnetljiv; če je v zraku 2,5 do 5 % bencinskih hlapov, je nevarno za eksplozijo. Ni je pa, če je v zraku manj ali več hlapov. Iz litra bencina se napravi 250 litrov bencinskih par, zato zadostuje že desetinka litra bencina, da nastane 1 m^3 eksplozijske zmesi. Zato mora biti bencin zelo dobro shranjen. V tak prostor ne sme nihče z odprto lučjo, vžigalico ali cigareto!

Z destilacijo pri višjih temperaturah dobimo petrolej ali svetilno olje, ki se uporablja za razsvetljavo in za pogon nekaterih kmetijskih strojev (traktorji). Naslednji proizvod frakcionirane (postopne) destilacije je plinsko olje, ki ga uporabljamo za pogon Dieslovih motorjev. Ostanajo še mazalna olja, ki jih je več vrst. Uporabna so zlasti za goriva, ker sprostijo veliko več kalorij kot premog (1 gram — 10.500 kalorij), so lažja in ugodnejša za prevoz. Kot gorivo jih uporabljajo pri mornarici, na železnicah (mazut), pa tudi pri centralnih napravah in v gospodinjstvu. Strojno olje uporabljajo za mazanje strojev, parafin za proizvodnjo sveč, vžigalic, raznih mazil za parkete, obutev itd. Vazelin uporabljajo v kozmetiki in medicini. Zadnja ostanka sta bitumen in asfalt, ki se uporabljata v gradbeništvu in pri gradnji cest.

Poraba nafte in njenih proizvodov je vsako leto večja. Z razvojem tehnike in prometa se veča tudi poraba bencina. Sodobna reakcijska letala ne uporabljajo več bencina, temveč goriva, ki jih dobivajo iz navadnega petroleja za razsvetljavo. Vse to se bo poznalo v industriji nafte, ki je pri nas ena najmlajših industrijskih panog. Imamo pa dobre pogoje za razvoj, ker so že odkrita ležišča nafte v Sloveniji v Peteševcih pri Lendavi, na Hrvaškem pri Peklenici in Selnici, na robu Moslavačke gore, v Gojli pri Kutini, pri Ludbregu in drugod, v Bosni v Majevidi pri Tuzli, v Črni gori pri Bukoviku in Smrdežu in v okolici Ohridskega jezera.

Moderna rafinerija. Velike čistilne naprave, kjer cevi usmerjajo proizvodnjo in predelavo nafte. Nafta teče skozi vrsto naprav, dokler ne dobijo iz nje zaželenih proizvodov (v glavnem bencina).

Obleko in perilo izdelujemo iz živalske volne, dlake in rastlinskih vlaken, torej iz naravnih snovi, imamo pa tudi umetna vlakna, ki jih pridobivamo iz celuloze, beljakovin itd.

Prvi poskusi za izdelavo umetnih vlaken segajo že v 17. stoletje. Leta 1885 pa je Hilaire de Chardonnet (izgovôri: Ilêr d' Šardonê), ki ga imamo za iznajditelja umetne svile, že izdeloval umetne niti iz raztopljene nitratre celuloze.

Celuloza je v rastlinah. Skoraj čista celuloza sta bezgov stržen in bombaž. Celulozo izdelujejo na debelo iz smrekovega lesa in slame, iz bukovega in topolovega lesa in celo iz trsta, tako da kuhajo les ali slamo v razredčenih kislinah in lugih, ki razne primesi raztapljajo, celulozo pa puščajo nedotaknjeno. Če deluje na celulozo koncentrirana solitna kislina, ki ji dodamo nekaj žveplene kisline, da veže nastalo vodo, nastajajo celulozni nitrati ali nitrarna celuloza.

Pozneje se je pridobivanje umetnih niti — svile — od leta do leta hitreje izboljševalo. Raztapljali so celulozo, beljakovine in umetno smolo v raznih topilih, jih segrevali, ohlajali in raztezali skozi tanke luknjice predilne šobe (podobne situ) v niti razne debeline. Danes dobivajo umetno svilo — kratko povedano — tako, da namakajo celulozo dva do tri dni v osemnajstodstotni raztopini natrijevega luga, nato jo topijo v žveplovm ogljiku in lugu. Dobijo gosto tekočino, ki jo imenujejo viskozo. To stiskajo skozi zelo majhne luknjice v razredčeno žvepleno kislino, ki ji primešajo še raznih soli. Tako obarjene tanke niti umetne svile perejo in končno sušijo.

V zadnjem času so začeli izdelovati sintetična vlakna, ki jih dobivajo s kemično presnovo raznih snovi. Kemik W. H. Carothers (izgovôri: Karotêr) je l. 1930 v laboratorijih kemičnega koncerna E. I. du Pont de Nemours (izgovôri: di Pon d'Nemúr) hotel zlit iz posode neko kemično spojino. Pri tem je opazil, da se vleče v dolgih nitih in da se dajo ohlajene niti še bolj raztegniti. To ga je napotilo, da je začel te snovi še skrbneje raziskovati. Vlakna, ki jih je dobil, pa niso bila dovolj trdna in prožna.

Od tega leta dalje je 230 kemikov celih osem let delalo take in podobne laboratorijske poskuse, preden je postopek za izdelavo

dobrega sintetičnega vlakna dozorel za industrijsko proizvodnjo. Tako je bila šele leta 1939 zgrajena v Združenih državah prva tovarna sintetičnih vlaken, ki so jih imenovali najprej »fibre 66«, kmalu nato pa so dobila ime najlon (nylon).

Leta 1940 so prišle na trg prve nogavice iz najlona. Dve leti nato je že narasla proizvodnja najlona v Združenih državah na 7000 ton, zadnja leta pa se je seveda potrojila in popeterila.

Po kemičnih lastnostih je najlon podoben beljakovinskemu vlaknom, ki jih pridobivajo iz jajčnih in mlečnih beljakovin, želatine in ostankov naravne svile, drugače pa jih daleč prekaša. Za izdelovanje najlona uporabljajo bencol, nafto in furfural. Bencol dobivajo iz premogovega katrana, furfural pa iz koruznih stebel, bombažnih ostankov, riževih in ovsenih plev ter drugih rastlinskih odpadkov z raznimi kislinami, kuhanjem in še drugačnimi kemičnimi procesi.

Najlon izdelujejo tudi iz apnenca in premoga, tako da dobijo najprej žgano apno in koks, nato te snovi spajajo in predelujejo z vodo in kislinami po 13 ur v temperaturi 218° C in spajajo v vlečljivo gmoto, ki jo stiskajo skozi prav majhne luknjice predilne šobe. Tako dobijo niti, ki jih razvlečejo tudi v še tanjše niti, kakor je pajčevina.

Iz najtanjših niti tkejo najlonske nogavice, iz debelejših ribiške vrvi in mreže. Izdelki iz najlona so zelo trpežni in se ne mečkajo. Iz njega izdelujejo tudi transparentne trakove, razne ščetke in drugo galanterijsko blago, dalje trikotazno perilo, razne tkanine, pletenine za ženske obleke in perilo, šale, plišê, sukanec za medicinske namene, čevljarski sukanec, ribiške vrvce, vrvce za teniške loparje, tehnične tkanine in filtre. Najlonska vlakna vkejo tudi v tkanine in jih uporabljajo za padalsko platno.

Najlon se tali pri 126° C, nato zgori in smrdi po roževini, zato najlonskih nogavic in drugih izdelkov iz najlona ne smemo likati ali sušiti pri peči. Ker najlon izolira toploto, ga uporabljajo za izolacijo. Pot slabo vpija, zato koža, ki je pokrita z gostim najlonom, težko diha. Najlona se ne lotijo molji in bakterije. Barvajo ga kakor volno in naravno in umetno svilo. Lesk ima lep in prijeten.

Neprijetna lastnost najlona je njegova velika sprijemnost. Tanka preja se rada prime že hrapave roke, ki tako raztrga nogavico. Zato imejmo roke in noge vedno dobro umite in odrgnjene ter nohte gladko pristrizene, če imamo opraviti z najlonskimi izdelki. Ko si obuvamo najlonke, je najbolje imeti na rokah mehke rokavice ali pa roke vlažne.

Pot in drugo nesnago odstranimo iz najlona z mlačno vodo. Po pranju najlonske izdelke rahlo stisnemo med dve bombažni krpi, ki popijeta vodo iz njih. Nato jih obesimo, da dobijo prvotno obliko.

V novejšem času države kar tekmujejo med seboj, da bi izboljšale kakovost in poenostavile proizvodnjo najlona in drugih umetnih vlaken. V Združenih državah in v Angliji so začeli izdelovati že prožni najlon, ki se raztegne in se spet vrne v prvotno obliko.

Zadnja leta so pri nas odprli trgovine, v katerih prodajajo dežne plašče, predpasnike, čepice, torbice in razne druge predmete iz polivinila. Polivinil je snov, ki jo dobivajo iz apnenca in koksa, vode in raznih drugih primesi. Iz apnenca žgejo apno. Iz žganega apna in koksa dobijo kalcijev karbid. Karbid z vodo proizvaja plin aceten, ki sveti zlasti v kolesarskih svetilkah. Aceten lahko spajamo tudi s klorovodikom, ki ga dobimo s segrevanjem zmesi kuhinjske soli in žveplene kisline.

Aceten (C_2H_2) in klorovodik (HCl) se spojita v vinilklorid, ki ga izperejo z vodo in ga

zgostijo. Nato odločijo snovi z višjim vreliščem in neizrabljeni aceten. Vinilklorid zmešajo z milnico in dodajo še neko snov, da dobijo polivinilklorid. Preostanek vinilklorida izločijo, dobljeno raztopino napeljejo v sušilnico, kjer jo razprše in osuše z vročim zrakom pri $160^\circ C$ v prašek.

Prašek polivinilklorida je bel, brez vonja in okusa, ne gori rad in v vodi se ne topi. Ta prašek pomešajo z raznimi dodatki in ga predelujejo na več načinov. Lahko dobe trd, mehek ali tekoč polivinil. Iz trdega polivinila izdelujejo na primer škatle, gramofonske plošče in umetne podplate, iz mehkega predmete, ki so podobni gumi, iz tekočega pa razne lake.

Naša tovarna »Jugovinil« (Kaštel Sućurac pri Splitu v Dalmaciji) izdelujejo iz polivinilklorida umetne podplate za čevlje, umetno usnje, izolacije, zavesa in druge potrebščine; v svojih krojačnicah šiva iz prosojnega polivinila dežne plašče v raznih modnih barvah, predpasnike, čepice in torbice; v načrtu ima tudi plašče in zračnice za kolesa, motorje in avtomobile.

Največ polivinila izdelajo Združene države, nato Anglija, Nemčija, Italija, Belgija in Švedska. Jugoslavija je bila leta 1950 v pridobivanju polivinila na šestem mestu.

Kot stranski produkt pri izdelovanju polivinila dobivajo tekoči klor, kavstično sodo in specialno apno v prahu. Tudi te snovi uporabljajo v industriji.

Neža Gril

Prerana smrt

(Po narodni)

Bela smrt na dver pokljuka,
ostro koso ima sebo
in povpraša: »Kje si, Luka?
Hitro vstan' in pojď z menó!«

Luka pravi: »Kdo tu kljuka?
Kdor kaj hoče, naj gre k nam!«
Ko pa malo ven pokuka,
ustraši se, da ne ve kam.

»Oh, ti smrt, ne bodi taka
in me še ne kliči zdej;
dosti drugih nate čaka,
pojďi rajši kam naprej.

Sosed, stari, bolni Marka,
tebe kliče dostikrat
in že komaj nate čaka,
ta bo s tabo šel kaj rad.

Karlek tudi zmerom joka
in se prav grdo drži,
Nanca, glej, že komaj stoka,
Mica umreti si želi.

Lenka javka: Jaz sem stara,
kašljati ne morem več,
vendar zame smrt ne mara...
Pojďi, pojďi hitro preč!

Jaz ne morem še umreti,
hišo moram prej pokrit',
stare kronce vse prešteti,
svoje hčere pomožit'.

Krave moram še napasti
in kokošim jesti dat',
drva moram še nasekat'
in kobile podkovat'.

Škornje moram še nalikat'
in klobuk skrtatit' si,
trske moram še nacepit',
pravde tud' še konec ni.

Pojďi, jemlji si kajone,
ki živet' ne mor'jo več!
Tu imaš tri stare krone
in zdaj pojďi hitro preč!«

Smrt pa koso zauzdigne
in ureže ga za vrat.
Luka le še mal' pomigne,
vse opravi naenkrat.

V človeškem življenju ločimo mladeniško in moško dobo, v rastlinstvu pa dobo rasti in dobo razmnoževanja. Kakor potrebuje človek v mladosti skrbno nego in dobro vzgojo, tako je tudi rastlina v mladostni ali vegetativni (rastni) dobi zelo odvisna od različnih notranjih in zunanjih vplivov.

Na rastlino ne vpliva le hrana, nanjo vplivajo tudi toplota in mraz, svetloba in tema, vlaga in suša. Zato nekatere rastline uspevajo v toplih, druge v mrzlih, nekatere v suhih, druge v vlažnih krajih, nekatere v krajih z dolgim, druge pa v krajih s kratkim dnem.

Ni torej vseeno, ali rastlina raste v kraju, v katerem je premalo časa na dan osvetljevana; tudi ni vseeno, ali je na dan osvetljevana dalj, kakor bi bilo zanj potrebno ali primerno. Taka rastlina bi sicer dobro uspevala, a bi ne cvetela, a če bi le cvetela, bi cvetela pozno in slabo rodila.

Za nekatere rastline je dovolj, da so v dobi rasti obsevane le dvanaest in še celo manj ur na dan, pa pravi čas cvetejo, rode in zore. Druge morajo biti nad dvanaest ur na dan obsevane, da morejo cveteti, roditi in zoreti. Prve imenujemo rastline kratkega, druge pa rastline dolgega dne.

Rastline kratkega dne ne cveto in ne rode na krajih, ki so osvetljevani nad dvanaest ur na dan, rastline dolgega dne pa ne na krajih, ki so na dan manj osvetljevani. Če hočemo uspešno gojiti rastline kratkega dne na krajih z dolgim dnem, jih moramo v dobi rasti vsak dan po nekaj ur zatemniti, tako da so obsevane na dan le po dvanaest ur ali še celo manj. Če pa hočemo gojiti rastline dolgega dne na krajih s kratkim dnem, jih moramo v dobi rasti še zvečer osvetljevati, da so obsevane nad dvanaest ur na dan. To dosežemo z električno svetlobo. Če hočemo na primer, da bi paradižnik zgodaj cvetel, rodil in zoril, ga moramo v dobi rasti obsevati z električno lučjo vsak večer še nekaj časa, ker je v februarju in marcu dnevna svetloba zanj prekratka za zgodnje cvetenje in zorjenje.

Često slišimo ljudi, ki tarnajo: »To drevo bujno raste, a ne rodi, pa ne vem, zakaj ne.« Mogoče je vrsta (sorta) kratkega dne namesto dolgega ali pa obratno.

Pri enoletnih rastlinah (žito, koruza itd.) traja doba rasti in razmnoževanja le eno leto,

pri dvoletnih (repa, korenje itd.) je doba rasti eno leto, drugo leto pa je doba spolnega razmnoževanja. Pri večletnicah (grmovje, drevje itd.) traja doba rasti več let in se doba spolnega razmnoževanja često ponavlja. Tako se na primer sadna drevesa razvijajo tri do dvanaest let (trta tri, hruška dvanaest), preden dorastejo, to je, preden začno cveteti in se spolno razmnoževati. Vso dobo rasti morajo biti osvetljevana tako, kakor prija ali je primerno njihovi vrsti. Saj vemo, da rastejo sadna drevesa v krajih kratkega, pa tudi v krajih dolgega dne. Zato je razumljivo, da rastline kratkega dne v krajih dolgega dne ne bodo rodile ali vsaj ne tako kakor v krajih kratkega dne — in nasprotno.

Skušajmo dognati vzrok, zakaj drevo, ki dobro raste, ne cvete in ne rodi. Poizvedujmo, kje ta vrsta najbolje uspeva, kakšne so takajšnje razmere, in jih primerjajmo z razmerami in vplivi v svojem kraju, posebno pazimo na dolgotrajno dnevno svetlobo.

Že v sončnih in senčnih krajih je dolgotrajna osvetljava različna. Zato skušajmo to izkoristiti pri gnojenju različnih vrst sadnega drevja in drugih rastlin. Rastline daljšega dne, to je tiste, ki potrebujejo več svetlobe, sadimo na sončne, druge pa na senčne kraje. Saj slišimo mnogokrat, da kaka rastlina bolje uspeva na prisojnem, druga pa na osojnim kraju.

Nekateri vrtovi ob dobro razsvetljenih ulicah so dalj časa osvetljeni kot drugi. Da tudi ulična razsvetljava vpliva na rast rastlin, dokazujejo že drevesa v uličnem drevoredu. Le opazujmo! Jeseni, ko svetloba dan na dan pojemna, se začno drevesa goliti, obletavati. Na vejah ob uličnih svetilkah ostaja listje dalj kot na vejah na nasprotni strani drevesnih krošenj. To lahko vsakdo sam opazuje. Zato bi se mogoče tudi ta svetloba dala izkoristiti kakor pri paradižnikih, da bi rastline, ki potrebujejo več svetlobe, v vrtu ob razsvetljeni ulici skoraj gotovo bolje uspevale kot po drugih vrtovih.

Še celo lunina svetloba more podaljšati prekratki dan, tako da rastlina dolgega dne cvete, rodi in zori na kraju s kratkim dnem.

Vse to so dognali šele zadnja leta. Zdaj je že splošno znano, da dolgotrajna dnevna svetloba odločilno vpliva na rastline, da preidejo iz obdobja rasti v obdobje cvetenja, roditve in

zorjenja. Napravili so takle poskus: del ječmena je imel v dobi rasti vsak dan po osemnajst ur svetlobe, zato se je tako razvil, da je cvetel, rodil in zoril. Drugi del ječmena pa je bil pol dneva zatemnjen, tako da je bil na svetlem le po devet ur na dan. Sicer se je bohotno razrasel, ni pa cvetel in rodil, ker je nanj v dobi rasti premalo časa vplivala svetloba. Večina naših rastlin je dolgodnevne vrste. Od kulturnih je največ žitaric: rž, pšenica, oves in ječmen, dalje sladkorna pesa, grah, gorčica, glavната solata itd. Če bi bile te rastline v dobi rasti manj kot dvanajst ur na svetlobi, bi ne cvetele, kakor ni cvetel omenjeni ječmen; če pa bi le cvetele, bi več tednov pozneje kot sicer in bi ne zorele.

Rastline kratkega dne so tiste, ki se pri predolgi, to je nad dvanajsturni dnevni svetlobi razvijajo le vegetativno, pri kratki dnevni svetlobi pa normalno, da cvetejo, rode in zore. Te rastline so riž, proso, hmelj, soja, tobak in mnoge sorte fižola in krompirja.

Zanimivo je, da razne sorte istovrstnih rastlin spadajo često k raznim skupinam, to je k rastlinam dolgega in kratkega dne, so pa tudi rastline, ki cveto in rode ne glede na dolgotrajne svetlobe. Te rastline imenujemo rastline nevtralnega dne.

Da vpliva svetloba tudi na velikost in obliko rastlin, je že dolgo dobro znano, saj vidimo v slabo razsvetljeni (temni) kleti neprimerno dolge in blede krompirjeve pogankje, v gostem gozdu visoka in tanka, v redkem pa nizka in krepka drevesa.

Kako zelo vpliva svetloba na rastline, nam kaže tudi primer, da se v temi rastoča rastlina nagne, če jo le za trenutek, le za desetinko sekunde osvetlimo. Tudi vemo, da napravi bršljan plezalne in oprijemalne korenine le na senčni strani svojega stebila, cvete pa le v neposredni sončni svetlobi. Cvetlice v sobi se nagibljejo k svetli oknu, drevesa v gozdu, žito na polju in trava na senošetih, vse sili navzgor k blagodejnemu soncu.

Koledar brejosti

Pripuščen dne	Konec brejosti			
	kobile 340 dni	krave 284 dni	ovce, koze 152 dni	svinje 116 dni
1. jan.	6. dec.	11. okt.	1. jun.	26. apr.
6. "	11. "	16. "	6. "	1. maj.
11. "	16. "	21. "	11. "	6. "
16. "	21. "	26. "	16. "	11. "
21. "	26. "	31. "	21. "	16. "
26. "	31. "	5. nov.	26. "	21. "
31. "	5. jan.	10. "	1. jul.	26. "
5. feb.	10. "	15. "	6. "	31. "
10. "	15. "	20. "	11. "	5. jun.
15. "	20. "	25. "	16. "	11. "
20. "	25. "	30. "	21. "	15. "
25. "	30. "	5. dec.	26. "	21. "
2. mar.	4. feb.	10. "	31. "	25. "
7. "	9. "	15. "	5. avg.	31. "
12. "	14. "	20. "	10. "	5. jul.
17. "	19. "	25. "	15. "	10. "
22. "	24. "	30. "	20. "	15. "
27. "	1. mar.	4. jan.	25. "	20. "
1. apr.	6. "	9. "	30. "	25. "
6. "	11. "	14. "	4. sep.	30. "
11. "	16. "	19. "	9. "	4. avg.
16. "	21. "	24. "	14. "	9. "
21. "	26. "	29. "	19. "	14. "
26. "	31. "	3. feb.	24. "	19. "
1. maj.	5. apr.	8. "	29. "	24. "
6. "	10. "	13. "	4. okt.	29. "
11. "	15. "	18. "	9. "	3. sep.
16. "	20. "	23. "	14. "	8. "
21. "	25. "	28. "	19. "	13. "
26. "	30. "	5. mar.	24. "	18. "
31. "	5. maj.	10. "	29. "	23. "
5. jun.	10. "	15. "	3. nov.	28. "
10. "	15. "	20. "	8. "	3. okt.
15. "	20. "	25. "	13. "	8. "
20. "	25. "	30. "	18. "	13. "
25. "	30. "	4. apr.	23. "	18. "
30. "	4. jun.	9. "	28. "	23. "

Pripuščen dne	Konec brejosti			
	kobile 340 dni	krave 284 dni	ovce, koze 152 dni	svinje 116 dni
5. jul.	9. jun.	14. apr.	3. dec.	28. okt.
10. "	14. "	19. "	8. "	2. nov.
15. "	19. "	24. "	13. "	7. "
20. "	24. "	29. "	18. "	12. "
25. "	29. "	4. maj.	23. "	17. "
30. "	4. jul.	9. "	28. "	22. "
4. avg.	9. "	14. "	2. jan.	27. "
9. "	14. "	19. "	7. "	2. dec.
14. "	19. "	24. "	12. "	7. "
19. "	24. "	29. "	17. "	12. "
24. "	29. "	3. jun.	22. "	17. "
29. "	3. avg.	8. "	27. "	22. "
3. sep.	8. "	13. "	1. feb.	27. "
8. "	13. "	18. "	6. "	1. jan.
13. "	18. "	23. "	11. "	6. "
18. "	23. "	28. "	16. "	11. "
23. "	28. "	3. jul.	21. "	16. "
28. "	2. sep.	8. "	26. "	21. "
3. okt.	7. "	13. "	3. mar.	26. "
8. "	12. "	18. "	8. "	31. "
13. "	17. "	23. "	13. "	5. feb.
18. "	22. "	28. "	18. "	10. "
23. "	27. "	2. avg.	23. "	15. "
28. "	2. okt.	7. "	28. "	20. "
2. nov.	7. "	12. "	2. apr.	25. "
7. "	12. "	17. "	7. "	2. mar.
12. "	17. "	22. "	12. "	7. "
17. "	22. "	27. "	17. "	12. "
22. "	27. "	1. sep.	22. "	17. "
27. "	1. nov.	6. "	27. "	22. "
2. dec.	6. "	11. "	2. maj.	27. "
7. "	11. "	16. "	7. "	1. apr.
12. "	16. "	21. "	12. "	6. "
17. "	21. "	26. "	17. "	11. "
22. "	26. "	1. okt.	22. "	16. "
27. "	1. dec.	6. "	27. "	21. "
31. "	5. "	10. "	31. "	26. "

Živinski in kramarski sejmi v Sloveniji

Na splošno željo bralcev, naj bi Mohorjev koledar vsako leto prinesel tudi pregled sejmov po Sloveniji, smo se potrudili in ga po svojih najboljših močeh sestavili. Zavedamo se, da še ni popoln in ne dokončen, ker ponekod občinski odbori še niso določili vseh datumov. Ker nameravamo odslej vsako leto

prinašati datume slovenskih sejmov in ker bi radi dajali svojim bralcem čim natančnejše podatke, prosimo vse prijatelje, da nam pri tem pomagajo. Če za svoj kraj opazijo, da smo navedli pomanjkljive ali napačne podatke, naj nam sporočijo popravke, da bodo podatki vsaj drugo leto pravilnejši.

Okraj in kraj	Datum sejma												Opomba
	Januar	Februar	Marec	April	Maj	Junij	Julij	Av gust	September	Oktober	November	December	
Celje													Če pade sejemsk dan na nedeljo, je v krajih okra- ja Celje okolica sejem na prihod- nji dan
Braslovče		20			15						11		
Celje	Vsako sredo in soboto												
Dobje pri Planini				19	25		16	20	6		25		
Kozje	13	16		25		21	24					8	
Laško		24		15	15	24		24	21		11	21	
Lemberg			25	15	12	1	4	5		25	25		
Petrovče	17						16						
Pilštanj		9	8	26	16	9	31	20	29		5		
Planina	11	5	1	2	12	15	12	10	6	15	3	3	
Podčetrtek	14	22	17	15	3,25	15	1,17	10,29		1,16	21	12	
Polje ob Sotli		16			8			14		6		6	
Pristava	9	6	5	2		4	9	6	3	1	5	3	
Slivnica pri Celju		1		5		7		2		4		6	
Slovenske Konjice	5	9	1	4	5	24	31	31	29		4	3	
Šentjurij	2	10	12	24	4	22		12	24	18	19	10	
Šmarje pri Jelšah	8		20			21		17	16			4	
Teharje	21	22	26		12		26			12	24	19	
Vitanje			3		25		20		14		2	27	
Vojnik	28			15	16		4		7	18			
Vransko			8	15	16		4		7	18			
Črnomelj													
Črnomelj	Vsak prvi četrtek v mesecu												
Metlika	Vsak prvi in tretji torek v mesecu												
Vinica	Vsak prvi in tretji ponedeljek v mesecu												
Gorica													
Ajdovščina	Vsako soboto v mesecu												
Čepovan	Vsak drugi torek v mesecu												
Dornberg	10	7	6	10	8	12	10	7	11	9	6	11	
Kanal	7,21	4,18	3, 17,31	14	12,26	9,23	7,21	4,18	1, 15,29	13,27	10,24	8,22	
Opatje selo	17	14	13	17	15	19	17	14	18	16	13	18	
Renče	2, 15,29	12,26	11,25	8,22	6,20	7,17	1, 15,29	12,26	9,23	7,21	4,18	2, 16,30	
Solkan	Vsak četrtek v mesecu												

Okraj in kraj	Datum sejma												Opomba
	Januar	Februar	Marco	April	Maj	Junij	Julij	Avrust	September	Oktober	November	December	
Šmartno Vipava	Vsako drugo sredo v mesecu Vsako drugo sredo v mesecu												* Kramarski se- jem. Vsi drugi sejmi v kočev- skem okraju so splošni
Kočevje													
Banja Loka	6				2		28				15		
Dolenja vas				13				16					
Draga					3			10					
Fara					3			15			11*		
Kočevje	20		18		4*			24		16*	30	31*	
Loški potok				4					9				
Ribnica				20*		24		2*		21*			
Sodražica			8				22*			11			
Turjak			12								30		
Velike Lašče		23		21		22*	16				6*		
Videm Dobropolje	17				3*			31		26*		3	
Kranj													Tudi svinjski sejem Vsako soboto svinjski s. Konjski sejmi Konjski sejmi Konjski sejmi
Cerklje	Vsak prvi torek v mesecu												
Gorenja vas	Vsak drugi torek v mesecu												
Kranj	Vsak ponedeljek												
Selca	Vsak prvi petek v mesecu												
Škofja Loka	Vsako prvo in tretjo sredo v mesecu												
Tržič	Vsako prvo in tretjo sredo v mesecu												
Krško													
Bistrica ob Sotli		5	6					4		21		14	
Blanca		26					23			2	18		
Boštanj		21		11		1	11		18		23		
Brestanica	29	25		2	7	30		20		10	20	21	
Brežice		14			4	13		10			6	19	
Bučka		25		25		23			22		11		
Cerklje			16		26		23		9		12		
Drnovo			12			24			29				
Kapele	17		10	17		8		17	17		17		
Krmelj Št. Janž		2					20				10		
Krško		3	18		4		4		5	19	25		
Leskovec				27			26	14					
Podsreda			21		23	24			21	18	19		
Sevnica	7	14	23	22	6	22	1	16	2	21	4	6	
Studenec			31		16			8		30			
Veliki Kamen	25		3				13		13				
Zabukovje				3			18		20				
Zdole			16	24			15		15				
Ljubljana													
Dob		14				15		10				28	
Dolsko			29							21			

O k r a j in kraj	Datum sejma												Opomba
	Januar	Februar	Marce	April	Maj	Junij	Julij	Av gust	September	Oktober	November	December	
Domžale	4				4		26				25		
Grosuplje	4			25		10			29			5	
Horjulj				26			12			12			
Ig		27	20	26									
Kamnik	Vsak drugi torek v mesecu												
Krka	8		1	26				5	22				
Litija			8		4	7	13	22				6,13	
Ljubljana	Vsako prvo in tretjo sredo v mesecu												
D. Logatec	3		12							24			
G. Logatec		7			19					11		13	
Lukovica		3	27	24						18			
Mengeš			17		25		5		29		6	13	
Moravče				12		21		29			11		
Muljava	15					6					20		
Polhov Gradec			8			13			5				
Račna			11										
Radohova vas	2	20				6				18			
Rovte			15			24		10	29	14			
Stična			1		20			20			25		
Šmarje				7				16					
Šmartno pri Litiji	7	16				29	26	31	14		15		
Št. Jurij				5						20			
Št. Vid pri Stični			27			15			10	15	10		
Vače				12		8		16			30		
Višnja gora	13	10	10	14	12	9	14	11	8	13	10	8	
Vrhnika			1	18			25				6	27	
L j u t o m e r													
Bučkovec										21			
Cven									7				
Gornja Radgona		3			25			10			15		Vsak prvi torek v mes. Živinski sejem
Kostanj						21	29			28		3	
Križevci					3		26				6		
Ljutomer	8	19	14	9	21	11	9		17	8		17	
Negova									8				
Račenci	Tretji torek vsakega drugega meseca živinski sejem												
Razkrižje			28		16	24		10					
Stara gora							24					15	
Veržej			7		6				29		30		
Videm ob Ščavnici		25		25							21		
M a r i b o r	Vsak prvi in peti torek v mesecu												Vsak petek svinjski s,
Murska Sobota*													* Če pade v sobo- škem okraju sejem na nedeljo ali na državni praznik, je sejem prihodnji dan
Beltinci	20			25		27	15				5		
Bogojina		20	20		19		20		4		16		
Cankova									24		11		

Okraj in kraj	Datum sejma												Opomba
	Januar	Februar	Marec	April	Maj	Junij	Julij	Avγουst	September	Oktobar	November	December	
Črenšovci			14		10				6	20			Vsako soboto svinjski s. Vsak poned. svinjski s.
Dobrovnik				6			25		20				
Dokleževje						18		21					
Grad			28			21		16	29		30		
Hodoš			10				5	19		5			
Križevci*				16			4			27			*Vsako prvo so- boto svinjski sejem
Lendava	25	16				18		28		28		23	
Martjanci					6			6		23			* Samo živinski sejem
Murska Sobota	4*	1	1*	5	3*	7	5*	2*	6*	15		6	
Odranci			1		11				1		30		
Pečarovci	20					15						21	
Petrovci						8	4		8	28			
Pucunci					28		10		10		10		
Rakičan			26			2		16		8			
Tišina				10					7				
Turnišče				1						4			Vsak četrtek svinjski sejem
Novo mesto													
Lukovek					16*		25*						* Živinski sejem
Mirna peč					31*	30*			29*			29	* Živinski sejem
Mokronog*				19		1			20			9	*Vsak prvi četrtek živinski sejem
Novo mesto	Vsak ponedeljek svinjski sejem. Vsak prvi ponedeljek živinski sejem												
Šentjernej*		7		12		11		25			3		*Vsako tretjo soboto svinjski sejem
Šentlovrenc		15		17		1		18	27		15		
Škocjan			6	15		5	15		18			18	
Trebnje*		3		7		2		4		6		1	*Vsak prvi po- nedeljek živinski sejem
Velika Loka			8			21	20					16	
Veliki Gaber				30			10	26			7		
Vesela gora					21				5	27			
Žužemberk		3	17	24		9	10	9	14	28		6	
Postojna													
Cerknica		15				15		15		15			
Grahovo	15			15			15				15		
Hruševje	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	
Ilirska Bistrica	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16	
Lož					5			5					
Nova vas	2	2	2	2	2	2	2	2	2,29		2	2	
Pivka	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	
Postojna	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Prestranek	Vsakega 18. v mesecu												
Rakek	25	25	25	25	25	25	25	25	25	25	25	25	
Stari trg	5	5	5	5		5	5		5	5	5	5	
Žerovnica			15		15				15			15	
Ptuj													
Ormož							25				11		Vsak prvi ponedeljek svinjski sejem

O k r a j in kraj	Datum sejma												Opomba
	Januar	Februar	Marec	April	Maj	Junij	Julij	Av gust	September	Oktober	November	December	
Ptuj				23				5			25		Vsak prvi in tretji torek za govedo in konje, vsako sredo svinjski sejem
Sežana													
Hrpelje-Kozina	22	22	22	22	22	22	22	22	22	22	22		
Sežana	Vsakega 2. in 12. v mesecu												
Slovenj Gradec													
Črna								5		21			
Dravograd			20			15		2	11				
Mežica												4	
Muta							17	29					
Radlje	21		31						29		11		
Ravne				24		24			1	18	25		
Slovenj Gradec	25				12			10			19		
Št. Ilj							2						
Vuzenica			1			2	16					6	
Šoštanj													
Gornji grad					4					28			
Ljubno				24						1			
Mozirje	21			24		15		16		18			
Šoštanj		15		15			20		29		24		
Velenje		18			3		25	24		24	11		
Tolmin *													* Če pade v tolimskem okraju sejmski dan na soboto, je sejem v petek, če pade na nedeljo, je v ponedeljek Začetek sejma opoldne Začetek sejma ob osmih Začetek sejma ob 16. uri 27. aprila kra-marški sejem Začetek ob osmih Začetek ob osmih Začetek ob osmih Začetek ob osmih
Bovec	Vsakega 5. in 21. v mesecu												
Breginj	Vsakega 13. in 27. v mesecu												
Cerkno	Vsak ponedeljek												
Grahovo	Vsakega 11. in 25. v mesecu												
Hudajužna	Vsakega 11. in 25. v mesecu												
Idrija	Vsak četrtek												
Kneža	Vsakega 11. in 25. v mesecu												
Kobarid	Vsakega 7. in 19. v mesecu												
Most na Soči	Vsakega 3. in 17. v mesecu												
Slap	Vsakega 9. in 23. v mesecu												
Tolmin	Vsakega 1. in 15. v mesecu												
Trbovlje													Če pade v trboveljskem okraju semenjski dan na nedeljo ali na državni praznik, je sejem prihodnji dan * Živinski sejem
Dol pri Hrastniku			10	24			31		29				
Izlake		17		24					1	21			
Loka			13		3, 22			5		17			
Radeče	25			24	15* 25	27	17, 27*	9	1	11	11	27	
Trbovlje		3	13							16		5	
Zagorje		9	19		22	21		3, 29			3	21	

Nekoč je živel profesor fizike — in hvala Bogu še živi — ki si je kupil motorno kolo že v tistih lepih časih, ko so bila še primerno cenejša in neprimerno boljša. Na svojo nesrečo pa je stanoval v hiši, katere lastnik je prav tisto pomlad na novo uredil nasad, ki je obetal s srebrnimi in japonskimi smrečicami, da bo v doglednem času dajal hiši in njenim prebivalcem hladno senco in dober zrak.

Bilo je tisti dan, ko je profesor pripeljal — za roge, prosim — svojega konja domov. V prostorni veži ga je postavil med visoke palme in se še malo ni menil za obupane in obupne poglede zajetne hišnice.

Še tisti dan popoldne pa si je oblekel prostorno vrhno obleko zelenkaste barve, kakor ste jo gotovo že videli pri kakem gospodu, ki je imel opraviti z motornim kolesom. Komaj je žena pomila in pospravila posodo, jo je že prijel za roko in jo žarečega obraza potegnil za seboj. Prav zadnji trenutek se je od nekod utrjala še šestletna hčerka in se pridružila.

Komaj so stopili v vežo, so že zagledali motorno kolo, ob njem pa — povsem naravno — profesorjevega osemletnega sinka, ki si ga je izvedeno ogledoval.

Profesor je moral ohraniti svojo veljavo, zato je samozavestno odpodil paglavca stran, vendar ne preveč surovo, ker ga je veselilo, da se še kdo zanima za njegovo pridobitev.

Potem je prijel svojega konjička pasme »Puch« za uздо, ga srečno in ne da bi bil kaj okružil zid, privlekel skozi vrata na plan. Ponosno ga je postavil na nožice, si popravil široke naočnike, pritegnil pas in pogledal po gledalcih. Z zadovoljstvom je opazil, da ga skozi zaveske skrivaj opazuje celo srepogleda hišnica. Okrog njega pa se je nabralo že kar lepo število domačih in sosednjih otrok.

Tako je bila torej tisto popoldne vsa hiša zbrana okrog profesorja, ki je junaško prenašal opazovanje in presojanje, na tistem ga je pa le skrbelo, kako bo. Dopoldne mu je trgovec sicer lepo počasi in večkrat zapovrstjo povedal in pokazal — torej ga teoretično in praktično podučil — kako mora ravnati s to rečjo. V mislih je zdaj še enkrat ponovil vse tiste prijeme in premike; celo tako se je spozabil, da si je nastavil kazalec desne roke na čelo, kar je storil le pri najtežjih in najzapletenejših fizikalnih poskusih v šoli.

Po telesu ga je spreletaval rahel srh, ne sicer od strahu, čeprav ni dosti manjkalo, pač pa od silnega veselja in zadovoljstva in ne-skaljenega ponosa.

Čas pa je hitel in gledalci so bili že nestrpni. Hvala Bogu, profesor je končno le ponovil svojo dopoldansko lekcijo. Zdaj pa k praksi!

»Najprej moram odpreti bencin,« je polglasno ponovil. Roka mu je previdno, a ob enem priučeno elegantno obrnila pipico.

»Potlej odprem plin,« je nadaljeval svoj samogovor, desnica pa je zvesto izpolnjevala tiha povelja.

»Zdaj, ko se je bencin že natekel, močno in urno pritisnemo na kljuko in motor zabrni.«

Doslej je naredil še vse prav in lepo in tudi stroj mu je bil še kar poslušen. Zdaj pa se mu je na vsem lepem upri in mu odrekel pokorščino. Naj je še tako silno in urno pritiskal z nogo na ročico, motor ni dal pravega glasu od sebe. Saj je nekajkrat prazno zapihal, zahrkal, zazdehal, zagrčal in zakašljaj, a brž ga je vse minilo.

Profesor je bil v vse večji zadregi. Kaj naj zdaj naredi?

Pogledal je okrog sebe, se prisiljeno nasmehnul, češ malo mora ponagajati, in spet začel pritiskati na ročico.

»Očka, plina daj več!« Čisto preprost in ob sebi umeven je bil glas izvedenega sinka.

Profesor je v trenutku presodil nerodni položaj. Sin mora učiti očeta! Groza! Celo tako dobro je sprevidel resnost in važnost trenutka, da je dvignil naočnike na čelo, da bi laže in bolje videl.

Otroka vendarle ne bo poslušal in mu prav dal!

Jezno ga je torej pogledal izpod čela, da se je sinko ves preplašen umaknil med druge gledalce, na tistem pa je bil vendarle vesel dobrega nasveta, ki ga je kar se da naskrivaj uporabil.

Motor pa nič!

Profesorja je oblila vročina. Hitro si je obrisal z obraza pot in vnovič skušal ukrotiti neposlušni stroj.

Brez uspeha!

Spet je pogledal okrog sebe, a njegov pogled ni bil več samozavesten in ponosen, prej nekolikanj zbežan in zmeden. Zazdela

se mu je tudi, da se mu hišnica za zavesami porogljivo smeje. Ozrl se je še po drugih oknih in videl, da povsod prodajajo zijala. Gospodinje so popustile svoje delo, možje so se dvignili iz naslonjačev in se z zaspanimi obrazi pokazali pri oknih.

»Le zakaj nisem šel čisto na tihem z doma,« si je očital profesor. »Saj bi se bil lahko kje drugje začel učiti! Prav treba je, da se mi bo zdaj vsa hiša smejala.«

Tudi med otroki je že opazil škodoželjne poglede, polne skritega posmeha. Po telesu ga je vroče spreletelo. Zdaj bo šel njegov ugled! S prstom bodo kazali za njim in vsak smrka-vec se mu bo lahko v pest zasmel.

»Profesor — in celo profesor fizike, pa še navadnega motorčka ne zna spraviti v tek!« To bo zdaj zmeraj lahko slišal na ulici, zmeraj bral v očeh svojih tovarišev in učencev. In če so se mu že doslej v šoli radi na tihem muzali, kadar se mu kak poskus ni posrečil, kaj bo šele zdaj!

Še enkrat se je ozrl okrog sebe, a njegov pogled je bil še bolj bežen, še bolj prikrit. Na pragu je opazil ženo; umaknila se je otroškemu živzavu in pogledom stanovalcev, ki so streljali z vseh oken. V naglici ni mogel razbrati njenega obraza. Ali ga pomiluje? Se mu posmehuje? Ali se ga sramuje?

Jezno je še nekajkrat pritisnil na ročico, a uspeh je bil isti. Ves je bil že prepoten in upehan. Snel si je tesno kapo in počenil k motorju. Strokovnjaško je pregledoval stroj, ga tu in tam previdno potipal, zmajal z glavo, spet zadovoljno pokimal, češ saj je vse v redu, zlasti pa dobro pazil, da bi se ne izdal, kako prav nič ne ve o stroju in ga samo zastran lepšega preiskuje.

Zdaj so si tudi otročaji upali bliže. Zlasti profesorjev naidebni sinko. Zvesto so spremenjali z očmi profesorja, pazili na vsako njegovo kretnjo, ugibali na tihem, kje bi bila napaka, in se sploh vedli kot pravi izvedenci. Celo sosedova punčka je poskusila prekrizati roke na hrbtu, kakor je videla druge, a roke so bile prekratke in so se komaj dosegle.

»Otroci naj vas porinejo, gospod profesor, potlej pa pojde!«

Profesorja je bilo sram, sram v dno duše in srca. Kaj ni ta dobrohotni glas bas dobrodušnega hišnika? To je res od sile! Najprej ga poučuje njegov sin, zdaj pa še hišnik. Oba enako neuka, enako neumna, njega, učenega človeka in profesorja!

Nejevoljno je odrinil gručo otrok in začel še druge strani ogledovati motor. Ko bi le kaj zaleglo! Hišnikov nasvet je na videz preslišal, a bi se bil prav rad ravnal po njem, ko bi le vedel, kako je treba potlej narediti. Tega primera pri dopoldanskem pouku ni bilo! Kaj naj stori? Ali naj gre lepo ponižno k hišniku, mu razloži svojo nevednost in ga lepo poprosi dobrohotne pomoči?

To mu ni bilo nič kaj všeč. Iskal in mozgal je za čim drugim.

Kaj ko bi to škatlo kar za roge odpeljal k trgovcu, ki ga bo moral zastoj še naprej poučiti? Ta misel mu je bila že bolj všeč.

»Očka, daj, te bomo porinili.«

Malo je manjkalo, pa bi bil profesor zahrnel. Nataknen je bil ravno zadosti, le skrivna misel ga je zadržala. Mogoče pa njegov sin res kaj ve. Čudnega bi nič ne bilo, ko pa ga je pri vsakem motorju zadosti. Premagal se je torej in počaka! kaj bo. Sinko pa si ni upal ponoviti prošnje.

In tedaj je prišel trenutek profesorjevega najglobljega ponižanja. Sam je pozabil na svojo veljavo in se obrnil k osemletnemu sinku po pomoč.

»Kako praviš?« Poskušal je dati glasu čisto malomaren, nepreplašen izraz.

»Usedi se, odpi plin in prvo prestavo, pa te bomo potisnili,« je ponovil sinko.

Zdaj je bil profesor rešen. Zdaj vsaj ve, kaj mora narediti. Na tihem je bil vesel sina, ki mu je tako razumno priskočil na pomoč, da mu ni bilo treba s spraševanjem odkrivati svoje nerodnosti.

»No, pa poskusite!«

Zajahal je upornega konjiča in storil, kar mu je bil naročil sinko. Otroci so se zgnegli okrog zadnjega kolesa in kmalu so ga premaknili. Stroj je začel nekaj pihati, dihati in kihati, a pravega glasu le še ni bilo. Tistega enakomernega grčanja, pokanja, grmenja in donenja, ki ga je slišal dopoldne.

Otroci so navdušeno porivali in se pre-rivali, profesor pa je previdno odvijal in iskal stezic med zasadi in gredicami.

Tedaj pa je nenadoma nekaj močnejše počilo. Izpuh je preplašil nekaj otrok, da so urno odskočili, motorno kolo pa je potegnilo z vso močjo. Profesor se prvi trenutek ni znašel. Še zmeraj je mislil, da ga potiskajo otroci. Že jim je hotel zavpiti, naj malo ponehajo, da bo lahko zvozil oster ovinek, a bilo je prepozno.

S prvim kolesom je že zavozil v žico, ki je bila pritrjena na nizkih količkah za ped visoko od tal in znamenovala in varovala gredice in nasade mladih drevesc.

Profesorju so odpovedali živci in v trenutku mu je izpuhtelo vse, kar je dopoldne vedel o tem, kako se takale pošast ustavi. Začutil je, da se mu je žica zapletla v blatnik in v nožice in da jo vleče s seboj. Zaslísal je tudi krike, ozreli pa se ni upal nikamor.

Stroj je čudovito deloval. Dve sto kubikov! Profesorju se je zdelo, da zmeraj hitreje drvi. Zapeljal je že čez vso gredico, populil količke še na drugi strani, potegnil žico za seboj čez stezico in zavozil še v drugo ogrado.

Mlada, komaj zasajena drevesca so se pripogibala do tal, ko je brnel čeznje profesorjev »puh«. In česar ni dosegel in opustošil motor, to je pripognila in poruvala žica, ki je je zmeraj več vlekel za seboj.

Otroci so se preplašeni umaknili za zid, ženske so zavriščale z oken, moški so z zanimanjem gledali, kako nobena reč ne more ustaviti pogubnega vozača.

Tedaj je pritekel hišnik, dohitel profesorja, ki je kot hunska ali turška vojska v nekaj minutah uničil ves nasad, in ustavil stroj. Bil pa je prav zadnji čas, kajti samo en količek je še ostal in troje drevesc je še čakalo svoje usode, vse drugo je bilo že pokončano.

Profesor je moral še tisto popoldne odpeljati dvestokubični »Puch« za roge trgovcu nazaj. Prvi obrok je seveda že zapadel. Z drugimi pa je poplačal škodo na vrtu.

Pripis:

Gospod urednik, to ni resnična zgodba, ki jih ne marate, temveč pravljica, ki jih radi priobčujete. Kajti kje drugje kot v pravljici ste že slišali, da bi si bil profesor z družino omislil motorno kolo!

Tavčarjeva Urša in Renečki Križ

J. Zemljíč

Na Rečici ob Savinji stoji sredi trga enonadstropna hiša Tavčarjeva. Že nad pol stoletja jo imenujejo tudi »Pri Vajdi«. To ime so po ženitvi in prodaji Tavčarjeve hiše prenesli od Vajdov na Prihovi na Tavčarjevino.

Hišo s posestvom vred je bil nekako pred 350 leti kupil od Jurija Hurnusa ljubljanski škof Janez pl. Tavčar, po čigar zaslugi je bila vas Rečica povzdignjena v trg. Lastniki Tavčarjevega posestva so se imenovali Tauzher Edl. von Straussenegg.

Zadnja je bila Urša Tavčar; z njo je leta 1887 izumrla ta rod. Urša je bila precej naivno ženščé, zato so si na njen račun privoščili marsikatero potegavščino. V tem je bil najbolj podjeten šegavi šaljivec France Štavn, ki si je sam vzdela ime Renečki Križ.

Bil je namreč čoma na Reneku, prav tam, kjer z državne ceste zavije kilometer dolga krajevna cesta proti severu v trg. Mati ga je, razposajenca, večkrat imenovala: »Ti moj ljubi križ!«. Ščasoma ga je le redkokdo poznal pod drugim imenom.

Pri večjih norčijah je imel seveda okrog sebe vedno dovolj pripravljenih in pripravnih pomagačev. Neke noči so pod Tavčarjevim kozolcem razdrli parizar, prislonili h kozolcu lestev in spravili na sleme del za delom ter na vrhu voz sestavili tako, da je stal na ročicah.

Ko je drugo jutro hotel Tavčarjev hlapec napreči, ni bilo parizarja nikjer. »Ukraden je!« je povedal Urši. Sledu, v katero stran bi ga bil tat odpeljal ali pa si ga morda kdo samo izposodil, pa ni bilo nobenega.

Tarnala, vzdihovala in zapomagala je uboga Urša, da bi se morala vsakomur, količkaj čutečemu, zasmiliti v dno srca.

Čisto po naključju pride prav ta čas mimo Križ.

»Kaj se je pa zgodilo, za božjo voljo?«

»Kaj se je zgodilo? Parizar mi je bil nocoj ukraden!«

»Vraga, parizar? Ni mogoče! Saj vendar ni klobuk ali pa copata! In v žepu ga vendar tudi niso odnesli, saj ni nobenega sledu za njim!«

»Ni ga in ga ni!«

Prav nedolžno se je Križ oziral proti nebu, rekoč, Urša, zaupaj v Boga, morda se pa le še kje najde. In čisto po naključju mu obvisi pogled na kozolcu.

»Vraga! Ali je mogoče? Ne, tega bi si pa res ne mogel misliti. No, tole ti je zalgral sam bog nasvaruj; človek takega pač ne zmore!«

Pisano se zagleda Urša v sleme, potem pa le plane iz nje:

»To si mi samo ti, huncvet, napravil! O, ti razbojnik ti!«

»Kaj? Jaz razbojnik? In jaz da sem ti to napravil? Že prav, Urša! Za tako se boš kje drugje zagovarjala! Pa brez zamere! Srečno!«

In se obrne, da bi v dno duše užaljen odvihral menda kar naravnost na sodnijo. Pa ga že pograbi Urša za roko:

»No, no! Saj nisem mislila zares! Prosim te, Francelj, spravi mi ga dol! Rada dam za pijačo, samo dol mi ga spravi!«

Še vedno užaljeni Križ se nazadnje le dá pogovoriti in ji končno tudi obljubi, da bo dobil ljudi, ki mu bodo pomagali spraviti parizar na tla — za sodček piva — drugače ne verjame, da bi hotel kdo plezati na streho.

Kar kmalu se mu res posreči nabrati nekaj fantov, ki so se sprva dolgo čudili, kako je mogel biti kdo tako hudomušen, nato pa poiskali najdaljšo lestev, tisto, ki je bila že ponoči v uporabi, ter se boječe lotili plezanja.

Po silno napornem in tveganem delu so slednjič le sestavili parizar pred kozolcem na tleh. Pri Dobrovcu se jim je potem pivo prav prilleglo.

Še ni bil parizar povsem pozabljen, ko pridrhti nekega jutra dekla Mica vsa preplašena pred Uršo in komaj izdavi:

»Krav ni nikjer!«

»Kaj? Krav? Kako? Jih že snoči nisi priklenila in hleva zaprla. Zdaj jih pa le išči! Da bi le škode kje ne naredile! Saj pravim, takole me boste na beraško palico spravili ali pa še v grob!« In se zapodi proti hlevu, da jo Mica komaj dohaja.

A še preden prideta do hleva, obe okamenita kakor Lotova žena: s kozolca ju namreč ta trenutek z mukanjem pozdravijo krave, kakor bi jima hotele voščiti dobro jutro.

»Za božji čas, kje pa so krave!« je zahlipala Urša in si zarila prste v sive lase.

Na kozolcu so bile krave lepo privezane, na konceh pa je bila odprtina z deskami zabita, da bi se katera ne spomnila in odšla na vodo. Pa je Urša kar v hipu zadela v črno:

»Nihče drug ko ta nesrečni Križ!«

»Kaj je pa že spet naredil Križ?« se je oglasil za njenim hrbtom Križ, ki ga je kot nalašč prav ta hip prinesel pes tam mimo.

»Komu drugemu bi bila prišla taka hudobija na misel kot tebi, huncvet nemarni!«

»A tako! Zadnjič sem se dal pogovoriti, da te nisem šel tožit, ko si me tako po nedolžnem obsodila zaradi tistega parizarja, zdaj je pa tudi meni že dovolj teh večnih podtikanj. Zbogom, pa brez zamere!«

»Počakaj vendar, vihra neugnana!« je hitela Urša, ki se je sodnije le silno bala. »Saj vidiš, kaj so mi napravili! Človek vendar ni iz kamna ali iz lesa, da bi mu kdaj ne ušlo kaj čez žolč! Čakaj vendar, te prosim, pa rajši pomagaj, da dobimo krave s kozolca. Za pijačo bom dala; no, Francelj, Francelj.«

»To je pa že druga beseda. A kaj naj jaz sam storim? Sam? Ni mogoče!«

»Kar tiste fante naprosi, ki so zadnjič tako lepo spravili parizar s slemena!«

»Le kje naj jih sedajle snamem? Pa le poskusim, če se mi jih posreči najti.«

V dobre pol ure se je zbralo šest fantov pred kozolcem. Vsi so osupli strmeli na kozolec in se dušali nad brezvestnimi žlikovci. Posvetovali in pričekali so se precej časa, kako bi se dale spraviti krave na tla. Eni so svetovali, da bi jih po vrvi spuščali na koncu kozolca. »Ne, to ne gre; nimaš prave moči, kamor bi se lahko varno uprl.«

»Škripec, škripec!« predlaga nekdo. Na sredi bi iztrgali iz tal deske in nad odprtino pripeli škripec.

Ne, tudi to ne gre! Še bi bilo potrebnih kakih dvanajst do petnajst mož! Krave so vendar težke, pa se lahko zanke pod vampom kako izmuznejo in ti telebne krava na tla in se ubije ali pa vsaj polomi! Ne, to ni mogoče!

Že je kazalo, da so fantje obupali, in začeli so se razhajati, ko je nesrečna Urša brž obljubila sodček piva.

»Za en sodček piva ne riskiram življenja! Saj mi lahko spodleti, pa zgrmim sam z glavo na tla. Ne boš!« se je oglasil eden, se obrnil in že hotel oditi.

»No, pa dam za dva,« je hitela Urša.

»Stojte, fantje!« plane tedaj iz Čuježevega Franceljna. »Mislim, da bi takole le šlo: dve dolgi, močni lestvi naslonimo tamle na koncu, da ne bo preveč strmo, ju popôdimo z deskami in vsako kravo posebej speljemo dol. Kaj se vam zdi?«

»Sam Bog ti daj zdravje pa sveti Frančišek, tvoj patron! Takole bi pa res šlo,« ves razžarjen vzklikne Križ, ki je ves čas le bolj poslušal. »Da meni samemu ni prej prišlo kaj takega v glavo! Samo tako pojde, ja. Hvala Bogu! Prav res sem se že bal, da bomo morali pustiti krave, kjer so. Zdaj pa le na delo!«

Vsi veseli in zadovoljni, da so tako srečno rešili krave iz viškega zavora, so na zdravje in še dolgo življenje Uršino zalili pri Dobrovcu z veliko muko opravljeno dobro delo.

Ne, ni kradel

Kjer stoji danes v Tomaju Kosovelova hiša, ki je v nji naš kraški pesnik Srečko Kosovel zatisnil oči, je bilo nekdanj Fabjanje zemljišče. Zaraščeno je bilo s trtami in z drevjem. Tam zalotijo nekoč človeka, ki je sadje kradel. Privedejo ga k Fabjanjim in ga zatožijo gospe Neži, ki je bila četrta žena Marka Černeta in mati poznejšega gospoda Franceta Černeta, ki je umrl kot stolni kanonik v Trstu.

Dobra Fabjanja gosa gleda skesanega grešnika in revež se ji zasmili. Škoda je bila majhna, zato reče s smehljajem:

»Ne, ne, saj ni kradel; dovolili smo mu, da si nabere klobuk sadja...«

Tat je ni mogel pozabiti. Stokrat se je tega spomnil in do smrti jo je imel v hvaležnem spominu.

Oblizuje se

Tomajski zbor ima pevsko vajo. Poleti zvečer ob hudi suši. Pravkar so vsi štirje glasovi odpeli novo težko Mavovo pesem. Pevovodju se zazdi prav, da bi jih malo izpregel, zato napove deset minut odmora. Pevci odpro vrata na prostorno dvorišče, nekateri si prižigajo cigarete, drugi se zapletejo v živahen pogovor, organist pa opazi, da se od Furlanije gor bliska.

»Glejte, glejte, dež bo, čez Žekanec se bliska!«

Pa se oglasi po svojih duhovitih dovtipih znani Albin Škapi:

»Ne, ne, ga ne bo! Se samo suša oblizuje, ker nam je fižol pojedla!«

Kdo ti bo ta greh odpustil

Pekov Jože iz Križa (rojen 1794) je bil za Napoleonovega časa dezertir. Skrival se je po Nanosu in se potikal po vsej deželi. Kadar ni imel kaj v usta dati, je napadal ljudi in kradel. Revež si je s tem zaslužil prav ubogo ime.

Nekoč je pri Materiji v Istri naletel na Istrana. Skočil je iz zasede predenj in zahteval, naj mu izroči denar.

Uboga žrtev prebledi in milo prosi usmiljenja, češ da ima samo nekaj patakónov. Nazadnje mu jih mora izročiti, toda Jože ga še preišče in najde pri njem še eno cvančarico (petinko goldinarja). Počasi dvigne denar

kvišku, osuplega revčka strašno pogleda, mu pomoli cvančarico pod nos in sikne:

»Tiiii! Kam boš šel k spovedi?! Kdo ti bo ta greh odpustil, kdo? No, kdo?! Vprašam te, kdo!... ker si me hotel oslepariti!«

Kje si ga usekal

Marko Zabrie iz Kazelj, po domače Čot (rojen 1801), je imel to slabost, da je rad sekal hrastiče na srenjskem. Pa je nekoč spet čotal s hrastičem na rami proti domu. Sreča ga vaščan, se hoče pošaliti in ga vpraša:

»Marko, oj Marko, kje si ga usekal, a?«

Premeteni Marko ga pogleda, pomežikne in mu brez najmanjše zadrege zaupno pošepeta:

»Veš, tam, tam, tam — pri ta debelem koncu.«

Ljudje božji, pomagajte

V tomajskem Križu pred cerkvijo sv. Križa je »cerkveni hram«, lepa stavba z zdravo škri-lasto streho. Pred stavbo vrh stopnic je prostor, prižnici podoben. Na tem prostoru je svoje čase stal vsako leto na dan 19. junija po maši in procesiji sv. Červaža (Gervazija) kriški župan. Oddajal je na dražbi občinske parcele v najem in končno dajal svojim občanarjem obračun za preteklo leto, in sicer prav po svoje, idilično po domače.

Zapiskov ni imel, pač pa je izvelkel iz žepa robec, na katerem je bilo polno vozlov.

Razvezal je prvi voz in rekel:

»Ta je od najemnine. Možje, kant je vrgel toliko in toliko. Plačali smo to in to, priča je ta in ta. Je res, ali ni?«

Možje so mu pritrdili, da je res.

Razvezal je drugi voz.

»Ta je od lova. Zanj smo dobili toliko in toliko. Za špital sem dal toliko, za poljskega čuvaja toliko — pa smo, svoj!«

Tako je šlo od vozla do vozla. Pri zadnjem se mu je spomin skrhal. Videlo se mu je, da je v zadregi. Pokašljeval je.

»Možje, zdaj še ta zadnji... voz... To je... to je... možje božji, pomagajte mi nu, da se spomnim!«

In mahal je z zadnjim vozom po zraku.

»Ali ste prodali kaj brinja?« mu je pomagal nekdo.

»Ne, brinje smo že lani prodali!«
»Ali ste z gmajne kaj prodali?« je vprašal drugi.

»Ne, letos nič, že pet let nismo nič prodali.«

»Ali niste prodajali blato s kala na Kostencu?« se je domislil tretji.

»Aj, ja, aj, ja, saj res! Ravno to mi je manjkalo! Prodali smo blata za en goldinar in šest soldov, to smo pa dali za davke. Ostalo ni nič, pa tudi dolžni nismo nič! Nu, hvala Bogu, da ste mi pomagali in me rešili. Kdo naj drži vse v glavi? Pa zbogom za eno leto!«

Kdaj naj pridem ponje

Toniškov France z Brda je bil od nekdanj hud zajčar.

»Oče, ali ste jih že dosti polovili?«

»Sem rekel, ko sem rekel, če bi jih deli po dva in dva v vrsto, sem rekel, ko sem rekel, z Brda do Dan bi gotovo segli!«

»Ali so vas kdaj ujeli?«

»O ja, so me! Nastavim zanko, pa pridem drugo jutro gledat. Že od daleč ga vidim. Ga

je bilo za cel naročaj... Sem rekel, ko sem rekel, da se boš vdel... pa si se vdel! Ne, jaz te nisem ujel, si se sam!« Tako sem govoril in ga hotel odvezati. »Stoj!« — Jej, kako sem se ustrašil! Macarolov je čakal skrit blizu zajca in skočil kakor trenk k meni... Dolgo sem vas čakal, pa sem vas le pričakal. Se vidimo v Sežani!«

O, kako težko sem šel tisti dan domov!«

Poklicali so ga na obravnavo.

»Nastavljali ste zajcem, čuvaj vas je dobil, zato dobite, kar hočete, ali pet dni zapora ali pa tri sto lir. Kaj hočete?«

»Gospod sodnik, vejo, jaz sem ubog, naj mi dajo rajši tri sto lir.«

»Dobro, naj bo po vaši želji: tri sto lir.«

»Prosim, gospod sodnik... kdaj pa naj pridem ponje?«

Na sodnihi so se vsi glasno zasmeli. Še danes se ga spominjajo.

Ko je šel Toniškov France domov, pa je trdo pritisnil:

»Pej, lovil sem jih — in še jih bom lovil!«

Franc Grmek

Pozdrav domovini

Pozdravljam te, o domovina,
pozdravljam te, očetov hram,
kjer mi nekoč je zibel tekla,
kjer mnog minil je krasni dan.

Pozdravljali so te pradedi,
za te so krepko stali v bran,
za te borili se kot levi,
da je otet za deco hram.

Oj zdrava bodi, domovina,
sem tudi jaz pel dostikrat,
ti dedov slavnih zemlja mila,
kako imam te srčno rad!

In še ti pesmi bom prepeval,
četudi solznih bom oči,
ljubezen svojo razodeval,
dokler me smrt ne dohiti.

Franc Grmek

Tožba za tovarišem

Se skrilo je sonce rumeno,
zašlo je za temen oblak.
Je res že za vselej utonilo,
za vselej objel me je mrak?

Tovarša imel sem na svetu,
ki slutil je moja gorja
in vedel za moje bridkosti,
mi v stiski tolažil duha.

A vendar usoda nemila
mi iztrgala biser je ta,
oporo mi zadnje zdrobila,
kjer hranil sem svoja gorja.

Kje zdaj je še človek na svetu,
ki znal bi tešiti gorje,
da smel bi srce mu odpreti,
zanj nihče nikjer več ne ve.

Zatorej na koga naj čakam,
na koga naj vežem srce?
Saj sleherno moje veselje
mi solze bridkosti utope.

Obe pesmi je napisal primorski rojak, sedemdesetleten starček, ki je popolnoma gluhonem. Priobčujemo ju njemu v veselje, nam vsem pa naj bo njegova domovinska ljubezen v opomin.

Svoje dni je urednik publikacij Mohorjeve družbe prihajal k poverjenikom in naročnikom v obleki kolednika. Potem nekaj časa ni bilo ožjih stikov med uredništvom in mohorjani. Preveč je bilo novosti, da bi jih mogel kolednik dodobra obvladati, preveč pa tudi dvomov in napačnih domnev o poslanstvu Mohorjeve družbe in o možnostih uresničevanja najrazličnejših želj, ki so jih mohorjani imeli. To so bila leta revolucije, družbene preobrazbe in novih poskusov, ko je bilo treba izpričati vneto za osvobodeno domovino in za ugled naše države v velikem svetu. Samo tako smo se mogli uveljaviti v novem času in v povsem drugačnih razmerah.

Tako smo se počasi in previdno približevali stoletnemu jubileju naše največje in najstarejše knjižne založbe in ga po svojih močeh tudi dostojno proslavili. Sto let življenja pa ne pomeni konca našega poslanstva. Novo stoletje začnemo s trdnim zaupanjem, da bo Mohorjeva prihodnjim slovenskim rodovom prav tako potrebna, kakor je bila ob svoji ustanovitvi.

»Če velja francoski izrek, da »la noblesse oblige« (plemenitost nalaga dolžnosti), potem velja tudi trditev, da je starost povezana z nekimi dolžnostmi. Te pa navadno pritiskajo k tlom in zato tudi hromijo. Sto let starosti je tudi v življenju naroda dovolj dolga doba. V desetih desetletjih se je ustvarilo v osrčju take ustanove, kakor je Mohorjeva družba, in okrog nje vse polno navad, posebnosti in nenapisanih zakonov, ki so nemalo vplivali na potek dela. Način, kako so poverjeniki za knjige Družbe sv. Mohorja agitirali, kako so jih prevzemali in razdeljevali, je že tako ustaljen, da po mnenju mnogih sodi že kar v sistem ustanove same. Nazor o delu in pravicah poverjenikov je skoraj prav tako star. Najbrž se je izoblikoval že v dobi, ko so prevladovali še precej drugačni, nič kaj umetniški in kritični pojmi o vlogi umetnosti v življenju preprostega ljudstva. Ker so za program Družbe v glavnem skrbeli odborniki, povečini duhovniki, in posamezni pisci, ki so odboru predlagali svoja dela, je poverjenikom ostalo malo dolžnosti. Tako so poročali odboru le o majhnih željah, kako naj se uredi koledar, da ga bodo kmetijski ljudje s pridom uporabljali, kateri svetniki naj bodo imeno-

vani na prvem mestu, kakšen vremenski ključ je najbolj v časti in v veljavi, kako naj se koledarij uredi, da bo kaj prostora za opombe in tako dalje. Če so izjemoma pohvalili ali pograjali kake Večernice ali kako drugo knjigo, se je to zgodilo navadno iz pedagoških in ne iz umetniških razlogov.

Tako je bilo in tako je deloma še danes.

Ni dvoma, da je delo naših poverjenikov požrtvovalno, nesebično in na moč koristno. Zgodovina Mohorjeve priča, da so poverjeniki, ki so bili in so še danes v pretežni večini duhovniki, in najusodnejšem letu njegovega obstoja ustanovo rešili. Z zvestim in vnetim delom so jo dvignili na stopnjo največje in najvažnejše knjižne založbe na slovenskih tleh. Tudi danes so njena glavna opora, njeni nesebični in zvesti prijatelji, njen ponos in še vzor drugim. To pa ne pomeni, da bi ne bilo ničesar, kar bi ne moglo biti boljše in uspešnejše. Saj ni dvoma, da postanejo ljudem in ustanovam navadno prav njihovi uspehi in navajenost na opravila, njihov delovni red ali sistem nemajhno breme in velika ovira za razvoj. To velja vsaj deloma tudi za tradicijo naše poverjeniške službe.

Če bi ta zunanji red, ki se je izoblikoval v sto letih, ne bil nič drugega kakor posoda za varovanje svetovnonazorskih in kulturnih vrednot, bi ga bilo treba v celoti potrditi in z vso spoštljivostjo varovati. Ako bi bilo to staro izročilo Mohorjeve družbe nerazdružno povezano z resničnimi pridobitvami našega gledanja na svet in življenje, bi ga bilo treba razglasiti za sveto dediščino, ki ne sme biti zapravljena. Ker pa so take tradicije nekam nujno pomešane s starimi in večkrat tudi preživelimi pogledi na politično in gospodarsko življenje, ker vsebujejo vse preveč spominov na staro slavo in na veliki zunanji vpliv, bi bilo prav, ako bi jih očistili primesi, ki ne sodijo v naš čas in niso v korist vodilni ideji Mohorjeve družbe. Pri ločevanju bistvenega od zgolj slučajnega, nujnega od zgolj trenutno koristnega bodo morali z nami vred sodelovati tudi naši poverjeniki. Vsi bomo morali biti še bolj iskreni kristjani, do konca zvesti Slovenci in vneti Jugoslovani, pa tudi kritični kulturni delavci. Zato ne bomo smeli biti le odmev najrazličnejših želj, temveč

predvsem mentorji in svetovalci. To je dolžnost izobražencev, funkcija varuhov resnice in lepote. Nihče ne more trditi, da je v nasprotju z demokratično miselnostjo, ker je resnica več kakor slepo in nekritično uveljavljanje lastne volje. V dolgih sto letih se je vendar marsikaj zgodilo. Naše gledanje na estetska in kulturna vprašanja je drugačno, kakor je bilo ob ustanovitvi Mohorjeve in dolga desetletja potem. Misel na relativno avtonomnost umetnosti in znanosti je tudi v katoliškem svetu skoraj povsem priznana. To spremembo bo treba vsaj deloma razložiti tudi preprostim ljudem. Ni vse pohujšanje, verska in moralna mlačnost, kar so nekoč kot tako obsojali. Pisatelji, ki pišejo za preproste ljudi, ne smejo zbuditi videza naivnosti in življenjske nedoraslosti, čeprav ne smejo iti mimo krščanskih načel in pedagoških nasvetov. Taka utesnjena, življenjsko neresnična literatura bi ne bila nikomur v korist. Tudi bi bila v nasprotju s krščansko iskrenostjo in poštenostjo.

Prav tako ne bo mogla biti Mohorjeva knjiga zagovornik stare politične miselnosti in obrabljenih družbenih idealov, ki s krščanstvom niso v nujni zvezi, temveč le prijačo naši udobnosti in življenjskemu slogu, ki ga zaradi njegovih tostranskih koristi kaj radi razglajamo za ideal krščanskega življenjskega reda. Če hočemo biti varuhi pravega in živega krščanskega mišljenja in čustvovanja, potem se moramo brez pomislekov in sami od sebe odpovedati vsemu, kar ne sodi v svet čistih krščanskih idej. Brez vne- me za to zadnjo iskrenost ne bomo mogli biti pravi svetovalci svojim ljudem.

Strokovnega znanja literarnih in umetnostnih kritikov ni mogoče šteti med dolžnosti poverjenikov Mohorjeve družbe. Taka zahteva bi ne bila pravična. Če pa bi svoje poverjenike tako malo cenili, da bi jim ne priznavali znanja in sposobnosti izobraženih ljudi, bi zopet ne bilo prav. Končno je vsak izobražen človek upravičen in usposobljen, da pove o knjigi, ki jo bere, v čem je njena umetniška in etična vrednost. Če bi naši poverjeniki svojim navadnim mislim in željam dodali še nekaj več svojih osebnih, bolj kritičnih opomb o vrednosti naših publikacij, bi se tako še mnogo bolj približali idealu kulturnega posredništva. Misli take množice izobražencev, ki živijo po veliki večini med preprostim kmečkim ljudstvom in sredi de-

lavstva, bi bile odboru silno dobrodošle. Iz takih poročil bi mogli odborniki in uredniki razbrati, kako se poverjeniki sami bore za pravo umevanje naših knjig, kako odstranjujejo predsodke in nava- jajo ljudi v vprašanja našega časa. Ko bi vsi gospodje poverjeniki poročali o naših knjigah s toliko vnemo, kakor so nekateri ob Finžgarjevi povesti Mirna pota, bi ne bilo o njihovem kulturnem poslanstvu skoraj nikakih dvomov. Če pa je preveč takih, ki le molče ali pa govore o našem delu, kakor da žive v čisto drugem svetu, kakor je naš, in v časih, ki jih že davno ni več, in se zato prav nič ne ozirajo na možnosti našega kulturnega dela, potem ni dvoma, da Mohorjevi družbi to samo škoduje. Sicer je nekakšna neobčutljivost in hladna neprizadetost ob stvaritvah naših umetnikov prešla pri nas že v splošno navado, tako da vsi, ki pišemo, z njo že računamo, vendar ni dvoma, da razodeva vse preveliko brezbriznost in nepoučenost, pa bi jo bilo treba zamenjati s čim bolj- šim. Če bi se slovenski pisatelji odločili, da bodo priobčili pisma, ki so jih dobili od svojih bralcev, ko so njih dela izšla, bi se pokazala naša slovenska ljubezen do umetnosti in umetnikov v kaj čudni luči. Drugod po svetu bi lahko s takimi pismi napolnili cele biblioteke. Pa sem prepričan, da je vnetost slovenskega človeka za lepo knjigo prav tako velika, kakor je drugod po svetu. Človeku se dozdeva, da živi naša knjiga čisto svoje življenje, kakor da ni izšla iz glave, srca in rok živih ljudi, ki prav tako kakor avtorji velikih narodov brez simpatij in naklonjenosti svojih bralcev le težko delajo.

Ignac Huč

Utrinek

Dan je zadremal,
noč se budi.
Prvi se krajec
kislo drži.

Gozdič šepče,
polje drhti.
Mak je zatisnil
s plavko oči.

Nitka je svetla
strgala se:
zvezda osula
tiho se je.

Glasnik Družbe sv. Mohorja

Odbor Družbe se mora najprej zahvaliti vsem poverjenikom in udom, ki so s koristnimi nasveti, pa tudi z utemeljeno grajo in pomisleki pomagali pri urejanju letošnjih knjig. Odbor je z veseljem — kjer se je le dalo — upošteval razumne predloge, zato upa, da je mnogim ustregel zlasti s smotrnejšo izrabo prostora v koledarju, pa tudi z drugimi prispevki v Koledarju in rednih knjigah, in spet lepo prosi poverjenike in bralce, naj mu še dalje sporočajo svoje pomisleke in predloge, če se jim količkaj zdi, da so izvedljivi in da bi bili koristni širšemu krogu naših naročnikov.

Letošnje redne knjige

Razen Koledarja, v katerem je letos poudarek na leposlovju, krajepisju in narodopisju so udje prejeli še tri knjige. V skrbi za prijetno branje smo v Večernicah ponatisnili zanimivo Remčovo povest Veliki punt, s katero se obenem klanjamo spominu lani prezgodaj umrlega pisatelja. Gospodinjam smo postregli z zaželeno in potrebno zbirko nasvetov za hišo in kuhinjo, ki jim bo dragocena spremljevalka pri vsakdanjem delu in priročna svetovalka v raznih gospodinskih zadregah. Kot četrto knjigo so udje dobili drugi zvezek mohorske zgodovine. Ker je nemški okupator med vojno uničil ves arhiv Mohorjeve družbe, se je odbor ob stoletnici Družbe odločil, da izda njeno zgodovino, kakor se dá razbrati iz raznih drobcev, raztresenih po časopisih in revijah, ter iz splošne književne in kulturne zgodovine. S tem da udje s svojo udnino omogočajo izdajanje mohorske zgodovine, opravljajo pomembno kulturno delo, ki bo hkrati dostojno predstavilo Mohorjevo družbo v njeni stoletni zgodovini, za silo nadomestilo njen uničen arhiv, hkrati pa bralcem posredovalo dober pogled ne le v zgodovino Mohorjeve družbe, temveč tudi v siceršnje dogodke v slovenski zgodovini in književnosti. Odbor prosi zlasti svoje poverjenike, naj zgodovino Mohorjeve pridno prebirajo, saj bodo iz nje dobili marsikak migljaj in napotek tudi za lastno delo v sodobnosti, pa tudi marsikakšno razlago in opravičilo za stvari, ki bi jih sami radi videli drugačne. Zgodovina Mohorjeve jim bo odgovorila tudi na marsikakšno vpra-

šanje iz notranje ureditve Družbe in iz njene delovanja, da bodo tako temeljiteje seznanjeni s svojo založbo.

Letošnje doplačilne knjige

Navzlic lepim načrtom in stanovitnemu prizadevanju se odboru ni posrečilo, da bi razen naštetih rednih udninskih knjig izdal še knjige za doplačilo. Naj nam bo zato dovoljeno, da poverjenike in ude še enkrat spomnimo na naše lanske doplačilne knjige. Nalašč za mladino smo izdali živalske zgodbe Sonje Severjeve pod naslovom Kamenček sreče. Knjiga je lepo ilustrirana in je otrokom zelo všeč. Če je v vaši hiši še ni, jo čimprej naročite! Za odrasle smo izdali povest angleškega pisatelja Charlesa Dickensa Cvrček na ognjišču. Delo je bilo zaradi svoje priljubljenosti že zdavnaj dramatizirano in je kot Cvrček za pečjo prepotovalo tudi večino slovenskih odrov. Tako tople družinske zgodbe svetovnega slovesa že dolgo niste brali! Na zalogi imamo tudi še nekaj vezanih izvodov izvirne slovenske družinske povesti Stanka Cajnkarija Križnarjevi, ki se je ljudem tako prikupila, da smo jo v kratkem času razprodali.

Doplačilne za prihodnje leto

Že lani smo obljubili udom, da bomo izdali Mohorsko bibliografijo, to se pravi seznam in pregled vseh knjig in prispevkov, ki so bili objavljeni v sto letih pri Mohorjevi družbi v samostojnih publikacijah ali pa v Kresu, v Mladiki, po koledarjih, večernicah itd. Mimo te knjige ne bo mogel nihče, ki se zanima za domače kulturno snovanje. Ker nam bo iz tehničnih razlogov šele letos mogoče izdati to obsežno delo, podaljšujemo rok za priglasitev naročnikov. Vsem, ki so se že naročili na to knjigo, se za prijavo zahvaljujemo, saj so nam s tem omogočili, da bo to delo sploh izšlo, pričakujemo pa še več naročnikov, saj nam bo le tako mogoče izdati zajetno delo res po taki ceni, da bo dosegljivo vsakomur. Naročniki bodo imeli poseben popust. Knjiga bo obsegala v koledarskem formatu okrog 400 strani. Prijave sprejemamo do 15. marca 1954.

V kratkem bo izšla pri naši založbi zbirka spominskih črtic Lojzeta Avsenaka pod naslovom *Iz Starega piskra*. Knjiga je dragocen človeški dokument iz minule vojne. Pisatelj piše preprosto, a s tako srčno toplino in prevzetostjo, da nehote potegne bralca za seboj.

Letos bomo izdali tudi ponatis Finžgarjeve Makalonce, zbirke ljudskih pravljič in pripovedk, v čudovito elegantni Plečnikovi zunanji in notranji opremi v dvo-barvnem tisku. Makalonco štejejo slovstveni kritiki za eno najbolj uspelih Finžgarjevih del, zaradi okusne opreme pa se uvršča med najlepše slovenske knjige, zato bo kakor nalašč primerna za razna darila.

Meškovo Izbrano delo

Mohorjeva družba bo letos ob osemdeset-letnem jubileju pisatelja Ksaverja Meška začela izdajati njegovo Izbrano delo v štirih knjigah. Uredništvo izbora je prevzel Viktor Smolej, ki bo k posameznim delom napisal tudi potrebne opombe, v zadnji knjigi pa podal obširen življenjepis in podrobno slovstveno označbo. Meškovo Izbrano delo bo zajelo vse njegove najboljše daljše in krajše stvaritve. Od zanimanja naročnikov bo odvisno, v kakšnih presledkih bodo knjige izšle, vsekakor pa bo Družba v letu 1954 izdala vsaj prvo knjigo, ki bo obsegala izbor kmečkih in zgodovinskih povesti. Nekako ob istem času bodo izven Izbranega dela izšli pri naši založbi tudi Meškovi priljubljeni mladinski spisi, seveda bogato ilustrirani. Naročite se na Meškovo Izbrano delo in podprite potrebno kulturno dejanje!

Prihodnji redni knjižni dar

Poverjenike in ude pa seveda zanima predvsem, kaj bodo drugo leto dobili med rednimi knjigami. Že vnaprej jim lahko povemo, da bodo z njimi zelo zadovoljni, saj bodo poleg običajnega zajetnega Koledarja z raznovrstnimi poučnimi in leposlovnimi članki dobili še tri knjige. V Večernicah bo izšla priljubljena povest Janeza Jalna Ovčar Marko. Zanj nam pač ni treba pisati reklame, ker sama zadosti govori zase. Tudi tretja redna knjiga že s samim naslovom zgovorno priča o sebi. Napisal jo je zdravnik dr. Andrej Arnšek in ji dal naslov *Domachi zdravnik*. V vsaki hiši bo potreben svetovalec v važnih boleznih. Posebej

pa bi radi opozorili na četrto redno knjigo, ki ji je naslov *Med ljudmi*. Napisal nam jo je vseučiliški profesor dr. Anton Trstenjak in v nji obravnava odnose med ljudmi v ožji družinski kakor tudi v širši človeški skupnosti. Knjiga bo z vzgojno in psihološko poglobljenostjo dragocena zakladnica nasvetov in pobud, h katerim se bodo naše družine še dolgo zatekale v raznih vzgojnih vprašanjih.

Razpis literarne nagrade

V dokaz, kako se Družba trudi, da bi izdajala res čim boljša dela zlasti z leposlovnega področja, razpisuje literarno nagrado v znesku

50.000 din

za najboljšo povest za Večernice. Obsega naj približno 10 avtorskih pol. Rokopise, če le mogoče tipkane, je treba poslati vsaj do 10. avgusta 1954 na naslov: Mohorjeva družba, Celje, poštni predal 49, in sicer pod izmišljenim imenom in z označbo: Za literarni nagradni razpis. Avtor naj posebej v zaprtem pismu priloži svoje pravo ime in naslov. Izid razpisa bo objavljen v Koledarju Mohorjeve družbe za leto 1955. O delih, ki bodo poslana, bo razsojal poseben razsodniški odbor.

Prošnja

Družba se torej pošteno trudi za čim boljše knjige, zato pa tudi povsem mirno stopa pred poverjenike in ude s prošnjo, naj jo s svojimi naročili čimbolj podpro v njenih načrtih. Poverjenike še posebej prosi, naj poskrbijo za to, da bo odboru čimprej, gotovo pa do 15. marca sporočeno število udov iz vseh poverjeništev. Le tako nam bo mogoče natisniti knjige za vse ude. Hkrati pa naj poverjeniki za vsakega uda vsaj do 15. marca nakažejo po 200 din na račun, da more Družba sproti poravnovati račune v tiskarni za papir in pri avtorjih.

H koncu opozarjamo svoje poverjenike, ude in prijatelje še na to, da se v Ljubljani lahko oglašajo v Skladišču Mohorjeve družbe na Gornjem trgu št. 14 (bivša Florijanska ulica), v Celju pa v Skladišču Mohorjeve družbe v Stanetovi ulici 6, kjer lahko naročijo vse redne in doplačilne mohorske knjige. V obeh skladiščih sta tudi antikvariata, ki kupujeta in prodajata vse starejše knjige Mohorjeve družbe. Pridite in pogledjte!

Poverjenštva Družbe sv. Mohorja

Seznam udov smo razvrstili po škofijah in dekanijah. Prve številke na koncu župnij in krajev pomenijo število udov leta 1953, druge leta 1952. Pri krajih s poštnim uradom pošta ni posebej navedena.

Lavantinska škofija

1. Braslovče

Braslovče: Atelšek Janez, dekan . . .	186	179
Gomilsko: Zmavc Jože, župni upr. . .	105	89
Sv. Andraž (Polzela): Župnijski urad . .	64	46
Sv. Jurij ob Taboru: Župnijski urad . .	136	125
Sv. Pavel pri Preboldu: Kocmut I., kaplan	250	202
Šmartno ob Paki: Časl Franc, žpk. . . .	130	130
Vransko: Dr. Mörtl Valentin, župnik . .	218	210

2. Celje

Celje: Mestni župnijski urad in Skladišče Družbe sv. Mohorja	1250	1191
Galicija (Zalec): Sternad Ivan, žpk. . .	116	100
Gotovlje (Zalec): Ocvirk Alojzij . . .	52	62
Grize: Kosi Jakob, župnik	172	144
Polzela: Župnijski urad	170	113
Sv. Peter v Sav. dol.: Župnijski urad . .	180	167
Teharje: Šmirmaul Al., župni upr. . . .	167	170
Zalec: Pirš Alojzij, župnik	89	72
Petrovče: Čede A.	140	140

3. Dolnja Lendava

Beltinci: Župnijski urad	250	250
Bogojina: Gjuran Jožef	150	90
Črenšovci: Herman Ferdo, župnik . . .	200	150
Dobrovnik v Prekmurju: Camplin I., župnijski upravitelj	23	30
Bojnec Franc	10	10
Dokležovje (Beltinci): Koren I., žpk. .	31	50
Dolnja Lendava: Zver Stefan, ž. upr. . .	60	50
Hotiza (Dolnja Lendava): Berden J., župnijski upravitelj	92	57
Kobilje (Dobrovnik v Prekmurju): Jerič Mihael, župnijski upravitelj . . .	75	70
Odranci (Beltinci): Kozar Lojze, eks.	134	25
Turnišče: Jerič Ivan, dekan	199	132
Velika Polana (Črenšovci): Holzedl Anton, župnik	120	120

4. Dravograd

Črneče (Dravograd) Stefancioza T., župnik	50	30
Dravograd: Munda Matija, prošt	100	70
Libeliče: Vogrinec Anton, župnik . . .	30	30
Ojstrica (Dravograd): Mori J.	14	

5. Dravsko polje

Čirkovce: Župnijski urad	65	63
Devica Marija v Brezju (Maribor - Brezje): Župnijski urad	130	112
Fram: Rakun Franc, župnik	106	66

Hoče: Pribožič Peter, župnik	200	150
Ptujska gora: P. Konstantin Ocepek . .	95	63
Slivnica pri Mariboru: Lah Ivan, kaplan	150	126
Sv. Lovrenc na Dravskem polju: Spindler Franc, župnik	100	95
Št. Janž na Dravskem polju (Starše): Polanec Jože, vik. namestnik	125	81

6. Gornji grad

Bočna: Guzej Jurij, župnik	81	72
Gornji grad: Mihelič Jože, žup. upr. . .	123	88
Ljubno ob Savinji: Turk Miloš, žpk. . .	160	129
Luče: Mikolič Jurij, župnik	80	70
Mozirje: Krošelj Franc, župnik	80	60
Nazarje: P. Ludovik Dovč	95	71
Nova Štifta (Gornji grad): Fermé Gothard, župnik	55	55
Rečica ob Savinji: Msgr. Požar Alf., dekan	218	137
Solčava: Prah Vinko, župn. uprav. . . .	121	106
Sv. Frančišek Ksaverij v Radmirju (Radmirje): Falež Jožef, žup. upr. . . .	138	121
Šmartno ob Dreti: Zagoršak Franc, župnik	50	41
Šmihel nad Mozirjem (Mozirje): Strmšek Franc, župnik	40	33

7. Jarenina

Jarenina: Babšek F., župnik, dekan . .	110	108
Spod. sv. Kungota (Pesnica): Kraner Vincenc, župnik	102	92
Svečina (Zg. Kungota): Pohraški F., župnik	55	51
Sv. Jakob v Slov. goricah (Jakobski dol): Erhartič Martin, župnik	180	175
Sv. Jurij ob Pesnici (Zg. Kungota): Ciglar Alojz, župnijski upravitelj . . .	50	38
Št. Ilj v Slov. goricah: Ravšl Anton, župnik	280	210

8. Kozje

Buče: Pribožič Jurij, župnik	60	56
Dobje (Slivnica pri Celju): Župnijski urad	50	50
Kozje: Lunder Viktor, dekan	57	52
Olimje (Podčetrtek): Jurhar L., žup. upravitelj	34	25
Pilštanj: Rauter Jakob, župnik	50	60
Planina pri Sevnici: Horvat Stanko, župnijski upravitelj	57	40
Podčetrtek: Sternad Friderik, žpk. . . .	57	48
Podsreda: Zidanšek Jakob, župnik . . .	75	90
Polje (Podčetrtek): Župnijski urad . .	54	24
Prevorje (Sv. Jurij pri Celju): Župnijski urad	30	30
Sv. Peter pod Sv. gorami (Bistrica ob Sotli): Piki A., župnik	130	150
Sv. Vid pri Planini (Planina pri Sevnici): Župnijski urad	89	85
Zagorje (Pilštanj): Jager Fr., kaplan . .	60	70

9. Laško

Dol pri Hrastniku: Medvešek Mat., župnik	115	100
Hrastnik: Župnijski urad	215	180
Jurklošter: Zupan Franc, žup. soupr.	30	34
Laško: Prah Maksimilijan, žup. upr.	220	250
Loka pri Zidanem mostu: Žup. urad	100	100
Marija Širje (Zidani most): Šmon Franc, župnijski upravitelj	42	30
Razbor (Loka pri Zidanem mostu): Vrhovšek Simon, župnik	77	60
Sv. Jedert (Laško): Župnijski urad	117	94
Sv. Lenart (Laško): Babič Anton, župnik	78	45
Sv. Marjeta pri Rimskih Toplicah (Rimske Toplice): Bohak Jakob, župnik	71	66
Sv. Miklavž (Laško): Zupan Franc, župnijski upravitelj	37	60
Sv. Rupert (Sentjurij pri Celju): Drevenšek Franc, župnik	110	100
Trbovlje: Župnijski urad	321	250

10. Ljutomer

Apače: Cilenšek Ivan, župnik	108	96
Cezanjci pri Ljutomeru (Ljutomer): Ferik Mihael, župnik	86	65
Kapela (Slatina Radenci): Župnijski urad	200	190
Ljutomer: Lovrec Andrej, župnik	309	218
Mala Nedelja (Bučkovci): Vogrinčič Franc, sal. duh.	131	112
Sv. Jurij ob Ščavnici (Videm): Junež R., župnijski upravitelj	240	200
Sv. Križ pri Ljutomeru (Križevci pri Ljutomeru): Čergulj Štefan, žup.	490	320
Sv. Peter v Gornji Radgoni: Puncer Fr., župnik	250	200
Veržej: Župnijski urad	53	51

11. Radlje (Marenberg)

Brezno ob Dravi (Podvelka): Mak Ivan, župnik	40	30
Kapla: Lorenčič Vinko, župnik	41	35
Muta: Klančnik Ernest, župnik	51	35
Radlje ob Dravi: Dogša Dušan, dek.	100	80
Remšnik (Podvelka): Župnijski urad	27	56
Sv. Ožbalt ob Dravi: Župnijski urad	41	56

12. Maribor levi breg

Maribor, stolna: Korban Franjo Ks., stolni vikar	270	261
Maribor, Sv. Marija: Župnijski urad	242	200
Kamnica pri Mariboru: Munda V., župnik	142	121
Selnica ob Dravi: Prelog Ludvik, župnijski upravitelj	100	68
Sv. Barbara v Slovenskih goricah (Korena): Potočnik Jos., župnik	112	100
Sv. Duh na Ostrem vrhu (Selnica ob Dravi): Holcman Vinko, župnik	45	34
Sv. Križ pri Mariboru (Zgornja Kungota): Kren Franc, župnik	79	34
Sv. Marjeta ob Pesnici: Rantaša A., župnik	134	109

Sv. Martin pri Vurbergu (Duplek):

Mlaker J., župnik	114	87
Sv. Peter pri Mariboru (Maribor): Zalar Alojzij, župnik	134	100
Zgornja sv. Kungota (Zgornja Kungota): Bratuša Alojzij	109	47

13. Maribor desni breg

Limbuš pri Mariboru: Jesenek Al., župnik	44	30
Presv. R. Telo v Mariboru: Kolar J.	40	46
Radvanje pri Mariboru (Maribor): Korošec Srečko	80	80
Ruše: Župnijski urad	101	102
Studenci pri Mariboru: o. Kamil Požar	100	95
Sv. Lovrenc na Pohorju: Župnijski urad	115	100
Sv. Magdalena pri Mariboru: Stergar A., dekan	171	173
Sv. Marija v Puščavi (Lovrenc na Pohorju): Oblak Janez	48	45

14. Mežiška dolina

Črna pri Prevaljah: Črešnik Simon, žup. upravitelj	160	125
Javorje (Črna): Črešnik Simon, nam. souprav.	7	—
Koprivna (Črna): Črešnik Simon, žup. souprav.	17	12
Kotlje (Ravne na Koroškem): Serajnik Ivan, župnik	65	55
Mežica: Boštele Anton, žup. uprav.	178	145
Prevalje: Močilnik Matej, župnik	208	150
Ravne na Koroškem: Kotnik Jarosl. Wutej Rado	125	52
St. Danijel in Strojna (Prevalje): Ant. Pad. Rataj, župnik	31	21
	69	65

15. Murska Sobota

Cankova: Župnijski urad	29	25
Dolenci: Župnijski urad	20	22
Grad: Kolenc Ivan, župnik	170	21
Gornji Petrovci (Petrovci): Rous M., župnik	15	15
Kuzma: Eljaš Janez, župnik	55	30
Markovci (Salovci): Varga Ludovik, župnik	15	20
Martjanci: Berden Andrej, župnik	28	14
Murska Sobota: Gutman Jožef, žup. upravitelj	140	108
Pertoča (Rogaševci): Tratnjek St., župnik	81	74
Sv. Benedikt v Kančevcih (Križevci v Prekmurju): Šostarec Janez, župnijski upravitelj	5	6
Sv. Jurij v Prekmurju (Rogaševci): Gabor Alojzij, župnik	100	90
Tišina: Gregor Janez, župnijski upr.	150	72

16. Nova cerkev

Črešnjevice (Frankolovo): Kušar St., župnik	70	70
Dobrna pri Celju: Urleb Franjo, žpk.	67	113
Frankolovo: Krajnc Franc, župnik	110	100
Nova cerkev: Zolnir, župnijski upr.	94	92

Šmartno v Rožni dolini: Kokošinek Janko, župnik in dekan	75	67
Št. Jošt na Kozjaku (Dobrna pri Celju): Župnijski urad	18	15
Vitanje: Ifko Ivan, župnijski uprav.	85	67
Vojnik pri Celju: Lupše Martin, žpk.	160	170

17. Ptuj

Hajdina: Skuhala Vekoslav	110	101
Polenšak: Poplatnik Jožef, župnik	15	25
Ptuj — Mestna župnija: Greif I., prošt	54	50
Ptuj — Sv. Peter in Pavel: P. Horvat Al., kaplan	635	523
Sv. Andraž v Slovenskih goricah (Vitomarci): Alt I., župnik	72	80
Sv. Lovrenc v Slovenskih goricah (Juršinci): Neudauer Matija, žpk.	160	84
Sv. Marjeta niže Ptuja (Gorišnica): Krištan Martin, župnik	226	131
Sv. Marko niže Ptuja (Markovci pri Ptuj): Kunčnik Viktor	166	147
Sv. Urban pri Ptuj (Destrnik): Lorber Stanko, župnijski uprav.	145	54
Vurberg pri Ptuj: Župnijski urad	100	120

18. Rogatec

Kostrivnica (Podplat): Slavič J., dekan	66	50
Rogatec: Župnijski urad	70	45
Stopree (Majšperk): Ornik Friderik, prov.	94	75
Sv. Ema (Pristava): Župnijski urad	70	70
Sv. Florijan (Rogatec): Malajner K., župnik	14	18
Sv. Križ na Slatini (Rogaška Slatina): Orešnik J., župnik	160	160
Sv. Peter na Medvedjem selu (Podplat): Pučnik Anton, župnik	48	32
Sv. Rok ob Sotli (Rogatec): Župnijski urad	10	15
Žetale: Klasinc I., župnijski uprav.	85	71

19. Slovenska Bistrica

Črešnjevec (Laporje): Zolnir Jožef, župnijski upravitelj	95	89
Gornja Polskava: Orel Ivan, žpk.	92	100
Laporje: Ozimič Jože, žpk. in dekan	104	83
Majšperk: Murko Franc, žup. uprav.	100	100
Makole: Podpečan Srečko, žup. upr.	110	95
Poljčane: Petančič Franc, župnik	175	155
Slovenska Bistrica: Jevšnikar Vilj., vikar	314	290
Spodnja Polskava (Pragersko): Župnijski urad	116	77
Studenice pri Poljčanah (Poljčane): Potek Pankracij, župnik	65	42
Sv. Martin na Pohorju (Slovenska Bistrica): Jurhman Janez, župnik	100	92
Sv. Venčeslav (Slovenska Bistrica): Aužner M., župnijski upravitelj	50	44
Tinje (Slovenska Bistrica): Hafner Urh, župnik	43	50

20. Slovenske Konjice

Čadram (Oplopnica): Trobina Stan-ko, župni upravitelj	165	116
--	-----	-----

Kebelj (Oplopnica): Škafar Ivan, župni upravitelj	84	82
Loče: Petek Franc, župnik	120	98
Prihova (Slov. Bistrica): Kocjančič Anton, župnik	78	54
Skomarje (Zreče): Ledinek Maks, župnik	20	15
Slovenske Konjice: Tovornik Franc, arhidiakon	350	350
Stranice (Celje): Oblak A., župnik	28	19
Sv. Jernej pri Ločah (Loče): Paulič P., župnik	41	45
Sv. Kunigunda na Pohorju (Zreče): Žgank Ferdinand, župnik	56	31
Špitalič (Slovenske Konjice): Zelko Ivan, župnijski upravitelj	39	36
Zreče: Ledinek Maks, župnik	95	72
Ziče (Loče pri Poljčanah): Tomažič Ant., župnik	70	64

21. Stari trg pri Slovenjem Gradcu

Dolič (Mislinja): Weingerl Stanko, župnik	83	56
Pameče (Slovenj Gradec): Kreslin Martin, župnijski upravitelj	75	25
Podgorje (Slovenj Gradec): Kotnik Šimen, župnik	83	72
Sele (Slovenj Gradec): Msgr. Meško Ksaver, dekan	39	32
Slovenj Gradec: Soklič Jakob, mest. župnik	160	134
Stari trg (Slovenj Gradec): Zadra-vec M., župnijski upravitelj	40	37
Sv. Miklavž pri Slovenjem Gradcu (Slovenj Gradec): Kotnik Šimen, soupravitelj	34	25
Sv. Peter na Kronski gori (Dravograd): Gomboc Franc, žup. uprav.	23	24
Sv. Vid nad Valdekom (Mislinja): Kolednik Alojzij, župn. uprav.	43	37
Šmartno pri Slovenjem Gradcu (Slovenj Gradec): Somrek Anton, nadžupnik	139	137
Št. Ilj pod Turjakom (Mislinja): Bohanec Franc, žup. upravitelj	190	144
Št. Janž pri Dravogradu (Dravograd): Gomboc Franc, žup. upr.	53	54

22. Sv. Lenart v Slovenskih goricah

Marija Snežna (Velka): Vršič Sreč-ko, župnik	110	70
Negova (Ivanjci pri Gor. Radgoni): Granfola Ivan, župnik	95	90
Sv. Ana v Slovenskih goricah (Zg. Ščavnica): Seško Konrad, župnik	114	104
Sv. Anton v Slovenskih goricah (Cerkvenjak): Škof Franc, župnik	136	124
Sv. Benedikt v Slovenskih goricah (Benedikt): Vahčič Rudolf, župn. upravitelj	125	150
Sv. Bolfenk v Slovenskih goricah (Trnovska vas): Žižek Drago, žup. upravitelj	79	74
Sv. Jurij v Slovenskih goricah (Jurjevski dol): Rojht Janko	170	200

Sv. Lenart v Slovenskih goricah:		
Kotnik Janko, župnik	200	180
Sv. Rupert v Slovenskih goricah		
(Voličina): Kodrič Jožef, župnik	153	120
Sv. Trojica v Slovenskih goricah		
(Gradišče): P. Klemen Šmid, žpk.	130	103

23. Šaleška dolina

Bele vode (Šoštanj): Križan Franc,		
župnik	44	44
Gornja Ponikva (Zalec): Gorišek I.,		
župnik	85	60
Sv. Mihael v Šoštanju (Šoštanj):		
Gril P., župnik	222	160
Škale (Velenje): Weiss Matej, žpk.	87	60
Šmartno pri Velenju (Velenje): Dr.		
Hohnjec Josip, žup. upravitelj	160	150
Št. Ilj pri Velenju (Velenje): Lebič		
Jurij, župnik	71	60
Št. Janž pri Velenju (Velenje): Ada-		
mič A., župnik	55	28
Zavodnje (Šoštanj): Rožman Janez,		
župnik	32	27

24. Šmarje pri Jelšah

Dramlje: Župnijski urad	90	90
Kalobje (Sentjur pri Celju): Mer-		
kač Fr.	60	45
Ponikva: Kociper Anton, župnik	74	65
Sladka gora (Šmarje pri Jelšah):		
Stakne Andrej, župnik	90	60
Slivnica pri Celju: Župnijski urad	30	36
Sv. Jurij pri Celju (Sentjur pri Cel-		
lju): Ramšak V., žup. upravitelj	372	326
Sv. Štefan (Slivnica pri Celju): Žup-		
nijski urad	34	42
Sv. Vid pri Grobelnem (Grobelno):		
Medved Anton, župnik	66	30
Šmarje pri Jelšah: Richter Jakob,		
dekan	234	205
Zibika (Pristava): Župnijski urad	36	26
Zusem (Loka pri Zusmu): Palir Ja-		
kob, župnik	38	28

25. Velika Nedelja

Ormož: Jereb Remigij, župnik	145	130
Središče: Božič L., župnik	142	120
Svetinje (Ivanjkovci): Duh Ludvik,		
župnik	142	92
Sv. Bolfenk na Kogu (Kog): Molan		
Franc, župnik	122	90
Sv. Lenart pri Veliki Nedelji (Pod-		
gorci): Rehar Jožef, dekan	95	83
Sv. Miklavž pri Ormožu: Kolenc Fr.,		
župnik	131	104
Sv. Tomaž pri Ormožu: Magdič Fr.,		
župnik	133	113
Velika Nedelja: Cerar Gregor, žpk.	75	90

26. Videm ob Savi

Artiče: Šketa Jos., župnik	100	73
Bizeljsko: Župnijski urad	92	80
Brestanica: Kolenko Ivan, žup. upr.	250	216
Brežice: Klasinc F., mestni župnik	153	103
Dobova: Župnijski urad	119	150

Kapela (Dobova): Medved Davorin,		
župnik	55	68
Koprivnica pri Rajhenburgu: Peč-		
nik Fr., župnijski upravitelj	65	64
Pišee: Čakš Stefan, župnik	90	71
Sevnica ob Savi: Lončar Jože, žup.		
upravitelj	145	140
Sromlje: Stiper Stefan, župnik	70	67
Videm ob Savi: Župnijski urad	110	110
Zabukovje pri Sevnici: Rampre Fr.,		
župnik	20	33
Zdole pri Vidmu: Sunčič Lojze, žup.		
upravitelj	69	59

27. Vuzenica

Ribnica na Pohorju: Bračič Franc,		
župnijski upravitelj	137	132
Sv. Anton na Pohorju (Vuhred):		
Zemlič Stefan, žup. upravitelj	28	22
Sv. Primož na Pohorju (Vuzenica):		
Dolinar Ivan, župnik	50	40
Trbonje (Vuzenica): Malej Ignacij,		
župnik	22	21
Vuhred ob Dravi: Zemlič Stefan,		
žup. upravitelj	57	40
Vuzenica: Kordež Zdravko, dekan	103	90

28. Zavrče

Leskovec pri Ptuj: Petan Janko,		
župnik	112	100
Sv. Barbara v Haložah (Cirkulane):		
Krošl Jože, župnik	136	135
Sv. Trojica v Haložah (Podlehnik):		
P. Božidar Glavač	150	150
Sv. Vid pri Ptuj (Videm pri Ptuj):		
P. Danijel Tomšič	130	130
Zavrč pri Ptuj: Jarh Konrad, dek.	105	90

Ljubljanska škofija

1. Cerknica

Babno polje (Prezid): Župnijski urad	19	19
Begunje pri Cerknici: Hiti Franc,		
župnik	63	35
Bloke (Nova vas pri Rakeku): Ma-		
kovec Andrej	100	52
Cerknica: Turšič Janez	67	52
Grahovo pri Cerknici: Žup. urad	34	23
Planina pri Rakeku: Župnijski urad	23	14
Rakek: Župnijski urad	48	30
Stari trg pri Rakeku: Žup. urad	170	76
Sv. Trojica nad Cerknico (Nova vas		
pri Rakeku): Župnijski urad	43	13
Unec (Rakek): Župnijski urad	46	30

2. Črnomelj

Adlešiči: Skube Ivan	27	10
Črnomelj: Zabkar Lojze	200	200
Dragatuš: Vidic Franc, žup. uprav.	62	39
Metlika: Kocjan Bogomir	162	95
Podzemelj (Gradac v Beli krajini):		
Ilc Andrej, župnik	101	50
Radovica (Metlika): Vrtačnik Ven-		
česlav	16	40
Semič: Župnijski urad	74	91
Suhor pri Metliki: Vrtačnik V.	21	20
Sinji vrh (Vinica pri Črnomlju):		
Verderber Pavel, žup. upravitelj	17	30

Stari trg ob Kolpi: Gorše Martin, župnijski upravitelj	48	38
Vinica pri Črnomlju: Verderber Pavel, župnik	72	70

3. Kamnik

Dob pri Domžalah: Tekavc Martin, vikar	79	46
Domžale: Tomc Matija, žup. uprav.	165	116
Gozd (Stahovica-Kamnik): Selan M.	32	18
Groblje (Domžale): Mav Franc	28	22
Homec (Radomlje): Babnik Karl, žup. upravitelj	129	51
Ihan (Domžale): Župnijski urad	91	—
Kamnik: Župnijski urad	155	95
Komenda: Župnijski urad	237	142
Mekinje (Kamnik): Čadež Viktor, župnik	102	63
Mengeš: Čampa Franc, žup. uprav.	244	168
Motnik: Župnijski urad	46	34
Nevlje (Kamnik): P. M. Perc, žup. upravitelj	71	46
Radomlje: Babnik K., žup. uprav.	30	18
Rova (Radomlje): Župnijski urad	30	—
Sela (Kamnik): Pavlič A., župnik	42	22
Stranje (Kamnik): P. M. Perc, žup. upravitelj	98	80
Šmartno v Tuhinju: Žup. urad	112	80
Trzin (Domžale): Duhovnijski urad	60	45
Tunjice (Kamnik): Župnijski urad	60	31
Vodice nad Ljubljano: Soukal Fr., žup. upravitelj	210	113
Vranja peč (Kamnik): Žun Alojz, župnijski upravitelj	32	32

4. Kočevje

Banja loka: Župnijski urad	50	40
Fara: Župnijski urad	100	60
Kočevje: Golob Anton, vikar nam.	150	150
Osilnica: Požun Karel, žup. uprav.	70	40
Spodnji log (Mozelj): Skof Justin	6	7
Stara cerkev pri Kočevju: Žup. urad	35	35

5. Kranj

Besnica (Kranj): Erzar Franc, žpk.	53	44
Cerklje pri Kranju: Žup. urad	314	95
Duplje (Križe na Gor.): Hafner A., župnik	100	81
Goriče (Golnik): Zorko Štefan, vikar	68	60
Jezersko: Vovk Jože, žup. upravitelj	80	62
Kokra: Vovk Jože, žup. upravitelj	33	31
Kovor (Križe na Gor.): Šmit Franc, žup. upravitelj	103	37
Kranj: Blaj Franc, vikar	345	234
Križe na Gor.: Krajnc Metod, žpk.	196	115
Lom (Tržič): Gregorič Jožef, žup. upravitelj	58	33
Mavčiče (Smlednik): Mikuž J., žpk.	74	51
Naklo pri Kranju: Filipič J., žpk.	142	102
Podbrezje (Duplje): Podržaj Ciril, župnijski upravitelj	72	51
Predoslje (Kranj): Župnijski urad	140	83
Preddvor: Sitar Val., župnik	146	88
Smlednik: Hostnik Anton, žup. upr.	215	176
Sp. Brnik (Cerklje pri Kranju): Župnijski urad	30	30

Šenčur pri Kranju: Župnijski urad	154	134
Hrastje (Kranj): Švigelj V., župnik v pok.	42	27
Olševke (Preddvor): Duh. ur.	57	28
Voglje (Šenčur pri Kranju): Gnidovec Josip	56	33

Šmartin pri Kranju (Kranj): Župnijski urad	300	162
Št. Urška gora (Cerklje pri Kranju): Zalokar Anton, župnik	8	10
Trboje (Smlednik): Župnijski urad	29	26
Trstenik (Golnik): Zorko Štefan, žup. upravitelj	77	44
Tržič na Gor.: Gregorič Jožef, vikar	452	500
Velesovo (Cerklje pri Kranju): Pfajfar Franc, župnik	87	61
Zapoge (Vodice nad Ljubljano): Govekar Franc, župnik	27	14

6. Leskovec

Bučka: Župnijski urad	46	33
Cerklje ob Krki: Drobnik Alojz	95	62
Čatež ob Savi (Brežice): Kmet Mihael, župnik	57	24
Kostanjevica ob Krki: Lokar France, žup. upravitelj	150	65
Krško: Kurent Alojz, em. dekan	90	58
Leskovec: Pregelj Ivan, žup. uprav.	250	212
Raka: Župnijski urad	138	100
Studenec pri Sevnici: Mehle Stanislav, žup. upravitelj	48	29
Sv. Duh v Velikem trnu (Krško): Župnijski urad	60	69
Sv. Križ ob Krki (Podbočje): Župnijski urad	55	50
Škocjan pri Mokronogu: Škoda Melhior, vikar namestnik	70	30
Št. Jernej na Dolenjskem: Župnijski urad	68	25
Velika Dolina (Jesenice na Dol.): Župnijski urad	158	146

7. Litija

Dole pri Litiji: Župnijski urad	29	21
Hotič (Litija): Rupnik Karel	15	5
Janče (Prežganje): Tomazin Ladislav, žup. upravitelj	42	42
Kresnice: Čampa Leopold	58	48
Litija: Vovk Ivanka	196	125
Polšnik (Sava): Šinkovec Stanislav	41	25
Prežganje: Adolf de Cecco	50	42
Sava pri Litiji: Šinkovec Stanislav	30	21
Sv. Gora (Sava pri Litiji): Moretič F.	24	19
Šmartno pri Litiji: Mrzel Marija	121	33
Štanga (Prežganje): Tomazin Ladislav, žup. upravitelj	31	30

8. Ljubljana mesto

Stolna: Dr. Arnejc Janko, stol. župnik namestnik	50	40
Črna vas — Barje (Ljubljana): Matkovič Karel	25	19
Marijino Oznanjenje: Dr. p. Angelik Tominec, župnik	260	200
Sv. Ciril in Metod — Bežigrad: Zajc p. Krizolog	120	80

Sv. Družina v Mostah: Jakše Franc, župnik	210	152
Sv. Francišek v Sp. Šiški: Dr. Novak p. Modest, žup. upravitelj	100	65
Sv. Jakob: Janež Ivan, žup. uprav.	51	51
Rakovnik: Duhovnijski urad	26	18
Skladišče Družbe sv. Mohorja	850	355
Sv. Peter: Dr. Simončič Pavel	172	145
Trnovo: Fr. France, župnijski upr.	120	90
Vič: P. Benjamin Tomšič, župnik	202	162
Posamezni naročniki	38	25

9. Ljubljana okolica

Brezovica: Kotar Janez, žup. uprav.	101	71
Črnuče pri Ljubljani: Zajec Feliks, žup. upravitelj	120	83
Devica Marija v Polju: Žup. urad	230	180
Dobrova pri Ljubljani: Moder Ant., vikar namestnik	97	61
Dol pri Ljubljani: Lovšin Fr., žpk.	60	—
Dravlje (Ljubljana): Tomelj Anton, župnik v pokoju	51	38
Glinica (Ljubljana): Belec Franc	18	15
Ig pri Ljubljani: Bergant Anton	112	96
Javor (Dobrunje): Župnijski urad	17	—
Ježica pri Ljubljani: Pucelj J., žpk.	121	70
Notranje gorice (Brezovica pri Ljubljani): Novak Alojzij	59	68
Polhov Gradec: Andoljšek Gregor, žup. upravitelj	62	30
Preska (Medvode): Bartol Mirko, žup. upravitelj	131	37
Rudnik (Ljubljana): Župnijski urad	36	30
Sora (Medvode): Močnik J., župnik	155	110
Sostro (Dobrunje): Verce Franc, žpk.	140	92
Sv. Jakob ob Savi (Dol p. Ljubljani): Supin Karel, župnik	80	50
Sv. Katarina — Topol (Medvode): Pavlin Andrej, župnik	27	18
Šmartin pod Šmarno goro (Št. Vid nad Ljubljano): Župnijski urad	201	169
Št. Vid nad Ljubljano: Jeglič Franc, župnijski upravitelj	159	76
Tomiselj (Ig pri Ljubljani): Jakob Avguštin, vikar namestnik	40	35

10. Moravče

Blagovica: Kozjek France, župnik	45	20
Brdo (Lukovica): Lavrič Vinko, žup. upravitelj	143	127
Češnjice (Šmartno v Tuhinju): Trdin Miha, župnik	31	—
Krašnja pri Domžalah: Brecljnik Alojzij, župnik	55	33
Moravče: Vrolih Franc, vikar nam.	265	177
Peče pri Moravčah: Peček Alojzij, župnik	55	30
Št. Gotard (Trojane): Župnijski urad	45	31
Št. Ožbalt (Trojane): Župnijski urad	8	8
Vače: Porenta Anton, župnik	45	31
Zlato polje (Lukovica): Lavrič Vinko, župnijski upravitelj	20	14

11. Novo mesto

Bela cerkev: Strah Jožef, župnik	68	30
Brunice: Stadler Ferdinand, žup. upravitelj	12	10

Črmošnjice (Semič): Župnijski urad	10	10
Dolenjske Toplice: Cuderman Jožef, župnik v pokoju	66	52
Mirna peč: Kastelic Franc, vikar namestnik	105	65
Novo mesto: Župnijski urad	90	76
Podgrad (Stopiče): Kirar Franc, žpk.	13	19
Prečna (Novo mesto): Gerčar Ivan	75	64
Soteska (Straža pri Novem mestu): Župnijski urad	18	20
Stopiče: Kvas Jože, župnijski upr.	42	32
Šmarjeta pri Novem mestu: Zaplata Franc	107	62
Šmihel pri Novem mestu: Žagar P., organist	71	56
Št. Peter pri Novem mestu (Otočec): Pahulj Franc, žup. upravitelj	100	65
Vavta vas (Straža pri Novem mestu): Župnijski urad	60	56

12. Radovljica

Begunje pri Lescah: Hiti Franc, žup. upravitelj	140	115
Bled: Gornik Franc, župnik	255	235
Blejska Dobrava: Župnijski urad	83	38
Bohinjska Bela: Drole Martin, žpk.	75	48
Bohinjska Bistrica: Cunder Viljem, župnijski upravitelj	155	145
Brezje: P. Bogdan Markelj	61	47
Breznica (Zirovnica): Urankar p. Konstantin	222	145
Dobrava (Podnart): Koselj Jože	39	20
Dovje (Mojstrana): Avguštin Alojzij, župnijski upravitelj	105	80
Gorje: Pavlič St., župnijski uprav.	230	226
Jesenice na Gorenjskem: Govekar L., župnijski upravitelj	146	145
Kamna gorica: Župnijski urad	76	57
Koprivnik v Bohinju (Bohinjska Bistrica): Župnijski urad	78	55
Koroška Bela (Javornik na Gor.): Župnijski urad	114	108
Kranjska gora: Čuk Karel, župnik	103	70
Kropa: Župnijski urad	81	52
Lesce: Žagar Lovro	77	65
Leše (Brezje): Šivic Ludovik	26	8
Ljubno na Gor. (Podnart): Babnik Karel, župnijski upravitelj	33	45
Mošnje (Radovljica): P. Bogdan Markelj, župnijski upravitelj	62	57
Ovsiše (Podnart): Očepek Jožef, žpk.	30	36
Radovljica: Sekovanič Franc, žpk.	125	132
Rateče Planica: Župnijski urad	58	46
Ribno (Bled I): Podbregar Pavel, župnik	61	46
Srednja vas v Bohinju: Fister Fr., župnik	177	162
Sv. Križ nad Jesenicami (Jesenice na Gorenjskem): Kelvišar Marija	23	29

13. Ribnica

Dobrepolje (Videm-Dobrepolje): Golia Modest	144	145
Draga pri Loškem potoku: Lončar Fr., župnik	6	6
Gora (Sodražica): Dr. Samsa J., prof.	22	20

Loški potok: Preželj Janko, župnijski upravitelj	170	110
Nova Štifta (Sodražica): Duhovnijski urad	68	—
Ribnica na Dolenjskem: Dobrovoljc Alojzij, župnijski upravitelj	231	159
Sodražica: Župnijski urad	64	24
Struge pri Dobropolju: Pustotnik F., župnijski upravitelj	71	22
Sv. Gregor (Ortnek): Novak St., žup. upravitelj	81	76
Škocijan pri Turjaku (Velike Lašče): Zajec Ciril, župnik	34	34
Velike Lašče: Mate Franc, kaplan	136	80
Velike Poljane (Ortnek): Noč Ivan, župnik	16	10

14. Škofja Loka

Bukovščica (Selca nad Škofjo Loko): Hönigmann Franc, župnik	34	25
Črni vrh (Polhov Gradec): Kovač Franc	40	17
Davča: Jemec A.	23	20
Dražgoše (Železniki): Lotrič Silvester	41	30
Javorje (Poljane nad Škofjo Loko): Traven St., župnik	53	42
Leskovec (Gorenja vas): Perko V., župnijski upravitelj	27	22
Lučine (Gorenja vas): Župnijski ur.	26	12
Nova Oselca (Gorenja vas): Slabe Damijan	53	50
Poljane nad Škofjo Loko: Tavčar Matej, župnik	150	131
Reteče (Škofja Loka): Štular Martin, župnik	70	68
Selce nad Škofjo Loko: Kržišnik P., župnijski upravitelj	300	146
Sorica: Skvarča Ivan, župnijski upr.	61	56
Stara Loka (Škofja Loka): Koprivnikar Zdravko, župnijski uprav.	142	100
Stara Oselca (Gorenja vas): Župnijski urad	47	32
Sv. Lenart (Selca nad Škofjo Loko): Švelc Anton	49	29
Škofja Loka: Golob Melhior, župnijski upravitelj	650	442
Trata (Gorenja vas): Šavli Andrej, župnik	120	76
Zallog (Železniki): Hribar Anton, župnik	50	35
Žabnica: Verce Jožef, župnik	77	43
Železniki: Bertonec Valentin, žpk.	135	117
Žiri: Baznik Amalija	156	111
Ažbič Marijan	71	45

15. Trebnje

Boštanj: Zrim Jože, župnijski upr.	45	34
Čatež pod Zaplazom (Velika Loka na Dolenjskem): Župnijski urad	74	33
Mirna: Širaj Andrej, vikar	37	12
Mokronog: Kuk Jože, župnijski upr.	50	65
Sv. Križ pri Litiji: Zajc Ivan, žup. upravitelj	85	75
Št. Janž na Dolenjskem: Zganjar Ignacij, župnijski upravitelj	113	83
Št. Lovrenc ob Temenici (Velika Loka): Oblak A., župnik	70	71

Šentrupert na Dolenjskem: Turšič Jakob, kaplan	103	—
Trebnje: Oblak Ciril, župnijski upr.	300	135
Trebelno: Župnijski urad	66	47
Tržišče: Žerjav Mirko, žup. uprav.	70	60

16. Višnja gora

Grosuplje: Papež Karel	36	26
Kopanj (Grosuplje): Kogovšek Ivan, župnik	79	57
Polica (Grosuplje): Dolenc Janko, župnik	63	21
Stična: Humek p. Gabrijel	59	30
Šmarje - Sap: Golob Franc, vikar - namestnik	70	41
Št. Jurij pri Grosupljem (Grosuplje): Šipelj Jožef	47	61
Št. Vid pri Stični: Župnijski urad	150	125
Višnja gora: Vidmar Franc, župnik	70	41
Veliki Gaber: Rozman Jožef, eksp.	185	90
Zalna (Višnja gora): Znidaršič A., župnik	82	53

17. Vrhnika

Bevke (Vrhnika): Pipa Anton, eksp.	30	19
Borovnica: Jerina Ciril, župnik	142	135
Dolenji Logatec: Pogorelec Jože, žup. upravitelj	43	26
Gorenji Logatec: Župnijski urad	28	26
Horjulj: Nastran Franc, župnik	64	50
Hotedršica pri Logatcu: Lušin Jože, vikar namestnik	30	32
Podlipa (Vrhnika): Župnijski urad	35	28
Preserje: Kočar Alojzij, vikar	67	48
Rovte nad Logatcem: Schweiger V., župnijski upravitelj	103	70
Sv. Trije Kralji na Vrhju (Rovte nad Logatcem): Oblak Janko, župnijski upravitelj	35	22
Št. Jošt nad Vrhniko (Horjulj): Oblak Janko, župnijski upravitelj	55	31
Vrhnika: Tavčar Martin, vikar nam.	250	170
Zaplana (Vrhnika): Pečnik Ivan	25	22

18. Zagorje ob Savi

Dobovec (Trbovlje): Prof. Pavlič L.	40	40
Čemšenik (Medija-Izlake): Sitar I., župnijski upravitelj	101	101
Kolovrat (Medija-Izlake): Župnijski urad	60	40
Loke pri Zagorju (Zagorje ob Savi): Benedik Val., eksp.	60	50
Medija-Izlake: Cuderman Krist., župnik	82	63
Radeče pri Zidanem mostu: Župnijski urad	86	71
Svibno (Radeče pri Zidanem mostu): Povše L., župnijski upravitelj	54	48
Št. Jurij pod Kumom: Pleša Franc, župnik	61	33
Št. Lambert (Zagorje ob Savi): Župnijski urad	13	12
Zagorje ob Savi: Smerkolj Anton, kaplan	250	210

19. Žužemberk

Ajdovec (Dvor pri Žužemberku):		
Kmet Jan, vikar namestnik	42	13
Ambrus (Zagradec): Župnijski urad	14	—
Dobrnjč : Omahen Ignacij, župnik	96	72
Krka pri Stični : Msgr. Zakrajšek V., vikar namestnik	73	58
Zagradec na Dolenjskem : Grčar F., župnik	24	12
Žužemberk : Ogrinec J., vikar nam.	180	120

SLOVENSKO PRIMORJE

V upravo ljubljanske škofije so priključene župnije:

1. Dolina

Barka (Vremski Britof):		
Divača : Župnijski urad	29	19
Gročana :		
Klanec (Kozina): Piščanec Gabrijel, župnik	24	10
Lokev (Divača): Zalokar Janez, žpk.	29	34
Podgorje na Krasu : Žgur Rudolf, župnijski upravitelj	18	14
Rodik (Kozina): Vidav Josip, župnik	37	42
Vatovlje (Vremski Britof): Župnijski urad	35	35

2. Hrušica

Brezovica (Materija):		
Golac (Obrov):		
Hrušica (Podgrad): Šircelj Vladimir, župnijski upravitelj	17	10
Podgrad-Starad :		
Pregarje (Obrov): Milič Aleksander, župnik	14	7
Slivje (Materija): Gombač Franc	27	12

3. Jelšane

Brdo		
Dolenje		
Jelšane : Božič Božidar, župnik	50	50
Nova vas :		
Podgrađe		
Sušak in Novokračine		

4. Osp

Kubed (Gračišče-Sočerga): Prelec G., župnijski upravitelj	26	—
Movraž		
Predloka		
Sočerga (Gračišče-Sočerga): Valentič Mirko, župnijski upravitelj	10	—

5. Postojna

Hrenovice in Ubeljsko (Hruševje pri Postojni): Lavrenčič Franc, žpk.	127	80
Košana : Kovačič Franc, župnik	70	—
Matenja vas (Prestranek): Cerar A., župnik	35	20
Postojna : Debevc Stanislav, župnijski upravitelj	60	62
Senožeče : Vilhar Janez, župnik	13	—
Slavina (Prestranek): Gorše Martin, župnik	70	56

Stuđeno (Postojna): Ercigoj Andrej, župnijski upravitelj	80	70
Suhorje z Ostrožnim brdom		
Šmihel na Krasu (Pivka): Vadnjal Ivan, župnik	51	40
Št. Peter na Krasu (Pivka): Dr. Požar Tone, župnijski upravitelj	60	55
Štivan		
Trnje (Pivka): Hrvatini Marijan, župnijski upravitelj	55	24
Vreme (Vremski Britof): Župnijski urad	54	26

6. Tomaj-Sežana

Avber : Župnijski urad	23	7
Dutovlje : Budin Ivan, župnik	100	110
Povir (Sežana): Milič Jožef, župnik	90	77
Predloka (Črni kal):		
Sežana : Glažar Jožef	78	60
Tomaj s kaplanijo Kazlje : Kjuder Albin, župnik	100	71

7. Trnovo

Knežak : Kalan Jan, župnik	112	112
Prem : Župnijski urad	15	15
Trnovo pri Ilirski Bistrici : Berce V., župnijski upravitelj	58	58
Zagorje na Pivki (Knežak): Župnijski urad	37	33

Jugoslovanski del goriške nadškofije

1. Biljana

Biljana (Dobrovo v Brdih): Krapež Anton, župnik	64	25
Cerovo (Kojško v Brdih): Ferjančič Edo, župnik	25	12
Gradno (Dobrovo v Brdih): Mozetič Efr., župnik	40	28
Kojško : Ferjančič Edo, župnik	50	50
Kozana (Dobrovo v Brdih): Črnigoj Franton, župnik	20	18
Kožbana (Dobrovo v Brdih): Lenardič Friderik	9	—
Medana (Dobrovo v Brdih): Milanič Jožef, župnik, dekan	20	15
Podsobotin (Kojško): Ferjančič Edo, župnik	13	—
Šmartno (Kojško): Benedetič Jožko, župnijski upravitelj	33	20
Vedrijan (Dobrovo v Brdih): Moze- tič Efr., župnik	12	—
Vipolže (Dobrovo v Brdih): Fon J., župnik	20	17

2. Bovec

Bovec : Klobučar Andrej, župnik, dekan	36	31
Čezsoča (Bovec): Kravanja Bern.	31	25
Log pod Mangartom : Rutar Silvo, župnijski upravitelj	40	20
Soča : Pulec Bruno, župnijski upr.	64	50
Srpenica : Ipavec Stanko, župnijski upravitelj	67	35

3. Cerkno

Bukovo (Hudajužna): Hvala Florian, župnik	60	54
Cerkno : Mozetič Ivan, dekan	152	114
Novaki (Cerkno): Kožlin Marijan, vikar	75	70
Orehok (Cerkno): Razpet Katarina	27	25
Otalež (Cerkno): Pilat Anton, župnijski upravitelj	44	18
Šebrelje (Cerkno): Župnijski urad .	90	89

4. Črniče

Ajdovščina : Bratina Dušan, župnik	80	100
Batuje (Črniče): Filipič Al., župnik	40	42
Črniče : Kodrič Martin, dekan	59	64
Kamnje (Dobravlje): Stanič Viktorin, župnik	20	20
Lokavec (Ajdovščina): Černigoj H., župnijski upravitelj	50	—
Osek (Sempas): Podobnik Slavko	38	30
Otlca (Ajdovščina): Bratina Albin	20	32
Sv. Križ na Vipavskem (Dobravlje): Rudež Branko	55	63
Sv. Tomaž (Dobravlje): Zadnik Rob.	30	30
Sempas : Srebrnič H., župnik	48	58
Velike Žablje (Dobravlje): Stanta J.	30	33

5. Idrija

Črni vrh nad Idrijo : Kobal Ivan, župnik	156	122
Godovič : Rupnik Vinko, organist . .	23	9
Gore (Idrija): Likar Peter, župnik . .	60	50
Idrija : Filipič Janez, dekan	300	220
Ledine (Idrija): Žakelj Mirko, župnijski upravitelj	70	52
Spodnja Idrija : Rupnik Franc, župnijski upravitelj	74	59
Vojsko (Idrija): Jeklin Fortunat, župnik	74	58
Zavratec (Rovte): Govekar Franc, župnijski upravitelj	24	26

6. Kanal

Avče (Ročinj): Močnik Franc, žpk.	32	24
Deskle (Anhovo): Kavčič Filip, žpk.	58	42
Gorenje polje : Kavčič Filip, župnik	34	34
Kal nad Kanalom : Rijavec Vladimir, župnijski upravitelj	22	—
Kanal ob Soči : Semič Ivan, dekan	92	56
Levpa (Kal nad Kanalom): Škarabot Mirko, župnijski upravitelj	65	50
Lom (Most na Soči): Šarf Stanko, župnik	60	50
Marijinocelje (Kanal ob Soči): Makuz A., župnik	32	31
Plave (Anhovo): Kavčič Filip, žpk.	20	19
Ročinj in Srednje (Ročinj): Škarabot Mirko, vikar namestnik	80	70

7. Kobarid

Drežnica : Češornja A., župnik	84	80
Kobarid : Likar Ludovik, dekan	120	86
Kred (Kobarid): Skočir Jožef, cerkovnik	42	36
Libušnje (Kobarid): Klinkon Karel, župnik	60	60

Livek (Kobarid): Oblesčak Slavko, župnik	60	60
Sedlo (Breginj): Krajnik Lucijan, župnijski upravitelj	91	67
Trnovo ob Soči (Trnovo pri Kobaridu): Ipavec Stanko, župnik	32	30

8. Komen

Gaberje in Gornja Branica (Stanjel na Krasu): Skvarč Alojz, župnik	26	27
Gorjansko (Komen): Kos Viktor, žpk.	25	20
Kobjeglava (Stanjel na Krasu): Vetrih Alojz	21	39
Komen : Kos Viktor, dekan	80	37
Lipa (Kostanjevica na Krasu): Kavčič Mirko	10	9
Pliskovica (Dutovlje): Delpin Ivan, župnik	22	30
Škrbina (Komen): Posarelli Stefan	12	11
Štjak (Stanjel na Krasu): Žagar J., župnik	35	16
Stanjel na Krasu : Temenica (Kostanjevica na Krasu): Šuligoj Srečko	15	13
Veliki dol in Gabrovica (Komen): Krapež Franc, župnik	35	30
Vojsčica (Kostanjevica na Krasu): Masten Alojz	15	17

9. Miren

Bilje (Renče): Bukovica (Volčja draga): Mavrič Fr.	19	—
Miren : Pahor Oskar, dekan, župnik	140	150
Opatje selo (Solkan): Črnigoj Vinko, župnik	46	40
Vrtojba (Sempeter pri Gorici): Godnič Bernardin, župnik	50	85

10. Solkan

Banjšice (Kal nad Kanalom): Rijavec Vladimir, žup. upravitelj	41	22
Bate : Zavrl Alfonz	10	10
Čepovan : Zagoršek Franc, žup. upr.	60	50
Gornja Trebuša (Čepovan): Grgar: Bizjak Franc, župnik	85	67
Kromberg (Nova Gorica 1): Kocjančič Atanzij, žup. uprav.	58	45
Marijino Oznanjenje na Kostanjevici (Nova Gorica): P. Vostner Otmir, žup. upravitelj	70	30
Lokovec (Čepovan): Širaj F., župnik	40	43
Solkan : Simčič Andrej, dekan	100	120
Sempeter pri Gorici : Berbuč Alfonz, župnik	110	104
Trnovo pri Gorici : Tomšič Kristof, župnik	65	57

11. Tolmin

Grahovo ob Bači : Melinc Anton, žup. upravitelj	52	35
Kamno (Kobarid): Gande Bogomir, župnijski upravitelj	54	52
Most na Soči : Premrl Janko, dekan	102	72
Nemški Rut (Grahovo): Pavlin M., žup. upravitelj	31	13

Obloke (Hudajužna): Melinc Anton, žup. upravitelj	21	13
Pečine (Slap ob Idrijci): Jušič Jožef, župnik	26	26
Podbrdo : Sirk Milan, žup. uprav.	50	30
Podmelec : Rejec Slavko, nad. vikar	66	46
Ponikve (Slap ob Idrijci): Lapanja Janez, žup. upravitelj	32	35
Stržišče (Hudajužna): Pavlin Martin, žup. upravitelj	46	24
Št. Viška gora (Slap ob Idrijci): Munnih Ciril, župnik	64	65
Tolmin : Strancar Anton, žup. upr.	224	152
Volče : Kodermac Alojz, župnik	100	70

12. Vipava

Budanje (Vipava): Debevec Ivan, župnik	70	50
Col : Metlikovec A., žup. upravitelj	56	53
Erzelj (Vipava): Kralj Al., žup. upr.	15	—
Goče (Vipava): Kralj Al., župnik	92	100
Lozice (St. Vid nad Vipavo): Premrl Franc, žup. upravitelj	45	40
Planina (Ajdoščina): Petrič Jože, žup. upravitelj	34	15
Podkraj (Col): Metlikovec Al., žup. upravitelj	49	58
Podraga (Podnanos): Premrl Franc, župnik	55	55
Slap pri Vipavi (Vipava): Batič Valentin, župnik	40	36
Šturje (Ajdoščina): Berce Bogomir, župnik	110	100
St. Vid pri Vipavi (Podnanos): Kovač Janez, župnik	85	80
Ustje (Ajdoščina): Podberšček Stefan, župnik	20	20
Vipava : Breitenberger Ignac, dekan	129	100
Vrabče (Podnanos): Kovač Janez	15	13
Vrhpolje (Vipava): Pišot Janko, žpk.	72	50

13. Zali hrib

Brje (Branik): Benko Franc, žpk.	10	—
Branik : Srebrnič Franc, župnik	75	60
Prvačina : Lestan Aleksander, žpk.	30	57
Renče : Koren Jožef, župnik	66	50
Šmarje (Branik): Župnijski urad	48	33
Vogrsko (Volčja draga): Stofa Janez, župnik	37	31
Zali hrib : Vrtovec Stanko, dekan	85	60
Zalošče (Zali hrib): Rejec Ivan, dek.	45	35

Razni kraji

Alipašinmost 3, Banjaluka 18, Belo brdo 1, Beograd 27, Dekanovec 1, Doboj 1, Dolnja Dubrava 1, Draškovec 1, Gibina 38, Gornji Mihaljevec (Macinec) 46, Gudurica 35, Hrašćina-Trgovište 1, Janjina 1, Karlovec 9, Koprivnica 1, Kastav 4, Knin 1, Koločep 1, Krapanj 3, Mala Subotica 3, Mursko Središče 8, Nijemci 1, Odžaci 1, Pazin 20, Pitomača 1, Podturen 4, Poreč 6, Požarevac 1, Reka 15, Rovišče 1, Samobor 1, Skakavac 1, Skoplje 6, Strmac 1, Subotica 1, Sušnjevica 1, Sv. Anton (Dekani pri Kopru) 10, Šmarje pri Kopru 70, Visoko 6, Zagreb 104, Zemun 1.

Druge države

Celovec: Poverjeniški odbor Družbe sv. Mohorja v Celju 1000, **Dunaj** 2, **Mogila** (Poljska) 1, **Praha** (Českoslovaška) 1, **USA** 82.

Pregled udov Družbe sv. Mohorja 1953

	dosmrtnih	letnih	skupaj
Lavantinska škofija	163	29.036	29.199
Ljubljanska škofija	121	24.740	24.861
Slovensko Primorje	17	8.125	8.142
Druge jugosl. škofije	4	452	456
Druge države		1.086	1.086
	305	63.439	63.744

Cenik knjig Družbe sv. Mohorja

Knjige nabožne vsebine	Broš. Vez.		part. glas.
	din	din	din
Jeglič dr. A.: V boj za srečno in veselo krščansko življenje, I. in III. del po	20	—	
Lukman: Ciprijan I.	80	190	
— Ciprijan II.	75	185	
— Hieronim	75	185	
— Krizostom	80	190	
— Sv. Avguštin IX.	80	190	
— Sv. Avguštin X.	90	200	
Sveto pismo nove zaveze, II. del: Apostolski listi in razodetja	—	60	
Zore: Življenje svetnikov, 12., 13., 14. zvezek po	16	—	
Muzikalije			
Aljaž J.: Mešani in moški zbori, 5., 6., 7., 8. zvezek po	15	—	
Gašparič: Missa in G in honorum S. Joan. Bapt.	140	16	
Lukman: Tri evharistične	15	—	
— Majnik poje	4	—	
— 4 koralni napevi	6	—	
— Spomni se, deviška Mati	30	—	
— Premila mati Zveličarjeva	65	—	
Luževič: Requiem	96	—	
Mihelčič: Evharistične	36	—	
— Gospa sveta	12	—	
— Slavospevi	16	—	

		part. glas.		Broš. Vez.	
		din	din	din	din
Mihelčič: Svetniške	18	—	122. Meško Fr. Ks.: Iz srca in sveta (pesmi)	—	72
— Postne	14	—	124./125. Finžgar Fr. S.: Pod svobodnim soncem, I. in II. del skupaj vezana, polplatno	360	420
— V zakramentu	25	—	celo platno	16	44
— Zdrava Marija, 10 Marijinih pesmi	75	—	126. Iz bojev za svobodo	16	44
— Gori na planine, moški, ženski in mešani zbori	110	—	128. Finžgar Fr. S.: Triglav. Planinska idila	16	—
Vodopivec: Latinska maša v čast sv. Franciška	90	—	na boljšem papirju in večjem formatu	—	66
Razno	Broš. Vez. din din		129. Meško Fr. Ks.: Mladim srcem, V. zvezek	40	70
Krek dr. J.: Zbrani spisi, II. zv, 2. sn.	64	—	130. Sever Sonja: Kamenček sreče	100	185
Slovstvena knjižnica			131. Dickens Charles: Cvrček na ognjišču	75	185
Žigon dr. A.: Prešernova čitanka	36	80	Povesti		
Znanstvo			Detela dr. Fr.: Hudi časi	16	54
Brecelj dr. A.: Čuda in tajne življenja	16	44	Cajncar dr. St.: Križnarjevi	200	445
Fakin A.: Iz življenja rastlin	—	94	Slovenske večernice		
Mušič Marijan: Obnova slovenske vasi	20	60	72. Šorli dr. J.: Krščen denar	18	44
Trunk Jurij: Spomini	—	130	73. Šorli dr. J.: Sorodstvo	18	44
Življenjepisi			79. Jaklič Franc: Peklena svoboda	—	48
Kovačič dr. Fr.: Slomšek I.	20	—	97. Bračič Julija: Zaprta vrata	12	34
— Slomšek II.	—	50	98. Remec dr. Al.: Opustošena brajda	30	60
— Slomšek, I. in II. zv. skupaj vezana	—	130	Prežihov Voranc: Stari grad	—	—
Cvetje iz domačih in tujih logov			100. Bračič Julija: Graščinski stradarji	28	—
Stritar: Izbor mladinskih spisov (uredil dr. France Koblar)	30	—	102. Sket dr. Jakob: Miklova Zala	52	110
Mladika			103. Finžgar F. S.: Mirna pota	72	162
Posamezne številke raznih letnikov po	10	—	Gospodarstvo		
Koledarji			Janežič, Repanšek, Simonič: Za boljši pridelek	54	120
Koledar Družbe sv. Mohorja za leto 1946, 1947	28	—	Zgodovina		
za leto 1952, 1953	80	—	Mal dr. Josip: Zgodovina slovenskega naroda, 11., 12., 13., 14., 15., 16. zvezek po	30	—
Mohorjeva knjižnica			Moder Janko: Iz zdravih korenin močno drevo. Iz zgodovine Družbe sv. Mohorja, I. del	56	—
119. Kotnik Fr.: Misijski Jernej Mozgan	12	—	Če seanimate za nabožno slovstvo in cerkvene muzikalije, zahtevajte od Družbe sv. Mohorja v Celju poseben cenik.		
120. Erjavec Anton: Mladostni plamen (pesmi)	—	54			

Koledar Družbe sv. Mohorja za leto 1954. — Opremil ing. arch. Ivan Pengov. — Založila Družba sv. Mohorja v Celju. — Natisnila Celjska tiskarna v Celju meseca oktobra 1953 v 65.000 izvodih. — Za založbo odgovarja dr. Stanko Cajncar.

POŠTNE, BRZOJAVNE IN TELEFONSKE PRISTOJBINE

PISMA				ČEKOVNE POLOŽNICE		NAKAZNICE		TISKOVINE		MEDKRAJEVNI TELEFONSKI POGO-VORI, POZIVNICA IN OBVESTILNICA									
tuzemstvo		inozemstvo		vplačila in izplačila		tuzemstvo in STO		tuzemstvo		pas	km	pristojbine							
do g	din	do g	din	do din	din	do din	din	do g	din			od 7—19	od 19—7	pozivnice in obvestilnice					
20	15	20	30	100	5	500	20	50	5	B	do 10	30	15	20					
50	25	Preko 20 g za vsakih 20 g ali del te teže po 17 din več.		500	10	1 000	30	500	10	I	10—25	70	35	30					
250	40			1 000	15	3 000	50	2 000	25	II	25—50	120	60	40					
500	60			3 000	25	5 000	70	Inozemstvo		III	50—100	160	80	50					
1000	150			5 000	30	10 000	100			IV	100—200	220	110	60					
2000	200			10 000	35	20 000	130			V	200—400	280	140	70					
krajevni promet		Avionske pošiljke.		30 000	55	Za brzojavne nakaznice še pristojbina za telegram.		do 50 g 10 din, za vsakih nadaljnjih 50 g ali del te teže 5 din.		VI	400—600	320	160	80					
do g	din	Ker imajo razne države različne tarife, vprašaj vselej na pošti, da ne bo napak frankirano!		50 000	70					VII	nad 600	380	190	90					
20	10			100 000	100					Nujni pogovori dvojna pristojbina.									
50	15			Za vsakih nadaljnjih 100 000 din ali del tega zneska še po 10 din.		VZORCI BREZ VREDNOSTI		Največja teža 3 kg, če je ena povezana knjiga, največ 5 kg.		Zelo nujni pogovori petkratna pristojbina.									
250	25			tuzemstvo		inozemstvo				Nujna pozivnica dvojna pristojbina.									
500	40			do 100 g 10 din, preko 100 g do 500 g 25 din, največja teža 500 g.		do 50 g 10 din, za vsakih nadaljnjih 50 g ali del te teže po 5 din.				Krajevni pogovori 5 din.									
1000	100					PAKETI — TUZEMSTVO				BRZOJAVKE									
2000	150					do 3 kg 100 din				Navadna brzojavka: beseda 8 din, najmanj 80 din.									
Največja teža 2 kg.						" 5 " 120 "		Paketna pristojbina sestoji iz		Nujna brzojavka: beseda 16 din, najmanj 160 din.									
						" 10 " 180 "		a) poštne po teži,		Brzojavke za krajevni promet: beseda 4 din.									
						" 15 " 250 "		b) poštne po vrednosti, ki je ista kot za denarna pisma.		Brzojavke XLT, čestitke in izrazi sožalja: beseda 4 din.									
						" 20 " 300 "		Največja teža do 20 kg, filmi do 25 kg.		Brzojavke s plačanim odgovorom, za odgovor še najmanj 80 din.									
						" 25 " 350 "				Posredovanje brzojavk po telefonu za vsake 10 besed ali del 10 besed, 5 din.									
						VREDNOSTNA (DENARNA) PISMA — TUZEMSTVO				Dostava brzojavk po posebnem slu. za vsak km 40 din.									
						Poštšina sestoji iz:		500 din 20 din											
						a) poštne po teži in priporočnine,		1 000 " 30 "											
						b) poštne po vrednosti:		5 000 " 60 "											
								10 000 " 80 "											
								50 000 " 100 "											
								100 000 " 200 "											
						Za vsak nadaljnji 1 000 000 ali del tega zneska še po 200 din.		500 000 " 400 "											
								1 000 000 " 600 "											

